GERARDI IOH. VOSSII

V. CL.

THESES THEOLOGICÆ

ET

HISTORICÆ,

De variis doctrinæ Christianæ Capitibus;

Quas, aliquot abhinc annis, disputandas proposuit in

ACADEMIA LEIDENSI.

BELLOSITI DOBVNORVM

Excudebat *W.T.* Impensis *W.W.*

CIↃ IↃCXXVIII.

#64-401

In Textu.

Lege pag. 55. lin. 17. 1548. p. 68. l. 2 *sis.* p. 76. l. 17. *dignatione.* p. 93. l. 21. *c.* 1. p. 97. l. 14 *passiva.* p. 110. l. 12. *ad partes.* p. 117. l. 14. & *Deo.* p. 119. l. 6. *commemorantur.* p. 121. l. 3 *imitari.* p. 122. l. 32. *oratio facta.* l. 33. *non* 2. *del* p. 126. l. 23. *c.* 18. p. 128. l. 3 *summum.* l. 4. *haereticus dic.* p. 172. l. 33. *vivorum.* p. 200. l. 4. *sit.* p. 253 l. 15 *Alvernus.* à p. 261. ad p. 268. l. 1. *De Adventu Christi.* p. 227. l. 14. *quod apud.* p. 278. l. 17. *l. xx.* p. 34. l. 4. *negant.* p. 318. l. 17. *Ceretio.* p. 327. l. 13. *aq.* & *Spiritum.* p. 374. l. 31. *del. S.* p. 423. l. 14. *infantibus.* p. 440. l. 34. *Durandus.* p. 449. l. 4. *ubi panis.* p. 480. l. 29. *Iustelli.* p. 552. l. 9. *vii.* p. 587. l. 28. *peccatum.* p. 627. l. 2, 3. *simul eam citra.*

In Margine.

Lege p. 21. l. 17. *l.* 1. p. 25. l. 1. *l.* 1. p. 41. l. 6. *p.* 242. p. 591. l. 4. 7, 20. p. 67. *l.* 1. *T.* 2. p. 81. l. 6. *c.* 7. p. 150. l. 9. *iustif. cap. de cultu.* p. 187. l. 15. *confid.* 7. p. 188. l. 7. *c.* 1. p. 191. l. 3. 358. *&c.* p. 229. l. 1. 194. p. 290. l. 29. *c.* 65. p. 265. l. 3. 345. p. 509. l. 13. *lib.* 1. p. 515. l. 3. 1. *del.* p. 530. l. 13. p. 549. l. 8. 291. p. 557. l. 1. 580. p. 586. l. 12. 225.

Syllabus & Ordo Disputationum.

I. *De Creatione, pars prior.* pag. 1.
II. *De Creatione, pars altera.* p. 17.
III. *De peccato primo Adami.* p. 29.
IV. *De bonis operibus.* p. 55.
V. *De meritis bonorum operum.* p. 65.
VI. *De statu animæ à corpore separatæ theoremata sacra.* p. 82.
VII. *De statu animæ separatæ, Theses Historico-Ecclesiasticæ.* p. 96.
VIII. *De orationibus & oblationibus pro defunctis.* p. 113.
IX. *De Invocatione Sanctorum.* p. 129.
X. *De Invocatione SS. disput. altera.* p. 146.
XI. *De eadem disputatio tertia.* p. 158.
XII. *De Invocatione SS. Theses Historicæ.* p. 176.
XIII. *De eadem disp. Historico-Theologica altera.* p. 189.
XIV. *De Resurrectione carnis, prima.* p. 209.
XV. *De Resurrectione carnis, disp. altera.* p. 220.
XVI. *De Iudicio extremo, pars prior.* p. 233.
XVII. *De Iudicio extremo, pars altera.* p. 246.
XVIII. *De Adventu Christi vltimo.* p. 256.
XIX. *De fine Mundi.* p. 274.
XX *De Corpore glorioso.* p. 292.
XXI. *De sacramentorum vi & efficacia, pars prior.* p. 311.
XXII. *De sacram. vi & efficacia, pars posterior.* p. 325.
XXIII. *De Baptismo, disputatio prima.* p. 342.
XXIV. *De Baptismo, disputatio altera.* p. 362.
XXV. *De Necessitate Baptismi.* p. 380.

XXVI. *De*

XXVI. *De Baptiſmo Iohannis.* p. 390.
XXVII. *De Anabaptiſmo.* p. 408.
XXVIII. *De Pœdobaptiſmo.* p. 420.
XXIX. *De ſacris Cœnæ Dominicæ ſymbolis diſp.* 1. p. 437.
XXX. *De ſacris Cœnæ Dom. ſymbolis, diſp.* 2. p. 450.
XXXI. *Diſputatio tertia.* p. 463.
XXXII. *Diſputatio quarta.* p. 486.
XXXIII. *Diſputatio quinta.* p. 499.
XXXIV. *De Diviſione Decalogi.* p. 528.
XXXV. *De Virtutibus Gentilium.* p. 558.
XXXVI. *De peccato originali, pars prior, de Hæreſi Pelagii.* p. 581.
XXXVII. *De peccato originali, pars altera.* p. 597.
XXXVIII. *De Neceſſitate gratiæ, pars prima.* p. 618.
XXXIX. *De Neceſſitate gratiæ, pars altera.* p. 636.
XL. *De Neceſſitate Gratiæ, pars tertia.* p. 659.

THESES THEOLOGICÆ DE CREATIONE.

THESIS I.

Creatio nunc activè ſumitur, vt eſt volitio divina, per quam Deus creat: nunc paſsivè, vt eſt ortus rei cum relatione quam ad creantem habet, vt effectus ad cauſam. quod paſsivam creationem vocant κατηγορικῶς, cùm, vbi ſubiectum eſt nullum, hic nec pati aliquid propriè dicatur. Priori eam modo nunc conſideramus: & cum ſic quoque

diversimodè sumi possit, propter varias adeò notiones, quas id verbum in Scripturis, Patribus, externisque scriptoribus habet: hoc loco intelligimus, actionem Dei externam, quâ vel è nihilo substantiam producit, vel materiæ à se productæ formam essentialem aliudve immediatâ virtutis suæ operatione inducit.

Creari dicitur tum quod secundum ἰδίαν totam virtute supernaturali producitur, vti res minimè obnoxiæ corruptioni, velut Angeli ac materia prima: tum quod aliquid sui ἀμέσως accipit â virtute divinâ, quomodo elementa creata sunt è materiâ primâ: quomodo item cor [a] novum in homine creatur, quando per vires supernaturales ad vitam novam gratiosè instauratur: tum quod ab agente particulari secundum legem naturæ propagatur: vt in illo Tullij, [b] *Patria antiquior est parens, quam is, qui, vt aiunt, creaverit*: cumque ait Maro [c], *Sulmone creatos Quatuor hic iuvenes*: à quâ notione est *procreare*: tum quod nobili artificis operâ conditur ac constituitur: vnde idem Tullius ait, [e] *censuisse Zenonem artis maxime proprium esse creare & gignere*: & Ennius in Euhemero: *Dicitur Vesta hanc vrbem creavisse*: tum quod ad præclari aliquid destinatur, vti consules, duces, Magistratus apud Ciceronem, Cæsarem, Livium, ac denique quo alij vel commodamus vel incommodamus, vt *voluptas, error, fastidium, periculum, lites*, aliaque apud classicos scriptores. Ex quibus varijs adeò notionibus (quas etiam observavit Augustinus [d]) plerique eam quam primo posuimus loco, maximè hujus verbi propriam arbitrantur) inde autem ad aliam translatam. At hoc si esset, eam in linguâ suâ novissent prisci illi Romuli nepotes. Nunc verò constat, persuasum his fuisse-

[a] Ps. 51. 12.

[b] 1. de Repub. apud Non. in Antiquus.

[c] 10. AEn.

[e] Lib. 2. de Nat. Deorum. p. 37. edit. Ald.

[d] T. 1. lib. 1. contra adversarium legis & Prophetarum c. 25.

ſe : *De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti* [*]. Neque ex originatione ejuſcemodi ſignificatio erui poteſt, ſeu cum Sipontino nugari lubeat eſſe id verbi à ἀρίω, ſeu magis placeat eſſe ab antiquo ἄρω ſeu ἀρόω, quod aliud notare Heſychius docebit : ſeu ἔρνος σύμβολον factum ſit ex antiquo cereo, vt rectè judicio noſtro cenſet Varro [c] lib. v. de L. L. cujus verbi proles eſt cerus : quod etſi fortaſſis & ſanctum ſignificat, vt inde ſit ceremonijs nomen, quâ formâ ſanctimonia', matrimonium, aliaque à primigenio ſunt deflexa : tamen repudiandum non eſt, quod Feſtus [d] in Saliari carmine *cerus manus* exponât *creator bonus*. Vnde & Cererem hinc vocatam credere poſſemus (præſertim Servio [e] à creandis frugibus deducente, niſi ea & Græcis vocaretur Δήμητηρ. Heſychio teſte, & Hebræis גרש notaret ſpicam virentem. Nos igitur minime putamus, creare primo proprieque de ijs dici, quæ è nihilo producuntur : ſed opinamur tam latè id verbum naturâ ſuâ patere quam vel Græcum κτίζειν, vel Hebræum ברא : quod generatim notat magnificè aliquid efficere, & vt ſignificanter dicam, patrare, quod etiam monuêre Mercerus ac Iunius [f], & inter alia comprobatur Num. VI. 30. vbi ad verbum eſt, *Si creationem creaverit Deus, &c.* Agit autem Moſes de pœnâ Koracho & aſſeclis ejus à Deo irrogatâ, quos vivos terra abſorpſit. Et nihil manifeſtiùs ipſa creationis hiſtoria, vbi verbum id, priuſquam de quiete Dei agatur, bis & trigeſies invenitur, (quod Hebræi, more ſuo, myſticè ad ſignandas triginta duas ſapientiæ vias factum arbitrantur) nihil, inquam, manifeſtius quam in ea vocem ברא non de primi tantum diei opere dici, ſed etiam ijs quæ è materiâ deinceps, producta ſunt. Vt nihil dicam de eo quod eopſe vtitur Scriptura, tum de ſpirituali regeneratione, vti Pſalm. 51. 12. accipi diximus : tum de rerum naturalium quaſi è mortuis reſuſcitatione, vt Pſalm. CIV. 30.

[*] Perſ. ſat. 3.

[c] Locus is in Aldinâ Romanaque editione corruptè editus eſt: ſed emendationem ſequor Ioſ. Scal. cui ad eam video præiſſe veterem editionem Mediolanenſem anni 1500.

[d] In Matrem Maturam.

[e] Georg. I.

[f] In Gen. 1.1.

[g] In ἀρχῇ ἔκτισε. ad Gen. 1.1. & loc. comm. cap. 3.

Quod vero verbum laxæ adeò notionis præsertè pro creatione è nihilo à Theologis accipi soleat, mirandum non est, cùm nobilissimus creationis modus sit omnimoda è nihilo productio. Itaque si communem nunc vsum spectemus, minimè negamus creationem esse ex ijs, quæ Scholasticis analoga, Aristoteli ὁσὰ ἡ, dicuntur, ἃ ὁσὰ μίαν φύσιν, ac primò de ea dici, quæ rei dat esse simpliciter: secundo quæ rei dat hoc esse: quod cùm naturâ & artis operatione habet commune; sed hoc differt quod natura & ars causæ sunt particulares, in creatione verò causa vniversalis immediatè dat hoc esse, sive sola id præstet, vt in primâ naturæ constitutione factum: sive particulari causâ cum vniversali ad eundem numero effectum concurrente, vt in naturæ administratione nunc fieri inferius ostendemus. Ac quia de creandi voce ipsâ hactenus egimus, illud obiter quoque inquiremus, an etiam id verbum in Scripturis de generatione divinâ vsurpetur. Sanè LXXII. Interpretes, Proverb. VIII. 21. voce קנני vtuntur de generatione ἐκ κτίζω, vt quidem * Didymus & veterum alij eum locum interpretantur. Imo Chaldæus quoque paraphrastes hic ברא vsurpat. Verùm in Hebræo est, קנה, quòd Aquila rectè vertit ἐκτήσατο, id est possedit sive acquisivit. Itaque & quidam apud LXX. pro ἔκτισε corrigunt ἔκτισεν, quod Græcum non est, & ab Complutensi, Romanâ, & optimâ quaque editione exulat. Nempe vel à LXX. ad Hebræa provocandum: vel dicendum hic κτίζειν esse generare, quomodo creandi vocem Tullium & Maronem vsos vidimus. Hâc ratione non abibit sententia ab Hebræo, quia possidere sive acquirere per μετάληψιν antecedentis accipitur pro gignere aut parere: vt in Hevæ serm. Gen. IV. 1. Fortasse etiam vox eadem in Hebræo cap. I. & XXIV. Ecclesiastici, vbi Sapientia itidem creata dicitur.

* In cat. Patrũ. Græc. in Prov.

He-

Hebraicè enim ab avo ſententias iſtas primitus eſſe ſcriptas, à nepote verò Græcè verſas: ex interprete ipſo Siracide diſcimus. Sed de creandi voce ſatis. Addimus aliquid de voce ποιεῖν ἢ δημιουργεῖν. Nam Philoponum * ſi audimus, iccirco Ariſtoteles neget τὸν θεὸν ποιητὴν εἶναι, ἢ ποιητικὸν ἄτοπον τῷ κόσμῳ, quia propriè ποιεῖν ſit τὸ ἐξαπὸ τοῦ μὴ ὄντος μεταβάλλειν, quod Deo non convenit, quia non indigeat tempore, ſed ſubitanea perfectione res producat, vnde idem inibi colligit Deum rectiùs dici δημιουργὸν ἢ σοφὸν γεγονέναι τῷ κόσμῳ. Et ſanè ſic interdum loqui amant Patres: vt Juſtinus *cùm adverſus Marcionem ſcripſit: ὅτι ἀυτὸν τῷ θεῷ οὐκ ἂν ἐνόησεν εἶναι θεὸν παρεισάλλοντι ἄκρως τὸν δημιουργόν. Verum non tantum δημιουργὸν aut κτίσην ſed etiam quia nobiliſſimus eſt faciendi modus, cùm quis ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς εἶναι παράγει, iccirco â ſtrictâ illâ Peripateticorum notione recedentes, vel maximè accommodatam Deo cenſent τῷ ποιεῖν appellationem: quâ etiam vtitur Symbolum cùm Nicænum, tum quod Apoſtolicum vocatur. Imò Athanaſius * lib. de Filij Dei Incarnatione, ait, ὡς ὅτι ποιητὴν ἢ δημιουργὸν οὐ λεχθεὶη ἐξ ὑπάρ τῶν ποιουμένων ἰσχυρός; ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἄλλως λέγεται, ὁ θεὸς κυρίως μόνου ἐστὶ ποιητοῦ.

* Lib. 1. de generat. Gr. fol. 35. edit. Ald. Lat. tranſlat. fol. 24. edit. Ven. 1549.

* Apud Euſebium hiſt. Eccleſ. l. 4. c. 17.

* Pag. 38. edit. Commel.

THESIS II.

Primaria creationis cauſa eſt Deus Pater cum Filio per Spiritum Sanctum.

Creationem omnium Deo acceptam fert cùm Moſes in θεογονίας hiſtoria, tum Propheta Pſalm. XCV. 5. Iſa. XLV. 12. Hier. X. 11. ſcriptor divinæ

epistolæ ad Hebr. cap. 11. 4. Ioh. Apocal. IV. 11. At perquam verisimile idem vidisse Anaxagoram, cùm νοῦν esse dixit principium mundi. Cùm verò opera Dei, quæ vulgò ad extra appellant, indivisa sint indistinctaque, erit ea personarum omnium communis, quod aliqui Hebræorum mysticè significari putant per duas primas voces Geneseos: vt nempe in, בְּרֵא & בראשית prima consona Filium, altera Spiritum, tertia Patrem notat: quia inde hæ voces incipiunt apud Hebræos; cujusmodi curiosa magis sunt quam solida. Cæterum sic creatio Trinitati tribuenda est, vt interea servetur ordo ac modus in operando. Nam Pater creat à se per Filium & Spiritum Sanctum, Filius à Patre per Spiritum Sanctum, at Spiritus à Patre & Filio immediate creat. Hoc voluit Basilius * lib. de Spiritu Sancto cap. XVI. ὀργανικωτάτη διάνοια τὸν γνησίως ὁ πατὴρ, ἀ δημιουργικὴ ὁ υἱὸς, ἀ τελειωτικὴ τὸ πνεῦμα. Vnde liquet in Symbolo ac Scripturis passim Patri creationem tribui non oppositè sed distinctè. Quanquam non solùm attendi videtur, quod Pater sit principium Deitatis, sed etiam quod creatio sit principium rerum. Convenientissimè enim principium rerum tribuitur principio Deitatis.

*pag. 261. Bas. 1551.

THESIS III.

Instrumentalis verò creationis causa nulla est. Siquidem solo nutu Deus mundum condidit, nullis adhibitis ministeriis vel machinis.

Non convenienter solùm, sed necessariò etiam creatio vnius Dei opus esse dicitur. Nam creatura nulla ad rei etiam minimę creationem, sive vt principalis, sive vt instrumentalis causa possit concurrere. Docemur

hoc

hoc experientiâ ipsâ. Siquidem videre est nullam naturalium causarum agere sine subjecto : vnde colligimus nec agere posse sine subjecto : quandoquidem nulla rebus potentia attributa est frustra. Sed an creatio secundùm absolutam Dei potentiam communicabilis sit creaturæ, id verò subtilioris est disquisitionis. Putabat Longobardus * nihil impedire, quo minus Deus vim creandi conferre possit creaturæ, non quidem vt agenti principali, sed vt administro & tanquam instrumento suo. At pleraque omnis scholasticorum natio dissentit, cùm alias ob causas, tum quod videre se neget, quomodo instrumentis relinquatur locus, nisi vim vbi habent ad productionem effectus, quem principale agens intendit : hoc autem in creatione non fit, quoniam nihil est in quo occupari instrumentum possit. Durandus tamen negat ἀντιφασίαν involvere, acutè etiam eorum occurrit argumentis, qui dissentiunt. Posterius istoc etiam facit Gregorius * de Valentia, & ferè est vt Durando subscribat : sed tandem assensum sufflaminat solâ Sacrosanctorum Patrum auctoritate compulsus, propter quam ait persuasum se habere, *per nullam potentiam posse creaturæ convenire vt aliquid producat ex nihilo.* Et tamen propter argumentorum, quam ostenderat, invalentiam, agnoscit *rationem huius repugnantiæ à priori nondum se habere compertam.* Quanquam vero omnis hæc quæstio videatur infructuose curiosa, tamen vtilitate omni non caret. Si enim creatio fuerit operatio Dei incommunicabilis, penetrantissimum hinc telum jaculari licebit, tum in Simonianos, Gnosticos, atque alios, qui Creationem Deo indignam judicantes, Angelis eam, vel æonibus, fictitiisve alijs potestatibus tribuere maluerunt : tum Arrianos ac Dulianos, qui * mundum à Christo factum aiunt, vt Patris instrumento. Nihilominus nos quæstione eâ supersessâ, quod de absolutâ potentiâ dicunt quidam, contenti sumus negare de lege naturæ ordinariâ:

* Lib. 4. dist. 5.

* T. 1. quæst. 3. Gener. disp. 3. q. 2.

* Iren. lib. 1. cap. 20, 21. 22. 23. 24. Tertull. lib. de præscript. cap. 46. 47. 48. 49. Epiphan. hær. 27. August. de hær. hæres. 3. 4. 5. 7. 8. 11. 20. 46. 70. 81.

ria : de quâ etiam intelligi possunt Irenæus, Athanasius *, Epiphanius [a], Augustinus [b] ipse, cùm ait, Creare naturam tam nullus potest Angelus, quam nec seipsum.

*Athanas. serm. 3. contra Arrianos. August. hæres. 49.

a Locis superius citatis.

b De Gen. ad literam lib. 9. c. 15.

THESIS IV.

Impellens creationis causa est bonitas Dei, quâ affectus fuit ad bonitatem suam communicandam: ordinatrix est sapientia, secundum cuius præscriptum Deus egit: executrix est potentia qua liberè est usus.

De impulsiva sic psaltes Psal. CXLV. 9. *Bonus Iehova universis & misericordia eius super omnia opera ipsius.* Vide vniversum Psal. CXXXVI. hinc Nazianzenus [a] orat. in Nativitatem Christi, οὐκ ἦσαν τῇ ἀγαθότητι τὰ κτιστὰ μόνον τῇ ἑαυτῶν φύσει, ἀλλὰ λίαν. χαθόνου τὸ ἀγαθὸν, ᾧ ὀλίγου ἀεὶ πλείονα ὄντα τὰ ὑπερτίθεται. Et Augustinus Enchir. cap. IX. *Satis est Christiano rerum creatarum causam non nisi bonitatem credere creatoris.* Fusè hoc de argumento Dionysius lib. de Divinis nominib. cap. IV. part. 1. Imò, vt observat quoque Irenæus lib. III, cap. vlt. vidit hoc ipsum Plato. Eius in Timæo verba Tullius sic expressit lib. de Vniversitate: *Quæramus igitur causam quæ impulerit eum qui hæc machinatus sit, vt originem rerum & motionem novam quæreret. bonus erat, bonus autem invidet nemini.* Platonis [a] verba sunt. Μέγαμαι δὲ διὰ τὸν αἴτιον γένναι τὸ πᾶν πόλιν ξυνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς οὐδέποτε οὐδένα ἐγγίνεται ὀφθόνος.

p. 617. edit. Mortel.

a T. 3. p. 29. edit. Henr. Steph.

THE-

THESIS V.

Materia ex quâ omnia producta & in quam vltimo poſſunt relabi eſt Nihilum, non privativè, ſed negativè ſumptum, quod ab intellectu humano per abſtractionem omnis entitatis conſideratur, primæque Dei communicationis eſt capax. Materies verò creationis vt rei corporeæ dat eſſe particulare, alia eſt prima, alia inde orta. Prima fuit rudis indigeſtaque moles, ex qua omnia ſecundum formas ſuas diſtincta, & ſecundum partes, ordinem, ſitumque convenientem diſpoſita ſunt [b]. *Orta ſeu ſecunda materies vel ſimplex eſt, vt elementa. vel compoſita ex elementis. Ita coſta Adæ* [c] *materies fuit matris omnium viventium: at Adæ ipſius, vti & terreſtrium animalium ac plantarum, terra materies fuit: aqua* [d] *autem piſcium & volucrium.*

[b] Gen. 1,2.

[c] Gen. 2.22.

[d] Gen. 1.20.

De materia prima intelligendus Moſes Geneſ. 1. 1. cùm Deum in principio creaſſe ait cœlum & terram, quibus verbis, vt interpretum bona pars agnoſcit, & verſu ſecundo comprobatur, ſignificat materiem informem, & quaſi ſeminarium cœli terræque: vel ſaltem confuſam congeriem cœlorum & elementorum, viribus ac qualitatibus aliis deſtitutorum, nec convenientem ordinem habentium ratione vniverſi. Nec aliter accipi deberet, ſi pro שמים id eſt cœli, legi deberet מים id eſt aquæ, vt in quibuſdam Hebræorum codicibus legitur. Nempe vt verſu primo non minus quam ſecundo utriuſque elementi meminerit Moſes. Nos tamen receptam lectionem retinemus ob codicûm longè plurium auctoritatem & Latinarum Græcarumque Tralationum con-

consensum Quod verò Moses materiem eam vocat תהו ובהו id Aquila vertit κένωμα καὶ ἀφάνισμα, Symmachus ἀόρατον καὶ ἀδιάκριτον, Theodotio κενὸν καὶ ἄδηλον, LXX quos vocant ἀβέατον καὶ ἀκατάσκευον: nos Mercerum sequuti, priori vocabulo informitatem, altero ἀταξίαν significari putamus: vt aptè omninò ab Ovidio* dicatur *rudis indigestaque moles*. Cæterum cùm hanc ipsam materiem (chaos vocat Hesiodus, † & post eum alij) â Deo in initio creatam testetur Moses, meritò damnamus Marcionem [a], Hermogenem [b], Manichæos [c], Hermianos & Seleucianos [d], hæreticos materiarios, vt tales Tertullianus [e] vocat, vt qui mundum quidem à Deo factum agnoscunt, sed ex præexistente materia: quin etiam Sabellium similiter sensisse tradunt Baronius, [f] Pammelius [g], alij: pro qua sententia non aliud invento quam quod Philastrius, & ex eo Augustinus Sabellianos etiam Hermogenianos ab Hermogene [h] dictos tradunt: tum autem quod, (vti ex Eusebio* discere est) Dionysius quibus libris adversus Sabellium scripsit, hunc quoque Hermogenianorum errorem refellit: quod argumentum non satis validè id adstruit quod volunt. Porrò ante hæreticos istos idem senserunt Pythagoras & Plato: de illo Tertullianus [i], de hoc auctores nobis cùm Apuleius [k], & Laertius [l], tum Tertullianus [m], & Ambrosius [n], item Stoici, ut præter Ciceronem testis Tertullianus [o], & Lactantius [p], imò fortasse Thales [q], cui duo principia Mens & Aqua. atque adeo (vt cæteros Philosophos mittamus, quorum sententiã refert Censorinus,) antiquissimi omnium Hesiodus & Homerus: quorum

* 1. Metam.
† In Theogon. vers. 116.
a Tertull. lib. 5. adversus Marcionem cap. 19.
b Idem lib. contra Valentinum cap. 16. & contra Hermogenem cap. 1. & de præscript. cap. 33. & Theodoret. hæret. fab. lib. 1. de Hermog.
c Epiphan. hæres. 66. p. 271. Gr. Gregor. Nyssenus de opificio hominis c. 23. & August. de hæres. cap. 46.
d Philastrius de hæresi & August. hæres. 59.
e Adversus Hermog. cap. 25. f Tom. 2. Annal. ad annum 170. g Initio annot. in Tertull. lib. contra Hermog. h Philastrius & Augustinus cap. de Sabell. sed Philastrius ex Augustino hac parte supplendus. * Lib. 7. de præparat. Evang. cap. 8. i Adversus Valentinum cap. 15. k De dogmat. Plat. l In Plat. m Adversus Valentinum cap. 15. n Lib. 1. hexam. cap. 1. o Lib. de præscript. cap. 7. & lib. 5. adversus Marc. cap. antepenult. adversus Hermog. vlt. p Lib. 7. cap. 3. q Laert. in Thal. r Cap. 4. quod explicat Lipsius Philos. Stoic. lib. 3. dissert. 5.

illius

illius de chao opinio nota ex Theogonia : hunc verò Odyſſ. λ. per Proteum primum & principem cauſam, vt vox ipſa indicio eſt : per Eidotheam, materiam quæ varias ſuſcipit formas, intellexiſſe cenſet Sextus Empiricus adverſus Marhem. Quanquã Auguſtinus Steuchus [r], Heſiodũ & alios veterum excuſat, quaſi per chaos quod fuiſſe docent, *Ante mare & terras & quod tegit omnia cœlum* [t]) haud aliud intellexerint quam vacuitatem rerum & denſiſsimas rerum non exiſtentium tenebras, hoc eſt, ſempiternum nihil, quo refert quod Aquila & Theodotio תהו interpretantur ἀόρατον. Sed ſubtilius quam verius, cùm latis ex Ariſtotele & alijs pateat, quid veteres de chao ſenſerint. Cæterùm hanc materiariorum ſententiam refellit Tertullianus lib. adverſus Hermogenem, Athanaſius initio lib. de incarnatione verbi, Lactantius lib. II. cap. IX. Euſebius [u] lib. VII. de præparat. verbi cap. VIII. Nyſſenus cap. XXIV. Epiphanius hæreſ. LXVI. Auguſtinus pluribus locis, Elias Cretenſis in orat. I. Nazianzeni. [x] Vt veteres illos mittam, quorum ſcripta adverſus eum errorem deperierunt, de quibus Euſeb. paſſim Hiſtor. Eccleſ. lib. IV. & ſeqq. Mirum verò è gentilibus vnum Senecam non auſum dicere materiam eſſe æternam, ſed de eo dubitâſſe. Sic enim ſcribit in natural. quæſt. præfat. *Quàm vtile exiſtimas iſta cognoſcere, & rebus terminos ponere? quantum Deus poſſit? materiam ipſe ſibi formet, an datâ vtatur?*

[r] in Gen. p. 34.
[t] Ovid. 1. met.
[u] p. 196. & ſeqq edit. Rob. Steph.
[x] Col. 73. edit. Morel.

THESIS. V.

Forma creationis eſt ipſe divinæ actionis modus, quod non per cauſam particularem, ſed immediatè, nec difficultate aliquâ, ſed nutu ac arbitrio ſoloque omnipotente verbo omnia produxit. Vnde Pſal. XXXI. 9. Dixit & facta, mandavit & creata ſunt omnia. *Et Gen.* I. Dixit Deus ſit lux, & fuit lux. *Item*: Dixit Deus ſit

expanſio

expansio in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis: & fuit ita, &c.

Plerisque creationis forma est substantiæ ex nihilo productio: nempe, ut Augustini verbis dicunt: *Ideò Deus rectissimè creditur omnia de nihilo fecisse, quia etiamsi omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa tamen materia de omninò nihilo facta est.* Etiam non nemo [a] Damasceno se tuetur, qui immediatè creari dicat, quæ ex nihilo facta sunt: mediatè quæ indè facta sunt. Sed paraphrasis librorum Damasceni de fide Orthodoxa, in qua ea immediatæ mediatæque creationis distinctio legitur [b], non est Damasceni, verum cujusdam qui avorum nostrorum memoria vixit, Iod. Clichthouæi. Præterea suprà ostendimus, creata etiam dici animantia, plantas, aliaque quæ intra sextum diem ex materia Deus produxit: neque id tantum respectu materiæ antea ex nihilo productæ, sed etiam ratione formæ, quam non particulare agens, vti in generatione & artificialibus fit, sed causa vniversalis, idque nutu solo in materiam induxit. Imò inferius probabimus etiam ea quæ hodieq; generantur creari à Deo, quatenus cum particulari causa, quæ sola non sufficeret, divina volitio vt vniversalis causa immediatè ad formæ productionem concurrit.

a Buca. loc. comm. de Creat.

b lib. 2. cap. 5.

THESIS VI.

Minimè verò infinita Dei sapientia, quæ sola omnium formas finxit, adiuta in creando fuit formis vllis separatis. Nam vt *Esaias cap.* 40. 13. *ait.* Quis adjuvit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Cùm exemplar rectè referatur ad formam, (vt quæ sit causa

causa formalis, sed separata & extrinseca, cujus intuitu artifex producit effectum) quæritur hoc loco an Deus quoque in efficiendo respexerit exemplaria quædam operis sui extra se constituta: vti Platonem voluisse Aristoteles tradit. lib. 11. Metaph. cont. 2. & alibi. Sed meritò separatas istas ideas rejiciunt Iustinus orat. parænet. ad Gentes [c], Nazianzenus 1. de Theolog. [d] Ambrosius lib. 1. Hexaem. cap. 11. vbi disertim ait, *Dei Filium esse Creatorem mundi, non ideâ quadam duce imitatorem materiæ, ex quâ non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam sua opera formaret.* Similiter Augustinus [a]: *Non Deus extra se quicquam positum intuebatur, ne secundum id constitueret, quod constituebat. Nam hoc opinari sacrilegum est.* Rectè sanè. Nam derogat hæc opinio plurimum infinitæ Dei sapientiæ, quæ nullius extrinseci indiga sola sibi sufficit ad excogitandas singulorum formas, eoque ipsa est unicum omnium rerum exemplar. Sed de ideis in mente divina, longè aliter idem statuit: Mox enim subjungit: *Quod si harum omnium creandarum creatarumve rationes cõtinentur: neq; in divinâ mente quicquã nisi æternum atq; incõmutabile potest esse: atq; has rerum rationes principales appellat ideas Plato, non solum sunt ideæ, sed ipsæ veræ sunt, quia æternæ sunt & eiusmodi atq; incommutabiles manent: quarum participatione fit, vt sit quicquid est, quoquo modo est.* Nempe etiam quæ Platonis fuerit sententia ambigit: & meritò, quandoquidem eum ideas intellexisse, non extra, sed intra intellectum Dei subsistentes, non solùm Ficinus, Steuchus, & juniorum alij existimârunt; sed idem clarè testantur Seneca epist. LVIII. & LXV. & Plutarchus lib. 1. de placitis Philosophorum c. III. [b] cujusmodi ideas etiam agnovit Severinus Boethius: item duo [illegible] scriptores, sed Platonis studiosissimi, Hermes Trismegistus & Dionysius Areopagita, vt cæteros mittam. Boethij quidem sunt ista [c], sanè quam venusta:

[c] pag 5. edit. Commel.
[d] p. 535. edit. Morell.
[a] T. 4. lib. octoginta trium quæstionum qu. 46.
[b] pag. 1618. edit. H. Steph.
[c] Lib. 3. de consol. carm. 9.

---- tu cuncta superno
Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans.

Nempe virtualiter, vt loquuntur, ideas in divinâ mente locârunt, non formaliter, quia non sunt formæ naturæ divinæ inhærentes, vt in luto vel cera: qua de re plura Gab. Buratellus lib. de Ideis.

THESIS VII.

Finis creationis vel proximus est vel remotus. Ille est finis ☞ sive operantis: hic est finis ☜ sive operis. Finis ☞, *est bonum creaturæ & imprimis hominis: finis* ☜ *est demonstratio bonitatis, sapientiæ & potentiæ divinæ: bonitatis quidem, communicando se ijs, quæ non erant: sapientiæ, disponendo omnia pulchritudine ordine ac varietate admirabili: potentiæ, cum tam multa, tam magna, tam varia, ex nihilo condendo.*

Non tamen hic finis propriè movit Deum, quandoquidem is est αὐτάρκης: *Cui esse sibi sufficit, efficit q; cuncta:* vt eleganter ea de re cecinit vir ævi nostri incomparabilis [a]. Verùm finis hic ex actu creationis resultat: imò ἐνεργείᾳ in eo continetur. Nempe vti si herus in famuli gratiam præstet quicquam, non eum sui, sed famuli ob finem agere censemus: itidem cùm Deum ad communicandam creaturæ bonitatem suam agere dicimus, hoc ipso indicamus non agere illum ob bonitatem sui, vt bonum suum, sed vt bonum creaturæ. Quod igitur Proverb. XVI. 4. dicitur *Vniversa propter semetipsum operatus est Dominus*: non sic intelligi debet quasi operatus sit propter se ut finem sui, sed vt finem vniversi. Hominis verò gratia conditum esse hoc Vniversum, etiam saniores gentilium agnoverunt.

[a] Iul. Scalig. Epidorp. lib. 7. carm. 1.

Fusè

Fuse enim id probat Tullius lib. II. de Nat. Deorum [b]. Eandemque sententiam Stoicis tribuit Lactantius lib. de Ira Dei cap. XIII. & firmat idem Seneca lib. VI. de benef. cap. XIII. Alibi tamen sic [c] scripsit: *Non nos causa mundo sumus, hiemem aestatemque referendi: suas ista leges habent, quibus divina exercentur. Nimis nos suspicimus, si digni nobis videmur, propter quos tanta moveantur.* Sed, vti ante nos viri docti observârunt, non aliud voluit, quam non nostri solum, sed etiam Deorum gratia fabricatum esse hoc Vniversum. Quod & Tullius [d] asserit libro de Natura Deorum.

[b] p. 57. & seqq. edit. Ald.

[c] Lib. 2. de Ira, cap. 27.

[d] Loco ante indicato.

FINIS.

DISPVTATIONIS THEOLOGICÆ

DE CREATIONE

PARS ALTERA.

THESIS VIII.

EFfectum creationis est universus mundus, hoc est σύστημα *illud, quod in scripturis nunc à* κέντρῳ *centro, cœli & terræ: nunc à partibus globi inferioris, terræ & maris nominib. appellatur: ac præter cœlum & terram, omnem eorum, ut script. loquitur,* [a] *exercitum comprehendit. Cuius compagis perfectionem non tantum singulorum arguit absolutio, sed etiam tum ingens naturarum varietas ac distinctio, tum insignis partium ordo ac connexio. Estque huius ordinis beneficium, quod in tantâ rerum dissimilium multitudine mundus nihilominus non nisi unus existimetur.*

a Gen. 2. 1.

Nempe uti sermonem non solum ἰσόκωλα, πάρια aut ὁμοιοτελεύτα, sed etiam κατὰ στίχον exornant: itidem pulchritudo ac perfectio universi non tantum in singulorum perfectione, sed eorundem inter se dissimilitudine ac contrarietate consistit. Quod ipsum significat his verbis Augustinus lib. XI. de C. D. cap. XVIII. *Sicut contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt, ita quadam non verborum, sed rerum eloquentia, contrariorum oppositione seculi pulchritudo*

componitur. Sed in hac tamen dissimilitudine & contrarietate rerum admirabili omnia inter se ordine connectuntur: haud aliter ac partes humani corporis & inter se & ad totũ ex partibus consurgens ordinem habent, quo sine nec mundus foret mundus. unde optimè philosophi aiunt, ordinem esse formam vniversi, pulchritudinis parentem, mutuæ rerum amicitiæ indissolubile vinculum, catenam auream, sine quâ neq; in vnitate foret multitudo, neq; in multitudine vnitas, sed in turbatam illico omnia congeriẽ dissolverentur.

THESIS IX.

Nec tantum earum rerum creationem tribuimus Deo, quas primis sex diebus ἀφίστατο fecit, sed omnino omnium quæ sunt, fuerunt, erunt. Nam causæ particulares dependent à prima, nec sine concursu ejus obtinent effectus suos: sed utraque causâ eopse tempore suâ utraque operatione opus idem producit.

Durandus * asserebat effectus particulares propriè esse à causis secundis, non vero à Deo, nisi mediatè: contra Gabriel negabat effectus esse à causâ particulari: alii denique regiam sectantes viam, sic statuerunt: res neque à solo Deo immediatè produci, neque duntaxat à causis secundis, sed primam secundamque causam ad idem effectum ἀφίστατο concurrere. Gabrieli obducimus locum Geneſis 11. *Germinet terra herbam virentem & facientem semen iuxta genus suum*: & similia. Vnde Augustinus lib. 7. de C.D. c. 30. *Sic Deus administrat omnia quæ creavit, vt etiam proprios exercere, & agere motus sinat*. Durandus vero refellitur, quoties Deus in scripturis non tantum cœlum terramque, sed quæcunque in iis sunt fecisse traditur, vt Psal. 146. 6. & Act. 14. 15. & imprimis cùm hodie quoq; creare omnia ac cõservare dicitur, modo etiam exertè appositò quo id faciat: vt Iob. 10. 8. &

seqq.

* Lib. 2. sent. q. 5. dist. 1. num. 11. & seqq.

seqq. & Psal. 145. 16. & Ioh. v. 17. Vide omnino illustrem hac de re Augustini locum epist. 145. ad Consentium: vbi aliis quoque script. testimoniis hoc confirmat.

THESIS X.

Cur vero mundos plures aut esse, aut fuisse, aut fore nunquam credamus, ratio nulla vel credere vel opinari compellit: contra vt vnum vnicum statuamus, Scriptura iubet, quæ cum accuratè visibilia Dei opera recenseat, nusquã tamen plurium meminit: adhæc semper mundi vnici vnicum seruatorem tradit.

Damnamus igitur Anaximandrum, Anaximenem, Archelaum, Xenophanem, Diogenem, Leucippum, Democritum, Epicurum, ejusque discipulum Metrodorum, quos innumerabiles statuisse mundos Plutarchus, [a] Stobæus [b], & alii prodiderunt. nempe vt Elias Cretensis testatur [c], metuebant ne alioqui divina potentia Deique bonitas infinita in angustias redigeretur. Ac Metrodorus [d] id ipsum icone istiusmodi firmabat, *Absurdum esse ut una spica in magno campo produceretur, & vt vnus in infinito mundus.* Ἄτοπον εἶναι ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα στάχυν γεννᾶσθαι, καὶ ἕνα κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ. Opheos hæreticos similiter despuisse docet Augustinus [e]. Imo Origenes quoque, etsi vnum vno tempore esse mundum credebat, putavit tamen & ante hunc fuisse alios, & post hunc alterum fore, & illi semper successurum alium atque alium: eoque & Christum sæpius passurum: ut quod profuit semel, semper prosit adsumtum: quemadmodum ex secundo tertioque οὐρανῷ ostendit Hieronymus epist. ad Avitum, quâ propositum docere quid cavendum sit in istis Origenis libris. Idem tamen Hieronymus [f] alibi quærit, cum Apostolus dicat, *secundum seculum huius mundi, utrum nam & aliud seculum sit quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios: de quibus Clemens in epistola*

[a] Lib. 2. collect. phys. dogm. apud Cyrill. l. 2. adv. Iulianum.
[b] Eclog. phys. l. 1 c. 21. p. 52.
[c] Col. 73. edit. Morell
[d] Apud Stobæum loco paulo ante citato.
[e] Hæres. 77. & indice hæres. qui in præfat. Augustini legitur.
[f] Com. in Epist. 2. 2.

sua scribit: Oceanus & mundi qui trans ipsum sunt. Sed Apostoli mentem ipse post aperit: Clementem vero intellexisse putamus terras ultra Occidentalem & Australem Oceanū: quas ist oc ævo non quidem propriè norant, nec enim oculis viderant: sed tamen ut ex Platonis Atlantide [b] constare potest, auditione acceperant, & ut ex iis patet, quæ de Antipodibus tradunt, ratione esse colligebant. Hos vero mundos alios vocat, quomodo Britannicas insulas à poetis alterum orbem dici, Servius [c] scripsit (novos sanè orbes vocat Seneca [d] in gratiam Claudii Britannicam expeditionem primi post Iulium cogitantis [e]) quomodo item Ammianus [f] refert in obeliscis Ægyptiis *sculpta conspici volucrium ferarumque, etiam aliens mundi genera multa*: quo modo denique Avitus apud M. Senecam [g] pro figmento habet quod diceretur, *Fertiles in Oceano iacere terras, ultraque Oceanum rursus alia litora, alium nasci orbem.*

[b] Plat. in Timæo p. 24. & 25. edit. H. St.
[c] Ad illud ecl. 1. & penitus toto divisos orbe Britannos.
[d] Medea vers. 378.
[e] Sueton. in Claudio c. 17.
[f] Lib. 17. initio propius quam medio.
[g] Suas. 1. initio eorum quæ extant.

XI.

Quæcunque autem Deus condidit, optima condidit: optima inquam cum qualitatis ratione, tum relatione ad rerum creatarum inter se commoditatem. Vtrumque enim significatur Gen. 1. 31. Viditque Deus quicquid fecerat, ecce autem bonum erat valde. *& 1 Tim. 4. 4.* omnis creatura Dei bona est.

Quod vero Es. XLV. 5. 7. legimus: *Ego Dominus & non alius, formans lucem & tenebras: faciens pacem & creans malum:* id de afflictione intelligi debet: uti & quod est Amosi III. 6. *Non est malum in civitate quod Deus non fecerit.* Pœnale malum vulgo appellant. Sic dies, quibus fors premit adversa, mali dicuntur: unde illud Christi Matth. VI. 43. *Sufficit diei malitia sua*, i. ærumna. Nam κακὸς idem ac κακὸς, quomodo & κακότητος voce usus Hesiod. Ἔργ. Καὶ Ἡμ. 91. κακότητος, ἥτε κακοῖσι βροτοὺς κατεπημαίνουσι. Damnamus igitur Manichæos, qui putabant naturas quasdam esse simpliciter malas: ut ignē quendam

dam, aquam, fumum, ventum: vnde & ea non à bono ſed malo Deo condita dicebant. Quâ de re Auguſtinum vid. hæreſ. 46. & imprimis lib. de natura boni, quem adverſus Manichæos ſcripſit.

THESIS XII.

Mundum non fuiſſe ab æterno, ſed in tempore creatum eſſe à Deo, clarè diſcimus ex Proverb. 8. 22. & ſeqq. Ioh. 17. 5. Eph. 1. 4. Idemq; Moſes oſtendit, cùm in ipſo hiſtoriæ ſuæ ingreſſu ſcripſit, In principio Deus creavit cœlum & terram.

Cum juniorum aliqui, vt Auguſtinus Steuchus [a], tum etiam veterum, ut de ijs Hieronymus [b], & Auguſtinus [c] prodiderunt, per principium intellexerint Filium Dei, eo quod Apoſtolo teſte [d], in eo condita ſunt vniverſa. Eſtque hæc ſententia quoque conſona Thalmud Hieroſolymitano [e], quod *in principio* interpretatur in ſapientia. Melius tamen Baſilius, Nyſſenus, Ambroſius, in ſuis hexameron libris, & ante eos Athanaſius, de principio temporis, interpretantur: melius item Philo [f], qui non quidem intelligit ἀρχὴν τὸν κατὰ χρόνον, ſed cenſet τὸ ἐν ἀρχῇ ἰσοῦσθαι τῷ ἐν τῷ πρώτῳ ἰσοῦσθαι τὸν ἀριθμόν. ut & Aben-hezra [g]; qui principium creandi intelligit. Quæ interpretatio ſimpliciſſima eſt. Neque ſoli ſcripturarum myſtæ mundi incunabula agnovêre, ſed plerique; gentium philoſophi idem ſtatuerunt: quemadmodum Peripateticorum princeps [h]: qui tamen ipſe [i] cum Ocello Lucano [k], quem in multis ſequi amat, ἀγένητον τὸ μὴ ἀφθαρτον τὸ ἀνεπίδεκτον μεταβολῆς μᾶλλον δὲ καταστατικὸν τῶν ὅλων: vt & Peripateticus Critolaus [l] poſtea fecit, & Abenroes: & à Platonicis Proclus Lycius. Quanquam Albertus Magnus, & eo major diſcipulus Thomas Aquinas perſuaſum nobis cupiverunt, non tam propoſitum Ariſtoteli fuiſſe, æternitatem mundi κατηγορικῶς ac invictis rationibus comprobare: quam illud ſolum oſtendere,

a In Gen. 1. 1.
b T. 3. initio Hebr. quæſt. in Geneſ.
c Lib. 12. confeſſ. c. 28.
d Coloſ. 1. 16.
e Orat. in illud, omnia mihi tradita ſunt à patre meo. T. 1. p. 326. edit. Commel.
f Lib. de creatione mundi p. 4. edit. Turneb.
g Lib. 8. de cœl. cap. 10. text. 102.
h Lib. 8. de natura auſc. & alibi.
i Lib. de univerſo c. 1. & apud Philonem de mundo non interituro.
k Apud Philonem copſe lib.
l Apud Philopon.

mundum non esse genitum: hoc est, non incepisse per motum: quæ Philosophorum priorum sententia erat: eamque sententiam eo firmatum eunt, quod hoc solum, non item æternitatem exquisitissimæ etiam Aristotelis rationes evincant: tum autem quod inter problemata Dialectica * de quibus in utramq; partem disputari possit, referre non dubitauit, utrũ mundus sit æternus. Cæterum licet non eamus inficias solum Dei spiritũ in scripturis loquentẽ creationẽ mundi firmiter persuadere: tamen ex naturâ quoque ipsâ erui rationes possunt, quæ sententiam de æternitate mundi convellant, seculorumq; primordia quasi digito ostendant. Nam si interibit mundus, cœpit quoque: interiturum verò ex senio ejus cognoscimus: de senio autem inde liquet, quod mundus nondum effœtus omnia majora, vel (quando non desunt qui istoc in controversiam vocant) meliora saltem ediderit: quorum alterum, (plerique etiam utrumque) agnoscunt, ex Hebræis apocryphus Esdras [m], & Philo [n]: ex Christianis Cyprianus; qui fusè hoc de argumẽto agit epist. ad Demetrianum: item scriptores externi, uti ex Græcis Homerus [o]; ex Latinis Lucretius [p], Maro [q], Tremellius apud Columellam [r], Seneca [s], Plinius Veronensis [t], atque alij. Et si mundus semper fuit, unde esse dicemus, quod uulla antiquiorum temporum monumenta habemus? cujus argumenti evidentiâ compulsus Epicureus Lucretius, mundum cœpisse fateri cogitur lib. 5.

*Top. l. 1. c. 9

m Lib. 4. c. 5. vers. 54. 55.
n Lib. de opificio mundi p. 22. ed. Turn.
o Ἰλιάδ. v. 383. & apud Varronem & ex eo Gellium l. 3. c. 10.
p Lib. 2. v. 1150. & l. 5 v. 798.
q 12. Aen. v. 900.
r Lib. 2. c. 1.
s Sub finem ep. 90.
t Lib. 7. c. 16.
* In somnium Scip. l. 2. c. 10.

--Si nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cœli, semperq; æterna fuere:
Cur supra bellum Troianum & funera Troiæ,
Non alias alii quoque res cecinere poetæ?

Et Macrobius: * *Quis*, inquit, *non hinc æstimet mundum quandoq; cœpisse, nec longam retro eius ætatem, cùm abhinc ultra duo retro annorum millia de excellentium rerum gestarum memoria nec Græca quidem extet historia?* Plura inibi Lucretius & Macrobius in hanc mentem. Ac nequis fortasse ab historia Græca, cujus solius Macrobius meminit, provocet ad barbaram, scire convenit, neminem τῶν ἱερῶν scriptorum antiqui-

tiquiora narrare Beroſo Chaldæo: ſed tamen is non altius quàm à Noachico diluvio orſus fuit: ut locuples teſtis eſt Ioſephus lib.1.contra Appionem. At tam gentilium quàm ſacrorum ſcriptorum vetuſtiſſimus eſt Moſes: ut præter eundem Ioſephum ſcribunt Iuſtinus [a], Tertullianus [b], Clemens Alexand. [c] Euſebius [d], Auguſtinus [e], alij. Atqui ab Adamo ad annum hunc Chriſti ∞ .ıɔ. CXVIII. (qui æra Dionyſiaca eſt ∞ . ıɔ. CXVI) tantum anni fluxere LXV. ſupra quinquies mille & quingentos juxta exactiſsimum computum Ioſephi Scaligeri. Hæc cui non ſufficiunt, adeat eruditè & eleganter hoc de argumento diſſertantem Pleſſæum lib.de veritate rellig.Chriſtianæ cap.8. ac imprimis Auguſtinum Steuchum integro lib. 7. perennis philoſophiæ: quo & creationem multis probat, & priſcis fuiſſe tẽporibus notiſsimam clarè oſtendit, & Ariſtotelis, Procli, Simplicij, aliorumque argumentis ſolidè reſpondet.

a Parænes. ad Græcos p.7. & 25.edit. Commel. & apolog. 2.p.56. 63. 70. & 72.
b Apol.c.19.
c Lib.1. Strom. p.138. & ſeqq. edit. Commel.
d Præf. chron. & de præpar. Evang.l.10.c.3.
e Lib.18. de C. D.cap.37.

THESIS XIII.

Hanc etiam quæſtionem movent plurimi, vtrum mundus per abſolutam Dei potentiam creari potuerit ab æterno. Super quo ingens Scholaſticorum eſt diſſenſus. Nos etſi eos qui id aſſerunt, difficulter refelli putemus, ijs tamen aggregare nos malumus, qui abſque principali tempore condi aliquid potuiſſe negant.

Ariminenſis quidem, Gabriel, Occam & alij eorum quos nominales vocant, contenderunt quaſcunq; orbi partes potuiſſe Deo eſſe coæternas. Durandus verò credidit, hoc ijs ſolum mundi partibus competere, quæ, ut loquitur, habent eſſe permanens: uti cœlum, Angelum, hominem. At Thomas, Hervæus, Capreolus, Soncinas, Caietanus, Sotus hoc privilegium reſtringunt ad ea quæ non inducant actualem infinitatem, uti cœlum & elementa: adimunt cæteris, uti generationi humanæ conſideratæ qualiter hactenus fluxit: ſic enim nunc temporis animæ forent actu infinitæ.

Albertus verò Henricus Gandavensis, Marsilius & Toletus negant ἀϊδίως creaturam vllam ab æterno produci potuisse. In tanto dissensu maluit Scotus * ἀποφαντικῶς pro vtraque sententiâ disputare, quam certi aliquid definire. Cujus nos modestiam sic sequimur, vt magis interim propendeamus in sententiam Alberti: non quidem solo argumentorum pondere compulsi, (quando nec destituuntur alij ijs quæ verisimiliter obducant) sed quia in re adeo controversâ obscurâque causam non videmus cur recedere oporteat à Patribus antiquis, quos sibi Albertus assentientes habet. Audiamus augustum doctorem lib. 12. de Civ. Dei cap. 15. *Quomodo (Angeli) creati dicendi sunt, si semper fuisse intelligantur?* Similiterque Damascenus lib. 1. orth. fid. c. 8. ὁ γὰρ τῷ θεῷ δοκῶν ἴσον εἶναι, ὁ συναΐδιος εἰς τῷ θεῷ. vbi cur aliquid Deo vel coæternũ vel non coæternũ sit, causam hanc adfert, quod vel à Natura, vel à voluntate Dei emanârit. nimirũ quæ prioris sunt generis ab æterno sunt, exactãq; divinæ naturæ similitudinẽ habent: unde & Athanasius orat. 11. contra Arrianos eo mundi æternitatem impugnat, quod diversæ sit naturæ à creatore suo. Adi & Basil. l. 11. contra Eunomium. Ambrosium l. 1. Hexamer. c. 111. Neque nescimus nunquã defuisse Deo vires ad creandum mundum: ac momentum nullum concipi à nobis posse, quo non mundus creari potuerit. Verum dicimus ex parte rei creatæ, vel modi quo res creantur ἀϊδιότητα esse, si externus ullus divinæ voluntatis effectus credatur esse ab æterno. Attamen solidam istius ἀϊδιότητος causam adsignare, hoc opus, hic labor est. Interea, ut Gregorius quoque Valentianus * concludit, *putandum est huius impossibilitatis subesse aliquam rationem, licet ea nondum satis comperta videatur.*

2e, dist. 1. qu. 3.

* T. 1. com. Theol. disp. 3 qu. 3. punct. 2.

THESIS XIV.

Est verò mundus à Deo conditus non necessariò, (nec enim vel obligatus erat nihilo, vel indigebat mundo) sed

sed liber'e: eoque & condere eum prius, & serius, & omninò etiam non condere potuit: ac qualem nunc creavit, tales quoque alios facere tunc quivit, & poterit æternum.

Quod igitur * Aristoteles mundum esse unum inde colligi posse putavit, quod materia prima sic formis omnibus expleta sit, ut nihil fabricandis aliis supersit, errorem erravit muræna Tarteſſia grandiorē. Nullis enim limitibus potentia Dei circumscribitur, eoque is & novam creare materiā, & aliū inde architectari mundū, quoties lubeat, possit.

* Lib. 2 de cœlo c. 9. cont. 93. 94. & seq.

THESIS XV.

Facile vero eorum retunditur curiositas, qui quærere sustinent, si Deus condere semper mundum potuit, cur tam condiderit serò, & anne otiosus fuerit antequam mundus esset. Nam prioris quæstionis vanitatē arguit, quod si vel millies millenorum seculorum myriadibus ante condidisset, eadem tamen quæstio supereſset. De posteriori autem res plana est, quia ad Dei beatitudinem nihil ex orbe condito accesit, cùm sua sibi perfectio fuerit ac regnum. Nec otiosus fuisse dicendus est, qui quæ sunt, fuerunt, erunt, mente contemplatus fuit: ac, ut Apostolus testatur [a] *, elegit nos in Christo ante jacta mundi fundamenta.*

[a] Eph. 1. 3.

Hinc Claudius Marius Victor initio l. 1. com. in Genes.

Regnabatque potens in majestate creandi,
Jamres & causas rerum casusque futuros,
Et facienda videns, gignendaque mente capaci
Secula despiciens: & quicquid tempora volvunt
Præsens semper habens. Immensum mole beata
Regnum erat ipse suum: regni nec teste carebat
Virtus trina Deus.

Nempe quod Deo suo usu venire aiunt Stoici post mundi conflagrationem aut diluvium quæ cum Heraclito putabant fieri (κατὰ τὰς αὐτὰς περιόδους τὰ αὐτὰ πάλιν ἀποκαθίστασθαι *) hoc ac-

* Laert. in Heraclito, Numenius apud Euseb. Cic. 2. de Nat. Deor. pag. 49. edit. Ald.

accommodari posſit Deo Iſraelis. Eorum verò ſententiam nemo clarius expreſsit Senecâ epiſt. 9. cùm ait: *Iupiter reſoluto mundo & diis in unum confuſis* (ſtellas omnes, terram, mare Deos eſſe * credebant, eoſq; in vnum Iovem, i. ignem converti) *pauliſper ceſſante naturâ acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus.* Quod ipſum apud Diogenem Laertienſem Zeno voluit, cùm dicit τὸν θεὸν κατ' ἀρχὰς καθ' ἑαυτὸν ὄντα, *Deum cùm in principio apud ſe eſſet.*

* Cic. 4. Acad. p. 30. edit. Ald. Plutarch. de com. notion. p. 1956. Gr. edit. H. Steph.

THESIS XVI.

Omnia porrò Deus in inſtanti creaſſe eſt dicendus, ſi ſingula ſeorſum & in ſe ſpectemus: ſed ſi eadem conſideremus, vt intervallo certo aliorum aliis creatio ſucceſſit, ſex diebus Deus creationem continuavit: ſeptimo demum ab novarum ſpecierum productione quievit: quo iccirco, ſuæ quietis exemplo, homines quieſcere inſsit.

Putârunt quidam Deum uno omnia die creaſſe: ſed opera in ſex dies diſtingui, ut melius diſtinctiuſque ab humanis mentibus conſiderentur. Hoc Siracidæ * illo adſtrui poſſe cenſent: *Qui vivit in æternum creavit omnia ſimul.* Sed præterquam quod apocrypha canonicis opponi non debent, Græcè eſt non ἅμα, ſed κοινῇ, hoc eſt pariter: ut ſententia ſit, omnia unum agnoſcere creatorem ſive *communiter*, vt in Complutenſi transfertur, hoc eſt, *communi lege*, vt Iunius vertit, & accipi debere ſequentia inibi oſtendunt. Quod ſi vidiſſet Auguſtinus, non tantoperè ſe in eo loco torſiſſet, lib. v. de Genes. ad literam. c. 111. & lib. v1. c. v. & ſeqq.

* *Eccl.* 18. 1.

THESIS XVII.

Vſus doctrinæ de creatione multiplex eſt. Nam præterquam quod ſcripturarum perfectionem docet, quibus ſolis hoc fides caput plenè & perſpicuè traditum eſt: ſimul hinc diſcimus bonitatem, ſapientiam, potentiam Dei: ac diſcrimen inter Deum Iſraelis & Deos gentium: vnde Deus

apud

*apud Ierem.c.x.*dij qui non fecerunt cœlum & terram pereant de terra. *Etiam hinc cognoscimus ius Dei in omnes creaturas: vt qui creationis beneficio consequatur potestatem præscribendi nobis quod velit: & immorigeros grauissimis cum animi tum corporis supplicijs & hic, & post hanc vitam puniendi: atque adeo (si ius illud in se citra promissiones spectemus) etiam obedientes non remunerandi, imò in nihilum eos redigendi.*

Quin si Macarium Ægyptium, item incertum hypognosticum scriptorem (nec enim is Augustinus) & pauculos alios sequamur: Deus ratione prædita, hoc ipso quod ejus sunt opificia, utut nihil peccent, æternis possit pœnis addicere. Verum nos hoc omnino ab justitiâ Dei alienum putamus: in quo Augustinum sequimur & propè universorum Sanctorum patrum chorum.

THESIS XVIII.

Quia autem ex creatione agnoscimus Deum & ius eius in creaturas: ac prius omnino est vt Deum cognoscamus, quam vt venerari eum possimus: (unde David Salomoni[a], Cognosce, *inquit*, Deum Patris tui, & cole eum:) *hinc merito divinus legislator volumina sua à creationis historia auspicatus fuit. Et hacpropter, quanquam sciamus Hebræos veteres non alijs quam qui ad ætatis annum* perventissent, *ejusce historiæ lectionem permisisse: minimè tamen dubitamus, quin vtiliter etiam pueris & adolescentibus proponatur, atque ab iis legatur.*

[a] 1 Paralip. 28. 9.

Hos qui mysterium creationis nossent, celare illud jubent plerique Rabbinorum: & eos inter (ut Mercerus quoque observat) Moses Ben Nahman, quem Ramban vocant per Nun in fine, qui & Moses Gerunensis, cum Ram-

[a] Prolog. in Gen.

Rambam per Mem finale sit R. Moses Ben-Maimon, sive Moses Ægyptius. Plenius vero hanc consuetudinem narrant Origenes in Cantica, & Hier. in prolog. galeato [b] & in Ezechielem præfat. ad Eustochium. Vterque vero auctor est nobis, quatuor omnino fuisse, ob quorum profunditatē seu difficultatem, Hebræorum magistri lectione eorum interdicerent his, qui nondum perveniſſent ad annum sacerdotalem, h.e. ætatis trigesimum. Ea erant primordia mundi, quæ tribus primis Genes. capitibus traduntur: initium & finis Ezechielis, quorum illud de Cherubim & majestate divinâ; hoc de templi tertij structura agitur: ac Canticū Canticorum, in quo quæ de autore divino intelligi debent, facile juvenili affectu alio vorsum rapiantur. Quanquam vero quo Hebręi illi spectârint, vel hinc obscurum non est, tamen non dico adolescentiæ, sed pueritiæ etiam adeo utili [illegible] lectione interdicere religio sit. Tantum moneatur, ut hanc reverenter legat, nec affectu eo quo gentilium historiæ legi solent.

[b] Vbi de Ezech.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA

DE

PECCATO PRIMO ADAMI.

PEccatum Adami (quod Apostolus generatim [a] ἁμαρτίαν, παράβασιν, παράπτωμα, & παρακοὴν nominat) bifariam consideratur: ut est Adami proprium, & ut totius est humani generis commune. Nos iis in præsentia omissis, quæ ad peccatum illud pertinent, quatenus posteritati omni imputatur, nunc de eo agemus, quatenus est personale. Ac ne quidem omnia illa adferre animus est, de quibus disputari in scholis solet; sed ea tantummodo, in quibus veteres heretici ab Ecclesiæ doctrina recesserunt. Cujusmodi sunt hæc quinque:

[a] Rom. 5. v. 12. 14. 15. 19.

I. Vtrum Adam liberè peccârit,
II. An, ut peccaret, à diabolo per serpentem fuerit persuasus.
III. An peccando sit factus mortalis.
IV. An per peccatum amiserit vires piè vivendi.
V. An per semen mulieris peccati sui veniam sit consecutus.

De singulis horum ordine deinceps agemus.

DE

DE PRIMA QVÆSTIONE
THESIS I.

PEccatum Adamus & evitare potuit, & facile potuit. Quod etiam verba indicant Dei dicentis[b]: DE OMNI arbore horti comedendo comedes: at de arbore scientiæ boni & mali non comedes *Nam sententia esse videtur, ex tot arborum numero unius duntaxat fructibus interdico; vt videas, quàm facilè præceptũ hoc observare possis, etiam sine dispendio voluptatis.*

b Gen. 2. 16. 17.

THESIS II.

Et sane semper sic sensit Latina Græcaque Ecclesia, &, ante utramque, populus Hebræus: de quo fidem nobis fecit Siracides cap. 15: [a] *cùm ait:* Deus ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adjecit mandata & præcepta. Si volueris mandata servare, conservabunt te, & fidem facere beneplacitam in perpetuum. Appositi tibi ignem & aquam, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem est vita & mors, bonum & malum, & quod voluerit dabitur illi.

a Ver. 14. 15. 16 17. 18.

THESIS III.

Ratio quoq; idem evincit. Nam si Adam necessariò peccavit, aut necessitas illa est à natura, aut a diabolo, aut à Deo. A naturâ non fuit, quia homo conditus est liberi arbitrij. Aliter si esset, non dissimulasset Adamus, cùm de excusatione sui laboraret[b]. *Atqui, vt scitè Tertullianus*[c] *ait*, nunquam figulo suo dixit, 'non prudenter definxisti me: confessus est seductionem, non conculcavit seductricem: rudis admodum hæreticus fuit: non obau-

b Gen. 3. 12.
c Lib. 2. adverſ. Maro. c. 2.

obaudiit, non tamen blasphemavit creatorem, quem à primordio sui bonum & optimum invenerat.

THESIS IV.

Nec necessitas ulla à diabolo fuit, quia consilium dare is potuit, cogere non potuit. Quod igitur suasit, à diabolo est: quod persuasit, ab homine est. Nec enim diabolus hominem cepisset, nisi jam ille sibi ipsi placere cœpisset: *vt optimè ait Augustinus* [d].

[d] Lib. 14. de C. D. c. 13.

THESIS V.

Longè minus necessitas à Deo erat: quia seu qualitates consideremus in creatione inditas, fecit eum bonum & ad imaginem sui [e]: *seu finem creationis spectemus, condidit eum ad agnitionem & cultum creatoris sui.*

[e] Gen. 1. 27. & 5. 1.

THESIS VI.

Nec dici potest Deum Adamo dona subtraxisse, quæ contulerat prius. Nam lapsus desertionis, non desertio lapsus causa fuit.

THESIS VII.

Permisit quidem Deus: sed permissio ea nihil est aliud, quàm suspensio efficientiæ, quâ Deus per potentiam suam actu impediret peccatum. Sane impedimentum tale attulit peccato Deus, quale impediret illud & debuit, & potuit. Nam hominem condidit bonum ac secundùm imaginem suam: esu arboris interdixit: pœnam gravissimam est interminatus, si peccaret. Sed impedimentum, quod efficax vocant, pati eum noluit: cujus rationes etsi multæ latere possint in thesauro sapientiæ divinæ, tamen duæ satis sunt apertæ.

THESIS

THESIS VIII.

Vna earum est à priori, quia destituere noluit opus suum, voluntatem scilicet, aut auferre, quam semel permiserat arbitrii libertatem: Vnde Tertullianus lib. II. *aduersus Marcionem cap.* VII. Si semel homini permiserat arbitrij libertatem, & potestatem, & dignè permiserat, utique fruendas eas ex ipsa institutionis auctoritate permiserat: fruendas autem quantum in ipso, secundùm ipsum, id est, secundùm Deũ, id est in bonũ. quis, n. aduersus se permittet aliquid? quantum verò in homine, secundùm motus libertatis ipsius.

THESIS IX.

Alteram rationem, quæ à posteriori est, ponit Augustinus lib. de corr. & grat. cap. IX. Deus permisit hominem tentari, quem sciebat esse casurum, qui simul videbat eo casu se uti posse ad misericordiam & justitiam declarandam, dum ex massâ damnatâ alios justè puniet, alios misericorditèr liberabit. *Et cap. seq.* Qui creavit omnia valdè bona, & mala ex bonis oritura præsciuit esse, scivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis benè facere, quàm mala esse non sinere.

Adam & Evam nunquam habuisse, unde stare possent in statu innocentiæ, docuit, seculo nostro, Georgius Pauli, Cracovienſis minister: quemadmodum de eo scribunt Joannes Wigandus libro de Deo contra novos Arrianos, & Gabriel Prateolus lib. XVIII. Elenchi hæreseon. Ac jam olim, Gnosticorum, Manichæorum & Priscillianistarum hære-

hæresis fuit, neque nobis esse, neq; fuisse Adamo arbitrij libertatem, sed peccata omnia obtingere necessariò. De Gnosticis, patet ex Valentinianis, de quibus sic Augustinus lib. de hæresibus; *De tricesimo seculo dicit diabolum genitum, & à diabolo alios natos, qui fecerint hunc mundum. Et ideo malitiam non arbitrio tribuit, sed naturæ mundi.* Idem ostendit Valentiniana hominum divisio in πνευματικὸς, ψυχικὸς, & σαρκικὸς sive ὑλικὸς seu χοϊκὸς: de qua vide Irenæum lib. 1. c. 1. Tertullianum adversus Valent. cap. XXIV. & seqq. imprimis XXIX. Clementem Alexandrinum Epitome sive Excerptis ex Theodoto, (quæ fragmentum esse videtur octo librorum τῶν Τουτωνείων) ac denique Epiphanium hæresi XXXI. Idem liquet ex Marcione, Hermogene, Bardesane, & Colalarbaso: teste Augustino de hæresibus, ut nunc Eusebium, Epiphanium Theodoretum, atque alios mittam.

[a] p. 346, edit. Florent. Græc.
[b] p. 89. Bas. Gr.

Etiam Manichæi crediderunt, peccatum omne esse à necessitate naturæ, quia Deus coagmentârit hominem ex bona malaque substantia: vnde & hominem à concupiscentia liberari aiebant, non per sanationem vitiosi accidentis, sed per separationem malæ substantiæ: quâ de re fusè Epiphanius hæresi LXVI. & Augustinus contra Faustum Manichæum, & de hæresi cap. XLVI. Denique Priscillianistæ similitér siderum potestati actus hominis adscripsere: de quibus Augustinus de hæres. cap. LXX. B. Prosper in Chronicis ad annum CCCLXXXII. Sulpitius Severus lib. II. Leo Magnus epist. XCIII. ad Turibium Asturiensem Episcopum, Gregorius Magnus diversarum in Evangel. prælect. homil. X. Isidorus Hispalensis lib. VIII. Origen. cap. V. Sigebertus ad an. CCCLXXXVI.

[c] in vulg. cod. sed juxta Scal. Prosp. 380.

Contrà Ecclesia Catholica semper statuit, peccatum non esse à Deo malo, vel naturæ necessitate, sed arbitrii libertate: Vnde Adamo passim testantur Patres, potuisse eum persistere, si voluisset. Tertullianus adversus Marc. l. II. c. VIII. *Igitur sicut Deus homini vitæ statũ induxit, ita homo*

sibi mortis statum attraxit. Et hoc non per infirmitatem, sicut
nec per ignorantiam, ne quid auctori imputaretur. Athanasius
[b] T. 1. p. 39. edit. Commel. de Incarnat. Verbi Dei: κατὰ τὸν ἑαυτῶν ἴδιον τύπον ἐποίησε, μιμησάμενος αὐτοὺς ἐκ τοῦ τῶν ὅλων λόγου δημιουργήσας. ἵνα κἀκεῖνοι σώζωνται τὸν λόγον, ἐν γνώσει λογικῇ, διαμένοντι τῷ μακαρίῳ τύπῳ ἐνυπάρχοντες, ζῶντες τὸν ἀληθινὸν καὶ ὄντως τῶν ἁγίων ἐν παραδείσῳ βίον. *Ad suam ipsius imaginem illos ac lineamenta effinxit, dedit q; illis sua rationis dotem, vt veluti umbras quasdam rationis possidentes, rationales q; effecti, perseverare possent in beatitudine, viventes verâ, & revera sanctorum in paradiso vitam.* Similiter Basilius o-
ep. 364. & 365. edit. Bas. 1551. Gr. rat. Quod Deus non est autor peccati, vbi ait, Hominem & Angelum simili esse conditione creatos. Mox verò scribit, libertatem Angelicam ejusmodi fuisse, vt Gabriel, qui perstitit, potuerit peccare: & Satan, qui peccavit, mandatum potuit præstare. ταὐτὸν ἀγαθὸς, καὶ παρῆκεν τῷ θεῷ πλανᾶσθαι. ὁ πεσὼν ἀγαθὸς, καὶ ἐξέπεσεν τῆς ἁγίας τάξεως πανταχοῦ κράτιστος ὁ ταγματάρχης ἐφύλαξε τὸν τῆς ἀρχῆς κατάβασιν τὸν ἀνήκεστον. ἐδύνατο γὰρ κἀκεῖνος διατηρῆσαι, καὶ ὅτι μὴ ἐπεσεν. Parem verò & hominis & Angeli conditionem fuisse, ostenderat antea his verbis: Πῶν πταίει ὁ ἄνθρωπος; ἐπὶ τῆς ἴσης ἀμφότεροι. πῶν κατὰ ὁ ἀγαθὸς; ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐλπίδος. ἀνδυόμενοι ἔχειν καὶ αὐτοὶ τὸ ζῆν, καὶ ἐν' ἀντὶ κτίσεως τὴν ἐξουσίαν, ὁ παρεμύθιον τῷ θεῷ, ὁ ἀποτειθόμενος τῷ ἀγαθῷ. Chry-
[d] T. 1. col. 44. edit. Beller. sostomus in Genes. 111. cap. homil. xv. *Nusquam necessitas, nusquam violentia, sed electio & voluntas. Dedit solum* (mulier Adamo fructum) *& non coegit, nec vim attulit.* Et
[e] Col. 209. homil. de interdictione arboris ad Adam: *Manifestum est, Deum noluisse Adam peccare, qui voluit eum ante delictũ præstruere, quia & Adam potuit serpentem contemnere, qui Deo noluit obedire, Potuit Adam & Deo parêre, quod noluit, qui consentire diabolo maluit. Vtrumq; enim in sua habuit potestate, & Deo parêre, quod noluit, & Diabolo non consentire, quod voluit. Vnde & vita gloriam perdidit, & mortis periculum acquisivit.* Eadem mens Augustini lib. 1. Retract. c. xv: *Cur ergo,* inquiunt, *parvuli tenentur rei? Respondetur, quia ex eius origine tenentur, qui non fecit, quod facere potuit, dininum scilicet seruare mandatum.* Lib. de corrept. & grat. cap. xi. *Tale quippe erat adiutorium,*

quod

quod desereret, cum vellet, & in quo permaneret, si vellet, non quo fieret, ut vellet. Hæc est prima gratia, quæ data est primo Adam. Et ibidem: *Tunc dederat homini Deus bonam voluntatem. In illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum. Dederat & adiutorium, sine quo in ea non posset permanere, si vellet, quia non deerat adiutorium per quod posset, & sine quo non posset perseuerantèr bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profectò eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset.* Item scriptor Hypognosticon lib. III. pene initio. *Per velle malum* (Adam) *perdidit posse bonum, quia per posse bonum potuit vincere velle malum.* Idem cum Siracidę locum citâsset, quem superius adduximus, ista subjungit: *Quid est autem, Et reliquit eum in manu consilii sui, nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrii sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, quâ stare potuisset, si servare mandata Domini voluisset.* Prosper lib. contra Collatorem cap. XVIII. *Dubitare fas non est, eum tale accepisse liberum arbitrium, ut si auxiliantem sibi Dominum non desereret, posset in bonis, quæ naturaliter acceperat, perseverare, quia vellet, & meritò voluntariæ perseuerantiæ in beatitudinem peruenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec posset.* Fulgentius de Incarnatione & gratia cap. VI. *Credimus bonum & sine ulla carnis impugnatione à Deo creatore omnium factum Adam magnâq; præditum libertate, ita ut & bonum facere in propria facultate haberet, & malum, si vellet, posset admittere.*

DE QVÆSTIONE SECVNDA

THESIS I.

Altera quæstio erat, vtrùm primi parentes decepti fuerint à diabolo, serpentis formam induto. Sanè in eo quidem est dissensus aliquis inter Catholicos, vtrùm diabolus specie tantùm serpentis apparuerit, vt Cyrillus puta-

bat lib. III. contra Iulianum [a] (cui etiam Steuchus in Cosmopœia accesit:) an potius verum & naturalem serpentem sit ingressus: quod Chrysostomus, Augustinus, Procopius, & prope omnes Patres volunt, idque Scriptura præeunte, quæ serpentem non angelis, sed animalibus cunctis callidiorem [b] fuisse dicit: quemadmodum in verum etiam serpentem maledictionis sententiam prolatam [c] fuisse narrat.

[a] Col. 551. edit. Par. 1571.

[b] Gen. 3. 1.

[c] Gen. 3. 14.

THESIS II.

Sed vt in hoc sententijs variatum fuit, ita in eo semper conspiravit Ecclesia Dei, quod qui per verum aut apparentem serpentem loquebatur, non sapientia Dei fuerit, sed Diabolus: vnde & Christus Ioh. VIII. 44. ait, diabolum homicidam fuisse ab initio, & in veritate non stetisse. Et Iohannes Apoc. XX. 2. diabolum propterea vocat antiquum serpentem. Hebræorumque veterum eandem fuisse sententiam, cognoscimus ex Sap. cap. II. 23. Vbi dicitur Deus creâsse hominem rectum, sed invidiâ diaboli mortem introiisse in orbem terrarum.

Nec alia mens Cypriani serm. de zelo & livore, Epiphanij in hæresi Ophitarum, Basilij in orat. quòd Deus non sit auctor peccati, Ambrosij lib. de Paradiso, Cyrilli lib. III. in Iulianum: vt mittam Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum, Theodoretum, Eucherium, Bedam, Rupertum, cæterosque, qui in Genesin scripserunt. Damnârunt igitur eos, qui serpentem illum dicebant fuisse sapientiam Dei, à quâ oculi primis patentibus essent aperti, vt Manichæi sensêre, juxta Augustinum de hæres. cap. XLVI. & ante hos Ophitę: teste Irenæo lib. I. de hæres. cap. XXXIV. Tertull. lib. de præscript. cap. XLVII, Clemente Alexand.

[a] Col. 552. edit. antea citata.

Alexandr. lib. VII. Hieronymo dialog. adversus Lucifer ianos: præter Epiphanium, Philastrium, Augustinũ, Theodoretum, Isidorum, Honorium, & alios, qui de hæresibus tractârunt. At minimè audiendus Origenes, cùm per serpentem ἐνέργειαν intelligeret delectationem, quæ prius quidem Evam, hoc est sensum, mox autem Adamum hoc est rationem titillârit: quam opinionem, tacito Origenis nomine, proponit Ambrosius lib. de Paradiso cap. 11.

DE TERTIA QVÆSTIONE

THESIS.

Tertia quæstio erat, vtrum Adam fuerit moriturus, si non peccasset. Negat id Ecclesia Catholica, quæ peccando morti factum esse obnoxium, colligit ex comminatione Dei, Genes. c. 11. 17. Quacunque die comederis, morte morieris. *Et Rom. c. V. 12.* Per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intravit, & per peccatum mors. *Item c. VI. 23.* Stipendium peccati mors. *Et c. VIII. 10.* Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum &c. *Quibus consentit illud Sapient. c. 1. 13.* Deus mortem non fecit. *Et c. 11. 23.* Deus creavit hominem inexterminabilem, invidiâ autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum.

Erravit hâc parte Socinus; vt liquet ex initio prælectionum. Nam dicit quidem cum Augustino, Adamum mortalitati prius fuisse obnoxium, non morti aut moriendi necessitati: verùm liquet eum sub mortalitate complecti mortalitatis effectum, sive actualem animæ à corpore separationẽ: ac per mortem, seu moriendi necessitatẽ, non intelligere simpliciter separationem animæ à corpore, sed simul mortis perpetuitatẽ: quia nempe qui resuscitãtur, dormire

non mortui esse, dicuntur in Scripturis. Idem jam olim docuit Pelagius, cùm dixit, Adamum fuisse moriturum, etiamsi non peccâsset, quum mors sit de necessitate naturæ. Testis Augustinus epist. CVI. ad Paulinum, lib. 1. de peccat. mer. & remiss. cap. 11. De gestis Palæstinis cap. XI. & XXXIII. lib. 1. contra poster. respons. Iul. cap. LXV. Orosius apol. de arbitr. libert. scriptor Hypognost. in prolog. atque alij passim. Catholicis verò inter alia obducentibus locum è Gen. 11. 17. respondebant, cum intelligi debere de animæ morte: quomodo & cum interpretatus è Iudæis Hellenistis Philo sub finem primi Allegoriarum; è Christianis antiquis, Eucherius sive alius lib. 1. in Genesin, Gregorius M. lib. V. registri epist. XIV. & lib. VI. ep. XXXI. ac denique è junioribus Augustinus Steuchus annot. in c. 11. Genes. Sed (vti postea etiam Steuchus animadvertit) non solam animæ mortem intelligi, rectè probat Augustinus ex verbis illis Gen. III. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Vbi Dominus pœnam Adamo imponit, quam antea fuerat comminatus. Erat quidem in homine etiam ante lapsũ mortis causa, cùm fluat ea a natura ex contrarijs principijs composita; verùm rectitudo naturalis amicè componebat illum contrariarum qualitatum conflictum, atque ita sistebat mortem; nec tantùm mortem perfectam, sed etiam inchoatam, morbos inquam ac cruciatus, qui ad mortem ducunt. Postquam verò homo peccavit, qui ante poterat non mori, nec moriturus erat, si perseveraret in bonis non potuit non mori, imò meri statim cœpit. Nempe peccatum fugavit gratiam, quâ sine nec anima perennem in corpus vitam potuit inspirare, nec ligno vitæ licuit vlterius vesci. hinc verò soluta est humorũ spiritũq; ἀμονία, ac præcipiti gradu ad mortem decursũ fuit. Mortalitas igitur à Deo est, quia à natura est, à natura autem est, quia talis erat corporis natura, vt constaret humoribus ac elementis contrarijs; vt item generabile esset, quale quod est, corruptibile quoq; est; vt deniq; cibis egeret, qui cum corruptioni sint obnoxij, corpus

apag. 89.

b In Cosmopœia.

corpus quoq; hujusmodi reddent necesse est. At mortis necessitas à Deo non est, quia etsi consecutura erat per naturam; tamen tollebatur per gratiam. Qui enim conditione materię mortalis erat: idem beneficio creatoris erat immortalis: peccato verò est mortuus: hoc enim removit gratiam vitæ conservatricem. Nec tamen carentia gratiæ totalis est mortis causa, sed partialis. Nam entis positivi etiam positiva causa esse debet. Verùm totalis causa est peccatum vnà com conditione materiæ: ab hac erat potentia moriendi: illud deduxit potentiam in actum.

Mortis autem nomine etiam intelligere convenit ærumnas ac cruciatus omnes, vt paulò ante dicebamus: Nempe vt ait ille, *Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.* Huc pertinet etiam illustris ille Cypriani locus libro de Bono patientiæ, vbi omnes ait hujus vitæ calamitates originem ducere à peccato primo: *Dei sententia cogitetur, quam in* a Parag. 6. *origine statim mundi & generis humani Adam, præcepti immemor, & datæ legis transgressor, accepit: tunc sciemus, quàm patientes esse in isto seculo debeamus, qui sic nascimur, vt pressuris istic & conflictationibus laboremus. Quia audisti, inquit, vocem mulieris tuæ, & manducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne tangeres, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis, &c. Vnde vnusquisq; nostrum cùm nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit à lachrymis: & quamvis adhuc omnium nescius & ignarus, nihil aliud novit, in illa ipsa prima nativitate quàm flere: providentia naturalis lamētatur vitæ mortalis anxietates, & labores, & procellas mūdi, quas ingreditur in exordio statim suo, ploratu et gemitu rudis anima testatur. Sudatur enim quādiu istic vivitur & laboratur.*

Mortem verò esse pœnam, atq; vt Apostolus loquitur, stipendium peccati etiam Hebræorùm judicium fuit. Vt ostendit Nemesius de natura hominis cap. 1. [a] Ἔβρεῖοι τὸν ἀν- a P. 12.
θρωπον ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ θνητὸν ὁμολογουμένως, ὑπ᾽ ἀδυνάτου γενέσθαι φασὶ, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἀμαθείας ἑαυτοῦ φύσεως, ἵνα ἀν᾽ ἧς πάσι συμπαικεῖν ἀκολουθίαν παθῶν αὐτοῦ ἢ τοῖς σωματικοῖς μεταβολαῖς· ἵνα ᾗ τὸ τῆς ψυχῆς σεμνὸν καὶ τῆς ἀθανασίας ἀξιωθῇ. *Hebræi hominem ab initio neq; planè mortalem,*

neq; planè immortalem genitum esse aiunt: sed veluti in confinio cadentis & sempiternæ naturæ esse positum, sic ut si corporis affectionibus se dederet, sub corporis mutatione subiiceretur, sin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Post illa, cur homo nec mortalis, nec immortalis ἀπλῶς dici possit, exponit. Verba ejus brevitatis causa, Latinè tantùm apponemus: *Nam si hominem à primo ortu Deus mortalem procreâsset, profectò, non postquam se peccato obstrinxerat, mortis eum condemnâsset. Nam mortalem quidem quis mortalitatis condemnat: Contra, si immortalem, neq; alimenti egentem fecisset. Nihil enim quod immortale est, corporeum alimentum desiderat: neq; ita facilè pœnitentia ductus eum qui creatus esset immortalis, continùò mortalem effecisset. Neque enim in Angelis qui peccârunt, hoc fecit, ut ab initio naturâ immortales sunt creati, ita manserunt, neq; peccatorum suorum pœnam mortem, sed aliud supplicii genus expectant. Quare vel hæc probanda sententia est: vel dicendum, mortalem quidem factum esse hominem, sed qui ad perfectionem procedere ac immortalitatem tandem consequi posset: quod hanc habet sententiam, potestate esse hominem immortalem procreatum.* Quam verò Hebræorum fuisse sententiam dicit Nemesius, eadem etiam Christianæ Ecclesiæ sententia erat. Iustinus Martyr. Dial. cum Triphone [a]: Παρθένος γὰρ οὖσα Εὔα ἡ ἀδιάφθορος τὸν λόγον τὸν ἀπὸ τοῦ ὄφεως συνδεξαμένη, παρανομίαν ἐθέλουσα ἔτεκε, *Eva, cùm virgo esset & incorrupta, serpentis verbo concepto, inobedientiam & mortem peperit.* Item alibi eopse dialogo, [b] τὸ γὰρ τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὃ ἦν τῷ Ἀδὰμ ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὸν ἀπὸ ὄφεως ἐκπεσεῖν. *Humanum genus, quod per Adamin mortē & fraudē seductionēq; serpentis inciderat.* Tatianus orat. contra gentes, vbi ait [c], hominem postquam à serpente delusus est, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ μεγαλοπρεποῦς, ὅπερ γυμνὸν, *separato ab eo spiritu potentiore, mortalem factum.* Et aliquanto post [d], ἐκ ἡμελήθη αὐτὸ τὸ ἀποθνήσκειν, ἀποθνήσκομεν δὲ δι' ἑαυτούς. ἀπολλύειν ἡμᾶς τὸ αὐτεξούσιον. *Non nati sumus, ut moreremur, morimur autem nostra culpa. Perdidit nos libera voluntas.* Similiter Macarius homil. 11.[a] & XI [b] Athanasius [c] de incarnatione Verbi, vbi ait,

a p. 256. edit. Commel.

b p. 246.

c p. 194. in Orthodoxogr. edit. a. 1555.

d p. 197.

a p. 21. & seq.

b p. 129. & seq.

air, homines à Deo accepisse vitam, vt secundùm Deum viverent: verum, inquit, ὡς τὸ τῆς φθορᾶς ἐπεισαγόμενον ἰσχυρὸν αὐτοῖς τῷ ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾷ γένηται. Ibidem inquit, ἵνα μὲν κατὰ φύσιν, εἰ σωθῶσιν, φθαρτοὶ χρείαν εἶχον τῆς τοῦ λόγου μετουσίας τοῦ κατὰ φύσιν ἀφθαρσίαν τε καὶ μακαριότητα κτᾶσθαι. διὰ γὰρ τὸν συνόντα τούτοις λόγον, ἡ κατὰ φύσιν φθορὰ τέτατο ἐκ ἰσχύος. κρεῖττον ἦν ἡ σοφία φησὶν, ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀφθαρσίᾳ, ἢ ἐκείνῃ τῆς ἰδίας εἰκόνος. φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. τότε δὲ γενομένου ὡς μὲν ἀνθρώποις ἀνίσχυσεν ἐκεῖ φθορὰ κρατεῖν, καὶ αὐτῶν ἐκμεῖζαι. [e] p.40.edit. Commel.

Quanquam (homines) *essent* (*ut dixi*) *secundùm naturam corruptibiles, gratia tamen participatæ rationis vitium illud naturæ elapsuri fuissent, si modo probi mansissent. Propter enim ipsis coharentem coniunctamque rationem, naturalis illa corruptio ad illos accessum non habuisset, sicut Scriptura dicit: Deus hominem condidit ad immortalitatem & ad imaginem eternitatis suæ. Verum invidia diaboli factum est, vt mors orbem terrarum inuaserit: qua veniente iam homines mori cœperunt. Corruptio vero deinceps contra eos invaluit.* Vide eundem in dictum, [d] *Omnia tradita sunt mihi.* Similiterque Chrysostomus Matth. homil. LXXI. in hunc locum: [e] *Quemadmodum Adam, quamvis viveret, posteaquam de vetito ligno comedit, sententiâ tamen prolatâ mortuus erat: sic profectò isti, etsi mortui erant, pollicitatione tamen resurrectionis vivebant. Quomodo igitur alibi dicit, Vt & mortuis & vivis dominetur: Non est hoc illi contrarium. Mortui namq; hic illi, qui victuri sunt appellantur.* Siniliaq; habent imitatores Chrysostomi, Euthymius & Theophylactus. Prudentius in Ἀμαρτιγενείᾳ [f]: [d] p.326. [e] p.341.edit. Bell.

--Quid mors homini sine crimine posset?
Nimirum cassis conatibus & sine nervis
Concideret sterilis peccati fomite nullo.
Mors alitur culpa: culpam qui non habet, ipso
Pastus defectu mortem consumit inanem. [f] p.241.edit. Plant.

Vidimus, quæ tum Hebræorum, tum veterum Christianorum, hoc est eorum, qui ante Pelagium fuerunt, sententia fuerit. Eadem verò illorum mens, qui cum Pelagio, vel post eum vixere. Imò Concilium Carthaginense, quod vulgò Milevitanum vocatur, can. 1. anathema dicit Pelagianis

gianis docentibus, *Hominem de corpore exire, non peccati merito, sed necessitate naturæ.* Et Arausicanum II. can. 11. anathematizat eos, *qui negant mortẽ corporis esse pœnam peccati.* Ac imperator quoque Honorius, Pelagium Cœlestiumque sanctione suâ damnavit, [a] quòd *Deo tam trucem inclementiam assignarent, ut dicerent, mortem non insidiis vetiti fluxisse peccati, sed exegisse penitùs legem immutabilis constituti.* Hanc Catholicorum sententiam multis explicat Aug. lib. 1. de peccator. mer. & remiss. ca. 11. & 11. *Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed supervestiendus immortalitate, & incorruptione, ut absorberetur mortale à vita, id est, ab animali in spirituale transiret. Neq; enim metuendum fuit, ne dum forte diutius hic viveret, in corpore animali, senectute gravaretur, & paulatim veterascendo perveniret ad mortem. Si enim Deus Israelitarum vestimentis & calceamentis præstitit, quod per tot annos non sunt obtrita; quid mirum, si obedienti homini eiusdem potentiâ præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum, quo sine defectu esset annosum, tempore, quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem sine media morte venturus? Sicut enim hac ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia non est necesse, ut vulneretur: sic illa ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse, ut moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, at q; mortali & etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam. Neq; enim Enoch & Elias per tam longam ætatem senectute marcuerũt; nec tamen credo eos iam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit: nisi quia isti fortasse nec his cibis egent qui sui consumptione reficiunt, sed ex quo translati sunt, ita vivunt, ut similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ & ex collyride panis, sine cibis vixit: aut si & his, sustentaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, sicut Adam, priusquã propter peccatũ exinde exire meruisset. Habebat enim, quantũ existimo, & de lignorum fructibus refectionẽ, contra defectionẽ, & de ligno vitæ stabilitatẽ contra vetustatem.*

[a] Apud Baron T. 5. pag. 422. edit. Mor. an. 1602.

Non

Non igitur Patres simpliciter negârunt, Adam creatum mortalem; sed ita mortalem factum negabant, vt nisi peccasset, actu esset moriturus. Itaque cùm Iulianus obiiceret Augustino, quod aliquando idem scripsisset; sic ei respondit magnus Doctor [b]. *Scis in libris, quos ad Marcellinum edidi, vehementer me egisse contra incipientem surgere tunc haresin vestram, ne crederetur Adam, etiam si non peccâsset, fuisse moriturum. Sed mortalem hactenus dixi, quia poterat mori, poterat namq; peccare. Tu eis, qui libros illos non legerunt, nec fortasse lecturi sunt, fuco insidioso, si hac tua legerent, subripi voluisti, quasi ego ita dixerim, Adam mortalem factum, vt sive peccaret, sive non peccaret, moriturus posset* (leg esset) *Hoc enim vobiscum agitur, hinc tota de hac re vertitur quæstio, quòd nos dicimus, Adam, si non peccâsset, nec corporis mortem fuisse passurum: vos autem sive peccâsset, sive non peccâsset (*hæc tria verba inserenda*) corpore fuisse moriturum.* Idem aliquanto post [c], *O quam multum erras! qui ex ista, quæ nunc est, corruptibilitate atq; infirmitate naturæ, sanctas paradisi delicias, atq; illam beatitudinem cognoscis. Alia illa erat immortalitas, vbi homo poterat non mori. Alia est ista mortalitas, vbi homo non potest nisi mori. Alia erit summa immortalitas, vbi homo non poterit mori.* Egregius quoque est locus Augustini lib. VI. de Genes. ad lit. c. XXIV. *Illud* (corpus Adami) *ante peccatum & mortale secundùm aliam, & immortale secundùm aliam causam dici poterat, id est mortale, quia poterat mori; & immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundùm quem modum primus creatus est homo immortalis, quod ei præstabatur de ligno vita,* NON DE CONSTITVTIONE NATVRÆ. *A quo ligno separatus est, cùm peccâsset, ut posset mori: qui nisi peccâsset, posset non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis; immortalis autem, beneficio conditoris.* Eadem habes lib. XIII. de C. D. c. XXIII. Leo Magnus ser. IV. in natalem Domini: *Quam naturæ suæ speciosissimam dignitatem si* (primus homo) *per observantiam legis datæ perseverantiæ*

[b] Lib. 1. resp. poster. c. 66. p. 91.

[c] cap. 68. p. 105.

veranter excoleret: ipsam illam terreni corporis qualitatem ad cœlestem gloriam mens incorrupta perduceret. Iohannes Maxentius in fidei professione: *Igitur confitemur rectum in omnibus à Deo creatum Adamum, non mortalem, nec immortalem, sed utriusq; capacem, habentem in propriâ facultate arbitrii & velle & posse ad omnia, hoc est & ad bonum & ad malum.* Vbi, vti & Nemesius, disertim ait, Adamum nec mortalem conditum, nec immortalem, nempe ἀπλῶς: quomodo loquendo neutrum erat. Vnde Moses Bar-cepha de Paradiso c. XXVIII. non tam immortalitatem ei collatam, quam in creatione promissam, dicere [b] voluit. Quemadmodum autem simpliciter neutrum erat, ita potestate erat utrumq;, quia utrumque erat in ejus potestate. Fulgentius lib. de Incarnatione & gratia cap. VI. *Erat mors & immortalitas in eius posita quodammodo arbitrii libertate. Capax enim erat utriusq; rei, ut si servaret præceptum, sine experientia mortis fieret immortalis: si verò contemneret, mors continuò sequeretur.* Et Gregorius Magnus lib. IV. in Iob. c. XXX. *Sic est immortalis conditus, ut tamen, si peccaret, & mori posset: & sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset, atq; ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset.* Beda ad cap. II. Genes. *Mortalis erat conditione corporis animalis: immortalis beneficio conditoris.* Anselmus lib. II. cur Deus homo cap. II. *Quòd talis factus sit, ut necessitate non moreretur, hoc facile probatur, quia sapientiæ & iustitiæ Dei repugnat, vt cogeret mortem pati sine culpa, quem iustum fecerat ad æternam beatitudinem. Sequitur ergo, quia si nunquam peccâsset, nunquam moreretur.* Eadem Magistri sententiarum & Scholastic. mens. Petr. Lombardus lib. II. dist. XIX. art. 4. *Primus homo secundùm naturam corporis terreni & immortalis fuit quodammodo, secundùm aliquid, quia potuit non mori; & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namq; primo statu habuit posse mori, & non posse mori. Et hæc fuit prima corporis humani immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatum, habuit posse mori, & non posse non mori:*

[b] p. 85. edit. Plant.

quia

quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori, & non poſſe mori, quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis animale, id eſt, egens alimoniis ciborum. Vnde & homo dicitur factus in animam viventem, non ſpiritualem, id eſt, in animam corpus ſenſificantem, quod adhuc erat animale, non ſpirituale, quod egebat cibis, vt per animam viveret. Factus eſt ergo in animam viventem, id eſt vitam corpori dantem: tamen per ſuſtentamenta ciborum: & tunc erat corpus immortale, & mortale: quia poterat mori & poterat non mori. Poſt peccatum vero factum eſt mortuum.

Quæ etiam approbat Thomas Argentinenſis in hunc locum: *Si*, inquit, *homo manſiſſet in ſtatu innocentiæ, in quo à Deo fuit productus: tum aliquo modo fuiſſet immortalis. Nam vt patet per magiſtrum, homo in ſtatu innocentiæ habuit poſſe non mori: & in ſtatu miſeriæ, puta poſt peccatum, habuit non poſſe non mori: ſed in ſtatu gloriæ habebit non poſſe mori.* Similiaque legas apud cæteros Scholaſticos.

Hæc teſtimonia ſatis docent, Patres ac Scholaſticos, nunc dicere Adamum fuiſſe neutrum, nec mortalem, nec immortalem: nunc vtrumq;, & mortalem, & immortalē: quæ quomodo conciliari debeant, abundè ex ipſorum verbis cognoſcere fuit. Cęterùm cùm [illegible] loqui volunt, eum immortalem quam mortalem conditum dicere malunt: idq; quia conditus eſt in perfecta juſtitia & ſanctitate: quâ ſalvâ non poterat mori. Ex Scholaſticis contenti erimus afferre Durandum lib. 11. diſt. xix. quæſt. 1. *Adamum*, inquit, *fuiſſe immortalem, convincitur auctoritate ſacræ Scripturæ & probabili perſuaſione. Auctoritate ſacræ ſcripturæ, per hoc, quod dicit Apoſtolus ad Rom. v. quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Ergo ante peccatū erat homo immortalis. Vnde & Dominus pœnam mortis comminatus eſt primo homini Geneſ. 11. dicens, Quacunq; die ex eo comederis, morte morieris: id eſt neceſſitati moriendi addictus eris &c.* De Patribus vnum producemus, Claudium Marium Victorem lib. 1. comment. in Geneſ.

Tali

Tali lege data, ratio docet optima, quod non
Mortalem Deus in primævo tempore fecit
Primum hominem: quin ille sibi mortē attulit ultro.

Plura qui è veteribus volet, adeat omnino Michaelem Glycam parte primâ annalium, pag. 119. & seqq. vbi hominem non mortalem, sed immortalem conditum probat testimoniis Anastasij Sinaitæ, Andreæ Cretensis, Chrysostomi, Cyrilli, Basilij, Barlaami.

Diximus de morte corporea: Videamus de morte spirituali: de qua major est concertatio.

DE QVÆSTIONE IV.

THESIS L.

Quarta quæstio erat, Vtrum Adamus peccando extinxerit Spiritum S. adeò vt qui, hoc præsente, idoneus erat non tantùm ad facile agendum bonum morale, sed etiam ad volendum agendumque bonum supernaturale: is contra hoc amisso, tardior, difficilior que factus sit ad agenda bona moralia: imò nec bona illa benè velle potuerit: ad supernaturalia verò planè redditus sit ineptus. Quin huiusmodi fuerit conditio Adami post lapsum, planè dubitandum non est. Nihil enim tam est de peccati naturâ, quàm vt gratiam Dei expellat: Vnde David post adulterium cum Betsabea & Vriæ cædem, Psal. 51. 12: Spiritum firmum renova intra me. *Et 13.* Spiritum sanctum ne auferas à me. *Et Adamum, non minùs quam nos, indiguisse gratiâ Christi (quæ non solùm consistit in delendis peccatis, sed etiam in adiuvando, ne peccetur) argumento est vox ista consolationis plenissima, quam statim à lapsu audivit Gen. 111. 15.* Semen mulieris conteret caput serpentis.

THE-

THESIS II.

Quanquam igitur Adamus peccando non hoc sibi proposuerit, vt gratiam Dei abiceret, non magis sanè, quam vt Deum offenderet, vel se perditum iret : non eo minus tamen dicendus est gratiam suapte culpâ amisisse, quia satis est, vt hoc ex peccato, quacunque de causa suscepto consequatur. Atque id est, quod nonnulli dicunt, etsi homo, cùm peccat, non habeat intentionem amittendæ gratiæ actualem, habere tamen intentionem eius rei virtualem.

THESIS III.

Hanc verò diuinæ gratiæ amissionem consecuta est imaginis diuinæ depravatio: de quâ sic Augustinus lib. II. *Retract. cap.* XXIV. Quod dixi Adam imaginem Dei, secundùm quam factus est perdidisse peccato, non sic accipiendum est , tanquam in eo nulla remanserit, sed quod tam deformis, vt reformatione opus haberet.

Communis hæc antiquissimorum Patrum sententia est. Irenæus enim lib. III. cap. XXXVII. inducit Adamũ confitentem, *habuisse se à spiritu sanctitatis stolam , sed amisisse* Tertullianus lib. de patientia cap. V: *Innocens*, inquit, *erat Adam, & Deo proximo amicus & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientia, desivit Deo sapere, desivit cœlestia sustinere posse.* Cyprianus serm. de bono patientiæ, tmemate 3. ait. *Adam peccato similitudinẽ diuinã perdidisse*: & tmem. II. dicit, *Adamum accepisse diuinitùs gratiam, sed haud custode patientiâ servâsse.* Macarius initio homil. XII: Ὁ Ἀδὰμ τὴν ὁμοίαν παρέβη, τὴν διὰ τῆσδε ἀπολωλυῖαν ἴσα μὴ, ἢ ἀπώλεσεν

τὴν ἐλπίδα τὴν καθαρὰν τῆς φύσεως αὐτοῦ, τὴν ἀρχαίαν, ἣν ἐκτήσατο κατὰ θεὸν ἔκτισιν· δηλονότι ὅτι ἀπώλεσεν αὐτὴν τὴν ἐπάνω, ἐν ᾗ ἀπέβαλε αὐτὸ, κατ' ἐπαγγελίαν ἐπουράνιος πάντα κληρονομῆσαι. *Adam transgressus mandatum, duobus modis periit, priore quidem modo, quia perdidit puram & speciosam illam possessionem naturæ suæ, quæ creata erat ad imaginem & similitudinem Dei: altero modo, quoniam imaginem illam amisit, per quam promissionem acceperat totius hereditatis cœlestis.* Basilius homil. in Psalm. XLVIII: ait Adamum ἀπελλάσαι τὴν ἐπάνω τῆς ἐπουρανίου ἀπολαῦσαι τὴν ἐπάνω τῆς χοϊκῆς, *abiectâ imagine cœlestis, induisse imaginem hominis terreni.* Ambrosius Comment. lib. VII. in Lucæ cap. x. de parabola Samaritani agens, scribit Adamum *indumenta gratiæ spiritualis* accepisse, ac indutum fuisse *fidei vestimento*, sed postea *exutum*. Idem lib. de Helia & jejunio cap. IV. *opertus erat Adam virtutum velamine, priusquam prævaricaretur, sed, tanquam exutus prævaricatione, vidit se esse nudum, quia indumentum, quod habebat, amiserat.* Idem lib. VI. Hexaemeron cap. VII. de imagine Dei in Adamo disputans, ait fuisse *plenam sapientiæ, plenam pietatis atq; iustitiæ*: item *habuisse in se virtutum gratiam renitentem, splendoremq; pietatis, splendorem paternæ gloriæ, & paternæ imaginem substantiæ*; sed *ante peccatum*. Gaudentius Brixiens. de lectione Evangelij tractatu primo, qui est in ordine quartus: *Ostendam tibi dilectissime, & ipsum protoplastum Adam divinæ familiaritati fuisse coniunctum, perceptis ab ipso sponso imaginis divinæ insignibus, sapientiæ & intellectus, vitæq; perpetuæ ornamentis. Sed postquam, lenocinante diabolo, fides est adulterata mandati, immortalitas pariter cum libertate divini amoris ablata est.* Chrysostomus homil. XVI in Genes. ait habuisse *vestem admirabilem gloriæ ac supernæ benevolentiæ*, sed esse hac *per mandati prævaricationem spoliatum*. Atq; hi omnes vixerunt ante exortos Pelagianos, quorum sententia fuit naturam humanam peccando minime infirmari, sed solâ delictorum remissione indigere. Quâ de re Iulianum ipsum audi in dissertatione (altercationem Gennadius vocat) cum Augustino lib. 1. contra

secun-

secundam Iuliani responsionem cap. XCIV. [a] *Nos dicimus peccato hominis non naturæ statum mutari, sed meriti qualitatem: id est & in peccante hanc esse liberi arbitrii naturam, per quam potest à peccato desinere, quæ fuit in eo, vt posset à iustitia deviare.* Sed & antea cap. LXXXIX. idem dixerat: [b] *Peccantes non arbitrii libertatem, sed conscientiam iustitiæ perdiderunt: liberum autem arbitrium & post peccata tam plenum est, quam fuit ante peccata.* [a] p. 141. [b] p. 131.

Nunc audiamus Patres eos, qui vel Pelagii tempore, vel post eum vixerunt. Augustinus lib. XIV. de Civitate Dei cap. XV. *In Paradiso etiamsi non omnia poterat ante peccatum, quicquid tamen non poterat, non volebat, & ideo poterat omnia, quæ volebat.* Et Tom. 7. de peccatorum meritis & remiss. lib. 1, cap. XVI. *Gratiam perdidit, quâ (corpus) eius anima omni ex parte obediebat.* Idem Tom. eodem contra duas Pelagianorum epist. lib. 1. cap. II. *Libertas in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam.* Idem Tom. 10. de verbis Dom. serm. XLIII. *Non in paradiso caro concupiscebat adversus spiritum, aut erat ibi ista pugna, ubi pax erat sola.* Prosper contra Collatorem cap. XXI. *Iustitiam* (Adami) *iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abstulit libertatem, nec potuit illic vlla portio residere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum.* Et verbis, quæ proximè antecedunt: *Postquam autem se, hoc est, imaginem & templum Dei, deceptori suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam.* Fulgentius de incarnatione & gratia cap. XIII. *Peccans itaque ille, qui sine peccandi necessitate creatus est, animæ sanitatem perdidit & exspoliatus est vestimento fidei.* Cyrillus lib. II. in Ioh. cap. III [a] ait *gratiam creatoris Spiritu sancto inhabitasse* in Adamo, sed Adamum, eam *non servasse.* Similiter Procopius Gazæus ad cap. 1. Genes. [b] *Ab initio creationis hortus, quæ vitam ministrat, simul cum Spiritu sancto ingressa erat in hominem, vt hæc creatura foret secundùm imaginem Dei, quasi vnus* [a] Col. 644 edit. Paris. 1572. [b] p. 42. edit. Tigur.

recíperet utrumque. Nam impossibile est, ut intellectus noster gestet imaginem Dei, si non fuerit illuminatus à Spiritu sancto. Nam, ut habet scriptura, si quis Spiritu sancto caret, is nec eius est. Igitur anima à primordio suæ creationis vitalem vim & Spiritum sanctum pariter nacta est. Siquidē continuò varicinata, quod proprium est Spiritus Sancti, & cum eo conversata est. Et c. ad 11. Genes. [c] *Adamus non sine singulari prudentia & solertia, quam à Deo accepit, nomina dat creaturis, quæ ipsarum substantias, quasi in speculo, repræsentent.* Et in illud, Hoc nunc os ex ossibus meis: [d] *Adamus ista omnia prolocutus est divino & prophetico inspiratus spiritu. Nec enim propriis viribus, ex quâ materiâ, & in quem finem mulier condita fuerit, cognoscere quivisset.* Anastasius Synaites extremo lib. x. Anagogicarum contemplationum in Hexaemeron: *Quare, quis cum esset Adam, quid factus est post transgressionem. Erat enim totus lucidus & deiformis, & imago quadam, ut ita dicam, Deo similis. Post inobedientiam autem factus est tenebrosus & inornatus, atrum peccatum omninò indutus.* Damascenus lib. 11. orthod. fid. cap. xii. scribit, Adamum non modò ἄκακον, h. e. *simplicem ac pravitatis expertem* esse creatum, verum etiam ἐν πάσῃ ἀρετῇ κατηγλαϊσμένον, καὶ πᾶσι ἀγαθοῖς κεκοσμημένον: *omni virtute fulgentem, omnibusq; ornatum bonis.* Giselbertus Prępositus Monasterii Westmonasterienſis, discipulus Anselmi Cantuarienſis, libro qui inscribitur, Altercatio synagogæ & Ecclesiæ, cap. 1. [e] *Imago Dei, ad quam homo conditus fuit, hominem ad hoc provocabat, ut cognosceret ac diligeret, in notitiâ sibi copularet sapientiam, in dilectione præmii materiam. Culpâ suâ dejectus ab utroque, perdidit utrumque, tantum ad exteriora effusus, quantum superiorum oblitus.* Similia sunt apud Bernonem Augienſem sermone de resurrectione Domini, Guitmundum de sancta Trinitate, Hildegardim in solutione quæst. 11. atque alios, quos enumerare sit longum. Nec aliter Scholastici. Multorum instar erunt Thomas Aquinas, & Ægidius Romanus. Thomas in summa Theologiæ 1. part. quæst. xcv. art. 1. sic scribit, *Quod fuerit* (primus homo) *conditus in gratia, videtur requirere ipsa rectitudo*

c p. 57.

d p. 58.

e fol. 6. edit. Col. 1540.

ctitudo primi ſtatus, in qua Deus hominem fecit, ſecundùm illud Eccl. VII. *Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo ſecundùm hoc, quod ratio ſubdebatur Deo, rationi verò inferiores vires, & animæ corpus.* Eſt poſt pauca: *Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratiâ, ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima exiſtentem, inferiora ei ſubdebantur.* Ægidius Romanus tractatu de originali peccato cap. II. *Adam eſt rectus creatus, quia in eo omnia inferiora ſuperioribus erant ſubiecta. Caro enim ſubiecta erat animæ: quia nullus morbus, nulla paſſio, nulla indiſpoſitio poterat inſurgere in carne, quæ animæ repugnaret. Rurſus vires inferiores ſubiectæ erant ſuperioribus, ut concupiſcibilis & iraſcibilis ſic erant ſubditæ menti & rationi, ut nihil in eis inſurgeret, niſi ſecundùm ordinem & ductum rationis.*

DE QVAEST. V.

THESIS I.

Quinta quæſtio erat, vtrum Adamus propter peccatum luat pœnas æternas. Sanè certum eſt, non tantum temporalem mortem meritum eſſe, ſed etiam vitæ æternæ & regni cœleſtis privationem: cuius rei, eiectio è Paradiſo typus fuit: nec tantum privationem tanti boni: verùm etiam gehennæ cruciatus. Quæ omnia Dominus complexus fuit comminatione illâ Gen. II. 17. Quacunque die comederis, morte morieris.

THESIS II.

Nec tamen Adamus iccirco æternis ſupplicijs damnatus fuit, qui Tatiani error erat: ſed vt communis ſcriptorum Eccleſiaſticorum ſententia eſt, ſanatus eſt paſſione ſecundi Adami, Ieſu Chriſti.

Distinctissimæ sunt quæstiones istæ. Quid Adamus peccando sit promeritus, & num pœnas istas quas merebatur, fuerit perpessus. Meritum esse pœnas æternas, liquet ex comminatione. Nam cum mortem Deus minaretur, etiam æternam intellexit. Vnde Augustinus lib. XIII. de C.D. cap. XII. *cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, vtrum animæ, an corporis, an totius corporis, an illam quæ secunda dicitur, respondendum est, omnes: quoniam prima constat ex duabus; vna animæ, altera corporis: vt sit prima totius corporis, cum anima sine Deo, & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit: Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito, Quacunque die ederitis, morte moriemini, non tantũ primam mortem, puta priorem, vbi anima privatur Deo: nec tantũ posteriorẽ, vbi corpus privatur animâ: nec solum ipsã solam primã, vbi anima à Deo & corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, vsque ad nouissimam, qua secunda dicitur, & quâ est nulla posterior, comminatio illa completa est.* Sed quæritur, an quia Adamus omnes hasce mortes merebatur, eò & omnibus fuerit affectus. Hanc Tatiano sententiam tribuit Philastrius de hæres. Epiphanius hæres. XLVI, Augustinus de hæres. ad Quotvultdeum c. XXXV. & ante hos Tatiani σύγχυσιν Irenæus lib. I. adverſ. hæreſ. c. XXXI. cuius verba exscripsere Euseb. lib. IV. hist. Eccl. c. XXVII. & Nicephorus lib. IV. cap. IV. Sed à Tatiano dissentiunt Ecclesiastici doctores omnes. Vide Irenæum lid. III. à cap. XXXIV. usque ad XL. Tertullianum lib. de Præscrip. cap. LII. & de Pœnitent. cap. vlt. Epiphanium & Eusebium locis ante citatis, Gregorium M. lib. VI. regist. epist. XXXI. Extabat olim etiam liber de pœnitentiâ Adæ: sed eum inter Apocryphos retulit Gelasius decreto in Romano concilio cum LXX. episcopis facto. Plerique etiam veterum tradunt, Adamum sepultum esse in monte Calvariæ, in quo Christus postea crucifixus & sepultus fuit, ut primus virtutem sanguinis CHRISTI sentiret,

qui

qui primus fuerat auctor peccati. Ita Origenes tract. in Matth. xxxv.[a], scriptor libri de Cardinalibus Christi operibus Cypriano tributi, serm. de Resurrect. §. 4. Athanasius in lib. de passione Domini[b], Eusebius loco ante citato, Ambrosius lib. v. epist. xix. Chrysostomus in Ioh. homil. lxxxiii. Augustinus serm. lxxi. de Tempore, item Theophylactus, Euthymius, alii. Hieronymus tamen comm. in Matth. c. xxvii. item epitaphio Paullæ matris, [c] Adamum sepultum fuisse in Hebron & Arbee putat, idque impulsus loco Ios. xiv. 15. Idemque [d] in antiquis Rabbinorum commentariis legi, docuit me doctissimus Masius. Sed ut de loco sepulturæ controversia fuit, ita salvatum fuisse satis consentiunt antiqui. Nazianzenus orat. xxxi. quæ est in dictũ Evangel. Matth. xix. Εἰ τὰ χείρω σκοπεῖς, ἥμαρτε καὶ γυνὴ, τὸν ὄφιν ἡ γυνὴ, τὸν δὲ ὁ Ἀδὰμ, ἁμαρτίᾳ ὁ ὁμοίᾳ· ἀλλὰ τὰ βελτίω λογίζῃ, ἁμαρτίᾳ σῴζει Χριστὸν τοῖς σωζομένοις ὑπὲρ ἀνδρὸς σὰρξ γέγονε· τοῦτο δὲ ὑπὲρ γυναικὸς, ὑπὲρ ἀνδρὸς ἀνθρωπος, ἡ γυνὴ τῷ θανάτῳ σώζεται. *Si deteriora expendis, peccavit mulier: eodem quoque modo Adam peccavit. Utrumque serpens decepit. At meliora consideras? Utrumque Christus passione suâ salute donavit. Pro viro caro factus est? pro muliere item. Pro viro mortem subiit? ipsius item morte mulieri salus parta est.* Idem docet orat. xviii. quæ in laudem est Cypriani[e]. Sed imprimis illustris est locus Augustini lib. de natura & gratia cap. xxi. *Nisi quod commendat Ecclesia & ipsum* (Adamum) *Domini Christi misericordia liberatum.* Et clarius T. 2. epist. xciv. ad Euodium: *De primo homine, patre generis humani, quod eum* (Christus) *apud inferos solverit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse, credendum est, undecunque hoc traditum sit, etiamsi canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur autoritas: quamquam illud, quod in libro Sapientiæ[f] scriptum est: Hæc illum qui primus factus est, f Sap. 10. v. 1. 2. patrem orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodivit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac sententia, quam pro ullo alio intellectu facere videatur.* Rupertus tamen Tuitiensis lib. iii. Comment. in

a p. 218. edit. Bas. a. 1536.

b P. 791. edit. Commel.

c T. 1 p. 173. edit. Bas. 1553.

d Comm. in Ios. 14. 15.

e p. 276. edit. Morell.

Geneſ. c. xxxi Tatiani ſententiam amplexus fuit: ad teſtimonium verò ex libro Sapientiæ reſpondet, Canonicum non eſſe. De libro rectè: de re vero aſſentimus Auguſtino, ut & Anſelmo, cujus hæc verba, Cur Deus homo, lib. II. c. XVI. *Adam & Evam ad illam pertinuiſſe redemptionem, dubitandum non eſt, quamvis hoc auctoritas divina apertè non pronunciet.*

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ

DE BONIS OPERIBVS.

OPERA renatorum moraliter bona tres has conditiones habent: ut ex verâ fide proficiſcantur, ſecundùm legem Dei exigantur, & ad divinam gloriam dirigantur. Quinque vero imprimis quæri de ijs ſolent: an neceſſaria ſint, perfectane ſint, ecqua ſint ſupererogatoria, num meritoria, ac denique an ſint ſatisfactoria. Ex quibus duo poſtrema à prioribus dependent. Nec n. ſi imperfecta ſunt, æternam vitam merebuntur. Neque ſi ſupererogationes tollas, humanæ erunt ſatisfactiones pro reatu ac pœnâ, ſive temporali, ſive æternâ. Ad pleniorem tamen cujuſque controverſiæ diſquiſitionem, de tribus prioribus nunc tantummodo agemus: de cæteris commodiùs, alio tempore, Deo volente, diſſertabimus.

DE QVAEST.. I.

THESIS I.

Bona opera triplici nomine neceſſaria ſunt homini Chriſtiano. Primò ratione Dei, non quaſi exinde aliquid accedat Deo, ſed quia teſte Paulo[a], hæc eſt volun- [a] 1 Theſſ. 4. 3.

tas Dei, sanctificatio *nostra: ut nempe, quemadmodum*
a Luc.1.75. *apud Lucam* [b] *Zacharias dicit*, liberati serviremus ipsi in iustitia & sanctitate, omnibus diebus vitæ nostræ. *Et æquum est, vt Christum, cuius pretio empti sumus, & Patrem, qui eum redemptorem nobis dedit, & Spiritum S. cuius templa sumus, operibus nostris glorificemus. Vnde*
a 1 Cor.6,20. *Apostolus* [a]. Empti estis pretio. Glorificate igitur Deum in corpore vestro & in spiritu vestro, quæ sunt Dei. *Vide Matth.v.9.*

THESIS II.

Deinde necessaria sunt bona opera propter nos, quia, vt
b 1 Tim 4,8. *Apostolus ait* [b]. Pietas ad omnia est utilis, habens promissionem hujus & futuræ vitæ. *Contra, eodem*
c 1.Tim.5.6. *teste* [c], *per bonorum operum neglectum amittitur bona*
d 1. Tim. 1.19. *conscientia: hac amissa homo fidei* [d] *naufragium facit:*
e Lib.de pœnit. c.4. *naufragus verò æternum perit: nisi (Tertulliani* [e] *vt verbis vtar)* vt naufragus alicuius tabulæ fidem, ita pœnitentiam amplexans in portum divinæ clementiæ proteletur.

THESIS III.

Denique necessaria sunt bona opera propter proximum,
f Rom.12.10. *vt eum charitatis officijs sublevemus* [f], *nec scandalo illi*
g 2 Cor.6.3. *simus* [g], *sed potiùs inculpatæ vitæ exemplo Christo lucri-*
h 1 Pet.3.1. *faciamus* [h].

Quamquam annis mille quingentis sanus nemo dubitarit, quin opera bona ad salutem sint necessaria: non defuere tamen

tamen seculo nostro, quorum alij ea pernicioſa dicerent ad ſalutem, alii licèt non pernicioſa putarent, noſtræ tamen relicta libertati, eoque minimè neceſſaria eſſe contenderent: alii denique neceſſaria, at non ad ſalutem, verum alias ob cauſas judicarent. *En quo diſcordia cives perduxit miſeros.* Originem autem hæc controverſia cepit occaſione libri INTERIM dicti, quo Imperator Karolus, confecto bello Smalcaldico, quod anno fuit ∞ .ıɔ.xlvii. inter religionis formam in Eccleſias Germanicas inducere conabatur: qui liber & cauſam poſtea præbuit colloquio Altenburgenſi, anno ∞. ıɔ. lxviii. Eo autem inter alia tradebatur, OPERA BONA NECESSARIA ESSE AD SALVTEM. Hic Ph. Melanchthon & Witebergenſes aſſentire: ut etiam liquet ex diatriba [a] de juſtificatione ſcripta à Melanchthone cæteriſque Theologis in Miſena urbe congregatis, anno ∞ .ıɔ. lxviii. Contra diſſentire in eo ipſo, inque varias partes abire Ienenſes, quos à duce factionis Flaccio Illyrico Flaccianos dicebant: qui & multa incommodius à B. Luthero dicta ad patrocinium ſententiæ ſuæ advocabant. Atqui ſi pernicioſa ſunt opera bona, ſatius fuerit ijs abſtinere. Si item ijs obligamur neceſſitate præcepti, quomodo ea neceſſaria eſſe δογμ negatur? Si denique in adultis omnibus ad beatitudinem habent relationem viæ, medii, conditionis, cauſæ ſine quâ non, ſive antecedentis neceſſarii, quomodo ad ſalutem neceſſaria non erunt? Etiam hac de controverſiâ judicium ſuum promunt ſcriptores famigerati CONCORDIÆ libri [b]: ac tum primum, tum alterum loquendi genus in Flaccianis damnant: tertium ipſi ſequuntur. Et ſanè fatemur modum loquendi, quem Witebergenſes admittunt, à malignis mentibus aliorſum trahi poſſe quam oportebat. Sed hoc non impedit, quo minus hac parte Witebergenſibus nos ſociemus. Siquidem ſatis illi mentem ſuam explicant, cùm dicunt ſic neceſſitatè ſe operum ad ſalutè concedere, ut minimè loquantur de neceſſitate veræ efficientiæ, quaſi valeant ad ſalutem

[a] Cap. de bonis operib. Vide eam diatribam à Witebergenſibus inſertam ſynodicis cæteriſque actis de libro Interim dicto, fol. K. k. 3. b.

[b] p. 866. & 8. ſeqq.

per

per se gignendam & promerendam, sed de necessitate præsentiæ, quâ opus ad salutem non impediendam. Quomodo capere etiam oportet certissima illa effata Hieronymi Zanchii in Miscellaneis sic scribentis: *Nemo adultus potest salvari sine charitate in Deum, & proximum.* Item, *Nemo potest salvari, nisi, si per ætatem licet, bonis operibus studeat, inque illis ambulet.* At nimium partium studio abripitur is, qui in nupero Calvinianæ, vt vocat, παραλογίας examine hanc Zanchianam eandemque Catholicam sententiam novem argumentorum agmine proterere sese studet tanquam errorem manifestarium: ubi & hanc ejus ἀντίθεσιν inveniet, qui volet: *Cùm justificatio merè gratuita nobis in scripturis proponatur, vtique fieri non potest, vt possint bona opera* QVOCVNQVE *modo ad salutem necessaria esse.* Dicere autem voluit, nullum planè esse considerandi modum, juxta quem opera ad salutem necessaria dici possint. Quamquam autem istius farinæ scriptores sequius de nobis mereantur, minimè tamen par pari damus hostimentum: sed ingenuè fatemur, vtvt παράδοξα. imo non pauca σόφισμα planè sint, quæ ex eorum libris Canisius [a], ex Canisio item contessit Bellarminus [b]: nihilominus nos putare plerosq; omnes eorum rectius sentire quam loqui: nec tam oppugnatum ire operam quàm fiduciam in bonis operibus collocatam: neque tam eorum necessitatem ad salutem quàm salutis meritum condemnare: neque tam impugnare individuum eorum nexum cum fide justificante, quàm coram justitiæ divinæ throno ad actum justificationis negare concursum. Quæ si ita sunt, quamquam injuriâ Ecclesias nostras incessant, ac in sermone periculosâ admodùm ὑφέσει & illaudabili κακοζηλίᾳ vtantur: tamen vetus & acerba istæc inter partes velitatio magnam partem vera fuerit λογομαχία.

c Petr. Hinkelmannus disp. 13. quæ est de bonis operibus edit. Rostoch. an. 1610.

a Lib. 1. de corrupt. verbi Dei. c. 10.

b Lib. 4. de Justif. c. 1.

DE

DE QVAEST. II.

THESIS I.

Bona ſanctorum opera, quamquam placeant Deo in miſericordiæ foro, vbi quod eis deeſt, contegitur obedientiâ Chriſti: imperfecta tamen ſunt, tum divinæ juſtitiæ comparata, tum illi quæ in vita erit altera, cum etiam ſi in foro juſtitiæ exigantur ad divinæ legis obruſſam.

THESIS II.

Eſtque ea imperfectio in nobis frequentiſsimè ratione partium, ſemper verò graduum ratione. Partium quidem, quoties vel omittimus facienda, vel committimus omittenda. Graduum verò, quia etiam cum facimus facienda, ſemper tamen abeſt illa charitatis perfectio, quam legis ἀκρίβεια requirit.

THESIS III.

Qui verò contendunt ſanctos in hac vita perfectè implere legem Dei, hi non tantum refelluntur triſtiſsimis ſanctorum lapſibus, quos nobis ob oculos ponit ſcriptura: ſed cõſcientia etiã & confeſſione Prophetarũ & Apoſtolorũ: vt Iacobi [a] *illo:* In multis labimur omnes. *Et Salomonis* [b] *hoc:* Non eſt homo qui non peccet. *Item* [c]. Profectò non eſt quiſquam iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet. *Atqui vt Apoſtolus ait* [d]. Qui in vno delinquit, factus eſt omnium reus. *Idcò David* [e] *clamat:*

a Iac. 3. 2.
b 1. Reg. 8. 46.
c Eccleſiaſtæ 7. 10.
d Iac. 2. 10.
e Pſ. 143. 2.

clamat : Ne ingrediaris Domine in iudicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo vllus vivens. *Et quid pluribus opus ? cùm Dominus ipſe non veraciter minus quam humiliter, (etſi aliter olim Pelagianis viſum) quotidiè nos jùſſerit precari*: Dimitte nobis debita noſtra.

f In expoſit. orat. domin.

g Epiſt. 29. ad Hieron.

a In Pſal. 142.

b Lib. 9. Moral. c. 26. edit. Pariſ. 1542.

c cap. 25. ejuſd. lib.

d cap. 11. ejuſd. lib.

e Confeſſ. lib. 9 c. 13.

f Lib. 4. conſul. Honor. v. 276.

g In Antonino.

h In Avidio Caſsio.

i Lib. 8.

Hinc Cyprianus *f*, *Opus eſt nobis quotidianâ ſanctificatione, vt qui quotidiè delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſiduâ repurgemus*. Et quomodo noſtra juſtitia ſit perfecta, ſi poſsit hic augeri? Auguſtinus *g*, *Charitas quæ iam non poſsit augeri, quandiu hic homo vivit, eſt in nemine: quamdiu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt quam debet*, IN VITIO EST. Idem *a* ſic [illegible], quæ ante attulimus Davidis verba: *Noli intrare in iudicium Domine, Deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de theſauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus invenior*. Et quæ illa regula, niſi lex divina? ad quam nihil rectum adeo exigitur in hac vitâ, quin etiam, cum nos aquilino aut Epidaurij ſerpentis obtutu nihil cernimus vitij vel defectus, divinus tamen oculus videat, quod nos non cernimus. Hinc Gregorius *b* in illud, *Verebar omnia opera mea: Ac ſi*, inquit, *humili confeſsione diceretur, quæ apertè egerim video, ſed quid in his latenter pertulerim ignoro*. Et aliquanto ante *c*: *Si placere Deo veraciter cupimus, poſt quam perverſa ſubigimus, ipſa etiam in nobis benè geſta timeamus*: Itaq; nec idem *d* ſcribere dubitat: *Si remotâ tunc pietate diſcutitur, in illo examine etiam iuſtorum nuita ſuccumbit*. Quod planè idem eſt illi Auguſtiniano *e*: *Væ etiam laudabili vitæ, ſi remotâ miſericordiâ diſcutias eam*. Nam quod Auguſtino eſt remotâ miſericordiâ, id Gregorio eſt, *remotâ pietate*: quia pietatis voce pro clementiâ vſi poſterioris ævi ſcriptores: ut Claudianus *f* & alii: ac ab eâ hujuſce vocabuli notione Antoninum Imperatorem Pii cognomentum indeptum eſſe ſcimus ex Capitolino *g*, Volcatio Gallicano *h* & Eutropio *i*. Similiterque

terque capiendum cùm idem Gregorius alibi ait[k]: *Prece iuſtitia indiget, ut quæ ſuccumbere diſcuſſa poterat, ex ſola iudicis pietate convaleſcat.*

k Cap. 14. e. juſd. & edit.

Obduxere hiſtum Pelagiani olim, tum ſeculo noſtro Pontificij variâ & Scripturæ & patrum antiquorum teſtimonia, quibus perfecta legis præſtatio hominibus tribui videtur. Reſpondebimus eumpſe ferè in modum ac Auguſtinus olim libello de juſtitia Chriſti contra Cęleſtinũ. Nempe adhortationes, quibus perfecti eſſe jubemur, non tam quales ſimus, quam quales eſſe debeamus oſtendunt. Quod ad loca alia, quibus reapſe aliqui perfecti fuiſſe dicuntur, loquuntur ea non de perfectione ὡλικῆ, ſed inchoatâ: neque de perfecto pietatis effectu, ſed ad perfectam pietatem affectu. Nempe vti domus quoque vocari ſolet, quæ etiamnũ extruitur: ſic Scripturarũ & Patrum mos eſt perfectos dicere, qui ſtudio ſincero & ἀνυποκρίτῳ non ſecundũ aliqua tantũ, ſed omnia Dei mandata vivere incipiunt, atq; ad illum exactiſsimum perfectionis gradum contendunt. Deinde intelligi ea loca debent, non abſolutè, ſed κατὰ συγκρίσιν λόγον ſive cõparatè. Quemadmodũ enim cum Apoſtolus[a] doctri- næ ratione ait, *Quicumq; perfecti ſumus*, id relatè ad Catechumenos capi debet, ne pugnet illi, quod alibi[b] ait, *Ex parte cognoſcimus, ex parte prophetamus*: ſimiliter cum Noachus[c], Dauid[d], Aza[e], Zacharias[f], atq; alii perfecti vocantur, & ex toto corde Deum quæſiſſe, inque ejus mandatis ambulaſſe dicuntur: id non abſolutè intelligendum, quaſi etiam caruerint peccatis quotidianæ incurſionis, ut ea Tertullianus vocat, ſed relatè ad reliquorum hominum vitam, quia non viverent in peccatis ijs, quæ κατ' ἐξοχὴν mortalia appellantur. Denique non capienda νομικῶς, ſed Evangelicè, ſive non nudè, ſed cum velamine gratiæ. Nam quas reliquas habent maculas ac defectus vi paſsionis & mortis Chriſti obteguntur. Atqui, ut optimè Auguſtinus[g] ait, *omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur.* Concludimus igitur

a Philipp. 3. 15.
b 1 Cor. 13. 9.
c Gen. 6. 9.
d Pſ. 119. 10.
e Paral. 15. 17.
f Luc. 1. 6.
g Lib. 1. Retract. c. 19.

b Lib. 3. contra duas epist. Pelag. cap. 7.

tur verbis ejusdem Augustini [b]. *Virtutem, quæ nunc est in homine justo* PERFECTAM HACTENUS NOMINARI, *ut ad eius perfectionem pertineat, etiam ipsius* IMPERFECTIONIS & IN VERITATE COGNITIO, *& in humilitate confessio.*

DE QVÆST.. III.

THESIS I.

Cùm nemo in hac infirmitate vitæ præstet ea quæ debet, impia est eorum sententia, qui plus aiunt præstari quàm debet.

THESIS II.

Refellit hoc etiam Christus apud Lucam XVII. 9. 10. *vbi non dubitat eum servum inutilem vocare, qui etiam cùm quod debuit fecit, & hactenus inutilis non fuit, tamen nihil vltra id quod debuit fecit, eoque cui gratiæ agantur dignus non est.*

THESIS III.

Quin ἀντανάκλασις continet, vt cùm iubeamur Deum diligere ac colere quantum possumus, nos etiam plus facere credamus quam iubemur.

a Lib. de Spiritu & litera c. 36.

Rectè Augustinus [a] vocem TOTIVS vrget in verbis Christi Matth. XXII. *Non*, inquit, *plus esse potest quam ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: neq; enim restat in nobis ali-*

aliquid quod addi possit: quia si restabit aliquid, illud non erit totum. Similis est ratio eius, quod continuò sequitur apud Evangelistam: EX OMNIBVS VIRIBVS TVIS. Nam vltra vires omnes, non sunt vires aliæ, quibus etiam possimus, quod lex non jubet. Concinit his generale illud præceptum ad Philipp. IV. 8. 9. *Quæcunque sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus, hæc cogitate, & quæ didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.* Cujus tantum abest, vt quis videat, quod superaddi possit? Quam impiè igitur Bellarminus *Qui diligit ex toto corde Deum, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit.* Humana enim consilia negligere licet, quia ob imprudentiam vel improbitatem consulentis, suspecta aliquando esse possunt: divina consilia non item. Fons hujus erroris est, partim quod vulgatus interpres non uno loco [b], ubi apud Paulum est γνώμην, consilium transtulit, quasi ἐπιταγὴν scriptum esset: partim quia putavit consilium omne nostræ relinqui libertati, sic ut neglexisse illud culpæ non sit, fecisse sit laudis: quia aliquid tum superogetur. Sic enim loqui amant, parabolâ nixi Luc. x. 35. Atqui multimodis falluntur, cùm credunt consilia Dei arbitraria esse: ut sanè nunc consilii vocem retineamus cum Optato & veterum aliis. Quamquam enim Bellarminus [d], mandatum & consilium, materiâ, formâ, & fine distinguat: pro comperto tamen habemus, consilia non ἀντικεῖσθαι opponi mandato, sed mandato communi; ut quæ nihil aliud sint, quàm mandata singularia, quibus etiamsi non obligentur omnes, illi tamen obstringantur, quibus fiant. Vnde & Beatus Augustinus [e] non dubitat præcepti nomine vocare consilium, quod Dominus juveni opulento dat Matth. XIX. 21. Quid mirum? cùm Domino consulente nefas fuerit non sequi. Quod adeò verum est, ut si eam bonorum venditionem, inque pauperes distributionem in aliquâ Ecclesiæ necessitate, conscientiæ ac piorum prudentiumq; judicium dictaverit nobis, sine piaculo eam omittere non possimus. Peccatum enim

a Lib. 2. de Monach. c. 9. col. 455. edit. Ingolst. 1601.

b 1 Cor. 7. 25. & 40. & 2. Cor. 8. 10.

c Lib. 6. contra Parmen.

d eod. cap.

e epist. 79. quæst 4.

enim est, nolle Deum magis colere cum possis. Itaq; & qu donum habuerit continentiæ, & se in cœlibatu cursum E vangelii magis promoturum sciat, peccabit, si uxorem duxerit. Qui item stipendii postulatione abalienaturus s sese sit animos eorum, quos cæteroquin Ecclesiæ sit aggre gaturus, is si aliter honestè se possit sustentare, gratis, Pau exemplo, Evangelium debet prædicare. Corruunt igitu consilia perfectionis, qua vel arbitraria vel supererogatori à Pontificiis creduntur. Contra rectè Anselmus[a]. *Nullus p test reddere, quantum debet*: SOLVS CHRISTVS RED DIDIT *pro omnibus qui salvantur*, PLVS QVAM DE BETVR.

[f] 1 Cor. 9. vers. 14, 15. & seqq.

[a] De concept. Virg. cap. 21.

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ DE BONORVM OPERVM MERITIS.

TERTIA de bonis operibus controversia erat, vtrum meriantur vitam æternam. Asserunt id Pontificij: qui tamen in potissimo capite, Bellarmino [a] etiam teste, tres in sectas dispescuntur. Siquidem alij cum Thoma Waldensi [b] & Paulo Burgensi [c] mereri ea salutem aiunt, sed ex merâ Dei liberalitate. Alij cum Durando [d] & Gregorio Arimiensi [e] etiam ex condigno mereri fatentur: sed largo modo: quod aliter dici possit ex congruo, quia ex gratiæ viribus operantes ad gloriam disponantur. Atq; hi non videntur meritum agnoscere, nisi impropriè dictum. At Bellarminus [f] adversus hos docet, ea simpliciter mereri ex condigno, quam & communiorem Theologorum sententiam esse dicit. eadem mens Lindani, Andradij, Petri à Soto, Costeri, qui disertim docet, non ex promissione solùm salutem propter ea deberi, sed etiam ex justitia tum distributiva tum commutativa, hoc est, ob dignitatem

[a] Lib. 5. de Iustific. cap. 16.
[b] T. 3. de sacram. c. 7.
[c] Addit. Lyræ in Psalm 35.
[d] In lib. 2 dist. 27. qu. 2.
[e] In lib. 1. dist. 17. q. 1. art. 2.
[f] Lib. 5. de Iustif. c. 16.
[g] Enchirid. c. de bon. oper. merit.

nitatem tum operantis tum operis, quod meritum est proprie dictum. Nos merendi vocabulum non in totum quidè damnare ausumus, vt quo tum veterum plurimi vtantur, ti ecclesiæ reformatæ vsæ sint in confessionibus suis: Augusta- na dico & Wirtebergensis[h]: nihilominus potius cum scriptu- turis loquendum putamus præsertim cum meriti vox ambigua sit, ac nostro imprimis seculo, superbiæ nomine periculosa. De re vero ipsa, sic statuimus, quicquid de alijs sit, qui bona opera verè propriè que non ex promissione solum, sed etiam iustitiæ debito propter æqualitatem operis & mercedis, vitæ æternæ meritoria esse censent: (quomodo plerique omnes Pontificiorum loqui amant:) hos non falsò solum, sed impiè etiam sentire ac loqui: neque solum, ταῖς ἀγίαις τῶν θεοπνεύστων γραφαῖς (quas Athanasius[i] bene ait esse ἀντάρσιος πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπαγγελίαν) sed etiam illi ipsi, qua jactare se tantopere solent, antiquitati piæ repugnare. Singulahorum solidè deinceps comprobamus.

[h] Vid. Harmon. confes. sect. 9.

[i] Initio lib. contra gentes.

THESIS. I.

Vt bona hominum opera mereri possint vitam æternam, quatuor requiruntur conditiones: quarum prima est, vt sint vndiquaque perfecta, tam graduum quam partium ratione. Nam vt est Deuteron. 27. 26. Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. *Et vt est apud Iacobum* 2. 10. Qui in vno offenderit, omnium factus est reus. *Atqui nullus perfectè legem Dei servat, vt antecedenti disputatione demonstratum fuit: Merito igitur negamus opera nostra meritorum nomen mereri.*

[k] De spiritu & lit. c. 36.

Augustinus[k] bene: *multum in hac vita ille profecit, qui quam longe sit à perfectione iustitiæ proficiendo cognovit.* Atqui,

qui vt verè Hieronimus ad Ctesiphontem[l] ait: *Si inutilis est qui fecit omnia, quid de illo dicendum est, qui explere non potuit?* Eopse argumento iustificationem ex operibus impugnat Petrus Chrysologus Serm. XCI. ac concludit nos, esse iustos apud Deum, NON LABORE SED GRATIA. At si operibus ob eorum imperfectionem non iustificamur, multo minùs ijs meremur vitam æternam. Vidit idem è Pontificijs Ioh. Ferus in Act. cap. 15. *Apostolı* inquit, *concludunt, quod fides iustificat non opera neque lex. Cur fides? quia INNITITVR gratiæ & misericordiæ Dei, promissis Dei, MERITIS CHRISTI. Cur non iustificat lex? quia nemo eam servavit. Cur non OPERA? quia IMPERFECTA SVNT. Hæc quidem summa totius concilij Apostolici.* Itaque idem Ferus Merita reijcit plusculis locis: sed quæ Hispanici censores in Complutensi edit. mutarint, ac in alijs jubeant furcillari: etiam superiorem locum cancellaturi, si ejus in Acta comment. legissent.

[l] T. 3. p. 254. c. dit Bas. 1553.

THESIS. II.

Altera meritorij operis conditio est, vt indebitum sit. Nec enim ad quæ ipsi obstringimur ea sub meritum cadere possunt. At superiori, quoque disputatione probatum est, debere nos Deum in tantum diligere ac colere quantum possumus.

Attulimus tunc locum Christi Luc. 17. 9. Vbi. vt Augustinus ait, inutilis servus vocatur, qui omnia fecit, quia nihil fecit vltra id quod debuit. Quicum consentit Theophylactus ad hunc locum: *Servus*, inquit, *si non operabitur, dignus est multis plagis: cum autem operatus fuerit, contentus sit quod plagas effugerit*, Et sane quod Philemoni ait Paulus, [m] *Te ipsum mihi debes*: id longè justius Deus, cuicunque creaturæ dicere potest. Nam vt alibi ait

[m] Vers. 19.

n Rom. 11. 35. [a] Apostolus, *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi?* Vide sic B. Bernardi serm. de quadruplici debito: vbi docet sic opera nostra Deo deberi, vt ea etiam citra præmij spem exigere à nobis posset.

THESIS III.

Tertia conditio est, vt opus plane vel imprimis nostrũ sit, non eius à quo mercedem expectemus. At vero opera bona, quanquam à nobis tanquam à voluntario instrumento proficiscantur, tamen, non tam nostra censeri debent, quam Dei illa in nobis operantis. Vnde 1. Cor. 15. 10. Amplius quam omnes illi laboravi, non ego, sed gratia eius quæ est mecum. *Vide & ejusdem epist. 4. 7. & Philip. 2. 13. & ad Heb. 13. 2.*

Etiam ex Ioh. 15. 5. & imprimis Ephes. 2. 8. idem multis probat Augustinus lib. de gratia & liber. arbit. cap. 8. vbi his verbis disputationem concludit. *Itaque vitabona nihil aliud est quam Dei gratia.* Similiaque legas Enchir. cap. 107. & in Evangel. Ioh. tract. 3. Et quid pervulgatius illo ejusdem, Deum non coronare merita nostra, sed opera sua? Quod habes epist. ad Sixtum, ac compluribus in Psalm. locis. Cuiusmodi satis ostendunt Hipponensem illum antistitem iuxta nobiscum sensisse.

THESIS IV.

Etiam quarta conditione opus est, proportione videlicet inter opera ac mercedem. Iam autem certum est opera nostra esse finita, æternam autem vitam infinitam. Ac proinde inter hæc analogia non erit, quandoquidem finiti ad infinitum nulla est proportio.

Consentiens

Consentiens illa Thomæ, aliorumque Scholasticorum sententia est, mereri esse actum justitiæ: hanc verò esse æqualitatem quandam. Opera verò nostra ac vitæ æternæ merces inæqualia sunt: quod tum Athanasius in vita S. Antonij, [a] Eusebius Emissenus homil. 3. ad Monachos, [b] & Bernardus serm. 1 de annunciatione [c] apertissimè testantur: atque ipse non obscurè Apostolus indicat ad Rom. 8. 18. *Non sunt*, inquit, *condignæ passiones huius seculi, futura gloria in vobis retegenda.* Siquidem est difficiliùs mala perpeti, quam bona agere: eoque si passiones gloriæ Dei condignæ non sunt, longe minus condigna erunt bona opera. Hinc Gregorius siue alius in 7 Psalm: pœnitent. [d] *Vitæ beatæ in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, &c.* Mirum verò hic quorundam Aquinatis: quem præter Scholasticos secuti Andradius, Costerus, Bellarminus, alij. Somniat autem quandam operum nostrorum divinitatem, quatenus a spiritu S. fiunt. Eoque respectu esse aliquam operum, ac mercedis æqualitatem contendunt. Sed bene est, quod in spissis illis tenebris vigilantior Angelico illo, vt vocant, doctore erat Durandus, qui recte respondet, [f] *Agens non perficere passum secundum se ipsum, sed secundum aliquid immissum, formaliter existens in actu vel in potentia elicitiua actus.*

Atque hæc dicta sunt de quatuor intrinsecis meritorum conditionibus. His, qui volet; addat quintam, sed extrinsecam, quæque non tam hoc efficiat, vt opus natura sua mereri idoneum sit, quam vt de persona certa actu mereatur, eamque ad persolvendum mercedem obstringat. Ea est, vt ille cuius gratia opus præstatur, honore vel emolumento quopiam mactus fiat. Atqui Deo, cum sit αὐτάρκης, nihil ex operibus nostris accidere potest, vt cognoscimus ex Iob. 35. 7. & 41. 2. & Rom. 11. 35 & alijs locis Cum igitur de Deo bene mereri non possimus, nec mercedis quicquam merei i ab eo possimus.

[a] T. 2. Col. 45. edit. Commel.
[b] Fol. 167. b. edit. Lovan. 1560.
[c] P. 123. edit. Keetbergii.
[d] In vers. 8. fol. 151. col. 5. edit. Paris.
[e] 1. 2. qu. 114. Art. 3. in concluſ.
[f] Lib. 2. dist. 28. qu. 1. Sect. 9.

Illæ vero ſeptem Bellarminianæ meriti conditiones, vt meritum ſit. 1. opus bonum. 2. liberum. 3. in obſequium Dei. 4. ad promiſſionem eius. 5. a viatore. 6. & amico Dei. 7. et charitate profectum: non propriæ ſed duntaxat communes ſunt notæ. Nec enim ſoli conveniunt merito, eoque non quicquid illa habet meritorium vitæ æternæ dici poteſt. Quid quod, vt ipſe agnoſcit Bellarminus, de tribus ſolum conditionibus convenit inter Pontificios: de cæteris vero diſſentiunt? Nec enim Rob. Holkot, vt ſit opus liberum, neceſſarium putabat: nec vt in ſtatu gratiæ fiat, requiri exiſtimabat is, cuius nomini parcere Bellarminus voluit, Michael Baius: nec idem Baius agnoſcebat neceſſitatem pacti ac promiſſionis, in quo etiam Becanus fatetur diſſentire Scholaſticos: affirmare Scotum, Marſilium, Veganum: negare Caietanum, & pleroſque Thomæ ſectatores. Denique nec opus eſſe vt ex charitate proficiſcatur, opinio erat Guilielmi Antiſiodorenſis. Ita homines iſti in re clara certaque tanquam in ſpiſsis tenebris Andabatarum more certant incerti.

THESIS. V.

Et hæ quidem meriti cuiſque conditiones, nulla eſſe noſtra ſalutis æternæ merita oſtendunt. Quod ipſum clarè oſtendit Apoſtolus ad Rom. 6. 23. Vbi cum dixiſſet ſtipendium peccati eſſe mortem, quanquam, vt bene Auguſtinus obſervat, dicere ſimiliter poterat, bonorum operum ſtipendium eſſe vitam æternam (nempe qua ratione ea bonorum operum merces vocatur) tamen ne hoc de ſtipendio promerito aut debito intelligeretur, dicere maluit eam eſſe donum Dei χάρισμα τοῦ Θεοῦ.

Adeundus inprimis Auguſtinus Epiſt. 105. & lib. de gratia, & lib. arb. cap. 9. Item in Pſal. 62. Ac ſimiliter Fulgentius

gentius lib. 1. ad Monimum [a]. Præclare etiam è Græcis Magnus Basilius in Psalm. 114 [b]. Ἐπίστρεφε (ψυχὴ μου) εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, ὅτι κύριος ἐυηργέτησέ σε. Πράττεται γὰρ ἀνάπαυσις ἀντὶ τῶν πεμφθέντων τὴν ἐντολὴν πληρωσάντων βίου ἀπολαυστικοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν μεγαλοδωρίαν (supple ἐυεργετοῦντος ὃ χάρις) τοῦτο εἰς ἀντὶ ἐλπιζόντων παρέχοντος. i. *Revertare anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Proposita est enim requies aterna legitimè hanc vitam decertantibus* NON SECVNDVM *DEBITVM OPERVM reddenda, sed secundum beneficentissimi Dei (gratiam) illis, qui in ipsum spem collocaverint, exhibenda.*

[a] P. 22. & 23. edit. Basil. 1566.
[b] P. 126. edit. Basil. 1551.

THESIS. VI.

Nec adversaria doctrina tantummodo falsa, verum impia quoque ac sacrilega est: vt quæ divinæ miseri-cordiæ gratiam evacuet: Deumque perinde homini obstringat, ac si aliunde quam ex divina gratia salus ei constaret.

Nam, vt Augustinus [a] ait, *Gratia evacuatur, si non gratis donatur, sed meritis redditur.* Quin idem nec dicere alibi [b] dubitat: *Non dei gratia erit* VLLO *modo, nisi gratuita fuerit* OMNI *modo.* Nempe ex Dei gratia salus nostra gratis inchoatur, gratis continuatur, gratis perficitur. Contraria vero doctrina Deum homini debitorem facit: quod plusquam absurdum esse negaverit nemo; qui cogitarit, quis proprie debitor dicatur. Nam, vt Modestinus [c] ait, *Debitor intelligitur is, à quo invito exigi pecunia potest.* At quis non probet illud Bernardi serm. 1. de annunc. Mar. [d] *Neque talia sunt hominum merita, vt propter ea vita æterna* DEBEATVR EX IVRE, *aut Deus iniuriam aliquam faceret, nisi eam donaret.* Nec enim quia Deus homini beneficium contulit, eo obstringitur ad plura maioraque conferenda: sed (vt bene etiam Durandus [e] ait) interrumpente

[a] Epist. 105 ad compresbyterum Sixtum.
[b] Cont. Pelag. & Cœlest. lib 2. c. 24.
[c] D. l. 108 de verb. signif.
[d] Col. 123 edit. Keerberg.
[e] Lib. 2. dist 28. qu. 1. parag. 14.

f.c.1.21. pente illo beneficiorum cursum, dicere cum Iobo debe-
remus: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Dom*
benedictum. Loquor autem de debito proprie dicto: qua
statuunt illi, qui docent opera mereri ex condigno: hoc e
non ex promissione solum, sed etiam propter operum i
seipsis dignitatem. Alioqui etiam qui se liberali promissi
ne obliget, debitor hoc sensu dici possit. Quomodo (v
Ioa. Basfoli in Mag. sent: similitudine vtar) *si alicui prom*
teretur regnum pro eo si festucam levaret, levanti festucam d
beretur regnum, non ex condignitate actus levandi festucam
sed ex promissione promittentis. Similiter si Princeps manci-
pio spondeat, velle se ei donare ingentem pecuniæ vim, se
si ipse in aulam venerit eam postulatum: ratione promis
dici possit pecuniam debere, quam tamen ex pura puta libe-
ralitate decreverit donare. Sed hæc valde impropria locu-
tio est: Quod cum Thomas, alijque Scholastici viderent,
dixere Deum promissis suis non debitorem effici nobis, sed
sibi h.e. decreto voluntatis suæ, quatenus vt promissis ste
eius convenit veritati. Non dubitarunt tamen Patres ali-
quando hoc pacto loqui: etiam tres nobiles Africæ Epi-
scopi, Cyprianus, Augustinus, Fulgentius. Cypriani e
a In Epilog. epistola[a] de opera & Eleemosynis: sic Augustinus[b] vocat
b Lib. 4. ad Bo- libellum hunc *Verum Dei munus & maximum, infirmis ne-*
nif. cont. duas *cessarium, fortibus glorioſum, quo Christianus adjutus profec*
epist. Pelag. c. 8. *gratiam spiritalem, promeretur h. Christum judicem, Deum co*
putat debitorem. Vbi vt promerendi vox sumatur, postea
dicemus. Augustinus in Psalm. 109.[c] *Fidelis dominus, qui*
c Col. 1272. edit. Bas. 1556. *se nobis debitorem fecit, non aliquid a nobis accipiendo, sed om*
nia promittendo. Similiter semel & iterum loquitur in Psal.
d Col. 2. 11. & 212. 32.[d] Vt & Fulgentius prolog. lib. ad Monimum: *Se ipsum*
sua largitate dignatus est facere debitorem. Item Paullinus
epist. ad Victricium: *Tuarum tibi præmia se debere virtu-*
tum justus judex agnosceret. Imo in ipso concilio Arausicano
2, quod adversus gratiæ inimicos celebratum fuit, Can.
18. legas: *Debetur merces bonis operibus sed gratia quæ non*
debetur, præcedit vt fiant. Vbi quod sequitur, *Neminem mi*

Deu

Deo miserante salvari. non clausula est huius Canonis, quod vir eruditus [e] putabat, sed lemma ac argumentum canonis sequentis. His vero consentit illud Bernardi: *Promissum quidem ex misericordia, sed ex iustitia persolvendum est.* Cuiusmodi pontificiorum causam parum iuvant, quando veteres solum respiciunt veritatem promissionis: Pontificij vero, hac non contenti, dignitatem operis vt plurimum superaddunt. Vt plurimum inquam: Nam aliter Durandus, Waldensis, alij, vt supra dicebamus. Durandus quidem disertim [g] ait: *Si decedenti in gratiam Deum non daret gloriam, nihil iniustum faceret: & si habenti gloriam auferet eam, non esset iniustus:* ac rationem addit, *quia ex dono gratiæ nullus obligatur ad dandum amplius, sed potius recipiens magis obligatur danti.*. Nec dubitat addere, *Et sentire seu dicere oppositum est* TEMERARIVM SEV BLASPHAEMVM. Quod verò objicitur, si non operis, saltem promissionis ratione fieri Deum debitorem: id duabus de causis negandum ait. Vna est, quia *Promissio divina in scripturis sanctis non sonat aliquam obligationem; sed insinuat meram dispositionem liberalitatis divinæ.* Altera, quia *quod redditur non ex debito precedentis operis, sed ex promissione precedente, non quidem redditur ex merito operis de condigno, sed solum, vel principaliter ex promisso. Et ita ibi non est illud debitum de quo loquimur.* Addamus & locũ insignem Thomæ Waldensis, qui & ipse merita [a] negat, tanquam derogantia gratiæ divinæ. *Ille*, inquit, *est* SENIOR THEOLOGVS, *fidelior Catholicus, & sacris scripturis magis consentiens, qui meritã* SIMPLICITER *abnegat, & cum modificatione Apostoli & scripturarum agnoscit, quod simpliciter nemo meretur regnum cœlorum, sed ex gratia DEI, & voluntate largitoris.* Etiam auro magis aureum illud Feri dictum in Math. lib. 3. cap. 20. v. 8. [b] *Gratis promisit, gratis reddit. Si igitur Dei gratiã & favorem conservare vis, nullam meritorum tuorum mentionem fac. Ex misericordia enim cuncta donare vult, nec tamen ob id segnius operandum, imo eo ferventius, vt qui tam benignum*

[e] Animad. Bellarm. de iustif. l. 5. c. 6.

[f] Extremo libro de grat. & lib. arbtr.

[g] Lib. 2. dist. 28 qu. 2. Paragr. 13. 14, 15.

[a] Vega Opusc. de meritis 4. 4. pag. 782. & ex eo Morthon. Apol. Cathol. cap. 72.

[b] p. 230.

nacti

natti simus dominum. Quæ verba expungi jubent Censores Hispanici, manifestarij divinę gratiæ inimici. Gemina quædam ejusdem, sed magis Christi meritum respicientia, ad thesin prox. adducemus.

THESIS VII.

Etiam doctrina ista imminuit vim & efficaciam passionis ac mortis Iesu Christi. Nam vt solus se Christus obtulit dedit pro mundi peccatis: itidem solius obedientiæ vim habet merendi tum gratiam tum gloriam.

Audiatur Prosper siue alius lib: 1. de vocat: Gent: cap. 17. [a] *Nulla possunt tam præclara opera existere, quibus hoc quod* GRATIS *tribuitur, per retributionis iudicium* DEBEATVR. VILESCERET *enim* REDEMTIO SANGVINIS CHRISTI. Sed Sophistæ, (qui Sophistæ jam non essent, nisi semper haberent, quo in re clara puluerem ob oculos spargere imperitis possent) hæc sic satis speciosè incrustant. Nam aiunt, [b] quod merendi vim operibus tribuant suis, id non insufficientiæ meritorum Christi, sed summæ eorum efficaciæ tribui debere. Nam ex mero merito Redemptoris fluere vim eam vt homo salvetur nobilissimo maximèque honorato modo: qui quis alius, inquiunt, sit, quam vt ille non δωρεὰν gratis, sed etiam per propria merita salvetur? Nempe is est humani spiritus fastus, vt non satis ducat gratis salvari, sed modum salutis præoptet magis honori suo conducibilem: qualem esse autumat, si & ipse ex parte in societatem veniat gloriæ vni Christo in scripturis tributæ. Hæc, vt omnia, prævidit divinus spiritus, qui iccirco ad Rom. 4. 4. docuit eò velle nos Deum non ex labore sed ex gratia salvare, vt omnis homini gloriatio adimatur, quæ nequaquã penitùs excluditur, si vim promerendi salutem inter nos & Christum quomodocunque partiamur. Etiam agnovit hoc è Pontificijs Ferus, [c] quando ait:

a In Prosp. sed in Ambros. (cui tribui solet) cap. 5.

b Bellarm. lib. 5. de iustif. c. 5.

c In Act. c. 15.

ait: *Qui docet in opera confidere, is negat meritum Christi sufficere.* Et in Ecclesiasten cap. 4. *Sic summum malum est in operibus nostris & meritis confidere. Hoc enim est meritum Christi blasphemare.* Quæ si placuissent Pontificijs Censoribus, non illa expungi [d] jussissent. Similiterque delendum aiunt memorabilem planè locum libri, [e] cujus ἐπιγραφὴ: Ordo baptizatorum cum modo visitandi. Verba hæc sunt: *Credis non proprijs meritis, sed passionis Domini nostri Iesu Christi virtute ac merito ad gloriam pervenire? Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex proprijs meritis vel alio modo nullus possit salvari, nisi in merito passionis ipsius? Non erit desperandum vel dubitandum de salute illius, qui supraposita petitiones corde crediderit & ore confessus fuerit.* At nos & improbos dicimus Doctores, qui de vita migraturis adeo salutaris doctrinæ viaticum denegant, & infelices ducimus discipulos, quibus denegatur.

[d] In ind. Exp.
[e] Venet. edit. a 1576.

THESIS. VIII.

Nec obstat quod scriptura & dignitatem operum prædicat & mercedem agnoscit. Nam alibi vicissim & Operum agnoscit indignitatem, & vitam æternam doni nomine appellat. Quocirca non loquitur scriptura de dignitate operum in se, sed ea quam obtinet dignatione divina: nec mercedem intelligit debitam, sed illam, quam Hilarius [a] *vocat gratuitæ mercedis donum.*

[a] In Matth. ca. 20.

Quid propriè merces, quid ἄξιον hoc est dignum dicatur, ex origine vocabulorum cognosci potest. Nam Varro 4. de LL. autor est, à merendo mercedem esse appellatam. Et Etymologus quem Musurus edidit, ait esse ab ἀγὼ ἄξω ἄξιον καὶ μισθαποδοσία τὸν ἴσον μισθὸν ἐχόντων: ita vt ex eius sententia ἄξιον propriè sit ἰσόμισθον. Ac Pontificij contendunt ex Varroniana

Varroniana illa vocabuli proprietate mercedem intelligi Gen. 15. 1. & 2. Paral. 15. 7. Prov. 11. 18. Sap. 5. 16. Ieſ. 40. 10. Matth. 5. 12. & 1. Cor. 3. 14. & Apoc. 22. 12. Ac ἔργον ſive ἐργάτης ſecundum illam Etymologi originationem ἐργάτης ſignificare cenſent Luc. 10. 25. & 1. Theſſ. 1. 5. & Apoc. 3. 4. Sed quo minus hac parte ipſi ſubſcribamus facit, quod vita æterna alibi [b] appellatur [c] χάρισμα τοῦ Θεοῦ: & paſſiones noſtræ negantur condignæ gloria revelanda in filijs Dei. Quocirca, cum pugnare ſecum ſcriptura non poſſit, concludimus per illam ſeu operis, ſeu operantis (de qua propriè loquuntur loca adducta) dignitatem, non eam intelligi debere, quæ ex propria ſua perſonæ ſeu rei dignitate fluit: ſed illam quæ eſt ab acceptatione & dignitate divina. Similiterque colligimus non loqui ſacras literas de mercede, qualis ob dignitatem mercedi ὀφείλεται jure mercenario debetur, ſed ea quæ non ſegnibus, verum laborantibus ex ὑποσχέσει, ac gratuitæ promiſſionis jure confertur: vnde & hæreditas alibi nominatur. Nec hæreditatis appellatio obſtare cenſenda eſt, quo minus mercedis nomen mereatur. Siquidem & filio adoptivo, ui morem adoptanti ſedulo geſſerit, & multa illius cauſa ſit perpeſſus, ſic hæreditas jure venit filiali, vt tamen ea ratione operum, quæ is præſtitit. & ratione afflictionum, quas is ſubijt, merces poſſit appellari.

[b] Rom. 6. 23.
[c] Rom: 8. 18.

THES. IX.

Meriti autem vocem ſcripturæ neſciunt: cæterum Patres non dignitatis tantum vel mercedis, ſed etiam meriti vocabulum frequentant: verum αὐτοχρημάτως: cum non aliud dicere velint, quam opera bona dignatione divina gratuitam conſequi mercedem.

Meriti vocabulum ſcripturis quidem ignoratur. Sed tamen tum apud apocryphi Syracidæ interpretem inveni-

tur,

tur, qui κατὰ τὰ ἔργα *secundum operum suorum meritum* vertit: tum in translatione veteri epist: ad Hebr. 13. 16. vbi λαμβάνεται ὁ θεὸς transfertur, *Deus promeretur*, passivè neinpe sumpto merendi verbo pro conciliatur, pacatur. Ac hæc quidem, vt nihil Pontificios juvent, satis liquet. Nec ijdem habent, quod multum se de antiquis Patribus jactent. Nam crebra quidem merendi vox apud eos: sed longè alia notione: quemadmodum rectè monet Cassander in illa hymmi[a] verba: *Mereamur aulam ingredi cœli*: vbi scribit: *Mereri apud Ecclesiasticos scriptores fere idem valere quod consequi seu aptum idoneumque fieri ac consequendum: quod inter cætera vel ex vno Cypriani loco apparet. Nam quod Paulus inquit* 1. *Tim.* 1. ἀλλὰ καὶ ἠλεήθην, *quod vulgo legitur misericordiam consecutus sum, vel vt Erasmus vertit, misericordiam adeptus sum, id Cyprianus ad Iubaianum legit misericordiam merui. Et multa loca sunt in Ecclesiasticis officiis & precibus, vbi vocabulum hoc intellectu accipi debeat: qua vocis notio si retineatur, multa quæ durius dici videntur, mitiora & commodiora apparitura.* Quæ verba, more suo, deleri iusserunt Hispanici Censores. At nihil certius est quam verbum hoc primò quidem proprièq; dici de opere indebito, cui ob dignitatem sui præmium debetur: deinde verò καταχρηστικῶς vsurpatum esse de opere debito, quod alter præmio dignatur. Priori notioni accomodata est definitio Thomæ Aquinatis, cui meritum est, *actio qua efficitur, vt ei qui agit, fit iustum & debitum aliquid dari, tum ex parte recipientis, tum ex parte dantis.* Et Thomæ de Argentina, cui definitur *opus indebitum, præmium de indebito faciens debitum, vel de minus debito magis debitum, vel de vno modo debito, alio modo debitum.* At latè communiterque accipit Gabriel Biel, cui meritum est *opus imputabile ad laudem.* Sive imputabile ad præmium. Nempe vel debitum vel gratuitum. Quin interdum meriti & merendi voces laxè adeo sumuntur, vt nec dignitas propria, nec dignatio aliena spectetur: vel sanè admodum obscurè: adeo vt vix aliud significare videatur quam Græcum τυγχάνειν, hoc

[a] Hymn. cuius initium, Nocte surgentes.

hoc est obtinere vel consequi. Agnovit quoque hoc tum Vega, tum Stapletonus vt observat Morthonus[a]. Vegae verba sunt: *Non me fugit vsurpari apud patres nomen meriti vbi nulla est ratio meriti, neq; de congruo, neque de condigno.* Stapletonus verò, *quod si* inquit, *aliquis veterum vocabulum promerendi vsus est, non aliter intellexit quàm consecutionem de facto.* Nec diffiteri idem potuit Genebrardus lib. 3. de Trinit. p. 310, Possemus adferre ingentem locorum sylvam quibus Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, alij, meriti & merendi verbis improprie vsi sint: sed fecerunt hoc jamdiu alii, eosque inter Nob. Pleffæus lib. 3. de sacrific. Missæ cap. 21. Fruſtra verò est eruditus Bellarmini[b] rum Castigationum scriptor, qui, vt antiquorum mos mentis, laudabili sanè studio, faculam ministret, tergemnam procudit significationem, ac nunc POSSE, nunc VELLE, nunc EXIGERE exponendum ait. Ac POSSE interpretatur in illo Ambrosij sive alius in 1 Cor. 2. *Cœna est memoria redemptionis nostræ, vt redemptoris meliores maiora ab eo consequi mereamur.* Atqui *consequi mereamur*, nihil aliud est quam dignatione divinâ censeamur consequendum non inepti nec indigni. Similiter exponendum in Augustini loco quem adducit. Imò, ut putamus, in illo quoque Augustini ad Hieronymum[d]. *Vtrum epistola in manus tuas pervenire meruerit, adhuc nescio.* Nam sententia est vtrum hunc honorem ac quasi dignitatis gradum fe[illegible]ter consecuta sit, vt à tanto viro legi posset. Vel si [illegible] *consequi* interpretari malis, non repugnem. Saltem *meruit* aliquid plus significare quam *potuit*, patet satis esse manifestum ex iis quæ diximus. Nihilo rectius VELLE exponit in illo Hieronymi epist. 64. ad Damasum. *Sed si non fecero quæ præcepta sunt, nequaquam erit culpa in promittente, sed in me, qui promissa accipere non merui.* Nam sententia est, Vitio voluntatis non respondenti vocationi promissis fui indignus. Adfert & illud Ambrosii Serm. 6. *Volui enim vos ipsum hoc intelligere quam graviter peccaveritis, qui divina eloquia audire non meruistis.*

[a] Apolog. Catholi. T. 1. ca. 72.
[b] Opusc. de meritis q. 4. p. 782.
[c] In prompt. Fer. 3. post. pasl. dom.
[a] Adversus Bellarm. de iustif. prælect. 313.
[b] P. 275. edit. Basil. 1555.
[c] De catechizandis rudibus c. 25.
[d] Epist. 19.
[e] P. 69 edit. Bas. 1553.

nistis. Sed hic omnino propriè accipi nemo negaturus est, qui locum inspexerit. Clarè enim se explicat ibidem Ambrosius, cum ait, se domo profecturum, quadam sacerdotali uindictâ populum obiurgare contentum, noluisse ei pandere Evangelicæ refectionis eloquia, ne cœlestium literarum sacramenta panderet indignis. Denique nec EXIGERE, quod præstantissimus vir putabat, significat in antiquo istoc Gregorij Magni dicto: *O Felix culpa quæ talem meruisti habere redemptorem.* Nam sententia est, quæ consecuta est talem redemptorem. Vel si hic quoq; dignitatis aut dignationis aliquam rationem habitam putes, eò respexerit Gregorius, quod aliquam felicitatis habeat imaginem, (vmbratilem licet & subiectam) quod cum Deus punire in nobis culpam posset, eam hoc quasi honore est dignatus, vt amore humani generis expiaret illam per vnigenitum filium suum. Atque hæc satis ostendunt, quæ mens fuerit Patrum, cum opera bona Meritorum nomine appellant. Sane etiam Bernardi temporibus impropriè Meritorum & merendi vocẽ intellectã fuisse neminẽ ignorare finit illustris ille ejusce scriptoris locus, quo claudit librum de gratia & libero arbitrio: ALIOQVIN SI PROPRIE APPELLENTVR EA, QVÆ DICIMVS NOSTRA MERITA, *spei quædam sunt seminaria, charitatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia,* VIA REGNI, NON CAVSA REGNANDI. *Denique quos iustificavit, non quos iustos invenit, & magnificat.*

THESIS X.

Quæritur an merces operibus promittatur vt fidei signis. Nos & nimium dicere putamus, qui eam operibus promitti censent vt causſæ meritoriæ: nec satis dicere indicamus, qui tantummodo vt signis fidei promissionem factam arbitrantur. Siquidem multa sunt scripturæ loca,

quibus

quibus planum fiat, opera nostra in salutis negotio spectari vt causam sine qua non, sive vt conditionem præcedaneam, quæ præmium vitæ æternæ individuo secum nexu trahat.

Ita Matth. 25. 34. *Possidete regnum cœlorum. Esurivi enim & dedistis manducare.* Et ibidem, iuxta quidem vulgatum interpretem: *Quia in paucis fuisti fidelis, supra multa te constituam.* Similem de passionibus, sed nec solis, nec primario, locum habes Apocal. 7. 14. *Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione &c. Ideo sunt ante thronum Dei.* Idem docemur 2 Cor. 4. 17. *Momentanea levis oppressionis nostræ, excellenter æternum pondus gloriæ operatur in nobis.* Gal. 6. 8. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Philipp. 2. 12. *Cum timore & tremore operamini salutem vestram.*

THESIS XI.

Ex hac vero quæstione facile solvitur altera, vtrum recte liceat operari intuitu mercedis. Negare id nos negamus: quamquam sic videri velint Pontificij. Tantum enim dicimus, non operari nos intuitu mercedis debere tanquam debitæ; quippe quæ gratis conferatur: imò nec solius mercedis intuitu, sed amore ipsius divinæ gloriæ virtutem esse colendam: quando prius illud non filios deceat, sed mercenarios, à quibus citra mercedis spem nihil conseguaris.

Non amore Dei, sed sui solius causa, meliori vitæ animum applicantes, hoc dicto castigabat Antigonus Sochæus, Simeonis Iusti successor: vt est in Aboth cap. 1. *Ne estote servi, qui ministrant domino, vt præmium ab eo accipiant, sed estote*

estote sicut servi, qui ministrant domino suo hâc conditione, ne accipiant præmium, & sit Dei timor super vos. Quo ex dicto perperam intellecto discipulos ejus Sadocum, Saducæorum principem, & Baithum negandæ vitæ futuræ cepisse occasionem, cùm ibidem, tùm in lexico Thalmudico, atque aliis Iudæorum commentariis legere est: ut alibi [a] quoque diximus.

[a] Disput. 1. de Resurr.

THESIS XII

Tertia etiam quæstio est, vtrum sine peccato quisquam possit fiduciam suam in operibus reponere. Nos id contra Pontificios negamus. In solius enim Dei misericordia, ac Salvatoris nostri merito omnem nos fiduciam Scriptura iubet collocare.

Feri Pontificios hac parte damnantis, & vicissim à Pontificiis damnati sententiam supra vidimus. Ejusdem illud, [b] (quod & ipsum Censores isti furcillari jubent) *Verè nullum hominum genus est, quod minus moveatur verbo Dei, quam hi, qui in sua iustitia confidunt.* Bene autem se habet, quod etiam Bellarminus, postquam fusè conatus probare, posse etiam nos operibus nostris confidere, præclaras has voces expromit [c]: *Propter incertitudinem propriæ iustitiæ* (quamquam melius dixisse potuit, propter certitudinem propriæ injustitiæ) *& periculum inanis gloriæ, tutissimum est fiduciam totam in sola Dei misericordia & benignitate reponere.* Nam quis profectò suæ salutis sitiens incerta ac lubrica viarum quam tutissima insistere malit?

[b] In 1. cap. Evang. Ioh.

[c] Lib. 5. de iustif. Parag. Sit tertia propositio.

FINIS.

THEOREMATA SACRA

DE

STATV ANIMAE

A CORPORE SEPARATÆ.

Lucas cap. XVI, 22, 23.

Factum est autem, vt moreretur mendicus, & asportaretur ab angelis in sinum Abrahæ: mortuus est verò etiam Dives ille, ac sepultus est.

Et apud inferos sublatis oculis suis, cùm esset in tormentis, vidit Abraham procul, & Lazarum in sinu eius, &c.

CVM non quæcunque ex historia, eadem ex singulis parabolæ partibus rectè eruantur: primo loco, vtrum narratio hæc de Divite prodigo & Lazaro, historia sit an parabola, disquirendum videtur. Posterius hoc censet Theophylactus [a], à quo & [b] vocantur, qui secus sentiunt. Causam verò eandem adfert quam scriptor antiquus responsionum ad Orthodoxos falso Iustino Martyri tributarum, quæst. LX. vbi historiam

a Ad Luc. 16.
b Insipientes.

am esse negat, quia οὐχ ἁπλῶς τῷ ἐκείνῳ βλασφήμῳ ὑπάρχουσι γίνεται [c]. Quanquam hoc ἁπλῶς verum non est, vt inferiùs patebit. Parabolam quoque appellat Theophilus Antiochenus [d] lib. IV. allegoriarum. Eucherius quæst. in Lucam, Chrysostomus quatuor homilijs de Lazaro, ac, vt observat etiam Molanus [e], multæ Ecclesiæ, illasque inter Romana, præmittunt huic Evangelio, *In illo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc.* Contrà pro historia habent Irenæus, lib. II. cap. 62. Tertullianus lib. de animâ, cap. 7. Ambrosius comment. lib. VIII. in Luc. XVI. Chrysostomus ipse Tom. 2. homil. in Lucam de Divite, & sequente homil. 1. de Lazaro, & homil. 6. in 2. Epist. ad Corinth. (vbi Lazarum inter ἀρχαίας ἀναβάσεις [f] reponit) item homil. de eo quod scriptum est in Psalm. XXV, 11. *Redime me & miserere mei*, Augustinus lib. XXI. de Civit. Dei, cap. 10. & Epist. 99. ad Euodium. Gregorius homil. 40. & Epist. 77. item Euthymius, atque alij in Luc. cap. XVI. Iuvat hanc sententiam, quòd Parabola sit [g] λόγος ὑφυφαίνων ἀεὶ τὸν γεγονότος πράγματος ἐπὶ τὸ ἐσόμενον [h]: ist hæc vero ὑφυφαίνειν sumi soleat ab ijs quæ in oculos incurrunt, non illis quæ in alterâ geruntur vita: cujusmodi cùm minùs nota sint, plurimùm rei tenebras magis afferant quàm lucem. Magis etiam hæc firmat, quod Ambrosius vrget, & post eum alii, & ante omnes Tertullianus lib. de animâ cap. 7. *Quid, inquit, illic Lazari nomen, si non in veritate res est?* Nam Lazari nomen hic retinet, pro quo Hebræam Eleazar (vnde Syrum illud Lazar contractum) in vet. cod. legas lib. de Idolatr. cap. 9. quomodo & vocat Prudent. hymno 10. Cathemerinón. Quod vero divitem Iudæum non nominat Christus (Herodem signari putabat Tertullianus [i]: quempiam nomine Nineusum intelligi, ex Hebræorum seu historijs, seu fabulis, tradidit Euthymius) id Chrysostomus, Gregorius, Beda, aliique eò factum putant, quod Deus humiles norit ac probet, superbos verò ignoret. sed non minus verisimile est, prudentiæ Christi

c Haud ante resurrectionem vitæ retributio contingit.
d Tom. I. bibl. PP. col. 889.
e Lib. IV. de imagine histor. cap 23.
f Viros antiquos.
g Scriptor responsi ad orth. Iustino adscriptarum.
h Oratio rei præteritæ cum eo quæ futura est similitudinem continens.
i Lib. IV. aduersus Marcionē, cap. 34.

hoc tribui debere, quòd quem laudare vellet, nominaret, at quem vituperaret ejus nomen omitteret, ne & illum quem damnatum diceret, injuriâ adficere videretur, & extra necessitatem sibi invidiam conflaret. Ac forsitan hoc ipsum quoque argumento fuerit historiam esse. Si enim rem fictam, non factam narraret Christus, nihil retulisset vtrùm nominasset divitem nec ne. Hisce argumentis illud addunt Romanensis Ecclesiæ Theologi, quod Lazarus pingatur cum scuto & coronâ sanctorum, quæ non aliis appingi soleat, quam quos Ecclesia ea habeat pro sanctis: tum autem quod etiam imagini ejus addatur, *Sancte Lazare ora pro nobis*: quemadmodum Molanus[k] agnoscit: qui & illud laudat Ambrosij Catharini verba adversus Cajetanum[l]: *ipse Lazarus tanquam Domini voce canonizatus, vbiq; terrarum vt sanctus Dei celebratur atq; colitur: qua veritate etiam sacellis & Ecclesiasticis picturis ad pauperum solatium commendatur orbe toto.* Similiterque Maldonatus ad Luc. XVI. *Ea totius Ecclesiæ* (Romanæ puta) *sententia est, quæ eos facit Lazaros, & vtriq; cultum exhibet, ac dedicat templa.* Sed nos quidem vt historiam dicamus, non pictis Romanensium tabellis compellimur, nec cultu quem Lazaro exhibent ijdem (quippe quorum doctrina hac in parte & alijs multis magis etiam vlceribus cooperta est, quàm in eorum tabellis videmus rubere his Lazari corpus) verùm potius movet, cùm tot illustrium Patrum autoritas, tùm earum rationum pondus, quas adduximus. Nec tamen iccirco[m] historiam esse putamus, sed sic potiùs statuimus, eam inter Comœdiâ & Tragœdiâ est quam Tragico-comœdiam vocat Plautus: ita hanc narrationem esse quasi parabol-istoriam, h.e. historiam parabolicè prolatam: quod & scriptores quæstionum ad Orthodoxos, itemque Chrysostomus referunt: quorum ille quæst. 60. dicit, ἐστι παραβολὴ ἱστορία: hic homil. 1. de Lazaro, & quidem eapse penè periodo (ne forte id oblivioni aut inconstantiæ attribuatur) nunc historiam, nunc parabolam appellat. Nempe non parabola sed historia est, quatenus Lazarum & Divitē fuisse dici

[k] Lib. IV. de hist. imag. c. 23.
[l] Pag. 342. edit. Colon.
[m] Neque parabolam esse, neque historiam.

dicit ac illum post mortem delatum narrat in Abrahæ sinum,& refrigerium hic consequi; hunc in inferno sepultũ, atque inibi torqueri. at non historia, verùm parabola est, quatenus dicitur Dives oculos levasse, & cum Abrahamo locutus,& ab eo postulasse,vt aquæ guttâ linguam suam refrigeraret:quæ omnia,ut Theophilus Antiochenus [n] optimè ait, *secundùm eos affectus loquitur* Christus, *quos* anima *aliquando pro necessitate corporis gesserat*. Sed Tertullianus, dum hæc παρεκβασιν enuntiari non videt, in eum delabitur errorem, vt dicat [o], *corporalitatem animæ in ipso Evangelio relucere*. Ac nequis cum Augustino [p] (qui tamen hanc opinionem *Tertulliani deliramentum* alibi [q] vocat) aliquod hic ὑπὸν σάρκινον quærat; Tertullianus eopse libro [r] clarè eos laudat Philosophos,qui animam docerent esse corporalem: Critolaum & Peripateticos è contrario improbat, qui eam esse quintam essentiam dicerent; nisi fortè hanc quoque corpus esse faterentur. Sed & animam tum effigiatam & corporalibus lineis inscriptam ,tum aëreo & lucido colore præditam dicere non formidat. Contrà alij quibus omnia isthæc parabolam saperent, ne quidem ex eâ narratione consequi vident animarum,vt ita dicam, παννυχιδα seu pervigilationem, quam nunc ψυχοπαννυχίδα novè vocant. Errorem hunc errârunt Arabici, qui dixerunt *animas cùm corporibus mori atque dissolvi, & in fine seculi virumq; resurgere*: vt ex sexto Eusebij scribit Augustinus lib. de hæresi.cap.83. Nec immunis ab hoc fuit Romanus Episcopus Iohannes XXII. vti Gerson docet in Sermone Paschali T. 4. & Adrianus VI. ad 4. Sent. atque ex eo Alphonsus de Castro lib.III. de beat.hæres. 6. Eundemque seculo nostro resuscitârunt Catabaptistæ, ut qui hesi decimâ earum,quas Cracoviæ, anno 1568, impressas per Poloniam vulgârunt,hunc in modum scribant: *Negamus aliquam animam post mortem manere: sed illud dicimus excogitatum ab Antichristo ad stabilendam suam culinam per fictum purgatorium,& invocationem sanctorum*. Vt verò monstrosæ istiusmodi opiniones meliùs diluantur , priùs

[n] Lib.IV.alleg.
[o] Lib.de anima c.7.
[p] Lib. de hæres. c.86.
[q] Lib.II. de anima & eius origine, c.50.
[r] Lib.de anima c.5.
[s] Lib. de anima c.9.
[t] Ibidem.

quidam certas disputationis hujus hypotheses constitue-
mus; exinde ipsius disputationis capita theorematibus ali-
quot complectemur. At hæc quidem esto,

HYPOTHESIS I.

Anima rationalis est.

Cùm apud omnes hoc in confesso est, tum ex operatio-
nibus animæ in nobis experimur omnes. Intelligimus enim
nos ex notis in ignotorum notitiam pervenire: quod est ra-
tiocinari. Est igitur in nobis principium aliquod, a quo o-
peratio istæc fluat. id verò principium est anima, quam
nobili istoc effectu rationalem appellamus.

HYPOTHESIS II.

Anima rationalis est vera hominis forma.

Formam cùm dico, non accidentalem intelligo, qualis si-
ret continuata ac perennis motio, quam ἐντελέχειαν nomine a
Aristotele signari Cicero [a] sensit: qualis item esset prin-
rum qualitatum crasis, quam hominis formam esse, cu
impij hæretici, Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, Cain
& Antitactæ, Theodoreto teste [b], senserunt: tum non in
loco docuit Galenus [c]. Sed neque placet magis esse forma
assistentem, quamquam Averroes [d] putârit vnicam esse om
nium animam intellectivam, re ab omnibus separatam, n
nisi per imagines phantasię insidentes singulis conjuncta
Verùm dicimus animam esse formam informantem ὑλῇ
τινὶ, h.e. quæ corpus informet, & cum eo hominem incer
constituat specie.

a 1 Tusc. quæst.
b Lib. 5. de Divinis decretis: cap. de homine.
c Libro, Quod mores animi sequantur temp. corporis, cap. 3: & 4. & lib. VI. Epid. item lib. III. de locis affectis.
d Lib. III. de anima comment. 5.

HYPOTHESIS III.

Est forma ea spiritualis natura.

Ostendunt hoc tum animæ operationes, vtpote nobiliores quàm vt à re corporeâ proficiscí possint, tum omnia ea scripturæ loca, in quibus anima spiritus vocatur: vt Ecclesiastæ XII. 7. Es. XXVI. 9. Matth. XXVII. 50. Luc. XXIII. 46. Ioh. XIX. 30. Act. VII. 60. priori ad Corinth. II. 11. & VI. 20, & post. ad Cor. VII, 1, & ad Hebr. XII, 9. Neutiquam verò audiendus Ioannes Thessalonicensis Episcopus, qui in pseudosynodo Nicænâ [e] ad cultum imaginum adstruendum dicere non veretur, Catholicam Ecclesiam credere omnem animam esse corpoream. Nos scimus sic sensisse multos cum Stoicæ, tum Italicæ sectæ Philosophos, item Tertullianum quemadmodum diximus, & Apollinarem quendam Alexandrinum, de quo historia Tripartita lib. v. cap. 44, & juxta nonnullos Luciferiani, vt indicat Augustinus lib. de hæres. cap. 81. At meliùs sanctiùsque tertium concilium Constantinopolitanum, seu OEcumenicum sextum, actione vndecimâ, vbi hæc verba, *Nascitur Deus humano corpore similiterq́, & habitu animam rationalem &* INCORPOREAM *habens.*

[e] Initio actionis quintæ.

HYPOTHESIS. IV.

Forma hæc est separabilis à materia.

Experientia enim ostendit omnes mori. Mors verò nihil aliud est quàm animæ à corpore separatio. Hisce sic constitutis. ad ea veniamus, quæ propria erunt hujus disputationis.

THEOREMA I.

Animæ à corpore separatio iusto Dei iudicio ma… omnes Adæ posteros, tam dites, quam pauperes, tam p… etate conspicuos, quàm impios.

Exemplum hic habemus in Divite prodigo, & pauper… sed pio, Lazaro. Nempe ex quo primi parentes (qui… à Deo dictum erat, *Quocunq; die comederis de fructu ha… morte morieris*) mandatum Dei transilierunt, non sibi tan… tum moriendi necessitatem attraxerunt, sed etiam poste… vniversis: quemadmodum testatur Apostolus ad Rom. v… 12. & VI. 23. & 1. Cor. XV. 22. & 56. Quibus gemina Sa… I. 13. & II. 24. Itaque Concilium Milevitanum Can. 1. a… thema dicit Pelagianis dicentibus, *hominem de corpore exi… non peccati merito, sed necessitate naturæ.* & Arausicanum II… Can. 2. anathematizat eos *qui negant mortem corporis e… pœnam peccati.*

THEOREMA. II.

Anima separata non extinguitur, sed permanet.

Hoc θεώρημα ex Christi narratione educit Irenæus lib. II… adversus hæreses, cap. 62. *Plenissime*, inquit, *docuit Dom… nus perseverare animas in ea enarratione, qua scribitur de Di… vite & de Lazaro, eo qui refrigerabatur in sinu Abrahæ.* Val… dum etiam est illud Dei: *Ego sum Deus Abraham, Deus* a Matth. XXII, 32. Marc. XII. 26. & 27. *Isaac, Deus Iacob.* Quodque addit Christus: *Non est mor… tuorum Deus, sed viventium.* Item quod Math. X, 28, & Luc. XII. 4. hortatur suos *ne timeant eos qui occidunt corpus, ani… mã autem occidere non possunt: sed eum timeant, qui cum oc… ciderit corpus, animam potest mittere in Gehennam.* Nam hinc

liqu…

liquet aliam post obitum esse carnis, aliam animæ conditionem, ac carnem, non animam exstingui; illam, non hanc vivificari. Vnde Tertullianus de resurrectione carnis cap. 28. *Caro est quæ occiditur per mortem: caro itaq; & vivificabitur per resurrectionem.* Item quod Christus dicit [b], *Hodie mecum eris in Paradiso.* Vbi *hodie* propriè accipi debere, agnoscit etiam Augustinus Ep. 57. ad Dardanũ Stephanus etiam moriens dicit [c], *Domine Iesu accipe spiritum meum.* Si animus moriturus esset, cauſæ nihil foret, cur animam potiùs quàm corpus Deo commendaret. Etiam 2. ad Cor. v. 1. dicit Apostolus. *Scimus quod si terrena domus huius tabernaculi dissoluta fuerit, ædificium ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis.* Clarum est loqui Apostolum, non de statu animæ post resurrectionem, quia tunc corpus quoque in cœlos recipietur: sed eo qui est simulac corporis hujus tabernaculum est dissolutũ. Idem eapse epistolâ XII. 3. dicit, *An in corpore, an extra corpus, nescio.* Senſit igitur utrumque fieri posse, vt inquam anima tam extra quam intra corpus subsistat. Idem ad Philipp. 1, 23. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Sanè *dissolvi* ait, non *exstingui*: nec *esse* negandus, qui *esse* dicitur *cum Christo.*

[b] Luc. XXIII. 43

[c] Act. 7. 59.

THEOREMA III.

Anima separata non dormit, sed & eorum meminit, quæ egit in hâc vitâ, & quæ sors sit post Iudicium maneat, novit, & vel felicitatis suæ cogitatione gaudet, vel terribilis supplicii expectatione torquetur.

Hoc θεώρημα ibidem elicit Irenæus: *Plenissimè*, inquit, *Dominus docuit, non solùm perseverare animas, sed & meminisse operum quæ egerunt hîc, & à quibus cessaverunt, in eâ enarratione quæ inscribitur de Divite & Lazaro, in qua ait Divitem cognoscere Lazarum post mortẽ, & Abraham similiter,*

ser, &c. Et cap. proximo: *Vt etiam animæ cognoscunt, memminerint eorum quæ hîc sunt, & Propheticum (τὸ σύμφυτον) quoq; adesse Abrahæ, & dignã habitationẽ vnamquãq; gratiã percipere,* ETIAM ANTE IVDICIVM. Clarè etiam hanc rem confirmat, quod Martyres, Apocal. VI. 10. voce magnâ sub altari clamant, *Vsquequo Domine non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra?* Et quod sequitur: *Datæ sunt singulis stolæ albæ, & dictum est eis vt requiescerent adhuc paululum temporis, &c.* Nam stolis albis, quæ gloriæ & festivitatis indices sunt, non dormientes, sed vigiles induuntur. Quare non dubium, quin ijs significetur principium gloriæ, quod Deus ante judicium Martyribus impertit. Neque dormire dicendi, qui *sequuntur Agnum quocunq; ierit*, ut est Apocal. XIV. 4. Varios quoque affectus animabus separatis tribuit Cyprianus elegantissimo sermone de mortalitate, qui quin genuinus sit, dubium non est: *Magnus illic nos charorum numerus exspectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexum venire quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cœlestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate vivendi? quam summa & perpetua felicitas?* &c. Affectus igitur separatis quoque animis conveniunt. Quos verò in gaudio, quæ in dolore sint, sequenti Theoremate indicamus.

THEOREMA IV.

Animæ piorum, cùm de sæculo exierunt, gaudium habent, impiorum tormenta.

Hoc quoque superiori narratione probat idem Irenæus, cùm inde concludit, DIGNAM *habitationem* VNAMQVAMQVE *gentem* (piorum nempe & impiorum) *percipere*

ante Iudicium. Sed diſtinctius hac de re idem lib.1.cap.2. vbi duos mortuorum ordines faciens, dicit *impios & blaſphemos in æternum ignem mitti, iuſtis & æquis vitam donari, & claritatem æternam circumdari.* Tertullianus quoque idem hinc colligit lib.de idololatriâ,cap.13. *Si cum ſeculo gaudemus, verendum eſt ne cum ſeculo hinc lugeamus. Seculo autem gaudente lugeamus, & ſeculo poſtea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus in ſinu Abrahæ refrigerium conſecutus, contrà Dives in tormento ignis conſtitutus alternas malorum & bonorum vices æmula retributione compenſat.* Item Auguſtin.lib.11.de origine animæ,cap.4. *Nam illud quod rectè & valdè ſalubriter credit, indicari animas cùm de corporibus exierunt, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atq; in ipſa qua hic vixerint carne, torqueri ſive gloriari, ſtane tandem neſciebas? Quis adverſus Evangelium tanta obſtinationis mentis obſurduit, vt in illo paupere qui poſt mortem oblatus eſt in ſinum Abrahæ, & in illo Divite cuius æternus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat?* Nempe non ſine judicio Dei factum,quod Lazarus in ſinum Abrahæ deferreretur, Dives in inferno ſepeliretur. Sed hoc judicium particulare erat & occultum. At illud conſequetur judicium vniverſale & palam orbe toto exercendum quod ἀνάκρισις judicium appellatur ad Hebr.1 x.27.ubi dicitur, *ſtatutum eſt hominibus ut ſemel moriantur, poſtea verò iudicium*: h.e. poſtquam reſurgent,non iterum morientur,ſed ſtatim judicium ſequetur; vt benè exponit Thomas.

THEOREMA V.

Præter hoſce duos non eſt tertius defunctorum ſtatus.

Duplicem tantùm ſtatum, vti vidimus, ex narratione Chriſti colligit Irenæus; vnum gaudij, alterum pœnæ. nec aliter Fulgentius ad Venantium de Pœnitentiâ cap.7. vbi

ſic

sic ait: *vt noverimus illos qui gaudiis temporalibus oble*ctantur, *& insſa divina contemnunt, aternis ignibus concremandos; illos verò qui mala temporalia cum timore Dei patienter toleravit aterna quiete potituros: attendamus Divitem purpuratum, & pauperem Lazarum: illum poſt epulas flammis perennibus traditum, iſtum poſt arumnas in aternâ ſinu Abrahæ quiete ſecurum.* Poſſunt alia quoq; multa pro hac ſententia adduci, vt quod Matth. xxv. alijs dicitur, *venite benedicti*: alijs, *ite maledicti in ignem aternam.* Item, quod Marci vlt. dicitur, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvabitur: qui non crediderit, damnabitur.* & Ioh. III. 18. *Qui credit non iudicatur, qui non credit, iam iudicatus eſt.* Ex cujuſmodi locis conſequitur, duos tantummodo animæ ſtatus eſſe poſt mortem, ſalvandorum vnum, alterum maledictorum. Nec eſt quod dicatur, ea poſt quidem reſurrectionem habere locum, ante eam non item: nam, vt benè Olympiodorus ait in Eccl. XI. 3. *In quocunq; loco deprehendatur homo cùm moritur, in eo gradu atq; ordine* PERMANET IN AETERNVM, *nam vel requieſcit in lumine felicitatis aternæ cum iuſtis & Chriſto Domino, vel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius Diabolo.* Et Auguſtin, epiſt. 80. ad Heſychium. *In quo quemq; invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies: quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur.* & ſerm. de Tempore, 232. *Nemo ſe decipiat fratres. Duo enim loca ſunt, & tertius non eſt vllus. Qui cum Chriſto regnare non meruerit* (h. e. obtinuerit) *cum Diabolo abſq; dubitatione ulla peribit.* Clarè etiam ſcriptor Hypognoſticon lib. v. ultra medium: *Primum locum ſibi Catholicorum divinæ auctoritate regnum credit eſſe cœleſte: ſecundum Gehennam, vbi omnis apoſtata vel à Chriſti fide alienus aterna ſupplicia experietur: tertium penitùs ignoramus, imò nec eſſe in ſcripturis ſanctis invenimus.*

THE

THEOREMA VI.

Nec piorum gaudia, nec impiorum tormenta finem sortiuntur, sed vtrorumque status idem permanet inde à morte, vsque ad diem iudicii.

Verba Christi vers. 26. hæc sunt, *Inter nos & vos hiatus ingens constitutus est, vt ij qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque istinc huc transire.* Ex quibus verbis superius consectarium eruit Epiphanius, hæresi 59, contra Catharos, & Chrysost. homil. 2. de Lazaro, & scriptor quæst. & resp. ad Orthodoxos, qui quæst. 60. sic scribit: Ἐπὶ δὲ τοῦ Λαζάρου ἐν τῷ πλουσίῳ διήγημα, ὑποτύπωσιν λέγει σημαινούσης ἰχνηλατεῖν, τὴν μὲν δόξαν μετὰ τιμῆς τὸν δικαίων ἐξηλθεν τοῖς ψυχαῖς κατὰ σφίσιν ἐπὶ ἡ ἀποδιδὶ ἀμοιβὰς ἑκάστῃ τυχὸν τὰς ἀνθρώπους. *Est verò hac de Lazaro & Divite narratio, evidens & illustris representatio, doctrinam illam habens, post exitum animæ ex corpore non posse homines quicquam emolumenti percipere vlla hominum providentia ac studio.* Similiter Cyprianus tractatu 1. ad Demetrianum, tmem. 22. *Quando istinc excessum fuerit, nullus iam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.* & Ambros. lib. de bono mortis, cap. 1, *Qui hic non acceperit remissionem peccatorum, illic* (in sanctorum patriâ) *non erit.* Et Gregorius Nazianzenus carm. de rebus suis: Ἐνθάδ' ἄνω μερόπεσσι, τὰ δ' ἔσχατα δέσμια πάντα. *Hic hominibus medela, post hanc vitam omnia sunt vinculis adamantinis ligata.* Estque similium locorum ingens apud veteres sylva. Quare quod Damascenus, sive alius scriptor orationis de ijs, qui cum fide ex hac vita excesserunt, animam Falconillæ, quamquam sine lavacro & fide mortuæ, precibus tamen Theclæ dicit fuisse servatam: id, vt scripturarum, ita primævæ antiquitatis judicio, ducimus repugnare. idemque de similibus ejusdem ac Metaphrastæ fabellis judicium esto.

THE-

THEOREMA VII.

Nulla magica virtute datur animæ, inde quo semel fu-
erit delata, regressus in terras.

Concludit hoc ex istac Christi narratione Tertullian-
lib. de animâ, cap. 57. *Satis*, inquit, *Dominus in argumen-*
illo pauperis requiescentis & divitis ingemiscentis ex pers-
Abrahæ sanxit, non posse relegari renuntiatorem dispositio-
infernæ: quod vel tunc licere potuisset vt Moysi & Prophet-
crederetur. Sed etsi quasdam revocavit in corpora Dei virtu-
in documenta iuris sui, non idcircò communicabitur fidei
audaciæ Magorum, & fallaciæ somniorum, & licentiæ poet-
rum. Atqui in resurrectionis exemplis, cùm Dei virtus, s-
per Prophetas, sive per Christum, sive per Apostolos in corp-
ra animas repræsentat, solida & contrectabili & satiata v-
ritate, præindicatum est hanc esse formam veritatis, vt omn-
mortuorum exhibitionem incorporalem præstigias indic-
Hæc Tertullianus; cujus si uerbis fidem habuisset Eccles-
Romanensis, non Purgatorium suum fabulis & vanissim-
spectrorum adlocutionibus superstruxisset.

COROLLARIVM.

Scholasticorum & Romanensis Ecclesiæ Purgatorium,
Propheticis & Apostolicis scripturis subnixum non est, sed
que Iudaicæ (ne Machabæorum quidem tempore) neq; ve-
Christianorum Ecclesiæ cognitum fuit. Sanè ex iis quæ de
tisfactionibus, vel etiam oblationibus aut orationibus pro
functis apud Tertullianum, Cyprianum, & suppares legim-
tale nihil colligi potest. Quamquam autem Origenis etsi
huc ignorabatur, tamen ex illis mortales omnes purgan-
Origenis flammis (cuius errorem propter viri ingenium &
ditionem ac zelum magnam fuisse Ecclesiæ tentationem
to scribit Vincentius Lirinensis adversus hæreses, cap. 23.)
latim fluxisse à vero non abludit.

C

Calvinus in Psychopannychiâ.

Hanc igitur fidem, omnibus Prophetiis, Evangelicâ veritate, Christo ipso subnixam teneamus: Spiritum imaginem esse Dei, instar cuius vigeat, intelligat, æternus sit. Quamdiu in corpore est, virtutes suas exerere: cum ex illo ergastulo egreditur, ad Deum migrare, cuius sensu interim fruitur, dum in spe beatæ resurrectionis requiescit. Hanc requiem, illis esse Paradisum. Spiritum verò reprobi hominis, dum terribile iudicium in se expectat, torqueri illâ expectatione, quam Apostolus ob δεινότητα, *i.e. formidabilem vocavit: Vltra inquirere, se immergere est in abyssum mysteriorũ Dei; cùm satis sit didicisse, quod satis habuit docuisse Spiritus, optimus magister: cuius verbum est: Audite me, & vivet anima vestra.* Et mox: *Hic finis est nostræ sapientiæ, quæ vt sobria est & Deo subiecta, ita novit eos qui supra se nituntur, semper corruere.*

FINIS.

THESES HISTORICO-ECCLESIASTICÆ.

DE STATV ANIMAE SEPARATÆ.

SVPERIORI disputatione generalia quædam Th remata Scripturarum auctoritate, cum primis Luc. XVI. comprobavimus: veterum etiam testim moniis plusculis illustravimus. Deinceps disputa ne geminâ, historici magis quàm Theologi munere f gentes, partim ad lucem antiquitati fœnerandam, parti ad novitatem Purgatorii Pontificii arguendam, quæ ve rum fuerit sententia, super quatuor istis capitibus, distinc at particulatim considerabimus.

QVAEST. I.

Quæ piarum animarum statim ab excessu suo cons fuerit ante mortem Christi.

THE

THESIS II.

Cuiusmodi post mortem Christi status sit animarum fidelium, simul ac ex vita hac excesserint.

THESIS III.

Quando in Ecclesiam Dei invehi cœperit ignis, quo animæ separatæ purgentur.

THESIS IV.

Quorsum in veteri Ecclesia orationes & oblationes habitæ sint pro animis defunctorum.

Ac nunc quidem de tribus prioribus disseremus: de quarta, ὁ λόγος, proximâ agemus disputatione.

DE PRIMA QVAESTIONE.

Positiva receptaque veterum ad nostrum vsq; seculũ sententia fuit animas fidelium Veteris Testimenti, non prius in Paradisum fuisse receptas, quàm cùm morte suâ reserâsset Christus, primusque illum cum latrone esset ingressus.

Theophilus Antiochenus lib. 4. alleg: *In hoc quoque quod apud infernum, Abrahamum videt, hic subesse à quibusdam ratio putatur, quòd omnes sancti ante adventum Domini Iesu Christi etiam ad inferna,* LICET IN REFRIGERII LOCVM, *descendisse dicuntur.* Scriptor commentariorum in epist. Pauli Ambrosio, vel etiam Athanasio tributorum (Gelasij, Episcopi Cæsarienſis, aut Hilarij vrbis Romæ Diaconi eos esse arbitrantur) in cap: v. ad Rom: *Boni in inferno erant, sed*

ſuperiori, quaſi in liberâ (morte) quia ad cœlos aſcendere non poterant: ſententia enim tenebantur data in Adam, quod chirographum in decretis morte Chriſti deletum eſt. Sententia enim decreti fuit, vt vnius hominis corpus ſolveretur ſuper terram, anima verò vinculis inferni detenta exitia pateretur. Ioh. Chryſoſtomus homil. IV. in Marcum: *Ante adventum ſalvatoris, & Evangelii charitatem, antequam Chriſtus aperiret Paradiſi januam cum latrone omnes ſanctorum animæ ad inferos deducebantur.* Hieronymus ad Heliodorum in epitaphio Nepotiani: *Ante Chriſtum Abraham apud inferos, poſt Chriſtum latro in paradiſo.* Similia habet ad Paulam ſuper obitu Bleſillæ filiæ & ad Eccleſiaſtæ cap. III. & IX. Auguſt. lib. XX. de C. D. cap. XV. *Si enim* NON ABSVRDE *credi videtur antiquos etiam ſanctos qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud inferos fuiſſe donec eos inde ſanguis Chriſti & ad ea loca deſcenſus eruueret, profectò deinceps boni fideles effuſo illo pretio jam redempti, proſus inferos neſciunt, donec etiam receptis corporibus bona recipiant, quæ merentur.* Idem epiſt. IC. ad Evodium: *Vel ſi cauſa quæritur cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi eſſent, quibus teneri omnino nõ poterat, quia vt ſcriptum eſt inter mortuos liber &c. Et de illo quidem primo homine, patre generis humani quod eum ibidem ſoluerit, Eccleſia* FERE TOTA *conſentit, quod eam non inaniter credidiſſe credendum eſt, vndecunque hoc traditum ſit etiamſi Canonicarum ſcripturarum hinc expreſſa non proferatur auctoritas.* Concilium Toletanum ſub Honorio anno IↃCXXXII. habitum cap. I. *Deſcendit ad inferos, vt ſanctos, qui ibidem tenebantur, eruueret.* Eandem ſententiam clarè aſſerunt Irenæus lib. V. cap. XXXI. edit. Fevard. Tertullianus lib. de anim. cap. LV. & Carm. lib. II. adverſus Marc. C. IV. & lib. IV. adverſus eundem cap. VI. & lib. V. cap. X. Origines homil. XV. in Geneſ. & in Epiſt. ad Rom. cap. V: Gregorius Neocæſarienſis, cognomento Thaumaturgus, ſerm. in Theophan.[a] Euſebius lib. 4. Demonſtrationis Euangelicæ cap. XII. & apud eum ex Syrorum fide, Thaddæus, lib. I. Hiſtoriæ

[a] P. 113. edit. Mogunt.

storiæ: Eccles. cap. vlt. Macarius Hierosolymitanus in actis concilii Nicæni,[b] Basilius in illud Psal. XLVIII. *Deus redimet animam meam de manu inferni*, Athanasius de incarnatione Christi,[c] Epiphanius hæresi XLVI.[d] & LXIX.[e] & LXXXVIII.[f] Cyrillus Catech. IV.[g] & *XIV.*[h] Ambrosius de dominicæ incarnat. sacram. cap: v: & de mysterio Paschæ cap. IV. Ruffinus in expositione symboli, tmem: XXVII. Synesius hymn. VIII. & innumeri alii, quos omnes per μετωνυμίαν temporis velle exponere (vt nempe destructio inferni ante mortem Christi facta dicatur, quia non absque illius morte destruebatur, quomodo hæc loca interpretatur vir eruditus hoc vero (bona eius pace dixerim) infrunitum planeque tortum arbitror. Omnino igitur seu patres illi Christi ad inferos descensum personalem, ac per præsentiam essentiæ, seu tantum virtualem ac per præsentiam virtutis effectusq; esse voluerint: in eo saltem conspirarunt, quod iustos ante Christum & scissum templi velum, sanctuarium cœli ingressos negent. Eaque pro sententia advocant loca ad Hæb. VI. 20. & IX. 2. 3. 8. 12. 24: & X. 19. 20. & XI. 39. 40. Imo etiam è iunioribus Zuinglius sic scribit, ad verba isthæc vltimi quem signauimus, loci, *Non acceperunt promissionem*) *id est, Christum in humanis exhibitum, atque adeò nec etiam vitam æternam. Non enim ij omnes post mortem statim vitam ingressi sunt illam plenam & absolutam æternam, sed in sinu Abrahæ Christum liberatorẽ præstolabantur.* Et ad illa verba: *Quod Deus de nobis melius quiddam proviserat*) *causam reddit cur hoc ita factum sit a Deo. Nostro, inquit, bono, noluit enim illos antè gloriâ frui Deus quam per Christũ suũ ex vtrisque vnum fecisset populũ, & in vnã conglutinasset Ecclesiam Iudæos & Gentes, quẽadmodum in Ephesiis cap: 2. videre est.* Quanquam alteram quoque eorum verborum interpretationem itidem adfert Zuinglius. Habet autem his similia Calvinus in Psycophannychia, quo loco agit de verbis Petri 1. Epist. c. III. 19. Item Bullingerus ad Luc. XVI. 23. & Hæb. IX. 8. & 1. Pet: III. 19. & Martyr. 2. Reg. II. 13. Similiter verò hodieque de

[b] T. 1. concil. p. 340. edit. Binniana.
[c] P. 488. edit. Commel.
[d] 434 Græci textus.
[e] P. 337.
[f] P. 434.
[g] P. 74. edit. an. 1608.
[h] P. 345.

veterum patrum animabus sentiunt orientales & Africa Ecclesia: vt patet ex confessionibus fidei Zagæ Zabo Ethiopis, Siud Sulakæ patriarchæ Nestorianorum, Gabrie Patriarchæ Constantinopolitani: item Mosæ Mardeno Af rio in tabula lectionum Novi Test. & Iohanne Basilio M no duce Moscoviæ responsione ad Iohannem Rohi cap. XII. quorum verba suggeret Thesaurus Coccij. est rò hæc quæstio inter eas, ob quas (vt verissimè scribit C vinus lib. IV. institut. cap. 1. tmem. 12) minimè turbari scindi debeat Ecclesia Dei; præsertim quando in eo pari consentiunt, animas Patrum veterum statim ab excess beatitudine ac beneficâ Dei præsentiâ potitas. Vnde Ambrosius de bono mortis cap. 11. *Festinavit sanctus Da vid de hoc loco peregrinationis exire. & ideo tanquam pere nus ad illam sanctorum communem omnium patriam, festi bat &c.*

DE QVÆST. II.

THESIS. I.

Patres qui vixêre ante annum Christi quadringe tesimum, judicarunt animas fidelium postquam Christ Paradisum aperuisset, statim ab excessu recipi in Par disum.

THESIS II.

Sed in loquendi ratione multùm differre videntur, qui alij eas dicunt confestim in cœlum recepi, alij volum extremum vsque diem apud inferos detineri.

THES

THESIS III.

Quanquam autem nihil magis diversum à cœlo videatur, quam inferi: tamen (si patrum istorum mentem potiùs quam verba ponderemus) non inter hæc tantam comperiemus ἀντιθεσιν, quàm videtur. Nam ᾅδης seu inferorum nomine non intelligunt tormentorum locum sed vel communiorem (sic vocant) animarum seperatarum statum, vel locum invisibilem à Deo definitum, quem alij statuunt infra, alij intra terram, alij extra mundum, alij etiam ignotum hominibus putant.

THESIS IV.

In eo verò conveniunt omnes, quod animæ in hocce statu, de gloriæ consummatione certæ, beatam resurrectionem cum gaudio expectent.

THESIS. V.

Nec rectè facturi videmur, si patribus illis, vel alijs, qui hactenus consentiunt, eo nomine tanquam malè Catholicis, controversiam moveamus.

ᾅδης seu inferorum nomen apud veteres ambiguum est, quia, nunc accipitur vt solis convenit damnatis, quomodo Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ait, *Quid simile infernus & regna cœlorum?* Nunc vt est animarum omnium vsque ad resurrectionem: quomodo Nicetas Nazianzeni interpretes ἀόρατον definit, quò mortuorum animæ vel inferuntur, vel extrahuntur. Porrò etiam vt animarum omnium est communis, duplicem habet notionem, quia vel locum physicum, seu receptaculum animarum, vel communem mortuorum conditionem notat. Ambiguitas isthæc (quam ex recentioribus agnouere Zuinglius, Martyr, Bucerus, Fagius,

gius, Iunius, Tilenus, alij) quæstionem olim peperit nugnam, vt Augustinus appellat, quæstione in Genes. cxxvi. T. 4. *Solet* inquit, *esse magna quæstio, quomodo intelligatur infernus. Vtrum an illuc malis tantùm, an etiam boni mortui descendere soleant.* Tam pios quam impios in ἅδης descendere apertè dicunt & fusè docent Irenæus lib. v. cap. vlt. sive cap. xxxi. edit. Feverd. ac Tertullianus lib. de anima cap. lv. Eandemque sententiam sequuntur Origenes non vno loco, Novatianus de trinitate cap. i. & Lactantius lib. vii. cap. xxi. qui sic ait. *Nec tamen quisquam putet animas post mortem protenus judicari. Omnes in vna communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus index meritorum faciat examen.* Vbi verò custodia istæc sit, minime consentiunt. Prima eorum est opinio, qui vel infra terram in inferiori hemisphærio animas collocarent: vti ab ijs sectum, qui nec sphæricam cœlo terræque figuram, neque Antipodas vllos agnoscerent: vel intra terram sive in concavo terræ: vt crediderunt, quibus Antipodas esse persuasum foret. Infra terram esse & quidem incipere ad occidentem, sensit inter alios Tertullianus, vel quisquis poëmatis istius scriptor de judicio Domini, cap. ix. Iccirco & Christi, cuius solem nostrum symbolum putabant, ad occasum descendisse dicebant, resurrexisse verò ad orientẽ, vti cognoscere est ex Origene, sive is alius, qui in Iobum scripsit: item Zenone Veronense serm. iii. de nativit, & serm. ii. de Pascha. Eodemque & Hilarius respexit in Psal. LXVII. vbi de morte Christi ait: *Super occasum descendit, & exitu mortis egreditur*: de resurrectione vero addit: *vt regressus eò, vnde descenderat, Oriens nosceretur.* Hinc mos ille veteris Ecclesiæ, quem signat Hieronymus in Amosi cap. vi. vbi cum verba illa Psalmi citâsset. *Psallite Domino, qui ascendit super cælum cœli ad orientem: In mysteriis*, inquit, *primum renuncimus ei, qui in occidente est, nobisque moritur cum peccatis: conversi ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei servituros nos esse promittimus.* Habet & quædam, quæ ad istum inferorum locum pertineant, Hilarius in Psal. ii. vbi de

Abyssi

Abyssi loco scribit, deque eius non intra, sed infra terras incolatu tractat. Meminit quoque ejusce opinionis Nyssenus, vt inferius patebit. displiciuisse verò ei, satis arguit, quod inferius hemisphærium nostro simile esse pertendit. Intra terram inferos perhiberi, auctor est Hieronymus in Ion. 11. Quin in ep. ad Eph. c. 1v. non ambigue ait: *Infernum sub terra esse, nemo jam ambigit.* Nec dubito, quin eadem mens fuerit Tertulliani, cum lib. de anima cap. LV. in hunc modum scribit: *Nobis inferi non nuda cavo sitas, nec sub divalis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terræ & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo.* Quidam vero infernum etiam extra hunc mundum statuere, idque eo impulsi argumento, quod per exteriores tenebras, apud Matthæum describatur. Auctor huiusce rei B. Chrysostomus in Matth: cap. xxv. In hocce dissensu tutissimum plerisque visum, si quæstionem *an sit*, ab illâ, *vbi sit* discriminarent: illud compertissimum, hoc ignotum mortalibus dicerent: in qua sententia fuit Greg. Nyssenus, vt qui libro de animâ & resurrectione [a] disertim neget, velle se, vel patrocinari, vel eorum avdersari sententiæ, qui inferis locum assignarent, modo primariam retineant doctrinam de piarum animarum felici, impiarum infelici conditione: ac apertè ibidem scribit, ex eo quod Apostolus cœlestium, terrestrium, ac subterraneorum meminerit: non tam triplicem locum, quâ triplicè statum colligi posse; nempe quia per subterraneos mortui vniversi possint intelligi. Aliós quoque in eadem sententia fuisse ostendit Theophylactus, cum in Luc. XVI. multos ait putare τὸν ἅδην, nihil aliud est quàm τὸν κοινὸν τῶ ἀμφοῖν ἐστι τὸ ἀφανὲς καὶ ἀνοίκητον μετάσχον τῆς ψυχῆς. Speciatim etiam de loco sinus Abrahæ, quem infernum superiorem plerique Patres vocant, certi nihil habuisse videtur, Gregorius Nazianzenus: vt qui oratione funebri in laudem Cæsarij fratris, [b] cùm ἀδελφὸν Καισάριον [c] nominâsset, subdat, ἀέρια num.

a Col. 462. ed. Par. a. 1573.

a P. 170. Morell.

b Abrahæ fi-

e Quicunque vero ille eſt,

diuini dom[illegible]. Atque hæc de ijs qui animas omnes apud i[illegible] feros ſeu definito ſeu indefinito loco collocarent. At ve[illegible]ro nec defuere alij, qui animas fidelium ſtatim ab homi[illegible] morte cœlis recipi contenderent. Patet hoc ex Irenæo li[illegible] v. adverſus hæreſes cap. vlt. ſive xxxi. edit. Fevardent. vi[illegible] ſic ſenſiſſe ait eorum *quoſdam qui putantur rectè credidiſ[illegible]* Nec obſtat quod hi, vt Irenæus dicit, *ſupergrediantur or[illegible]nem promotionis juſtorum, & modos meditationis ad incorru[illegible] telam ignorant, hæreticos ſenſus in ſe habentes.* Nec enim hæ[illegible] pater ille vult, hæreticam iſtanc eſſe ſententiam, ſed in a[illegible] quo cum hæreticis, Gnoſticis puta, cõſpirare. Nam hæretici iſti, vt ibidem dicitur, vti *vniverſam reprobant reſurrectio[illegible] & quantum in ipſis eſt, auferunt eam de medio*: ita etiam dice[illegible]bant, *ſimulatque mortui fuerint, ſe ſupergredi cœlos, & de[illegible]urgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipſis affingitur, pa[illegible]trem.* Tale nihil quidem illi, qui, vt Irenæus de ijs teſtatur, rectè putantur credidiſſe. Poteſt quoq; ea ſentẽtia compro[illegible]bari ex Tertulliani lib. de anima, quem jam Montaniſta[illegible] adverſus Orthodoxos ſcripſiſſe conſtat. Ejuſce enim lib[illegible] cap. LV. cum ex eo quod Chriſtus deſcenderit in inferio[illegible]ra terrarum, probaſſet eodem ituras fidelium animas, addu[illegible]cit, hæc, quæ ab alijs (citra dubium Orthodoxis, quos il[illegible] Pſychicos vocat) objicerentur: *Sed in hoc, inquiunt, Chri[illegible]ſtus inferos adiit, ne nos adiremus. Caterùm quod diſcri[illegible]men Ethnicorum & Chriſtianorum, ſi carcer mortuis idem?* Cy[illegible]prianus verò multò apertiſſimè fidelium animas ſtatim a[illegible] exceſſu in cœlis collocat. Nam ſermone de mortalita[illegible]te cap. 3. 4. 13. 15. 16. 18. ait *fideles ad Chriſtum ſubven[illegible]te morte properare: feſtinare ad gaudium, quod eſſe non poſ[illegible] niſi cum viderimus Chriſtũ: ad lætitiam ſalutis æternæ, Chri[illegible] vocante proficiſci: ad conſpectum Domini proficiſci & a[illegible] præmiis cœleſtibus honorari, regnaturos cum Chriſto, ad cœ[illegible]ſtis gratiæ dignitatem venire, ad Chriſti ſedem, regnorum cœ[illegible]leſtem claritatem: paradiſo reſtitui, & regno cœleſti, venire[illegible] cœleſtium regnorum voluptatem, ſummam & perpetuam felici[illegible]tatem, vbi Apoſtolorum glorioſus chorus, Prophetarum exſ[illegible]*

tatio[illegible]

tantium numerus, Martyrum innumerabilis populus &c. Etiam Ambrosius similiter de bono mortis cap. XII. *His igitur freti intrepide pergamus ad redemptorem nostrum Iesum, intrepide ad Patriarcharum concilium, intrepide ad patrem nostrum Abraham, cùm dies advenerit, proficiscamur &c. Ibimus n. vbi sinum suum Abraham sanctus expandit &c. Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham, Isaac, et Iacob &c. Vbi paradisus est jucunditatis &c, vbi & latro ipse regni cœlestis consortio gratulatur, vbi nulla nubes, nulla tonitrua &c. sed sola Dei fulgebit claritas: Dominus enim erit lux omnium &c. Ibimus eo, vbi servulis suis Dominus Iesus mansiones parabit, vt vbi ille est, & nos simus &c. Locus apud patrem est, via Christus sicut ipse ait &c.* Cujusmodi vt cum Purgatorio conspirent, viderint Pontificij. Similiterq; Gregorius Nazianzenus oratione x. in laudem Cæsarij fratris pag. 173. edit. Morell. αὐτὸς δημαι τοῖς λόγοις &c. *Sapientum verbis adducor vt credam pulchram omnem animam, Deoque charam, postea-quam corporis vinculis soluta hinc excesserit, protenus bonum quod eam manet, persentientem, & contemplantem, mirabili quadam voluptate affici, & exultare, atque hac vita velut graui quodam ergastulo, fugâ relictâ, compedibusque illis, quibus mentis ala deprimebantur, solutam, cum hilaritate ad Dominum suum tendere.*

Porro Patres illi qui fidelium animas statim ab hominis morte in Paradisum, aut cœlos recipi dicunt, minimè cum illis pugnant, qui eas ad inferos dicunt discendere. Nam si ἅδης eis nihil aliud est quàm mortuorum status, certè hic omnium separatarum animarum est communis: eoque nihil prohibet, quo minus tam pij quam impij εἰς ἅδην dicantur descendere. *Sin* ἅδης ijs receptaculum, ac quasi physicum animarum locum notat, ne sic quidem animæ piorum infelices erunt, quia non in tormentorum locum cum impijs abijciuntur: sed quiescere dicuntur loco invisibili, in quo apud Deum, qui vbique est, vivant, æternaque gaudia degustent. Non fugit hæc conciliaturæ ratio Sapientem illum Hispanum, Vivem dico, comment. in August. de

C. D. lib. XII. cap. IX. vbi cum Augustinus in secretis receptaculis quietem animarum post excessum suum collocasset, scribit in eum ad hunc modum. *Non dubitat de earum gloria etiam ante iudicium, sed de loco gloriæ: Nam vbique piæ sunt beatæ esse, cùm vbiq; sit Deus, cuius fruitione fiunt beatæ.* Nec abit illud Bernardi serm. parv. XLVIII. *Duo loca sunt animæ rationalis: inferior, quem regit, & superior in quo requiescit. Inferior quem regit, corpus: superior, in quo quiescit Deus.* Cui geminũ illlud Vrbani Papæ, qui anno vixit 1160. *O Deus, qui es maximus spiritus, maxima regio beatorum spirituum, in quo sanctorum anima requiescunt.* Imo Bellarminus lib. I. de beatitudine sanctorum cap. VI. ait: *Dicit Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cœlum corporeum, tamen fuisse in paradiso cœlesti formaliter, id est, fuisse beatam & gloriosam. Quod si hoc tribuere vellent aduersarij animabus sanctorum, non essemus multum sollicici de cœlo illo corporeo.* Magnus quoque Calvinus Christianæ institutionis lib. IV. cap. XXV. commate VI. (cuius loci & ante memini) scribit in hunc modum: *Quæ enim ob hoc vnum Ecclesiæ dissideant, si altera citra contentionis libidinem, citra pervicaciam asserendi, animas à corporibus demigrantes in cœlum convolare putet, altera nihil ausit definire de loco, cæterùm vivere tamen Domino certò statuat?* Sanè Tertullianus, quanquam animas piorum inferis includeret, tamen Domino illas vivere certo statuit, gaudioque eas frui, sed imperfecto, & post resurrectionem complendo clarè agnoscit. Nec aliò referri debent hæc verba lib. de anima cap. LVI. *Ita dicimus amnem animam quaquæ ætate decesserit, in ea stare ad eum diem, vsque quo* PERFECTVM *illud repromittitur ad angelicæ* PLENITVDINIS *mensuram temperatum.* Quare istiusmodi patres non multò aliud dicere voluerunt, quàm qui asserunt fideles hic habere spem vitæ æternæ: post excessum, habere jus: post resurrectionem, possessionem sive hæreditatem ipsam. Item nondum nos hic videre Deum: post mortem eminus eum videre: post resurrectionem cominus. Hic nos esse in via: post excessum

fore in atrio cœli, sive ante fores aulæ cœlestis: post resurrectionem fore in ipsa domo Dei. Hic esse quasi pugnatores: in morte & post eam dici vincentes, ac victores, & quasi ad triumphum se parantes: post resurrectionem vero triumphantes. Nempe non multùm absimili ratione ac Christi in cruce non nisi meritorius triumphus fuit, at statim a morte actualis triumphus in paradiso fuit inchoatus, qui post resurrectionem & in cœlos ascensum penitùs fuit consummatus. Sanè gemina his idem Caluinus scripsit lib. quem [illegible] inscripsit.

DE QVÆST. III.

THESIS I.

Origines fundamenta jaciens Pontificij Purgatorij ex dogmate Platonis, à Virgilio quoque VI. Æneid: expresso, primus in Ecclesiâ invexit ignē, quo animæ post hanc vitam à peccatis purgarentur.

THESIS II.

Originem in hac re secuti Ambrosius, Hilarius, Hieronymus, Ruffinus.

THESIS III.

Interea Origenicum hoc purgatorium trifariam discrepat à Pontificio. Differt enim ratione personarum, quia juxta Pontificios duntaxat igni purgantur, quorum animæ alicuius temporalis pœnæ reatu obstrictæ, vel cum aliquibus

bus peccatis venialibus migrant de hac vita: at iuxta Or-
ginem & alios, qui Augustinum præcesserunt, morta-
les omnes, vno Christo excepto, ignem hunc subibu-
Præterea discrepat ratione temporis, quia Pontificij an-
mas statim ab excessu, veteres illi non nisi extremo iu-
dicij die igni hoc purgandas docent. Denique qu-
caput est, Pontificii censent tolli vel mitigari posse pœ-
purgatoriales per orationes & oblationes vivorum, qu-
le nihil sensit aut dixit Origines, vel quos cum secut-
dibebamus.

THESIS IV.

Purgatorium igitur quale tradunt Pontificii, ante Au-
gustini tempora IGNOTVM *fuit. At Augustino ill-*
DVBIVM *visum: ab Gregorii verò ætate in Roman-*
Ecclesia ex mendacibus revelationibus ac visionibu ha-
bitum est CERTVM.

THESIS. V.

Græca autem Ecclesia nec hodie id agnoscit.

Romanæ Ecclesiæ, hæc sententia est, esse ignem, in quo v-
nialis culpa expietur, mortalis non item: si quis tamen p-
commissum, sed remissum mortale peccatum cum re-
solius pœnæ temporalis de hac vitâ decesserit, posse pro-
quoque [h] in purgatorio satisfieri, partim ipsorum, qui pu-
gantur, tormentis, partim vivorum suffragijs, hoc est ora-
onibus, & oblationibus, quæ hic fiant ad animarum in pu-
gatorio expiationem. Purgatorium tale vel non multu-
absimile in Ecclesiam primitùs irrepere cœpit tempore
Augustini. Ejusce doctoris, an alius culpa, non satis certu-

Interi-

Interim ipse dubiè de hoc loqui amat. Vt cùm lib. xxi. de C.D.cap.xxv.de eo ait, *Non redarguo, quia* FORSITAN *verum est.* Item in Enchiridio cap. LXIX. TALE ALIQVID *post hanc vitam fieri* INCREDIBILE NON EST, *& virum ita sit,* QVÆRI POTEST. Et de octo quæstionibus Dulcitii,quæst. III. eadem verba repetit: & cùm hanc, tum alias ab ea dependentes quæstiones his verbis concludit: *Cum ijs quæ discripsimus,ita nostra vel aliorum exerceatur,vel erudiatur infirmitas,vt tamen in eis nulla velut canonica constituatur autoritas.* Etiam quæstione prima dixerat idem: *Sive in hac tantùm vita ista homines patiuntur, sive etiam post hanc vitam talia quædam iudicia subsequuntur,* NON ABHORRET, QVANTVM ARBITROR *à ratione veritatis iste intellectus huius sententiæ.* Quæ ipsa verba repetuntur lib. de fide & operibus cap. XVI. Sunt vero hæc certa argumenta, mentis incertæ. Obducunt istis Pontificij hunc locum ex lib. XXI. de C. D. cap. XXIV. *Nam pro defunctis quibusdam,vel,vt dicitur, pro mortuis, vel Ecclesia,vel quorundam piorum exaudiri orationem eius, licet qui in Christo renati non adeò male vixerint,vt tali misericordia habeantur indigni, nec iidem sic bene,vt inveniantur tali misericordia non egere. Tales etiam* CONSTAT *ante iudicij diem, per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos,receptis corporibus,æterni ignis supplicijs non tradendos.* Ita citat hæc verba Torrensis Iesuita in confessione Augustiniana. Item Gregorius de Valentia lib.de Purgatorio: ibi & vocem illam CONSTAT mire vrget. Miretur forsse aliquis loci tam illustris non meminisse Bellarminum. Sed mirari desinet, qui sciat locum hunc longe aliter exstare apud Augustinum. Sic sanè legitur apud eum (editionem Basilæensem anni 1556. Lugdunensem Iuntæ anni 1560. & aliquot alias cõsuluimus) *Nam pro defunctis quibusdam vel ipsius Ecclesiæ,vel quorundam piorum exaudiuntur orationes: sed pro his quorum in Christo regeneratorum,nec vsque adeo vita in corpore male gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse,nec vsque adeo bene vt talem misericordiam reperiantur*

periantur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione, nõ deerunt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritu[s] [illegible] thorum impertiatur misericordia, vt in ignem non mittantur æternum. Imo nè hæc quidem in antiquis codicibus legi videriq; ex scholio quodam in textum irrepsisse, observavit Lud. Vives.

Sed sive semper καθαρματικῶς sive alicubi ἀφοριστικῶς καὶ δογματικῶς loquatur Augustinus, illud pro comperto habemus, [illegible] eum tale purgatorium tradidisse neminem: siqua in contrarium adferuntur, ea vel sunt è scriptis nothis ac spurijs vel loquuntur de purgatione huius seculi quæ fit per tribulationis ignem, vt Augustinus [a] vocat: vel de vniversali per ignem purgatione, quæ fiat in adventu Christi secundo. Ad Originem provocant, qui sententiam suam hausit[illegible] Platone, vt patet ex eius Phœdone Tomo. 1. pag. 113. ed. H. ST. & Eusebio eumpse locum citante, de preparatione Evang. lib xi. cap vlt. Præterea, certum est eum primo pœnalem huius vitæ purgationem non aliam agnovisse quàm per ignem talem, quem extremo judicij die subituri sint Apostoli ipsi omnesque mortales, vno Christo excepto. Vide varia eius loca [a] apud Sixtum Senensem biblioth. Sanct: lib. 5. Annot. CLXX. Quin si alijs potius quam Origeni de sese scribenti [b] credimus, nec alias agnoscit purgatorias, ac impios omnes, ipsosque diabolos post diuturna supplicia tãdem ex illis cruciatibus erutos sanctisq; putavit angelis sociandos. Cuius erroris meminit Augustinus lib: de hæres: cap. XLIII. & de C. D. lib. xxi. cap xvii. Ac merito addit ab Ecclesia hæc non immerito reprobari. Sanè ob ea & eius farinæ alia visio profertur Nicæna secunda, qua inter Hæresiarcas conspectus peribetur. Nec multo meliori iure ijdem ad patres eos advocant patres qui inter Originem vixere & Augustinum; Ambrosium dico, Hilarium, alios. Nam & hi quoties igne purgatorij meminerunt, vel de tribulatione huius vitæ loquuntur, vel non alium intelligunt ignem, quàm quem extremo judicij die ipsi etiam Apostoli ac B. Virgo ingressi

[a] Lib. 21. de C.D.c.26.

[a] Ex homil. 3. in Psalm. 36. & lib. 8. in epist. ad Rom. in fine & Homil. 13. in Hierem.

[b] Epist. Alexandriam missa apud Ruffinum in Apolog. Orig.

ntur. Vide Ambroſium Pſalm. xxxvi. & in Pſalm. cxviii. erm. iii. & xx. & Hilarium in Pſalm. cxviii. lit. 2. & in Matth. can. 11. Ruffinum in Pſalm. vi. Hieronymum in Amos ad illa verba, *Hæc oſtendit mihi Dominus Deus &c.* & n Ezech. cap. XLVI. Cuiuſmodi loca Origenicum magis uàm ſcholaſticum ſapere purgatorium, non obſcurè agnoſit Sixtus Senenſis lib: v: Biblioth. Sanct. Annot. CLXXI.

Nulli vero purgatorium Papale plus debet, quàm Gregorio Papæ, qui in dialogis (nam eos vt legitimum Gregorij cætum recipimus, etſi de iis aliter viſum aliquot viris eruditis) magno conamine agit, vt probet purgatorium ex ſpirituum apparitionibus: cum tamen mortuos nequaquam cõſulendos eſſe præcipiat Deus Deuter. xviii. 11. & Ieſ. viii. 19. Ita ex Platonica Origenis ſpeculatione, perpera Auguſtini dubitatione, audaci ſuperſtitioſi Gregorii aſſertione paulatim irrepſit Papale purgatorium in Eccleſias Occidentis. Quadringentis verò ab Gregorio annis Iohannes viii, ſive aliis xix, quo pro animabus in purgatorio orarent, feſtum inſtituit, ſeverèque id coli præcepit. tandem uoque purgatorium à Synodo Florentina inter capita fidei elatum fuit, anno 1439. Sed diſſentientibus in ea Græcis, ui purgatorii rem planè negarunt: etſi de vocabulo, cum mnia ad diſceſſum pararentur, contendere noluerunt.

COROLLARIA THEOLOGICA.

THESIS I.

Res ſpirituales & futuræ vitæ per terreſtres huius vitæ imagines adumbrantur, quia aliter de ijs edoceri non poſſumus in hac vita. itaque quæ in ſcripturis legimus de iarum animarum Paradiſo, clamore, ſtolis albis: vel imiarum gehenna, verme, igne, abyſſo, aut ſimilibus: ea omia licet veriſſimè, figuratè tamen enunciantur ad ſignifidũ felicẽ vel infelicẽ animarum ſtatũ poſt hanc vitam.

THES.

THESIS. II.

Quanquam Regnũ cælorum, quod futuræ vitæ con
tionem notat, & spiritualis Paradisus, item spiritualis
henna in Testamento veteri non nominentur disertim,
multorum iudicio, nec aperta [illegible] exprimantur: long
simè tamẽ abesse debemus ab impia illorum sententia,
hinc colligunt Iudæos ad felicitatem tantummodo ter
nam à Deo fuisse saginatos. Sufficit enim quod Para
terræ promissæ, mortis, descensus ad inferos, aliisque co
munibus vocabulis, & loquendi formis doctrina hæc in
plicitè, occultiusque enuncietur, typis etiam res ipsa ado
bretur. Neque dubium est quin Iudæi explicatius, aper
usque, quantum pro illius fœderis conditione ac tempo
necessum erat, viva de his voce à Prophetis & Sacerdo
bus fuerint edocti. Cui rei firmãdæ inter alia multa fa
tum quod latro à Christo petierit, vt regnum ingressu, f
memor esse vellet, tum quod vocem illam à salvatore au
erit, hodie mecum eris in Paradiso, quam probe ab latr
intellectam esse negare nemo ausit. Etiam hæc confirma
quæ apertè adeo Iosephus & antiquissimi Rabbini trad
de piorum felicitate, & perennibus impiorum pœnis p
hanc vitam.

FINIS.

THESES HISTORICO-ECCLESIASTICÆ.

DE

ORATIONIBVS ET OBLATIONIBVS PRO DEFVNCTIS.

TRibus capitibus pertractatis supereſt quartum, quorſum nempe in veteri Eccleſia orationes oblationeſque habitæ ſint pro defunctis: quâ de quæſtione nos ſeparatim acturos receperamus. Hoc nunc vt pleniùs & planiùs faciamus, priùs Veteris, exinde Noui Teſtamenti tempora conſiderabimus.

THESIS. I.

In Canonicis Veteris Teſtamenti libris, nullum vel præceptum, vel exemplum habemus precum vel oblationum pro mortuis.

Nihil hic, quod vllo cum colore obducant, Pontificij habeant præter factum Iudæ, quod narratur 2. Macchab. 12.

Hoc quam nihil nobis adversetur, deinceps expo-
mus.

THESIS II.

In Machabæorum libris quidem legimus, vt Iudæ
mille argenti drachmas miserit Hierosolymam, quæ
ferretur sacrificium pro ijs qui bello occubuissent: sed
libri illi non sint auctoritatis divinæ, imò liber secun-
quo historia hæc narratur, nunquam Hebraicè extite-
humanique scripti humanum sit compendium, & quid
tale quod cum scripturis canonicis, cum veritate histori
cum priore libro, & secum pugnet, cuius etiam scripto
veniam deprecetur: certò statuimus, nec aliud inde co-
ma elici posse, quàm auctoritatis humanæ.

Iudæis quidem (à quorum canone in Veteris Testa-
menti libris Christianorum canon diversus esse non po-
test.) hosce libros canonicos non esse, tum ex Iosepho
quet, lib. 1. contra Appionem [a], & apud Eusebium lib.
Hist. Eccl. cap. 10 [b]. tum de secundo tertioque inde pa-
quod Græcè tantum scripti sunt. Nam primum (qui
non divinæ, quod Gelasius putabat, melioris tamen
notæ est.) Hebraicè se vidisse scribit Hieronymus in-
logo galeato. De secundo verò tertioque, quod Hebr
notum scribit Origenes: planè is à Iudæis deceptus vi
tur; quâ de re, vide, quæ Ios. Scal. notat ad Eusebij ann
1829 [c]. A Patribus quoque antiquissimis, h.e. ijs qui
vel circiter annum quadringentesimum vixerunt, Mach
bæorum libros pro canonicis habitos esse, liquet ex Syn
Laodicenæ cap. 59. Melitone Sardensi Episcopo (qui
Aurelij ævo vixit) apud Eusebium, lib. 4. Hist. Eccl. c.
Origene apud eundem lib. 6. c. 19. Eusebio chron. ca
annum 1706. Cyrillo lib. 4. [illegible], Hilario prolo

[a] Pag. 919. edit. Gr. Bas.
[b] Gr. cont. latinę vero transl. cap. 9.
[c] p. 129.
[d] pag. 100. edit. Morel. an. 1608

n Psalmos, Epiphanio hæres. 8. quæ Epicureorum, item ib. de mensuris & ponderibus, [a] Hieronymo in prologo aleato, & alibi passim, Ruffino in Symbolo, tmem. 36. Augustino Tom. 7. contra secundam Gaudentij Epistolam, lib. 2. c. 23. item illo ipso loco, ad quem tantoperè provocant Pontificij, lib. 18. de civ. D. cap. 36. &c.

[b] p. 533. & 534. Gr. text.

THESIS III.

Etiam dubitari possit, an Iudas voluerit sacrificium fieri, quo mortui ipsi expiarentur: ac non potiùs (quod scriptor ille non animadverterit) offerri iusserit pro Ecclesiæ totius peccato, ne ob defunctorum crimen ira Dei in superstites quoque exardesceret.

Sane in humani scriptoris humano exscriptore ei epitomario (qualem se ipse scriptor profitetur, vnde & librum ipsum τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν vocat Clemens Alexandrinus [b]) non minus ex charitate judicium ferri videtur, si præsumentes non dicta, Iudam pium eximamus crimini maximo, quàm si dictis credentes, ambos, & Iudam facti nón pij, & scriptores non piæ laudationis agamus reos.

[a] 2. Mach. 2. v. 24 27. 29.

[b] Lib. 5. stromat. pag. 254. edit. Commel.

THESIS IV.

Et tamen, vt concedamus Iudam pro mortuis hoc egisse, non eo Pontificiorum sententia comprobatur. Nam censent Pontificij pro venialitantummodo peccato, orari & offerri debere. Hi verò, pro quibus ex Iudæ præscripto oratum, oblatumque fuisse arbitrantur, mortalis peccati erant rei: vt qui de anathemate, hoc est, de rebus quæ idolis damnatæ sacratæ erant, suffurati essent, contra legem quæ habetur, Deut. 13. 17. comminationem quæ est Ios. 7. 12. &c.

Quod Bellarmiuus, ejusque [illegible] Gretzerus, & alij dicunt, fortean aliquos eorum diteſcendi cupiditate anathemata eſſe ſuffuratos, atque ita ex mortali peccato ſi turum fuiſſe veniale; id ex jure ipſo Pontificio refelli in quo diſertim negatur, ob finem hujuſmodi culpam fi veniſalem. Vide decretum Gratiani dict. xxv. C. vnum *quæ autem.* Nec majoris ponderis eſt, quod ex Lyrano a dunt, fortaſſe morientes facti pœnitudine fuiſſe duct juxta illud *Pſal.* LXXVII. 34. *Cum occideret eos, quæreb eum.* Neque enim ſacrificium pro tanti criminis reis fie debuit, de quorum pœnitentia haud certò conſtaret. Adh eam conjecturam incertam minimeq; veriſimilem redd quòd morientes non abjecerint anathemata, ſed ea ſub n nica adſervarint: vt patet ex verſ. 40. Et hæc de tempori Veteris Teſtamenti.

THESIS. V.

Sed neque in Novi Teſtamenti libris vllum talium rationum aut oblationum, vel Chriſti Apoſtolorum mandatum, vel cuinſquam exemplum legere eſt.

Non-neceſſitas orationum oblationumq; pro mort inde evincitur, quod reticentur in ſcripturis: in quibus nihil falſi ſcribitur, ita nihil veri non ſcribitur, quod ſci quidem ſalutis noſtræ interſit.

THESIS VI.

Veriſsimum interim eſt, orationes & oblationes in funeratione ſolum, ſed anniverſariâ etiam die in natò Chriſto, tertio quartoque minimum ſeculo fuiſſe ſurpatiſsimas.

In funeratione moris fuiſſe, vt non tantum pro mo

uis preces conciperentur, sed etiam nominarentur sancti
ere defuncti, autor est scriptor antiquus, Dionysius cog-
omento Areopagita, quem vt Apostolis haud ἰσόρροπον esse
ertissimum est: ita tertio quartove potius seculo vixisse
on uno nomine fit verisimile. Hic cap. vlt. Ecclesiasticæ
ierarchiæ in istum modum describit ritus, qui in fune-
atione vsurpari solent: vti ex eo etiam observavit Desi-
ius Heraldus ad IV. Arnob.

I. *Defunctus à propinquis ad Episcopum deferebatur, vt sacras pro eo preces conciperet, fortemque athletam coronâ donaret.*

II. *Propinqui hi decantabant Deo hymnos, quibus de Deo ratias agerent, & sibi similem requiem optarent.*

III. *Postea Episcopus etiam concipiebat* ἐγκώμιον ἐγκρατείας, *quod defunctus in cognitione Dei in militia Christiana ad mortem vsq; perseverasset.*

IV. *Recitabantur promissiones, quæ in Scripturis de promissione extant, & hymni eodem pertinentes decantabantur. Atq; hæc quidem præsentibus catechumenis fiebant.*

V. *Dimissis v. catechumenis, antistes sanctus ante defunctos commemorabat, & quasi victores clarâ voce pronunciabat. pariq; laudatione eum prædicabat dignum, qui paulo ante excesserat è vita, hortaturq; omnes vt eius imitatione beatum quisq; finem sibi in Christo exposcerent.*

VI. *Deum precabatur, ut* (verbis Dionysij latinè expressis utar) *omnia peccata quæ humanâ imbecillitate admissa sunt, ei qui excessit è vita remitteret, & eum in lucem & regionem viventium, in sinus Abrahæ, Isaac, & Iacob deduceret in locum, à quo fugit dolor, tristitia & gemitus. Atq; addit Dionysius, antistites huiusmodi orationem animam quasi comitari ac prosequi: & quid animæ futurum sit enunciare, eoq; divinæ voluntatis precationem suam esse quasi interpretem.*

VII. *Osculo pacis salutabat defunctum antistes, & post eum alii idem agebant, qui adessent.*

Porrò etiam in quaque Ecclesia quotannis stata die litos in mysterijs commemorari, qui in Christo obdor sent, autores sunt nobis (vt eos solos nominemus, qui ter seculo vixerunt) Tertullianus lib. *de Monogamia* cap. & exhortatione ad castitatem cap. 11. Cyprianus epist. ad Clerum, & plebem Furnitanorum. Arnobius lib. 4. versus nationes, p. 191. edit. Paris. &c. Quamquam au pleræque oblationes tam ad sacras synaxes, quàm ad el mosynas pauperibus erogandas, ex legatione defuncto aut amicorum liberalitate fiebant: (vnde etiam sacra naxis ἐράνου seu doni nomine appellabatur, vt accuratiu cet Casaubonus adversus Baronium [a]) non idcirco tam orationibus & oblationibus caruisse, qui opibus & am destituti naturæ concessissent, clarè indicant hæc verba gustini T. 4. de cura pro mortuis cap. 4. *Supplicationes sc endas pro omnibus in Christiana & Catholica societate functis, etiam tacitis nominibus quorumq; sub generali memoratione suscepit Ecclesia, vt quibus ad ista desunt pa tes, aut filii, aut quicunq; cognati vel amici, ab una eu beantur pia matre communi.*

[a] Exercit. 16. cap. 51.

THESIS VII.

Imo si eos audimus, qui circa annum quadringen mum vixere: iam tum per vniversam hic mos obti bat Ecclesiam.

Liquet hoc ex August. T. 4. de cura pro mortuis ger da cap. 1. Nam cùm Paulinus scripsisset, vacare non po quod vniversa pro defunctis Ecclesia supplicare consu vit: confirmat illud Augustinus his verbis. *In Machab rum libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed nusquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non par tamen est vniversa Ecclesia, quæ in hac consuetudine cla auctoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino de*

us altare funduntur, locum etiam suum habet commendatio ortuorum. Et Tom. 10. de verbis Apostoli serm. 32. *Hoc patribus traditum, universa observat Ecclesia, vt pro eis qui corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, um ad ipsum sacrificium loco suo commorantur, oretur ac pro lis quoq; id offerri commemoretur.*

THESIS VIII.

Fuere autem orationes & oblationes primitus institutæ, partim ad agendas Deo gratias, eumque glorificandum in servis suis: partim ad promeritam laudem eorum, ui in Domino obdormissent: partim quò excitarentur alii hoc pacto ad imitationem defunctorum: partim ad fidem, spem, charitatem, ordinemque publicè testandum. Fidem quidem, quia, vitâ licet functos, vivere vitam beatam crederent: spem, quia eodem aspirarent: charitatem, quia dulcem eorum memoriam retinerent: ordinem, quia iudicarent in Domino mortuos eminentiori sorte, infra Christum tamen esse constitutos.

Orationes pro mortuis antiquitùs erant εὐχαριστίαι ἢ ὑπομνήσεις, ut eædem in his causæ habeant locum, ob quas acta martyrum describi & referri solere, auctor est Basilius orat. pro Gordio Martyre, vbi sic ait, Δοξάζομεν θεὸν τὸν ἅγιον &c. GLORIFICAMVS *cum primis Dominum per servos suos, deinde iustos per testimonia eorũ quæ scimus* LAVDAMVS: *& populum per honestè factorum narrationem exhilaramus. Nam* EXHORTATIO *ad temperantiam est vita Ioseph, & ad fortitudinem, vita ipsius Sampsonis.* Sed imprimis clarè, cur nomina defunctorum ad mensam Domini recitarentur, aperit Epiphanius hæres. 75. Ἕνεκα δὲ τοῦ ὀνόματα λέγεσθαι τελευτησάντων &c. *Deinde verò de eo quod nomina dicuntur defunctorum, quid hoc institu-*

a Gr. text. p. 204 edit. Basil. an. 1551.

tuto fuerit præstabilius? quid hoc oportunius & admirabi-
tum quod qui adsunt CREDVNT *defunctos vivere neq;*
se in ἀνυπαξίᾳ, hoc est conditione eorum quæ esse desierunt;
eos esse & vivere apud Dominum, & (ut maximè venera-
prædicatio declarat) SPEM *esse iis qui orant pro fratribus,*
si in peregrinatione essent. Et paulò post. *Sed & mentio-*
facimus pro iustis & Patribus, & Patriarchis, & Prophe-
& Apostolis, & Evangelistis, & Martyribus, & Confes-
bus, Episcopis, & Anachoretis, & ordine universo, ut Do-
num Iesum SEPAREMVS AB *aliorum hominum* ORD
NE *propter honorem qui debetur ipsi, & ut gloriam redd*
ipsi, &c. Possemus quoq; nisi brevitati studeremus, con
mare hanc rem ex Liturgijs, quamquam pleræque ea
supposititicæ, aliquæ genuinæ quidem eorum quibus adi
buntur, sed multimodis à posteris interpolatæ.

THESIS IX.

Et *hos quidem publica Ecclesiæ actio habet fines.*
eâ verò privatas quorundam Patrum opiniones distin
oportet. Nam negari non potest, nonnullos eorum exi
masse, orationes & oblationes ipsis mortuis esse vtiles:
que ratione status eius in quo essent animæ separa
Nempe arbitrabantur animas ad resurrectionis vsque
em in pœna damni (qua in carentia vnionis perso
cum corpore, & privatione divinæ visionis consistere
per preces oblationesque vivorum levari tædio istius
ræ, quò resurrectionem plenamque Dei visionem expe
rent. Præterea preces addebant, quæ resurrectionem &
dicium extremum spectârent. Sed nec de istis idem
sentiebant. Epiphanius quidem, Augustinus, & alii
alij (quorum idcirco sententiam, vt privatâ opinion
non vt iudicium Ecclesiæ accipi oportet) preces oblat
nesque pro defunctis ad omnes tam malos quam bo

Christi-

Christianos extendebant, damnationemq; malorum licet imitari non posse, levari tamen posse, fide dubiâ crediderunt. Verùm cùm vnusquisq; prout hic vixerit, aut vitâ sortiatur æternam, aut gehennæ pœnis afficiatur: liquet orationes istiusmodi significasse quidem in viventibus animi affectum, at minimè probasse veritatem ejusque effectum, quem illi animo non male imaginarentur. At alij, quorum institutum magis probari debet, tantummodo postulabant à Deo, vt, qui in fide obdormissent, juxta divinam promissionem, inter eos, qui ad gloriam resurgerent, conspici possent: atque in severo illo judicio Dei, quo etiam otiosi cujusque dicti rationem singulos reddere oporteret, eorum, quæ hic deliquissent, memor esse nollet propter meritum filij sui, in quem credidissent.

Quia ut Augustinus ait, *vita carnis anima est, vita animæ Deus*: ac in statum animæ separatæ nec caro vnita est animæ, nec anima plenè fruitur Deo: hinc veteres colligebant, tempore eo, quod inter hominis mortem & resurrectionẽ ejus interpositum est, gaudere quidem piorum animas, sed sic tamen ut hæreant quodammodo in plenioris gaudij expectatione. Hinc idem Augustinus de civ. Dei, lib. 13. cap. 20. *Resurrectionem corporum, in quibus multa dura perpessi sunt, nihil in eis vlterius tale sensuri, desiderabiliter et patienter expectant.* Non poterat clarius indicare, vivere quidem animas & sibi & corpori separato: veruntamen affectionẽ quandam retinere erga corpus peccato divulsum, quod ex promissione divina vniri sibi desiderent. Et quid manifestius est illis Ambrosij verbis in fine orationis de obitu Valentiniani. *Te quæso summe Deus, ut charissimos iuvenes* MATVRA *resurrectione suscites & resuscites, & immaturũ hunc vitæ istius cursũ* MATVRA *resurrectione cõpenses.* Quẽadmodũ autem hoc loco optat Ambr. malũ immaturi obitus pẽsari bono maturę resurrectionis: ita è cõtrario ait Tertul.

a T. 9. Tract. 47. in Ioh.

malum

malum culpæ pensari etiam malo damni, hoc est; pecca
hujus vitæ pensari morâ resurrectionis. Sic enim scri
lib. de anima cap. vlt. *In summâ cum carcerem illum, quod E
vangelium demonstrat, inferos intelligimus, & noviss
quadrantem, modicum quoq;* DELICTVM MOR
RESVRRECTIONIS *illic* LVENDVM
pretamur: nemo dubitabit animam aliquid PENSAR
penes inferos, salvâ resurrectionis plenitudine, PER CA
NEM quoq;. Quo ex loco moræ damnum appellare po
sumus, quod scholastici vocant pœnam damni, ac eo
pœna sensus distinguunt, quod hæc sit afflictiva, illa in
boni privatione consistat: nempe tum in eo quod corpo
jaceant animis destituta, & animæ careant personali co
corporibus conjunctione, tum istoc, quod nondum defi
ratissimâ fruantur voluptate divinæ visionis. Atq; hæc
statu animæ separatæ.

Præterea ijdem cogitabant formidabile in se fore ju
cium divinum: quippe in quo ex Evangelio didicisset, co
osi etiam verbi reddendam quibusque rationem. Ha
propter Deum rogabant, vt piè defunctis extremi judi
die, juxta promissionem in Christo factam, peccata im
imputaret: non quasi peccata aliqua quæ hic remissa n
sunt, istic sint remittenda: sed quia quod semel remitti,
mittat semper, completamque extremo judicio habitur
sit remissionem.

Intereà & erant, qui per orationes oblationesque,
quidem peccata in totum tolli: sed tamen eorum remis
nem impetrari faciliùs opinarentur: eoque etiam pertin
arbitror verba illa Epiphanij adversum Aërium disser
tis. ἀφιλεῖ δὲ ὑπὲρ ἀντῶν γεγονυῖά τινα ἐν τῷ ἅγια τῶν ἀνα
μὴ κατακῦσῃ, &c. *Oratio pro illis prodest, etsi omninò crimin
non abrumpit, non saltem vt quia dum in mundo sumus
voluntariè & involuntariè labimur, significetur status pr
ctior. Etenim pro iustis mentionem facimus & pro pecca
bus. Ac pro peccatoribus quidem recurrunt (*δεόμενοι recurr
tes, nisi malis δεόμενοι, respicientes) *ad misericordiam D*

Pro iustis vero, &c. Nec multum repugno, si quis huc quoque referat verba Dionysii cognomento Areopagitæ (qui Epiphanij circiter ævo vixisse videtur) Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 7. part. 3. vbi cùm quæstionem istiusmodi mouisset, Cur precemur pro defunctis, cùm sciamus vnûquemque, simul ac hinc excesserit, secundùm eam, quam hic vixerit vitam, aut præmia consequi, aut pœnas; respondet ei quæstioni in hunc modum: *Iustorum bonorumq; preces etiam in hac vita, nedum post mortem; iis tantũ prodesse, qui digni sunt sanctis precibus.* Cui geminum illud Augustini Tom. 10. de verbis Apostoli serm. 32. Non omninò ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Sed Tertulliani aut Cypriani ævo hoc vllos sensisse, probari minimè potest. Nec Epiphanij ætate ea omnium mens fuit. Eoque privatum quorundam opinionem distinguere oportet ab judicio Ecclesiæ: quæ vniversa, vt Augustinus testatur, nomina defunctorum ad Dominicam mensam recitabat. Verum longè alios ob fines, quos ante indicavimus.

Ex ijs quæ hactenus diximus, planum fit, quibus de causis veteres defunctis optârint refrigerium, pacem, lucem: ac qua mente primitùs in Canone Missę, commemoratione pro defunctis dici soleat. *Ipsis, Domine, &* OMNIBVS *in Christo quiescentibus, locum* REFRIGERII, LVCIS, & PACIS *vt indulgeas deprecamur.* Nempe respicientes statum animæ separatæ, refrigerium postulabant propter æstum desiderij, quo ad resurrectionem & gloriæ plenitudinem animæ anhelarent: lumen item ijs optabant, hoc est lumen beatæ visionis: item pacis, hoc est, ab omni etiam damni malo immunitatem. Quamquam, nec multum adversari velim, si quis vel omnia vel aliqua horum referre malit ad resurrectionem & judicium extremum. Nam cùm anima corpori vnita erit, plenè restinguetur æstus animæ ad plenitudinem gloriæ anhelantis: vnde Art. 3. 19. ἀνάψυξιν, siue *refrigerium* cum Christi jungitur adventu. Nec dubium

um est, quin veteres inde vocem hauserint refrige-
quam in hujus loci citatione etiam retinuit Tertullia-
lib. de resurrectione carnis cap. 23. & Irenæi interpres
3. cap. 12. Nec minus commodè lux refertur ad sta-
animæ jam corpori redunitæ: quia post resurrectionem
nimâ corporeque pervenimus ad lucem illam inacce-
quam inhabitat Deus: antea vero temporis corpora in
scuro collocantur: ut de ijs loquitur Dauid Ps. 143 3. &
rem. Thren. c. 3. 6. Denique pacis etiam vocabulum vi-
queat acceptum ab Ecclesiæ consuetudine, qua lapsis,
absolveret, pacem se dare dicebat. Sic enim loquitur
prianus ad Antonianum Epist. 52. & ad Fidum Epist. 5
lerm. de lapsis, tm. 13.

Quemadmodum autem refrigerium, lucem, pacem
etiam in prima resurrectione consortium, aut veniam p
catorum precabantur. de priori liquet ex illo Tertull.
Monogamia, cap. x. *Enimverò & (uxor) pro anima eu-*
rat, & REFRIGERIVM interim adpostulat ei, & IN PR
MA RESVRRECTIONE CONSORTIVM. Quo l
refrigerium planè referri debet ad statum animæ sepa-
tæ: ad statum verò sequentem pertinet, quod postulan
resurrectionem ad gloriam. Cui simile votum in vulg
bus Missalibus in post-communione: ubi oratur, ut mor
partem in beata resurrectione obtineat, & resuscitatus
ter sanctos & beatos respiret. Veniam vero peccato
postulasse indicat Arnobius lib. 4. adversus gentes, cum
In quibus (conventiculis Christianorum) *summus o*
Deus, PAX CVNCTIS ET VENIA *postulatur mag*
tibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, ADH
VIVENTIBVS, ET RESOLVTIS CORPOR
VINCTIONE. Atque hæc satis ostendunt, veteres
scirent omnes in Christo mortuos resurrecturos ad gl
am, nec peccata ijs sed fidei justitiam extremo judicio
putatum iri: utrumque nihilominus à divinâ misericor
postulasse. At orasse eos ad animas è Purgatorij flamm
berandas, nullis fidiculis ex superioribus, vel alijs Vete
locis extorqueri potest.

THE

THESIS X.

Et sanè citra Purgatorium causas esse potuisse, propter quas preces oblationesque fierent pro mortuis : invicto illud argumento est, quòd etiam orârint & obtulerint veteres pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Evangelistis, Martyribus & Confessoribus, quos minimè à mortis flammis purgantibus torqueri, sed confestim in cœlos recipi, cumque Christo beatam agere vitam ipsi agnoscunt pontificij.

Fuisse Veteribus alios orandi & offerendi fines propositos, quàm vt animas a Purgatorio liberarent, vel eorum tormenta lenirent: clarissimè præter cæteros testantur Dionysius Eccl. Hier. c. 7. part. 3. & Epiphan. adversus Aërium hæres. 75. quibus locis vterque de causis supplicationum & oblationum pro defunctis, fusè & ex professo tractant : sed de istac liberatione è purgatorio, ne *nm* quidē *Lucilianum* apud eos invenias. Præterea cùm adversarij fateantur multorū animas non subire Purgatorium, hinc quoq; discrimen maximum apparet, quando varia jam veterum loca adduximus, quibus clarè testantur, preces, oblationesque pro universis in fide defunctis fieri solere. Ac speciatim de Martyribus idem ostendit Tertullianus libro de corona militis, cap. 3. Orationes pro defunctis, pro natalitijs anua die facimus. Vbi per natalitia, non [illegible] um Rhenano & alijs intelligere debemus, sed passionis dies, quibus martyres secundùm vitam animalē ac temporalē orbi denascentes, vitam spiritualē ac æternā vivere cœperunt. Sic enim & concilij Laodicensis cap. 51. & 52. prohibitum legimus, ne vel nuptiæ vel martyrum natalitia in Quadragesima celebrentur. Nempe quia luctus tempori, festiva illa solennia minimè convenirent. Ac Origenes quoque sive alius antiquus scriptor in lib. 3. Iob. diserte

ferte testatur, veteres Christianos non natalem diem celebrasse, vtpote ærumnarum exordium, sed mortalem, a p. 500. ed. t. Bas. an. 1536. pote earundem finem atque exodium. Atque addit: Propterea & memorias Sanctorum facimus, & Parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Jus quoq; σύγχυσιν Cyprianus Epist. 34. ad Clerum & plebem. *Sacrificia*, inquit, *pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones & dies anniversarii eorum memoratione celebramus.* Et Epist. 37. ad Clerum: *Dormitionis & dies eorum quibus excedunt adnotate, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. Quamquam Tertullus fidelissimus & devotissimus frater noster pro cætera sollicitudine & curâ suâ, quam fratribus omni obsequio operationis impertit, (qui nec illic circa curam corporum deest,) scripserit, ac scribat, ac significet mihi diem quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum, Domino protegente celebrabimus.* Est & similis locus apud Clementem lib. 8. Apostolic. constit. cap. ult. vbi constitutionem Iacobi fratris Ioannis recensens, de oblationibus sic ait: *Etiam*, inquit, *offerimus tibi pro omnibus qui à sæculo placuerunt tibi, sanctis Patriarchis, Prophetis, Iustis, Apostolis, Martyribus, Confessoribus, Episcopis, Presbyteris, Diaconis &c.* Ex quibus locis planissimum fit, orationes & oblationes, non pro aliis solùm, sed ipsis etiam Prophetis, Apostolis, & Martyribus fieri solere. Obijci adversus hæc solet illud Augustini serm. 17. de verbis Apostoli. *Iniuria est pro Martyre orare.* Sed (ut loca istiusmodi præter alios conciliat Ferdinandus de Mendoza lib. 3. de confirmat. concil. Illiberitani 4 p. 148.)loquitur Augustinus de oratione ad expiandē peccatorum: & Cyprianus & Clemens (verus an σύγχυσιν nunc non moror) agunt de oratione ac gratiarum

tionem, ob conſtantiam & animi firmitatem Martyribus nceſſam.

THESIS XI.

Mos vero eum in finem pro defunctis orandi vt ceſ-t vel imminuantur tormenta Purgatoria, quibus ani-æ alioqui vel diutiùs vel duriùs cruciarentur: non, an-quam inuentum eſſet Papale Purgatorium, locum ha-re potuit: hoc eſt non niſi circa annum Chriſti qua-ingenteſimum.

Nempè, uti diſputatione ſuperiori ad quæſtionem ter-m oſtendimus, ante Auguſtini tempora ignotum vete-bus fuit Papale Purgatorium: vnde conſequitur, nec tea temporis eos opinatos fuiſſe, animas ſuffragijs vivo-m è tormentis Purgatorijs liberari. Fuere quidem ante mpora Auguſtini orationes pro defunctis *ſimiles*: ſed uæ ab illis Papalibus diſtarent, *Quantum Hiſpanis Ve-to diſſidet Eridano*, ut Poëta loquitur. Nempè ut x ijs quæ antea commemoravimus, liquet, & diſer-m ſcribit Franciſcus Junius adverſus Bellarminum de urgatorio, lib. 1. cap. 10. *Cùm iuvari animas cœperunt redere, intellexere de adiumento in bonum: poſtea verò in-aleſcente errore Purgatorii, intellexere de adiumento d liberationem illius. Priorem ſententiam* TOLE-AMVS, *poſteriorem* PERNEGAMVS, *uia adverſatur gratiæ & veritati* CHRISTI *Salva-ris noſtri.*

Sanè ſi ob poſteriorem illam opinionem florentiſſimis ot Eccleſijs ſe oppoſuiſſet Aërius: laudem Pietatis ac eli etiam meruiſſet maximam. Nunc vero elogio oc indignus videtur, quandoquidem tam ob prioris

quam

quàm posterioris generis orationes se ab Ecclesia Dei parabat. Nec tamen eo nomine summus plus quam schismaticus putari debet. Quippe à veteribus quidem damnatur, sed eò quod, vt testantur Epiphanius & Augustinus[b], Arrianum dogma amplecteretur: cui & hoc quod diximus, & alia de suo accudit, vt probabilius & hæresin tueretur & schisma.

[a] Hær. 75.
[b] Lib. de hæres. c. 53.

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ DE INVOCATIONE SANCTORVM

Cum Doctrina de ſtatu animarum poſt mortem, de qua hactenus actũ eſt, coniuncta eſt controverſia, an Sancti pro nobis apud Deum intercedant, atque hoc nomine invocari a nobis vel debeant, vel etiam poſsint. De quâ nunc, Deo Opt. Max. inſtituimus.

THES. I.

SANCTORVM nomine non iam Angelos comprehendo, ſed ſolas intelligo animas eorum qui in Domino obdormierunt.

THES. II.

Invocationem autem appello, actum hominis poſcentis a Sanctis, ſive interceſſionem apud Deum pro gratiâ temporali aut Spirituali, quam vel vt amici Dei, vel meritorum eorum vi impetrent: ſiue ipſius gratiæ collationem, cuius poteſtatem vi eorundem meritorum à Deo ſint conſecuti.

THES. III.

Huiusmodi invocationis necessitatem quam vulgo maximè persuasam Pontificij optent, apertè defendere hodiè vix audent. Plurima interim apo invenias, quæ ab hac sententia non abhorreant. Vti, Concilium ipsum Tridentinum[a] decernit, *impiè illos sen re qui negant sanctos invocandos esse.* Et cùm Bellarm lemma capitis facit, *Sanctos esse invocandos*, quamquam apertè etiam necessitatem eius agnoscere videri po cùm ad istam Augustanæ Confess. objectionem, q invocatio sanctorum nullo nitatur mandato Dei, resp det[b] *nullum mandatum requiri, quando ipsa nos impel cessitas.*

a Sess. 25. can. 2.

b Lib. 1. de beatit. sanct. c. 19. c Cap. 20. eiusdem lib.

THES. IV.

Sed si non semper, plurimùm sanè ijs sufficit dicere, lem eam esse: quomodo & Concilium Trident. ibidem tuit, *bonum & vtile esse supplicitèr sanctos invocare.* Et Bellarm. lemmate quo dixi constituto, contentus est[d] bere, *sanctos piè & vtiliter à viventibus invocari.*

d Initio c. 19.

THES. V.

Multi vero non arctè adeo Pontificijs hærentes, ne cessariam, nec vtilem dicere sustinent, licitam tamen negare non audent. Ac censet Bellarm.[e] non alienam hac sententia fuisse Wiclefum: vt qui teste Thoma W densi *f*, illud tantummodo docuerit, frustra ad turbidos curri rivos, si fons pateat, aut ad servos, si Dominus a sit paratissimus.

e Lib. 1. de beat. sanct. c. 15. f Tom. 3. Tom. 12. col. 108, & seq.

THES. VI.

Porro alij nec licitam fatentur, nec tamen vsque a spiss

piſſum, ſed tolerabilem hunc errorem putant: quâ etiam
n ſententiâ magnus aliquando Deſiderius fuit. Ejus hæc
verba in Epiſtolæ cuiuſdam fragmento[g]. *Quibus perſua-*
ſum eſt, ſanctos nihil agere apud Chriſtum, invocent bonâ fide
Patrem, Filium & Spiritum S. Divos colant ac venerentur
imitando: ne obſtrepant (his) *qui pio affectu colunt & invo-*
cant eos. SVPERSTITIO *reprehendatur, affectus*
probetur; quem, puto Chriſto non eſſe ingratum, etiamſi ſit
ERRONEVS. NON SENTIVNT SANCTI
VOTA NOSTRA: *at Chriſtus ſentit, ac pro illis donat quod*
petimus.

g Epiſt. primitus excuſa Lug. Bat. 1607. p. 113.

THES. VII.

Denique alij invocationem Sanctorum (ſaltem eam quæ hodie obtinet in papatu) nec neceſſariam, nec vtilem, nec licitam, nec tolerabilem: ſed & fruſtraneam, & noxiam, & impiam, & ſacrilegam eſſe arbitrantur. Atque horum judicio nos ſubſcribimus, non quia, malo quorundam more, extremas quaſque ſententias lubentiùs ſectemur: ſed quia hac in cauſâ (vt & in alijs quibuſdam) aliter facere non poſſimus, niſi negare velimus apertum ſcripturarum ſenſum, & reformatæ Eccleſiæ cum primævâ antiquitate conſenſum.

THES. VIII.

Ac de veteris quidem Eccleſiæ ſententia ſeparatim agemus: nunc ſingula horum probabimus, partim liquidis ſcripturæ teſtimonijs, partim rationibus, quæ & ipſæ de puro *S.* literarum fonte deriventur.

THES. IX.

Neceſſariam haud eſſe invocationem Sanctorum inde cognoſcimus, quòd neceſſitas, ſiqua ſit, ea futura ſit, vel

officij ratione, quasi is honos sanctis debeatur: vel respectu finis, quia tanquam medium necessarium ad impetrationem divinæ gratiæ requiratur.

THESIS. X.

At *officii* ratione necessitas nulla incumbit. Siquidem hæc à mandato ac promissione ac imprimis à cõminatione fluit, sed horum nullo sancitur sanctorum invocatio: quæ neque aliquod eius exemplum suppetit in scripturis: quod minimè foret, si divinitus præciperetur.

THES. XI.

Objicit quidem Bellarm. [a] quod Iobi cap. vlt. dicat Deus: *Ite ad seruum meum*: vbi mandatum est. addat ille inde, *& orabit pro vobis*; quod exempli est: subjiciat denique, *& ego suscipiam faciem eius, vt non vobis imputetur stultitia*, quæ promissio est. sed vivorum invocatio humana est, quam inhumanum sit tollere, cum qui eam tollit, naturam ipsam tollat. Defunctorum verò ratio est dispar, quorum invocatio sit religiosa, vel potiùs irreligiosa: neque vllo statuimetur seu Vet. seu N. Testamenti mandato: nec item promissione, comminatione, vel idoneo exemplo.

[a] Lib. 1. de beatit. sanct. c. 20.

THESIS. XII.

Nec ratione *finis* maior invocationis hujus necessitas prætexi potest; cùm Christi intercessio sit vndiquaque perfecta. Vivos quidem singulariter intercedere pro nobis nimus inficias: sed quod illi in communione sanctorum pro modulo suo & vocatione quam obtinent, juvare possint; hoc ipsum dignatione Christi habent; cui nihil hoc impedit, quo minùs totum opus mediationis propriè, per se, & perfectè vni conveniat Christo.

THE

THES. XIII.

Et profectò, cùm, vt Grammaticorum filij non inepte argutantur, neceſſarium inde dicatur, quod abſque eo nec *eſſe* poſſit: quid magis huiuſmodi religioſæ ſanctorum invocationis neceſſitatem convellit: quam quòd eo nec vti potuerit, qui ſanctorum primus cœlo receptus fuit? Præſertim quando ſi primicerius cœlitum cœlis hoc nomine fuiſſet excluſus, conſequatur mortalium nemini hactenus aditum patuiſſe in cœlos, quia vbi hacpropter nemo eſſe potuit primus, ibi ſanctorum nemine cœlos priùs ingreſſo, nec eſſe quiſquam ſecundus potuit aut tertius.

THESIS. XIV.

Itidem nec invocatio hæc pia vel vtilis dici poteſt. Nam pietatis quidem nomen nil meretur, niſi quod hoc ipſo, quia divinitus ſit mandatum, Deo gratum eſſe conſtet. At nullam ἰσχυρότητα Deo eſſe acceptam, oſtendunt verba illa Dei apud prophetam [a] *Quis poſtulavit hæc à manibus veſtris?* Porrò nec vtilem eam eſſe, oſtendit hoc Dei apud eundem prophetam [b], & Chriſti ex eo apud Euangeliſt. [c] *Fruſtra me colunt mandatis hominum.*

a Iſ. 1. 12.
b Iſ. 29. 13.
c Matth. 15. 9.

THESIS. XV.

Ratio idem multiplex ſolidè evincit. Vt enim defuncti vtiliter à viventibus invocentur, neceſſe eſt, vt tribus his ſint ornati, eoſque inſtructos illis eſſe viventes ſciant: ſcientiâ dico rerum noſtrarum; item eas curandi voluntate; ac viribus naturæ, quibus curare eas poſſint. At nec huiuſmodi ſcientia, nec voluntas, nec potentia convenit defunctis.

THES. XVI.

Nesciunt enim quid singulatim vel patiantur, vel pe
sancti in terris Esa. LXIII. 16. *Tu es enim pater noster,*
Abraham nescivit nos, & Israel nesciuit nos. Quæ ve
ba de cognitione propriè dictâ, non illa approbationis
rum, accipit, etiam August. lib. de cura pro mortuis c
XIII. nec reijcere eam interpretationem audet Bella
a 1. Reg. VIII. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum*
hominum. 2. Reg. XXII. 20. *Colligam te ad patres tu*
vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus s
super locum istum.

a Cap. 20. libri sæpius citati.

THES. XVII.

Et sanè si sancti singulatim sciant actiones, eventus p
stulata nostrâ: vel per se, vel per revelationem sciant
cesse est. At nec hoc, nec illo modo scire possunt. N
per se, quia ad hoc requiritur, vt vel ὀφθαλμοὶ, vel ἀκοαὶ
ἰνχεῖα sint præsentes. Atqui non aures habent in terra
que demissas, non oculos terrarum orbem penetrantes:
tum essentiâ finiti sunt, tum virtutem habent cancellis
circumscriptam. Quare (vt verbis concludam Augu
ni b) *Defuncti per naturam propriam vivorum rebus imm*
non possunt.

b Lib. de cura pro mortuis cap. 16.

THES. XVIII.

Nec magis per revelationem aliquam hæc cognosc
siquidem ea vel ab animabus fiat humanis, vel ab Ange
vel à Deo. Prima ratio c Hieronymo placuit, vt qui Vigi
tio respondeat, animas mirâ quadam celeritate esse vbi
& per se supplicantium preces audire. Item Augustino
quo Canon iste descriptus: *Fatendum est nescire quidem*
tuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur; postea verò audi

c Lib. de cura pro mortuis, cap 15.
d c. Fatendum. 13. 4. 2.

is, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidē omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, & quæ illos, quibus hæc indicant, opus audire.

THES. XIX.

Per Angelos etiam posse cognoscere, qui nunc adscendunt in cœlos, nunc inde ad nos descendunt, continuo ibidem subijcit Augustinus[a]. a Lib. de cura pro mortuis, cap. 15.

THES. XX.

Sed meritò vtramque repudiat Bellarm. [b] his verbis: *Neque Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitatione oramus. Et præterea ad cognoscendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diversissimis locis non sufficit celeritas, sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum Spiritibus convenire credimus.* b Cap. vlt. lib. 1. de Beat. mort.

THES. XXI.

Adhæc animæ sanctorum de corporibus migraturæ non tam aliena quàm propria curant. Imo vt res amicorum vicinorumque sciāt, quid hoc ad actiones, eventus, preces in locis dissitis? quid item ad res multo post earum abitum eventuras? præterea cùm hinc discesserint, non jam amplius eos tristis & anxia humanarum rerum cura sollicitat, sed à laboribus, beati conquiescunt. Angeli verò λειτουργικὰ quidem πνεύματα dicuntur à divino scriptore Epist. ad Hæbr. [b] attamen Dei sunt nuncij ad homines, non hominum ad Deum. Nec per Angelos, sed per se nos ad Deum venire docet Christus[c]. Et quale quæso hoc commentum, vt ex nobis cognoscant Angeli, hinc ad cœlos adscendant, atque revelent sanctis, illi deinde pro nobis supplicent Deo? Quorsum istæ ambages, cum rectà ire liceat ad Deum? b Cap. 1. 14. c Ioh. 14. 6.

THESIS. XXII.

Tertia ratio erat, vt ſanctis revelet Deus, illi deinde q
ſi datatim remittant Deo. Sed manifeſtum eſt huiuſm
impugnari non minus divinæ ſapientiæ adverſarij quam pr
res iſtas. Interim ad illam quoque præit ibid. Auguſt. ſ
modeſte: vt qui tantum dicat: *poſſe etiam ſpiritus mortuor
aliqua quæ hic aguntur, quæ neceſſarium eſt eos noſſe, non ſ
lum præterita, vel præſentia, verumetiam futura revela
Spiritu Dei cognoſcere: ſicut non omnes homines, ſed Proph
tæ dum hic viverent, cognoſcebant, nec ipſi omnia, ſed qua
lis eſſent revelanda.* At non item modum hunc reſtr
Gregorius in Iobum: *Anima*, inquit, *quæ intus omnip
tentis Dei claritatem videt, nullo modo credendum e
quia foris ſit aliquid quod ignorent.* Quod ſapientius
a Lib. 1. c. 10. ſtringit hoc pacto Bellarm. [a] *omnia in Deo videre, qua
mirum ad nos pertinent.* Alioqui enim obijci poſſe videt
b Matth. 18. 10. Matth. 24. 36. Angelos etſi videant faciem Dei Patris in cœlis [b], extre
tamen judicij diem ignorare.

THESIS. XXIII.

Ex quo etiam patet falſum eſſe illud calcatum, *qui om
videntem videt quid non videt?* Item quod nugantur de Sp
culo S. Trinitatis, in quo preces noſtras videant ſancti, N
enim qui Deum increatamque illam ſapientiam & omnip
entiam cernunt in ea per communicationem naturalem, n
lut in ſpeculo fit, res vident, ſed per communicationem
voluntariam, tanquam in principio libero cuilibet grati
admetiente provt vult.

THESIS. XXIV.

Adde quod ſi per ſpeculum illud eſſentiam Dei inc
ſigunt, nihil agunt, quia hæc eſt ſimpliciſſima, ac quæ p
verita

eritate rerum minime variet: ſin lucem ſic appellent, ne ic quidem quod volunt efficiunt, quia non qui lucem viet ſolarem, hic quicquid in ſole eſt videt. Atque hæc quiem clarè probant neſcire ſanctos ea quæ ad ſingulares peronas, actiones, eventa & preces pertinent.

THESIS. XXV.

Nec probatu difficile eſt; vti deſtituuntur ſcientiâ evenorum ſingularium: itidem nec voluntatem habere hos el illos ſingulatim juvandi. Nam de voluntate eorum x vocatione, quæ illis obtigit, judicium fieri debet. De ocatione autem ex mandato & promiſſione judicandum. t vbi vel Propheta vel Apoſtolus docuit vſquam, res noras ſingulatim ab ijs curari ex mandato Dei & conſcienia promiſſionis? Agnoſcimus quidem, quod Moſes & Eli- Chriſto in monte adſtiterunt, hoc factum eſſe ad firnandam diſcipulorum qui aderant fidem: ſed ex eo quod xtra ordinem factum fuit, de ordinariâ illorum vocatioe ſtatui nihil poteſt. Quanquam igitur ſancti generaim hominibus, ac imprimis fidelibus benè velint, cumue ſanctis Angelis [b] pacem illis, & ἐυδοκίαν opteut; non amen, ordinariè quidem huic vel illi bona optant aut ogitant: quia hoc particularis eſt vocationis: illi autem à ebus ex particulari vocatione volendis præſtandiſque reueſcunt.

[a] Matth. 17. 3.

[b] Luc. 2. 14.

THESIS. *XXVI.*

Denique nec poteſtatem eam beatæ animæ habent, vt d tam varia, tam multa, aliter quam ſucceſſiuè poſſint atendere: quin nec creaturarum vlla eſt, quæ tantum præſtae poſſit: ſolius enim eſt virtutis divinæ, vt vno intuitu am diſſita, tam diſſidentia, & capiat, & curet.

THES.

THES. XXVII.

Cum igitur sancti in cœlis nec res nostras singulares dinariè sciant: nec curare eas velint, quia id sit præter vo tionem ipsorum: nec curare etiam possint, quoniam vire superet creatas: colligimus hinc non posse eos vtiliter i bis invocari.

THES. XXVIII.

Sequitur eorũ sententia, qui frustraneam esse negare audent: attamen talem arbitrantur, ex quâ si nihil com di, nihil etiam damni percipere quisquam possit. Q illis daremus, tamen, sic quoque satius eam foret omit quam præstare, eo quòd probari non possit, placere i Deo. Siquando enim in conscientia persuasi non sumu rem facturos Deo gratam acceptamque, omnino meli supersedemus, cum actiones istiusmodi difertim damn Apostolico [a] hoc pronunciato; *Quicquid fit sine fide pe tum est.*

a Rom. 14. 23.

THES. XXIX.

Iam vero non tantùm frustranea, sed etiam erronea x perstitiosa, eoq; illicita credi debet. Repugnat enim hoc ritati naturæ tum mortuorum, tum superstitum, vt mo eoq; absentes, à superstitibus (vnde & superstitioni nom invocentur tanquam præsentes: atq; ita, quamquam n huiusmodi Christianâ religione jubente, cultu nihilomi religioso colantur.

THES. XXX.

Adde quod difertim jubet Christus [b], vt oratio no instituatur juxta formam quam ipse nobis præscrip quodque huic orationi dominicæ conformes sunt preca nes omnes, quæ in vereri aut N. Testamento continen *Quid mirum? Deus solus docere potuit, vt se velit orari.*

b Matth. 6. 9. Luc. 11. 2.

so igitur ordinata religio orationis : vt Tertullianus inquit
o. de orat. cap. 9.

THES. XXXI.

Nec audiendos hac parte putamus, qui istud superstitio-
si erroris vlcus vident; sed interim ἀβλαβῶς illud vestientes,
uibus in Ecclesijs obtinet à pijs doctoribus dissimulari to-
rarique posse arbitrantur, tanquam nec pietati adversans,
ec multùm ingratum Deo aut Christo.

THES. XXXII.

Quippe & plurimum pietati incommodat, & multis
ominibus insignem Deo Christoque injuriam facit. Neque
oc crimine eximimus invocationem illam, quam aut Petrus
napheus in Orientis, aut Gregorius Magnus in occidentis
cclesias primus publicè induxit: sed inprimis tamen ve-
m putamus de ea quæ mille à Christo exactis annis, solu-
que Satana, magis magisque obtinuit in papatu.

THES. XXXIII.

Hoc vt planius fiat, tria in Romanensis Ecclesiæ senten-
a distinctè considerari oportet: amicam intercessionem,
romeritam impetrationem, & gratiosam dationem. Nam
vocationem sanctorum, partim eo tuentur Pontificij, quia
ncti tanquam amici Dei, jamque in cœlis degentes libe-
orem habeant accessum ad Deum, eoque facilius exaudi-
ntur; partim quia operibus supererogationis hoc promeri-
sint, vt quæ pro nobis poscunt, impetrent: partim quia
nquam administratores divinorum donorum conferant
si quod postulatur.

THES. XXXIV.

Iam vero pietati & Sanctimoniæ per invocationem
iusmodi multum derogari, argumento illud erit, quòd
um sub prætextu humilitatis & reverentiæ summo numi-
i debitæ per conservos nostros preces Deo malumus of-

ferre

ferre: hoc ipso fiat, vt minimè Deum humilitèr reve-
mur, reverenterque nos coram eo humiliemus: quod
dum cogitamus nescire sanctos quæque animi nostri pe
illicita petendi subit licentia: quod dum sanctorum in
vita infirmitatis in mentem venit, minus propriæ ratio
betur indignitatis: quod dum aliena cogitantur merita
proprijs facile vana irrepit fiducia: quod dum penes
ctos esse creditur divina dona conferendi auctoritas, no
pra humanam sortem divina satis sustollitur maiestas.

THES. XXXV.

Adhæc invocatio istiusmodi multimodis Deo injur
infert. Deus enim sacro scripturarum instrumento pe
ctissimè nos instruere voluit de voluntate sua: qui ver
vocant sanctos religiosum quærunt cultum extra hoc
luntatis divinæ instrumentum: hoc autem in iniuriam
redundare tum inde cognoscimus, quod instrumenti imp
fectio vel sapientiæ vel amori deroget Dei instruen
tum quòd soleat Deus de ἰσοδυναμία omni tanquam de re
ci injuria cum homine expostulare: quo pertinet illud
antea adductum, *Quis postulavit ea de manibus vestris?*

THESIS. XXXVI.

Insuper honos Dei, quem se alteri dare velle negat, c
a Esa. 42. 8. & 48. 11. tra expressum eius mandatum communicatur creatu
quæ divini honoris violatio non in eo ἀνοσιότης consistit, q
à sanctis petimus, vt precari pro nobis velint: nam ide
à viventibus postuletur, nulla Deo iniuria fiat, quia invo
tio huiusmodi consentanea est naturæ tum sanctorum, t
nostræ, atq; in scripturis mandatum, promissionem & exe
plum habet: sed quia hoc, repugnante scriptura, ab ijs pos
latur, qui nec per essentiam sint præsentes, nec per virtu
ac mediantem significationem: eoque invocatione tali m
mandatum dei violetur, tum etiam omnipræsentia & om
scien

ientia, quæ Dei vnius sunt propria, temerè ac falsò illis rogentur.

THESIS. XXXVII.

Est hac de honoris divini violatione illustris locus apud ntiquum scriptorem comment. in Epist. Paulinas [b] qui mbrosio vulgo tribuuntur: *Solent pudorem passi neglecti eimiserâ vti excusatione dicentes: per istos posse ire ad Deum, sicut per comites pervenitur ad Regem. Age nunquid tam ements est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam egis vindicet comiti, cùm de hac re si qui etiam tractare fuerint inventi, iure vt rei damnentur maiestatis? & isti se non utant reos, qui honorem nominis Dei deserunt creaturæ, relicto domino conservos adorãt, quasi sit aliquid plus quod referetur Deo. Nam & ideo ad regẽ per tribunos aut comites itur, uia homo vtique est Rex, & nescit quibus debeat Remp. crere.* AD DEVM *autem (quem vtique nihil latet, omnium ium merita novit) PROMERENDVM, SVFRAGATORE NON OPVS EST, sed mente evota.* Hæc ille, cujus rationes vt communes sunt, ita ommunitèr tum ad Gentiles, tum ad Christianos pertinent.

[b] Cap. 1.

THES. XXXVIII.

Præterea invocatio hæc eo nomine gloriam Dei offuat, quod cum ille pro immensa bonitate sua noctes dieque, quasi brachia propter nos expandat, rectaque ad se onfugere ac preces *suas* dirigere jubeat, homo nihilominùs alios precibus sollicitare malit, sive quia Deo illos miciores credat, sive quia vel solam impetrationem, vel iam collationem postulati cuiusque commeritos arbitretur. Quâ ratione quin divinæ bonitati paternoque ejus affectui grauissima fiat iniuria ac proinde etiam honori divino detrahatur plurimum, dubitabit nemo, cui rationem rectam inveteratæ, sed perperæ tamen consuetudini, præferre uerit decretum.

THES.

THES. XXXIX.

Eâdem verò ratione comprobatur, eos qui sanctos p
se intercedere in cœlis poscunt, immane quantum detr
re benevolo affectui, & propensissimæ misericordiæ su
Pontificis ac servatoris nostri Iesu Christi.

THES. XL.

Atque hoc ab illis quoque fit, qui sanctos tantum
dò considerant tanquam familiares & amicos Dei, cim
lius meriti virtutem. Cujusmodi videri possint sanc
Christo subordinare: quod à multis veterum factum fu
agnoscimus.

THES. XLI.

At longe gravius injurij sunt Christo, qui sanctos in
cant cum respectu meritorum, quorum vi consequan
vt intercedentes pro nobis exaudiantur, vel etiam div
ipsi dona administrent ac conferant. Vim enim me
cum sanctis communicando, vtut verbis illud negent, re
se tamen eos Christo faciunt collaterales: quod impium p
nè esse ac sacrilegum, quis non videt?

THES. XLII.

a Esa. 63. 3. Nam vt Propheta [a] indicat solus Christus torcular p
nobis calcavit. Atque vt ait Apostolus 1. Tim. 2. 5.
*Nunc mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, qui
dit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et 1. Ioh.
5. 6. *Si quis peccaverit advocatum habemus apud patrem, I
sum Christum justum, & ipse est propitiatio pro pecc
nostris.* Et Rom. VIII. 34. *Qui mortuus est & qui re
rexit, qui est ad dextram Patris, qui etiam interpellat pro no*

Quis

uibus in locis clarè indicatur, ſolum Chriſtum eſſe me-
atorem & advocatum noſtrum, & ideo ſolum, quia re-
mptionem noſtri promeritus eſt ſolus. Hæc enim ratio
ipſo ſpiritu S. attexitur, vti vidimus.

THES. XLIII.

Nihil igitur ſibi vel alijs mereri ſancti potuerunt, ſed e-
am cum omnia feciſſent, non verè minus quam humilitèr
ceſſe habuerunt dicere, ſervos [b] ſe inutiles eſſe: peccato- [b] Luc. 17. 10.
m etiam remiſſionem quotidiè petere debuerunt, ne De-
intraret in iudicium cum ſervis ſuis [c]. [c] Pſal. 23. 2.

THES. XLIV.

Quamquam autem hæc de promeritâ exauditione im-
a ſit ſententia, tamen geminatur impietas cum ſanctos in-
per commeritos volunt, vt ipſi largiantur ac præſtent quę
ſcimus. Vt cum Eccleſia Romana in hymno ad ſemper-
irginem canit,

Maria mater gratiæ, Mater miſericordiæ.
Tu nos ab hoſte protege, Et horâ mortis ſuſcipe.

t Apoſtolorum hymno:

Quorum præcepto ſubditur Salus & langnor omnium
Sanate agros moribus, Nos reddentes virtutibus.

Quæ ita apertè blaſphema ſunt, vt nec aliter ea defende-
potuerit Bellarminus [a] quàm ſi recurreret ad mirificam [a] Cap. 17. eiuſ-
ἀναγωγίαν. Nam *da mihi ſanitatem*, exponit, *intercede pro* dem. lib.
e, vt Deus mihi det eam. Et tamen longe plurima in papa-
bus ſcriptis invenire eſt, quæ figuram hanc penitùs aſper-
entur; vt ſuo loco oſtendemus.

THES.

THESIS. XLV.

Atque hæc satis ostendunt, invocationem sanctorum Dei & Christi honori plurimùm derogare. Quare eam negamus, non debitum sanctis honorem adimi sed honoris excessum. Verus enim honos eorum non religiosa invocatione vel adoratione consistit, quæ tot hominem totumque hominis soli Deo vendicat: quam nemo sanctus vel in terris, vel ab abitu suo concupivit partim in eo situs est, quod Deum in illis laudamus: par quod ipsos tanquam servos, amicos, filios Dei amamus, tollimus, imitamur.

THESIS. XLVI.

Hujusmodi honorem Augustinus lib. xx. contra Faustum Manichæum cap. xxi. *Cultum dilectionis & societ* appellat. Sane cultus religiosus aut servitutis (quod et Peresius [a] vidit) minime dici debet, cum tantum sit cultus humanus ac civilis.

[a] De trad. part. 3. consider. 7.

THESIS. XLVII.

Ridicula quidem Bellarmino hæc appellatio videtur, immeritò, quia & sancti illi homines fuerunt, & vna cu Angelis nostri sunt συμπολῖται, teste Apostolo [b], qui eos d cet commune nobiscum πολίτευμα habere.

[b] Ephes. 2. 19.

THESIS. XLIX.

Sed confundit Bellarminus civitatem secularem & E clesiasticã, quarum illa naturæ, hæc gratiæ est. Nam non nus huius quã illius ratione cives vnius civitatis, vna Re vnus populus dicimur. Pars quidem in patria est; par patria peregrinatur, vt Apostolus [c] loquitur, sed quanqu

[c] 2. Cor. 5. 6.

à nobis, nos ab illis abſumus, tamen & illi inter ſe, & inter nos præſentes ſumus, & vtriſque præſens Deus Filio per Spiritum S.

THESIS XLIX.

Quare cùm nihil obſtet, quo minùs vnius civitatis cidicamur, nec cauſæ quicquam erit, quo minùs æquè cis honos dicatur, qui civibus cœleſtibus exhibetur, quàm i civibus terrenis: nam gradu quidem honores iſti differt, ſed vterque tamen eſt *ἴσωνυμος*.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA

ALTERA

DE

INVOCATIONE SANCTORVM.

Postquam in medium protulimus illa, per quæ tur Sanctorum invocatio: sequitur videamus, qui argumentis Pontificij eam defendant: item distinctiunculas, quis eandem incrustant. Ex argu ipsorum primo loco expendemus ea, quibus probare tur, invocationem Sanctorum non destitui Scri exemplis.

THESIS I.

PRIMVM in aciem producunt verba Iacob nes. XLVIII. 16. ubi de nepotibus suis, Iosep beris, loquens, *Invocetur*, inquit, *super eos nom num, nomina quoq; patrum meorum, Abraham,* Bellarminus [a] contentus est hinc probare, *nomen in*

[a] Lib. 1. de beatit. sanct. cap. 20. paragr. Ad primum.

is hominibus convenire. Atque idem facit Gregorius de
lentia [b]. Sed Eckius [c] eo pugnabat ad ipsum dogma ad-
endum. Vti & Hosius in Confessione Petricovienſi cap.
111. & ante hos Thomas Aquinas postillâ in Geneſin,
e potius Thomas Anglicus, Doctor Eboracenſis, quem
n postillam ſcripſiſſe, docent Antoninus, & Sixtus Se-
ſis: [d] *Nota*, inquit, [e] *quod Iacob adhuc vivens præſentie-
in Spiritu, quod nomen ſuum tanquam nomen ſancti, erat
ocandum ſuper populo ſuo.* Atqui nihil certius eſt, quàm
ba iſta, *Invocetur ſuper eos nomen*, eſſe Hebraiſmum, &
nificare, *vocentur de nomine meo*, hoc eſt, non Ioſephi,
l mei filij cenſeantur, quoniam eos adopto. Sic Eſ. 1v. 1.
Hebr. ac vulg. dicuntur ſeptem mulieres ob raritatem
orum dicturæ viro uni, *Invocetur nomen tuum ſuper nos*,
c eſt, vocemur de nomine tuo, ut Vatablus & Iunius
nſtulere, id eſt, dicamur vxores tuæ, vt ijdem interpre-
tur. Nec aliter de hoc Geneſeos loco cenſent Hugo Car-
alis, Lyranus, Cajetanus, Fonſeca, Arias Montanus, &
ctor Pintus, in hunc locum: item Franciſcus Ribera in
mos IX. [a]

[b] Lib. 3. de idolatr. cap. 7. paragr. Iam orationem.
[c] Enchirid. Loc. de veneratr. Sanct.
[d] Lib. 4. bibliothecæ ſanctæ.
[e] Thomas poſtilla in Geneſ. c. 48.
[a] Num. 42.

THESIS II.

Alter locus ab Aquinate, Lyrano, Bellarmino [b] etiam
o ſanctorum invocatione adductus, legitur Iobi cap. v.
*Vocaergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſancto-
m convertere.* Sed non ſatis convenit, utrùm de homi-
bus ſanctis, an de Angelis hic ſermo ſit. Prius ſi placet,
c ſenſus erit: Obverſentur animo tuo ſancti, quoſcunque
ris, ac vide, eccujus te patrocinio tueri poſſis, vel
mquem invenire poſſis, quem præter culpam ſuam
nta ac te preſſerit calamitas. Sin de Angelis agitur, ſen-
ntia fuerit talis: Angelos voca, ac vide, ecquis eorum
ſponſo ſuo dignari te velit. Quod ſanè argumento
i eſſe debet, quantillus ſis, vt qui, non dico ad di-

[b] Loco ſuperius citato.

vinam, sed ne ad Angelicam quidem excellentiam ullo
do assurgas. Hoc pacto fuerit Ironia. Sanè angelos hic
telligunt, non modò Vatablus & Mercerus: sed etiam
cùm vertunt, Εἷς ἀπὸ ἀγγέλων ἁγίων ἕξει. Quos Augus
sequitur annotat. in Iobum. Et pro his est, quod scrip
bri hujus, cùm loquitur de hominibus sanctis, eos
potius, aliove nomine solet appellare.

THESIS III.

Tertius est locus è Iobi cap. XXXIII. 23. *Si fuerit*
angelus: loquens vnus de millibus, vt nunciet hominis a
tem, miserebitur eius, & dicet, Libera eum. Vbi, cum M
ro, hanc esse sententiam putamus: Si homini usque ad
flicto de mille vnus obtingat Angelus interpres, ade
nendum & annunciandum Deo rectitudinem, sive fide
resipiscentiam ejus: tum eum miserabitur Deus,
Angelo illi interpreti dicet: Redime eum à morte,
mihi resipiscentiâ ejus satisfactum est. Ita nihil alie
hoc loco colligi possit, quàm Deum ad hoc, Angelorum
nisterio vti, vt hominum preces ac negotia ad se perf
quod (quemadmodum ex plurimis Scripturarum loci
nifestum est) passiva ac vulgaris in populo Dei
furt. Alijs Angelus non naturæ hîc nomen est, sed o
per Prophetam verò intelligunt nuncium & interpr
divinæ voluntatis: hunc vnum de mille dici volunt,
quam rarissimum: per rectitudinem autem signari p
æquitatem Dei, quam homini annunciat Propheta. Q
commodè subjicitur summa orationis, quam Prophe
Deum habet pro afflictis. Ita Iunius.

THESIS IV.

Quartus est locus à Cochlæo allatus è psal. 31.6. *Pro hac abit ad te omnis sanctus.* Sed loquitur psaltes de sanctis in rra petentibus remissionem peccatorum: quò ipse refert postolus Paulus ad Rom. 1v. 6. 7. 8. Itaque & Chaldæus raphrastes transtulit; *Propterea orabit omnis pius ad te.* mò similiter intelligunt Hieronymus, Theodoretus, Hai-o, Remigius, Euthymius: atq; adeo è Scholasticis, ac ontificijs ipsis, Lombardus, Hugo Cardinalis, Lyra-us, Dionysius Carthusianus, Augustinus Eugubinus, Bap-ista Folengius, Genebrardus, Bellarminus, Antonius Agel-us &c.

THESIS V.

Quintus est locus, quem idem, ac Bellarminus [a] etiam, dducunt è Psal. 121 [b] 1. *Levavi oculos meos ad montes:* vbi er montes intelligunt Sanctos: ut & Augustinus: sed hic, ontrà quàm Pontificij, respicit sanctorum doctrinam, uemadmodum & Hieronymus, qui montes interpretatur xcelsa Propheticorum librorum ac legis: similiaque ha-ent etiam aliquot alij Patres. Simplicissimum autem fue-it, montes propriè accipere: ut intelligantur montes, in uibus Sion, & templum sita erant, quò oraturi se conver-bant, vt est Dan. vi. 11. Vel cum Iunio, verba Psaltæ per nterrogationem efferemus. Vt sententia sit, Quorsum ocu-os meos in montosâ hac Cananæâ circumquaq; per mon-es circumferam, quasi ab hominibus auxilium mihi sit ex-pectandum, ac non potiùs vni Deo confidendum?

[a] De beatit. anim. lib. 1. c. 17

[b] Al. 122.

THESIS VI.

Sextus est locus, quem idem Cochlæus adfert, è

Psalmo cxxxv.14. *Iudicabit Dominus populum suum, & in servis suis deprecabitur.* Verùm sententia est, pœnitentiam ducetur malorum, quibus servos suos hic in terra affligi cumque ijs conciliabitur, quomodo & vet. & recentiores ferè omnes interpretantur. Eâdem mente transtulit Iunius: *Si iudicat Iehova populum suum, mox de servis suis pœnitet ipsum.*

THESIS VII.

Septimus est ille á Cochlæo [a], ac Bellarmino [b] ex productus ex Ierem. xv. 1. *Si steterint Moses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Atqui hinc potiùs contrarium sequitur: puta Mosem & Samuelem mortuos non stetisse coram Deo, nec pro populo orasse. Sententia autem est, si vel Moses & Samuel etiamnum superstites essent, & de more suo pro populo intercederent, non exaudirem eos, rogantes pro tam horrenda populi dololatriâ. Hanc loci interpretationem probat Hieronymus, & ex eo Glossa interlinearis, atque ex his Thomas. Præterea ex hypothetico Ieremiæ pronunciato non male colligi potest, Mosem & Samuelem interdum pro populo precari, quàm ex dicto Abrahæ Luc. xvi. 31. sequitur inter dũ homines resurgere ad vivos in fide instruẽdos, aut ex eo Pauli, Gal. 1. 8. sequitur, Angelos e cœlo descendere non nunquam ad aliud Evangelium annunciandum, quàm prædicârat Paulus.

[a] Respons. ad epistolam Lutheranã c. 3.
[b] Lib. 1. de beat. anim. c. 18. Similiter Clingius lib. 4. c. 44. Peresius Aiala de Tradit. sanctorum, & Pontificii penè omnes.

THESIS VIII.

Adhæc quia invocatio (vt Bellarminus ait) eximium adorationis genus, eo etiam ad invocationem adstruendam, pugnare ijs locis solent, quibus in veteri Testamento, adoratio tribuitur creaturis. Ita, vt alios mittam, Cassander Scribanus [b], rectè Sanctos adorari, omnibusque seculis frequentatam eorum adorationem, inde probat, quòd Abra-

[b] Lib. de Sanctorum Invoc.

m filios Heth dicitur adorasse, Genes. xxiii. 7.12. Ja-
b Esavum, cap. xxxiii. 3. Iosephus patrem Iacobum,
p. xlviii. 12. David Ionathanem, 1. Sam. xx. 41.
em Saulem 1. Sam. xxiv, 9. Nathan Davidem, 1. Reg. 1.
. Salomon Bathsabeham, 1. Reg. 11. 19. Achior Iuditham,
dith xiv. 6. Atqui nihil clarius est, quàm adorationem
c intelligi civilem, quæ vivis, adeoque etiam improbis,
i Esavo à Iacobo, Sauli à Davide, præstita fuit. At longe
ia ratio est adorationis religiosæ, quæ est opus fidei, ac
æcipua divini cultus pars, eoque soli Deo præstabilis;
nde Christus Matth. v. 10. ait, *Dominum Deum tuum ado-*
bis, & ei soli servies.

THESIS IX.

Præterea Bellarminus [a], & alij [b], se ijs tuentur Veteris
estamenti locis, quibus in invocatione Dei fit mentio Pa-
riarcharum: ut Gen. xxxii. 9. *Deus patris mei Abraham,*
& Isaac, erue me. Deut. ix. 27. *Recordare servorum tuorum*
Abraham, Isaac, & Iacob. Etiam Catech. Austriaca adfert
ocum Genes. xxvi. 24. Exod. xxxii. 13. 2. Reg. xix. 34.
ed planum est & in his, & in similibus, non poscere san-
tos, ut exaudiantur è Deo propter merita Patriarcharum,
erùm propter pactum Dei cum illis. Nam juramentum
antum, ac promissiones Dei allegantur, quæ clarè perti-
ent ad rationem fœderis initi cum Patriarchis. Ita Genes.
xxvi. 3. *Tibi, & semini tuo dabo universas terras regiones*
as, complens iuramentum, quod spospondi Abrahampatri tuo.
Exod. xxxii. 13. *Recordare Abraham, & Isaac, & Israel,*
ervorum tuorum, quibus iurâsti per temetipsum, dicens:
Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cœli. Similiter sa-
omon 1. Reg. viii. 25. *Nunc Domine Deus Israel, conser-*
va famulo tuo David, patri meo, quæ locutus es ei. & vers. 26.
Et nunc Domine Deus Israel, firmentur verba tua, quæ locu-
tus es servo tuo David, patri meo. Et psalm: lxxxix: 4:
Disposui Testamentum electis meis, iuravi Davidi servo meo.

[a] Loco sæpius citato.
[b] Clingius lib. 4. c. 4. 3. Renatus Benedictus Panopliæ suæ fol. 9. a. & 206. b. Peresius Aiala de Tradit. &c.

2. Chron. xxi. 7. *Noluit Dominus disperdere domum David, propter pactum, quod inierat cum eo.*

THESIS. X.

At, inquit Bellarminus, *solutio non satisfacit, nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul commemoratur, ut patet ex Psal. cxxxi. 1. Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius. Quæ verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Davidis iam defuncti.* Verum non vno nomine hoc argumentum peccat. Nec enim ista verba habent in Hebræo, sed. *Et omnis afflictionis eius.* Nec verba sunt Salomonis, sed Davidis ipsius, qui (vt ex octo primis versibus conjicere est) Psalmum hunc scripsit, cum arca Domini e domo Hobed-Edomi deducenda esset Hierosolymam: de quo 11. Chron. xv. legere est.

s Al. 132.

THESIS XI.

Etiam eo se tuentur, quod Angeli pro nobis orent: propterea soleant invocari. De priori hæc verba sunt Bellarm. [a] *Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt etiam in speciali:* Psal. xc. Zach. i. Dan. x. &c. *Ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt. Nam in primis nihil eis deest eorum quæ Angeli habent, quantumuis ad munus pertinet, cùm sint prædita intelligentiâ & voluntate, adsint semper Deo, & nos vehementèr diligant, ac deinde sint æquales angelis, vt dicitur Luc. xx. deinde aliquid habent plus angelis, quod sint membra corporis Ecclesiæ nobis magis coniuncta, quàm sint angeli, & experti sunt miserias, & pericula nostra, quæ angeli non sunt experti.* Sed enumeratio hæc est imperfecta. Nam deest animabus defunctorum mandatum & vocatio, quam angeli habent.

a Lib. 1. de beat. sanct. c. 18. Similiterque Petesius Aiala de Traditionibus Ecclesiast. parte tertia cap. De cultu sanctorum.

THE

THESIS XII.

Alterum verò, hoc est invocationem Angelorum, probare plurimi [b] solent his Iacobi verbis Genes. XLVIII. 16. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.* Quo de loco ita Bellarminus [c]: *Hic* APERTE *sanctus Iacob Angelum invocavit.* Verùm Angelus nomen est, non naturæ, sed officij: neque hic de angelo finito creatoque agitur, cùm pariter oretur ac Deus, eique liberatio è miserijs, divinum planè opus, tribuatur. Adhæc alibi a Iacobo ipso angelus ille vocatur Deus fortis. Quare intelligendus omnipò Iesus Christus, angelus fœderis, vt appellatur Mal. III. Ita locum hunc intellexere Novatianus de Trinit. c. 15. Athanasius contra Arrianos serm. 4. Hilarius in Psal. 122. Basilius contra Eunom. lib. 11. Chrysostomus in Gen. cap. 48. homil. 66, super illud, *Angelus, qui liberavit me,* Cyrillus Alexandr. lib. 3. Thesauri, [d] Procopius Gazeus in Gen. cap. 48.

[b] Renatus Benedictus Doctor Parisiensis, Panopliæ suæ fol. 9.

[c] Lib. 1. de sanctorum beatit. cap. 19.

[d] T. 2. col. 53.

THESIS XIII.

At, inquit Pererius [e], NVNQVAM *filius Dei præcisè angelus dicitur, sed aliquid adiicitur, ut Angelus Testamenti, Angelus Domini, & similia.* Sed hac parte dissentientes habet, non Patres solùm, quos dixi, sed ipsum Riberam, & Vigam. Ribera [f] enim, cùm citasset illud Zach. cap. 1. *Angelus clamabat, Domine exercituum, miseraberis Ierusalem: In hoc Angelo,* inquit, *Christum significari docent veteres patres, Hieronymus, Ambrosius, Origenes.* Et expressiùs Viega, tom. in Apocalyps. cap. VIII [g], vbi interpretans verba illa, *De manu Angeli,* sic scribit, *Id est Christi. Nec rectè quidam recentioribus* (Pererium sine dubio signat) *dicunt, Christum nusquam angelum absolutè dici: satis est ex consequentibus Christum esse colligere.*

[e] In cap. 32. Genes.

[f] Comm. in Hebr. 7. num. 81.

[g] Sect. 2. pag. 343.

THE-

THESIS XIV.

Canonicis dejecti, ad Apocrypha confugiunt: ut ill[i] Baruch. III. 4. *Domine omnipotens, Deus Israel, audi [nos] in orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum, qui [pe]caverunt ante te.* Sed nihil certius, quàm per mortuos [h]perbolicos intelligi quasi mortuos, h. e. in præsentissi[mi] mortis periculo constitutos, & velut moribundos, quo[s] do & vers. 3. ait. *Quia tu sedes in sempiternum, & nos [pe]himus in ævum,* & vers. 11. *Coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum.* Quanquam nec, si de viventibus acciperetur, negotium confectum h[a]berent: quemadmodum ostendit illa Lyrani interpretatio *Audi nunc orationem mortuorum Israel, id est, Sanctorum Patriarcharum & Prophetarum, qui viventes oraverunt [pro] te pro bono statu posterorum.*

THESIS XV.

Similiter auxilium petunt ex 2. Machab. XV. 12. ubi O[nias] & Ieremias dicuntur pro populo orantes apparuisse somnis Iudæ Machabæo. Sed somnium aut visio hic narratur, non res gestæ: nec si illi orârint, ideò & ipsi orasse. Sanè hoc ipso loco, nec Iudas, nec milites, Oniam, vel Io[nathan] miam iccirco invocasse leguntur.

THESIS XVI.

Et ista quidem sunt, quæ de veteri promunt Testamento. Sequuntur illa, quæ ex Novo adferunt. Sunt hæc de[ni] generum. Aliis conantur probare, Iudæis fuisse moris, mortuos invocarent: alijs putant evinci, etiam Christianos id facere consuevisse. Ad prius commonstrandum, adducant illud Iohann. V. 45. *Nolite putare, quia accusaturus sum vos apud Patrem: est qui accusat vos, Moses, in quo vos [spe]ratis.*

b Clingius lib. 4 cap. 42. & 44. Institutio concilii provincialis Moguntini a. 1549. cap. de Sanct. Invocat. Andradius Orthodox. explicat. lib. 9. p. 717. Pererius Aiasa de Traditionibus part. 3. cap. de cultu Sanctorum fol. 101 Bellarm. lib. 1. de beatit. sanct. cap. 18. Renatus Benedictus Panopliæ fol. 36. 45. 205. Costerus in Enchirid cap. 22. prag. Præterea.

atis. Vndè colligunt, Moſen, ut accuſandi, ſic defendendi
pud Deum accepiſſe poteſtatem. Verùm non hîc intelligi-
ur Moſes in carne aut ſpiritu, ſed in lege ac doctrinâ. Itaq;
imile eſt iſti, Lucæ XVI. 19. *Habent Moſen, & Prophetas.*

THESIS XVII.

Præterea duplex adferunt exemplum, vnum ex hiſtoriâ
le Lazaro & Divite, ubi dives dicitur popoſciſſe Abra-
amum in tormentis, vt Lazarum ad ſe mittere vellet, quò,
igitum in aquam intingens, linguam ſuam refrigeraret:
lterum petitur ab hoſtibus Chriſti, qui clamante Servato-
e, *Eli Eli lamma ſabachthani*, dixere, *Heliam vocat, videa-*
mus an veniat Helias, liberaturus eum: unde colligunt, vſi-
atam fuiſſe Iudæis invocationem Heliæ, aliorumque San-
ſtorum. Sed ex priori exemplo, colligi nihil poteſt, quod
a parabolicæ hiſtoriæ pars, ex quâ argumentantur, non hi-
ſtorica ſit, ſed parabolica: ut oſtendit, quod mortui nec di-
itum, nec linguam habent: eoque nec aliud his verbis ſig-
ificatur, quàm tanta fuiſſe divitis tormenta, ut ſi & Laza-
um vidiſſet, & alloqui eum potuiſſet, tali, aut ſimili ſermo-
e magnitudinem tormentorum fuerit indicaturus. At al-
erum exemplum, quo pugnant Alanus Copus dial. III. & Antididagma Colonienſe, etiam longè infirmius eſt. Quid enim inſulſius, quàm ex infenſiſſimorum Chriſti hoſtium horribili verborum ſalvatoris noſtri perverſione, concludere velle, invocationem Sanctorum in populo Iudaico obtinuiſſe? Adhæc, & iſtæc exempla, & quicquid horſum dferri poteſt, eo ſatis refellitur, quod cùm Invocationis anctorum fundamentum faciunt Dei viſionem: tamen Pares V. T. Deum vidiſſe demum arbitrentur, cùm paſſione uâ cœlum ijs referâſſet Chriſtus, eoſque ab inferis in cœeſtia gaudia traduxiſſet.

a Cochlæus reſponſ. ad ep. cuiuſdam Lutherani cap. 3. Andradius Orthodox. Explic. lib. 9. pag. 717. Antididagma Colonienſe fol. 43. Wicelius de arbore bona & interceſſione Sanctorum. Chingius lib. 4. cap. 42. & 44. Alanus Copus dial. 3. fol. 239. Bellarm. lib. 1. de beatit. ſanct. cap. 18.

THESIS XVIII.

Ac his quidem Scripturę teſtimonijs probare conantur,

à

à Iudæis Sanctos invocari solere. At candidè magis Ec
in Enchiridio, & quidam alij, [b] qui ingenuè confite
non posse hoc expresso Scripturæ loco ostendi. Vel sa
nullum inveniri ejus rei mandatum. Sed quod nihil de
in ijs præceptum legatur, id factum putant, partim q
populus Iudaicus lubricus esset ad idololatriam, par
quia Patriarchæ & Prophetæ Vet. Testamenti non
fruerentur beatâ Dei visione. Quod ad prius, non repug
mus dicentibus, per invocationem sanctorum lubric
reddi viam ad idololatriam. Verùm cogitare hîc opo
bat, non populum Iudaicum duntaxat, sed etiam Chri
num, ad eam nimirum quantum propensũ esse: quod q
verè à nobis dicatur, tristis experientia comprobavit.

[b] Alanus Co-pus dial. 3.

THESIS *XIX.*

Cur vero lubrica adeo via sit, hanc ipsi causam affer
quod respectu exteriorum actuum tanta inter honor
qui sanctis præstatur, quique Deo debetur, convenie
sit, ut discrimen eorum nec eruditissimis satis pateat,
dum imperiris. Atque hoc etiam non obscurè agnoscit B
larminus lib. 1. de sanctorum beatitudine, cap. 11. Enve
Omnes ferè actus exteriores communes sunt omni adora
excepto sacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, al
bus, & sacerdotibus. Ex aliis actibus exterioribus, qui
communes cultui Dei, & cultui creaturæ, non potest evid
colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturæ,
ne. Nam Abraham eodem actu incurvationis usq; ad ter
adoravit Deum, Gen. XVII, *& Angelos, Gen.* XVIII, *& bo*
nes, Gen. XXIII. Verùm sanè si tanta similitudo est cu
utriusque, ejus, inquam, qui *Sanctis*, quique Deo præ
tur: quis non videt, etiamsi ejusmodi *Sanctorum* cu
non expressis Scripturæ testimonijs prohiberetur, fa
tamen fore, ut eo supersedeamus, quando facilè adeo pe
um in idololatriam incidant, saltem imperitiores?

Th

THESIS XX.

Nec difficulter diluitur, quod negant[a], Patriarchas & Prophetas invocatos esse, quia nondum fruerentur beatifica Dei visione. Nam hoc ut esset (quid de eo sentiamus[b], alibi exposuimus) at Angeli saltem iuvocati fuissent, præsertim familiariter adeo cum hominibus versantes, ac quibus familiæ, gentesq; essent commissæ.

a Pighius controvers. 3. fol. 194. 6. Alanus Copus dial. 3. fol. 239.

b Disp. 2. de statu animæ separatæ.

THESIS XXI.

Quo verò stupore conscientiæ hanc causam agant Pontificij, argumento est quod Bellarm. ipse Sanctorum invocationem probatum it illo Genes. XLVIII. *Invocetur nomen meum super pueros hos, &c.* qui tamen cap. 19. lib. 1. de beat. sanct. scribere non dubitavit. *Ante Christi adventum, Sancti qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinariè preces supplantium. Ideò non fuit consuetum in Test. Veteri, ut diceretur, Sancte Abraham ora pro me, sed solùm orabant homines eius temporis Deum.* Idem dicit c. XX. & in controversiæ totius distributione, quam tractatui præmittit.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA TERTIA.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

THESIS I.

EXPENDIMVS ea, quæ de utroque Testamento adferri à Pontificijs solent, ut ostendant, sanctos etiam à populo Iudaico fuisse invocatos. Accedimus nunc ad ista Novi Testamenti loca, quibus ijdem probare conantur, invocationis honorem debitum Christianis, quos beatum in cœlis agere ævum constituerit Ecclesiæ. Ac primùm adducunt illud Matt. xxiv. *Beatus ille servus, quẽ Dominus cùm venerit, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, super omnia constituet eum.* Hinc Bellarm. [a], & Costerus [b], per bona Domini Ecclesiam intelligi aiunt: eoque cùm Dominus dicitur servum bonis suis præfecturus, concludunt, servum ante resurrectionem accepturum potestatem regendi Ecclesiam, & eam continuo protectione conservandi: quod & Papa Pelagius [c] docuit. Sed quanto aliter (ad quem tamen hic Bellarminus provo-

a Lib. 1. beat. sanct. cap. 18. paragr. Idem colligitur.
b Enchirid. cap. 22. paragr. Quando.
c In epist. 4. dec. cretali.

vocat) B. Hilarius. [d] Verba ejus sunt: *Qui* (servus) *si dicto audiens, & præceptis obediens erit, atque hæc agens, his immoratus, deprehendatur: gloriam à Domino, tanquam dispensator fidelis, & villicus utilis, consequetur, & super omnia bona constituetur, id est, in Dei gloria collocabitur, quia nihil sit ultra, quod melius sit.* Similiter Emmanuel Sa in Matth. XXIV [e]. *Super omnia bona, id est conregnabit cum Christo,* (inquit Origenes) *cui Pater omnia tradidit.* Et Stella in Lucam [f]. *Quicunque ad vitam æternam transfertur, constituitur super omnia bona Domini, quia essentiâ divinâ finitur.* Similia habet Toletus in Luc. [g] item Maldonatus in Matt. XXV. vbi interpretatur istoc Luc. XIX. 17. *Euge serve bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.* Verba sunt Maldonati, sed variè apud eum dispersa: *Nec enim sensus est, fore, ut in cœlo homines, aut civitatibus, aut vlli omninò officio præficiantur, sed quia de rege loquebatur, & regum est consuetudo, benè meritos vivos gubernandis præficere civitatibus, docet præmia meritis maiora se laturum.*

d In cap. 25. Matt. vers. 21.

e Citante Mortono ex edit. pri. Sed in Moguntina an. 1610. hæc sunt omissa.

f Cap. 12. vers. 43.

g In Luc. cap. 12. com. post. Annotat. 73. pag. 798.

THESIS II.

Etiam Andradius [a], Bellarminus [b], Costerus [c], alij, addunt ex 2. Pet. 1. 14. 15. *Certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod & Dominus noster Iesus significavit mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* Verùm argumentum hoc parùm solidum esse, non obscurè agnoscit etiam Bellarminus: *Quamvis,* inquit, *non sit evidens argumentum, tamen est probabile.* Nec eum juvat Oecumenius, cùm ait esse, qui de Petri post obitum cura erga fideles hunc locum intelligant. His enim verbis alienam Scholiastes sententiam recitat; ipse verò nobiscum agnoscit, mentem Petri esse, velle se adhuc superstitem sedulò operam dare, ut post mortem suam meminerint eorum, quæ ad perfectionem salutaris doctrinæ requiruntur. Et sanè non dicit,

a Orthodox. Expheat. l. 9. pag. 725.

b Lib. 1. de beat. sanct. cap. 18.

c Enchir. cap. 22 paragr. Praeterea.

Mos

Μὰ τὸν μὲν ἐξόδιον σπουδάσω, *Post meum obitum dabo operam:* Σπουδάσω δὲ ἐκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὸν ἐμὸν ἔξοδον. i. *dabo operam vt post obitum meum vos horum memoriam faciatis.* Ac pa- rique etiam Pontificij noſtram ſequuntur interpretati- nem: ut Thomas, Hugo Cardinalis, Gloſſa, Dionyſius Ca- thuſianus, & Cajetanus, omnes ad hunc locum. Caje- hæc verba ſunt: *Dabo a. operam, & frequenter, pro, & ſe- per, hoc eſt, indefeſſe, quamdiu vixero, &c. ut horum me- memoriam faciatis. Et eſt ſenſus: quod dabo ſemper operam, habeatis tractatus ſeu libros, quibus poſſitis ſemper memo- horum facere.*

THESIS III.

Præterea ex Apocalypſi loca aliquot advocant ad parti- vti c. 11. 26. *Et qui vicerit, & qui cuſtodierit uſq́, in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in vir- ga ferrea.* Nam de ſpiritibus mortuorum, vt inquit Bella- minus[d], loquitur Johannes, & de tempore ante reſurrecti- nem. Quare ſi ſpiritus illi gentes regant, etiam gentiū pr- ces ad eōs dirigendas arbitratur. Sed loci ejus mentem n perſpexit. Nam non tam interpretatio eſt verborum Dei dis, quæ ſunt Pſal. 11. quam alluſio ad ea. Præterea pertin- ea verba, tum ad gloriam & majeſtatem ſanctorum in co- lis, tum ad judiciariam poteſtatem: ſed vtrumque habe- ſunt ſancti in Chriſto communione perſonæ, non officij, procurationis ſive adminiſtrationis illius. Sententia igi- eſt, eos qui in fide perſeverabunt, regnaturos in & cu- Chriſto, ac judicaturos mundum, ſecundùm illud Chri- apud Matth. xix. 28. *Amen dico vobis, quod vos, qui ſe- ti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit filius hominis in ſe- majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, indica- tes duodecim tribus Iſrael.* Et illud Pauli de vniverſis ſa- ctis, 1. Corinth. vi. 2. 3. *An neſcitis, quoniam ſancti de mundo iudicabunt? Neſcitis quoniam Angelos iudicabim-*

[d] Lib. 1. de beat. ſanct. cap. 28. Similiter Coſter Enchirid. cap. 22. paragr. Quarta.

THE

THESIS IV.

Tuetur etiam se Bellarminus [a] illo Apocal. v. 8. *Quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, prociderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.* Atqui non intelligendæ hîc sunt preces αἰτητικαὶ, sed εὐχαριστικαὶ, vti liquet ex cap. 9. & 13. vbi dicuntur egisse gratias pro redemptione suâ, & Ecclesiæ totius in terris militantis. Nullis igitur siculis elicias aliud, quàm signari generalem εὐχὴν πᾶσι κοινὴν, vt habet Græcus Scholiastes.

[a] Lib. 1. de beat. sanct. cap. 18. Similiter Costerus in Enchir. cap. 22. paragr. Deinde.

THESIS V.

A Bellarmino [b] quoque, ac Costero [c], adducitur locus Apoc. VI. 10. *Et clamabant voce magnâ, dicentes, usquequo Domine, sanctus, & verus non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terrâ?* Verùm clamor iste animarum, non ratione ipsarum, sed ratione rei; ne, non ratione actus, sed ratione effectus intelligi debet: nomodo & Genes. IV. 10. sanguis clamare dicitur ob iniuriam nondum vindicatam. Vel dicendum, per clamorem magnum intelligi magnum desiderium, quo animæ extremum judicium desiderant, vt vltor gladius in impios, & Ecclesiæ persecutores, distringatur; quod partim propter optant, quò pleno gaudio perfruantur; partim propter Ecclesiam, vt persecutionis ea miserijs liberetur.

[b] Lib. 1. de beatit. sanct. cap. 18.
[c] Enchirid. c. 22. paragr. quarto.

THESIS VI.

Quemadmodum verò de veteri Testamento factum dimus: ita etiam è Novo, priùs quidem adstruunt Anlorum invocationem, exinde autem [a] sanctos, vt qui ὁσίους dicantur [b] in Scripturis, invocandos esse con-

[a] Alanus Copus dialogo 3. fol 239.
[b] Luc. 20. 36.

cludunt. De Angelis quod dicunt, probare conantur e
pocal. VIII. 3. 4. *alius Angelus venit, & stetit ante a*
habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensa m
vt daret de orationibus Sanctorum omnium, super alta
reum quod est ante thronum. Et ascendit fumus incens
de orationibus Sanctorum, de manu angeli coram Deo.
loco etiam pugnat Peresius Aiāla [t]. Atque addit, *Ha*
cus est tam clarus, vt expositione alia non indigeat. A
non aliud hinc colligi potest, quàm orationes nostras
gelis offerri Deo, atque ab ijsdem exauditionis nunc
interdum afferri: quod etiam docemur Dan. IX. 22. & 2
Tob. XII. 15. Luc. 1. 13. Act. X. 4. Quanquam
hoc Apocalypseos loco, cum Primasio, & alijs, per
gelum possumus intelligere Christum, qui vultui Dei
nobis apparet, ac per quem Deo sacrificia laudis offeri
vt est Hebr. XIII. 15.

[t] De Tradit. part. 3. cap. de cultu sanct. fol. 101.

THESIS VII.

Sed plus fortasse coloris habet, quando idem con
comprobare exemplo Iohannis Euangelistæ; qui, v
Apoc. XIX. 10. cecidit adoraturus Angelum. Quæri
que Bellarminus, meliusne nos Iohanne sciamus, an A
li sint invocandi: quomodo & olim Angelicos fuisse a
mentatos verisimile est. Sed similiter quærant Chri
abnegantes, an melius nos apostolo Petro sciamus,
Christus sit abnegandus. Nam vti illud Petri à Christo,
& Iohannis factum ab Angelo improbatur. Quare rec
à Bellarmino quæramus, meliusne, an invocandi sint
geli, ipso sciant Angelo, qui vetuit, ne Iohannes ho
ceret; & rationem addit, *Conservus enim tuus sum.*
quia postea, c. nempe XXII. 8. invocasse Angelum dic
Iohannes, ideo audiendus Bellarminus, cùm dicit, & Io
nem, & Angelum rectè fecisse; illum offerendo hon
convenientem, hunc negando: illud officij fuisse,
modestiæ. Nec enim idem, sed alius Angelus

Ideo

coque quemadmodum primò Angelum adorare voluit
hannes, eò quòd Angelum hunc non creatum Angelum,
d Christum ipsum esse arbitraretur: ita secundò quoq; po-
it judicare, quia etsi primus Angelus creatus erat, secũdus
men increatus esse poterat. Deinde, vt hoc non esset, quid
ohibet dicere, secundò etiam infirmitate peccasse? quemadmodum enim sæpius Christum abnegavit Petrus, & secundò Angelum creatum invocare potuit Iohannes. sanè honorem eum non deberi Sanctis, qui à Iohanne ebebatur Angelo, eum enim detulisse honorem soli eo debitum, distertim agnoscit Catechismus Tridentinus [a]: demque sententia Baronij Tom. 1. Annal. ad annum t. [b]. vbi de Angelicorum hæresi tractat: & Gregorij de lentiâ, lib. 1. de idololatriâ. c. 1v. multorumque alio-m [a], vti & è Scholasticis, Thomæ Aquin. secunda se-ndæ, Quæst. LXXXIV. & è veteribus, Augustini de eligione c. LV. & lib. XX. contra Faustum Manichæ-n cap. XXI. Sed de veterum testimonijs videbimus se-ratim.

[a] In explicat. præcepti, 1.

[b] Pag. 601. ed. Mor, ann. 1612.

THESIS VIII.

que hæc non obscurè docent, non minùs Pontificios 7. stra esse, cum ex novo Testamento probare conantur, Christianis rectè invocari Sanctos, quàm cum ijdem ex teri aut Novo Testamento factum id probant à populo daico. Nec desunt è Pontificijs, qui hac parte non ultum nobis repugnent. Sed vti de populo Iudaico, etiam effugium quærunt de Christiano. Nam cur de nihil scribant Apostoli & Evangelistæ, hanc rationem ferunt, quòd ob proclivem lapsum in idololatriam me-erent gentibus, quibus evangelium annunciari oporte-t. *Sub Evangelio*, inquit Eccius [b], *non fuit præcepta, ne miles conversi crederent se iterum induci ad cultum terri-narum, ac pro veteri more sanctos, non vt patronos, sed vt eos adorarent, sicut Lycaonici Paulo & Bernabæ sacrificare volebant,*

[a] Institutionis Christianæ iussu concilij Moguntini provincialis editæ a. 1549. Item Costeri Enchirid. cap. 22. solu. obiect.

[b] In Enchirid. Loc. Comm. ex edit. Alexandri Weissenhorn. Sed edit. Colon. Heronis Alopecii verbis & hic & infra citandis variat, mentem tamen retinet.

volebant *Act.* XIV. Similiter Alanus Copus dial. [1]
Nec desunt causæ, cur Scriptura disertam mentionem
Invocationis non faciant, aut saltem expressis verbis eam
præcipiant: veteris quidem testamenti, quia adhuc Bea-
animæ non erant in cœlum receptæ: novi verò, quia nu-
erat tempus in ipsius fidei exordiis, eam mundo doctrinæ
vulgandi, ne gentiles arbitrarentur plures nos Deos c
Sed quàm nullius hæc momenti sint, docere potest, q
non solum gentibus convertendis, verùm etiam conv
ab invocatione Sanctorum periculum fuit: vti aperti
Romanæ Ecclesiæ superstitio ostendit, de qua nonnull
am Pontificiorum conqueruntur. Vti Lud. Vives no
Augustin. de Civ. Dei lib. VIII. cap. vlt. *Multi Chri*
Divos divasque non aliter venerantur, quàm Deum, nec
in multis, quod sit discrimen inter illorum opinionem de
ctis, & id quod gentiles putabant de Diis suis. Etiam
dicat Sadoletus lib. IV. epist. II. ad Erasmum: Qu
mium est, subaccusari posse videtur, cuiusmodi est quor
sanctorum veneratio, & picturarum crebritas, Apertius
celius commentariolo [a] pro intercessione sanctorum:
nam vulgus fidelium errore liberaretur, quo hactenus pr
sanctorum plus fisus est, quàm Dei sui.

[1] Fol. 239.

[a] Adnexus is homilijs Wicelij Lipsiæ editis a. 1538.

THES. IX.

Alteram etiam rationem idem Eccius [b] adjungit. Si
quit, *Apostoli & Evangelista docuissent, sanctos veram*
arrogantiæ iis datum fuisset, ac si ipsi post mortem gloriam
lam quæsivissent. Noluit ergo Spiritus sanctus expressis Sc
turis docere venerationem Sanctorum. Eandemque ratio
adducit Alanus Copus dialog. III *c.* At causam long
am adfert Augustinus contra epist. Parmeniani li. II. c.
Si vero ita diceret, Hoc scripsi vobis vt non vobis, & si qui
caverit, mediatorẽ me habetis apud patrẽ, ego exoro pro
tis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorẽ pos
piscopũ inter populũ & Deũ: quis eum ferret bonorũ a

[b] Loco supr. thes. citato.

[1] Fol. 239.

m Christianorum? Quis sicut Apostolum Christi, & non t Antichristum intueretur? Adhæc si nemo superstitum se hoc voluit monere, saltem monuissent de defunctis: uidem Stephanus, Iacobus, alij, statim ab obitu Domini erunt interempti: quos nec Apostoli invocant vspiam, c invocandos monent. Saltem etiam de vigine Maria mo-isset Iohannes, qui ei diutissimè supervixit: si non fusè c de re agere voluisset, saltem verbo attigisset, ne tam pia, i vocant, devotio periret.

THESES X.

Hactenus commonstravimus, quàm densis, sed parum rtibus armis, decertare soleant Pontificij, vt expugnent gumentum illud invictissimum, quod invocatio sancto-m nullo Scripturæ mandato, vel promissione, vel ex-mplo, ac ne comminatione quidem, si omittatur, vel iam comminationis exemplo comprobetur. Nunc vi-camus, vt in aciem progrediantur, quò argumenta cæ-ra debellent. Sunt verò arma, quæ expediunt, triplicia. Et lijs quidem probare contendunt, scire sanctos in cœlis, ngulares hominum casus in terris; ac proinde vel inter-essione, vel etiam gratiæ collatione, juvare eos velle, & osse: alijs, vt ostendant, nihil per eam diuinæ gloriæ dero-ari: alijs denique, vt evincant, non esse eam iniuriam of-icio Christi mediatoris.

THESES XI.

Ordiemur à primis illis, quibus refellere conantur, quod diximus, sanctos in cœlis nescire particulares homi-num casus, eoque vtiliter invocari minimè posse. Duo au-tem sunt, qnæ potissimũ obducunt: vnum, de Angelis; alte-rum, de Sanctis in terris; vnde sanctorum in cœlis parem esse rationem coniectant. Ac de prioribus quidem ita dis-

[a] Clingius lib. 4. c. 44.

ſerunt. Angelus, de quo legimus Act. x. 4. norat elee-
nas & orationes Cornelij: & Zach. 1. 12. ſcit Angelus
adeſſe ſeptuageſimum: ac Lucæ xv. 7. gaudere, dicitur
gelos in cœlis ſuper vno peccatore pœnitentiam
Iam verò, inquiunt, Luc. xx. 36. dicuntur beati fore
vnde colligunt, non minùs animas beatas, quàm An
ſcire, quæ gerãtur in terris. Verùm quod de noſtri an
gelorum ſimilitudine poſt hanc vitam dicitur, id virt
non officij ratione intelligi debet. Noſſe autem, quæ
latim homines, vel agant, vel patiantur, non pertinet a
ficium beatarum animarum, quæ à laboribus ſuis req
cunt, inque ſolo Deo laudando occupantur: ſed mund
ctat Angelorum, qui adminiſtratorij ſpiritus à divin
Herbæos [b] ſcriptore dicuntur, eò quod ad miniſtra
fidelibus mittantur: de quibus etiam illud Pſalm. xc.
legitur, *Angelis ſuis mandabit de te, &c.* Et ſanè beat
cœlo res hominum neſcire, etiam Auguſtinus [c] prob
Eſaiæ. LXIII. 16. & 2. Reg. XXII. 20.

[b] Cap. 1. 7.
[c] Lib. de cura pro mortuis cap. 13.
[d] Facultas Theolog. Co nienſis adverſus Monhem. dialo 7. 6. Renatus Benedictus panopliæ fol. 36. Coſterus in Enchor. cap. 22. paragr. Secunda propoſitio.
[e] Verſ. 12.

THESES. XII.

Alterum argumentum peti dicebamus à *Sanctis* inte
vti [d] quod 2. Reg. v. 26. Eliſæus cognoſcit, quid G
dixerit, atque egerit: quod idem, vt legimus cap.
ſciverit omnia, quæ Rex Syriæ ſecretò in conclav
conſultâſſet: quod item Daniel, cap. 11. 30 prophetia
noverit viſionem Nebuchodonoſori, quæ ipſi excid
nec deſunt, qui validè hoc comprobari putent è Lucæ
29. vbi Abraham nominat Moſen & Prophetas. Sed poſ
mum hoc ab ea narrationis parte eſt, quâ parabolica
nec ſi ab hiſtoria eſſet, inde conſequeretur, cognitum
brahamo fuiſſe Moſem, aut Prophetas, cùm adhuc in
eſſent. Quod verò ad Eliſæum ac Danielem, hoc extr
dinariæ erat vocationis. Sancti verò in cœlis, nec ordi
am, nec extraordinariam iſtiuſmodi vocationem hab
Non quidem negamus, poſſe Deum etiam particulares
juſſu

modi mortalium actus beatis animabus revelare: sed non potentia, verùm Dei voluntate, de eventis judicari de-. Nam vt est Psalm. cxxxv. 6. *Deus fecit, quæcunque lt, in cœlo, & in terra, in mari, & omnibus abyssis.* Potenigitur voluntate Dei limitatur: voluntas autem Dei ex rbo cognosci debet: at Verbum nusquam docet, Deum ctis necessitates, & preces nostras indicare. Imò conrium ex eo potiùs ostendi potest, vt antea vidimus.

THESES XIII.

Deinceps gradum capessamus ad Pontificiorum κριθολογισμὸν, distinctiunculas, quibus probare conantur, invocatione ctorum nullam fieri injuriam Deo. Respondet enim nisij Catechesis, *invocari Sanctos, non vt Deum creato-, sed vt dilectissimos Dei amicos:* sive, vt Catechesis Auiaca habet, *non vti Deos, Ethnicorum more; neque perinde Deum sanctum sanctorum; sed longè inferiore modo ac gra-, velut amicos Dei, &c.* Verùm cautio hæc parùm est ta; quia protestatio facto est contraria. Nam hoc ipso, od invocant Sanctos, tanquam qui sciant cogitationes manas, semperque gemitus veros à simulatis possint cernere, ostendunt se sanctos ex parte invocare, tanquam i creaturæ sortem excedant, gloriamque eam partici-nt, quàm se Deus homini vlli dare velle negat [a]. [a] Esa. 42. 8.

THESES XIV.

Neque ignoro, vt scripserit Guilielmus Fabricius. Pon-icius & Archiducalis librorum censor [b]: *Deum, quod sibi vinitatis & omnipotentia iure, est proprium, non modo Dei-re, & sanctis; verùm etiam, quod mirabilius est, eorum i-agimibus communicare dignatum esse.* Verùm hæc pro pla- impijs dicimus. Sanè invocatio, qualem dixi, planè ei propria est, ac prorsus incommunicabilis, eoque glo-æ diuinæ derogat, si secundum vllum, vel modum, vel [b] In approbatione Diuæ virginis Hallensis à Iusto Lipsio scripta.

gradum, communicetur Sanctis.

THESIS XV.

Nempe vti in conjugio concubitus, ita invocatio ... osa in divino ſe cultu habet. At mulier, ſi cum alien... rito concumbens, eo ſe tueatur, quod non conſuesc... illo, tanquam cũ marito; ſed adfectu quodam inferior... vt cum amico mariti; nõ eo culpam detergeat, ſed im... citiæ addat crimen impudentiæ. Nihilo igitur magis ... tualis ſcortationis culpam tollit, quod Pontificij S... religioſam ſe invocationem præſtare dicunt, ſed n... Deo, verùm tanquam Dei amicis.

THESES XVI.

Tamen ſententiæ iſti ſuæ patrocinium ex *Scriptur*... ſis quærit Bellarminus lib. 1. de invocat. *Sanct.* cap.... vbi cum dixiſset, bifariam invocari ſanctos, vel vt D... vel vt amicos Dei. ac prius tantùm literis ſacris adhæ... mox mantelo eiuſmodi dogma iſtoc palliat. Quemad... dum nos in Deum tantummodo credendum, eoque ... ſolum invocandum probamus ex illo ad Rom. x. 14. *... modo invocabunt, in quem non crediderunt?* ita ille in *Sa*... quoque credendum, eoque ſecundum gradum quem... hos etiam invocandos, probat ex illo ad Philem. ver... *Audiens tuam charitatem et fidem, quam habes ad Dom... Ieſum, et in omnes Sanctos.* Similiter diſsertaverat H... in Confeſsione Petricouienſi[a]: Sed non videt vterque ... ritatem & fidem, κατ' ἀνθρωπον Hebræorum more, re... hoc ad Chriſtum, illud ad *Sanctos*, nempe Chriſtian... genos & afflictos. *Sanè* tantum abeſt, vt probemus ... in ſingulos *Sanctos*, vt cum Auguſtino[b] credendum ... mus in Eccleſiam ipſam: quippe quæ, vt rectè ibidem ... tur, Dei quidem ſit domus, Deus verò non ſit.

[a] Fol. 110. edit. oper. Antverp. a. 1571.

[b] T. 10. ſerm. 131. quæ eſt de expoſitione ſymboli.

THE...

THES. XVII.

Atque ex his etiam planum fit, quid judicij ferri debe-
, de ſimili commento: iſto nempe. Triplicem faciunt
xcellentiam divinam, civilem, ac mediam: & exinde
lligunt, triplicem eſſe adorationem: quarum primam
ocant Latriam, quæ debeatur Deo ob perfectionem di-
nam: alteram ciuilem, quæ principibus, præceptoribus,
iriſque præſtantibus, ſiue ob naturalem excellentiam, ſive
b terrenam dignitatem, exhibeatur: tertiam, Duliam, quæ
nctis præſtetur ob gratiam ſupernaturalem, aut gloriam.
ræterea Duliam dividunt in Duliam proprie dictam, &
yperduliam: hanc virgini Mariæ, illam reliquis tribuunt
anctis. Sed eo peccat hæc diſtinctio, quod cultum Regi,
c beatis animabus præſtandum, ſpecie ſtatuat differre, cum
on differat niſi gradu; quemadmodum nec honos, qui Ma-
iæ, quiq; cæteris Sanctis præſtatur, aliter quàm gradu,
iſcriminatur.

THES. XVIII.

De vocibus verò nolumus cum Pontificijs rixari. Diſcrimen quidem vocabulorum λατρείας, & δουλείας, quo illa
ni Deo, hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in
Scripturis ſanctis, nec in ſcriptoribus claſſicis obſerva-
tur: vt etiam Valla [a], viues, [b], alijque agnoſcunt. Imò
δουλείας vox, niſi eam μετωνυμικῶς ſumamus, ſanctis minùs,
quàm Deo competit, quia ratione cultus religioſi non
creaturæ, ſed Dei δοῦλοι ſumus: quemadmodum ex Pon-
tificijs Pereſius [c] agnovit, fruſtra id culpante Bellarmi-
no [d]: Nihilominus tamen eos, qui diſtinctionem hanc
probant, minime improbamus, partim quia vitanda eſt
viro prudenti omnis λογομαχία: partim quia nec inutile vi-
detur, ſi cultibus toto genere differentibus, qualis eſt Dei,
& creaturæ, ad ὁμωνυμίαν vitandum diuerſa imponantur no-
mina:

a Annotat. in Matt. cap. 4.
b In Auguſtin. lib. 10. de Civ. Dei cap. 1.
c De tradit. part. 3. conſiderat. 7.
d Lib. 1. de beatit. ſanct. c. 12.

mina: partim denique, quia nec ab ea abhorruit Augustinus[e]: ne quis Damascenum, Bedam, vel eos, qui concilio Nicæno secundo interfuerunt, hanc distinctionem primi fabricâsse putet. Nec idcirco prævaricamur, nec Pontificiorum causam juvamus quicquam, quia, (vt Calvinus[f] de distinctione agens agnoscit) *de re, non de voce quæstio est.* Nempe hoc est, quod in Pontificijs damnamus, quod cultum suum Deo illibatum non servant; sed diuinum illum honorem magnâ parte transcribunt sanctis, eoque idololatræ sunt, cùm non λατρείας, sed δουλείας presse sic dictam, exhibeant sanctis. Quippe qui eos invocent, tanquam qui vno momento tam multas, tam dissitas, tam dissentientes preces percipiant, & ita percipiant, vt veras à simulatis vbique semper exquisitè discernant.

e Lib. 1. super Genesin. qu. 61. & in exod. Lib. 2. quæst. 94. & in Levit. li. 3. quæst. 66. & lib. 10. de C. D. c. 1. & lib. 20. contra Faustum Manichæum c. 21.

f Lib. 4. cap. 12: paragraph. 2.

THESES XIX.

Postremò conantur Pontificij[a] ostendere, invocationem Sanctorum nihil derogare gloriæ Christi mediatoris. Cùm enim duæ sint mediatorij officij partes, meritum & propitiatio, & deprecatio sive intercessio: prius quidem fatentur solius esse Christi; alterum verò cum Sanctis commune ei esse volunt. Verùm Scripturæ vni Christo tribuunt officium Mediatoris, atque Aduocati: vt. Tim. 11. 5. Rom. VIII. 24. & 1. Ioh. II. 1.

a Clingius lib. 4. cap. 42 Institutio concilii provincialis Moguntini ca. de Invocat. Sanct. Alanus Copus dial. 3. pag. 239.

THESES XX.

Ictum hunc exire se Pontificij posse arbitrantur, si dicant, vnum se agnoscere intercessorem, qui δέησιν preces nostras offerat Deo Patri: sed plures statuere, qui apud Christum pro nobis intercedant: quales cùm Christo subordinentur, neutiquam possint gloriæ Christi derogare. Sic quoque gloriam Christi imminutum eunt. Nam plurimùm detrahunt benevolo ejus affectui erga nos: quem nobis describit scriptor ad Hebr. IV. 15. *Non habemus pontificem*

em, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum tem per omnia iuxta similitudinem absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt accipiamus misericordiam, & gratiam inveniamus in auxilium opportunum.

THESES XXI.

Præterea intercessio istæc, contrà quam videri volunt, n subordinata, sed collateralis eo ipso statuitur, quòd edant, sanctos esse promeritos, vt exaudirentur: tum m quòd non exauditionem solùm meruisse arbitrentur, d etiam ea, quæ petimus, conferendi potestatem. Itaque icquid in Psalmis, vel Deo assignatur, vel Christo, id in alterio Virginis Mariæ τῇ Θεοτόκῳ Virgini tribuere reveris non est Bonaventura. Illud quoq; æqualitatem indicat, iod (quemadmodum etiam ex picturâ in Silvæducensi mplo ab Episcopo Masio constituta apparet) dubitare se fiteantur, vtrum ad vbera virginis Mariæ, an ad sanguim Christi sit recurrendum. Quid quod etiam Sanctos hristo ac Deo patri præferant interdum? vt cum in Canco Romanæ Ecclesiæ dicitur, *O felix puerpera, Nostra pis scelera, lure matris impera Redemptori.* Item cùm dint, Deum, sic distribuisse regnum suum, vt Mariæ tribuit misericordiam, justitia sibi reservata: item cùm doent, à foro justitiæ Patris ad forum gratiæ Mariæ esse prooandum: quemadmodum scribunt Gabriel Biel in Can. lissæ, lect. LXXX [e]. & Bernardus de Bustis in Mariali suo rm. III. Multaque eiusdem monetæ legere est apud alios amplurimos: etiam eos, qui quotidie prodeunt in lucem. ti quod nuper scripsit Io. Wilkinsonus, in Testimonio e spica miraculosa, apud Andream Eudæmona, Apologia ro Garneto [a]: *Quo tempore contigit, vt P. Hollando, Societatis Iesu sacerdoti, quicum per id tempus fortè versabar, de rebus pijs, beatique patris Garneti morte, differenti, omnino statuerim, Beatissimæ Deiparæ Virginis opem ac preces (quas P. Garnetus,*

[e] Fol. 233. col. 1.

[a] Fol. 357. edit. Colon. 1610

P. Garnetus, fugiente iam spiritu, supplicitèr implo ARTEM *esse* VNICAM, *ad Numen, humano scelere gra commotum, dicto citiùs tranquillandum.* Cui gemin lud aliquanto antiquioris monetæ, in Hortulo anim *te hodie, ô* VNICA *spes miserorum confugio &c.*

THES. XXII.

c Eiusdem lib. cap. 19. & alibi.

Illo quoque argumento pugnat cum alijs Bellarmi quod Iacob. 5. 16. legamus, *Orate pro vobis invicem salvemini. Multùm enim valet deprecatio iusti efficax* apud Paulum, Rom. xv. 30. *Obsecro vos fratres, vt adiu tis me in orationibus ad Deum.* Sic Eph. vi. 18. 19. Thess. v. 25. & 2. Thess. iii. 3. & Coloss. iv. 3. 1. Tim 1. & Hebr. xiii. 18. Ac possunt similia depromi de ve Testaméto. Vt quod Abraham pro Sodomitis, Gen. xv 25. Moses pro Israelitis intercesit, Psal. cvi. 23. Chri tiam scriptum Gen. xx. 7. *Orabit pro te, est enim pro & vives.* & Iob. xlii. 8. *Ite ad servum meum Iob, & bit pro vobis, faciem eius suscipiam, vt non imputetur stultitia.* Et 1. Sam. vii. 8. filij Israel dicunt Samueli *cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt vet nos de manu Philistinorum.* Et Ezech. xxi. 30. Deu quit: *Quæsini de eis virum, qui interponeret sepem, & s oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non* Quæ loca indicant, Deum ipsum velle, vt Sancti pro intercedant. Nec vel Bellarminus, vel alij, non videt qui hæc testimonia de vivorum oratione in hac vita respondent, colligi hinc posse, si compellatio viuorum deroget quicquam gloriæ Christi mediatoris, nec illi trahi aliquid alloquio beatarum animarum, quia nos ad eas animo orationem promant, quàm facerent, si pr forent. Sed argumentum hoc multifariam extra orbi currit: Nam interpellatione mortuorum poscimus alio à casuum nostrorum gnaris: qui verò mortuos inter lant, petunt aliquid à rerum nostrarum ignaris: qui p

ntes orant, nihil illis tribuunt aliud, quàm quod audire
s possint, quibus coram adsunt; qui beatas invocant ani-
as largiuntur eis vim absentes exaudiendi, & quidem
dem momento penè infinitos, ac tum locorum intervallo
ngissimè dissitos, tum votorum naturâ maximè dissiden-
s, quod nulli convenit creaturæ. Præterea præsentes invo-
ntur, vt conserui; sancti in cœlis, tanquam medij inter
eum & homines. Deniq; si vel eos compellarent, quomo-
præsentes orandos putant: sic quoque gloriæ Christi de-
garetur, quia ab ijs rogantur, tanquam qui promeriti sint
auditionem, quod vni conuenit Christo.

THESIS XXIII.

Vidimus quàm infirma sint, quæcunque à Pontificijs af-
rri solent, ad infringendam vim argumentorum, quibus
anctorum invocatio oppugnatur. Nunc mantissæ loco ad-
ciemus ratiunculas quasdam Pontificiorum, quibus
anctorum adstruere invocationem conantur. Ac primò in-
uiunt; quemadmodum in Regum aulis, non rectà ad Prin-
ipem itur, sed adeundi sunt primùm, qui apud prin-
ipem sunt in auctoritate: itidem non rectà nobis adeundũ
Deum, sed per Sanctos ei preces nostras offerendas. Verùm
x humanis moribus de moribus diuinis colligi nihil potest:
uxta illud Hos. xi. 9. *Deus sum, & non homo,* & Es. lv. 8. 9.
*Non enim cogitationes meæ sunt cogitationes vestræ, neq; viæ
vestræ viæ meæ, dicit Dominus. Sed quemadmodum cœli terrâ
sublimiores sunt, ita excedunt viæ meæ vias vestras, & cogita-
tiones meæ cogitationes vestras.* Ajunt & 2. Sam. xiv. Absa-
lonem patri reconciliatum, non statim admissum esse in e-
jus conspectum; sed biennio integro se domi continuisse,
nec vidisse faciem Regis, nisi beneficio Ioabi intercedentis.
Addunt item, Adoniam, quo Abisagen à Salomone impe-
traret, vsum Bathsebæ intercessione apud Regem, atq; hanc
à Rege ad dexteram collocatam. Verùm non ex ratione se-
culi, sed verbo Dei, de voluntate diuinâ debit judicari.

THE-

THESIS. XXIV.

Ficulno æquè argumento pudendum hunc errorem gere conantur [a], cum ex vnione mystici corporis Ch colligunt Sanctorum in cœlis sollicitudinem pro Sanct terris, indeque & illorum pro his intercessionem, & rundem ab his invocationem probant. Nam præsentes o dem, & singularium malorum gnari, eorum sensu affic tur singulariter, &, vt afficiuntur, ita Deum orant: a sentes singularium casuum ignari, vti non tanguntur s malorum singulari, sed tantummodo naturæ consensu co muni, ita nec pro afflictione singulatim, sed tantum co muniter Deum orant.

[a] Antididagma Coloniense fol. 38. Bellarminus li. 1. de beatit. Sanct. cap. 18.

THESIS XXV.

Conantur quoque Pontificij probare, gratam accepta que Deo esse invocationem Sanctorum, quia id miracu ad Sanctorum memorias sæpe sit testatus. Ita Bellarm. 1. de Beatit. Sanct. cap. xx. ait, certum esse *ex tot mira lis, non frustra invocari Sanctos, etiamsi daret eos non aud neque cognoscere nostras preces. Nam aliquem eorum fungi. &c.* Nempe censet Bellarminus, valere idem p nos debere miracula, quod expressum Dei mandat sed multum fallitur. Namquicquid miraculorum fact fuit ad invocationem Sanctorum confirmandam, id seu bris perscriptum, seu famâ perlatum, seu sensu compo tum, omnino istiusmodi est, vt fidei nostræ fulcimen esse non possit: partim quia istiusmodi relationes falso, scriptis, vel famâ, proditæ videri possint (omnis enim h mo mendax) partim quia præmoniti sumus à Sp. Sanct adventum Antichristi fore secundùm operationem Sat cum omni potentia, & signis, ac prodigijs mendacio 2. Thess. 11. 9. 10. Nec iccirco statuimus, miracula omn quæ veteres ad martyrum memorias factas dicunt, vel me

[a] Institut. Christ. concil. provinc. Mogunt. an. 1549. cap. de invocat. sanct.

dac

cia, vel præstigias fuisse: sed ex varijs, quæ narrantur, illa ùm pro veris habemus, quæ ad Evangelium Christi confirmandum, Ecclesiamque eius ædificandam, conducunt. nc enim verum esse miraculorum finem, discimus ex arci vlt. & Ioh. xx. Atque ex his Pontificiorum [illegible], distinctiunculis, argumentis, liquet, quæ ad propugnandam Sanctorum invocationem ab ijs dicuntur, nihil aliud esse, quàm funiculos ex arena contextos; vt de hæreticorum argumentis loquitur Irenæus [b].

[b] Lib. 1. cap. ea; 1. pag. 33. edit Feuard.

FINIS.

THESES HISTORICÆ DE INVOCATIONE SANCTORVM

THESIS I.

VT Apostolicis temporibus, ita etiam seq culo post, hoc est ad Origenis vsque & Cyp ætatem, non religiosa alius invocatio nota quàm solius Dei: non singularis alius inter in cœlis quàm vnius Christi,

Testes nobis Ignatius, Iustinus, Athenagoras, Tati Irenæus, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, C mens Alexandrinus, & ij quorum fragmenta, tanq reliquias quasdam aurei generis, Eusebius nobis conse vit. Vniuersi enim Deum in Christo invocandum doc nec reperias in ijs quicquam, quod huic sententiæ obsit, nihil, quod non prosit. Verum quia à præsentis institu tura alienũ est, vt vacemus tot testibus audiendis: nunc tius testimoniũ adducam, non singularis doctoris, sed torũ fratrum Smyrnensium, qui nomine Ecclesiæ suæ

rent: & quidem Ecclesiæ eius quæ hactenus audijsset B. olycarpum martyrem, ipsum B. Iohannis discipulum, quem huic Ecclesiæ Iohannes præfeciſſet. [a] *Sic igi-* r illi in literis, quibus ad Ponti Ecclesias doctoris sui olycarpi martyrium fideliter describunt: vti apud Euse- ium lib. IV. Histor. Eccles. cap. XIV. [“] videre est: *erti homines Nicetem commonebant, vt præsidem exoraret, e corpus Polycarpi cuiquam daret, ne Christiani, inquiebant, rucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant. At illud uidem miseri penitus ignorobant, non posse nos aliquando animum inducere, vt vel deseramus Christum, qui pas- us pro omnibus toto orbe salvandis, vel alium quempiam co- amus.* (ἐκεῖνον γὰρ τοῦτον οὔτε) *illum enim, qui Dei filius est, doramus,* (σεβόμεθα) *martyres autem, vt discipulos & mitatores Domini meritò diligimus,* (ἀγαπῶμεν ἀξίως) *propter ncredibilem eorum benevolentiam erga proprium regem & magistrum, quorum vtinam & nos consortes & discipuli amus.* (ἀγένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς ἢ μαθητὰς γενέσθαι) Paulo e- iam post clarius explicant, cuiusmodi honorem habe- e soleant sanctis defunctis. *Postea*, inquiunt, *ossa ius potiora lapillis pretiosis, auroque puriora collecta à nobis stic loci reposuimus, vbi consentaneum erat. Vbi sanè nobis liquando in vnum conctis, Dominus præstabit, vt celebrem ius martyrii natalem cum exultatione & gaudio, quan- um fieri potest, maximo recolamus: idque cum ad athleta- um istorum memoriam, tum ad eorum exercitationem & pra- aratione, qui posteà certamen eiusmodi sunt subituri.* οὐ τὰ τῶν ἀθλησάντων μάρτυρα καὶ τῶν μελλόντων ἀγωνίζεσθαι καὶ ἑτοιμάζειν. Ex priori illa clausula discimus primævam illam simplicem ntiqnitatem solere martyres ἀγαπᾶν, quomodo & soci- tatis ac dilectionis cultum ijs tribuit Augustinus: [a] *non* verò σέβεσθαι, sive adorare, non θύειν sive *colere*, vt bene Rufinus hîc loci vertit, pro quo *colere vt Deum* maluit Christophorsonus, interpres & hîc & alibi passim infidus. vt de eo quoque in animadversionibus Eusebianis censet Ios. Scal. Altera verò clausula docet nos, honorem quem

[a] Irenæus, lib. 3. c. 3.

[“] Lat. sed Gr. 15. fol. 39. edit. R. St.

[a] Li. 20. contra Faustum Manichæum cap. 21.

Apostolorum discipuli, vel qui hos audîssent, pra
martyribus soleant, in eo fuisse situm, quod corpo
rum cineresve terra conderent, ac natali, hoc est, mor
lorum die, ibidem loci (cœmeteria enim præcipua ver
Christianorum templa erant: vt Onuphrius [a] quo
servat) certamina ipsorum panegyri celebrarent: ac
quo præsentes hac ratione ossibus ac cineribus ipsis ad
tationem eorum vehementius inflammarentur.

Adversus hæc Pamelius [b] obtendit, Anacleti decret
tertiam: quasi non etiam Nicolai Cusani Cardinalis [c],
tonij Contij I. C. [d], aliorumque confessione epistola
supposititias esse iam diu constaret. Dionysius Pon
os nil iuvat: & quid de eo sentiendum sit, etiam ex V
[e], Cajetano [f], Erasmo [g], Rhodigino [h], aliis, disci potes
Iustino, quem angelorum cultum agnovisse dicunt, fal
eos interpretatio Perionij. Verba eius hæc sunt apol
τὸν σωτῆρα καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ ἐλθόντα, σπείρας τι τὸ ἀσώματον α
θεὸν ὑπεμενοῦμεν. Locus memorabilis pro invocatione
Trinitatis. Sed de Angelis istic nihil, nisi quod (
verba breuitatis causa non apposuimus) in filij
συμβουλὴν addit, vt nos, Angelorum instruxisse exerc
Verum si Iustinus idcirco angelos credidisset invoca
saltem extremo memorâsset loco, non, inter patrem
lium medios collocâsset. Quocirca Bellarminus [i] pro
re maluit ad Irenæum, quia is lib. V. cap. XVI. [k] (qu
loco mirè se torquet Gallasius [l]) Mariam dicat fuisse
advocatam. At cui verisimile fiat hoc Irenæum vo
scripsisse, ea saltem mente, qua vult Bellarminus? quippe
Eva statim post obitum, sive, vt Patres censent, de
cum Christo in cœlum translata fuit, sane m
ante Mariam in cœlum fuerit translata. Sed sine d
παράκλητον scripserat Irenæus, quæ vox cum consolatri
hic significaret (solatium enim Euæ post peccatum, pro
sumque Saluatorem in Maria virgine fuisse dici pote
quidem κατ' ἀντὶ, sed κατὰ μετουσίαν & συναλλαγὴν, qua salu
ὑπόστα

a De cœmeteriis cap. 12.

b In epist. Cyp. 57.

c De concord. cath. li. 2. c. 34. p. 771.

d 6. q. 1. c. Beatus.

e In Act. 17.

f Ibid.

g præfat. paraphr. in 1. Cor. & schol. in Hier. de Eccl. script. & declar. ad cens. Paril. tit. 31. declar. 91.

h Lib. 2. ant. lect. c. 32.

i P. 43. edit. Commel.

k lib. 1. de beat. sanct. c. 19.

l Ex vulgari distinct. Ecvardentianæ edit. cap. 19.

m Annot. in Iren.

ἀγωνίας organum futura erat) vetus interpres advo-
tam vertit: quomodo & Tertullianus [n] ac Novatia-
s aliquoties [o] Christum dicunt apud Johannem [p] di-
pulis promittere alium advocatum, cum advocati ap-
llatio magis conveniat Christo, consolatoris autem Spi-
ni Sanct.

n Adversus Praxiam. c. 9.
o de Trinit. c. 28. & 29.
p 14. 16.

THESIS II.

Tempore verò Origenis & Cypriani, hoc est circa num Domini CCL. *particularis intercessionis dog- in Ecclesiam invehi cæpit. Atque is primus erroris adus fuit.*

Cùm antea non alias mortuorum preces pro viuis sciret cclesia Dei, quam quæ communiter fierent pro Ecclesiæ rpore: circa annum Domini CCXL. opinio quorun- m fuit, orantibus nobis sanctos in cœlis preces suas so- re nostris. Quodque merito suspectum esse debet, pri- s apud quem hoc legere sit, Origenes est, bonus scrip- arum interpres, malus dogmatistes: vt rectè de eo iudi- at Hieronymus [a]. Præluστrem ejus locum adferam e lib. II. adversus Celsum [b]. Οἱ ἁγίαι ἡμῶν ψυχαὶ, ἡμῶν ἐπιμέλειαν συ- θυτοι τὴν ἀξίαν τῷ παρὰ θεῷ λογισμῷ &c. ANGELI [c] A- IMÆ ET SPIRITVS SENTIVNT *qui sint digni fa- re cœlestis numinis: quibus non solùm ipsi bene volunt, verum am dant operam, vt Deum ei servire volentibus conciliens, &* NA NOBISCVM PRECANTVR (συνεύχονται) &c. Sed rectè it Origenes, quod dogma hoc, cum è scripturis firmare n posset, à seniore quodam se dedicisse ingeniè fatetur in . homil. XVI. Illud item quo loco haberi debeat, osten-, quod in epist. ad Rom. lib. II. c. 12. vtrum animæ ad gelorum similitudinem laborent, refert non inter fidei ita, sed dogmata ἐπιτηρητα, atque vt ipse loquitur, *inter ulta Dei, nec chartulæ committenda mysteria.* Atq; hæc qui-

a Penè initio epist. ad Pammachium & Oceanum: item apol. adversus Ruffinum vltra medium.
b Pag. 432. & 433.
c P. 427. Lat. transl. edit. August.

dem Origenis sententia fuit. Nec multo alia mens Cy-
ni erat, vt ostendunt hæc eius verba lib. de Mort.
*Frequentes nos illic turba desiderat, de sua immortalitate se-
& adhuc de nostra incolmitate sollicita.* Quin idem etiam
teriùs progressus fuit: vt qui nec sanctos, sed tamen
lios quàm superstites orare dubitarit, vt si priores ex ha-
ta vocarentur, vivorum apud Dominum memores esse
lent: quemadmodum & sese, si prior discederet, fact-
vltrò recipiebat. Sic enim ille epist. LVII. quæ ad Co-
lium Papam: *Si quis ustinc nostrum prior divine digna-
celeritate præcesserit, perseveret apud Dominum nostra de-
pro fratribus & sororibus apud misericordiam Patris in-
set oratio.* Atque hæc opinio propius etiam ad sanctor-
invocationem munivit viam.

THESIS. III.

*Non tamen vel horum alter, vel quisquam
ætate par, vel etiam ætati horum suppar, aut sanctio
quemquam invocat ipse, aut invocandum tradit, aut
vocatum narrat: sed in vniversi orbis Ecclesijs sub-
huc in Christo invocabatur Deus, etiam in Ecclesia
Romana.*

Optimè Origenes lib. V. adversus Celsum: "*Om-
ta, omnes interpellationes, deprecationes & gratiarum a-
destinanda sunt ad Deum rerum omnium Dominum, pri-
jorem omnibus Angelis summum Pontificem, vivum v-
& Deum.* Sed Pontificij adversus hunc Origenis,
milia Cypriani loca obducunt: Origenis & Cypriani
tentiam: quasi non vtramque esse apocrypham, iu-
iudicarit Gelasius [b]. Obijciunt item Commen-
Iobum, quos esse recentioris cuiusdam, & quidem h-
non solum Erasmus [c] vidit, sed etiam Sixtus Senen-
Genebr-

" pag. 239. Gr. at Lat. 237. ed. Aug.

a In Decret. D. 15. Can. Sancta Romana.

b Prolegom. in Origen.

c Lib. 4. verbo. Origenes.

Genebrardus [d]. Provocant item ad Cypriani homil. de stella & Magis: quæ est in tractatu de operibus Christ cardinalibus: sed hunc quoque commentariolum genuinum non esse agnoscunt, Bellarminus, [e] Possevinus [f], Ioh. hessels [g], ac Pamelius [h]. Adversus verò id quod de Romana Ecclesia dicebamus, afferunt Cornelij Papæ decretalem I. I. Sed eam quoque supposititiam esse cum alia, tum falsa consulum nomina ostendunt: nec diffitetur Baronius T. 2. An. CCXXII. Sanè quæ horum temporibus sententia fuerit Ecclesiæ Romanæ, quis melius nos docebit Novatiano, qui Cypriani ætate eius Ecclesiæ Presbyter fuit? Is enim lib. de Trinitate, quem ante schisma scripsisse, etiam Pamelius [i] arbitratur, [k] διάνοια Christi inde adstruit, quod doceamur eum invocare, invocari autem debeat nemo, nisi qui cuncta impleat *vbiq.* & cuncta capiat scientiâ, & cui tutò innititur spes nostra. *Cùm*, inquit [l], *nullius sit, nisi Dei cordis nosse secreta, Christus secreta conspicit cordis.* Item [m]: *Si homo tantummodo Christus, quomodo adest vbique invocatus, cùm hæc hominis natura non sit, sed Dei, vt adesse omni loco possit? Si homo tantummodo Christus, cur homo in orationibus mediator invocatur, cùm invocatio hominis ad præstandam salutem inefficax iudicetur? Si homo tantummodo Christus, cur spes in illum ponitur, cum spes in homine maledicta referatur?*

d Collectan. de vita Originis.

e Respons. ad apolog. Iacob. M. Brit. R.

f Præfat. apparatus sacri.

g De communione sub vna specie.

h In notis ad Cypr.

i p. 338. edit. vlt. Mor.

k In argumento libri.

l cap. 13.

m cap. 14.

THES. IV.

Et sanè cùm beatifica Dei visio credatur esse fundamentum intercessionis & invocationis mortuorum: ac primis aliquot seculis ab omnibus propè fuerit iudicatum, animas ab excessu suo sic esse semper-felices, vt tamen non ante iudicium vltimum fruantur visione Dei: vel hoc ipsum clarè docet, vti ante Originis ac Cypriani tempora, ita etiam tempore inter hos & concilium Nicænum interiecto, non sine contradictione potuisse à de-

functis intercessionem postulari.

Cypriani sententia erat animas statim ab excessu re… in cœlos, divinaque visione frui: quemadmodum ex … de mortalitate patet. Et tamen sic mortuorum in… cessionem agnoscit, vt non ab alijs eam petat quis… vis. At qui in hypothesi istac à Cypriano dissenti… hinc nec sine ἀτοπίᾳ. intercessionem eam à defunctis pos… ciscentur. Nam a visione Dei dependere dicitur sci… particularis eorum, quæ geruntur in terris: hac … nititur intercessio particularis sanctorum in cœlis: … autem fundamentum dicitur invocationis eius, quæ … tuorum est. Atqui, vt verissimè ait Perkinsus, VERI… RES COMMVNITER *asserunt, defunctos omnes … les manere extra cœlum, in occultis quibusdam, recep… lis sine visione Dei vsque ad vltimum iudicium*: quod … inde non paucis probat veterum testimonijs: plenius … nobis ostensum ac declaratum fuit, thesibus historicis … statu animæ separatæ. Quamobrem sic concludimus, … receptam hanc sententiam sequerentur, non sine … orare potuisse defunctos, vt pro se intercedere vel… pud Deum.

a tmem. 3. 4. 13. 15. 16. 18.

b In demonstratione problematis cap. de intercession. sanct.

THESIS V.

Minime tamen propterea opinionem eam de parti… lari intercessione sanctorum in cœlis, cum Origine ac C… priano fuisse intermortuam, sed ipso concilij Nic… tempore & postea placuisse viris eruditis, indicio il… erit, quod eam sequantur Athanasius, Eusebius, … larius.

a pag. 758. edit. Commel.

De Athanasio inde liquet, quòd libro de interpretatio… Psalmorum disertim dicat sanctos psaltas, si sacra can… cre…

litra immutationem simpliciterque, vt scripta sunt, recite-
nus, COMPRECARI NOBISCVM. Eusebius
verò mentem suam clare aperit cum lib. VIII. Histor.
Eccles: cap. XVII. in narratione de Theodosia virgine,
quæ vinctos martyres accedebat, hoc ab ea factum con-
fectat, vt se quidem hic martyribus commendaret, ipsi
verò postea cœlo recepti virginem Domino commen-
darent. Idem indicant quæ scribit lib. VI. Histor. Ec-
cles. cap. IV. [b] & lib. XII. præparat. Exangel. cap. 1. Vbi sententiam hanc Platonis autoritate defendit. De Hilario verò nemo negabit, qui legerit eum in Psal. CXXIV. & CXXIX.

[b] Lat. et Gr. 5. pag. 49. ed. R. S. [c] Trapezunt. translat. pa. 338. ed. Gr. Rob. St.

THESIS VI.

Nec deficile fuerit coniectatione causas assequi, quæ veteres in illam de particulari defunctorum intercessione sententiam, vel primitùs impulerint, vel semel impulsos detenuerint. Nam cum Platonicorum simile fuerit dogma, inde à plerisque hanc sententiam haustam esse per est verisimile. Aliquos etiam somnio Iudæ in scriptura apocrypha narrato, vel primitùs fuisse inductos, vel magis postea confirmatos, à vero non abludit. Postea, etiam ad eius defensionem opinionis trahi cœperunt miracula, quæ à Domino fierent ad martyrum memorias. Nec leve visum argumentum, seu veræ seu falsò jactatæ animarum apparitiones, quæ de sua apud Deum intercessione homines facerent certiores.

Inter causas, quæ genuerunt opinionem de intercessione defunctorum, facile principem obtinet locum philosophia Platonica; cuius dogma est, animas pias post excessum

ex hac vita dæmonas efficiterrestres, optimos; mali autem runcos, & custodes generis humani; vti cognoscere est, Platonis πλατωνίζειν. Ab hoc vero fonte illud dogma manasse inditio est, quòd illud sequatur, tum inter Iudæos Alexandrinus, de quo calcatum illud, [a] ἢ πλάτων ἢ μηδὲν πλατωνίζη; tum inter Christianos Platonicis imbutus addictus Origines; qui Christianorum primus opinionem eam in Ecclesiam invexit: tum qui seculo propemodum post vixit, Eusebius Cæsariensis, qui platonicum id esse dogma, sed σύμφωνα ἡμετέροις δόγμασι scribit lib. XII. præpar. Evangel. cap. 1. [b] tum qui seculo post Eusebium fuit Theodoretus Cyrensis, modo Germanus is scripserit Ἑλληνικῶν διορθωτικῶν παθημάτων: cujus operis libro octavo [c] ex Platonis vndecimo de Leg. (addere potuit locum Platonis eius ad Dionysium epistola [d]) ostenditur, ὅτι ἀνθρωπίνων ἑκάστου σωμάτων αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ ἐν τῷ σώματι ἐοικότως ἔχουσι. Operæ verò prætium est considerare quæ fecerint, vt Platonicum hoc dogma non alienum à Christiana religione putaretur. Hoc enim de eo Eusebium [e] affirmasse diximus. Inter ea autem est quod lib. II. Mach. cap. XV. 12. legamus Oniam & Ieremiam in somnio apparuisse Iudæ orantes pro populo Iudaico: quo argumento Eusebius ibidem pugnat. Sed maioris id ponderis foret, nisi è Scriptura peteretur apocrypha, & quidem somnio: tum etiam nisi post somnium illud Iudas ipse cum excercitus nihilominus non Oniam aut Ieremiam, sed solum invocâsse Deum ab ipso τὸν μακαρίαν, [f] scriptore declarentur. Insuper vero opinionem eam inter Christianos aluêre plurimum maximi ac frequentes concursus ad memorias martyrum, preces ad eas dem, ac imprimis miracula sa multa, quæ cum fierent à Deo ad veritatem doctrinæ martyrum testandam, malè trahebantur, aliorsum, quippe nempe hæc adstruerent particularem martyrum erga suppliantes curam: Miraculorum eiusce modi catalogum recensuit Augustinus lib. XXII. de C. D. cap. VIII. Denique malum etiam hanc opinionem firmârunt animarum sive spectra

a Hieronym. de script. Eccl.

b pag. 338. edit. R. St.

c P. 119. edit. Commel.

d T. 3. p. 311. edit. H. St.

e lib. 12. pr. eu. c. 1. p. 338. edit. R. St.

f eiusd. cap. v. 21. & seq.

m apparitiones, quæ, siue κατ' ὕπαρ, sive κατ' ὄναρ, divim se superstitibus gratiam intercessione sua conciliâsse nunciabant. Cuiusmodi apparitionis exemplum in Potamiæna martyre apud Eusebium habemus, lib. VI hist. eccles. cap. IV. Vide & Palladium in Lausiacis cap. II. vbi ab Apolline visum ait fratrem defunctum orantem & exorantem Deum, vt ipse etiam cito de hac vita transferretur.

THESIS. VII.

Sed quantocunque in loco hæc argumenta habeant antificij: sanè concilij saltem Niceni tempore, atque deo etiam proximis quinque ac viginti annis impellere eminem potuerunt ad invocandos defunctos, tametsi particularem eorum intercessionem aliqui faterentur. Vel si qui fortè ex eremicolis eo in errore iam tum versabantur, quod verisimiliter dici potest) saltem ab illo immunes erant, qui populum in vrbibus erudirent.

Non jam contentionis funem cum quoquam ducam, rum Antonij Magni ad Arsenoitas epistolæ, aut B. Ephrem homiliæ genuinæ sint an spuriæ: item num bonâ malâ fide illæ ex Aagyptiaco, hæ ex Syriaco sermone Græcum, indeque in Latinum translatæ videantur: quod difficile dictu est: sed istis missis: contentus ero nominâsse os, qui monichorum vitas scripserunt: quales sunt Evagrius Ponticus, (cujus pleræque sunt vitæ, quæ Hieronymo tribuuntur) Hieronymus ipse, (nam quædam vitæ genuinæ) Palladius, (qui quin genuinus sit, minimè dubitandus) atque alij, qui suspicionem injiciunt non levem, quamonachi speculationi Origenicæ de singulari defunctorum intercessione, accuderint alteram de ijsdem invocandis.

dis. Nempe, vt primò quidem orârint Deum, vt ſe
ter ſanctorum interceſſionem exaudire vellet: cuius
ris preces ſæpius apud medij ævi ſcriptores reperi
ſtea verò eas direxerint ad ſanctos ipſos. Quanqu
omnes ſpeculationis vanitas, ſed multos etiam decep
prudentia zeli, imprimis erga monachos pietate ac
culis inſignes: quo pertinet quod Conſtantia, femin
pria, (cujus generum ac filiam Hilarion de morte lib
olei vnctione) *Erat ſolita pervigiles in ſepulchro ei
ctes ducere, & quaſi cum præſente* AD ADIVVANDAS O
TIONES SVAS *ſermocinari*: vt Hieronymus ſcribit i
trema Hilarionis vita. Ex quo etiam liquet, contigi
proximis decem menſibus ab obitu Hilarionis, qui in
in annum CCCLXXII. Verum vt ante etiam, atque ade
ca annum CCCL. hujuſmodi quid in monachorum ſoli
ne obtinuiſſe fateremur: illud tamen concedere non p
mus, eam hoc ipſo tempore, nedum antea, fuiſſe in
inductam. Obducunt Euſebium Alexandrinum homil
ſanctis colendis, Conſtantini Imp. edictum de dona
thanaſ. de Deipara virgine, Dorothei Tyrij Epiſcopi S
pſin. Sed cum ea planè ſuppoſititia eſſe invictis proba
ſit argumentis; omnia hæc vno ſpiritu diffiamus, ſicut v
a Loc. comm. lib. 3. c. 18. tus farfari folia. Etiam Horantius Hiſpanus[a] objicit ſa
Conſtantiæ, Conſtantini M. filiæ, Agnetem invoc
Verùm ad tumulum quidem Agnetis, at non Agnetem
râſſe ſcriptor is dicit: ſed neque Ambroſij is ſermo e
b T. 3. ann Ch. 324. p. 260. ed. Vlt. Mor. Baronius[b] agnoſcit, & validè probat Bellarm. 'N
plus ponderis ijs ineſt, quæ à Bellarmino adferun
c In Script. Ec: d p. 388, edit. Rob. St. Trapezuntiana Eusebij translatione
XIII. cap. VII. Nam Græcè eſt
. quod notat *preces apud monumenta facere*: no
Trapezuntius tranſtulit, *vota illis facimus tanquam viris
ctis*. Item,
, ſimpliciter
debet, *beatas eorum animas honorare*: vbi hæc verba ip
be addit Cappadox iſte, *quorum interceſſione ad Deum
parum nos iuvari profitemur*. Nempe huiuſmodi inter

ous fideliter aliquid vertendum des, si quid rectè tran-
ttum velis. Pari fide alibi in eopse argumento (vt cæ-
ra mittam) præterit, si quid non placet. vt λατρείαν. lib.
7. cap. v. [e] *nos solùm omnium Deum religiosè colere*
ctitsumus. Item cap. x. [f] *Solum venerantes, solum*
colentes. Quibus in locis illud μόνῳ, sive solum ab Eusebio
ries inculcatum, nusquam invenias in editione quæ vni-
Trapezuntij est, nec ab alijs interpolata. Miseros illos,
i linguæ Græcæ ignari, talis viri oculis videre coguntur
, ἃ φιλαλήθεις ἴδοι,

----Vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.

e P. 88. vers. vlt. edit. Rob. St.
f P. 101. vers. antepenultimum præcedente.

APPENDIX
GRAMATICO-THEOLOGICA.

Vid. supra pag. 169. thes. 18.

Distinctio λατρείας *&* δουλείας *inutilis non est: sed Pontificij eâ idololatriæ crimen non evadunt.*

Discrimen vocabulorum λατρείας &c δουλείας, quo illa vni
co, hæc creaturis etiam dicitur convenire, nec in scrip-
ris sanctis, nec in scriptoribus classicis observatur, vt eti-
n Valla[a], Viues alijque agnoscunt. Imo δουλείας vox, nisi
m μετοχικῶς sumamus, sanctis minùs quàm Deo compe-
, quia ratione cultus religiosi non creaturæ, sed Dei δοῦλοι
mus: quemadmodum ex Pontificijs Peresius [c] agnovit,
ustra id improbante Bellarmino [d]. Nihilominus eos,
i distinctionem hanc probant, minime improbamus,
rtim quia vitanda est viro prudenti omnis λογομαχία: par-
n quia nec inutile videtur, si cultibus toto genere diffe-
rentibus

a Annotat. in Matth. cap. 4.
b in August. lib. 10. de C.D. c. 1.
c De tradit. part. 3. considerat. 2.
d Lib. 1. de beatit. sanct. c. 12.

rentibus, qualis est Dei & creaturæ, [illegible] vitandæ
versa imponantur nomina: partim denique quia ne
abhorruit Augustinus: ne quis Damascenum, Bed
e Lib. 1. super Genes. qu. 61. & in Exod. lib. 2. quæst. 94. & in levit. lib. 3. qu. 66. & lib. 10. de C.D. c. 5.
eos qui concilio Nicæno secundo inter fuerunt, hanc
ctionem primos fabricâsse putet. Nec idcirco prav
mur, vel Pontificiorum causam juvamus quicquam,
(vt Caluinus hac de distinctione agens agnoscit) de re
de voce quæstio est. Nempe hoc est, quod in Pontificiis
namus, quod cultum suum Deo illibatum non servat,
f Lib. 1. cap. 12. paragrapho 2.
diuinum honorem magnâ parte transcribunt sanctis,
que idololatræ sunt, cùm non λατρείαν, sed λατρείαν prestæ
ctam exhibeant sanctis.

FINIS.

DISPVTATIO HISTORICA

ALTERA

DE

INVOCATIONE SANCTORVM.

THESIS I.

DEMVM *circa annum Christi trecentesimum septuagesimum ad mortuorum invocationem publicè præire hi populo cæperunt, quibus cura eius instituendi commissa erat. Ac in Græcia quidem primi vel è primis hunc funem duxerunt*, Basilius, Nyssenus, Nazianzenus: *in Occidente verò eopse tempore consuetudinem eandem secutus fuit sedulus Græcorum lector & imitator* Ambrosius Mediolanensis.

De *Basilio* quod diximus, manifestum fit ex orat. eius in XL. Martyres[a]: cuius tamen verba perperam citat *Bellarminus*

[a] Pag. 200. edit. Nutianæ.

larminus [b]. Nec enim dicendum erat; *Qui aliquâ pro-*
angustiâ, ad hos confugiat; qui rursum latatur, hos ve-
ad hos recurrat, sed *confugit* & *recurrit*, quia Grae-
multùm verò distat inter verba
cipientis & narrantis, inter Ecclesiasticæ doctrinæ
mam, & zelum populi enormem. Interea fatemur
lum hunc non improbari Basilio. Hoc enim satis
ad Martyres, quam subdit. *Nazianzenus* etiam
tione eâ qua Cyprianum laudat (non eum, cuius scri-
extant sole clariora, vt *Hieronymus* de ijs loquitur
quam cum hoc confundat Nazianzenus, eum &
vem & episcopum Carthaginensem vocans: sed alium
triâ Antiochenum ac martyrem Nicomediensem, cuius
stum cives Nazianzeni celebrabant) eâ, inquam, orati-
narrat, vt Nicomediensis ille martyr, cum etiamnum
tilis esset & quod amplius, magicis artibus vteretur,
nam virginem ad stuprum sollicitârit, illa verò
periculum evitarit Mariam invocando, sive, vt Theo-
verbis vtar, [b] Extrema quoque oratione hac Cyprianum invo-
Nazianzenus [c]. Idem oration. xx. quæ est in Basilij
dem, non tantum optat, vt res suæ meliùs procedant,
[d], sed etiam oratione summa [e] orat, vt
à cœlo respicere, precibus se juvare, vitam suam
gere, & post hanc vitam in æterna se tabernacula
pere velit. Longè etiam plura extremâ orat. xxi. [f]
defuncto Athanasio poscit, in cuius ea laudem oratio
ta est. At hoc ipso illustrior est apud *Nyssenum*,
orat. in B. Theodorum martyrem [g]: sed longior
instituti nostri ratione, quàm ut adscribi possit.
senum verò sic sensisse minus mirandum, cum admi-
& sectator fuerit fratris Basilij. Nec de Basilio au-
à primis studijs amico Nazianzeno, multum mira-
quando monachorum [h] (apud quos cur privatim pa-
prius opinionem hanc cœpisse verisimile nobis vide-
antea ostendimus [i]) amatores fuêre summi: quos &

b Lib. 1. de sanct. bea. c. 19.
c P. 211. edit. Basan. 1551.
a in catal. script. eccles.
b p. 279. edit. Morel.
c P. 286.
d P. 335.
e P. 373.
f P. 197.
g Col. 954. ed. Paris. an. 1573.
h Rufin. lib. 2. cap. 9.
i Super, disput. thes. 7.

ilius, vt ex Nazianzeno[k] discimus ex Syria Ægyptoque
er Orientis vrbes primus diffudit: quemadmodum in
Occidente circa eadem tempora primus præstitit Eusebi-
s Vercellensis, teste *Ambrosio*[l]. Imò Chrysostomus
uoque licet in genuinis quidem scriptis, nec sanctos ipse
nvocet, nec doceat invocandos, seculo tamen suo invo-
atos esse narrat. quo pertinet locus in signis de Impe-
atore ad sepulcha martyrum, sanctos orante, homil. 26.
in epist. 2. ad Corinth[b]. & homil. LXVI. ad pop. Antioch.
similiaque de Theodosio scribit Sozomenus lib. VII. cap.
XIV.[c] Etiam horum exemplo Ambrosius, qui pluri-
um Græcos imitari, sæpe etiam exscribere solet, fra-
em defunctum invocat, orat. in obitum Satyri[d]. Sed
primis illustris est ejusdem locus libro de viduis.[e] Sunt
ue hæc tam evidentia, vt viri etiam eruditione & ingenio
orentissimi vix aliud potuerint mantelum huic sententiæ
uenire, quam si dicerent, sanctis tribui intercessionem
διὰ ἰδιοπαθείας, siue ex proprio & particulari sensu rerum
strarum, sed διὰ συναμβολῆς, ex consensu partium inter
: nec invocari sanctos in se ipsis, sed διὰ μετουσίας, ὃ συ-
ζῆν Christum in sanctis appellari, quia vivant in
hristo perfectâ communione, & Christus in ipsis. A
â sententia non multum abit, quod Alexander Ales[g]
sputat, solum Deum ἀνωτάτω esse invocandum: sanctos
tem magis se habere ex parte orantium quasi adjuvan-
s, quam illius qui oratur: vti ex eo etiam observavit
ssander in consult. artic. XXI. Quanquam vero eo-
m, qui hoc, aut simili σοφῷ φαρμάκῳ Patrum dicta leni-
t, amorem erga veteres amo: nihilominus tanquam
obabilius sentientis Buceri magis candorem probo:
jus hæc verba in defensione Reform: Christ. cap.
.[h]. Verum est *temporibus Basilij & Chrysostomi cœp-
nfuisse, vt sancti ipsi invocarentur &c. Prudentius pos-
in hymnis suis de martyribus fermè omnia à sanctis ora-
, quæ à solo Deo petenda sunt &c.* Item Ioachimi
merarij, libro de pijs, catholicis, atque orthodoxis

pre-

k Orat. funebri in Basil. pag. 355. & 359. edit. Morel.
l Lib. 10. epist. 82. pag. 203. edit. Basil. 1555.
b in Morali circa finem. p. 929. edit. Commel.
c P. 169. edit. Bellar.
d P. 102. edit. Rob. St.
e Circa finem. vide T. 3. p. 23 edit. Basil. 1555.
f circa medium. nempe T. 1. p. 146. edit. eiusdem.
g Quæst. 92. membr. 1. art. 4.
h P. 151.

precibus: (cuius etiam & verba adducit, & sententiam probat Georgius Fabricius [a]) *Nimis profecto poeta fuit Prudentius, & à simplice veritate, sequens amœnitatem cam, recessit. Quid enim differant ab illis falsarum rum Græcorum, aliarumque gentium invocatione, tales præterquam quod nomina mutantur,* NON VIDEO. Christophori Pezelij in refutatione Catecheseos [b]: *Horum aliqua etsi per Rhetorica schemata excusari sint, quibus orationes panegyricas tanquam flosculis exornarunt Basilius, Nyssenus, Nazianzenus: tamen* TEAMVR QVOD RES EST, IAM TVM *illis temporibus in Ecclesia invaluisse opiniones de comprecationibus & auxilijs sanctorum, qui sint velut vrbium custodes, & locorum præsides, quorum interventu & precibus diuina munera nobis conferuntur.*

a Comm. in poetas. Christ. p. 119.

b p. 175.

THESIS. II.

Vtile verò est & occasionem ac causas considere, quibus error hic originem & incrementum sumpsit debet. Ac primo quidem hic etiam habent locum ob quæ creditam esse sanctorum intercessionem maximus.

Nempe propter quæ verisimile putabatur sanctos ore pro nobis, paulatim æquum visum fuit, orari eos nobis.

THESIS III.

Sed tamen propriæ etiam hic inciderunt causæ quas dogmati de intercessione sanctorum, dogma derint alterum de invocatione eorundem. Eas Princeps locus debetur reliquijs Hellenismi in

*ia qui per Deos, mos, medioxumos, Consentes ipsos, con-
erant preces suas offerre Iovi tanquam divum & ho-
inum regi: ydem posteaquam religionem Christianam
nt amplexi, cùm viderent quanto martyres in honore
berentur apud Christianos, facile in eam opinionem
venerunt, quemadmodum quem prius honorem tribuis-
nt Iovi, hunc præstarent nunc Deo Israelis: sic quo ante
luissent Deos minores, hunc jam Angelis & Marty-
bus esse exhibendum.*

Nimirum non semel & simul Hellenismum rudis popu-
s exuebat, sed zelum & imperitiam miscens, Græcanicæ
perstitionis cœno liquidos Christianæ religionis fontes
multis polluebat. Vt satis ostendunt tot Gentiles ritus
Christianam Ecclesiam invecti: de quibus infra etiam se
ferret dicendi locus.

THESIS IV.

*Vix autem dici potest, quantoperè hanc opinionem con-
rmarit in vulgo, mos iste Christianorum Poetarum, quo
Angelos & martyres invocarent, divinaque dona vel ab
conferri, vel eorum in cœlis intercessione impetrari do-
rent.*

Primus Poëtarum, qui hac parte peccârint, est Dama-
s, ut ostendunt ejus hymni, in Agnetem, Andream &
gatham, modo genuini sunt. Hinc Georg. Fabricius
mm. in Christ. poët. [a] non dubitat fateri, *Damasum
Sanctorum invocationem suis temporibus stabiliviſſe, & scrip-
is multis cumulasse.* Factum id circa annum CCCLXX.
um viginti circiter annis post secutus Prudentius: de quo
rea etiam dictum. Vide eum [b] hym. 1. De He-
niterio & Chelidonio Calagurritanis, Hym. 11. de

[a] p. 43.

[b] vers. 30. & seq.

e Quinque ultimis teſtraſtichis.
d vlt.trib.verſ.
e octo vlt.tetraſtichis.
f ſexto à fine triſtropho.
g diſt.3.& ſeqq. & ſex vlt.diſt.
h pentaſtrapho 1.
i verſ.4. & ſeq. & 10.vlt.verſ.
k verſ.9.
l circa finem.
m in præfat.

Laurentino [e], hym.III. de Eulalia [d], hym.V. de Vincen
hym.VI. de Fructuoſo, Augurio, & Eulogio [e], hym.II.
Caſſiano [f], hym.X. de Romano [g], hym.XIV. de Ag
Circa verò annum CCCLXX Prudentium imitatus
Pontius Paulinus, Epiſcopus Nolanus, natali III.VI
VIII. in Felicem, & lib.2. de vita B. Martini [h]. Hoc fe
alij, atque alij, eoſque inter is, qui ejuſdem Martini vi
ſeſquiſeculo poſt ac itidem carmine ſcripſit, Venan
Fortunatus lib.II. & III [i], atque in alijs poëmatis
ſim. Factum verò idà poëtis vel jam vulgi errore imb
vel quâdam gentilium poëtarum ἐμφάσει impulſis,
quod μιμεῖσθαι ſe poëtaturos arbitrarentur, ſi quemq
dum ὡς θεοὺς, Deos precarentur, ita ipſi martyres in
rent, ac vt illi, ex Petroniano præcepto, per ambages D
rumque miniſteria, ità hi per miniſteria ſanctorum,
quam divinæ gratiæ diſtributorum, liberum præcipi
ſpiritum.

THESIS V.

*Etiam oratorum non levis hic ſe culpa offert, non tu
tum, quia plerique eorum ſanctos invocarent, ſed etia
quia floridam ac luxuriantem ſecuti dictionem ſecul
oratorum, modificatæ ac figuratæ mortuorum laudes
tantoperè indulgerent. Nam non raro inter hyperbo
laudationes & ἀοιδὰς prolatas, non ſatis diſtingu
imperitum vulgus: item apoſtrophas ad ſanctos
ἀφοσιώσεις inſtitutas, quæ votum tantummodo Eccl
ſiæ erant, pro ſeria invocatione ducebat.*

Optimè Sixtus Senenſis lib.VI. biblioth. S. Annot. ex
*Meminiſſe oportet, quod & alibi ſæpè monuimus, non
concionatorum verba ſemper eo rigore accipienda, quo p
rium ad aures auditorum perveniunt. Multa enim dicto
re*

res per hyperbolem crebrò enunciant, vel occasione locorum, temporum, ac personarum adducti, vel affectuum impetu & ratiocinationis cursu raptι. Quæ Sixti verba, si vspiam, sanè in martyrum laudationibus habent locum. Exemplo esto Nazianzenus in monodia sive funebri oratione Basilij, quem in plerisque prope æquiparat Apostolis, ac Prophetis: atque adeo quodammodo præfert: vti cùm ait [a]: *Non ab Hierosolyma tantum vsq; ad Illyricum,* (velut Paulus) *sed totum orbem circulo Evangelio complexum.* Tantum distat inter ἐκκλησιῶν ἐξ ἐκκλησιῶν. Περιστοιχίαν exemplum habemus apud Cyrillum in actis Synodi Ephesinæ [b], vbi cum B. Ioannem rogâsset, vt sibi mysteria referare vellet, sic porro loquitur: *Exhibe nobis fontem tuum. An non dicentem audiuimus, In principio erat verbum, &c. Adde nobis & reliquum Evangelistæ: & verbum caro factum est.* Quo loco immerito se Pontificij jactant. Quid mirum enim si hoc pacto Apostolos assentur, qui subinde inanima sic compellent? Vt Nazianzenus extremâ oratione 11. in Pascha [c]: *Pascha magnum & sacrosanctum, vtriusque mundi piaculum, Te enim quasi vitâ præditum (ὡς ψυχικὸν) allocinar.*

a p. 369. edit. Morell. ac pag. 97. edit. Bas. Gr.

b exegesi pronuncιata die Ioanni sacra p. 216. edit. Gr. p. 388. translat. edit. Commel.

c 696. edit. Morel.

THESIS VI.

His accessit quod non par vbique Episcoporum omnium vel zelus, vel eruditio, vel prudentia fuit. Aliqui etiam de superstitione irrepentè solliciti hoc minus erant, partim quod abunde se consecutos arbitrarentur, modò Gentiles à Dæmonibus ad Angelos, ab heroibus ad martyres traducere possent, quasi Angelorum, sanctorumque nomine obtento, Gentilitiæ superstitionis officia sanctificarentur: partim quod cum hæreticis de Trinitate ac Christi personâ perpetuò esset confligendum:

vti tot synodi & anti synodi ostendunt.

Vix magis incommodè dici aliquid posset illis elegantissimi scriptoris Sulpitii Severi verbis epist. 11. de Martino. vbi ait: SPES SVPERAT ILLA SOLA, ILLA POSTREMA, *vt quod per nos obtinere non possumus pro nobis orante Martino mereamur.* Cujus si Episcopo huic, sive mœrore ob defunctum B. Martinum, sive alio affectu abrepto, excciderint; quid vulgo peccatum fuisse putabimus? Possunt autem & aliud id genus alijs ejusce ordinis & seculi adferri. Nempe ad Episcopale fastigium etiam tum evehebantur subinde, qui probitate & eruditione quidem præstabiles forent, (ac vtinam omnes semper) attamen rerum sacrarum peritiâ quadantenus imbuti magis dici possent, quam penitùs tincti. Hinc tereà cogitandum Patres sub primis Christianorum Imperatorum, integro & amplius seculo nullum desudâsse, partim in conversione gentium, partim in hæreticorum impugnatione. De priori illud docet, quod postquam libertas semel ab Imperatoribus Christianæ Religioni concessa fuit, sic Evangelij lux, intra lustra non itata, spissas Romani, cæterique orbis tenebras discussit, vix vlli in civitatibus gentiles supereſſent: vnde & qui populus nationum, gentium, vel gentilium nomine venerant, postea contemptim dicti sunt Pagani, Prudentio[a] *pago deditis* vel *impliciti*[b] appellantur. De hæreticis verò argumento illud erit, quod propter illam controversiam de tribus personis in unâ Deitatis naturâ, & duabus naturis in unâ CHRISTI personâ, inter annos CXXVI, sub Constantino Magno, Theodosijs, & Marciano celebrata sunt quatuor prima œcumenica Concilia, vt de particularibus tot Concilijs, quæ super ijsdem controversijs celebrata fuêre, nihil dicam. Nemo igitur mirabitur, si putem in tanto fervore ingentes quotidiè catervas ex gentilium vel hæreticorum cœtibus agglomerandi Ecclesiæ Chri-

[a] *cap. 10. hym. 10. in Romanū p. 168. v. 11. edit. Plant.*

[b] *Lib. 1. contra Symm. p. 300. v. 31. eiusd. edit.*

anæ aliquod frigus vel teporem invasisse multos in ijs randis morbis, quorum parva adhuc initia erant, eoque rvi etiam momenti credebantur. Præsertim cùm non essent plurimi, qui, eo quod persuasum haberent, tan- facilius Gentiles aggregari posse Christianis, quanto mi- s inter Gentilem & Christianam religionem interes- t, laudabiliter putabant pleroſque omnes Gentilium ri- s, sive in perpetuum, sive pro tempore retineri, modò on amplius ad dæmonum aut heroum, sed potius veri ei, verorumque ejus amicorum cultum transferrentur: ıâ ratione eos censet Baronius [c] *gentilitia superstitionis ficia sanctificasse.* Vide omninò quæ hoc de Patrũ concilio ribit Isaacus Casaubonus exercit. XVI. tm. XLIII. [4]. ic igitur concludimus, Patrum quidem alijs hoc ipsum gentibus, vt Gentilitij ritus in Christianam religionem ducerentur, alijs verò, si initia mali viderent, tamen neg- gentibus, sive quia majoribus distinerentur, sive quod rogressu temporis melius hæc corrigi posse arbitraren- ur: in optimâ Ecclesiasticæ doctrinæ segete, quædam ucreviſſe zizania: quæ tamen postquam semel adoleve- t, nec ipsi illi Patres, nec posteri eorum evellere vnquam tis potuerunt. Nempe vti febris, quam hecticam di- unt, initio est observatu difficilis, facilis curatu: postea utem facilis observatu, curatu difficilis: ita superstitio uoque sensim & sine sensu irrepit, ac malè semel introdu- a, diutissimè postea toleratur a viris non malis, vsque um fœditas ejus latere amplius bono nemini possit, sed tè adeo insideat corpori toti, vt propè omnem respuat nedicinam. Ita hic quoque non vanum esse monitum omparet illud poëtæ cæteroquin nimis vani: *Principiis bsta.*

[c] T. 2. Ann. Eccl. d. p. 542. & 543.

THESIS VII.

Quanquam verò concedimus post annum trecentesi-

mum & septuagesimum, sanctorum invocationem p licè fuisse notam: multò tamen maxima testimoni pars, quæ a Pontificijs adduci solet, vel è libris est n vel è locis perperam versis, aut mala fide adductis, vel inmmodo agentibus de singulari sanctorum interces quam multi etiam crediderunt, qui invocationem sa rum ignorarunt.

Exemplis hæc aliquot confirmabimus. Citat gemin co Bellarminus [a] ex Chrysostomi serm. de sanctis lu rio & Maximo [a]. *Tumulos invisamus, tumulos adore* fœdè imponit lectori, cùm ex *adornemus* literulâ ej *adoremus* facit. Citat item Coccius [b] Nazianzeni locu epist. CCIV. ad Eusebium Samosatensem Episcopum quod addit de martyrum intercessione, id apud Nazi num non invenitur. Adducunt & locum ex Augustini serm. 2. de Ascens. Verùm is sermo est Fulberti Carn sis: cujus & nomine eundem locum citat Garetius C nicus. Notum etiam nec Augustini esse meditationem bros, ex quibus aliqua promunt. Philonem Carpathium Cantica nil moramur, quando tam multa in eo invenia ex Gregorio Magno descripta. Adferunt & locum ex T odoreti serm. VIII. de curandis Græcorum affectionib vbi scriptor is ostendit à Christianis hoc honoris de martyribus, quod à gentibus exhibitum erat Dijs suis. V rùm si libri isti Theodoreti Cyrensis essent, meminisse orum vel Nicephorus [c] in Catalogo librorum Theodor vel Photius inter ea quæ legerat Theodoreti. Et sanè pugnant hæc ijs, quæ Cyrensis ille Episcopus alibi [d] doc Imprimis verò se Pontificij jactant epistolâ quatuor I ropæorum Episcoporum [e], qui ab Imperatore Leone ro ti erant, vt judicium suum de decretis concilij Chalce nensis (cui non interfuerant) perscribere vellent. Ex e nim tanquam concilij ipsius verba adducunt: *Sanctiss quidem Proterium in ordine & choro sanctorum marty*

[a] Lib. de reliq. cap. 3. & 4.
[a] Tom. 3. pag. vlt. edit. Bellc riana: at pag. 941. edit. Basil. an. 1547.
[b] Thes. T. 2. p. 468.
[c] p. 900. edit. Morell.
[d] pag. 121. & 122. edit. Com mel.
[e] Lib. 14. c. 54.
[f] In ep. ad Co loss. 2.
[g] T. 2. concil. gener. p. 153. edit. Col. 1606.

nimus, & eius interceſſione miſericordem & propitium De-
m nobis fieri poſtulamus. Atqui hic de interceſſione qui-
em, non item de Invocatione Sanctorum ſermo eſt. Nec
mplius elici poteſt ex verbis illis concilij ipſius Act. XI [b]. 118.b
Flaviano æterna memoria. Ecce vltio, ecce veritas. Flavianus
poſt mortem vivit. Martyr pro nobis oret. Simile judicium
ſto de verbis B. Ephrem de compunctione cordis, nec
on ſerm. 1. de pœnitentiâ, item Orat. de laudibus Dei ge-
etricis, item Nazianzeni orat. XIX. in laudem patris [a]. & a p. 288. edit.
XXIV. quæ in Ægyptiorum adventum [b]: Pſeudo-Epipha- Morel.
ij in vita Eſaiæ, Gregorij Nyſſeni orat. funebri in Meleti- b p. 425.
m Epiſcopum [c]: Chryſoſtomi extrema laudatione S. Pe- c col. 960. verſ.
agiæ [d]. & ſerm. de Iuventino & Maxim. martyribus [e], &c. 12. edit. Pariſ.
1573.
d T. 6. col. 110.
edit. Beller.
e T. 3. pag. vlt.

THESIS VIII.

Præterea de impiis eorum, quæ vel ex ſcriptis genuinis & bonâ adducunt fide, quæque non de interceſſione tan-
ummodo, ſed ipſa loquuntur invocatione, plurimum illud
deterit, quod ſubinde hanc vel ſimilem hypotheſin addere
conſueverint Patres: SI QVIS EST MORTVIS
RERVM NOSTRARVM SENSVS. Nec
enim immeritò opinari hinc aliquis poſſit, etiam quando
conditionem eam non exprimerent, tacitè tamen intel-
lexiſſe.

Multorum inſtar, qui diſertim hanc conditionem ap-
ponunt, Nazianzenus eſto, qui orat. 1. in Iulianum, cum or-
dinis cujuſvis homines, etiam cœlum, terram, Angelos
compellâſſet, in hæc tandem verba erumpit [f]: *Quin hæc* f p. 50. edit. Mo-
quoque audiat Conſtantini Magni anima, ſi quis mortuis rel.
ſenſus eſt, (imo diſtinct) omneſque eorum, qui ante eum impe-
rium tenuerunt. Nec multum abit illud orat. in laudem
Baſilij [g]: *Et nunc ille quidem in cœlis eſt, illic ſacrificia pro* g p. 372.

nobis offerens, & pro populo preces fundens, vt opinor. (ὡς ἔμοιγε) h.e. *ni fallor*, prout vertit Billius. Item in h[ymno]
[b] p.190. dem Gorgoniæ [b]. *Si qua tibi nostrorum se cura,* (ὑπὲρ ἐμοῦ δὲ τῶν ἁμαρτάνειν ἐπὶ λόγοις) *atque hoc præmii sit sanctis a*
à Deo concessum, vt ista semiant, suscipe quoque orati
[a] p.288. *nostram.* Et in funebri Patris oratione [a] similiter ad
Nisi sit nimis audacis hoc dicere: εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν. I
[b] Rom. 14. 24. jusmodi dubitanter adeo prolata, à fide profecta vi
minimè possunt. Atqui, vt Apostolus [b] ait: *Quicquid ex*
fide peccatum est.

THESIS IX.

Illud etiam plurimum imminuit pondus eorum [l]
rum, quibus vel sancti invocantur, vel invocatio ea [p]
pugnatur: quod ex illorum ipsorum, qui ea scripser
principiis, dogma istud solidè destrui potest.

Tale principium est illud Basilii in Ethicis Reg. [1]
[c] pag. 437. Gr. Bas. 1551. cap. XXI [c]. πᾶν τὸ ἐκτὸς τῆς διατάξεως γραφῆς ἐν τῇ πίστει ὂν, ἁμ
ἐστὶν: *Cùm quicquid extra scripturam est, ex fide non sit,*
peccatum est. Item (quod propius etiam hanc invoc
onis materiam tangit) hoc eiusdem apud Nazianzenu
[d] p.394. edit. Morell. rat. in Basilium [d]: *Creaturam non sustineo vllam adora*
(σεβασμιον) *creatura Dei cum sim.* Scitè etiam Nazia
[e] p.609. ejusd. edit. zenus orat. de Spiritu S. [e]. εἰ σεβασμιον, πῶς ἐν σκηνῇ
ὂ σκηνὴν, πῶς δ' ὡς; *Si adorandus* (Spiritus) *quomodo no*
religiosè colendus? & si religiosè colendus, quomodo non D
us? Quæ duo cohærere mutuò, & salutarem effiecre c
tenam, mox affirmat. Adhæc ipsi fatentur Patres, nec
re sanctos quæ fiant in terris: vti de Nazianzeno sup
[f] T. 3. de obitu fratris Satyri ante medium p. 17. edit. Bas. 1555. vidimus. Ac similiter Ambrosius [f] quanquam fratre
Satyrum roget, vt se adjuvare velit, nihilominus dic
Si nunc vrgeri Italiam, tam propinquo hoste cognosce
quantum ingemisceres? Ac Hieronymus, quanqua

lias acerbè adeo Vigilantium impugnet, ipse tamen simi-
iter pæne initio Epitaphij Nepotiani [a]: *Quicquid dixero,* [a] Ad Heliodo-
quia ille non audit, mutum videtur. Eandem epistolam sic rum, epist. 3.
laudit: *Et cum quo loqui non possumus, de eo loqui nunquam*
desinamus. Ac non multo antè dixerat idem: *Felix Nepo-*
tianus, qui hæc (barbarorum nempè devastationes) *non vi-*
det, felix qui hæc non audit. Atqui hac ipsa epistolâ de Ne-
potiano, aliquanto ante locum proximè citatum, dixerat
idem: *Scimus Nepotianum nostrum esse cum Christo, & san-*
ctorum mixtum choris.

THESIS X.

Atq; hac quidè de ijs, qui sanctos invocârunt. Nunc illud
quanti momenti sit cogitemus, quod licet, privatim plu-
rimi deflexissent à forma τῶν ὑγιαινόντων λόγων, tamen plurimi
item in eâdem persistebant, & invalescenti se errori op-
ponebant: qui tamen consequi non poterant, vt vbique
pristinam restituerent doctrinæ puritatem, tamen mul-
tis in locis eam conservabant: in cæteris verò impedie-
bant saltem, quo minus error iste tantas subitò caperet
vires, vt in ipsas reciperetur liturgias. Factum au-
tem hoc ab iis duplici modo, partim conciliis, in quibus
solius Dei invocationem & adorationem sanciverunt:
partim homiliis & scriptis, quibus sanam doctrinam
propagârunt. De Conciliis liquet, non ex Laodice-
no tantum, sed etiam Carthaginensi tertio & quinto.

Capite enim XXXV. Concilij Laodiceni (quod anno CCCLXIV. celebratum fuit) damnatus est vulgi error Angelos adorantis. Sed pro *Angelos* à Bartholomæo Caranza malè *angulos* editum est [a]. Nam Græcus canon disertim vetat τὸν ἀγγέλων ἐπιδέξιον: & rationem addit, quia

hoc

hoc qui facit, τῇ καταμιμήσει ἐκκλησιαζόμενα σχεδίαζει ἡμαρτίαν τὸν εἰς ἡμᾶς Ἰησοῦν Χριστόν. Etiam similiter Fulgentius Ferrandus & Crisconius in Breviario Canonum [b], ac Dionysius Exiguus in Canonum titulis, legerunt: item Balsamon comment. [c], & antiquior his omnibus Theodoretus, cum perquam memorabilem adversus Pontificios locum, videlicet ad Coloss. c. 2. Concilij verò Carthaginensis vulgo dicti tertiii (cui & interfuit B. Augustinus) hæc verba Can. XXIII. habemus: *Cùm ad altare assistitur, semper ad patrem dirigatur oratio. Et quæcunq; sibi preces aliquis describit, non eis vtatur, nisi prius eas cum instructionibus suis tribus contulerit.* Vbi cum disertim dicatur, preces ad Deum Patrem dirigi debere: mirum quâ fronte Horatius Hispanus [d] dicat, probari his verbis preces ad martyres directas. Concilii etiam Carthaginensis V. (ut vulgo quidem vocatur, quod ordine temporis tertium sit) Can. XII. altaria ea destrui iubentur, quæ martyrũ memoriæ, præter tu apparitionum, citra vllum martyris corpus extructa tur: sed, quod invaluisse jam tum furorem istum indicat, adiectis his verbis: SI FIERI POTEST. Item: *Illud autem hoc* PROPTER TVMVLTVS POPVLARES NON SINITVR, *plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent.* Cuiusmodi ostendunt, quæ multa Patres in hoc religioso negotio ferre coacti sint, quæ emendare non valerent.

b Can. 19o.

c ad can. 35. huius concilii.

d Lib. 3. loc. communium. cap. 19. p. 123. a

THESIS XI.

Privatìm etiam multos & homilijs & scriptis seculi valescenti opposuisse errori, non paucis docemur exemplis: quorum aliqua eorum sunt, qui aperìè eum impugnarent, alia eorum qui idem obliquè tangerent. Præter cæteros verò in multorum oscitantiis animè dormitandum sibi ratus, vigilantissimus Vigilantius, Presbyter Barchinonensis, animosè cum in His-

jis oppugnabat, anno Christi CCCCIV. *cui & hac parte favebat sanctus Galliæ Episcopus, ac Episcopi alij. Quin Vigilantius, vt difficile est regiam tenere viam si ex adversarij quidem scriptis iudicium ferri debet, dum luxuriantem illum sanctorum honorem intra modum coercere studet, infra modum ipse subsidens, non satis honori consulit sanctorum: aliqua etiam, quæ licet caput fidei non erant, probabiliter tamen poterant credi, vehementi nimis studio impugnat: quemadmodum & contra Hieronymus festinantissimè in chartam conjiciens, quicquid ei nocte vna, non semper Zelus secundùm scientiam, sed etiam splendida dictaverat bilis, nunc quidem negat fieri, quæ quanquam non ab omnibus, vulgo tamen fieri constaret: nunc etiam eo vsque prolabitur, vt ad reliquiarum cultum & intercessionem sanctorum defendendam dicere sustineat, beatas animas tumulis suis adesse, & Angelorum in modum celerrimè per loca maximè disita vagari, eventusque ac postulata hominum ibidem cognoscere: quod nec Pontificij tueri hodiè sustinent.*

Vigilantium virum fuisse honestum ac pium, docemur Epistolis familiaris ejus B. Paulini [a], à quo etiam ante hanc controversiam B. Hieronymo fuerat commendatus. Ipsi etiam Hieronymo gratus acceptusque fuit, ac Sancti elogio ab eodem decoratur epist. XIII. ad Paulinum. Etiam agnoscit Baronius [b] *magnâ vbique pollvisse opinione sanctitatis.* Atque id fuisse ait in causa, cur Hieronymus etsi biennio ante noviſſet eius sententiam, tanto tamen post ad eum refutandum accesserit. Nec solus Vigilantius fuit, qui vulgari se opponeret errori, sed faverunt ei Episcopi non pauci: iique tales, qui cùm passim viderent impuros cœlibum Clericorum amores, autores erant, ut, quia in munere

[a] Epist. 1. ad Severum.

[b] T. 5. p. 25. 1. edit. vlt. Mor.

munere Ecclesiastico vxorem ducere prohiberentur, ea ducerent ante ordinationem : quam rem invidiosè fa Hieronymus narrat. Quantâ autem vehementiâ h causa vtrinque acta sit, ignorare neminem sinit Hiero mi liber, quo eum impugnat, tum etiam quæ scribit Esa. c. LXV. & alibi. Septuplex verò inter eos contr versia erat. 1. de largitione bonorum, quæ simul semel fieret. 2. de cereis ac lampadibus diurno tempore in te plo accensis. 3. de vigilijs dominicam, præterquam P chalem, præcedentibus. 4. de cultu reliquiarum. 5. de mi culis circa martyrum memoriam factis. 6. de oration pro mortuis. 7. de intercessione beatarum animarum p vivis: à quâ invocatio sanctorum dependet. Nempe Vi gilantij thesis, Hieronymo teste, erat, *Dum vivimus* [b] T. 2. p. 122. edit. Bas. 1553. *tuo pro nobis orare posse. Postquam autem mortui fuerim nullius pro alio exaudienda oratio. Præsertim cùm martyr vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiver* Idem paulò ante hæc Vigilantij verba adfert: *Vel in s Abrahæ, vel in loco refrigerii, vel subter aram Dei, & cum Apostolorum & Martyrum considerunt, nec possunt sui tu mulis, & vbi voluerint adesse præsentes.* Ad quæ verba cl clamat Hieronymus: *Tu Deo leges pones? tu Apostol vincula injicies?* quasi nempe à divinâ potentiâ liceat a gumentari ad ejus voluntatem & effectum. Addit mox *agnus vbique, ergo & hi, qui cum agno sunt, vbique esse, p* [a] In nat ali SS. Martyrum Taurinorum. [b] p. 230. edit. Plant. *dendi sunt.* Cui simile illud Maximi Taurinensis [a]: *Ve versi*, inquit, *sanctorum vbique sunt, & omnibus prosunt, t semper nobiscum sunt, nobiscum morantur, &c.* Cui simi quod Sulpitius Severus epist. 11. de Martino ait: *Non d erit nobis, ille, mihi crede, non deerit: intererit de se sermo nantibus, adstabit orantibus.* Cùm verò vbique beatas a mas esse dicunt, non aliud dicere volunt, quam eas pass seu vbilibet esse. Quod tamen μέλημα culpam minuit veri us quam tollit. Atque id tam manifestum est, vt hac pa te Hieronymus, etiam à Bellarmino & Pontificiorum alij deferatur, qui in cæteris Hieronymi patrocinium susci

ntes, Vigilantianos quos vocant, in hæreticorum numerum reponunt.

THESIS XII.

Fuere & alij, circa eadem ferè tempora, viri præstantes, qui mentibus errore imbutis mederi studerent: sed seu sanctarum, seu turbulentarum personarum metu, obliquo id magis artificio tentarent: quales inter alios in Græciâ Epiphanius, ac in Africa Augustinus erant.

De Epiphanio quod diximus, cognosci potest ex ijs, quæ scribit hæresi LXXIX [c], vbi mulierculas Mariam invocantes, eique κολλυρίδα (panis id genus, à quo Collyridianis nomen) offerentes, scripturis & rationibus solidis oppugnat: sed ita vt ab hypothesi ad thesin ascendat, omnemq; simul religiosum sanctorum cultum condemnet. Nemini verò obscurum esse potest, cur adeo breviter hanc historiam perstringat, fusissimè alioquin etiam minutias persequens, Cæsar Baronius ad annum CCCLXXIII [a]: qui locus ejus rei proprius erat: cur item quod hic tacet, alibi persuadere conetur, Collyridianos putasse B. Virginem Deam esse humanæ expertem naturæ. *Epiphanius*, inquit, *agens adversus Collyridianos hæreticos, qui Dei genetricem Mariam humanæ naturæ prorsus expertem, ac divinæ tantum participem fuisse dicebant.* Quod nunquam ex Epiphanio vel quoquam scriptore probari possit. Nempe vti hodieq; Pontificij, itidem Collyridiani olim, quanquam Mariam colerent vt Deam, non tamen eam credebant Deam: quod optime adversus Baronium observat ac probat Is. Casaubonus Exercit. 1. Tm. XVIII [e]. Eum adi ac inprimis, illum, quem dixi Epiphanij locum: qui dignissimus erat, vt integer adscriberetur, (nihil enim eo contra Pontificios vel verbis clarius, vel sententiâ præclarius) sed

[c] p. 446. Gr.

[a] p. 359. edit. vlt. Moreti.

[b] Apparatu in Annales Num. 43. p. 15.

[e] p. 107. edit. Angl.

sed prolixior est, quam vt eum referri huc totum hi
instituti nostri ratio patiatur. Etiam nundinas in marty
honorem institutas (quæ & ipse ad luxuriantem illum
tyrum honorem pertinent) aperte cap. XL. damnat
tor δουλιαν Basilio tributorum, qui putatur Eustathi
qui, Sozomeno teste, apud Armenios monasticam ins
it vitam. Augustinus similiter, cum præsumptionibus
nia impleri videret, multaq; schismatis metu aperte
nare non auderet, fundamenta irrumpentis erroris
re contentus, sic intercessionē Sanctorum agnoscit,
terea vnum Deum & invocandum & adorandum
passim: sanctis verò non alium tribuendum putet, quam
cietatis ac dilectionis cultum. Hinc T. I. lib. de verâ re
one cap. LV. *Non sit nobis religio cultus hominum*
rum. Et mox: *Honorandi igitur sunt propter imitation*
NON ADORANDI *propter religionem.* Et de Civ. Dei
XXII. C. X. *Ad sacrificium* (martyres) *sicut homines De*
mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordi
nantur, NON TAMEN *à sacerdote, qui sacrificat*, INV
CANTVR. Et quam apertè irrepentem improbat
suetudinem T. I. lib. I. de moribus Catholicæ Eccles
XXXIV. vbi ait: *Nolitè consectari turbas imperitorum*
vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, vt oblisi sint
promiserint Deo. Novi MVLTOS *esse sepulchrorum &*
cturarum adoratores. Vbi mox quoque subjicit: Nam
illud admoneo, vt aliquando Ecclesia Catholica male
desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa con
nat, & quos quotidiè, tanquam malos filios, corrigere
Et de Civ. Dei lib. X. C. IV. *Multa deniq; de cultu divi*
surpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, sive hum
tate nimiâ, sive adulatione pestiferâ: ita tamen, vt quib
deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi &
rarandi: si autem eis multum additur & adorandi. Q
postremum de adoratione civili intelligendum, ne
pugnet Augustinus. Nec in sanctorum solum immo
honore, sed in alijs similiter seculi sui morbum dep
Aug

d pag. 467. Gr. Bas. 1551.
e Lat. lib. 3. c. 13.
at Gr. c. 12. fol. 42. edit. R. St.

uguſtinus: vti ad Ianuarium Epiſt. CXIX. *Sed hoc nimis leo, quia multa, quæ in divinis libris ſaluberrima præcepta nt, minus curantur, & tam* MVLTIS PRÆSVMPTIO-IBVS SIC PLENA SVNT OMNIA, *vt grauius ripiatur, qui per offensas ſuas terram nudo pede tetigerit, am qui mentem vinolentiâ ſepelierit.* Sed imprimis memo-bile eſt quod proximè antecedit: *Quod inſtituitur præ-r conſuetudinem, vt quaſi obſeruatio ſacramenti ſit, approba-non poſſum, etiamſi* MVLTA HVIVSMODI PROP-ER NONNVLLARVM VEL SANCTARVM, VEL VRBVLENTARVM PERSONARVM SCANDALA EVITANDA LIBERIVS IMPROBARE NON AV-EO. Si tantæ vir autoritatis, in negotio Dei liberè loqui on auderet, quid mirum ſi alij errore invaleſcente tanquã rrente quodam ſe abripi paſſi ſunt? Atq; hæc ſatis oſten-unt, quantum eos fugiat ratio, qui invocationem ſancto-um in Eccleſiâ Dei etiam quarto quintoque ſeculo, & to-,& nuſquam non obtinuiſſe arbitrantur.

APPENDIX I.

Vel ingens eſt Pontificiorum ſtupor, vel malâ conſcien-iâ cauſam ſuam agunt, cùm dicunt Prophetas & Patri-rchas in V.T. non eſſe invocatos, quia nondum fruerent-ur beatificâ Dei viſione, eoq; neſcirent quid fieret in ter-is: & nihilominus è V.T. libris Invocationem Sancto-um adſtruere conantur.

APPENDIX II.

Nullus ſcripturarum locus à Pontificijs adfertur pro nvocatione Sanctorum, quem non & antiquiſſimi om-es, & mediæ antiquitatis plerique omnes, & ex Pontifi-ijs ipſis aliqui doctorum ſanius interpretentur.

AP-

APPENDIX III.

Quod Pontificij dicunt se non redemptionem, sed [illegible] *intercessionem sanctis facere communem cum Christo* [illegible] *quidem his duntaxat tribuere intercessionem* [illegible] *natam: id nec verum est, nec si verum esset, eo negari* [illegible] *beat illos derogare mediatorio muneri Iesu Christi.*

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ

DE

RESVRRECTIONE CARNIS.

THESIS I.

CVM Latinis Resurrectio quasi iterata erectio, & Græcis ἀνάστασις quasi ἀνάστασις τῶν πεπτωκότων σάρκες [a] nuncupetur: homo vero ratione corporis & surgere & ἵστασθαι sive stare dicatur: (corpus enim est quod cecidit, vnde & à cadendo Latinis cadaver, ac Græcis similiter πτῶμα appellatur) colligimus Resurrectionem non significare primario animæ cum corpore conjunctionem: sed, vt cum Tertulliano [b] loquar, carnis recidiuatum: sive, vt distinctius dicam, primo signare præparationem materiæ ad corpus organicum potestate habens vitam æternam: secundo verò innuere ac comprehendere animæ cum corpore hic aptato præparatoque iteratam vnionem: tertio verò ac principaliter respicere manantem ex eâ vnione activam corporis potentiam; quâ quod in mortem cecidit, inque eâ jacuit, hoc animæ vi surgere ac stare incipit.

[a] Damascen. lib. 4. Orthod. fid. c. 28.

[b] Lib. de Resur. carn. 9. 18.

THESIS II.

Hæc in *Symbolo* vocatur resurrectio carnis: po
quam etiam est resurrectio spiritualis, quæ fit à
peccati. Loquitur de eâ scriptura Rom. VI. 5. Colo
1. & Apocal. XX. 6. vbi hæc prima resurrectio no
tur, cuius respectu resurrectio carnis secunda resurre
vocatur. Eâque, vti videtur, vocabuli ambiguitate fi
bant & fallebantur Hymenæus & Philetus, qui *circa*
tatem aberrarunt à scopo, dicentes resurrectionem iamfa
ctam, & subverterunt quorundam fidem; teste Apo
2. Tim. 2. 18.

THESIS III.

Nobis tantùm sermo est de resurrectione secundi, q
è ἱουδαϊσμοῦ Christianis præter Hymenæum & Phile
negarunt *Simoniani*, Carpocratitæ, Valentiniani, M
tæ, Cerdoniani, Cajani, *Seueriani*, Archontici, Hierac
Augustino [a] teste: ac præter hos Basilides, *Saturnin*
Iarbasus, Cerdon & Apelles: vt Tertullianus [b] re
item *Seleuciani* & Procliniatæ, vt est apud Philastr
è Iudæis verò ante hos omnes *Sadducæi*, sive Ca
quos eosdem esse ac *Sadducæos* præter pseudo-Gor
dem testantur R. Abraham Zakuth, Auctor Chronic
templi secundi, Benjamin Tudelensis, atque alij jam a
laudati. Nostrorum tamen temporum Carræi, sola
eam rejectione à Iudæis cæteris differentes, resurrectio
& vitam pœnasque æternas agnoscunt [e].

[a] De hæres.
[b] De præscript. adv. hæret.
[c] De hæres.
[d] Serar. Minerval. lib. 3. c. 11.
[e] Script. præfat. in R. Abraham. Zachuth, Scaliger Elench. Trihæres. cap. 2. Serrarius Minerval. loco ante citato.
[f] Io. Scal. Elench. Trihæres. c. 15. & Drusius de tribus Iudæorum sectis l. 3. cap. 3.

THESIS IV.

Quâ occasione verò in hunc errorem *Sadducæi* sint
lapsi, docere nos potest in cabala sua historica R. Abra
Davidis F. & ex eo juniores [f]. Refert is, vt cum Antig
Soc

ochæo, qui Alexandri M. tempore vixit, in ore crebrò
set, *Nefitis tanquam servi, qui ideo Domino seruiunt, vt*
inde hoc est demensum accipiant: discipulus ejus Sadoc à
uo Saducæis postea nomen, & vnà alter discipulus Bai-
us, pio adeo dicto in sententiam impiam detorto, opi-
ionem conceperint, non esse ἀντίδοσιν ἔργων, hoc est operum
iquam mercedem aut fructum, atque ideo resurrectio-
em ac futurum seculum abnegarint.

THESIS V.

Hunc Saducæorum errorem, (qui à Iudæis cæteris so-
i etiam temporis præscriptione poterat refelli) argumen-
o istiusmodi solidè diluit Salvator noster, ex Exodi 3. 15.
Deus non est Deus mortuorum, sed viuentium: Deus est
Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Ergo Abraham, Isaac, &
acob viuunt. Quæ probatio etsi solùm de animæ immor-
alitate concludere videatur; tamen cum Deus totius homi-
is sit Deus, etiam ad mortuorum corpora se extendit: non
uasi ea actu viuant, sed quia Deus, cui omnia sunt præsen-
a, illa animabus tempori suo sociare firmissimè decrevit.
Viunt igitur Deo, vtvt hominibus sint mortua. Atque in-
e est, quod nec Christus dubitabat dicere, filiam archisy-
agogi dormire, [a] quam tanquam è somno suscitaturus es-
et. Ita argumentationem eam Christi cepit quoque Irenæ-
s, lib. IV. cap. XI. *Si*, inquit, *Deus mortuorum non est, sed*
ivorum, hic autem dormientium Patrum Deus dictus est,
dubitatè viuunt, & non perierunt, cum sint filii resurrecti-
nis. Et Tertull. de Resurrect. carnis, c. XXXVI. *Resurre-*
ionem MORTVORVM APVD DEVM VIVORVM *talem*
(Christus) *confirmabat esse, qualis negabatur: vtriusque*
silicet substantiæ humanæ. Et Chrysostomus [b] in hunc lo-
um: *Quemadmodum Adam quamvis viueret, postea quam*
e vetito ligno comedit, sententia tamen prolata mortuus erat:
ic profectò isti etsi mortui erant, pollicitatione tamen resurre-
tionis viuebant. Quomodo igitur alibi dicit, vt & mortuis

[a] Matth. 9. 24.

[b] Matth. homil.

& viuis dominetur? Non est hoc illi contrarium. Mortui [illegible] *que hic illi qui victuri sunt appellantur.* Similiaque ha[illegible] imitatores Chrysostomi, Euthymius & Theophyla[illegible]

THESIS VI.

Cùm verò testimonium Mosaicum à Christo prola[illegible] non apertè, sed ex consequenti probet resurrectionem [illegible] tuorum; quæri posset cur non claro aliquo loco pog[illegible] maluerit Christus. Nimirum in causa erat, quod in le[illegible] nusquam vel resurrectio nominetur, vel vita æterna, [illegible] communibus semper vitæ ac mortis, præmij ac pœnæ [illegible] cabulis contineatur. Quid mirum? quando Mosi per re[illegible] externarum velum ad considerationem rerum æterna[illegible] deducere populum Iudaicum propositum fuit; quam [illegible] plenius exponunt Hebræi interpretes in Levit. xvi.

THESIS VII.

At dicat aliquis, potuisse saltem luculentum magis te[illegible] monium proferri ex prophetico instrumento. Verùm [illegible] ducæi, quanquam fortasse Prophetarum libros tanq[illegible] præstantium virorum scripta legerent, ac in templo au[illegible] rent (nempe non absimili ratione ac jam antiquitus Ec[illegible] sia Christiana Siracidem, Machabæorum libros, ac sim[illegible] legere ac commendare solet) non tamen pro Sacr[illegible] καὶ κανονικοῖς eos habebant: sed solos Mosis libros hoc ho[illegible] dignabantur, vt è Iudæis innuere videntur Flavius Io[illegible] phus lib. xiii. c. xviii. & Iosephus Pseudo-Gorion[illegible]

[a] Edit. Basil sed cap. 29. edit. Cracov. & Venet.

lib. iv. Histor. c. vi. [a] è Christianis verò disertim scri[illegible] Tertullianus adv. Hæret. cap. xlv. Origenes in Matth[illegible] ctatu xxii. circa finem: Hieronymus in hunc locum: Isi[illegible] rus lib. viii. Orig. cap. iv. Beda, Zacharias Chryso[illegible] tanus, alij: tum è junioribus Nicolaus Lyranus in Ad[illegible] xxiii. & Sixtus Senensis lib. ii. Biblioth. voce *Tra[illegible] mes.* A quibus tamen omnibus dissentit Ios. Scaliger, [illegible] mentis compulsus, vt nos quidem putamus, haud satis [illegible] mis.

[b] Elench. Trihæres. cap. 16.

THE

THESIS VIII.

Præterea verisimile est, solere Saducæos etiam apertate-
imonia eludere: vti & hodie hæretici solent. Quod eo
redibilius est, quandoquidem perrara ejus dogmatis testi-
onia in prophetis exstent. Nempe his quoq; res cœlestes
æternas sub terrenorum beneficiorum appellatione, pœ-
as item æternas sub ignis, sulphuris, tophet, & similium
œnarum nomine comprehendere moris fuit.

THESIS IX.

Locus ille Iobi XIX. 26. si minùs eos moverit, mirandum
on est: quando veteres Hebræi omnes, & e nostris doctis-
imus interpres Mercerus sic eum locum transferunt & ex-
licant, vt nihil faciat ad resurrectionem. Nec multò aliter
udicandũ de loco Ies. XXVI. 19. & Ezechielis XXXVII. 12.
uæ doctissimi Theologi hodieque de insperatâ liberatio-
e accipiunt: vt nempe mortui νεκροὶ μεταφορικῶς vocentur, qui
b summas calamitates quasi mortui reputantur: revivisce-
e item dicantur, qui præter spem omni miseriâ à Deo li-
erantur. Quamquam hæc minimè prohibent, quo minùs
illâ resurgentium ossium imagine simul *annuncietur spes re-
corporandarum & redanimandarum reliquiarum & de sepul-
chris resuscitandorum mortuorum*: vt Tertullianus [a] rectè
monet. Imo vt tantùm parabola esset, sic quoque ex resur-
rectione figuratâ rectè colligeretur vera. Scitè idem Ter-
tullianus, *Hoc ipso quod recidivatus Iudaici status de recor-
poratione & readunatione ossium figuratur: id quoq; eventurũ
ossibus probatur. Non enim posset de ossibus figura componi, si
non id ipsum & ossibus eventurum esset. Nam etsi figmentum
veritatis in imagine est, imago ipsa in veritate est sui, neces-
est esse prius sibi, quo alii configuretur. De vacuo similitudo nõ
competit: de nullo parabola non convenit. Ita oportebit ossium
quoque credi revisceration em et respiration em qualis dicitur,*

[a] De resurrect. carnis, cap. 31.

[b] Ibidem ca. 30.

[c] In cap. 37. Ezech.

de qua posſit exprimi Iudaicarum reformatio qualis assig
Similiterque Hyeronymus, [c] *perſpicuum eſt nonnos refu*
ctionem negare, ſed hac non ſcripta de reſurrectione conte
& per reſurrectionis parabolam, de reſtitutione Iſraël pr
tari; qui eo tempore captivus erat in Babylone. Nec ſ
haereticis occaſionem dabimus, ſi hac de reſurrectione co
intelligi denegemus. Nunquam enim poneretur ſimilitud
ſurrectionis ad reſtitutionem Iſraëlitici populi ſignifica
niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur. quis
de rebus non extantibus incerta confirmat.

THESIS X.

Locus ille Dan. XII. 2. 3. mirè illuſtris eſt: ſed non
tamus Saducæos fuiſſe modeſtiores impietatis ſuæ socie
Porphyrio, qui eum ingenioſè ſatis interpretabatur de
ratione ab tyrannide Antiochi: vt ex Hieronymi co
mentarijs diſcere poſſumus. Et tamen non ſi concede
κατὰ μεταφορὰν ſtatum populi Iudaici poſt Antiochi tem
deſignari, hoc mortuorum reſurrectionem convellet,
potius conſtituet, quia alioqui ab eo parabola non de
retur.

THESIS XI.

Egregiè verò Auguſtinus lib. XX. de Ciuit. Dei c. xx
obſervat locum hunc Danielis geminum eſſe ſenten
Chriſti apud Ioh. cap. v. 28. 29. Nam quod angelus a
Danielem ait: *qui in pulvere terræ dormiunt*; hoc Chri
eſt, *qui in monumentis ſunt*: quod angelo, *evigilabunt*,
expergiſcentur; hoc Chriſto, *audient vocem filij & pr*
dent: quod angelo, *hi ad vitam aternam, illi ad opprobr*
& contemptum aternum; hoc Chriſto, *qui bona fecerunt*
reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in reſurrectio
iudicii.

THE-

THESIS XII.

Vnum dissimile aliquis putet, quod angelus MVLTOS resurrecturos dicat, Christus OMNES. Ac fortasse patrocinium hinc aliquis quærat eorum errori, qui non omnes, sed solos justos resurrecturos dicunt: quos inter R. Dauid Kimchi in ps. 1. Sed retellitur hæc sententia ipsis Angeli verbis, vt qui disertim addat, alios resurrecturos ad vitam, alios ad opprobrium. Vnde liquet *multos* idem valere quod *omnes*: quomodo aliàs etiam accipi probat ibidem Augustinus ex collatione loci Genes. XVII. 4. & XXII. 18. item Theodoretus ex epist. ad Rom. v. 18. & 12.

THESIS XIII.

Sed imprimis clarè carnis resurrectionem docemur Noui fœderis libris: vt liquet cum ex alijs quæ jam diximus, tum è Luc. XIV. 14. Ioh. Evangel. XI. 24. Apoc. XX. 12. & sq. Paul. 1. ad Thess. IV. 14. & sequ. & imprimis luculento illo loco cap. XV. prioris epist. ad Corinth. vbi varijs resurrectionem probat argumentis. At puto non absre fuerit, si hic eorum singula subijciamus.

THESIS XIV.

Primùm igitur nos resurrecturos colligit Apostolus, eò quod resurrexerit Christus, qui tum exemplum, tum initium est resurrectionis nostræ: vt in quo tum cognoscatur & ordinetur resurrectio nostra, tum etiam inchoetur, quia ille est caput mysticum Ecclesiæ, nos ejus membra sumus: absurdum verò est membra non aliquando capiti esse juncta: ille item primitiæ morientium, vt eum Apost. vocat; nos massa ac fructus cæteri: at hæc forte non discrepant, quod indicat illud Paullinum [a], *Si primitiæ sanctæ, etiam massa sancta.*

[a] Rom. XI. 16.

THESIS. XV.

Alterum Apostoli argumentum petitur à fine reden-
onis per Christum: quia si non supereſt ſpes reſurrecti-
& melioris vitæ (vtrumque enim hoc Apoſtoli animo
verſabatur, quia qui olim alterutrum horũ negarent, et
alterum tollerent) Christiani profectò mortalium om-
um miſerrimi forent; quod ἄτοπον.

THESIS XVI.

Tertium ſumitur à conſilio diuino, quo decretum fu-
quemadmodum per Adamum primum mors venit in m-
dum, ſic per Adamum alterum vita veniret in mun-
Atqui (vt Tertulliani verbis[a] vtar) *ſi ſicut in Adam om-
moriuntur, ita et in Chriſto omnes viuificabuntur: carne vi-
ficabuntur in Chriſto, ſicut in Adam carne moriuntur.*

[a] De reſurrect. carnis, c. 48.

THESIS XVII

Quartum argumentum eſt à duratione regni Chri-
hoc mundo. Nec enim Chriſtus quà mediator prin-
medio hoſtium deſinet regnare, quàm aboleuerit vniu-
humanæ naturæ hoſtes; Satanam nempe, qui ad peccan-
ſollicitat: peccatum, quod ex Satanæ ſuggeſtu à liberi
minis voluntate proficiſcitur; & mortem, quæ ſtipen-
eſt peccati. Primus horuncce hoſtium à Chriſto victus
in cruce; alter per Chriſti gratiam vincitur à Sanctis in
vitâ: tertius demum vincetur in reſurrectione ſecundi
de & ἐσχατος ἐχθρὸς ab Apoſtolo appellatur.

THESIS XVIII.

Quintum eſt ab ijs, qui Apoſtoli tempore κατὰ
τῶν πεζῶν: quo loco, quamquam minimè eorum ſen-
tiam damnamus, qui τὸ κατακρίνειν (vt interdum [b] ſumi-
de afflictione intelligunt, ac τὸ κολάζειν (vt interdum ac-
Euſtathius docet) ὀργὴ vel κόλασις exponunt: vt ne-
intelligam

[b] Matth. xx. 22. 23. Marc. x. 38. 39. Luc. xii. 50.

intelligantur, qui eo persecutionem patiuntur, quòd obdormientes in Christo resurrecturos æternumq; beatè dorcant victuros: tamen cum τὸ βαπτίζεσθαι obscuriori hac notione raro admodum vsurpetur in scripturis, ac tum, vnico Lucæ loco excepto, additam habeat ἐπίρρημα; magis placet hoc verbum propriè accipi, ac τὸ ὑπὲρ vt sæpe fit, *super* seu *supra*, quod & inde descendit, significare: vt nempe sententia sit, qui baptismi aquâ tingi amât super cadavera, h.e. super sepulchra. Quæ interpretatio eo confirmatur, quod non Hieronymi tantum vel Augustini ævo ad memorias martyrum convenirent, quod nemo in dubium vocat: sed jam ætate eorum, qui Iohannem Evangelistam audire potuissent: vt fratrum Smyrnensium literis ab Eusebio recitatis ostendimus thesibus historicis de Invocatione Sanctorum. Vt igitur jam antiquissimis Ecclesiæ temporibus Christiani instituere amabant conventus sacros in martyrũ cœmiterijs, quò fideles hoc pacto ad eorum sequendum exemplum magis inflammarentur: ita ijsdem temporibus, ipsoque, vt videtur, Apostolorum ævo gaudebant multi super martyrum aliorumq; fidelium sepulchra baptizari, quò ita tum peccato se mori, tum & suam & eorum, super quibus baptizarentur resurrectionem, se credere hoc signo testarentur.

THESIS XIX.

Sextum Apostoli argumentum est, quod frustra alioqui tot pericula subirent Evangelij præcones, ac ipse etiam hujus Epistolæ scriptor; vt qui Epheſi coactus esset cũ bestijs pugnare; quam rem fusè narrat Niceph. lib. 11. Histor. cap. xxv. Fabulosè fortassè, (nec enim semper dignus scriptor ille, quicum in tenebris mices) sed tamen propriè quoq; Apostoli verba ceperunt, Ambrosius, Theodoretus, & veterũ alij. Fateor Lucam rei adeò memorabilis mentionem facere nullam: sed alia quoque plurima maximi momenti prætexit idem: vt vel cognoscimus ex illo. 2. Cor. xi. 25. *Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci.*

THE-

THESIS XX.

Septimum vltimumque Apostoli argumentum est, q
alioqui habiturum sit locum illud de Epicuri schola: (I
nicum fuisse proverbium Valla [a] monet) *Edamus, bib*
cras enim moriemur: quod etiam apud Esaiam est cap.
13. Atque hæc quidem tum scripturarum testimonia,
Apostolica argumenta validè probant resurrectionem
nis.

[a] Annot. in hunc Apost. locum.

THESIS XXI.

Sed non tantùm scripturarum ignoratione, verum,
meritò Saducæis exprobrat Christus, [b] etiam ignora
potentiæ diuinæ resurrectionem negarunt multi. Atqui
vt humanam hoc opus excedat rationem, minimè tam
ei repugnat. Imò ratio ipsa docet, illum qui compos
ex nihilo produxit, eundem dissolutis, sed remanen
principijs essentialibus, (æternitatem enim tum mate
tum animarum etiam Aristoteles agnoscit) facilè hæc v
re, atque eorum coalitu compositum restituere posse.

[b] Matth. 22. 29.

THESIS XXII.

Nec obstat quod corpora in cineres vertantur, inque
menta resolvantur, quandoquidem Deo mundus hic m
tis partibus est minor quàm minima homullo offic
tamen quantumvis madidâ sæpe memoriâ sit, vbi quid
recondat, probè norit, indeque tempori ad vsum depro

[a] Lib. de resur. carn. cap. 63.

Tertullianus [a] bene: *Non sola anima seponitur: habet*
suos sinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, et b
Cum in hæc dissolvi videtur, velut in vasa transfundit
etiam ipsa vasa defecerint, cùm de illis quoque effluxer
suam matricem terram quasi per ambages resorbetur, vt
ex illa repræsentetur.

THE

THESIS XXIII.

Divinæ hujus poteſtatis documentum habemus Apoca-
pſ. xx. 13. *Et reddidit mare mortuos.* Sed [illegible] lo-
s iſte tanquam è ſcripturis à Tertulliano citatus: *Et*
andabo piſcibus maris et eructabunt oſſa, quæ ſunt come-
a, et faciam compaginem ad compaginem, et os ad os. Vbi &
em[b] monet, *nominantur beſtiæ et piſces in redhibitione car-*
is et ſanguinis, quo magis exprimatur reſurrectio etiam de-
oratorum corporum, cum de ipſis denoratoribus edicitur.
uamquam vero fruſtra locum iſtum quæras in canonicis
ripturis: quin ſententia tamen ſancta ſit minime dubi-
ndum.

[b] Ibid. cap. 32.

THESIS XXIV.

Sed magis fortaſſe moveat aliquem, quòd de [illegible]
ecioſe adeo obijci ſolet. Atqui longè facillimum eſt Deo,
uod ex aliena carne hominiv oro acceſſit, hoc iniuſto e-
ptum poſſeſſori reſtituere priori, aliundeque poſteriori
ſupplere. Et hæc de quæſtione, An reſurrectio ſit,
dicta ſunto. Quæ vel ad cauſas vel affectiones
Reſurrectionis pertinent, ſeparatâ diſpu-
tatione proſequemur.

FINIS.

DISPVTATIO SECVNDA

DE

RESVRRECTIONE CARNIS.

THESIS I.

EXcussa quæstione, an futura sit Resurrectio carnis, nunc naturam eius explicabimus. Hæc vero in eo consistit, quod corpus humanum, potentiâ ac iussu Dei, restituatur animæ suæ, vt homo idem iudicio Deo sistatur, vel saluti ordinandus, vel supplicio destinandus. Vbi cum breviter causas Resurrectionis omnes complexi simus, ordine deinceps de singulis fusius dicemus.

THESIS II.

Materia Resurrectionis non alius est quam homo: [a] γαρ τοῦτο μόνον ὄντως ἐν ἀνθρώποις, vt Nemesius ait. Ac ratio est, quod animantium solus animam habeat immortalem, eoque solus post mortem sisti possit iudicio Dei, quod finis est Resurrectionis. Explodendus igitur Muhammed, qui, vt de eo etiam Claudius Alberius scripsit, Alphar. xx. & in libro Teschere Elimam, bestiarum Resurrectionem fidei caput facit. [b]

[a] De natura hominis c. 1. p. 19

[b] Ornt. apodict. de Resurrect.

THESIS III.

An omnes sint resurrecturi, inferius videbimus: nunc hoc dicere contenti sumus, pietatem hac parte nullum fere discrimen: vti cognoscimus ex Dan. XII. 2. Ioh. 5. 28. Act. XXIV. 15. Apoc. XX. 13. Errant igitur Iudæorum recentiores, qui impiorum Resurrectionem negant, vt R. David Kimchi in ps. 1. & Es. c. XXI. R. Saadias in Dan. c. XII. atque alij, sed dissentiente de impijs Iudæis R. Bechai [a].

[a] Vide sis Io. Boxtorf. Syn. Iuda. c. 1.

THESIS. IV.

Quanquam verò totus homo resurgat, non tamen ἀναστατον totum hominis resurgit: quippe anima non resurgit, nisi per accidens: proprie vero & per se resurgit corpus organicum qua tale. Nempe idem numero corpus. Vnde Aquileiensis Ecclesia (non Africana, vti vir eruditus [b] scripsit) in Symbolo dicebat, *Crede Resurrectionem carnis* HVIVS; teste Rufino in Symb. Ac concilium Toletanum XI. quod anno IV. Wambæ regis, Christi autem DCLXXX. celebratum fuit, can. VII. optimè ait: *Exemplo capitis nostri confitemur verâ fide Resurrectionem carnis omnium mortuorum: nec in aere vel qualibet aliâ carne (vt quidam delirant) resurrecturos nos credimus, sed in* ISTA, *qua vivimus, consistimus & mouemur.*

[b] Z. Vrs. in Cat.

THESIS V.

Per delirantes istos Concilium intelligit eos, qui Origenistæ inde dicebantur, quòd ad errorem his Origenes præisse putaretur. Sane in libris, Origenis nomine divulgatis, ac nominatim comment. in Psal. 1. (vt ex Epiphanio constat) non carneum, sed aereum aliudve corpus aere & vento subtilius resurrecturum tradebatur. Sed eos libros hac parte & alijs fuisse corruptos ab hæreticis, probant Eusebius in apolog. pro Orig. [c] & Rufinus [d] præfat. in Origenis libros περὶ ἀρχῶν. Origeni tamen hunc errorem impingit Methodius sermone de

[c] Tom. 4. Hieron. p. 188. & 189. edit. Basil. 1553.
[d] Ibidem pag. 198.

de Resurr. & ex Methodio Epiphanius hær. LXIV. et
piphanio Nicetas Choniates lib. IV. Orth. Fid. cap.
Atque hinc commode interpretandum, quod Augu
hæres. XLIII. *initio* scribit, negasse Origenem Resurr
onem carnis. Nempe non nisi epitomen Epiphanij vid
[a] In præf. lib. de hæres. Augustinus: quam iccirco [a] libellum vocat magnit
cum libro suo minimè comparandum. Origenistarum
rorem penè ad obitum vsque secutus fuit Eutychius, p
archa Constantinopolitanus, quicum hoc de dogmat
ram Tiberio Augusto Imp. disputavit Gregorius,
temporis Romanæ Ecclesiæ diaconus apocrisarius: vt
testatur lib. XIV. Moral. cap. XXIX. in verba hæc Iobi,
circumdabor pelle mea. & Beda lib. VI. in Lucam c.
Ado Viennensis in Chron. anno IↃLXXV. & Sigeber
Chr. a. IↃLXXX. Etiam eo infectus fuit Stephanus Trith
[b] P. 471. edit. Aug. cognomēto Gobarus: vt tradit Photius in bibliotheca

THESIS VI.

Optimè verò Tertullianus, [c] *Quamquam*, inquit,
surrecturam carnem probantes, hoc ipso non aliam resurr
ram probemus, quam de quâ agitur: tamen singula quæ
et causæ earum proprios quoque flagitant congressus, lic
unde iam cæsa: Nos quoque monitum hoc secuti, sepa
deinceps illam Origenistarum opinionem, septemplici
ritatis clypeo muniti, septuplici argumento impugn
mus & expugnabimus.

THESIS VII.

Aciem ducat ipsa Resurrectionis appellatio. Na
Ambrosius [d] ait, *Hæc est Resurrectio, sicut verbi ipsius*
exprimitur, vt quod excidit hoc resurgat: quod moriens
erit, reviviscat. Quo argumento etiam pugnant Ter
lib. V. contra Marcionem cap. 9. Epiphanius hæresi LX
Greg. Nyssen. de Resurr. orat. III. [e] Chrysost. de Resurr.

[c] Lib. de Resur. cap. 55.

[d] Orat. 2. de Resurr.

[e] Col. 736. edit. Par. 1573.

rat. III. [b] Cyrillus Alexandr. in Ioh. lib. XII. c. LIII. ennadius Massilienſis de Eccl. dogm. c. VI. Damaſ. de rthod. Fid. lib. IV. c. XXVIII. Idem oſtendit vſitatiſſimum ſcripturis [c] obdormiendi verbum: vnde & coemeterijs men. Eo enim corpora tanquam è ſomno ſuſcitatum iri gnificatur.

[b] Col. 355. edit. Beller.

[c] Deuter. 31, 16. & 1. Reg. 2. 10. & 14. 31. & 15. 24. & 16. 29.

THES. VIII.

Alterum argumentum ſuppeditant loca, quibus aperte uic carni promittitur immortalitas: vt Rom. VIII. XI. hilipp. III. 21. & 1. Cor. XV. 53. Vbi provocabulum nerito vrget Tertullianus lib. de Reſurr. c. LI. *Vt*, inquit, *e carne dictum intelligas, dicit* ISTVD *corruptivum*, & ISTVD *mortale, cutem ipſam tenens dicit.* Sic lib. V. adverſus Marcion. c. X. *Corruptivum* HOC, *tenens vtiq; carnem ſuam dicebat Apoſtolus.* His adde loca alia non miùs illuſtria. vt Chriſti illud apud Ioh. V. 28. *Qui in monumentis ſunt, audient vocem eius.* Vbi, vt idem Tertul. [d] it, *nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui ſint in monumentis, niſi corpora & carnem, quia nec ipſa monumenta aliud quàm cadaverum ſtabula.* Etiam quod Act. XVII. 2. Epicurei ac Stoici in Areopago ἀναστάσεως Reſurrectionem Paulo prædicatam, cujuſmodi ea fuerit prædicatio clare oſtendit. Quo & argumento idem Tertull. [e] vſus eſt.

[d] Lib. de reſurr. c. 37.

[e] Ibid. cap. 39.

THESIS IX.

A pari quoque hoc oſtendit idem lib. V. adverſus Marc. ap. IX. *Si ſic in Chriſto vivificamur omnes, ſicut mortificamur in Adam* [f]: *quando in Adam corpore mortificamur, ſic neceſſe eſt & in Chriſto corpore vivificemur. Caterum ſimilitudo non conſtat, ſi non in eadem ſubſtantia mortificationis in Adam, vivificatio concurrat in Chriſto.*

[f] Cor. XV. 22.

THE-

THESIS X.

Quartum argumentum petitur à justitia diuina: Resurrectionem niti docet Christus Matth. x. 28. & postolus 2. Cor. v. 10. Hinc Ambrosius de Fide Re *Hæc est series & causa institiæ, vt quoniam corporis anim communis est actus; quæ animus cogitavit, corpus effec trumque in iudicium veniat, vtrumque aut pœna dri aut gloriæ reservetur.*

THESIS XI.

Quintum sumitur ab exemplo Christi, vnde & surrectionem nostri Apostolus probat. 1. Cor. xv. & 1 Thess. iv. 14. Sane Christus non tantum carn ossa se habuisse post resurrectionem testatur, Luc. 39. et manus ac pedes suos ostendit Thomæ apud Ioh. 27: sed, (quod illustre imprimis pristini corporis est) jubet Thomã immittere digitum lateri suo, neris vestigia cognoscat.

THESIS XII.

Sextum sunto aliorum exemplo, nec non resurrecti typi. Ac novem quidem particularis, præter illam Chr resurrectionis exemplo habemus in scripturis: nempe Reg. xvii. 22. & 2. Reg. iv. 34. & xiii. 21. Matth. 25. & c. 27. 52: 53. Luc. 7. 15. Ioh. 11. 41. & seq. Ac 40. & c. 20. 10. Etiam quos novissimus dies viuos o det non morientur, sed duntaxat immutabuntur: vt infr ostendemus. Atqui verisimile non est, hos eandem, ali lienam, vel aliam saltem habituros carnem. Nec parv jusdem carnis resurrectioni testimonium fidei signat, *Ionas devoratus à belua maris, in cuius alvo naufragia d bantur, triduo post incolumis exputur: quod hodie Enoc Elias nondum resurrectione disiunctis, quia nec sorte f*

men de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati: verbis vtar Tertulliani lib. de Resurr. cap. 58. Similiter- ue Chrysost. homil. 1. de Resurr. [a] *Propterea Enoch trans- ulit & Eliam rapuit, docens per eos resurrectionis materiem.*

[a] Col. 356, edit. Beller.

THESIS XIII.

Agmen claudat argumentum à duplici ritu. Prior est bap- smatis, quod significat tum factam animæ resurrectionem peccatis, teste Apostolo Coloss. II. 12. tum futuram cor- oris resurrectionem è sepulchro: vnde & erant qui in hu- us rei testimonium super sepulchris baptizarentur: vt col- gitur ex 2. Cor. xv. 29. Alter ritus est sepulturæ: quippe ui non à superstitione sit, sed in resurrectionis futuræ spem ivinitus sit institutus: vnde Prudentius hymn. x. ad defun- torum exequias.

Quæ pigra cadavera pridem Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras Animis comitata priores.
Hinc maxima cura sepultis Impenditur: hinc resolutis
Honor vltimus accipit artus Et funeris ambitus ornat.

THESIS XIV.

Hæc abunde eos refellunt, qui alijs potiùs quàm his- e corporibus nos induendos arbitrantur. Qui error quàm facilè surrepat incautis, argumento est summus æ- i nostri vir, quem primitus non alienum fuisse ab hac sen- entia, Farelli ad eum epistolâ clarè comprobatur. Ingens erò est impudentia Francisci Feverdentij ad Irenæi lib. v. ap. II. vbi Farello insultat, quia mirari se scribat, quod esurrectio carnis videatur ei [illegible] atque adeo ec dubitat hinc concludere, abire eum in castra Simo- ianorum & Marcionitarum, negantium Resurrectionem arnis. Atqui Farellus non nesciebat, quæ impossibilia unt apud homines, possibilia esse apud Deum [a], cui non rit impossibile vllum verbum [b]: verum hoc tantum vo-

[a] Luc. 18, 27.
[b] Luc. 1. 37.

luit, humano eam judicio impossibilem videri. Imo q
penè aliud totâ istac epistolâ agit vir præstantissimus, qu
vt confertissimis & solidis probet argumentis, non
corporis, sed carnis ejus, qua nunc induimur, resurre
nem à nobis credi debere? Quod verò aqua hic aliqua
hæserit Calvino (ad hunc enim eam quam dixi epist
scripsit Farellus) id indignum planè est, quod Pontifici
jectent: quando dies diem docet, eoque sufficit, quod
argumentis Farelli compulsus, sive aliunde veritatem p
suasus, prodigiosum hunc errorem (sic ipse appellat) f
refellit lib. 3. Inst. Christ. cap. 25. tmem. 7. quin & fus
tmem. 8. nullius doctrinæ clariorem vel certiorem defi
rari posse probationem. Ac de materia resurrectionis sa
Videamus de forma.

THESIS XV.

Hæc aliter se habet ratione eorum, qui ante nov
mum diem fuerint defuncti: aliter respectu eorum, quos
ventes offendet Dominicus adventus. In illis tria com
hendit: nempe tum cinerum pulverumque dissipator
collectionem; tum corporis ex bisce coagmentation
tum ejusdem animationem, eamque perpetuam & indis
bilem: quo resurrectio vniversalis à particulari Lazar
aliorum resurrectione differt. Ex his tamen primum sec
dumque vix habere locum possunt in illis, quorum c
mox excipit novissimus dies; nisi in his forte, qui igne
rint absumpti: at tertium vniversale est. Ac respondet
mum hoc casui compositi, qui in separatione corporis
nima consistit. Medium ἀντίτυπον putamus casui corp
quod in elementa dispescitur. Primum velut è regione
respicit casum materiæ, cui obnoxium est corpus jam
lementa resolutum.

THESIS XVI.

Dispar verò eorum ratio est, qui supererunt nov

o die propter quos est, quod Christus Act. x. 42. non ortuorum tantummodo, sed etiam vivorum judex a eo dicitur constitutus: quodque in Symbolo creditur enturus ad iudicandum vivos & mortuos. Siquidem iventes isti (quod vnus nos & quidem tanquam mysteium docuit Apostolus Paulus. 1. Cor. xv. 51.) non morienr: sed ἐν ἀτόμῳ, ἐν ἰῷ ὀφθαλμοῦ, h. e. in temporis puncto, oculi ictu, vel, vt Valla apud vulgatum interpretem lere maluit, in oculi nictu, immutabuntur, exutâque natumortali immortales fient, boni in gloriâ, mali in supplicio

THESIS XVII.

Neque obstat, quod divinum scriptorem epist. ad Hebr. ap: ix. 27. legimus *Statutum est hominibus, vt semel moriantur*: quia ex hoc loco restringi debet ad mortalitatis conditionem, quæ vel mortem inducit, vel eius vicariam immutationem. Vnde Tertullianus lib. de Resurrect. cap. 1: *Huius gratiæ privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur* COMPENDIO MORTIS PER IMMVTATIONEM EXPVNCTÆ *concurrere cum resurgentibus*

THESIS XVIII.

Istæc eorum locorum conciliatura fugit illos, qui iam ante Hieronymi ac Augustini ætatem Latinos codices corruperunt, legentes apud Apostolum: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes mutabimur*: Vel, *Omnes quidem dormiemus, non omnes immutabimur*: cùm legi debeat, *Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes immutabimur*: prout in codd. aliquibus inveniri testatur scriptor scholiorum in epistol. Pauli Hieronymo tributorum [a], Augustinus lib. 20. C. D. cap. 20. ac Thomas Aquinas in comm. [b] prout item ante hos legit Tertullianus de Resurrect. cap. 42. (vbi sic,

[a] In 1. Cor. 15. 51.
[b] In eundem locum.

sic, vt diximus, locum librarij vitio corruptum, co
debere patet ex ijs quæ cap. 41. præmittit) è Græcis
Origenes lib. II. contra Celsum, Theodorus Heracle
& Appollinarius apud Hieronymum epist. ad Min
& Alexandrum, item Chrysostomus, Theodoretus, &
ophylactus: quomodo item prope ad vnum omnes G
canici codices hodie habent: quos impie esse corruptos
pudenter in suâ antidoti egentissimâ antidoto scribit
pletonus.

THESIS XIX.

Interim siue residuos illos subitò morituros & rev
ros dicamus, sive non morituros, sed tantummodo im
tandos putemus; non violatur resurrectionis fides. Q
vtrinque stant viri æquè catholici & eruditi: vt Germ
Massilienses scripsit lib. de dogmat. Eccles. cap. 7. vbi
dit, *quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus. Sc
enim in Ecclesiæ lege, carnis resurrectionem credere futur
morte.* Hæc de forma.

THESIS XX.

AVCTOR resurrectioneis non alius statui potest q
Deus naturæ auctor. Longissimè enim exuperat omn
turæ virtutem: vnde Dionysius lib. de divinis nomi
cap. 6. ait τῆς παλαιότητὸς φησὶ τοσοῦτον ὑστερεῖ ἀντῷ τῆς κ
θεία καὶ θεῖον καὶ ὑπερφυὲς.

THESIS XXI.

Rejicimus igitur errorem Richardi, eumque sequ
Scoti in 4. Sent. dist. 43. quæst. 3. quorum vterque
tavit naturam resurrectionis causam esse posse. Vt
gumento de igni solis radijs accenso, inque aerem
tum converso, posteaque denuo solis radijs accen

ignem commutato. Sed quanquam hic materia eadem, idemque numero agens, forma tamen non nisi specie est eadem: vt ostendit Aristot. lib. II. de Gener. & Inter. cap. vlt. inque eum locum Aben-Roes.

THESIS XXII.

Etsi autem S. Trinitas communiter Resurrectionis causa sit: vt cognoscimus ex Ioh. v. 21. & Rom. 8. 11. singulariter tamen Christus ait Ioh. vi. 54. *Ego suscitabo eum in novissimo die.* Nam resurrectio Christi causa est exemplaris resurrectionis nostræ: vnde aptè Gregor. Mag. lib. 16. Moral. tm. 94. *Resurrectio quam in se ostendit, nobis promisit, quia sui capitis gloriam sequuntur membra.* Præterea excitabimur ad potentissimam Christi vocem, quæ causa erit instrumentalis Resurrectionis nostræ: vt cognoscimus ex Ioh. v. 25. & 28. Quam rem non malè explicat Thomas quæst. 75. art. II. ad 2. *Quemadmodum vox naturalis dormientem excitat, sic Christi vox mortuos excitabit.* Et Nyssenus de hominis opif. cap. 25. [a] ait: *Nam & Apostolus memoriæ prodidit dominum ipsum quasi cum militari conclamatione mortuos ad conditionem interitus expertem suscitaturum: quomodo Lazarus tumulo conditus ad vocem imperiumque domini mortem instar somni excussit.*

[a] Col. 49. edit. Par. an. 1573.

THESIS XXIII.

Atque hinc verisimile fit, vocem illam realem & articulatam fore: nempe quæ hanc vel similem sententiam sonet: SVRGITE MORTVI, VENITE AD IVDICIVM. Sanè Hieronymus hoc documentum fertur tradidisse, vt sive edamus, sive bibamus, sive vigilemus, sive dormiamus tuba istæc nobis verba perpetuò insonet. Verum frustra hoc in Hieronymo quæri puto: quanquam tale quid reperitur T. 4. in regulis monachorum. [a] Sed

[a] Cap. de timore vltimi iudicij.

hæc non Hieronymi sunt, verum à Lupo de Oliveto ge
rali eremitarum ordinis Hieronymiani ex Hieron
scriptis sunt collectæ, posteaque à Martino V. approb
cujus & literæ regulis præmittuntur.

THESIS XXIV.

Porrò non piorum tantum sed impiorum quoque re
rectio à Christi fluit resurrectione: vt ostendit illud P
linum 1. Cor. xv. 22. *Quoniam enim per hominem mors, &*
hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam
moriuntur, ita & in Christo omnes vivificantur. Cùm em
non de spirituali vita ac morte Apostolus loquatur: sed
quæ hominum omnium est communis: liquet eum etia
reproborum resurrectionem effectum facere resurrectio
Christi. Nempe etsi Christus, si consideretur vt caput
fidelium, non alios quam fideles à morte reducit ad vitam
tamen si idem consideretur, qua mortuorum vivorum
[b] Act. 10. 42. judex à Deo est constitutus, [b] ac pater omne judicium de
[c] Joh. 5. 22. filio; [c] vniversos homines resurrectione suâ ad vitam r
bet: sed fideles quidem, vt promissum his præmium red
ratur: infideles autem, vt promerita illis pœna infligan
Estq; in hac etiam sententia Ambrosius lib. de Resurre
[a] T. 3. pag. 35. & 36. edit. Froben. an. 1555. cap. xxi, [a] ac apertius idem docet Cyrillus. lib. xv. in lib
xii.

THESIS XXV.

Angeli minimè veniunt in societatem causæ efficien
Nec enim vllo scripturarum fundamento nititur, quo
scholasticis traditum est, Deum operâ eorum vsurum in
sibus ac pulveribus colligendis. Nec obstat, quod, vt Gre
rius M. li. xv. Moral. c. v. ait, Deus in corporalibus vti
ministerio Angelorum. Nam erunt quidem ministri Re
rectionis, sed non quando fiet, verum vbi facta erit. Sic
dem Deus mortuos ad potentissimam Christi vocem
citatos, angelico ministerio, quod per clangorem tubæ
nificu

ificatur, coget à quatuor ventis à cælorum extremo ad eo-
um extremum: vt testatur Christus Matth. xxiv. 31. &
xv. 32.

THESIS XXVI.

FINIS Resurrectionis proximus est κρίσις sive Iudicium
quod iccirco de resurrectione, tanquam effectus de causa
sua, enunciatur κατ' ἀντ. Nam ideo Deus homines suscita-
bit à mortuis, vt judicet de vniversis, grana à palea, oves ab
hœdis, pios ab impijs discernat. Vt ostenditur Ioh. v. 29.
Quam rem plenius prosequitur Christus Matth. xxv. 32. &
seq. Atque hæc de Resurrectionis causis.

THESIS XXVII.

TEMPVS Resurrectionis indicare non est nostrum: quan-
do Christus apud Matth. xxiv. 36. ait: *De die autem illo &
hora nemo scit, ne Angeli quidem cœlorum, sed Pater meus so-
lus.* Novissimo autem eam die futuram cognoscimus ex ser-
mone Marthæ de Lazaro Ioh. xi. 24. Brevissimo tempore
absoluendam, indicat Apost. 1. Cor. xv. 52. vbi ait eam futu-
ram ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, sive, vt in alijs codd. jam olim le-
gere fuit, ἐν ἰότητι, vnde *in momentaneo oculi motu* transtulit Ter-
tull. lib. v. adverss. Marc. c. x. Quæri hinc solet, an in instanti
sit futura. Negat id Durandus in iv. Sent. dist. xliii. quæst.
iv. Nam pulueres, inquit, dispersęque corporum partes an-
gelorum operâ colligi debent per motum localem; qui fit
successiuè. Nos quoque Apostolum non tam instans quam
tempus brevissimum & quasi ἀτομικὸν indicare velle agno-
scimus: sed quod de pulveribus per angelos colligendis ad-
dit cum alijs Durandus, id jam superius rejectum â nobis
fuit.

THESIS XXVIII.

Rectè verò Thomas Aquinas[a] hinc diluit errorem La-
ctantij, qui lib. vii. divin. Instit. c. xxvi. & epitomes cap.
viii.

[a] Comm. in hunc Apost. locum.

VIII. prius justos Resurrecturos ait, ac mille cum Christo annis regnaturos in terra: posteaque Resurrectionem impios. Quæ etiam Stephani Gobari sententia fuit, testatur Photius in bibliotheca sua. [b] Rectè verò Gennadius Massilienſis de Eccleſ. dogmat. cap. VI. *Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, ſed vna inſimul & ſecunda. Non prima iuſtorum & ſecunda peccatorum, vt fabulantur ſomniatorum, ſed vna omnium.*

[b] P. 471. ed. Auguſt.

THESIS XXIX.

VSVS doctrinæ de Reſurrectione non tantum maximus eſt, ſed penitus neceſſarius. Nam *Fiducia Chriſtianorum Reſurrectio mortuorum:* a qua eleganti χρείᾳ eruditiſſimus librum de Reſurrectione auſpicatur Tertullianus. Nempe non tantum nos conſolatur adverſus amicorum mortem, ſed etiam quibuſcunque in calamitatibus ac inprimis horum noviſſima efficit, ne fatiſcamus, animumque deſpondeamus, ſed, vt præcipit Chriſtus Luc: XXI. 28. erigamus & attollamus capita noſtra, quoniam appropinquat redemptio noſtra. Atque hoc de ejus doctrinæ vſu fuſiſſimè tractat Chryſoſtomus ſerm. I. de reſurr. Adhæc eâ tanquam freno à peccato retrahimur, quoties cogitamus, hunc in finem Reſurrectionem fore, vt, quemadmodum Apoſtolus ait 2. Cor. 10. *vnuſquiſque reportet per corpus, ſecundum quæ geſſit, ſive bonum ſive malum.*

FINIS.

DISPVTATIONIS THEOLOGICÆ DE IVDICIO EXTREMO.

PARS PRIOR.

Iudicium Dei de hominum ſtatu ac conditione poſt mortem duplex eſt: nam, vt bene obſervat Durandus[a] quia homo eſt perſona quædam ſingularis, ideo eſt judicium particulare, quod in die mortis ſit, ſed occultè: & quia idem eſt pars vniverſitatis, ideo eſt iudicium vniverſale, quod noviſſimo die exercebitur, idque palam omnibus creaturis. De vniverſali hoc judicio quatuor exponemus.

[a] In 4. Sent. diſt. 47. qu. 1.

Ac primum videbimus, An ſit futurum.

Deinde cauſas ejus adferemus.

Hinc circumſtantias ſpectabimus.

Deniq; quid fructus ex cognitione ejus redeat ad nos, conſiderabimus.

THES. I.

FORE *iudicium extremũ, ſymbolo Apoſtolico profitemur, idq; præeuntibus Scripturis. Vti illo Act.* XVII. 31. Diem ſtatuit Deus quo juſtè judicaturus eſt orbem terrarũ cum juſtitia, per

per eum virum, quem definijt, fide palam factâ omnib illo ex mortuis excitato. *Sed omnium apertissimè de hoc a tur Matth.* XVII. 31. *& deinceps, ac Apocal.* XX. 11. *& seq dem etiam ratione ipsâ comprobatur. Nec enim patitur ip Dei, vt bonis semper sit malè, malis semper benè, quod in vita plurimùm contingit.* 2. *Thess.* 1. 4. Tolerantia vestra & f des in omnibus persecutionibus vestris & tribulationib quas sustinetis, documentum (est) justi judicij Dei in ho vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Siqu dem iustum est apud Deum reddere ijs, qui adfligunt vo afflictionem, & vobis, qui affligimini, relaxationem nob cum, cum revelabitur Dominus Iesus de cœlo cum angel potentiæ suę &c. *Luc.* XVI. 25. Fili, memento quod recipe bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic solatio fruitur, tu verò cruciaris.

Quare detestandum errorem errant Borboriani, Flori ni, Manichæi & Procliniatæ, qui omnes (si Philastrium a dimus: nam Augustinus quidem non meminit ejus erroris ullum fore post hanc vitam judicium negabant.

Melius multi è gentilibus: quos aliquam habuisse cog tionem judicij extremi, testatur Iustinus initio oration a 82. ed. Commel. Gentiles, & lib. de Monarchia[a], Theophilus Antioch lib. II. ad Autolycum, Athenagoras legatione pro Christi nis, Lactantius lib. VII. Divin. Inst. cap. XX. XXI. XXII. b P. 333. edit. Rob. St. Eusebius de præparat. Evangel. lib. XI. cap. 20.[b] Pro bant verò illud ex iis, quæ vel Plato atque alij philosophi docuerunt, vel Poetæ sub involucro fabularum de Ely campis, Rhadamanto & infernalibus pœnis prodiderunt. Vide sis, quæ de hac τῶν ἐσχάτων Theologia scribit Augustin Steuchus lib. 9, de perenni philosophia cap. 19. & nove sequentibus.

Potuere autem illud cognoscere naturâ duce. Qui Deus justus est, natura eius exigit, vt bonis benè, malis m lè sit: quod cùm in hac vita non fiat, alteram superesse co sequitur, in qua probi afficiantur præmiis, mali pœnis adi

cant

cantur. Verisimile tamen est Græcos sive gentiles non tam ratiocinando illud collegisse, quam ex traditione hausisse: sive Noachi liberi illud per posteritatem de manu in manum transmiserint, quod multimodis postea fuerit obscuratum: sive Plato in Ægypto, alii in Chaldæa, atque aliis in locis illud ex disciplina sacerdotum qui à populo Israelitico didicissent, acceperint.

THES. II.

Iudex erit Deus per Christum: Deus quidem futurus est iudex tum ratione auctoritatis in sententiæ dictione, tum ratione potestatis in sententiæ executione: at Christus iudex erit ratione exercitij, quia illi omnis potestas & omne iudicium datum est à Patre. Matth. XXVIII. 18. Data est mihi omnis potestas (*sive auctoritas*, ἐξουσία) in cælo & in terra. *Ioh* v. 22. Neque enim Pater iudicat quemquam, sed OMNE IVDICIVM dedit Filio. *Et vers.* 27. Et potestatem dedit ei iudicandi, quia filius hominis est. *Et* XVII. 31. Eo, quo statuit, die iustè iudicaturus est orbem terrarum, per eum virum, quem definijt, fide palam facta omnibus, illo à mortuis excitato.

Trinitatem in iudicio affore ait Cyrillus Hieros. Catech. XV. ᾽Παρέσται γὰρ ἐν τῇ κρίσει τότε ὁ θεὸς ὁ πάντων πατὴρ συγκαθεζομένου Χριστῷ, ἢ σημαίνοντος ἁγίου πνεύματος. *Aderit tunc in iudicio omnium pater, assidente Christo, et præsente Spiritu sancto.* Iudicabit igitur Trinitas: sed solus Filius iudicium feret forma visibili & occulta: quo sensu intelligi debet, quod Christus Ioh. v. 22. ait, *Non enim Pater iudicabit quenquam: sed omne iudicium dedit Filio.* Scio à plerisque locum hunc intelligi de generatione æterna: quâ Pater Filio largitus est omnia: a P. 389. edit. Morell. a. 1608.

omnia: quomodo interpretantur Tertullianus lib: contra Praxean. cap: 15. Ambrosius lib: 2. de Fide cap: 4. Chrysostomus homil. 38. in Iohannem. Sed obstat, quod dicat Christus, ἐν ἴδιᾳ ἐξουσίᾳ, hoc est διὰ τὸ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν. Optimè hoc perspexit Cyrillus lib. 2. in Ioh. cap: 14. *Causam*, inquit, *quare* Christus *hæc sibi data à patre dixerit, illico subiecit, dicens: Quia filius hominis est. Vt intelligamus omnia ei data fuisse vt homini, qui, cùm creatura sit, habet à seipso.* Atque idem dixerat cap. 140. Rectè igitur Augustinus ait, judicium Christo tribui, quia judicabit secundum adspectabilem formam. Verba eius sunt[a] tract. 21. in Ioh. quæ & à Lombardo citantur: *Hoc dictum est, quia hominibus in iudicio non apparebit nisi filius: pater occultus erit, filius manifestus. In quo erit filius manifestus? in forma, qua adscendit. Nam in forma Dei cum Patre æqualis est, in forma servi hominibus manifestus. Non ergo pater indicat quenquam, sed in manifesto omne iudicium dedit Filio.* Consentit ei Prosper in sententiis, sent. 337. *Quamvis nunquam recedat à filio Pater; adparendos tamen vivos & mortuos non ipse dicitur, sed Filius affuturus: quia ibi nec Patris, nec Filii deitas, sed illa forma videbitur Filii, quam sibi per sacramentum incarnationis vniuit, Ipsa ergo erit iudex, quæ sub iudice stetit. Ipsa iudicabit, quæ iudicata est, vt videant impii eius gloriam, in cuius mansuetudinem fevierunt.* Similiter Beda in lib. cap: 5. & Albinus siue Alcuinus Flaccus lib: 3. de Trinit. cap: 18.

[a] Lib. 4. sent. dist. 48.

Filio autem potestatem Pater dedit, vt Cyrillus Hierosolymitanus ait Catech: 15. ὅτι Χριστὸς ἐδωδὴ τὰς ἐξουσίας, οὐ διὰ τὸ ἀπὸ ἀρχῆς, πνεῦμα πάντων πατρὸς ἀρχὴ υἱὸς, οὐ γὰρ ἄλλα πατρὸς καὶ ἄλλα τοῦ υἱοῦ πνεύματα, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. *non privans se ipsum potestate, sed per filium indicans. Nutu itaq; Patris indicat Filius: non enim alii Patris, et alii sunt Filii nutus, sed vnus et idem.*

Nec quo minus iudicet Filius, obstat quod Christus dicat[b] se non venisse ad iudicandum. Nam loquitur ibi de adventu primo.

[b] Ioh. 12. 47.

Quanquam

Quanquam verò Christus futurus est judex, non tamen judex erit delegatus, à quali judice est provocatio; sed potestatem habens αὐτοκράτορος: sic tamen, vt eam humana habeat natura non à se ipsa, sed per gratiam. De qua suprema Christi in judicando potestate, & quàm rigidè eam sit exercituras, vide Augustinum serm. LXVII de tempore, Gregorium homil. super Evang. hom. I. & XII. & Bernardum in Cant. serm. LV.

THESIS. III.

Solus verò Christus iudicium feret, non item Patriarchæ, aut Prophetæ, aut Apostoli, aut B. Virgo: nisi quatenus in & cum Christo, tanquam corporis eius membra, sententiam ferent: quâ item sententiam Christi approbabunt: quâ denique comparatione vitæ eorum cum vita iniustorum, iustitia iudicis magis manifestabitur.

Quomodo Scripturæ judicium trubuant Apostolis ac sanctis omnibus, minimè cõvenit inter doctores. Scholastici trifariam eos judicium participare arbitrantur: damnando eos vitæ melioris exemplo, Christi judicium approbando, & alijs ejus indicando sententiam. Dicam de singulis fusius. Primus modus consistit in comparatione injustorum cum justis, quorum facto redarguuntur injusti, quia justorum instar non fecerint quod debebant. Atque ita Regina Austri & Ninivitæ damnabunt Iudæos, vt dicitur Matth. XII. 41. 42. Ac Hieronymus & alij similiter interpretantur illud Matth. XIX. 28. & Luc. XXII. 30. *Sedebitis iudicantes duodecim tribus Israel.* Nempe quia, credentibus Apostolis, Iudæorum alij credere noluerunt: atque illis piè viuentibus, hi secure salutis viam neglexerunt. Quo pertinet illud Prosperi de vita contempl. III. cap. XII. *An forte aliquos ibi* (in vltimo iudicio) *fragilitas corporis excusabit? excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla.*

Alter iudicandi modus affertur ab Ambrosio in cap. xxii. Lucæ, vbi Apostolos ait iudicaturos, quia iudicium Christi laudabunt, & quasi cum Dauide [a] dicent, *Iudica me Deus, & discerne causam meam.* Psal. 119. 137

Tertium modum adjungit Thomas [b], quia iudicium Christi manifestabunt istis, qui iudicabuntur. Quæ etiam sententia est Iosephi Angles in floribus Theologicis, atque aliorum. b Dist. 47 art. 2. qu. 1.

Sed de istiusmodi manifestatione altum in scripturis silentium est. Quapropter in locum modi istius substituimus istum, quod iudicabunt in & cum Christo, vtpote membra eius. Quod cum commune sit omnium sanctorum, omnes sanctos iudicaturos concludimus. Quemadmodum & iisdem hoc convenit tum ratione assensus, quia Christi iudicium approbabunt, tum ratione comparationis cum impiis, qui damnabuntur.

Non desunt tamen, qui privilegio quodam Apostolis concessam putant iudicandi cum Christo potestatem. Vt Richardus de Sanct. Victore libro de potestate iudiciaria, nisi quod Apostolis eos adiungit, qui vitam Apostolicam vixerint. Quales solum esse existimat, qui sunt corde puro, & ad contemplationem rerum divinarum elevato. Sic Abulensis in cap. xx. Matth. vlterius requirit, vt etiam docti hoc docuerint exemplo suo: secundum illud Christi Matth. v. 19. *Qui fecerit & docuerit sic, magnus vocabitur in regno Dei.* Thomas [a] atque alij eos hunc honorem participaturos aiunt, qui voluntariam susceperint paupertatem, quo expeditius serviant Christo: atque hoc inde concludunt, quia cùm Petrus dixisset, *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* respondeat ijs Christus: *Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim.* Anselmus in Elucidario honorem hunc manere ait Martyres, Confessores, Virgines, omnes eos, qui virtutis fuerint præcellentis. Nobis placet sententia B. Augustini lib. xx. de Civ. Dei cap. v. Dei cap. v. & Bedæ homil. de S. Benedicto, qui iudicaturos aiunt omnes sanctos a In 4. Sent. d. 47. qu. 1. art. 2.

cò quod legamus apud Apostolum 1. Cor. VI. 2. *An ignoratis sanctos mundum iudicaturos?* Nec interim negamus, iudicandi honorem eminentiori modo Apostolis competere, tanquam ijs, per quos Evangelium primitus sit promulgatum. Sed in quo ἐξοχὴ illa consistat, cum Scripturæ taceant, nec dicere nos possumus. Scholastici in eo constituunt, quod loco sint sessuri eminentiori item quod iudicium Christi sint alijs significaturi. Sed hæc quam incerta sint, abunde ex ijs liquet, quæ iam diximus.

THESIS. IIII.

Materia iudicij novissimi erunt omnes omnium bonorum malorumque hominum actus, tum boni, tum mali. Docet hoc nos Salomonis effatum, quo Ecclesiastem suum claudit, Omne opus Deus adducet in iudicium, *quod erit* super omni occulto, sive bonum, sive malum. *Quanquam nec desint, qui loqui eum malint de iudicio in hac vita, quo per invidentiam aliterve commissa, tandem a Deo deteguntur. At non aliter, quàm de novissimo iudicio accipi possunt, quæ legimus Matth.* XXV. 31. *& seq. Vti nec illud Rom.* XIV. 10. Omnes stabimus ante tribunal Christi. *Et vers.* 12. Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. *Et 2. Cor.* V. 10. OMNES nos comparere oportet coram tribunali Christi, vt vnusquisque reportet, quæ in corpore fecerit, congruenter *ad id quod fecerit, vel bonum vel malum.*

Iudicabit Christus viuos & mortuos, vt nos credere in Symbolo profitemur, hoc est, qui vel in Domini aduentu in corpore erunt, vel à mortuis tum resurgent: vt explicat scriptor vetus respons. ad orthodoxos apud Iustinum resp. CIX. item Petrus Chrysologus serm. LIX. & Gennadius de Eccles. dogmat. cap. VIII. Vbi etiam legas Diodorum Tarsensem

Tarsensem putâsse, per vivos designari, iustos: per mor
os autem, peccatores. Quam interpretationem mi
reijcit Gennadius. Tamen non hanc minus, quàm su
riorem adfert Augustinus Enchirid. ad Laurent. cap. 1
Sunt etiam qui per vivos animam, per mortuos intelli
corpus: vt Isidorus Pelusiota epist. ccxxii. & Ven
Fortunatius in expositione symboli. Sed prima interp
tatio vt simplicissima, ita absque dubio verissima est.

Non omnes tamen judicandos esse, veterum quorun
sententia fuit: eosque inter Lactantii: cuius hæc verba l
vii. cap. xx. *Nec tamen vniversi tunc à Deo indica
tur, sed ij tantum qui sunt in Dei religione versati. N
qui Deum non agnoverunt, quoniam sententia de hu
solutionem ferri non potest, iam indicati damna
sunt, sanctis libris contestantibus, non resurrectur
pios in iudicium. Iudicabuntur ergo, qui Deum scie
& facinora eorum, id est, mala opera cum bonis colla
rabuntur: vt si plura & gravia fuerint bona iustificentur a
tam beatam: si autem mala superaverint, condemnentur a
nam.* Hieronymus lib. 1. comm. in Mich. cap. 1. *N
quasi peccatores, iuxta operum nostrorũ mensuram, iudic
illos verò, vt impios & negatores, non iudicabit, sed argu
demnator.* Augustinus serm. xxxviii. de Sanctis, e
primus est in commemoratione fidelium animarum: *Al
dicium non veniunt nec pagani, nec hæretici, nec Iudæi, qui
ipsis scriptum est, Qui non credit iam iudicatus est.* V
clarius explicat Gregorius Magnus lib. xxvi. Moralium
xx: *Duæ sunt partes, electorum scilicet atque reproborum.
bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alii q
que iudicantur, & pereunt: alii non iudicantur, & pereun
iudicantur & regnant: alii non iudicantur, & regnant.
cantur, & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione
tur: Esurivi, & non dedisti mihi manducare &c. Alii ve
extremo iudicio non iudicantur, & pereunt, de quibus
pheta ait: Non resurgunt impii in iudicio: & de quibus D
nus dicit, Qui autem non credit, iam iudicatus est: & de qu

Pau

Paulus ait. Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Resurgent ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa DISCVTITVR: *quia ad conspectum districti Iudicis, iam cum damnatione sua infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis operanon habentes, redarguuntur, vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem Iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia praeiudicati infidelitatis suae tenebris, eius, quem desperarunt, invectione redargui non merentur. Illi saltem Iudicis verba audiunt, quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua aeterni Iudicis nec verba percipiunt: quia eius reverentiam nec verbo tenus servare voluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccauerunt: isti in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt.* Eadem paucis complexus Isidorus Hispalensis sententiarũ, sive (ut ab initio librorum eos vocant) de summo bono lib. 1. c. XXVII. *Duae sunt differentia vel ordines hominũ in iudicio, id est electorũ & reproborũ: qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorũ ordo unus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur, utriq; tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus: dum hi, qui intra Ecclesiam sunt, mali, iudicandi sunt, & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inveniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi.*

a Edit. Paris. 1601. sed cap. 30. in edit. Par. 2. 1538.

Et hæc quidem Patrum istorum mens fuit: in quâ duo expendemus, quod dicunt de non judicandis infidelibus: tum autem quod docent de perfectis non judicandis. De utrisque maximè nituntur illo Ioh. III, 18: *Qui credit in eum non iudicatur: qui verò non credit, iam iudicatus est, quia non credit in Filium Dei* Scholastici respondent loqui Iohannem non de judicio approbationis aut reprobationis, quod pertineat ad omnes, sed iudicio discussionis: ut sententia sit, quorundã tam bonã esse causam, aut tam malã, ut de ea disceptari opus nõ sit: quia in perfectis nihil obiici possit, quod damnationem mereatur: & infideles iam sint damnati: ut

b Ad Tit. 3.11. loquitur Apostolus b. Ac favet huic sententiæ quod Gregorium paulò ante dicentem audivimus: *Non eorum causa* DISCVTITVR. Alij distinguunt inter privationem vitæ æternæ, & pœnam gehennæ: atque aiunt, satis quidem evidens esse, cur, qui fuerint infideles, non recipiantur in cœlum, ut ibi regnent cum Christo, in quem non crediderunt: attamen non esse omnibus manifestum, cur addicantur pœnæ: & hacpropter vitæ examine ac discussione opus fore. Nobis & simplicissima & verissima responsio videtur, quod apud Iohannem sit κρίνεται; Id Beza vertit condemnatur. Nempe κρίσις nunc generatim notat judicij actum: nunc συνεκδοχικῶς accipitur pro solâ condemnatione; ut hoc loco. Præterea agit Christus de sententia interlocutoria, ut Iurisconsulti loquuntur, non definitiva. Sive sermo est de ordinatione decretoque divino, ac merâ condemnationis.

Nihilo firmius est, quod è Psal. 1. pro se addebat Gregorius. Nam cùm dicit David, *Idcirco non resurgent improbi in iudicio*: sententia est, vultum cogentur demittere, nec hiscere audebunt, quia nihil habebunt, quod judici respondeant.

Videamus nunc de perfectis: quos inter familiam ducere aiunt Mariam, ut quæ nunquam peccârit, & ea propter approbationis duntaxat, non item discussionis judicio debeat judicari. Sed de Maria quod sibi sumunt, id & Scripturis & antiquitatis primævæ judicio repugnat: quemadmodum alias ostendimus. Quod si in Maria eos ratio figit, quanto magis decipiuntur in cæteris?

Inter eos, qui non judicabuntur, Scholastici etiam referunt infantes. Sanè Albertus in 4. sentent. ne eos quidem, qui absque baptismo fato fungantur, comparituros in judicio arbitratur. Sed discipulus ejus Thomas affore censet, verùm duntaxat, ut gloriam Iudicis videant: atque addit, non intellecturos, cur Electi præmio ornentur, vel ipsi, qui nihil boni aut mali egerint, eâdem priventur. Vide eum quæst. v. de malo, art. III. item in IV. sent. dist. XLVII. q.

qu.1.art.111. Alij dicunt, non esse examinandos judicio discussionis, quia nihil egerint: esse verò judicandos, alios quidem judicio approbationis, qui statim à baptismate discesserint: alios verò judicio condemnationis, qui obierint non baptizati: nempe quia istis originale peccatum imputetur ad injustitiã. Ita Bonaventura in 1v. sent. dist. xlv11. qu.111.art.1. & Soto qu.1.art.111.

Nos & contra Albertum statuimus, infantulos judicio interfore: & contra Thomam judicamus, eos intellecturos æquitatem Iudicii divini. Quale verò eos, qui ex infidelibus nascuntur, Iudicium maneat, scrutari non audemus, eo quod taceant de hoc Scripturæ.

Egimus de istis, in quibus iudicium discussionis non habere locum arbitrantur Scholastici: nunc de iis videamus, in quibus huiusmodi iudicium communiter agnoscunt. Tales sunt tum reprobi, qui aliqua bona egerint, tum electi, qui aliqua egerint mala. Sanè etiam Iustorum peccata revelanda ac discutienda esse, satis docet Scriptura, cùm dicit, Matt. x11.36. *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eoin die Iudicii.* & in 1. Cor.1v.5. *Ne ante tempus quicquam iudicate vsq; dum venerit Dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarum, & manifesta faciet consilia cordium.* Et Apocal. xx.12. *Et vidi mortuos, magnos & pusillos, stantes in conspectu Dei, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: iudicatiq; sunt mortui, ex iis, quæ scripta erant in libris, secundùm opera ipsorum.*

Etiam indiscriminatim de omnibus omnino peccatis in iudicio revelandis loquuntur Ephræm. lib. de extremo Iudicio cap.1. & lib. de pœnitentia cap.1v. Ambrosius in Ps. xlv111. vbi adducit illud Matt. x. *Nihil est opertum, quod non revelabitur.* Et Hieronymus in Dan. c. v11. cuius verba ante adduximus. Item Augustinus lib. Meditationum, c.1v. *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus Angelorum patebunt universa scelera mea, non solum actuum, sed etiam cogitationum, simulq;*

a T.4.p. 568. edit. Bas. 1555.

locutionum. Similiter Olympiodorus in cap. XII. Eccl. siastæ: *Deus*, inquit, *adducet omne opus humanum in iudicium, rationem à nobis exigens eorum, quæ gesserimus in vita quæq; etiam facere omiserimus, sive illa bona sint, sive mala.* Similiter Thomas in IV. Sent. dist. XLIII. art. VI. Bonaventura art. II. qu. II. & III. Dominicus Soto dist. XLVII. quæst. XII. art. III. & alij multi.

Neque desunt tamen, qui justorum peccata in judicium ventura negent: vti Petrus Lombardus lib. IV. dist. XLIII. & Sonnius de extremo judicio cap. VI. Movet eos, quod Scripturæ passim dicant, justorum peccata à Deo remitti, operiri, & oblivione obliterari. Vt Mich. VII. 19. *Deponet iniquitates nostras, & projicit in profundum maris omnia peccata nostra.* Etiam objectant, quod videatur justis dolori ac ignominiæ fore, si occulta etiam delicta coram manifestentur coram mundo. Sed non cogitant, dolorem in ijs non habiturum tunc locum, multumque eos gavisuros, quod ex peccatorum remissione tanta appareat divinæ clementiæ magnitudo.

THESIS V.

Nec homines solùm, sed etiam Angeli mali à Christo & in, ac cum eo à sanctis novissimo die damnabuntur. Quod ad consolationem piorum pertinet, quia etsi nunc à Satana & Angelis eius vexentur, tamen tempus venit, cùm à sanctis ipsis damnabuntur.

Quæstio est, an Angeli quoque debeant judicari. Scivit eam Petrus I. II. 2. vbi ait, *demonia in iudicium reservari.* Vnde Angelos malos judicandos esse judicio condemnationis, rectè colligit Bonavent. in IV. sent. dist. XLVII. art. I. qu. VI. Iudicabit autem eos Christus: quanquam & de sanctis legimus: I. Cor. VI. 3. *Nescitis quoniã Angelos iudicabimus?* Nempe quia in & cum Christo capite judi-

cabi-

cabimus, & CHRISTI judicium approbabimus, ut superius ea verba interpretabamur. Rectius sanè quàm Origenes in Num. homil. XI. vbi hoc velle Apostolum putat, novissimo die cum Angelicâ vitâ humanam esse conferendam, & fortasse Pauli, vel alius vitam Angelicæ esse præferendam.

FINIS.

DISPVTATIONIS THEOLOGICÆ

DE

IVDICIO EXTREMO

PARS ALTERA.

THESIS I.

FORMA judicij novissimi in tribus consistit, actu cognitione, sententiæ dictione, & ejusdem executione. Causa cognitia sita est in revelatione omnium, quæ quisque per vitam universam fecerit, dixerit, cogitarit.

Atque id est, quod κατὰ μετάφορὰν de aperiendis libris dicitur Apoc. XX. 12. Non quidem Deus libris indiget, quibus consulat memoriæ suæ: sed quod de Deo dicuntur ἀνθρωποπαθῶς, intelligi debet συμφώνως. Nempe per aperitionem librorum significatur, vt vnicuique conscientia sua (nec enim opus erit testibus externis) suggestura sit omnem suam vitam. Ita optimè ea verba interpretatur Hieronymus in illud Dan. VII. *Judicium sedit, & libri*

bri aperti sunt. Conscientia, inquit, & opera singulorum in vtramque partem, vel bona, vel mala, omnibus revelantur. Similiter Augustinus lib. xx. de Civ. Dei cap. xiv. *Quandam vim esse intelligendam divinam, qua fiet, vt cuique operi suo, bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur.* Quæ etiam legas apud Hugonem Victorinum lib. 1. de anima cap. 11. Necesse igitur non erit, vt manifestatio fiat voce sensibili ac humana; sed satis erit, si menti repræsentetur, ac manifestatur. Vnde idem Augustinus serm. lxvii. de Tempore: *Cùm adstante testimonio conscientiæ singulorum, rationem vitæ cœperit postulare.* Et Scriptor libri de malis doctoribus & operibus fidei, qui falsò creditur Sixtus iii. *Cùm vniuersorum cordium secreta revelanda, cùm vniuscuiusq; actus conscientia magis, quàm sermo testabitur.* Bonaventura in tract. septimæ partis Breviloquij cap. 1. *In hoc iudicio fiet apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum sibi ipsis & cæteris innotescent, faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi scilicet incarnati.* Vide Thomam in iv. sent. dist. xliii. qu. lxxxvii. art. iii.

Quæstio à Durando, atque alijs movetur, vtrùm omnes omnia omnium, an singuli sua tantùm delicta sint cognituri. De hoc quid inprimis probabile videatur, ex iis cognoscetur, quæ paulò post de sententiæ dictione dicemus.

THESIS II.

Hanc omnium revelationem comitatur separatio, quæ Mat. xxv. 32. & 33. comparatur separationi pastoris segregantis oves ab hœdis, & illas constituentis ad dextram, hos ad sinistram.

Nempe vti oves, dum de die pascuntur, miscentur hœdis; sed vesperi à pastore seorsim recluduntur: ita in hoc

mundo fideles atque infideles pariter sole & solo fru-
tur: sed cùm advenerit mundi vespera, pastor summus s-
parabit hos ab illis, & alium his, alium illis assignabit lo-
cum. Per oves verò capere oportet justos, qui ovibus co-
parantur, quia mansueti sunt & simplices, ovium instar: h-
nistri verò per hœdos significantur, quia referunt anim-
illius immunditiem ac fœtorem: atque etiam lasciviam &
libidinem, ut Hieronymus opinatur.

THESIS III.

Separationem hanc excipit sententiæ dictio: de qua Christus apud Matth. XXV. 34. & 41. *vbi dicitur, pa-
rauduturos hanc vocem*, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à jactis fundamen-
tis mundi. *Impijs verò dictum iri*: Ite maledicti in ig-
nem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis
ejus.

In hac sententiæ dictione est ἀντίθεσις tergemina. Nam
justis dicitur, *Venite*: injustis, *discedite à me*. Illi vocantur
benedicti: hi, *maledicti*. Illi jubentur *possidere regnum* cœ-
leste: hi *ire in ignem æternum*. In duobus verò, quemad-
modum Origenes & Chrysostomus observant, non servat
Christus ἀντίθεσιν. Nam illi audiunt, *benedicti Patris mei*:
hi non item, *maledicti Patris mei*: sed ἀνώνυμοι *maledicti*: nem-
pe quia benedictionis quidem auctor est Deus, maledic-
tionis non item, sed eam impius sibi peccatis arcessit. Pra-
terea justis dicit: *regnum paratum à jactis mundi fundamen-
tis*: sed non similiter dicit, *ignem æternum paratum* impijs;
verùm, *paratum diabolo & angelis eius*: nimirum quia Deus
neminem creat ad perniciem, sed homo consortium cum
diabolo meretur, cui se sponte subjecit. Adde quod magnam
beneficentiam Dei ob oculos ponit, quod ait Christus, ho-
minibus ipsis paratum esse regnum, quam si dixisset para-
tum

tum Angelis bonis: quod item non tam atrocitatem pœnæ comprehendimus animo, si audiamus, infideles subituros pœnas ipsis decretas, quam si dicatur, pœnas eos manere diabolis ipsis constitutas.

Quæritur à Scholasticis, utrùm una generali sententia, & electi recipiendi sint in cœlum, & reprobi conjiciendi in gehennam. Sanè sic videtur, quia non nisi generalis a Matthæo sententia adfertur. Tamen dixerit aliquis, opus esse, ut sua singulis sententia dicatur, quia & præmiorum & pœnarum certi erunt gradus. Ad hoc plerique respondent, sensibili quidem voce pronunciatum iri sententiam generalem: sed eam, qua particulatim omnes sciant, quantum præmium, quantave pœna maneat ipsos, id cujusque menti esse repræsentandum, ita vt ejusce manifestationis non minùs aperta alijs futura sint indicia, quàm si singulis singulatim sua diceretur sententia. Quam conjecturam improbare non audemus, quia ad perfectionem judicij vniversalis videtur pertinere, vt justitia ejus, etiam quod ad gradus præmiorum & pœnarum, omnibus innotescat. Vnum tamen hoc obstare ei videtur, quod [illegible] est, quomodo vel vno intuitu, vel brevi adeò temporis spacio ac judicium peragendum creditur, peccata omnia omnium ab omnibus, etiam malis possint cognosci. Itaque, judicio nostro, de isto satius fuerit [illegible].

THESIS IV.

Sententiæ dictionem confestim (quod efficaciam ejus ostendet) executio consequetur: quam Christus proponit ibidem vers. 46. sive vltimo, his verbis: Et abibunt isti in ignem æternum, justi verò in vitam æternam.

Quod non ita capiendum, quasi tum demum beati aut miseri

miseri esse incipiant, (nam ut de statu amborum ante resurrectionem nihil dicam, beatitudinis erit, quod justi resurgent cum corpore glorioso, quale non erit injustorum: sed hæc verborum istorum sententia est, jam cum publica & solenni denunciatione animo corporeque, illos in cœlum recipi, vbi sint semper felices: hos in gehennam demergi, vbi sint semper miseri.

THESIS V.

Finis iudicij huius duplex est: vnus vltimus, & subordinatus. Subordinatus est Electorum salus, & pœna Infidelium: iuxta illud 2. Corinth. v. 10. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum, sive malum. *Summus finis est gloria Dei relucens in manifestatione misericordiæ & benignitatis erga fideles, & veritatis ac iustitiæ erga impios. Nam vel inprimis in Iudicio extremo habet locum, quod de Iudicio in terris legimus* Apocal. xv. 4. Omnes gentes venient, & adorabunt coram te: nam judicia tua patefacta sunt. *Singulariter verò ratione Christi, finis est consummatio & abdicatio officij ac regni quod Christus in hoc seculo exercet: de quo* 1 Cor. xv. 24. Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri.

Quibus verbis significatur, Christum, cùm mundum consummabitur, Electorum cœtum, fidei ac custodiæ sibi à Patre commissum, traditurum Patri: atque ita finem futurum esse & seculi, & dispensationis istius, quâ Christus curam gessit Ecclesiæ suæ. Atque hæc de causis Iudicij extremi. Nunc de tempore ac loco ejus videamus.

THE-

THESIS VI.

Tempus futuri Iudicii ignotum est hominibus universis. Marc. XIII. 32. De die illo & hora nemo scit, ne Angeli quidem, qui in cœlo sunt, nec ipse Filius, sed solus Pater.

Vbi quod Filius dicitur nescire, intelligi debet secundùm scientiam habitualem, quæ est humanæ naturæ, secundùm quam indies crevisse dicitur. Nempe non pertinebat ad officium Mediatoris revelare nobis diem illum, eoque nec attinebat Christum secundùm habitualem scientiam scire illum: etsi, quin secundùm divinam istoc scierit, dubitare omninò est nefas, imò quin nunc quoque secundùm humanam sciat, minimè ambigamus. Quanquam etiam Christum demùm eam cogniturum, cùm à Patre ei revelabitur, existimet vir eruditus Matthæus Cotterius Expositione Apocalypsios in cap. XIV.[a] a Pag. 389.

Sunt autem qui etsi fateantur & annum, & diem ignorari, horam tamen incertæ diei sciri affirmant. Vti Rabanus Maurus lib. V. de Vniversis cap. VIII. *Christus eâdem horâ quâ resurrexit, ad iudicandum venturus est.* Ac videtur idem velle Lactantius lib. VII. divin. Instit. cap. XIX. Sed non video, cur magis probabile sit, de cœlo descensurum quâ horâ resurrexit, quam qua ascendit in cœlos, aut quâ ab hominibus judicatus fuit.

THESIS VII.

Etiam, quamdiu duraturus sit iudicij actus, est incertum: sed brevissimo temporis spacio iudicium esse peragendum inprimis probabile est.

Origenes

Origenes tractatu VII. in Matth. *Hæc non sic dici putamus, quasi opus habentia multo tempore, vt ponatur nobis vtio de omnibus actibus vitæ nostræ.* Et mox: *Volens Deus ventilare omnium mentes, vt unusquisq; sentiat proprias actus bonos vel malos; citò omnia ab omnibus omni tempore gesta gulis quibusque faciet in mente ineffabiliter quadam virtute. Nec enim sicut nos volentes in mente facere alicui ea, quæ cit, opus habemus tempore sufficienti ad consummationem rum, quæ dicuntur à nobis, & in memoriam rediguntur: sic Deus opus habet tempus, volens nobis in mente facere omnia quæ gessimus in vita, vt cognoscentes vniversa quæ fecimus, telligamus propter quæ aut punimur, aut honoramur. Si autem celeritati divinæ veritatis circa hæc omnia commanda non credit, hic nondum intellexit Deum, qui omnia cit.* Et postea: *Tempus futuri iudicij non opus habebit temporis, sed sicut resurrectio dicitur futura in momento ictu oculi, sic puto & iudicium fore.*

Quomodo autem in tanta judicandorum multitudine tantá delictorum varietate, judicium brevi tempore fieri possit: his verbis docere conatur Durandus in IV. Sent. XLVII. qu. I. *Sicut nunc in iudicio particulari fertur sententia mentaliter vel spiritualiter contra animas exutas corporibus, quæ ut sic sunt merè spiritus: ita in iudicio generali ferri contra animas resumptis corporibus, partim spiritualiter partim corporaliter: quod fiet si discussio meritorum fiat mentaliter (sicut omninò est probabile, quia si esset vocalis requireret longissimum tempus) prolatio verè sententiæ fit vocalis, poterit ferri valdè modico tempore.* Tertullianus lib. de Spectaculis cap. XXX. *vltimum & perpetuum iudicii diem* vocat: verùm perpetuitas illa non factum judicantis, sed executionem judicij respicit.

THESIS VIII.

Locus, vnde venturus est Christus, sunt cœli: ad quos

venturus, ſunt nubes: autem verò ſupra vallem Ioſaphati, an alium locum ſit appariturus, planè eſt incertum.

Chriſtum in aëre judicaturum, colligunt omnes exinde, quia 1. Theſſ. IV. 17. dicitur, eos qui reſuſcitabuntur, rapiendos eſſe in occurſum Domini. Etiam thronum Chriſti collocandum eſſe ſupra vallem Ioſaphati, quæ eſt inter Hieroſolyma & vallem Oliveti, à pleriſque veterum traditum eſt. Vti ab Haimone lib. II. in Eſaiam: *Multi autumantes dicunt, quod Dominus ſuper montem Oliveti ſedebit, ex quo aſcendit ad cœlos. Dominus non deſcendet in terram ad judicium, ſed in aere ſedebit in nube contra montem Oliveti, conſtipatus agminibus & virtutibus cœlorum.* Sequuntur verò hanc ſententiam Guilhelmus Alvertus primæ partis de vniverſo part. II. cap. XLVII. Guido de monte Rocherii in Manipuli Curatorum parte III. cap. I. & Ludolphus Saxo Carthuſianus vitæ Chriſti part. II. cap. LXXXVII. item Scholaſtici, idque nixi Prophetia Ioelis cap. III. 2. *Congregabo omnes gentes, & deducam eos in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* Et poſt aliqua: *Conſurgant & aſcendant gentes in vallem Ioſaphat, quia ibi ſedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.* Etiam cauſas adferunt, cur eo potius loco, quam alio, thronum ſuum Chriſtus ponere velit. Nimirùm, quia & gaudium majus adferet piis, & magis confundet impios conſpectus Hieroſolymorum & vicini loci, ut in quibus docuerit Chriſtus, tot miracula egerit, etiam crucifixus ſit: item montis Oliveti, vnde in cœlos aſcendit.

Atque hæc ſatis veriſimiliter dicerentur, ſi judicium iſtic loci fore è Scripturis conſtaret: nunc abſque cauſa ejus cauſa quæritur, quod an futurum ibi ſit, ignoratur. Nec Ioëlis verba ſententiam iſtam juvant, quia anagogicè accipi debent. Nam ſententia eſt, Quemadmodum vallis Ioſaphat erat in conſpectu Iſraelis: ita in conſpectu Eccleſiæ (cujus typus erat Iſrael) judicium a Chriſto exercebitur.

Quem-

Quemadmodum autem frustra ejus quæritur tu
quod an futurum sit nescitur: ita nihil prohibet cau
jus indagare, quod fore nos docent Scripturæ. Cujus
est quod cum, etiam permanens in cœlis, judicium exe
re possit in terris, tamen humanâ & visibili formâ
terras descendere. Nempe convenit, vt vbi pugnav
etiam victorem se ostendat, & vbi iniustè est damnatu
alios iustè condemnet. *Sedebit iudex, qui steterit sub*
damnabit veros reos, qui factus est falsus reus: ut Augusti
ait serm. LXIV. de verbis Domini. Adde quod præs
Maiestatis eius, & piis maximum adferet gaudium, &
piis incutiet horrorem, cùm in tanto honore videbunt
minum gloriæ, quem crucifixerunt. De piis est illud
nardi serm. LXXIII. in Cantica: *Vult Pater miserico*
rum per hominem homines iudicari, quò in tantâ trepida
ac perturbatione malorum, electis fiduciam præstet natur
militudo. De impiis verò est illud Othonis Frisingensis
VIII, Chronicorum cap. XVI: *Veniet in ea forma iudica*
rus, in qua prius venerat iudicandus, ut æquâ lance me
eum severum discretorem inveniat, quem in carne humi
venientem elata prius mente contempserat. Vnde est illud P
pheticum,[a] Videbunt in quem transfixerunt. *Pater cui*
persona sua non iudicans, omne iudicium Filio dedit, vt q
diversis opprobriis, crucique innocentem exposuerat, hunc
stium, terrestrium, & infernorum Dominum constituens, iu
cem vivorum & mortuorum faciat. Superest videm
quem fructum percipiamus ex cognitione doctrinæ de
dicio extremo.

[a] Zach. 12.

THESIS IX.

Voluit Christus nos de Iudicio extremo certos esse,
tempore verò eius incertos. Certos quidem de iudicii
consolationem nostri in adversis. Incertos autem de tem
re, ad excutiendam securitatem carnalem. Iuxta
Chr

*Christi Luc.*XII.39. Si sciret paterfamilias, quâ horâ fur venturus esset, vigilaret: & *Matt.*XXIV.42. Vigilate, quia nescitis, quâ horâ Dominus vester venturus sit.

Quare saluberrima, & multum necessaria est futuri iudicii recordatio: ut Eusebius Emissenus, vel potius Eucherius Lugdunensis ait serm.v. ad Monachos. Cui consentit Petrus Damianus epist.II.cap.v. *His addendus est etiam terror iudicii, vt illius amaritudine valeat mundi falsa dulcedo contemni. Ad evadendas namq; diabolicæ pugnæ molestias valenter assurgimus, si necessitatis vltimæ periculum providè peractamus. Nam si repentinus atq; terribilis adventus Christi iugiè perpenditur, quid erit in mundo, vbi mens humana vel stultiens delectetur?* Rectè igitur B. Ephræm parænetico de secundo Adventu Domini: *Sive operi, sive orationi intentus sis: sive ambules, sive sedeas: sive comedas, sive ieiunes: sine in cubili tuo vigil iaceas, sine quid aliud agas: non desistat mens tua cogitare, & os tuum loqui de iudicio.* Etiam Hieron. hoc documentum fertur tradidisse: *Sive bibas, sive comedas: sive vigiles, sive dormias, hæc tibi tuba insonet*, SVRGITE MORTVI, VENITE AD IVDICIVM. Quod quidam non inepté his versiculis complexus fuit:

Seu vigilo intentus studiis, seu dormio, semper
Iudicis extremi nostras tuba personat aures.

Hodie non legitur ex sententia in operibus Hieronymi: sed simile quid invenitur in regula Monachorum, quæ exstat T.IV. collegit eam ex operibus ejus Superior ordinis Hieronymiani, posteaque eandem Martinus V. Pontifex comprobavit.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA

DE

ADVENTV CHRISTI VLTIMO.

DVplex est CHRISTI adventus: prior in carne ad patiendum pro nobis: de quo Zach. IX. 9. *Exulta valdè filia Sion, ecce rex tuus veniet tibi* alter in carne, ad judicandum de nobis: de quo postolus 1 Cor. I. 8. *Deus confirmabit vos in diem adventus Domini nostri Iesu Christi.* De vtroque ita Iustinus Martyr Dialogo cum Tryphone Iudæo[a]: Δύο παρουσίαι τῶ Χριστῶ ... τινὸς γενησόμενα, μία μὲν ἐν ᾗ τυφλοὶ ... ἀ ἀπὸ ... ἐν ᾗ ἐπίσης, ἐν ᾗ καὶ ἐνδόξως, ἐν ᾗ καὶ ἅπαντα ἀνατρέπων καὶ κρίνων. Irenæus lib. I. c. LVI: *Non cognoscentes* (Iudæi) *neq; intelligere volentes quoniam duos adventus eius omnes annunciaverunt prophetæ: vnum quidem, in quo homo in plaga factus est, sciens infirmitatem in pullo asinæ sedens, & reprobatus lapidantibus, & sicut ovis ad victimam adductus, & per extensionem manuum, dissolvens quidem Amelech, congregans autem dispersos filios à terminis terræ, in ovile Patris, &*

a Pag. 208. edit. Commel.

emmemoratus mortuorum suorum, qui ante dormierant, & descendens ad eos, vti erueret eos, & salvaret eos. Secundum autem, in quo super nubes veniet, superducens diem quæ est sicut clibanus ardens, & percutiens terram verbo ris sui, & Spiritu per labia sua interficiens impios, & entilabrum in manu habens, & emundans aream suam, & riticum quidem in horreum colligens, comburens autem paeas in igne inextinguibili. Estque similis locus apud Athaasium de Incarnatione verbi [b], Cyrillum Hierosolymit. nitio Catech. xv. Hieronymum Epist. CLI. ad Algasiam uæst. XI. Theophylactum in Marci cap. VIII. Ioannem Cantacuzenum apol. II. & alios. Est etiam adventus Christi, nec primus, nec vltimus: quando, vt Augustinus ait lib. XX. de Ciu. Dei cap. V. *in Ecclesia suâ venit, hoc est in membris suis, particulatim atque paulatim.* Sive, vt loquitur idem epist. LXXX [a]. *adventus Christi per Ecclesiam, sive in corpore suo, quod est ecclesia: in qua vsque ad finem venire non cessat. In suis enim veniens agnoscitur, dum eius quoditie membra nascuntur.* Hoc de adventu loquitur Christus apud Iohannem XIV. 23. *Qui diligit me, & mandata mea seruat, veniemus ad ipsum, ego, & pater meus, & mansionem apud ipsum faciemus.* Hoc loco de adventu Christi vltimo, quo veniet ad judicandum vivos & mortuos, agere, κρίσις, constituimus. De quo quinque ista expendemus.

[b] T. 1. p. 29. 81. edit Commel.

[a] Col. 358. & 359. edit. Bas. 2. 1556.

Primùm, an sit Christus rediturus.
Deinde, vnde, quò, & quomodo sit venturus.
Posthea, quando sit venturus.
Tum, quæ signa sint huius adventus.
Demq;, qui eius effectus.

THESIS I.

CHristum esse reversurum ad nos, credere nos pr[o]temur in symbolo, cum dicimus, eum è cœlis, [u]sedet ad dexteram Patris, rediturum esse ad iu[d]icandum vivos & mortuos. Præeunt verò ad hoc Scri[p]turæ: Matt. XXIV. 30. XXV. 31. *Mar.* XIII. 26. *& 1. Cor.* XV. 23. *item 1. Thess.* V. 23. *& 2. Thess.* I. 7. *& II. 1. In ijsdem tempus reditus vocatur dies Dom[i]ni 1. Cor.* I. 8. ἀποκάλυψις *sive revelatio 1. Cor.* I. 7. *sive præsentia 1. Thess.* III. 13. *&* IV. 15. *&* V. 25. *& 2. Thess.* II. 1. *&* 8. *item Iac.* V. 7. *&* 8. *&* ἐπιφάνεια *sive apparitio. 1. Tim.* IV. 8. *& ad Tit.* II. 13.

Damnamus igitur ἰμπαίκτους istos, quorum voces expr[o]bat Petrus 2. III. 4. *Vbi est promissio adventus eius? nam ex quo patres dormierunt, omnia sic permanent ab initio creaturæ.* Cui geminum illud Manilij lib 1.

Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
Non alium videre patres, alimve nepotes
Adspicient.

Argumento verò isti ibidem ab Apostolo occurritur, [e]t de re pluribus dicemus Disp. de Fine mundi.

THESES II.

Expectamus Christũ non aliunde, quàm è cœlis, ubi [s]ed ad dexteram Patris. Philip. III. 20. Nostra conversatio in cœlis est: vnde etiam Salvatorem expectamus Dominum Iesum Christum. 2. *Thes.* I. 7. Cùm revelabitur Dominus Iesus de cœlo, cum angelis potentiæ suæ. *Inde verò descendet in nubes. Matt,* XXVI. 64. Ab hoc tempore videbitis filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ Dei, & venientem in nubibus cœli. *Ac quomodo adspicientibus discipulis ascendit, [i]ta etiam visibiliter descendet. Act.* I. 11. Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemad[m]odum

modum vidistis eum euntem in cœlum. *Non tamen descendet, qualis hic vixit, humilis puta & infirmus, sed in gloria & maiestate summa, etiam Angelis stipatus. Vnde Matt.* XVI.27. *legimus.* Filius hominis veniet cum gloria Patris sui, & angelis suis. *Et Matt.* XXIV. 30. *ac Mar.* XIII.26. *& Luc.* XXI.27. Et videbunt Filium hominis, venientem in nubibus cœli, cum virtute & gloria multa. *Et Mat.* XXV.31. Cùm autem venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo.

" Cùm Christus ab Evangelista dicitur adventurus *cum virtute & gloria multa.* distinguitur hic adventus eius à priori. Nam etsi tunc quoque magnam habuit potentiam, quam miraculis ostendit; atq; etiam aliqua ejus majestas in transfiguratione visa est: tamen status iste præ altero humilis fuit & infirmus: vnde non ἐνδόξως *cum virtute & gloria* venturus dicitur, sed *cum virtute & gloria multa.* At virtutis quidem erit, quod ad ejus imperium resurgent mortui, & momento ad ipsum cogentur, omnesq; ei cœlestes, terrestres, & inferi honorem exhibebunt, omnes ab eo judicabuntur, & pro factis, vel mercedem auferent, vel pœnam. Ad gloriam verò refertur, tum relucens in corpore claritas ac majestas, tum quod stipatus veniet cum multis millibus angelorum: qui aderunt, partim honoris ergô, partim vt justissimi judicij testes, partim ministerij causa. Nam subjungitur apud eundem Evangelistam, *Et congregabuntur* (nempe Angelorum ministerio) *ante eum omnes gentes*: puta jam resuscitatæ. Ad glorioſam etiam apparitionem pertinet, quod ibidē dicitur, tūc sedebit super thronū glorię suæ. Vbi κατ' μετωνυμίαν thronus tribuitur Christo, quia judicis [a] est sedere. Nihil ergo disquisito opus est, quæ illa sedes futura sit, quam multi " artificiosum thronum ex splendida nube confectum fore cōjectant, quia in nubibus veniet Christus: alij ' censent angelos fore, quia, ex plurimorum quidem interpretatione

a Vide Franciscum Poletum in histor. Fori Romani l.1.c.5.
b Greg. Valent. Disp. 11. qu. 4. de iudic. extr. punct. 1. Pinellus de altera vita lib. 2. cap. 21. &c.
c Ianſen. in concord. Evang. cap. 127.

terpretatione, angeli peculialiter throni appellétur ad
d Al. 80. loss. 1. 16. ac Deus super Cherubim sedere dicatur
e Al, 99. LXXIX. 2. & XCVIII. 1. Vbi tamen Vatablus mavult
ter Cherubim.

THESIS VII.

Quando adventurus sit Christus, determinatè nemo mortalium novit.

Triplex tamen causa est, ob quam homines malè curiosi certum eius tempus definiant. Primum est, ἐπίπνοια, sive secretior spiritus revelatio, quam vel dictat spiritus mendax, vel homines sibi fingunt. Alterum, Prophetiæ vel Apostolicæ authoritatis prætextus. Tertia est ratiocinatio. Primum secundumque modum damnat Apostolus 2 Thess. II. 2. *Ne citò demoueamini à mente, neq; turbemini neque per spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolam, tanquam nobis auctoribus, quasi instet dies Christi.* Gr. μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς. Vbi etiam tertij modi fecerit mentionem, si cum nonnullis interpretere ratiocinationem. Sed magis placet, Apostolum cum sermonem intelligi. Primi modi exempla multa habuit hoc seculum in Anabaptistis. Alterius exemplum oppere est, quando multi subnixi dicto quodam, quod etiam Isidoræ Thisbitæ schola profectum ajunt, statuunt, mundum hunc duraturū esse sex annorum millibus. Quam sententiam expendemus disp. De fine mundi. Estque simile cum Iudaidæ de adventus tempore vaticinium quod jactant. Tertij
a Apud Aretium loc. 183. qui est de adventu Christi. generis est, cùm ita colligunt aliqui [a]; verba illa *Adventus Domini*, si numerum literis indicatum attendamus, dare nobis clɔ clɔ XII. sed subtrahi debere IɔXVII. qui numerus in istis, *Dies abbreviabuntur*: rursum addi oportere eum, qui contineatur istis, *Propter electos*. Atque ita haberi annum clɔ IɔCXLV. quo adventurus sit Christus. Cæterum fuerunt olim multi, nec hodie desunt, qui etsi fateantur, tempus ignorari, quo adventurus est Christus: illud tamen ex Scri-

pturis

euris colligi posse putent, de nocte eum affore. Quod pro-
ant, partim ex Luca dicente c. XVII. 34. *In illa nocte erunt*
duo in lecto: partim ex parabola de decē virginibus, vbi di-
itur [b], *Media nocte clamor factus est*. Ad quem locum hæc
nnotat Hieronymus: *Dicamus aliquid, quod forsitan lectori*
utile sit. Traditio Iudæorum est, Christum mediâ nocte ventu-
rum in similitudinem Ægyptij temporis, quando Pascha cele-
bratum est, & exterminator venit, & Dominus super taberna-
cula transiit, & sanguine agni postes nostrarum forium con-
secrati sunt. Vnde reor, & traditionem Apostolicam perman-
sisse, vt in die vigilarum paschæ, ante noctis dimidium, populos
dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi: & post-
quam illud tempus transierit, securitate præsumptâ, festum om-
nibus agentibus diem. Vnde & psalmista [c] *dicebat, Mediâ no-*
cte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis
tua. Etiam Cassiodorus ad verba illa hujus psalmi, ab Hie-
ronymo proximè citata [d], *Mediâ nocte surgebam: Scit*, in-
quit, *hoc tempore primogenita Ægyptiorum fuisse percussa, scit*
quoq; sponsum media nocte esse venturum, ideoq; eodem tem-
pore surgit ad laudes. Sed parùm hæc firma sunt. Quod ve-
rò Lucas & Matthæus, ibi de Christi adventu agunt, noctis
meminerunt; id pertinet, partim ad inopinatum Christi ad-
ventum, quia veniet sicut fur in nocte: partim ad tristem
rerum faciem, quia cœli luminaria obscurabuntur: de quo-
rum vtroq; mox dicemus. Alij arbitrantur, Christum non
nocte mediâ, sed in aurorâ venturū. Atq; id colligunt, tum
quia Christus resurrexerit in aurora, tum quòd apud Lucam
legamus c. XII. 38. *Et si venerit in tertia vigilia, & inve-*
nerit ita, beati sunt serui illi. Sed ibidem antecedit, *Et si vene-*
rit in secunda vigilia. Nec ex parabolico eiusmodi sermo-
ne certi quid concludi potest: vt diximus. Placuit tamen ea
sententia Lactantio quoq; lib. VII. cap. IX. Nec certius
quicquam de mēse habemus, quàm de horâ, etsi mense Mar-
tio, quia eo creatus sit mundus, pleriq; adventurum dicant
ad judicandum: vt scholastici quidam, &, qui hos secutus,
Consalvus Durātus Notis ad Revelationes Brigittę. c. LVI.

[b] Matt. 25. 6.

[c] Psal. 118. (al. 119.) vers. 62.

[d] Ex Psal. 119. inter. Cheth.

THESIS IV.

Adventum Christi subitum, & hominibus inexpe-tum fore, indicat Apostolus 1. *Thess.* v. 2. 3. Dies D mini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dix rint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superve interitus; sicut dolor in vtero habenti, & non e gient. *Securitatem verò istam describit nobis Ma* xxiv. 37. Sicut in diebus Noë, ita erit & adve filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante dilu um, comedentes, & bibentes, nubentes, & nu tradentes, vsque ad eum diem, quo intravit Noë arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvi & tulit omnes: ita erit & adventus filij hominis. *Christus apud Lucam.* xxi. 34. Attendite vobis, fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrie & curis huius vitæ, & superueniat in vos repen dies illa. Tanquam laqueus enim superveniet in o nes, qui sedent super faciem omnis terræ.

Nec adversus id, quod de pace ac securitate ait Apo lus obduci potest, quod dicitur à Luca xxi. 25. fore *suram gentium, arescentibus hominibus præ timore & ex statione, eorum quæ supervenient vniverso orbi.* Nam consternatio, quam Lucas describit, orietur ex horre signis appropinquantis judicij. Ante verò pressuram fiet, vt homines carnis delicijs intenti, *Pax.* dicant, *& curitas.*

THESIS V.

Signa prævia adventus Christi duûm sunt generum: eum appropinquare significant: alia

ventu eius sunt coniuncta. *Prioris generis est conversio Iudæorum: de quâ est illustris ille locus Apostoli ad Rom.* XI. 25. Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (vt ne sitis apud vosmet ipsos elati animo) quod excæcatio ex parte Israeli accidit, donec plenitudo gentium intraverit: & sic totus Israel salvus erit.

Vbi tria ab Apostolo dicuntur: Israëlem ex parte esse excæcatum: duraturam hanc excæcationem, donec prædicatione Evangelij Ecclesia ex omnibus gentibus fuerit collecta: tum verò Israelem sive Iudæos, qui hactenus fuerant excæcati, catervatim esse accessuros ad fidem, atque vnà cum gentibus esse salvandos. Vide, sis, quæ hac de Iudæorum conversione scribit Finus Hadrianus in Iudæorum flagello lib. VII. cap. XXVIII.

THESIS VI.

Etiam prædicationem Evangelij per vniversum orbem, appropinquantis Christi adventus indicium fore, plurimorum, & iuniorum, & veterum, sententia est.

Imò August. epist. LXXX. ad Hesychium: *Nescio*, inquit, *vtrùm intueri aliquid certius in hac quæstione possemus; si vlla ratione seu facultate possemus; quàm illud, quando Evangelio mundus vniversus impleatur.* Eademque est sententia Hieronymi in Matt. cap. XXIV. Movent eos illa Christi verba Matt. XXIV. 14. *Prædicabitur istud Evangelium regni in vniversa terra, vt sit testimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.* Vbi mundi finem intelligunt. Vnde Origenes tractatu XXVIII. in Matt. *Siquis tecum dicere vult, prædicatum iam esse Evangelium in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit & quod ait, Tunc erit finis, iam finem venisse.* Similiter Prosper Respons. ad

iv.cap.Gallorum: *Nutat, quod dici nefas est, fides Vrbis ante quadringentos annos Evangelio impletus est mundus, adhuc Domini differtur adventus.* Similiter item ad Rhenum [a]. Item, præter istos, Ambrosius lib.x.in Lucã [b], Sanctor operis imperfecti homil. xlvi ii.in Matt. Damascenus lib.iv.de fide Orthod.cap.xxvii. &c.item è recentioribus Liranus, Cajetanus & Maldonatus in cap. xxiv. Matt. Soto in iv. sent. Dist xlvi.qu.ii.art.i. Bellarminus lib. iii. de Rom.Pont.c.iv.Suarez.disp. lvi.Tom.ii.sect. &c. Aliter tamen è junioribus Iansenius in Matt.cap.xxiv. & Baronius T.i.an. lxxxii. [b] item ex antiquis, Eusebius lib.iii.histor.c.vii. & Chrysostomus [c], Euthymius, Theophylactus in Matt.c.xxiv. Ex quorum sententia loquitur Christus de consummatione, non mundi, sed Hierosolymorum.quod non minus placet. Continuò enim ex Matthæum sequitur: *Cùm ergo videritis abominationem desolationis vastatricem:* quæ de vastatione Hierosolymorum plane intelligi debent. Favent etiam huic sententiæ verba Matthæi, qui cap.xii. discipulos de templo, & Hierosolymis quæsisse dicit, quando istorum futura esset consummatio: respondisse autem Christum, *Primùm apud omnes gentes Evangelium prædicari oportere.* Vbi πάντα τὰ ἔθνη pro οἰκουμένη ponitur planeq; ad templi, & Hierosolymorum finem refertur. Objectant, quod Evangelium non fuerit vbiq; prædicatum ante Vrbis excidium: præterea Origenem [d], Rufinum [e], Augustinum [f], Prosperumq; [g], atque adeò Bernardum [h] ipsum, testari, ne suâ quidem ætate id impletum fuisse: extare que vix seculum esse, dum detecta sit America, & plures Magellanicæ, quæ Christum plane ignorabant. imò hodieque gentes inveniri, ad quas non pervenerit prædicatio Evangelij. Sed respondeti potest, verba Christi similiter debere intelligi, ac Pauli ad Rom.x.16. vbi Judæos negat vllum habere suæ infidelitatis prætextum, quasi vocati non fuerint, cùm jam Davidis illud [i] impletum sit, *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et ad Colost. c.i. vbi semel iterumq; Evangelium in vniuersa

a Fol.126. b edit. Duac. b Pag. 148. edit.Bas.1555. c Pag. 861. b edit. Duac. 1613.

a Cap.122.concordiæ Evangelicæ. b Fol.691. edit. Mor.a. 1612. c Homil.76. in Matt.

d In Mat.Tract. 28. e Lib.i.hist.c.9. f Epist.80. ad Hesych. col. 367. edit. Basil. a.1556. g Ad capitula Gallorum. c.4. h Lib.3.de Cõsideratione c.1. i Psal.18.(al. 19.)5.

orbe prædicatum dicit[k]: *Per sermonem veritatis, id est Evan-* [k] Vers. 6.
gelij: Quod pervenit ad vos, sicut & in TOTVM MVNDVM,
& fructum profert. Et ibidem.[l] *Nec dimovemini à spe Evan-* [l] Vers. 23.
gelij, quod audistis prædicari omni creaturæ, quæ sub cœlo est.
Verumtamen, vt sanè concederemus, sermonem esse Christo de vltimo suo aduentu, & mundi consummatione, ejusq; signum statuere prædicationem in omni gente: non tamen exsigni hujus impletione, determinatè sciretur finis seculi. Quod etiã fatetur Augustinus epist. LXXVIII. ad Hesychium: *Si iam nobis*, inquit, *nunciatum fuisset, in omnibus gen-* [a] Col. 315.
tibus Evangelij prædicari, nec sic possemus dicere, quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magisq; iam propinquare meritò diceremus. Tale etiam signum est Iudæorum conversio, de quâ antè dicebamus.

THESIS VII.

Alterum signorum genus est eorum, quæ ipsum adventũ Christi antecedunt. Hæc respiciunt mundi machinam: in qua tum cælum spectatur, tum terræ marisq; globus. De priori tum generatim dicitur, fore ut cælorũ virtutes concutiantur: tum speciatim, solem lunamq; obscuratum iri, ita vt lucem non edant, stellas item è cœlo casuras. De posteriori addit Lucas, fore in terris pressurã gentiũ præ fremitu fluctuum marinorum. Sed quomodo vel solis lunæque obscuratio, vel iste stellarum casus intelligi debeat, non satis convenit. Hieronymus & Chrysostomus arbitrantur, non absolutè obscurationem hanc intelligi debere, sed comparatè, quia præ claritate veri solis, Iesu Christi, ipsum solare corpus videbitur tenebrosũ. Huic sententiæ obstat, quod de tempestatibus marinorum fluctuum diximus. Cùm enim signum hoc comparatè accipi non possit, nec prius illud sic intelligendũ putamus. Sed porrò quæritur, si absolutè verba ista capere oporteat, propriène sumenda sint, an potius figuratè. Nempe vt sententia sit, tantam fore hominũ consterna-

consternationem, quanta, si omnia ista propriè ... tingerent, oboriretur. Sic enim loquitur Ies. XIII. ... vbi vindictam de Babylone sumendam prædicit: & E... chiel. XXXII. 7. de vltione Pharaonis agens: item I... mias XV. 9. gravitatem vindictæ de Iudeis capiend... scribens: ac similiter Amos VIII. 9. Sophon. I. ... Ioel. II. 2. 32. & III. 15. Vnde colligimus, ... esse propheticum, vt dicant, solem, lunam, stellas, l... suo destitutum iri, quando significare volunt, tantam ... hominum perturbationem, quasi vniversa mundi ma... na conturbaretur, ac cunctæ cæli virtutes concuterent... non quia id revera fiat, sed quia homines præ animi ag... fieri hæc credant, vel tantopere, externentur, quasi ... non illorum propriè contingeret. Quanquam vero si... liter Christi verba apud Evangelistas interpretari ... mus: eorum tamen sententiam sequi malumus, qui ... priè solem, lunamque obscuratum iri putant; stellas ... vel revera casuras, vel saltem sic lumine suo defectu... vt non appareant, eoque de cælo cecidisse existiman... sint. In causa est, quòd propheticus mos sit, sum... consternationem κατὰ μεταφορὰν describere per ... translatione ab ijs, quæ efficient consternationem in ... ventu Christi, quo veniet ad iudicandum mundu... Nempe vt apud Ezechielem XXXVII. 12. resurr... quidem κατὰ μεταφορὰν intelligitur: sed alluditur ad resu... ctionem novissimo die futuram, atque ab ea petitur si... ra, quemadmodũ etiam Tertullianus [a], & Hieronymus ... observarunt: similiter prophetæ, particulare Dei iudi... um describentes, cælestium luminum obscurationem ... κατὰ μεταφορὰν intelligunt, sed modum hunc loquendi ab ... versalis judicij tempore petunt, vbi hæc propriè magn...

[a] De resurrect. carn. cap. 30.
[b] In Exech. cap. 37.

debit locum. Et sanè signa ista fore sensibilia, non spiritualia, etiam argumento esse videtur, quod Lucas [c] docet, visus signis istis, fore, vt homines exanimentur præ timore & expectatione eorum, quæ supervenient vniuerso orbi. *Nam spiritualia sanè signa non tantum incutere metum, sed contemni à plurimis mortalium solent.*

[c] Cap. 21. Vers. 26.

Lucis aliquid his adferent verba Ioa. Driedonis lib. III. de Scripturis Ecclesiast. & dogmat. Tract. III. [d]. *Locutionibus hyperbolicis etiam vtitur Scriptura, prænuncians grandia quædam futura per alium temporalem regem. Vnde quod dicitur Ioel. II. A facie eius contremuit terra, & moti sunt cœli, sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum; ad literam exponendum est, non de primo aduentu, neque de secundo, sed de aliâ quadam devastatione anteriori per impetum Chaldæorum, tunc futurâ tanquam figurâ aduentus Domini, à facie eius, sc. Babylonii populi multi & fortis, terra contremuit, cœli moti sunt, luna obtenebrata est,* et cet. *quæ omnia (vt inquit Hieronymus) hyperbolicè dicuntur, pro eo, quod Iudæis à populo isto aduersa patientibus, et in miserabilem captiuitatem deductis, cœlum ruere, et terra fluctuare videatur, et non esse vllum solatium ex splendore stellarum. Denique, quod ob multitudinem locustarum inter cœlum et terram, lumen luna et solis non dabit Iudæis ipsis captiuis solatium. Vnde ex his, quæ in superioribus de metaphoris diximus, patet, locutiones illas, quibus à facie alicuius regis dicitur terra contremere, cœlum moueri, sol et luna obtenebrari, bifariam secundùm literalem sensum posse interpretari. Vno quidem modo secundùm metaphoram, nominibus videl. translatè acceptis, vt terra intelligatur populus communis; sol, pontifex, qui lucere debet populo; cœli, sacerdotes; rex, luna, stellæ, propheta. Vnde à facie castrorum hostilium populus timore concutitur, sacerdotium conturbatur prophetia silnit, maiestas regia deperiit, cultus iustitiæ evanuit. Quod autem.*

[d] Pene initio tractatus tertij, siue fol. 159.

autem huiusmodi nomina; terra, cœlum, sol, luna, & si
interdum in Scripturis ad talia referantur, patet ex com
tariis Hieronymi. Vnde & Esai. XIV. vbi secundùm lite
lem sensum rex Babyloniæ Lucifer appellatur, qui mane v
stella oriens, pronunciatur lapsurus esse de cœlo, id est, de d
tudine & sublimitate gloriæ suæ. Vnde & Hieronymus, m
tatus suorum prædecessorum sententias, docet, res tales
iusmodi nominibus metaphoricè acceptis esse significatas.
cundò, sensus literalis huiusmodi nominibus expressus, a
potest secundùm hyperbolem, seu locutionem hyperbolicam,
talia sic dicantur augendi gratiâ, & res in cœlestibus
corporibus designatæ, intimentur esse grandes:
quod à præsentia illius exercitus temporalis regis elementa
cœlestia corpora huius mundi contremiscant, aut mov
sed quod pra magnitudine potestatis illius, cœlum & terra
mere videantur. Ex quibus patet, Scripturas secundùm
iusmodi locutiones expressas, non semper esse intelligen
de novissimo Christi adventu, in quo cœlum & terra, ca
que huius mundi elementa, non metaphoricè, sed propriè
lecta, realiter mutabuntur.

THESIS VIII.

Quod Iudæi enumerant signa quindecim, & tan
durationi tribuunt dies totidem, & singulis signis
præfiuiunt diem, id neque è Scripturarum fonte hau
neque â sermone vllius Prophetæ profectum, sed comm
tum planè humanum esse putamus.

Iudæi tradunt quindecim signa, quæ quindecim dies
præcessura sint diem novissimam. Ea ex Hieronymo re
censet his verbis Thomas in IV. sent. dist. XLVIII. qu.
art. 4. *Hieronymus ponit quindecim signa præcedentia iudi*
cium, dicens, quod primo die maria omnia exaltabuntur qu
decim cubitis super montes. Secundo omnia æquora prose
rent

prosternentur in profundum, ita vt vix videri possint. Tertio redigentur in antiquum statum. Quarto bellua omnes, & alia, quæ moventur in aquis, congregabuntur, & levabuntur super pelagus more contentionis invicem mugientes. Quinto omnia volatilia cœli congregabuntur in campis invicem pivrantia, non gustantia, neque bibentia. Sexto flumina ignea surgent ab occasu solis contra faciem firmamenti vsque ad ortum coruentia. Septimo omnia sidera errantia, & fixa, spargent ex se igneas comas, sicut cometæ. Octavo erit magnus terræ motus, & omnia animalia prosternẽtur. Nono omnes lapides, tam magni, quam parvi, dividentur in quatuor partes, vnaquaq; aliam collidente. Decimo omnes plantæ sanguineum fluent rorem. Vndecimo omnes montes, & colles, & ædificia, in pulverem redigentur. Duodecimo omnia animalia venient ad campos de silvis, & montibus, rugientia, & nihil gustantia. Tertiodecimo omnia sepulchra, ab ortu solis vsq; ad occasum, patebunt cadaveribus ad resurgendum. Quartodecimo omnes homines de habitaculis suis recedent, non intelligentes, neq; loquentes, sed discurrentes. Quintodecimo omnes morientur, et resurgent cum mortuis longè antè defunctis Aliqua etiam istorum ponit, simulque judicium suum apponit, scriptor homiliarum à Stelsio editarum sub nomine Eusebij Emisseni. Sic enim ille, homiliâ in Dominicam secundam adventus Domini: *His convenire videntur quædam, quæ in annalibus Iudæorum scripta referuntur. In quibus mare super omnes montes quindecim cubitos altius exaltari narratur, stantibus aquis, et in nullam partem fluentibus. Et deinde tantùm in abyssum demergetur, vt vix ab inspicientibus videri valeat. Postmodum verò revertetur in locum suum, et tunc fortasse illa confusio sonitus maris et fluctuum fiet, de qua hic modò loquitur. Neq; enim tanta maris fluctuumq; commotio sine magna confusione et sonitu fieri potuit. Terra quoq; sua signa dabit, quia terræ motus tam magni fient, vt pene omnia manufactaruant, omneſq; lapides, etiam parvi, conscindantur. Et feræ de montibus descendentes inter homines manebunt, nulliq; nocebunt: ipsi quoque homines, quasi amentes,*

et

& præ timore arescentes, huc illuc discurrentes tabescent. his quidem Evangelij verba convenire videntur, quibus D minus ait: Arescentibus hominibus præ timore, & expect one, quæ supervenient universo orbi. Horum autem figura & aliorum, quæ hic non dicuntur, unum quoque uno die, non amplius, fieri narratur. Nos tamen his quidem autho tem non damus: quod ideo certè scripsimus, quòd Evang verbis convenire videntur. Hactenus scriptor iste. Qui me tò Hebræorum nos autoritate stare hac parte posse nega Nam etsi pleraque omnia eorum signorum inveniantur Scripturis, & quæ Scripturis non continentur, tamen n repugnent (nisi forte quintum decimum signum, quo eri mo rituri dicuntur, qui novissimo die viuent) tamen cum quindecim signis quindecim assignantur dies, & singu proprius, id Rabbinicum aliquid verius, quàm Propheti cum sapere videtur.

THESIS IX.

Etiam ad signa adventus referunt, quod apparebit cœlo signum crucis. Quod colligunt ex Christi verbis ex Matt. XXIV. 30. Et tunc apparebit signum Filii h minis in cœlo. *Sed nobis hæc sententia nihil aliud, qu coniectura quædam, videtur. Imò, vt simplicius, ita veri putamus, si signum Filij hominis ipse intelligatur Fili hominis: cuius conspectus certissimum erit signum co summationis mundi, & iudicij extremi. Nec mult ab hoc loquendi genere abludit, quod ad Rom.* IV. II. A braham *dicitur* accepisse signum circumcisionis, *est circumcisionem, quæ fœderis erat signum.*

Interim fatemur, priorem interpretationem habere, multos, & magnos auctores. Sanè Remaclus de Vau Theologiæ in Florinensi Monasterio professor, in Harp

crate divino, siue de consummatione mundi parte II. ait: *Hoc signo crucem Christi significari, tam Graci, quàm Latini,* CONSENTIENTIBVS *animis asseverant.* Et Societatis Iesu Theologus, Lucas Pinellus, de alterâ vitâ, & animarum in eâ statu, lib. II. cap. XX. *Per hoc signum Filii hominis crucem significari,* OMNES *affirmant interpretes, tam Graci, quàm Latini.* Et sanè negare non possumus, sentire hoc modo, non tantum oracula, quæ vulgo Sibyllarum [b] nomine circumferuntur, suppositi tium Hyppolytum de consummatione seculi, aut dubiæ fidei scriptorem Ephræm serm. de apparitione crucis tempore judicij, item serm. in pretiosam & vivificam crucem Domini, & Cyrillum sive Iohannem Hierosolym. catech. XV [c]: verùm etiam Chrysostomum homil. LXXVII. in Matth. & homil. de cruce ac latrone: Augustinum sive alium serm. CXXX. de Tempore [d], Iulianum Toletanum lib. III. Prognosticôn cap. V. item Bedam, Euthymium, Theophylactum, alios, in Matth. cap. XXIV. Imò in Romanæ etiam Ecclesiæ canticis est, *Hoc signum crucis erit, cùm Dominus ad iudicandum venerit.* Attamen quod Remaclus, & Pinellus omnes ita censere arbitrantur, refellit eos alter Societatis Iesu Theologus, Maldonatus, in cap. XXIV. Matth. vbi ait: *Quod signum filii hominis vocet, auctoribus inter se non convenit. Origenes virtutem & gloriam, quam sibi Christus in cruce comparavit, signum filii hominis vocari putat, quasi sensus sit, omnes visuros esse Christum tantâ cum gloriâ atque maiestate venientem, vt dubitare non possint, eum verum esse iudicem. Ad eundem ferè modum Hieronymus, Beda, victoriæ Christi vexillum intelligi posse putant. Auctor verò imperfecti* (operis in Matth. Chrysostomo tributi) *passionis signa, vt flagellorum vibices, clavorum cicatrices, signum filii hominis vocari dicit.*

[a] Pag. 330.

[b] Extremis tribus versibus l. 6.

[c] Pag. 383. edit. Morell. ann. 1608.

[d] Tom. 10. col. 885.

De hac cruce quæri solet, cuius materiæ futura sit. Sunt qui eampse fore arbitrentur, de qua pependit Salvator. Nam omnes eius particulas, per orbem dispersas, esse colligendas & compingendas. Est hæc sententia Waldensis T. 3. de

de sacramentalibus tit. xx. cap. CLVIII. ac prose addit hæc B. Chrysostomi verba [b] *Crucem solam non reliquit terra, sed secum eam levavit ad cœlum, et ideo cum ipsa venit.* Quæ etiam verba adducit Ionas Aurelianensis lib. II. de cultu Imaginum. [c] *Sed aliorum judicium est, ex ære lucentissimo crucem esse formandam, eamque tantæ quidem magnitudinis, & splendoris, vt præsentiâ suâ Solem lucem namque obscuret.* Ita Anselmus in Elucidario suo [d], item Rabulensis, atq; alij, in XXIV. cap. Matth.

Apparituram verò hoc signum dicunt, tum in fidelium consolationem, qui crediderunt in Christum crucifixum, tum in condemnationem infidelium, qui crucifixum repudiarunt. Hac de re illustrem locum citari video à doctis [a] ex Ephremi homil. de vera pœnitentiâ: *Sancta*, inquit, *crux in consummatione seculi, cum secundus illuxerit Dominus Salvatoris adventus, primò cum gloria ingenti, et Angelorum exercituum infinitâ multitudine, apparebit in cœlo: ita quidem terrens, ac vexans; fideles autem illuminans, atq; letificans, adventumq; cœlestis imperatoris annuncians.* Augustinus serm. de Tempore CXXX. *Quare crux apparebit tunc, et quam ob causam in eius prælatu Dominus adueniet, non perspicua est: vt agnoscant concilium iniquitatis suæ, qui Dominum maiestatis crucifixerunt. Per hoc enim signum, impedens Iudæorum redarguitur impietas: et quomodo propter ipsum habens crucem veniet, audi ipsum in Euangelio præstantem: Quia tunc plangent omnes tribus terræ, videntes accusatorem suum, id est ipsam crucem, et in ipso arguente cognoscent peccatum suum serò, et frustra fatebuntur impietatem citatem. Quid autem miraris, si crucem adferens veniet, et ipsa vulnera ostendet?*

[b] Homil. de cruce & latrone.
[c] In initio.
[d] Pag. 241. col. 1. edit. Colon. 1612.
[a] Citant Gretserus de cruce Christi T. 1. lib. 1. cap. 92. & Remaclus in Harpocrate diuino fol. 540. Sed in nulla homiliarum eius de pœnitentia potui invenire.

THESIS X.

De signis vidimus. Effecta adventus, tum reprobos, tum electos respiciunt. Nam reprobi videntes eum, quem perfoderunt,

erfoderunt plangent ſuper eo *Apocal.* 1. 7. *exanimati* ra timore illorum, quæ vident & expectant, latibula quæ- ent, in quibus ſeſe ab ira agni abſcondant. *Luc.* XXI. 27. *Apoc.* VI. 15. 16. 17. *Electi verò ſummo cum gaudio* edemptionem plenam expectantes, capita attollent, & eri- ent. *Luc.* XXI. 28. *Itaque etiam, quem adventum hor- reſcunt impij, hunc exoptant fideles. Apocal.* XXII. 17. Et ſpiritus & ſponſa dicunt, Veni. Et qui audit di- cat, Veni. & *verſ.* 20. Etiam veni Domine Ieſu.

Quæ Apocalypſios verba de vltimo Chriſti ad- ventu etiam interpretatur Arethas, ſive Andreas Cæſarienſis.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA

DE

MVNDI FINE.

De fine mundi hæc considerabimus: An, quo
do, quatenus, & quando sit interiturus. Item, num
trina hæc nota fuerit poëtis ac philosophis anti

THESIS I.

MVNDVM, *vti initium habuit, ita*
rum esse finem, non uno Scripturarum loc
mur: apertissimè autem id prædicitur Ap
XXI. 1. Deinde vidi cœlum novum, & terra
vam: primum enim cœlum, & prima terra abier
mare non erat amplius. *Item* 2. *Pet.* III. 3. 4.
monet Apostolus, irrisores esse extremis ventur
bus, qui mundum hunc semper permansurum eun
namque esse promissionem de adventu Christi, con
idque exinde, quia tot iam seculis eadem orbis fac
stet. Aduersus tales primum opponit Apostolus
tionem mundi: quia qui verbo mundum potuit
eundem verbo poterit destruere. Deinde, non

ita permansisse, vti ab initio creationis erant, probat[a] ex diluvio, quo mundus hic corruptus fuit. Ab isthoc exemplo ad futurum mundi interitum accedit, ac cœlum terramque destructum iri pronunciat[b] die illo, qui impiorum exitio est destinatus. Quamobrem, inquit, qui tunc erat mundus, aquâ inundatus perijt: qui verò nunc sunt cœli, & terra, eodem sermone repositi, servantur igni in diem damnationis, & exitij impiorum hominum.

a Vers. 6.

b Vers. 7.

Minimè verò audiendus est Didymus[a], enarratione in epistolas Canonicas, vbi observat, triplicis hîc mundi mentionem fieri, antiqui seu præteriti, vers. 6. cùm dicitur, *Ille tunc mundus*: præsentis vers. 7. *Cœli qui nunc sunt*: futuri post hunc, vers. 13. *Sed cœlos nouos, ac terram novam, secundùm promissum eius expectamus*. Quæ huic epistolæ adspersa Didymus putat ab hæreticis, plures mundorum creationes, & periodos, somniantibus. *Multis*, inquit, *mirum est, & ex verbis significari mundanas reuolutiones, atq; mutationes*. Et postea: *Non est igitur ignorandum, præsentem epistolam esse falsatam, quæ licet publicetur, non tamen in canone est*. Sed valde Didymum ea conjectura fefellit. Nam quod Petrus diluvio perijsse mundum dicit, satis indicat, non loqui eum de tribus mundis τῇ ἰδίᾳ diversis; vti Origenistæ putarunt: sed illud solùm velle, quemadmodum mundus hic semel cœpit, & aquâ corruptus fuit; ita eundem aliquando periturum igni.

a In bibl. PP. edit. 2. T. 9. col. 528. 529.

Ad interitum hunc mundi probandum, afferri etiam vulgò solent verba Esa. xl. 6, *Cœli vt fumus peribunt, & terra vt vestis, veterascet*. Sed aliam huius loci sententiam esse, putavit etiam Caluinus, vt ex istis ejus verbis cognoscimus: *Adiungit, quamvis ad interitum vergant cœlum & terra, fieri non posse, vt Ecclesia labefiat, cuius stabilitas in Deo fundata est; ac si dixisset, Centies misceri contingit cœlum terra potius, quàm effluat promissio, cui salus vestra innititur*. Si-

militer Hector Pintus: *Potest hic locus Esaiæ ita explicari. Prius cœlum & terra vastabuntur, quàm vt ego non præstem mundo salutem, & promissa mea non ad impleam.*

Præterea adducere solent illud Psal. CII. 27. *Ista* (terra & cœlum) *peritura sunt, omnia vt vestimentum veterescent, vt indumentum mutabis ea, atque mutabuntur.* Sed aliarum alia sententia est: quia (vt Calvinus ad hunc locum monet) *secundum quosdam interpretes subaudienda est conditio, Si Deo ita placuerit.* Idem Bucerus indicarat his verbis: *Istud* PERIBVNT *de immutatione orbis intelligendum est: de qua 2. Pet. III. 7. aut certè secundũ Kimchi subaudienda est, Si voles. Nam vt Sancti æternùm vivunt, ita stabit quoque in sempiternum hæc machina orbis. Vt tamen Deus omnia condidit ex nihilo, ita in manu eius est, si velit, cuncta rursus in nihilum redigere.*

Itidem adferunt, quod dicitur Matth. v. 18. *Vsque dum præterierit cœlum & terra.* Et Matt: XXIV. 35. Mar. XIII. 31. & Luc. XXI. 33. *Cœlum & terra præteribunt: sermones autem mei nequaquam præteribunt.* Sed horum etiam verborum aliam esse sententiam, autumat idẽ Calvinus, qui in Matt. v. 31. *Hoc*, inquit, *tenere sufficiat, ruiturũ potius esse cœlum, terram, mundi machinam miscendam esse, quàm vacillat legis stabilitas.* Idem in Matt. XXIV. 35. *Hanc loquendi formam varij reponunt interpretes. Quidam cœli & terræ transitum ad vltimũ diem referunt, quo abolebitur caduca eorum conditio. Alij autem sic resolvunt, potius totã mundi fabricam esse periturum, quã vt evanescat vaticinium, quod audivimus. Sed quia non dubiũ est, quin Christus suorum mentes supra mundi instituta attollerẽ datâ operâ voluerit, mihi videtur notare assiduas inclinationes, quæ in mundo cernuntur. ac si negaret, firmanda esse dicta sua ab instabili, & quasi æstuosa mundi varietate.* Multis etiam de hoc Piscator in Matth. v. 18. *Synaxis est, Ne vnicum quidem iota, aut apex præteribit, vsque dum præterierit cœlum & terra. Id est, Nullum iota, aut apex præteribit. Sicut nimirum cœlum & terra nunquam præteribit, id est, nunquam interibit. Etenim verbum παρέρχεσθαι pro interire, atque in nihilum redigi, accipitur in simili*

hac

*huic ſententia Luc.*XVI.17.*vbi dicitur, Facilius eſt cœlum & terram præterire (παροδεῦσι) quàm legis vnum apicem excidere: quibus verbis innititur, fieri non poſſe, (nempe per decretũ Dei) vt cœlum & terra intereant, ſeu in nihilum redigantur. Similis huic phraſis eſt in illo Pſal.*XXVII.7.*Florebit temporibus eius (nempe Chriſti regnantis) iuſtus: & amplitudo pacis erit, donec non ſit Luna. quibus verbis ſignificat David, felicitatẽ piorum in regno Chriſti fore æternam, ſicut Luna in æternum duratura ſit: quaſi dicat, Pax erit tam diu, donec non ſit Luna. At Luna nunquam non erit, hoc eſt ſemper erit, ac proinde pax illa ſemper durabit. Quod autem Chriſtus infrà c.*XXIV.35. *dicit, cœlum & terra præteribunt, verba autem mea non præteribunt, id non accipiendum eſt ſimpliciter, ſed per collationem imparium, quaſi diceret: Cœlum & terra præteribunt, citiùs, quàm vt verba mea prætereant: ſeu, facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm &c. ſicut loquitur Luc.*XV.17. *Quo genere loquendi vtitur Virgil. Ecl.*1. *vbi ait,*

Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Quàm noſtro illius labatur pectore vultus.

Hæc Piſcator. Quod ſiquis interpretes iſtos ſecutus, ex Eſaiæ, Pſaltæ, triumque Evangeliſtarum verbis allatis, mundi interitum ſolidè concludi neget: non idcirco eſt, quod dogma ipſum in dubiũ vocet. Nam illo Petri, & altero Apocal. loco, quos antea citabamus nihil clarius eſt apertiuſque. Et ſanè ſemper hoc dogma in confeſſo apud Chriſtianos fuit: quos idcirco deridet Porphyrius, teſte Auguſtino [a] nempe Porphyrius Platonem ſequebatur, qui in Timæo tradit mundum cœpiſſe, at non interiturum. Alij etiam longiùs receſſerunt, vt Xenophanes, qui nec cœpiſſe, nec deſiturum mundum putabat, vt auctor eſt Plutarchus [b]. Vixit autem Xenophanes iſte longe ante Platonem: puta circa [c] Olympiadem LX. hoc eſt Gyri & Tarquinij Superbi temporibus. Hanc Xenophanis ſententiam magno molimine defendit Ariſtoteles: vt ex ejus octauo τῶν φυσ. ἀκροάσ. & lib. de cœlo ſciunt omnes. Ariſtotelem itidem ſummo ſtudio tueri adnixus Averroes. diſp. 1. quæ eſt de æternitate mundi: vbi Algazelis ſolutionibus reſpondet.

[a] Lib. 20 de C. D. cap. 24.

[b] De plac. philoſ. lib. 2. cap. 4.

[c] Laert. in Xenoph. & Euſebius in Chron.

THESIS. II.

Quomodo interiturus sit mũdus, idem nos Petrus docet.

d Vers. 7. e Vers. 9. f Vers. 12.

cùm ibidem ait [d], cœlum terramq; seruari igni & *illo post* [e] Cœli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia soluentur, terraque, & quæ in ea sunt opera, exurentur. *Et mox* [f]: Properantes ad aduentum diei Dei, in quo cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.

g Contra Puccium lib. 1. cap. 2. & li. 2. cap. 2.

Ignem hic τὸν μετάφορον pro ira & iudicio diuino accipi putabat Franciscus Puccius Filidinus: quemadmodum & scribit Nicolaus Serrarius [g]. Sed propriè sumi, argumento est, quòd dicatur, vt aqua priùs interiit, ita in illo die ignis periturum. Quare, vt aquâ verâ periit, ita vero igne perituri-

h Fol. 231. edit. Colon.

bit. Hinc Ephræm Tract. de iudicio & retributione [h]: *Ignis inextinguibilis vbique ante Christi conspectum præcurret, operietque vniuersa, vt aqua diluuii.* Et Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. XVI: *Tunc figura huius mundi mundabitur igniũ conflagratione præteribit: sicut factum est mundus aquarum inundatione diluuii.* Vbi videmus, vt mundum vocet ignem, quem diuinum appellare mauult Filidinus.

i Lib. de Christi efficacitate fol. 98.

Diuino, inquit, *igne magni huius iudicii excoquetur, & deabitur mundus.* Augustino similiter Patres alii, quos inter laudabimus. Quis verò ignis ille sit futurus, vnde item renouaturus, disputat Hieronymus Magius lib. III. de exustione mundi. Nos Augustini modestiam amamus: qui nemini se,

a Lib. 20. de C. Dei cap. 16.

quod ipse sciat, noviſſe hæc arbitratur [a].

THESIS. III.

Tertia quæstio est, quatenus mundus sit interiturus. Nempe vtrum κατὰ οὐσίαν, *an* κατὰ συστημα. *Communior sententia est, non* ἀπλῶς *perituru*m, *sed esse renouandum. Impe-*

anc ſuadet locus ad Rom. VIII. *vbi Apoſtolus* κατ' ἐξοχὴν *dicit, cœlum terramque. atque adeò creaturam omnem, avide expectare tempus illud, quo Filij Dei gloriâ donabuntur, vt & ipſe ſuam recipiant gloriam, quæ in renouatione ac perfectione conſiſtit: nunc enim eas, propter hominis peccatum, contra naturalem propenſionem, multimodæ corruptioni, & vanis hominum vſibus ſubijci: ſub quo onere quaſi ingemeſcunt, & vt parturientes optant ceſſare dolorem, ita illæ ad liberationem â miſeriâ iſtac ſuâ ſpe maximâ anhelant. Verba Apoſtoli ipſius ſunt iſta* [b]: *Etenim res creatæ, quaſi exerto capite obſervantes, expectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati res creatæ ſubiectæ ſunt, non ſua ſpõte, ſed propter eum, qui ſubjecit ſub ſpe, quod & ipſæ vindicabuntur ex ſervitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim omnes res creatas vnà ſuſpirare, & vnà parturire ad hoc vſq; tempus. Præterea pro hac ſententia adduci ſolet, quòd cœli novi, terræq; novæ, in ſcripturis ſæpius fiat mentio. Sed iſtis non deeſt fortaſſe, quod obducere poſsis. Nam locus ille ad Rom. aliter à multis veterum, & iuniorum, exponitur: nempe vt per creaturas intelligãtur, vel angeli, vel homines ſoli. Quodq; ad cœlum novum & terram, cùm in ijs dicatur habitaturos electos, electi autem non ſint habitaturi in terrâ propriè dictâ: non mihi vnus veriſimile videtur per cœlum novum, terramque novam, deſignari ſpiritualem, atque æternam inſtaurationem Eccleſiæ. Cui etiam ſententiæ favet, quod diſertim Apocalyp.* XXI. 1. *dicitur*, mare non fore amplius. *Quocirca nec eorum ſententiam præfractè reijcere audemus, qui mundum ſecundùm ſubſtantiam periturum eſſe arbitrantur: præſertim cùm nihil de eo antiquitùs ſynodo vllâ ſit definitum, quidam, præſtantes ſanè viri, de eo diſſentiant.*

[b] C. 8. verſ. 19. 20. 21. 22.

Interim priorem magis ſententiam probamus: id
compulſi auctoritate veterum; quorum, ſi ſententias qu
per ſatiram exquirere animus fuerit, comperiemus om
putaſſe, mundum hunc non penitus interiturum, ſed eſſe
novandum. Hæc ſententia fuit Irenæi li. IV. c. VI. cuius e
dem autoritatē defendit Andreas Cæſarienſis ad cap. VI
[a] Apoc. Idē ſenſit, qui ſub Iuſtini Martyris nomine ſe vi
tat, Reſp. V. ad Græcos, & Reſp. XCIII. XCIV. XCV. ad ort
doxos. Item qui clarè imprimis fuſeque de hoc ſcribit, Pr
clus apud Epiphanium hæreſ. LXIV. Nec aliter Euſebius
Præp. Evang. l. XI. c. XVII [b]. Item Philaſtrius in Catalogo
Cyrillus Hieroſ. catech. XV [c]. Baſil. l. I. Hexaem. Chryſo
hom. XIV. in cap. VIII. ad Rom. & hom. X. ad Antiochen
Cyrillus Alexandrinus ad illud Eſa. LI. 6. *Quia cœli, ſicut fu*
mus liquefcent. Theodoretus in epiſt: ad Rom: VIII. 20. &
neas Gazæus in Theoph. Elias Cretenſis in orat. X. Gr
gorij Nazianz. Baſilius Imp. Conſtant. ad Leonem filium
IV. Oecumenius in 2. Pet. III. 7. [d] Item Euthymius in Pſal. CI.
&c. Ex Latinis idem ſentiunt Hilarius in Pſal. CXVIII.
Lamed, & clarè imprimis, ſuſeque Hieronymus in Eſa. [e]
LXV. Quintus item Iulius Hilarion de mundi duratione
Auguſtinus de Civ. Dei lib. XX. cap. XVI. Iulianus Toletan
lib. III. Prognoſt. cap. XLVI. Beda ad illud 2. Petr. III.
Elementa autem ſoluentur, & ad cap. XX. Apocalyp. Alcuin
ad Pſal. CI. Ambroſius Anſbertus lib. IX. in Apocalyp. ca
XXI. I. Olympiodorus in c. XII. Eccleſiaſtæ [f]: Haimo, Ite
que Anſelmus, ſive Hervæus Brito, vterque ad cap. VII
31. pr. ad Cor. Petrus Lombardus lib. IV. diſt. XLVII. &
Otto Friſingenſis lib. VIII. Chron. cap. IX. Hugo Ædo
rianus de regreſſu animarum ab inferis cap. XXVI. Hildega
dis lib. III. viſ. XII. cap: II. Vincentius Burgundus in ſpe
culo natural. lib. XXXI. cap. CIV. Nicolaus Lyranus ad cap. I
epiſt: ad Hæbr: & in cap. III. poſt: epiſt. Petri, & cap. III
Apocal. Ludolphus Saxo Carthuſ. vitæ Chriſti par. II. c.
LXXXVII. &c.

Ab omnibus iſtis aliqui iuniorum diſſentiunt. Contra

[a] Siue apud. Aretham. cap. 18.

[b] Pag. 318. edit. Rob. St.

[c] Cap. 32. quod inſcribitur. De mundo hæreſis.

[d] Pag. 362. edit. Morell. ann. 1608.

[e] Pag. 6. edit. Pariſ. 1618.

[f] Pag. 161, 162. χωρίων, ἀλλὰ περὶ ἀναγκαίων. edit. commel.

[g] Pag. 38. edit. Græcol. Geſn. ann. 1559.

[h] Col. 58. edit. Morell.

[i] Pag. 182. edit. Veronenſ.

[k] Pag. 248. edit. Baſil. 1553.

[l] Biblioth. PP. T. 7. edit. 2. col. 974.

[m] T. 1. bibl. PP. col. 629. ed. 2.

ero ex his nominare Ioannem Chaſſanionem, Theologum Gallum, Loc. Com. lib. III. cap: XXII. Verba iſta apponam vt argumẽta ejus ſententiæ meliùs ponderemus: *Quod deſiturus ſit mundus, indicat Apoſt. 2. Petr. III. 13. cùm de cœlis novis & terra noua promiſſionem adducit ex Eſai. LXV. 17. quibus verbis ſumma & perfecta Eccleſiæ inſtauratio in regno Dei Patris allegoricè ſignificatur, prout ſpiritualia & æterna rebus corporeis & aſpectabilibus ſæpiùs in Scriptura figurantur. Ita mundus longè præſtantior iſto viſibili nobis proponitur, ne mundi huius caſum & finem doleamus. Cuius rei ratio ſubijcitur, cum in illis cœlis novis, & terra noua, iuſtitia inhabitare dicitur. Etenim in illo nouo mundo, & beatiſſimo Dei regno, nullus erit iniquitati, nec fraudi, nec rapinæ, locus: neque vllus in eo audietur clamor & eiulatus, Apocal. 21. 4. Ibi namq; omnia erunt pacatiſſima & tranquilliſſima. Hinc liquidò apparet, de novo aliquo cœlo & terra non propriè hic agi, nequis exiſtimet, vt nonnulli cenſent, hunc mundum renovotum iri, ipſamq; mundi ſubſtantiam non perituram eſſe, ſed eius qualitatem, quatenus vitioſa & corruptioni per hominis lapſum obnoxia eſt. Non renovabitur igitur nec mutabitur mundus, ſed planè deſinet, & interibit quod etiam innuere videtur Ioannes Apocal. 21. 1. vbi ſe vidiſſe teſtatur cœlum nouum, & terram nouam: quoniam primum cœlum, & prima terra abierat: & mare non amplius extabat. Quibus verbis haud dubiè ſignificat, tandem mundum interiturum eſſe. Cui quæſo vſui foret mundus, nullis hominibus in eo amplius extantibus? Siquid aliud ex dei verbo hac de re adferri poteſt, obvijs vlnis amplectar.*

Adverſus hanc ſententiã præcipuè obijci ſolet locus Pauli ad Rom: 8. 19. & ſeq. Sed de eo diſſentiunt veterum non pauci. Scriptor brevium ſcholiorum in epiſtolas Pauli apud Hieronymum, per creaturam omnem vanitati ſubjectam, intelligit *Angelos & Iuſtos, qui poſt Adam, & Euam fuerunt vſq; ad tempus Chriſti.* Ad verba item illa, *Non ſolùm illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habẽtes*, ſcribit in hunc modum: *Non ſolũ angeli, qui benigniores ſunt, de huiuſmodi dolent: ſed etiã nos, qui iam ſpiritũ ſanctũ habemus, de talibus ingemiſcimus.* Et mox: *Dicens, Non ſolum illa, ſed & nos ipſi primitias*

ſpiritus

ſpiritus habentes: manifeſtè edocuit, quia non de irrationali, vel inſenſibili creatura, ſermonem fecerit, quæ non participat Spiritum ſanctum, ſed de ſanctis. Auguſtinus etiam de hominibus interpretatur: ſed in eo à ſcriptore iſto differt, quod ille *διαίρεσιν* à Paulo fieri putet inter juſtos Veteris Teſtamenti & juſtos Novi fœderis, qui vberiùs Spiritus ſancti gratiam acceperunt: Auguſtinus vero lib. octoginta trium quæſtionum, quæſt. LXVII. iujuſtos atque infideles primetias ſpiritus habentibus, hoc eſt iuſtis, cenſet opponi. Itaq; per omnem creaturam omnem omnino hominem intelligit. Neque quomodo ſumitur Marci cap. vlt. vbi Apoſtoli Evangelium annunciare jubentur omni creaturæ: niſi quis Aſſiſiatis Francifci commentum probet, etiam piſcibus, avibus, & quadrupedibus Evangelium prædicantis. Ac eam Auguſtini interpretationem ſequuntur etiam Gregorius Mag. Moral. lib. IV. cap. XLI. ac Primaſius qui longam Auguſtini hac re diſſertationem ad verbum excripſit: item Haimo, Anſelmus ſive Hervæus, & Longobardus, vterque in hunc locum: iunioribus Caietanus, & Catharinus in eundem locum, & Andreas Maſius in Ioſ. cap. VI. 15. interim non vno modo interpretationem hanc aptant verbis Paulinis: ſed ne longiores ſimus, hanc apud ipſos legi malumus. Eo magis, quia ſimpliciorem verioremque eorum eſſe interpretationem putamus, qui cum Chryſoſtomo, aliiſque veterum *συγγραφεῦσιν* hic agnoſcunt.

THESIS IV.

Nec de eo ſolùm aliquis diſſenſus eſt, vtrum mundus ſecundùm ſubſtantiam, an ſolùm materiæ conditione perennis ſit: ſed etiam inter eos, qui poſteriorem ſententiam ſequuntur, non convenit, vtrùm cùm elementa innovabuntur, etiam cælum, quoad qualitates certas, ſit expurgandum. Antiquiſſimi id affirmant. Negat Auguſtinus, & cum eo iuniores. Sed antiquiorum nos potius ſententiæ gregarios,

gregantes, etiam ſidereum cœlum, non quidem κατ' ἐξοχὴν attamen κατὰ συνεκδοχὴν periturum arbitramur: idque ijs compulſi Scripturarum locis, quibus mundum hunc periturum eſſe, ſuperiùs[a] *oſtendimus.*

[a] Theſ. 1.

Auguſtinus lib. xx. de Civ. Dei cap. xxiv. in eam propendet ſententiam, vt exuſtionem aerei quidem, non autem ſiderei cœli, fore credat. Idem in Pſalm. ci. dubiè de hac re loquitur. *Sunt*, inquit, *& cœli cœlorum ſuperiores in firmamento. Sed vtrùm & ipſi perituri ſint igni, an hi ſoli cœli, qui etiam diluvio perierunt, diſceptatio eſt aliquanto ſcrupuloſior inter doctos; nec facilè, maximè in anguſtiâ temporis, explicari poteſt.*

Quam multi verò nunc Auguſtini ſequantur ſententiam, & res docet, & Sixtus Senenſis oſtendit lib. vi. bibl. S. Annotat. ccxlvi. vbi cum contrariam Chryſoſtomi ſententiam propoſuiſſet, ſic ſcribit: *Huius ſententia omnis recentium Theologorum ſchola adverſatur, præſertim verò in his quæ ad corpora cœleſtia. Hæc enim idcirco perpetua, & incorporalia eſſe, oſtendunt, quoniam ſubſtantiam habent à quatuor elementorum ſubſtantiâ diverſam, omniſq; peregrinæ impreſſionis expertem: & quia tot ſeculorum lapſibus ita permanſerint incorruptibilia, ut nullum ſeneſcentiæ præbuerint indicium, nihilque de eorum magnitudine, aut pulchritudine, temporis iniuria conſumpſerint.* Eademque habet Fevardentius in Irenæi lib. iv. cap. vi. *Huic*, inquit, *reclamant omnes: tam philoſophorum, quam Theologorum ſchola, fortiſſimiſque argumentis contendunt, corpora cœleſtia prorſus eſſe incorruptibilia, & in ſempiternum manſura.* Verùm Auguſtini ſententia Scripturis apertè repugnat: quod ſatis ea oſtendunt teſtimonia, quæ de cœlorum terræq; interitu ſuperius citabamus. Itaq; tum Patribus Græcis vniverſis, tum Latinis, qui ante Auguſtinum quidem vixerint, improbata ſemper fuit. Vide Iuſtinum Mart. ſive alium in conſut. dogm. Areſtotelis lib. ii. de Cœlo negantis, cœlos poſſe corrumpi: item quæſt. orthod. xciv. & xcv. & Irenæum lib. iv. cap. vi. vbi quod de præteritione

cœli

cœli dicitur in Scripturis, apertè cœlo sidereo accõmo
E Latinis adi fusè de hoc disputantem Ambrosium lib.
Hexaemer. cap: VI. ac è junioribus acriter contra Schol
cos pugnantem Augustinum Eugubinum, comm. in 2. Pe
III. & si ipsi credimus, non tam * ex animi sui sententi
differendi gratiâ, hanc rem fusissimè tractantem, Hiero
mum Magium lib. II. de Exustione mundi cap: VI. & VII.

a Lib. 2. de mundi exust. cap. 5. circa finem.

THESIS. V.

*Quarta quæstio erat. Quando hæc mundi conflagra
sit futura. Mathematici quidem & philosophi dicunt,
eam anno magno, intra quem sol, luna, & sidera cuncta
eundem cœli locum, unde profecta sunt, remeant. Spatium
verò eius millenorum aliquot annorum, plurium alij,
pancorum, definiunt. Sed si stellæ erraticæ ac fixæ, quatuor
tantùm gradibus orientem versus procedant, posteaq;
dibus totidem regrediantur: neq; hac parte cœli motus
riet unquam: (quæ doctissimorum Astrologorum senten
est) satis liquet, annum hunc maximum constituimus
portere.*

Vt patet, quantus super hoc commento veterum fuer
dissensus, adferam verba Censorini de die natali cap. XVII.
*Est præterea annus, quem Aristoteles maximum potius, qu
magnum, appellat, quem solis, & lunæ, vagarumque qu
stellarum orbes conficiunt, cum ad idem signum, ubi quon
simul fuerunt, una referuntur: cuius anni hyems sũma est cat
clysmus, quam nostri diluvionem vocant, æstus autem ecpyr
quod est mundi incendium. Nam his alternis temporibus mu
dus, tum exigneſcere, tum exaqueſcere, videtur. Hunc Aristo
chus putavit esse annorum vertentium duum millium qua
gentorum octoginta quatuor. Aretes Dyrrachinus, qui
millium quingentorum quinquaginta duorum: Heraclitus
Linus, decem millium octingentorum: Dion, decem (Al. trec
cin

cim [a]) *millium octingentorum octoginta quatuor: Orpheus, centum millium viginti, Cassandrus, tricies sexies centum millium: alij verò infinitum esse, nec vnquam in se reverti existimarunt.*

[a] Ita est in edit. El. Vineti.

THESIS. VI.

Iudæorum verò, & quorundam Patrum, opinio fuit, mundum duraturum sex annorum millibus: duobus ante legem, duobus sub lege, duobus post legem sub Messia. Ac putant prophetiam hanc, (ita enim appellant) autorem habere Eliam Thisbitem, vel Ionam prophetam. Sed totum hoc incertis subnixum est coniecturis. Quare quod præsentibus Apostolis dixit Christus, id nobis etiam dictum putemus: Non est vestrum nosse tempora, quæ Pater in suâ posuit potestate.

Rabbi Iacob, filius Salomonis, ait, *Docet domus*, hoc est schola sectave *Eliæ, Sex mille annis erit mundus: duobus millenarijs, duobus mille lex, duobus mille dies Christi. At propter iniquitates nostras, quæ multiplicatæ sunt, elapsi sunt hi, quos præteriisse cernimus.* Esse hoc dictũ Eliæ Thisbitæ, non à Iudæis solùm, sed etiam Christianorum multis creditum est: vti Stratonico, Cumano episcopo [a], quemadmodum ex Collectaneis ejus probat Sixtus Senensis [b], qui & ipse ejus sententiæ fuisse videtur, atque etiam Ludovicus Vives [c]. Nos Eliæ quidem esse fatemur, at non Thisbitæ, verũ Rabbini Cabbalici, cujus hoc commentum, vt Genebrardus [d] observavit, legitur in Thalmud, tractatu Sanedrin c. Helec: & in tractatu de Idololatria c. Libne: & in tractatu de Sabbatho. Nihilo magis movemur alio aliorum cõmẽto, qui traditionẽ istã profluxisse aiunt à filio viduæ Sareptanę, quẽ postquã Elias à mortuis excitavit, lateri prophetæ sæpe adhæsisse, magnumq; evasisse prophetã, ac ipsum esse Ionam, prodiderunt. Quæ omnia non alio tibicine

[a] Lib. 2. bibl. in Helias.

[b] In lib. 2c. de Civ. Dei cap. 7.

[c] Initio Chronographiæ.

sunt

sunt subnixa, quàm Thalmudis, operis multa scita ... digna continentis, sed mendis mendacijsque ita cooperti ... si vspiam, hic sanè Epicharmeum illud habeat locum ... ἐν ἀγκῶνι.

Nec ponderis quicquam habent rationes istæ quibus ... ritatem illius dicti propugnant Rabbini. Vt cùm mag... nominis Rabbi Isaac in Genes. cap. 1. firmamentum ... ponit in quatuor istis. Primũ, quia primus Geneseos ver... sexies continet a, quo millenarius denotatur. Deinde ... sex diebus fecit Deus cœlum & terram, ac septimo quie... mille verò anni coram Deo sint, sicut dies vna. Prætere... quia Deus, tam in diebus, quàm annis, senario quidem labo... ris, septenario autem indicat quietis tempus. Nam sex di... bus operari, septimo antem ab omni opere vacare nos ... fit: idem etiam sexennium indulsit agriculturæ, septimo ... ro anno, tam agro, quam cultori; requiem indixit. De... quia sex primi patores generis humani mortui sunt: nem... Adam, Seth, Enos, Cainan Malaleel, Iared. Enoch autem, ... septimus est, in locum Deo cognitum feliciter translatus, ... huc vivit. Etiam Patrum aliqui mundum non nisi sex mil... rum millibus duraturum esse, crediderunt: idque secuti ... imprimis impulsi argumento. Vide Lactantium lib. vii. ... cap. 14. Hieronymum explanatione in cap. 4. Michæ. ... Iunilium Afric. in cap. 1. Genes. d

d Paulo ante finem.

Alias etiam rationes adferunt aliqui juniorum. Primo ... quia corrupto genere humano dixerit Deus: *Non perma...* e *bit spiritus meus in homine in æternum quia caro est, erunt...* *dies illius centum, viginti annorum.* Vbi primò intel... gunt tempus pœnitentiæ concessum ante diluvium: quod ... fuit cxx. annorum nostrorũ, sive civilium. Præterea mys... cè dicunt signari totidẽ annos magnos, sive Mosaicos quo... rum singuli annos continẽt quinquagenos: annos verò cen... tum & viginti si quinquagies sumas, resultat numerus ... sex millium: quot annos idcirco generali pœnitentiæ ... signant.

e Gen. 6. 3.

f Gen. 6. 3.

Etiam ex ætate Moysis idem colligunt. Nam vixit annis ... cx...

cxx [b]: ac quadraginta quidem annos in aula Pharaonis [c], quibus significantur bis mille anni ante legem: item quadraginta annos in exilio apud Iethronem [d], quibus adumbrantur bis mille anni sub lege: item quadraginta annos [e] populum Israeliticum in deserto rexit, quibus significantur bis mille anni sub imperio Messiæ.

His addunt, quòd arca Noe requievit mense septimo [f]: quod Moyses sex diebus fuit in nube [g], septimoque vocatus à Domino: quod cũ Israelitæ, ex præcepto Domini, sex diebus circumiissent Ierico, septimâ die [h] muri eius corruerunt; atque id contigit, cùm populus, deserto egressus, jam terram promissionis occupare inciperet: item quòd angelus prædixit [i] Esræ, seculum fore septem dierum: præterea quòd septem tubæ [k], septemque phialæ [l] commemorentur in Apocalypsi: & quædam alia eius generis.

Sed pleraque omnia istorum corruunt, eò quòd vulgo dicimus, theologiam mysticã nõ esse argumentativam. Imo amplius profari non veremur: istiusmodi mera esse commenta, quibus malignus ille detinet ingenia humana. Nos verò audiamus Augustinum dicentem [m], *Importune omnino illud quæri.* Atque illud addentem. *Si hoc nobis nosse prodesset, à quo melius quàm ab ipso Deo magistro, interrogantibus discipulis, diceretur? Non enim siluerunt inde apud eum, sed à præsente quæsierunt, dicentes, Domine, si hoc in tempore reprasentabis regnum Israel: At ille, non est, inquit, vestrum nosse tempora, quæ Pater in sua posuit potestate. Non vtiq; illi de die, vel horâ, vel anno, sed de tempore interrogauerant, quando illud accepêre responsum.* Similiter Anastatius Sinaites in Hexaemeron. lib. VII [n] *Verum exitum, & finem seculi, solus scit creator temporum, & vniuersorum.* Et Vincentius Burgundus in speculo Natur. lib. XXXII. cap. CII. *Quantum temporis vsque ad finem seculi supersit, certum est, neminem mortalem esse, qui nouerit, nisi forsitan Dominus alicui speciali gratiâ reuelauerit. Omnium namq; de hac re calculantium digitos, requiescere iubet, qui ait: Non est vestrum nosse &c.*

[b] Deuter. 34. 7.
[c] Act. 7. 23.
[d] Exod. 7. 7.
[e] Exod. 16. 35. Num. 15. 33. & 32. 13. Deuter. 2. 7.
[f] Gen. 8. 4.
[g] Exod. 24. 16.
[h] Ios. 6. 16.
[i] 4. Esd. 7. 30. 31.
[k] Apocal. 8. 2.
[l] Apocal. 15. 7.
[m] Lib. 18. de C. Dei cap. 53.
[n] T. 1. bibl. PP ed. 2. col. 252.

THESIS

THESIS VII.

Nec vnius assis est perfugium aliud, quod itidem ex-ritum mundi portendere aiunt: nempe quando tanta ei siccitas, vt annis plurimis non conspiciatur iris in cœlo.

Petrus, Presbyter Trecensis, cognomento Comest conditor historiæ Scholasticæ, Genes. cap. XXXIII: *Tradu Sancti, quod quadraginta annis ante iudicium non videbi arcus. quod etiam naturaliter ostendit per desiccationem ae iam inceptam.* Nempe huius sententiæ fundamentum fui quod conflagratio mundi non fiet, nisi præcedente diuti aeris siccitate, & siccarum exhalationum copiâ: qualis n nisi totis quadraginta annis coacervari posse, sanctis illis (q Trecensis vocat) visum fuit. Sed sunt hæc humani cer bri commenta. Nec enim conflagratio mundi a causis e naturali, sed opus erit supernaturale omnipotentiæ diuin Neque causa est, cur cùm brevissimo tempore collecta fie rit materies diluvij, quadraginta annos requiri putemus a generationem incendij. Denique repugnat ista sententi his Christi verbis apud Matth. [a] *Sicut* erant *dies No ita erit & adventus Filii hominis.* Et his Pauli [b], *Cu dicent, Pax & tuta omnia, tunc repentinum eis immine exitium.* Nec enim in tanta siccitate pax, & læta homine conditio esse posset.

[a] Cap. 24. 37
[b] 1. Thess. 5. 3

THESIS VIII.

Postremò in quæstionem venit, An πῦρ ἐκπύρωσις apud patres fuerit Ecclesiæ dogma de exustione mundi. Multis ita videtur. Sed non cogitant, gentiles statuere exustionem periodicam; cùm Christiani contrà, si Origenistas excipias, vniuersaliter conflagrationem mundi sciunt.

Nec

Non desunt viri eruditi [1], quibus persuasum sit, etiam Gentiles in hoc dogmate cum Christianis consentire. Adferunt autem cùm alia, tum Lucani illud VII. [2]

Communis mundo superest rogus, ossibus astra
Mixturus.

Et hoc Ovidij 1. Met.

Esse quoq́, in fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq́ regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Verùm hi exustionem quidem, & renovationem mundi, agnoscunt, sed periodicam, sive per vices semper succedentem. Nempe censent, hieme summa anni cujusque magni, seu maximi (vt ex Censorino superiùs dicebamus) κατακλυσμὸν seu diluvionem orbis fieri: ac summâ ejusdem æstate fieri mundi ἐκπύρωσιν, sive incendium: atque ita alternis temporibus mundũ ἐκπυρώσεις καὶ κατακλυσμοὺς, vt Stoici apud Laertium [a] loquuntur, hoc est, exigneſcere, vel exardescere, vt vertit Censorinus [b], qui, & (si vulgatis codicibus fides habenda) hanc Aristoteli sententiam tribuit, sed ſpiſſo nimis errore: quando is diluvia quidem, & exustiones, agnovit, sed partium terræ: ea verò ad vniversum hoc extendere velle, ridiculum putat lib. I. Μετεωρολογ. cap. VII. τοὺς δὲ μεγάλους καὶ ἀπείρους χρόνους, οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ. Quare vel fatendum, non benè intellectum esse mentem Aristoteli à Censorino: vel potiùs apud eum cum viro summo pro Aristoteles legemus Aristocles: quando is libro septimo de Philosophia, Eusebio teste [d], docuit. κατὰ τινας εἱμαρμένους καὶ ὡρισμένους χρόνους τὸν σύμπαντα κόσμον. *Per fatalia quædam, & definita tempora mundum exardere.* Eadem Heracliti sententia fuit, ut Aristoteles [e] innuit, aperteque scribit Laertius [f]. Item plerorumque Stoicorum.

[1] Chassanio loc. com. lib. 3. cap. 22.

[2] a Vers. 814. vide & lib. 1. vers. 72. & seqq.

a In Zenone, pag. 524. edit. H. St. an. 1592.

b Cap 18.

c Iusto Lipsio Physiologiæ Stoicorum, lib. 2. dissert. 21.

d Lib. 15. de præparat. Evang. cap. 13. sive pag. 477. edit. Rob. St.

e Lib. 1. de cœlo cap. 10.

f In Heraclito.

Nam ex Tullio, [g] ac Stobæo [h], & imprimis Philone Iudæo [i], ac Numenio [k], discimus, Posidonium, Panætium, alios[que] iuniorum statuisse mundi æternitatem: Zenonem verò Citticum, Cleanthem, & antiquiorum alios, ἀποκατάστασιν, sive redintegrationem, potiùs credidisse. Vide Senecam epist. IX. & consolat. ad Marc. c. VII. & in Quæst. c. XXIX. item Tatianum Orat. adversus gentes. Quid quod Epicureorum etiam (quibus malè Aristotelis sententiam præstantes quidam Theologi tribuunt) idem iudicium fuit, vt tum Epicureus Lucretius ostendit, cum ex professo hoc docet lib. V. tum Minutius Felix in Octavio [m], cùm ait: *Stoicis constans opinio est, quod exsumpto humore mundus hic omnis igneſcat. Et Epicurus de elementorum conflagratione, & mundi ruina, eadem ipsa sententia est.* Christianorum verò vnus hanc sententiam secutus est Origenes, cui eam tribuit Hieronymus epist. ad Avitum [n], his verbis: *In secundo, inquit, (περὶ ἀρχῶν) libro mundos asserit innumerabiles non inxta Epicurum uno tempore plurimos & similes: sed post alterius mundi finem alterius esse principium. Et ante hunc nostrum mundum, alium fuisse mundum, & post hunc alium esse futurum, & post istum alium: rursumque cæteros post cæteros.* Quin & postquam multa [o] ipsa adfert Origenis verba. Sunt autem istiusmodi: *Nobis autem placet, & ante hunc mundum alium fuisse mundum, & post istum alium futurum. Videre: quod post corruptionem huius mundi alius sit futurus? Audi Esaiam loquentem [p]. Erit cœlum nouum & terra noua, quæ ego facio permanere in conspectu meo. Vis nosse, quod ante fabricam istius mundi, alii mundi præterito fuerint? Ausculta Ecclesiasten [q]: Quid est quod fuit? Ipsum quod erit. Et quid est, quod factum est? Ipsum quod futurum est. Et non est omne novum sub sole, quod loquatur, & dicat: Ecce, hoc novum est, iam non fuit in seculis priſtinis, quæ fuerunt ante nos. Quod testimonium non solùm fuisse, sed futuros mundos esse testatur, non quos sum*

[g] Lib. 2. de nat. Deo. pag. 49. edit. Ald.
[h] In Physicis.
[i] Libro de mundi incorruptibilitate pag. 650. edit. Turnebianæ.
[k] Apud Euseb. lib. 15. de præparat. Evang. cap. 17. sive p. 479. edit. Rob. St.
[l] Pag. 192. in orthodox. edit. Basil. a. 1555.
[m] p. 370. edit. Paris. a. 1605.
[n] T. 2. pag. 150. edit. Basil. an. 1553.
[o] Pag. 152.
[p] Apud Origenem ea habes lib. 3. de principiis cap. 5.
[q] Cap. 61. 17.
[r] Cap. 1. 9.

simul, & pariter omnes fiant, sed alius post alium. Tatianus verò hoc antiquior, utpote B. Irenæi discipulus, apertè eam sententiam improbat orat. adversus gentes [: Pag. 209. In Orthodoxogr. edit. Basil. 1555. Estque similis locus pag. 193.

Corpus aliquis Deum statuit, ego incorporeum: aliquis incorruptibilem mundum, ego corruptibilem: aliquis exustionem per tempora advenire, ego semel duntaxat. Ac cum Tatiano hac parte conspirant cæteri Patres.

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ DE CORPORE GLORIOSO.

THESIS I.

QVemadmodum Apostolus 1. ad Cor. xv. postquam docuit carnem hanc resurrecturam esse, quales resurrecturi simus aperit: similiter quoque nos, quia antea probavimus resurrectionem fore, deinceps quali simus corpore resurrecturi, ostendemus.

THESIS II.

Optimè vero hoc declarat ibidem [a] Apostolus similitudine grani: quam eleganter expressit Paullinus panegyrico in obitum Celsi [b], & Zeno Veronensis sive alius serm. de Resurr. [c] & ante utrumque Tertullianus de Resurr. c. xiii. *Seritur*, inquit, *solummodo granum sine folliculi veste, sine fundamento spicæ, sine munimento aristæ, sine superbia culmi: er-*

[a] Vers. 36. & seq. & 42. ac seq.
[b] In Poet. vet. thes. col. 823. v. 15. & seq.
[c] T. 3. bibl. Pat. edit. 2. col. 331.

Sed apud eum pro caput omnis virentibus redimitum legendum comis virentibus.

exſurgit autem copia ſæneratum, compagine edificatum, ordine ſtructum, cultum, munitum, & vſquequaq; veſtitum. Hæc ſunt ei corpus à Deo aliud, in quod non abolitione, ſed ampliatione mutatur. Nempe ſimilem in modum Deus mortuis, & putredine abſumptis carnem largietur, (ut Gregorius [d] ſcribit) *& eandem & diverſam: eandem per naturam, diverſam per gloriam: eandem per veritatem, diverſam per potentiam*: in quibus duobus, carnis inquam veritate, & gloriæ augmento, reſurrectionis myſterium conſiſtit: quemadmodum Hieronymus ait epiſt. ad Pammachium [e].

[d] Lib. 14. in Iob, cap. 33. edit. Par. ſuæ tmem. 106. edit. Ven. 1480. [e] T. 2. p. 176. edit. Baſ. 1553. quam & deinceps citabimus.

THESIS III.

Hâc de corporis gloriâ ſic ſcribit Macarius Ægyptius: homil. 34. „ Ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν σωμάτων, οὐ συμβήσεται ἡ σωματικὴ ἡδέως ἀναβῆναι ἐν ψυχαῖς, τότε ἡ τὰ σώματα συνλήψεται, ἡ φανήσεται τῇ ἴδιᾳ αὐτῆς σωματικῇ ἡ ἀνδρεσμένῃ ψυχῇ. ἐπεὶ γὰρ αὐτὴν ἔλυσε ἡ σκηνὴ ἡ σωματικὴ κίνησις. τὸ ἀναπέμπειν δὴ τὸ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἀχωρίστως συνδιάλυσιν δῆξιν φανῆ δηλῶ, οὐ πάντα φανῆς χαίρωσι. „ p. 446. edit. Morell.

Sed quod generatim à Beato Macario dicitur, id diſtinctè explicat Apoſtolus per quadruplicem antitheſin corporis ejus quod ſepelitur, & illius quod excitabitur. Prima [a] eſt ratione durationis: quia corpus ſeminatur corruptioni obnoxium, ſuſcitabitur incorruptum. Vnde Ambroſius [b] *Flos reſurrectionis immortalitas eſt: flos reſurrectionis incorruptio eſt.*

[a] verſ. 42.

[b] De fide reſur. q. 30. edit. Baſ. 1555.

THESIS IV.

Altera „ antitheſis eſt ratione decoris: quia ſeminatur ignominioſum, hoc eſt deforme fædumque adſpectu, excitatur pulchrum & divino quaſi lumine amictum. Cujus ſpecimen datum in vultu Moyſis candicante [c]. vnde idem Macarius Homil. V. [d] Μωϋσῆ ὑπαχθέντος ἐν τῷ ὄρει τὰς, ἐπὶ τῷ σχοινίῳ αὐτὸν ἐστιμμένῳ τῷ σώματι δῆξαι, ἵνα ἐν ἀληθείᾳ ἀνδρεῖον ἀπόνειμαι ἀληθινὸν, ἐπὲ ὑπὸ τῆς ἀναγόντι τῶν ἀγγέλων ἀναληφθέντος τὸ σώματα τῶν ἁγίων „ verſ. 43.

[c] Ex. 34. v. 29. 30.

[d] p. 86.

[e] Mat. 17. 2.

Item in Christo coram tribus discipulis transfigurato, cujus membra solis fulgore rutilantia Apostolorum oculis præstinguebant: Atqui, vt Hieronymus[f] ait, *Qualis fuerus est tempore iudicandi, talis apparet Apostolis.* Et mox: *Transformatus est Dominus in eam gloriam quæ venturis est postea in regno suo.* Hinc vero futuram corporum nostrorum gloriam optime comprobamus: quia similiter Christus, vt Apostolus ait, *transformabit corpus nostrum humile, vt conforme fiat corpori suo glorioso.* Vide omninò quæ de pulchritudine glorioſorum corporum elegantissimè scribit Augustinus lib. XXII. de C.D. cap. XIX. Vbi illud inter alia: *Claritas in Christi corpore cùm resurrexit ab oculis discipulorum potiùs abscondita fuisse, quam defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atq; infirmus adspectus, quando ille ita à suis deberet attendi, vt posset cognosci.*

[f] Comm. in hunc locum: vbi obiter observa ter transformationis vocem ab Hieronymo vsurpari, quam in Calvino ac Beza suggillat Maldonatus.

[g] Phil. 3. ver. 21

THESIS V.

Tertia antithesis apud Paulum[a] est ratione potentiæ & motus: quia quod in vita fuerit cibi, potus, somni, vestitus indigum, ponderéque suo gravatum, excitabitur agile, nullique infirmitati aut defectui obnoxium. Hâc agilitatis dote (quanquam principaliter divinâ virtute) rapiemur in aëra, in Domini occursum, vt est 1. Thess. IV. 17. Vide idem Macarius (vt eum Latinè loquentem inducamus) homil. V. *Quam gloriam in animâ suâ nunc possidem sancti, hæc tum teget & operiet corpora nuda, & ad cœlos rapiet. Cùm enim Deus conderet Adam, non aptavit ei corpora alas, sicut & volatilibus: nempe præparans ei alas sancti spiritus quas videlicet donaturus erat illi in resurrectione, quæ sum allevarent & raperent, quo spiritui bonum videretur. Quas quidem alas etiam nunc animæ Sanctorum obtinent (πτέρυγας λέγω) quæ mente evolant ad cogitationes cœlestes.* Augustin. lib. XXII. de C.D. c. XXX. *Certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid spiritus, quod non statim possit facere nec corpus.*

[a] vers. 43.

[b] p. 88. edit. Morell.

THE-

THESIS VI.

Quarta antitheſis, apud Apoſtolum [c] ſuperiorum eſt omnium fundamentum, triplicemque antè allatam differentiam comprehendit. Dicitur enim ſeminari corpus animale, excitari ſpirituale. Quanquam verba hæc non vno omnes ceperunt modo. Nam præter eos qui putarent corpus ſpirituale dici, quia in ſpiritum verteretur (quorum ſententiam ſatis refutavimus ſup. diſp.) fuere hodieque ſunt multi, qui ſpirituale dici contendunt, quia ſpiritus inſtar ſit ſubtile. Itaq; & facultatem ei tribuunt per clauſa loca & denſos obices permeandi. Eoq; etiam advocant quod Chriſtus dicatur ad diſcipulos ingreſſus τὴν θύραν κεκλεισμένην [d]. Atqui nihil opus idcirco ſtatuere corporum penetrationem: ſed ſatis eſt ſi dicatur, ſive Angelico miniſterio, ſive ſolo Domini juſſu oſtium ſubitò fuiſſe apertum ac clauſũ. Vel cui hoc magnum ſatis miraculum non videtur, ſtatuat licet oſtium fuiſſe rarefactum, ingreſſoque Chriſto coaluiſſe. Saltem hoc ἀπορίαν non habet, ac ram hoc quam illo modo *creatura ceſſerit creatori:* quod hic factum eſſe Hieronymus ſcribit epiſt. ad Pammach. [e]. Nihilo veriſimilius dicunt, Chriſtum per ſepulchri lapidem tranſijſſe. Siquidem teſtantur ſcripturæ [b], ab Angelo fuiſſe à ſepulchro revolutum. Neq; eo id tantummodo factum, vt reſurrexiſſe Chriſtum indicium fieret, quod Beda putavit, verum inſimul, ut egreſſuro Chriſto janua panderetur.

[c] ibid. verſ. 44.

[d] Ioan. 20. 19.

[e] p. 178.

[b] Matt. 28. 2.

THESIS VII.

Noſtra verò ſententia eſt, corpus tum animale tum ſpirituale dici ratione partim principij ſui, partim affectionũ. principiũ vtriuſq; corporis eſt vnum idemq; anima nempe ſive ſpiritus: ſed quia, vt ab Aquinate [c] recte eſt obſervatum, anima vocatur, quâ curat bonum corporis, quod informat: ſpiritus dicitur, quâ ſpiritui Domini ſubjicitur, ac

[c] Comm. in 1. ad Cor.

ſpirituale bonum curat: hinc & corpus vel animale dicitur, quâ animæ paret: vel ſpirituale, quâ à ſpiritu gubernatur. Nec obſtat, quod etiam in hac vita corpus ſpiritui ſe viat. Nam hic imperfectè id facit. Quam rem ſic declarat Tertullianus lib. de Reſurr. cap. LIII. *Quid ergo dicemus nonne & nunc habet caro ſpiritum ex fide? vt quærendum ſit quomodo corpus animale dicatur ſeminari. Planè accipe hic ſpiritum caro, ſed arrabonem: animæ autem non arrabonem, ſed plenitudinem Itaq; etiam propterea maioris ſubſtantiæ nomine animale corpus nuncupata eſt, in qua ſeminatur futura proinde per plenitudinem ſpiritus inſuper ſpiritale, in qua reſuſcitatur. Quid mirum? ſi magis inde vocitatæ eſt, unde conferta eſt, quam vnde reſperſa eſt?*

THESIS VII.

Præterea operationum ratione, corpus vel animale, vel ſpirituale vocari dicebamus. Sunt verò operationes illæ triplices. Nam quia, vt Athenagoras lib. de Reſurr. [a] p. 68. edit. H. St. αἰσθητικαὶ γὰρ φύσει διὰ τὸν ζωὸν, φυτικαὶ δὲ διὰ τὸν ἔμψυχον διὰ τὸν ἄνθρωπον: hinc eſt quod anima in hâc vitâ operationes per organa corporea ad corporis bonum exerceat. Cujuſmodi ſunt nutritio, augmentatio, generatio: illa quidem duo ad conſervationem & perfectionem individui, hæc verò tertia ad conſervationem ſpeciei. Suntque operationes illæ mere animales, ſeu organa, ſeu objectum, finemque conſideres. Sunt præterea operationes, quæ per organa quidem corporea, non tamen ſemper ad corporis, ſed ſæpè ad animæ bonum exercerceantur. Atq; hæ inter animales & ſpirituales operationes medium obtinent locum: quia corporales ſunt ratione organi, ſpirituales ratione objecti & finis: à quibus potiùs quàm ab organo ſumenda eſt denominatio. Denique ſunt operationes, quæ circa corporis organa fiunt ac ad perfectionem animæ ſimpliciter dirigantur. Cujuſmodi tum organi, tum objecti & finis ratione ſunt ſpirituales.

THE-

THESIS IX.

Anima post resurrectionem tantum spiritualibus vacabit: nempe partim ijs, quæ corporis organum requirunt, ad bonum tamen animæ pertinent: cujusmodi est beatifica visio, quæ corporeis oculis fit: partim illis, quæ corporis organo non indigent: qualis est beatifica visio quatenus solo fit intellectu. At à primo operationum genere tunc penitùs erit immunis: vt nos Christus docet Matth. XXII. 30. & Marc. XII. 25. & apertissimè apud Luc. XX. 35. 36. *Qui*, inquit, *digni habiti fuerint, qui ævum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neq; ducunt vxores, neq; nubunt amplius: neq; enim mori possunt amplius: pares enim Angelis sunt, & filii sunt Dei cùm filii sint resurrectionis.*

THESIS X.

Sanè si non aliunde vel ex vno hoc loco cognosci posset, cur & corpora gloriosa dicantur spiritualia, & his prædita ἐνέργεια nominentur. Nempe non ratione spiritualis substantiæ, quia nec oculis videri, nec manibus tangi possint: quod Io. Hierosolymitanus putabat, & aliquando sensit Augustinus: sed neque ἐνέργειαι vocantur ratione ἀπαθείας, h.e. impeccantiæ, vt Hieronymus [b] vertit (quanquam verissimè dicat Bernardus [c], impletum iri rationale nostrum luce sapientiæ, concupiscibile nostrum fonte justitiæ, irascibile nostrum, perfectâ tranquillitate:) sed quia Angelorum instar neque nutrimento indigebunt ad conservationem individui: neque generatione ad conservationem speciei: prout rectè adversus Io. Hierosolymitanum interpretatur B. Hieronymus, & Augustinus, abjectâ priori sententiâ, docuit lib. 1. Retract. cap. XVII. & lib. vlt. de Civ. Dei cap. v. & XXI. & ante utrumque Tertullianus lib. de resurr. cap. LXII. Vbi sic scribit: *Erunt tanquam Angeli. Si non nubendo, quia nec moriendo, vtiq; nec vlli simili necessitati.*

[a] T. 3. lib. de fide & symbolo cap. 10.
[b] proœmio in quartum comment. Hierem.
[c] serm. 4. in festiv. omnium sanct. col. 294. edit. Antver.

necessitati succidendo corporalis conditionis. Plura ibidem vide. Similiterq; Victor Antiochenus, Theophylactus, atq; alij ad Marci cap. XII.

THESIS XI.

á 1. Cor. 15. 49. Ex his verò simul lucem capit, quod ibidem á Apostolo dicit, nos in hac vitâ gestare imaginem primi Adami: hoc conformes esse primo parenti, qui tales in nos qualitatem diffudit, qualibus ipse præditus fuit: at post vitam hanc gestaturos imaginem secundi Adami, hoc est, corpora habituros conformia corpori Christi, quod est immortale, pulchrum, agile, & vt vno verbo cum Apostolo dicam, spirituale.

THESIS XII.

Atque hæc quidem de quadruplici illâ animalis & spiritualis corporis antitheſi vniversè dicta sunto, Deinceps, quia occasione eorum, quæ vel sup. disp. de carnis veritate, vel hâc ipsâ de gloriæ augmento á nobis dicta sunt, varia particulatim quæri solent, quorum alia ad integritatem, alia ad ætatem ac staturam, alia ad sexum, aliamve qualitatem pertinent: idcirco nostram de his quoque sententiam tanquam mantissam & hujus & Superiorum de Resurrectione disputationum, appendere hoc loco visum fuit.

THESIS XIII.

De integritate quidem nemo pius ambigit, quin quo membro aliquo destitutos produxit parens natura, hi omnes donandi sint in resurrectione. Siquidem hoc ad gloriosi corporis beatitudinem facit: nec verisimile est corpora nostra in vitâ æternâ deteriori fore conditione, quàm erant in ἀφορμῇ. Vide Tertull. de Resurr. cap. LVII. Augustin. Enchirid. cap. LXXXVII. Prudentium in ἀνθρώπου creatione

ſinem, Iulianum Toletanum lib. III. [illegible]. cap. XXX.

THESIS XIV.

Vnde verò mutilis membra iſthæc ſint reſtituenda, curioſa indagine opus non eſt. Tantum dicimus veriſimile eſſe vel è nihilo ea creatum iri: vel ſupplenda eſſe ex ijs, quæ à calore nativo, vitâ durante, fuere depaſta abſumptaque, ac poſtea per cibum & potum inſtaurata. Vt enim ex Phyſicis notum eſt, ſunt corpora noſtra in perpetuo fluxu: nec vt corpora hæc reſurgant, omnia reſurgere opus eſt, quæ aliquando fuerunt, ſed quantum ſatis eſt, vt corpus ſit abſolutum.

THESIS XV.

Vtrumque etiam de [illegible] dici poteſt. Nempe caro abſumpta, etiamſi abſumentis pars facta ſit, priori tamen adjudicabitur poſſeſſori: poſteriori verò ſupplebitur eo modo quo dicebamus. Si tamen ſuppleri opus ſit. Nam cùm nulli ſolis veſcantur carnibus humanis, nec quicquid in cibum aſſumitur, cedat in nutrimentum, in dubium vocari poſſit, an natura in digerendis & agglutinandis homini carnibus humanis itidem conſueta peragat munia, vti facit in cibis divinitùs conceſſis. Vide argumentum hoc fuſè tractantem Athenagoram lib. de Reſurr. ap. 49. 50. 51. & ſeq. Gr. edit. H. St.

THESIS XVI.

Quanquam verò & alvi gurges, & inteſtinorum perplexa proceritas, & conceptuum conceptacula, & vberum fontes ab officijs priſtinis liberabuntur: non tamen impedit hoc, quo minus cum his quoque corpora reſurgant. Siquidem pertinent ea ad perfectionem naturæ humanæ, haud ſecus ac, quemadmodum Tertullianus ait, *& carina & prora & puppis, omniſq; compago priſtina neceſſaria eſt* [a] ſoli

[a] Lib. de Reſur. cap. 60.

ſoli navis ſaluti, licet vacuura. Præterea æquum eſt, vt quibus quis membris bene maleve vſus eſt in hac vita, eadem vel præmium vel pœnam reportent in vita altera. Quo argumento idem adſtruunt Athenagoras de reſurr.[b] Cyprianus[c] de eadem. Lactantius lib. 7. c. 21. Auguſtinus lib. 1. de C.D.c.13.

b p. 74. edit. Gr. H. St.
c tmem. 11.

THESIS XVII.

Nec vllam glorioſi corporis imperfectionem arguit illud Paulinum[d] ab Origeniſtis[e] quoque, ſed paulo altius finem, objectum: *Eſca ventri & venter eſcis. Deus autem & hunc & has deſtruet.* Nam Lucæ ult. legimus, Chriſtum reſuſcitatum comediſſe, eoque Apoſtolus de eſcis qui ventris, deque ventre quà eſcarum, & quidem de appetenda cibi, non de poſſibilitate comedendi intelligi debet: quemadmodum oſtendit Auguſtinus lib. XIII. de C.D.c.22. & Iulianus Toletanus lib. 3. συγγρ. cap. XXV.

d 1. Cor. 6. 13.
e apud Hieron. epiſt. ad Pammach. p. 171.

THESIS XVIII.

Nec honeſtatis ratio reparationi partium vllarum obſtabit, quando, vbi perfecta puritas & innocentia obtinebit, ibi nec vlla earum partium fœditas comparebit: eoque ut Macarius[f] quoque ſcribit, ἵνα ἀπαντήσωμεν ἀλλήλοις ἐν ἁγιότητι ἁγίων. Hujuſce rei documentum habemus in pomis parentibus, ut qui demum poſt peccatum ſibi è folliculnis ſubligaria parârint. Hæc niſi certiſſima forent, veriſimiliter ſatis reſponderetur, fulgido nos amictu indutos: quali nempe ſe conſpiciendos hominibus Angeli dilerunt in terris. Interim vide ſis, quæ ex Iuliano Pomerio præceptore ſuo Eugenio de amictu beatorum ſcribit Iulianus Toletanus cap. prox.

f Homil. 34. p. 446. & 447. edit. Morell.

THESIS

THESIS XIX.

De humoribus quoque aliquis eſt diſſenſus: quam quæſtionem movet Auguſtinus epiſt. 146. ad Conſentium. Vt vero vtramque in partem de ea poſſit diſputari, ante ſeſquiſeculum circiter oſtendit Dominicus Dominicenus Venetus Epiſc. Torcellinus & Brixianus tractatu de Sanguine Chriſti. Interim extra controverſiam eſt, humores excrementitios, quique nutritioni ac generationi inſerviant, vti lac & ſemen, ſpirituali corpori minimè convenire.

THESIS XX.

Nec cum pili ad ornamentum corporis pertineant, quâ de re orationem ſcripſit Dio Chryſoſtomus, reſurrectionem eorum impedit, quod ex humoribus excrementitijs producantur. Idem de vnguibus judicium eſto. Vnde Prudentius extrema ἀποθεώσεως[a]

Nec me vel dente, vel vngue
Fraudatum revomet patefacti foſſa ſepulchri.

[a] Carm. de Reſurrect.

Nec obſtat originis fœditas: quæ ſi ſpectetur, parili jure etiam corporum ipſorum reſurrectio in dubium vocetur. Nec hac propter neceſſe eſſe, vt quicquid vel per tonſuram vel ſectionem detractum eſt, redintegretur, ſatis ex Auguſtino docet idem Iulianus Toletanus cap. XXXI. ejuſdem libri.

THESIS XXI.

De ætate etiam ſive ſtatura corporis glorioſi diſceptatio eſt. Nos non adultos duntaxat, ſed etiam pueros perfectâ in ætate reſurrecturos putamus: eademq; eſt ſententia Ambroſij ſive alius in fragmento[b] de Reſurrect. B. Hieronymi ad Pammachium adverſus Io. Hieroſolym.[c] & B. Auguſt. lib. XXII. de C. D. cap. 16: *Reſurgent*, inquit, *omnes*, antea cirata,

[b] Circa medium fragmenti.
[c] p. 175, circa finem. edit. Baſ.

omnes tam magni corpore quam vel erant, vel futuri erant iuvenili ætate. Similiterque Iulianus Pomerius apud Isidorum Toletanum lib. III. *de ord.* cap. XX. Pro puerili ætate puerorum ætate advocare aliquis possit illud Apocal. VI. *Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, &c.* Verùm non eo indicatur quosdam sed qui resurrecturi. Nempe etiam qui in ætate, priusquam cessissent. Confirmat hanc rem Augustinus cap. 14. ejusdem libri. Vbi ait omnes in conceptione ac nativitate habere perfectionis modum: at habere non in mole, sed in statione, quomodo & membra omnia latenter sunt in semine, quod verò illis tardius erat accessurum in tempore, hoc recepturos celerrimo & miro Dei opere. Quæ sententia etiam ex *ἀναλογίᾳ* analogia comprobatur. Nec enim deteriori, sed meliori potius conditione corpora nostra erunt quam primorum hominum in paradiso erant: vt idem tradidit lib. I. Retract. c. XI. & XIII. & lib. XIII. de C.D. cap. XX. Interea verum putamus illud ejusdem lib. XXII. de C.D. cap. XVI. *Nihil oberit etiamsi erit infantilis vel senilis corporis forma: vbi nec mentis, nec ipsius corporis vlla molestia infirmitas. Vnde etiam si quis in eo corporis modo, in quo defectus est, resurrecturum vnumquemq; contendit, non est cum laboriosa contradictione pugnandum.* Et hoc Iuliani Pomerij apud cognominem sibi Toletanum loco paulò ante citato: *Si hoc magis congruit illi seculo beato, in quo omnes sine vllo beatitudinis suæ defectu victuri sunt, vt aliqua ætatis differentia ibi futura sit: sic erit ibi. vt impedimento aut dolori sine fine regnantibus non sit.* Et mox: *Quod de ætate diximus, idem de staturâ licet intelligi.*

THESIS XXII.

At non satis Apostoli mentem intelligunt, qui, vt Augustinus innuit lib. XXII. de C.D. cap. 15. & ex eo Isidorus Toletanus lib. III. *de ord.* cap. XX. ac Longobardus lib. IV. dist. XLIV. adultam omnium ætatem comprobant ibi

Apo-

Apostoli Eph. IV. 13: *Donec occurramus omnes in unitatem fidei & cognitionis filii Dei in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi.* Nam cum viro perfecto continuo opponat parvulum fluctuantem & in fide instabilem, cognoscere hinc est, virum perfectum nunc appellari eum, qui in fide sit perfectus: vt interpretantur ex Lat. Ambrosius & Hieronymus ex Græcis, Chrysostomus, Theophylactus & Oecumenius. Meritò autem numero singulo *virum perfectum* dicit: quomodò & Syrus vertit, *Donec omnes fiamus unus homo perfectus.* Nec n. loquitur de singulis singulatim, sed de mystico Christi corpore, quod adolesceret in Christo vsque dum perventum erit ad perfectionem ac quasi virilem ætatem, quod demùm futurum in resurrectione vniversali.

THESIS XXIII.

Nihilo magis istæc Apostoli verba pro ijs faciunt, qui hinc probant omnes virili in sexu resurrecturos: vt scribit Augustinus lib. XXII. de C. D. cap. XVII. & seq. Quo etiam trahi possit, quod Macarius homil. XXXIV. ait, ἐν τῇ ἀναστάσει οὐκ ἔσται ἀνὴρ ἢ γύνη, οὐδὲ γὰρ φύσιν ταύτην μεταβάλλομεν. Ac simile quid habet Hilarius in illud Matth. c. XXIV. *In resurrectione neq; nubent, neq; ducent vxores.* Quanquam & hos de sexus vsu, non de affectione ipsa intelligere possis. Sed Scotus in II. Sent. Dist. XX. de affectione ipsâ negat. Nisi qnod solam hinc excipiat B. Virginem. Etiam Guido Carmelita hunc errorem tribuit Armenijs, quos compulsos ait istis Apostoli verbis ad Rom. VIII. *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imagini filii Dei.* Quo loco non de sexu, sed de conformitate cum Christo, primum in cruce, deinde in gloria, Apostolus loquitur.

THESIS XXIV.

Sanè si idem numero corpus resurget, etiam affectiones ejus

ejus non derogantes gloriæ remanebunt: è quarum primis eſt ſexus. Quamobrem rectius abolitionem hujuſce ſexus negatur Tertullianus de Reſurr. cap. LX. Ambroſius a antemedium. in fragmento de eadem a, Hieronymus epiſt. ad Pammach. Auguſt. lib. XXII. de civ. Dei cap. XVII. Iulianus Toletanus lib. III. ὑπομν. cap. XXIV. qui & verba illa laudat præceptoris ſui Eugenij, Toletanæ ſedis antiſtitis: *Erit tanta e talis corporis* (fœminei) *pulchritudo, vt oblectet intuentes & cor nullatenus inflectat ad vitium.* Idem communiter docent Scholaſtici omnes in IV. Diſt. XLIV.

THESIS XXV.

Nec obſtat, quod nunc fœmineus ſexus indignior ſit virili: quia hoc eſt ratione ſubjectionis & imbecillitatis, non ipſius ſexus, qui cum etiam innocentiæ ſtatu habuerit locum, inter ea eſſe nequit, quæ pœnalis fuerint cõditionis talium: qualia in ſtatu vel integritatis vel præmii locum habere non poſſunt.

THESIS XXVI.

Cùm vero negamus deformitatis loco haberi debere, Quod non ſit pœna peccati, etiam inde in martyribus cernimus vulnerum veſtigia. Sane Chriſtus poſt reſurrectionem vulnerum ſuorum oſtendit cicatrices: quod illi non dehoneſtamento, ſed ornamento fuit, quia hæ pugnæ ſemel peractæ ſigna ſunt perennia. Quocirca & ſimiliter fortes martyres poſt reſurrectionem circumferent vulnerum ſuorum cicatrices, tanquam heroicæ virtutis indicia. Huc in ſententiam inclinat Auguſtinus, lib. 22. de C. D. cap. 22. &, qui eum ſequitur, Iulianus Toletanus lib. III. ὑπομν. cap. 22:

THESIS

THESIS XXVII.

Contra pœnalis deformitatis loco habemus vitia omnia in fœtibus monſtroſis. Itaque ea non relictum ſed ſublatum iri ſtatuimus cum Auguſtino & Iuliano Pomerio, quorum verba citat Iul. Toletanus [a]. Quod tamen intelligendum de monſtris iſtis, quæ hominis habuerint naturam. De hoc vero imprimis ſtatuendum ex capite, vtpote rationis domicilio: vnde & caput antiquitus ſacrum habebatur, teſte Athenæo lib. 11. diſſertantium in convivio Quæ igitur corpore toto ab humana forma longius declinaverint, vel ſuperiori ejus parte beſtiam planè repræſentant, hæc non corrigentur, quia non reſurgent: non reſurgent autem, quia etſi homine nata ſint, homo tamen non ſint: vnde & ſacri baptiſmatis aquâ ablui non debent: imo in ortu ipſo impunè ſuffocantur, vt Iuriſconſulti docent. Vide quos hâc de re ſcripſiſſe ſcribit Ludovicus Carerius Tract. de Homicidio num. xxiii.

[a] Lib. 3. cap. 28.

THESIS XXVIII.

Extremo hoc loco addamus, cum vel mutilos vel deformes tum annatis tum adventitijs defectibus ac vitijs liberandos dicimus, de ſolis hoc electis intelligi nos velle. Nec enim diſplicet ſententia Durandi, qui [b] reprobos cenſet ijſdem cum defectibus ac vitijs reſurrecturos, quæ habuerunt in hac vita: vt quæ non diſconveniant eorum conditioni. Contra ſcio ſenſiſſe Thomam in illud Apoſtoli. [c] *Et mortui reſurgent incorrupti*. Sed Hieronymus rectius Apoſtoli verba interpretatur de immortalitatis ſtatu, quia ἀφθαρτοι, quod in Græco eſt, incorruptibiles ſonat. Præterea ratio pro Durando eſt, quia cum defectus eorum pertineant ad miſeriæ augmentum, ratio idonea nequit adferri, cur defectus in his debeant auferri. Contra veriſimile eſt, quemadmodum qui *S*piritus *S*ancti templa fuerunt,

[b] In 4. ſent. diſt. 44. Art. 6.

[c] 1. Cor. 15.

corpora habebunt splendentia ac decora, ita qui damnati fuere templa, corpora habituros tetra ac deformia. Atque id quoque censuit B. Ephrem serm. de Resurr. *Infernus*, inquit, *corpora septuplum supra solis fulgebunt radios: peccatorum vero tenebrosa invenientur & fatore plena.* Item vt optimè Augustinus ait, Enchiri. c. xcii. & apud Iulium Toletanum lib. 3. ὀφρυοσ. cap. xxxii. *Fatigare nos impendendo non debet incerta eorum habitudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio.* Quod & Albinus Flaccus Alcuinus ijsdem propè verbis scripsit lib. iii. de Trinit. cap. xx.

FINIS.

DISPVTATIONIS THEOLOGICÆ DE SACRAMENTORVM VI ET EFFICACIA,

Pars prior.

THESIS I.

STATVTVM paucis aperire, quid sentiendum sit de Sacramentorum vi & efficaciâ: quam alij nimis extollere, alij contrà nimis deprimere videntur. In nimium ea honorem evehunt, quicunq; censent illa omnibus ijs, qui non ponunt obicem peccati mortalis, gratiam justificantem ac sanctificantem conferre ex opere operato, hoc est per se ac vi actionis suæ; nempe pœnitentiâ ac fide, vel excluſâ omnino, vel ab efficientiâ saltem excluſa, hoc est vtrâque solùm dispositivè, neutrâ verò instrumentaliter ad justificationis actum concurrente*.

* Bellarm. lib. 2. de Sacram. cap.

THESIS II.

Contrà nimis sacramentorum virtutem evacuant, qui volunt ea tantùm esse vel notas Christianorum, vel symbola mutuæ charitatis, vel testimonia animi erga Deum grati, vel allegoricas commonefactiones, quibus, tanquam picturis, ob oculos nobis ponatur Christiana mortificatio, vivi-

ficatio & ſpiritualis alimonia: vel qui ea duntaxat inſtitu
voluntad excitandum fidem per modum objectiſ repræſ
tativi: vel qui fatentur quidem eſſe ſymbola gratiæ, ſ
duntaxat ante & extra ſacramenta collatæ; non autem gra
tiæ præſentis, hoc eſt, quæ in legitimo ſacramenti vſu a
hibeatur & conferatur.

THESIS III.

De arduâ hac quæſtione dicturi, ab ipſis μυστηρίου & ſacra
menti vocibus auſpicabimur; idq; non tantùm vt patre
cùm vocabula ea ſint πολύσημα, quâ notione illis hoc loco u
tamur; ſed vel maximè, quia ex vocum harum propriet
de rei ipſius naturâ aliquatenus poſſit judicari.

THESIS IV.

Quadruplicem autem de Sacramenti nomine inveni
*Lib. 4. c. 34. opinionem. Vna illorum eſt, qui, quoniam Irenæus * dici
Euchariſtiam conſtare re terrenâ & cœleſti, ac ſæpius ſic d
ſacramentis loquantur Patres, eo cenſent, Sacramenti vo
primò ac propriè notari ſignum & ſignatum, totamque i
lam actionem ſacram conjunctim: figuratè verò accipi pr
alterutro ſeorſim, idq; vel per ſynecdochen, vel metony
am.

THESIS V.

*Lib. 4. de L. L. Altera eſt eorum, qui eò quòd Varro * autor ſit, ſac
menti voce ſignificari oppignerationem pecuniæ à litigā
tibus factam in loco ſacro eâ conditione, vt victor pecu
am ſuam auferret, victus apud Pontificem relinqueret; ſic
colligunt, ſacramentum propriè notare oppignerationem
noſtri coram Deo: quia nempe, ſicut qui litigaturi erā
certum pecuniæ pondus deponebant, ſic qui Sacramen
initiantur ſeſe Deo oppignerent.

THESIS VI.

Tertia illorum ſententia eſt, qui eò quod apud Feſtum
& alios legamus, ſacramentum ſignificare juramentu
per ſacrum quiddam, vti cùm milites ad fidem & obedi
entiam Imperatori præſtandam ſe juramento obligā
vnde & in gloſſis Philoxeni exponitur ὅρκος γραμμα
idcirco

idcirco maximè verisimile putant, *S*acramenta in Ecclesiâ sic vocari, quia Christianus miles ijs se velut juramento obligat duci suo Christo. Nam vt non Augustinus * modò, sed gentilis quoque Philosophus † dicebat, Θεῷ ὄντι καὶ ὁμοῦ ἅπαντα, ὅσα ἐν στρατιᾷ τοῦ Καίσαρι *. Confirmare quoque hanc sententiam eo conantur, quod Tertullianus Latinorum, quos habemus, antiquissimus, (qui & videri possit sacramenti vocem strictâ illâ notione primus in Ecclesiam induxisse) clarè nomen hoc à militiâ externâ ad Christianam militiam transferat. Sic enim ille libro ad Martyres cap. III. *Vocati sumus ad militiam Dei vivi iam tunc, cùm in sacramenti verba respondimus* Et lib. de Pudicitia: *Vt Sacramento benedictionis exanctoretur, nunquam in castra Ecclesia reversurus.*

* De tempore Ser. 181.

† Arrianus disser. in Epict. lib. 1. cap. 18.

* Deo oportebat & nos iurare, & milites Cæsari.

THESIS VII.

Quarta est opinio illorum, quibus placet μυστήριον & *S*acramentum esse συνώνυμα: ac vtroque tum generatim significari rem sacram arcanam: tum speciatim rem sacram, arcanam, symbolicam. Quod verò vtrùmque strictissimè in Ecclesiâ vsurpetur pro re arcanâ sacrâ symbolicâ, gratiam spiritualem signante & efficaciter obsignante; id esse ab Ecclesiæ Doctoribus, qui cùm hujusmodi signa propriam in Sacris literis appellationem non haberent, generis ijs nomen accommodârint.

THESIS VIII.

Hanc quartam sententiam solam putamus esse veram: ac judicium hoc nostrum certæ rationis pondere subnixum esse, facilè videbunt omnes, qui proprietatem cùm Græci cum Latini vocabuli, ac multiplicem vtriusque vsum in Novo Testamento, Græcâ Bibliorum translatione, ac Latino interprete curatiùs nobiscum considerare non gravabuntur.

THESIS IX.

Μυστήριον enim, si originationem spectes, primò notat rem arcanam: vt quod vel sit à μύω, hoc est claudo, quia res arcanæ non enuncientur, sed in pectore clauso contineantur: vel potius ab hebræo סתר * id est latibula, abscon-

* Esa. 45. 30. & Psal. 17. 12.

abſconſiones: quod à סתר, hoc eſt abſcondere, occultare. Sacramentum verò primò ſignificat rem ſacram vel ſacrantem ſive conſecrantem & ſanctificantem. Nam vt à ſupra juratum eſt juramentum, à teſtatum teſtamentum, ita à ſacratum ſacramentum.

THESIS X.

Verùm, vt rarò vocabula in primâ notione conſiſtunt, ita & μυστήριον, quod primò rem notat arcanam, preſſius ſumi cœpit pro re arcanâ ſacrâ; & ſacramentum, quod primò notat rem ſacram vel ſacrantem, anguſtè cœpit accipi pro re ſacra arcana. Ambo igitur in eo conveniunt, quod nunc generaliſſimè notant rem arcanam: nunc minus generaliter, rem arcanam ſacram. Generaliſſimè vtuntur LXX. interpretes Dan. 11. 19. vbi ſomnium Nabuchadonoſori vocatur μυστήριον. Vulgatus vero interpres nunc myſterij vocem retinet, nunc ſacramentum appellat, vti verſ. 18. & 30. Similiter Tob. XII. 6. *Sacramentum Regis occultandum eſt*. Syrach. XXVII. 16. *Amici myſteria denudare*. Et Paulus 2. Theſſ. II. 9. de Antichriſto ait, *Operatur iam myſterium iniquitatis*. At minus generatim pro re arcana ſacra ſumitur ad Epheſ. 1. 9. vbi prædicatio Evangelij dicitur μυστήριον & à vulgato interprete Sacramentum. Eodémq; modo μυστήριον & ſacramenti vox tribuitur incarnationi Chriſti. 1. Tim. III. 16. item redemptioni noſtræ Col. 1. 27. Quibuſdam verò in locis etiam myſterij nomen hac notione retinuit interpres, vt Matth. XIII. 11. *Vobis datum eſt nosse myſteria regni cœlorum*: & ad Romatos cap. vlt. verſ. 27. vocatio gentium vocatio, myſterium dicitur. Item 1. Cor. XV. 51. ſic vocatur reſurrectio carnis: & alijs locis.

THESIS XI.

Hiſce duabus acceptionibus ſuperacceſſit tertia, ſuperioribus anguſtior pro re arcana, ſacra, ſymbolica: quo ſenſu ſacramenti nomen tribuitur typis, cæremonijs, parabolis,

bolis, & quibuscunque rebus sacris, aliud sensui, aliud menti exhibentibus. Ita Apoc. 1. 20. Visio septem stellarum significans angelos septem Ecclesiarum, & quod septem candelabra sunt septem Ecclesiæ, μυστήριον vocatur, & Latino interpreti, sacramentum. Et Eph. v. 32. conjunctio viri & vxoris in conjugio, est sacramentum conjunctionis Christi & Ecclesiæ. Imò sacramenta quoque dicuntur signa rei nõ sacræ: quomodo Angelus Apoc. XVII. 7. exponit quid significent septẽ capita bestiæ portantis meretricẽ, *Ego*, inquit, *dicam tibi sacramentum mulieris*. Possis & huc referre locum Dan 11. 19. cuius antè meminimus. Nam visio illa Nabuchodonosŏri, non tantum res arcana erat, sed & signum rei futuræ. Verum huiusmodi sacramenti notio planè est συγχυτικὴ. Sacramentum enim haud propriè notare quodvis signum arcanum, sed potiùs signum arcanum sacrum, vel sacramenti etymon satis docet.

THESIS XII.

Vidimus hactenus vt μυστήριον & sacramentum nunc significent rem arcanam, nunc rem arcanam sacram, nunc rem arcanam, sacram, symbolicam. Neque strictius eæ voces vsurpantur vel in Græco Scripturarum contextu, vel à Latino interprete.

THESIS XIII.

Verùm cùm Ecclesiæ Doctores viderent, Baptismum & Sacram Cœnam esse res arcanas, sacras, symbolicas; neque in Scripturis nomen illis peculiare attribui, quo à cæteris sacris rei arcanæ symbolis discernerentur: judicarunt Baptismum & Cœnam κατ' ἐξοχὴν sacramenta commodè dici posse: vnde factum vt sacramenta specialissima hac notione dicta sint, non quævis signa sacra, arcana; sed signa arcana, sacra, à Christo Ecclesiæ eum in finem præscripta, vt gratiam spiritualem signarent & exhiberent. Estq; hæc acceptio eatenùs ἔγκριτος, quatenus in Sacris literis nusquam vox μυστηρίου ac Sacramenti ita angustè accipitur. Neque idcirco audiendi sunt, qui μυστηρίου & sacramenti vocem damnant, eò quòd, vti aiunt, appellatio hæc non inveniatur

tur in Scripturis; Dei autem solius sit nomina rebus divinis imponere. Nam generatim, quemadmodum vidimus vocabulo hoc vtitur Scriptura pro signis arcanis sacris: & baptismus & cœna sunt signa arcana sacra. Sunt igitur μυστήρια sive sacramenta. Cumq; inter omnia symbola non possint esse præstantiora, quàm quæ gratiam spiritualem efficacem obsignant: principaliter signa istiusmodi ita dici meruerunt.

THESIS XIV.

Quanquam profectò, etiamsi ex S. literis vocabulum hoc adstrui non posset: non tamen vsum ejus justè iidem reprehenderent. Nam si fatentur, parùm referre quibus vocibus vtamur, dummodo de re conveniat: nec illud diffideri poterunt, super appellatione hâc contentionis sermonem reciprocari non debere. Sin arbitrantur, magni referre quomodo vnum quodque nominetur, cur, vbi Scriptura peculiare vocabulum minimè suggerit, aliâ potius appellatione vtamur, quàm appellatione generica, Scriptura contenta: præsertim si sic antiquissimi Patres, cæteri scriptores ad nostra vsque tempora sint locuti? Profectò cum Ecclesia non tantùm sentiendum, sed etiam loquendum; antiquorumq; hac in re consuetudinem rusparicà qui, non tantum eruditæ est diligentiæ, sed etiam pietatis.

THESIS XV.

Porrò ex ijs, quæ hactenus exposuimus facilè refutatur prima sententia, cujus autores putant sacramentum propriè significare actionem & Dei & ministri, quatenus sanctam in sacramenti vsu concurrunt. Nam ex ijs, quæ diximus apparet, sacramentum, obsolescente Latini sermonis potestate, accipi solere vel pro re sacrâ arcanâ, vel pro rei sacræ arcanæ symbolo: quæ etiam significationes inveniuntur apud Tertullianum. Is enim lib. IV. adversus Marcionem totum Christianismum vocat religionis Christianæ sacramentum. Nempe quia propositum Dei de reconciliatione nostri per Christum, quam reconciliationem Evangelium

nos docet, toti mundo abſconditum eſt, niſi quatenus diuinitus revelatur. Idem lib. v. contra Marcionem de duobus Abrahæ filijs loquens, vocat eos *Sacramenta figurarum & allegorias ſacramentorum*. Et lib. adverſus Iudæos, *Sacramentum ligni* ait, diſputans de ſecuri Eliſæi, & de ligno Adæ. Quibus ex locis colligi poteſt, omnes figuras omneſque allegorias, Tertulliani ἀνὸ, ſacramenta fuiſſe appellata. Apud Auguſtinum quoque eum loquendi modum ſæpius invenimus, vt qui, allegorias texens, dicat ſacramentum panis, ſacramentum piſcis, ſacramentum numeri &c. Clarè igitur ex his elucet, ſacramenta propriè ſignare ſigna: quod verò pro ſigno & ſignato conjunctim interdum capiatur ab antiquis, id factum eſſe per ſyneedochen partis; propter eam, quæ inter ſignum & ſignatum eſt, ἀναλογίαν, atque indubitatam amborum in legitimo ſigni vſu perceptionem.

THESIS XVI.

Nec minori negotio ex dictis eorum refellitur opinio, qui Sacramenti vocem putant in Eccleſia Dei eſſe metaphoricam, petitamque eſſe tranſlationem vel ab oppignoratione litigantium, vel ab juramento militari. Nam loca ſuperius adducta clarè evincunt, Latinos in varijs ſacramenti notionibus ſecutos eſſe Græcos, qui & ipſi μυστήριον nunc rem arcanam appellant; nunc rem arcanam ſacram; nunc rem arcanam ſymbolicam; nunc denique rem arcanam ſacram ſymbolicam, gratiæ ſpiritualis ſignificativam.

THESIS XVII.

Infirmo igitur tibicine nituntur, qui ſic argumentantur: Sacramentum fuit pecuniæ oppigneratio ex pacto litigantium proveniens. At in ſacramentis Eccleſiæ homo ſe oppignerat Deo, vt conſequatur gratiam fœderatis promiſſam. Ergo ſacramenta primario ſunt ſigna pacti ac fœderis inter Deum & nos. Vel qui ſic concludunt: Sacramentum militare efficit pactum inter ducem

cem & militem; quia cùm se miles Imperatori obstringit hic fidem ac obedientiam duci, ille stipendium aut ... militi pollicetur. Sed sacramenta Ecclesiæ inde sunt dicta, quod similiter Christianus miles in his Deo fidem & obedientiam; Deus militi suo regnum cœleste, promittat. Ergo sacramentum in Ecclesiâ notat signum fœderis inter Deum & fideles. Licet enim verum est quod concludunt, tamen infirmum est vtrumq; hoc argumentum, eò quòd, vti ostendimus, antiqui Ecclesiæ doctores minimè respexerint hasce sacramenti acceptiones: sed imitati sint Græcos, qui etsi μυστήριον vox propriè notet rem sacram arcanam, tamen συμβολικῶς aut μυστικῶς eam accommodarunt rerum sacrarum signaculis. Quæ significatio non solùm apud Ecclesiasticos scriptores obtinuit, sed etiã externos. Notum enim vt à gentibus quoq; ritus ij μυστήρια appellentur, quibus in Cæteris, Liberi patris, alijsve sacris religioni suæ idolotricæ initiabantur.

THESIS XVIII.

Quanquam autem ex sacramenti voce non satis valide demonstretur, sacramenta esse divini fœderis signa; non tamen de re ipsa dubitari potest, cùm scripturis & inductione id solidè possit comprobari. Nam Gen. XVII. 10. ait Deus, *Hoc est FOEDVS MEVM inter me & vos, quod servabitis, vt circũcidatur vobis omnis mas.* Quod explicatur vers. sequ. *Circumcidetis igitur carnem præputij, vt sit SIGNVM FOEDERIS inter me & vos.* Nempe cum sacramentis in V. T. sola esset circumcisio, sola etiam fœderis diuini signum fuit: postquam verò paschatis sacramentum accessit; circumcisio quidem symbolum erat acceptionis in fœdus: pascha verò continuationis in fœdere signum erat. Eâdem autem ratione in Ecclesiâ Christi, baptismus, qui circumcisioni successit, fœderis initi: cena, quæ successit paschati, signum est fœderis continuati.

THESIS XIX.

Ex his consequitur, sacramenta esse signa fœderis inter Deum & nos initi. Porrò, in pacto hoc & Deus spondet gratiam

gratiam ſuam, vt cum Abrahamo ait, *Ero Deus tuus*, & officiũ ſtipulatur humanum, vt cum inquit, *Tu mihi populus eris*. Itaq; voluit Deus, ſacramenta eſſe notas ac ſymbola fœderis diuini, gratiæ quidem diuinæ obſignatiua, humani autem officij commonitiua.

THESIS XX.

Triplex vero gratia ſacramentalibus ſymbolis denotatur: quarum alia vt præſens oſtenditur, alia vt præterita commemoratur, alia vt futura promittitur. Huic triplici ſignificationi quarta accedit, quia hominem excitant ad præſtationẽ officij ſui: vt ante dicebamus. Quatuor iſta in ſingulis ſacramentis locũ habere, paucis demonſtrabimus.

THESIS XXI.

Circumciſio commonefaciebat fœderis à Deo initi cum Abrahamo & ſemine ejus: cui ſe Deum fore promiſerat. Gen. xvii. 7. Significabat etiam remiſſionem peccatorum: vnde Apoſtolus appellat σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως: Rom. iv. xi. Signum item erat, quod Chriſtus ex eius ſemine eſſet naſciturus, in quo *pater fieret multarum gentium*: Gen. xvii. 4. & xx. 18. Rom. iv. 13. 16. 17. Gal. iii. 29. Admonebat etiam officij, vt circumcideret quiſq; cor ſuum, juxta illud Ier. vi. 4. *Circumcidite corda veſtra*.

THESIS. XXII.

Paſcha commemoratio erat beneficij, quod primogenitis Iſraëlitarum parcitum eſſet, ac liberati eſſent ex Ægypto domo ſeruitutis. Exod. xii. 1. 2. 3. 4. 5. 11. Eiuſdem cõmeſtio denotabat participationem Chriſti mactandi pro peccatis ipſorum. 1. Cor. v. 7. 8. Promittebat quoq; futurum ſacrificium Ieſu Chriſti. Nam per agnum paſchalem τύπος ſignabatur agnus Dei tollens peccata mundi. 1. Cor. v. 7. 8. & x. 3. Erat inſuper ſacrificium Euchariſticum pro præſtita liberatione tum corporali è captivitate Pharaonis, tum ſpirituali è captiuitate Diaboli. Exod. xii. 24. 26. & xiii. 8. 9. 10.

THE-

THESIS XXIII.

Baptismus (vt Cyrillus Hierosolym. Catech. II. vocat) erat ἀντίτυπον τοῦ σωτηρίου παθήματος*. Nempe quia quemadmodum Christus sanguinis, mortis & sepulturæ aquis pro nobis quasi immersus fuit; idem autem resurrectione sua e morte & sepultura emersit: itidem nos in baptismo cum immergamur & pauxillam sub aquis moram ducimus, tum ex aquis emergamus. Vnde Rom. VI. 3. *An ignoratis quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius esse baptizatos?* Et vers. 4. *Sepulti igitur sumus, una cum eo per baptismum in mortem.* Etiam quatenus baptismus est ablutio aquæ à sordibus corporalibus, significatur mundatio sordium spiritualium per sanguinem Christi & efficaciam Spiritus Sancti: vnde Paulo Ananias ait Actor. XX. 16. *Baptizare & abluitor à peccatis tuis.* Quatenus vero in eodem est immersio in aquas & emersio ex ijs, notatur eo sepultura ac mors peccati, & resurrectio ad novitatem vitæ: vt liquet ex Apostol. I. ad Cor. XV. 29. Vnde & dicitur *lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum S.* Rom. VI. 5. & VIII. 11. Futurum vero tempus refert baptismus, quatenus emersione ex aquis signatur resurrectio nostra ad beatam & æternam vitam: vnde etiam super sepulchris baptizabantur in veteri Ecclesia, qui super mortuis baptizati dicuntur. I. Cor. XV. 29. Nempe quia immersione configuramur Christo resurgenti, cuius resurrectio symbolum est resurrectionis futuræ. Ideirco & à Theodoreto libro de diuinorũ decretorum epitome*, baptismus vocatur. δέξασθαι τὴν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἰσομοίρων ἀναστάσεως τύπον, *pro futurorum bonorum & futuræ resurrectionis.* Quemadmodum & ibidem, ratione significationis superius allata, dicitur κοινωνία τῶν διασωθέντων παθημάτων, καὶ μέθεξις τῶν δ' ἀναστάσεως αὐτοῦ: *communio Dominicarum passionum & Dominicæ resurrectionis.* Intelligit enim justificationem & sanctificationem nostri: quæ communio est & fructus passionis ac resurrectionis Dominicæ. Præterea in baptismo admonemur of-

* Exemplum perpessionibus Christi respondens.

* Cap. de Baptismo.

eij noſtri erga Deum: quod *bona conſcientia ſtipulatione* ſignificatur à Petro 1. III. 26. Hinc etiam à Paulo Rom. VI. 4. dicimur *ſepulti cum Chriſto in mortem, vt ſicut excitatus eſt Chriſtus à mortuis, ita & nos novâ vitâ ambulemus. Nam ſi cum eo plantati coaluimus conformatione mortis eius: nimirum etiam reſurrectione coaleſcemus. Illud ſcientes veterem noſtrum hominem, cum eo crucifixum eſſe, vt enervetur corpus peccati, ne poſthac nos ſerviamus peccato.* Ad officij etiam commonitionem pertinet, quod charitatis eſt vinculum inter fœderatos. Nam vt eſt 1. Cor. XII. 13. *Omnes in vnum corpus baptizati eſtis*, id eſt, glutino & coagulo dilectionis conjuncti.

THESIS XXIV.

Similiter Cœna in memoriam revocat paſſionem Dominicam; vnde Luc. XXII. 19. *Hoc facite in meam commemorationem*: id eſt, in memoriam mortis Dominicæ, prout interpretatur Paulus 1. Cor. XI. 26. *Quotieſcunque manducabitis panem hunc & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec venerit.* Signat ſpiritualem alimoniam per carnem & ſanguinem Chriſti, & communionem cum eo in vnitate ſpiritus: vnde 1. Cor. X. 16. *Panis quem frangimus, nonne communio eſt corporis Chriſti?* hoc eſt efficax inſtrumentum ad alendam & augendam communionem eam, quæ in baptiſmo eſt inchoata. Et Ioh. VI. 51. *Qui manducat me, & ipſe vivet propter me.* Significatur etiam promiſſio de vita æterna. Nam ad hanc nutrimur corpore & ſanguine Chriſti, quorum panis & vinum ſunt ſigna. Hinc Chriſtus ibidem: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Qui locus cum priore ab inſtituto noſtro alienus non eſt, quia etſi eo capite non agitur de Sacramentali manducatione, agitur tamen de eſu ſpirituali, qui per ſacramentalem ſignificatur. Triplicem hanc pro triplici tempore gratiam complectitur quoque Romanæ Eccleſiæ Canticum iſtis verbis.

O ſacrum convivium in quo Chriſtus ſumitur.

Recolitur

Recolitur memoria Passionis eius.
Mens impletur gratia, & futura gloriæ
Nobis pignus datur.

Denique cœnâ Dominicâ excitamur partim ad gratias D[eo] agendas pro redemptione nostri per Sacrificium Chr[isti] in cruce: vnde & poculum ἀχαριστίας & εὐλογίας vocatur: p[ar]tim ad mutuam dilectionem inter eos, qui de vno pane e[dunt], & vno poculo bibunt: vnde Paulus 1. Cor. 10. 17. *Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus. Nam omnes de vnius panis participes sumus.*

THESIS XXV.

Ex his luce clarius est, sacramenta nobis & præteriti beneficium in memoriam revocare, & præsentem gratiam significare, & futuram ob oculos ponere, ac præterea sui fideles officij admonere. Porro autem quæritur, vtrum signa hæc significationem eam habeant, naturâ, an ex instituto: item vtrum gratiam simpliciter signent, an etiam de signent. Vtrumque vt intelligatur, consideranda est vis signorum natura.

THESIS XXVI.

Sunt enim tria signaculorum genera. Quædam tamen habent cum re significata similitudinem, vt naturâ absque instituto diuino aut humano significent: atque ita imago Cæsaris aut Philosophi alicujus ad vivum depicta ejus est signum; & vestigium in arenâ impressum, signum est pedis. Quædam nullam habent similitudinem cum re signatâ, eoque significatio eorum planè ab institutione dependet: eâque ratione verba sunt signa rerum, & campanæ sonitus est signum convocandi senatus, aut alius conventus. Quædam denique sunt intermediæ naturæ; quæ quidem similitudinem natura habent cum re signatâ, sed indeterminatam ac confusam: ita vt magis apta sint ad significandum, quàm actu significent: cuius generis sit pictura hominis simpliciter accepti, ad significandam certam personam. Nam si Platonem aut Demosthenem repræsentare vitam sit, simplex hominis pictura idonea erit ad eos significan-

dos,

dos, ſed ad eos actu ſignificandos, determinabitur pictura, ſi nomen adſcribatur, aut aliquid ex antiquitate addatur, vnde cur hic potius quàm alius ſignificetur, intelligi poſſit.

THESIS XXVII.

Sacramenta ſunt ſigna tertij ordinis, quia etſi ablutio externa actu minimè ſignificaret ablutionem internam, niſi inſtitutio diuina accederet: item abſque eâ inſtitutione manducatio panis & bibitio vini haud deſignaret fruitionem corporis & ſanguinis Chriſti: ἀναλογίαν tamen naturalem inter hæc & illa nihilominus fore, negari non poteſt: imò abſque eâ analogiâ ſacramenta non eſſent id quod ſunt; quod apertè teſtatur Auguſtinus Epiſt. XXIII. ad Bonifac, *Si Sacramenta*, inquit, *quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſunt, non haberent, omnino ſacramenta non eſſent.*

THESIS. XXVIII.

Præterea ſignorum alia ſunt tantùm ſignificativa, vt effigies hominis, hedera vini; quædam obſignativa, vt ſigillum obſignat rem deplomate contentam: quædam exhibitiva; quomodo vnctio eſt ſignum muneris Prophetici, Regij, aut Sacerdotalis; item præbitio calicis, pedi, pilei, reive ſimilis ſignum eſt muneris Epiſcopalis, aut poteſtatis docendi in Academijs.

THESIS XXIX.

Sacramenta ſunt ſigna tertij generis, quia non tantum ſignant promiſſionem gratiæ in Chriſto, ſed etiam rem promiſſam obſignant atque exhibent. Vnde Bernardus in Sermone de Cœnâ Domini: *Sicut inveſtitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Epiſcopus per annulum: ſic diviſiones gratiarum diuerſis ſunt traditæ ſacramentis.*

THESIS XXX.

Atque inde eſt, quod hæc efficax gratiæ collatio ſigno in Scripturis & pleriſque Patribus tribuitur, ſed locutione ſacramentali: partim nempe per μετωνυμίαν ſigni, ob ſymboli

&

& rei ſignificatæ ἀναλογίαν, partim per συνεκδοχὴν partis, quæ nus ſignum ſignatumque conjunctim conſiderantur tanquam vnum aggregatum, idque ob conjunctam ambarum exhibitionem & perceptionem in vſu ſigni legitimi. Quam coniunctionem vulgò vocant vnionem ſacramentalem, ſed non vſque adeo convenienter, cùm non ſignatum cum ſigno, ſed nobiſcum vniatur, eoque potiùs, minùs ſaltem ambiguè, *coniunctio pacti* debeat nominari.

FINIS.

DISPVTATIONIS THEOLOGICÆ DE SACRAMENTORVM VI ET EFFICACIA

Pars posterior.

THESIS XXXI.

QVANQVAM verò sacramenta præbent gratiam spiritualem, non tamen quicunq; sacramentis vtuntur, spiritualem hanc gratiam percipiunt, sed tantùm qui habent spiritualem manum, quâ oblatam possint gratiam recipere. Est ea manus Fides: quæ omninò à gratia ipsâ distingui debet. Fides enim tum disponit hominem ad salutem, quod rectè agnoscunt Pontificij, tum (quod malè ijdem diffitentur) vnicum est instrumentum in adultis, ad percipiendam gratiam salutarem. Gratia verò est id quod fide recipitur, quam fusius sic describimus, vt sit gratia Dei Patris in Christo, quâ peccata credentibus remittit, & eosdem renovat Spiritu suo. Vt igitur manus & thesaurus, ita differunt fides & gratia Dei in Christo.

THESIS XXXII.

Ex his causa patet, cur Deus in verbo conjungat fidem & sacramenta: ijsque hunc tribuat effectum, quod homines à peccatis abluunt, eosque regenerent

ac salvent. Ita Christus Marc. x. 16. ait, *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvabitur.* Quasi dicat Christus, Credenti qui baptizatur in nomine meo, promitto gratiam Dei Patris, vt eam manu fidei apprehendat, & ita salvus fiat. Quod verò sequitur, *Qui non crediderit, condemnabitur*, hanc sententiam habet: Etsi in Baptismo offeram gratiam Dei Patris in me, non tamen omnes qui exterius baptizantur, hanc gratiam percipient, sed tantummodo qui spiritualem illam gratiam, quæ externum baptismum in legitimo ejus vsu comitatur, spirituali fidei manu attingere ac prehendere possunt. Itidem cùm Paulus 1. Cor. x. 17. dicit, panis esum esse communionem corporis Christi, meminit postoli est, hominem fidelem, cùm ore corporali apprehendit atq; edit panem terrestrem, qui in substantiam convertitur, ac corpori eius vnitur: eundem manu atq; ore spirituali, hoc est, fide apprehendere atq; edere panem cœlestem Iesum Christum, hoc est, virtute corporis ac sanguinis Dominici, sive merito passionis Christi percipere gratiam Dei Patris in Christo, qua nos inserit atque vnit filio suo Iesu Christo, vt nos simus mancamusq; in illo & ille in nobis: quò pertinet illud Christi Iohan. vi. 57. *Qui edit meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo.* Et hoc Cypriani sive alius antiqui ac probi scriptoris Serm. de cœnâ: *Dixerat sanè huius traditionis magister, quod nisi manducaremus eius carnem et biberemus eius sanguinem, non haberemus vitam in nobis: spirituali nos instruens documento, et aperiens viam ad rem adeò abditā intellectu, vt sciremus, quod mansio nostra in ipso sit manducatio, et potus quasi quædam incorporatio, subiectis obsequiis, voluntatis iunctis, affectibus vnitis.*

THESIS XXXIII.

Ex hocce fidei & sacramentorum ad vnum Sacramentum concursu, satis patet, cur vnum idemque effectum in Scripturis nunc fidei tribuatur, nunc sacramentis. Nam vt

Ac-

Act. xv. 9. legimus, *Fide purificans corda eorum*, ſic Eph. v. 26. dicitur: *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Et vt ad Rom. iii. 28. ſcriptum, *Arbitramur hominem iuſtificari per fidem*, & Luc. vii. 50. *Fides tua te ſalvam fecit*, ſic ad Tit. iii. 5. legitur: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Et 1. Pet. iii. 20. *Vos ſalvos facit baptiſma*. Et (ſi antiquos audimus) Ioh. iii. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua et ſpiritu, non poteſt ingredi in regnum cœlorum*. Vbi licet magis probemus eorum interpretationem, qui, vt alibi per ſpiritum & ignem, ſpiritualem ignem, ita hic per aquam, ſpiritualem aquam intelligunt: tamen nec cauſam ſatis gravem videmus, cur damnatum eamus expoſitionem veterum, qui *aquæ* vocem proprie intelligunt: quam & recentiorũ multi ſequuntur, & hos inter maximus Bucerus.

THESIS xxxiv.

Quod multi eam tantopere averſantur, hoc inde eſt, quod putent, ſi propriè aquæ vocem ſumamus, gratiam cœleſtem alligatum iri aquæ externæ. Sed non magis id ex illâ antiquorum interpretatione concludi debet, quàm cùm Chriſtus non contentus dixiſſe, *qui credidit ſalvus erit*, addit, *et baptizatus fuerit*: aut ex ijs locis, quibus baptiſmo dicimur regenerari, ablui à peccatis, ſalvari. Nempe non aliud hinc conſequitur, quam Deum nos ſacramentis alligare, vbi adſunt: at, cùm haberi non poſſunt, ſtatuendum abeſſe etiam vtendi neceſſitatem: vnde Auguſtinus contra Donatiſtas lib. iv. cap. xxii. *Latroni voluntas non abfuit, ſed tantùm non accipiendi neceſſitas adfuit*.

THESIS xxxv.

Neque eſt, quod concludat quiſquam, veteres omnes vlterius multo progreſſos eſſe, quando apud eos legimus paſſim, per baptiſmum nobis offerri & conferri gratiam regenerationis & ablutionis peccatorum. Nam ſimiliter loquitur Apoſtolus Eph. v. 26. vbi dicitur Chriſtus *Eccleſiam ſanctificâſſe purgatione ei collata lavacro aquæ*

in verbo. καθαρίσατο τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. Vbi τὸ λουτρὸν τοῦ ὕδατος manifestè indicat causam purgationis instrumentalem. Idem ad Tit. cap. III. 5. ait Apostolus *nos salvari per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti:* ὃ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς, quod satis indicat Spiritum Sanctum per baptismi efficaciam regenerationem & renovationem. Præterea cur mirum, si baptismum dicemus nos mundari ac regenerari, quia ita dicitur de verbo, vnde Paulus 1. Cor. IV. 15. *Ego vos genui per Evangelium.* Et 1. Petr. 1. 23. *Renati non ex semine mortali, sed ex immortali per sermonem Dei vivi & manentis in æternum.* Imò de impositione quoque manuum legimus Act. VIII. 18. *Cùm vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus Sanctus.* Et 2. Tim. 1. 6. *Admoneo te vt resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

THESIS XXXVI.

Dicat fortasse aliquis, horum esse disparem rationem, quia per verbi prædicationem ex non credentibus fiunt credentes: perque impositionem manuum Spiritum Sanctum sint consecuti, qui prius eum non habebant. Sed remissionem peccatorum & renovationem ac regenerationem ab omnibus credentibus jam ante baptismum habitis eoque dici non posse, nos hæc consequi per baptismum.

THESIS XXXVII.

Huic argumento non vno ab omnibus modo occurrere solet: Nam vt extra controversiam poni debet sacramentis offerri & conferri gratiam justificantem & sanctificantem: ita illud in controversiâ manet, num omnino gratia, an solùm gratiæ ejus incrementum per sacramenta nobis applicetur. Quibus prior opinio placere solent, eum qui fidem habet prædicationi Evangelicæ, virtualiter quidem salutem habere; quia & dispositus est ad salutem consequendam, & instrumento instructus, quo gratiam salutarem attingere & consequi possit

interea tamen, quatenus tantùm Evangelio fidem habet, gratiam ipsam Evangelio prædicatam actu nondum habere; sed ad salutarem illam gratiam actu consequendam insuper opus esse, vt gratiam salutarem, sive remissionem peccatorum & renovationem sui (quæ regenerationis nomine continentur) à Deo ex vero indigentiæ sensu suppliciter poscat, ac sacramentis vtatur, per quæ à Deo expetitam regenerationis gratiam consequatur. Aiunt ita temporibus hæc dividere ipsam Scripturam. Nam quemadmodum ex eo, quod Ioh. v. 24. dicitur, *Qui audit verbum & credit, habet vitam æternam*, rectè colligitur hic ordo, vt primò sit prædicatio Evangelij, hinc fides: quemadmodum item ex eo quod est Marci vlt. v. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit*, consequitur priorem esse fidem, posteriorem baptismum: itidem ex isto act. xxii. 16. *Baptizare & ablue peccata tua invocato nomine ipsius*: concludi posse arbitrantur, priorem esse invocationem nominis divini ac baptismum, posteriorem verò ablutionem à peccatis sive regenerationem. Sed & ordinem hunc confirmatum aliquis eat ex praxi Ecclesiæ primitivæ, quam nos docet Iustinus Patrum tum Græcorum tum Latinorũ (de quorum quidem scriptis controversia non est) vetustissimus. His enim verbis eam narrat in Apologiâ ad Antonium, *Quicunq; persuasi fuerint & CREDIDERINT, vera esse quæ à nobis TRADVNTVR & dicuntur, ac vivere se ita posse receperint; ORARE iejunantes & petere à Deo priorum PECCATORVM REMISSIONEM impetrent, nobis cum iis vnà & orantibus & iejunantibus. DEINDE adducuntur à nobis vbi AQVA est, atq; eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, REGENERANTVR.*

THESIS XXXVIII.

Quanquam verò hæc verisimilem facere possint eorum opinionem, qui censent, verbi quidem esse fidem in nobis gignere: at sacramentis omnem conferri gratiam, quæ fide accipi debet; nos tamen posteriorem potius sententiam probamus, vt Spiritus per Verbum non solùm

fidem gignere, sed & fidei dicatur offerre & conferre gratiam spiritualem sive gratiam regenerationis. Neque obstant, quæ ad confirmationem prioris sententiæ ex Scripturis ac Irenæo adducebamus. Nam quemadmodum Irenæus atque adeò Paulus quoque, & ipse Christus baptismo tribuunt regenerationem: itidem eam ipsam prædicationi Evangelicæ tribuit Paul. 1. Cor. IV. 15. *Ego*, inquit, *vos genui per Evangelium.* Et Pet. 1. epistol. cap. 11. 23. *Renati non ex semine mortali, sed ex immortali, per sermonem Dei vivi & manentis in æternum.*

THESIS XXXIX.

Nempe verbum & sacramenta eo conveniunt, quod ambo gratiam regenerationis offerant & exhibeant: sed quod nonnunquam id sacramentis peculiariter adscribi videtur, id inde est, quod fides in sacramentis hanc gratiam videt clarius, apprehendat firmius, teneat certius. Sane quomodo Apostolus ait Evangelium esse credenti potentiam ad salutem, nisi per Evangelij prædicationem credenti offerret Christus cum omnibus suis beneficijs, vt ea homo fide sua applicans salvetur? Quomodo item Augustinus dicere potuit, *Sacramentum esse verbum visibile*, nisi & Verbum & *Sacramenta*, gratiam spiritualem repræsentent atque offerant, sed sacramenta sub signo visibili, Verbum invisibiliter? Quid denique manifestius quàm quemadmodum sacramenta (quæ duabus constant partibus materiali sive elemento, & formali siue τῷ σημαινομένῳ) licet non conferant gratiam materiali, quatenus sunt egena corpora; id tamen efficiunt formali seu significatione, per quam in intellectu hominis fidelis Christum cum beneficijs suis quasi præsentem sistunt atque exhibent; sic Verbum quoque (quod & ipsum constat materiali, sive sono aures feriente, & formali siue τῷ σημαινομένῳ) licet non offerat aut conferat gratiam materiali, formali tamen sive quatenus significat, in intellectum agere, nec fidem solum generare augereque, sed & ei qui jam generatim credit, gratiam Dei in Christo tum foris promittere, tum intus repræsentare, tum fidem al-

præsentem

præsentem gratiam sibi applicandam excitare.

THESIS XL.

Quærat aliquis, si Verbum quoque gratiam offerat spiritualem, quid opus fuerit sacramentis? Ad hoc dicendum, obscurius & minus efficaciter id præstare Verbum. Neque tamen putandum, id fieri defectu Verbi, sed imbecillitate nostrâ. Quandiu enim in hâc vitâ sumus, egemus sensuum adminiculo, ac quo quid melius sensui exhibetur, eo perfectiùs ab intellectu recipitur. Vnde scitè dicebat Chrysost. hom. LX. ad populum, & LXXXIII. in Matth. *Si incorporeus esses, nuda et incorporea Deus tibi dedisset dona. Sed quoniam anima corpori inserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.*

THESIS XLI.

Quare graviter peccant, qui eò quod doceant Ecclesiæ nostræ, Verbum quoque spiritualem gratiam offerre & conferre; iccirco prædicatione Verbi contenti, si non vtriusque, saltem alterutrius sacramenti aspernantur vsum. Nam etsi Verbum sistat nobis totum Christum: tamen invisibiliter id facit; eoque, cùm nos corporei simus, corporeis quoque indigemus adminiculis: vt quod verbum facit obscurius & languidius, horum munere fiat manifestius & efficacius.

THESIS XLII.

Contra hæc objicitur à quibusdam, quòd Abraham justitiam fidei habuerit ante circumcisionem, Rom. IV. 10. quod item Cornelius gratiam sanctificationis habuerit ante baptismum, Actor. X. 2. Verùm neque nos negamus, gratiam justificationis aut sanctificationis ab adultis ante sacramenti vsum fide apprehendi: sed dicimus, ordinariè ante vsum sacramentorum tenuem tantùm gratiæ gustum haberi: extraordinariè autem posse etiam tum auctiorem esse manifestiusque sentiri; quod in Abrahamo & Cornelio factum non negamus: verùm eatenus exempla hæc judicamus esse extraordinaria; cujusmodi nobis regulam præscribere non possunt.

THESIS XLIII.

Adde quod non tantùm ſacramentis vtendum eſt propter finem, hoc eſt, ad recipiendam gratiam, cujus cauſa ſunt inſtituta: ſed etiam propter cauſam efficientem, hoc eſt, propter mandatum Chriſti: qui & ipſe baptizari ſe voluit, nequis ſub vllius ſanctimoniæ, quam ante baptiſmum haberet, prætextu, baptiſmum averſetur.

THESIS XLIV.

Denique ipſum Abrahami & Cornelij exemplum iis repugnat. Nam quanquam hi iam gratiam juſtitiæ ac ſanctificationis haberent, nihilominus, & ille circumciſus, & hic baptizatus eſt. Neque circumciſio aut baptiſmus in his frerunt otioſa. Iuſtificatio enim & ſanctificatio ſunt actus quidam perpetuus, in quo & Deus ſemper donat, & homo ſemper accipit. Totâ itaque vitâ homo fidelis poſcit remiſſionem peccatorum & renovationem ſui: totâ item vitâ vtrumque impetrat. Habet antè, ſed conſequitur tum conſervationem, tum incrementum ejus quod habet. Omnibus credentibus opus, vt tum fides, tum gratia fide percepta foveatur, alatur, augeatur. Omnibus igitur credentibus & Verbi & Sacramentorum adminiculo opus eſt: qui qui aſpernantur, ne fidem quidem ac gratiam, quam fide percipimus, habere ſunt judicandi. Siquidem vt homo ſanus, ſi vitæ hujus pertæſum non ſit, minime abſtinebit cibo ac potu, quibus corpora noſtra nutriuntur: item nec quiſquam veram fidem verumque vitæ æternæ deſiderium habens repudiabit aut Verbi prædicationem, aut Sacramentorum vſum; quibus fidem in nobis foveri & ali, gratiam item fide receptam conſervari & augeri conſtat.

THESIS XLV.

Neque hæc doctrina detrahit quicquam aut Deo aut fidei. Non Deo, quia fatemur Deum eſſe cauſam principalem, qui ſolus per Verbum fidem in nobis gignit, & in Verbo ac ſacramentis nobis offert gratiam ſuam in Chriſto, nempe remiſſionem peccatorum & efficaciam S. Sancti-

Nec

Neque fidei derogat, quia agnoſcimus eam eſſe vnicum illud inſtrumentum, quo apprehendamus gratiam ſalutarem in Verbo & *S*acramentis nobis oblatam. Tantùm dicimus, quemadmodum Fides eſt quaſi manus noſtra, quâ nos quærimus & accipimus: ſic Verbum & *S*acramenta eſſe quaſi manus Dei, quibus is nobis offert & confert, quod fide à nobis petitur & accipitur.

THESIS XLVI.

Sed neque ſic aut *S*acramentis aut etiam Verbo adimitur quicquam, quod tribui ijs conveniat. Nam & *S*acramẽta Verbo præferimus quâ oportet: & ſacramentis Verbum, quâ Scripturæ ac Ratio jubent. *S*acramenta duplici nomine Verbo præferimus. Vno, quod in infantibus, vbi Verbi nulla eſt efficacia, ſacramentis ſit locus ad generandam in ijs fidem, ſine quâ nemo videbit vitam æternam.

THESIS XLVII.

Per fidem autem in infantibus intelligimus principium ſive ſemen fidei, non habitum fidei aut actualem fidem: quę infantes habere non poſſunt, quia gratia præſupponit naturam: in infantibus autem nondum ea eſt naturæ perfectio, vt in ijs ratio ſe exerere poſſit, nedum habitus ſupernaturalis actuſve ex eo ortus eſſe poſſit. Quare illud tantùm dicimus, *S*piritum *S*anctum in baptiſmo non eſſe in infantibus otioſum, ſed eos jungere capiti ſuo Chriſto, ex qua vnione myſtica ſuo tempore prodire poſſit habitus fidei, vti ex fidei habitu oritur operatio ſeu actualis Chriſti & beneficiorum ejus apprehenſio & applicatio. Nempe quemadmodum in naturalibus, ita in ſupernaturalibus quoque tria hæc diſtinguere oportet, potentiam, habitum, actum. Potentia ratiocinandi aut ſermocinandi eſt etiam in infantibus. Habitus eſt in adultis, licet dormientibus. Actus in vigilantibus & ex habitu operantibus. Potentia reſpondet ſemini, habitus arbori, actus fructui. Semen fidei etiam in infantibus eſſe poteſt. Habitus non eſt, niſi adultorum. Actus non eſt, niſi eorum qui operantur ex habitu.

THESIS

THESIS. XLVIII.

Præterea eo nomine plus in adultis possunt sacramenta quàm Verbum, quod Verbum (vt suprà quoque diximus) quia invisibile est, nobis qui corporei sumus, eorum corporeis adminiculis egemus, obscurius & languidius gratiam cœlestem repræsentet: at in sacramentis quia vtilia, gustu tactuque percipiuntur, plurium sensuum beneficio res intellectui significetur clarius, fides ad apprehendendum excitetur efficacius, & à fide apprehendatur firmius & cumulatius.

THESIS XLIX.

Quemadmodum autem sacramenta duplici nomine præstant Verbo, itidem Verbum duobus nominibus præferendum Sacramentis. Vno, quod Verbum in adultis & generet fidem, & genitam foveat atq; alat: Sacramenta veram non gignant, sed tantùm genitam conservent atq; augeant. Altero, quod absque Verbo non salvemur, quia qui non credit, jam est condemnatus: fides autem est ex auditu. At sacramenta sint instrumenta gratiæ vtilia, non tamen necessaria: quando non minus sine sacramentis salvatus est latro, quàm cum sacramentis damnatus est Iudas. Ex Mose etiam scimus, neminem quadraginta illis annis, quibus in deserto fuerunt Israelitæ, fuisse circumcisum: nempe ob continuas peregrinationis jactationes. At plurimi interea fuerunt nati, & ante exactum id tempus denati. Quotquot autem ex incircumcisis fide venturum Messiam amplectebantur, absque dubio per eundem fuerunt salvati. Notum quoq; illud Augustini & Bernardi, Non privationem sacramenti damnare, sed comtemptum. Nempe ad sacramenti contemptores pertinet illud Augustini contra Faustum lib. XIX. cap. 11. *Sacramentorum vis inerrabiliter valet plurimùm, et ideo contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.* Sed vicissim eos, qui nullâ culpâ suâ sacramento privantur, consolari debet latronis exemplum: de quo sic idem Augustinus contra Donat. lib. IV. cap. XXII. *Latroni voluntas non abfuit, sed tantum*

rantium non accipiendi neceſſitas adfuit.

THESIS L.

Ex his igitur colligimus, tum Scripturarum, tum antiquitatis id judicium eſſe, eum qui ſacramenta contemnat, gratiam ſimul, quam ea in ſigno offerunt, ipſumque gratiæ largitorem Deum contemnere: at qui non contemnat, licet ſacramento orbetur, nihilominus ſalvari, quia vbi ſacramenta haberi non poſſunt, vel non requirat Deus, quod per ea efficere ſolet, vel ipſe ſuppleat atq; operetur per Verbum, quod ordinariè efficere ſolet per ſacramentum.

THESIS LI.

Poſtquam de vtilitate & efficacia ſacramentorum diximus, ſupereſt vt agamus de modo, quo Deus per ſacramenta eſt efficax. Multi cenſent ſacramentalibus ſignis à Deo inſtillari ac infundi ſpiritualem gratiam, quam poſtea in hominem transfundat: alij contrà talis quidem qualitatis infuſionem inficiantur, ſed tamen cenſent ſacramenta per ſe & vi actionis ſuæ gratiam ſpiritualem conferre ſiue id fiat per ſigni motionem ſolam & ad ſubiectum applicationem, ſive per aliquem alium modum nobis incognitum.

THESIS LII.

Noſtra verò ſententia iſtiuſmodi eſt. Duplicem in ſacramentis virtutem diſtinctè conſideramus: vnam internam, alteram adſiſtentem. Virtus interna eſt ſacramenti per ſe: in quo duo ſpectamus. Materiale ſive elementum viſibile, & formale ſive τὸ σημαινόμενον, quod habet ab inſtituto divino. Nam etſi ſimilitudo inter elementum & rem cœleſtem eſt à naturâ: deſtinatio tamen elementi in ſignum rei cœleſtis eſt ſupernaturalis. Quemadmodum autem Verbum non imbuit animum cognitione, neq; voluntatem ad agendum excitat ratione materialis, hoc eſt ratione ſoni aures ferientis, ſed ratione formalis, hoc eſt ratione ſententiæ ad quam ſignificandam verba ſunt inſtituta: itidem ſacramenta ratione materialis nullam habent vim, ſed tantum ratione formalis ſive eius quod ſignificant: ejuſq; ſolius mutere agunt in intellectum, qui conſideratâ analogiâ inter

elementa

elementa & res cœleſtes, pleniùs planiuſque cœleſtis gratiæ naturam aſſequitur & intelligit: nec meliùs tantùm intelligit: ſed etiam intellectu per meditationem rerum cœleſtium elevato ad apprehendendam gratiam cœlestem magis diſponitur & excitatur.

THESIS LIII.

Sed vt apprehendat gratiam, ſi non offeratur? Operatur eſt virtute *Spiritus Sancti* adſiſtente; quod & Verbi ſimilitudine magis perſpicuum fiat. Nam Verbum rationis τὸ σημαντικὸν, ſi abſque Spiritus Sancti operatione conſideretur, vltra haud poteſt, quàm vt animum cognitione imbuat: non item vt aſſenſum impetret, niſi humanum: quomodo capita fidei, de partu virginis, reſurrectione carnis & ſimilibus, vtcunque intelligi ad homine gentili poſſunt; credi, niſi *Spiritus Sancti* vi, non poſſunt: aut ſi gentilis à doctore ſuo perſuaſus fidem quoq; capiti alicui religionis habeat, humana hæc erit fides; quia credet ob autoritatem hominis dicentis, non quia in Verbo dicat *Spiritus Sanctus*. Similiter in Sacramentis, ſpiritus expers, vt vt ſignificationem ſignorum audiat & verba intelligat, non tamen veritatem myſterij credat, aut ſi aliquid eius credat, ſaltem haud ſalutariter credat.

THESES LIV.

Quare tum in Verbo, tum in *Sacramentis* neceſſe eſt, vt *Spiritus Sanctus* ſeſe τῷ σημαντικῷ jungeret, atque eo intellectui ſpirituale ſignatum ſignificante, ipſe ſignatum in legitimo ſigni vſu intus offerret & conferret. Eaque vel potiſſima ratio eſt, cur homo non poſſit inſtituere ſacramenta. Nam quemadmodum homo, ne quidem, ſi poſſet inſtituere ſacramenta, id facere deberet, quia Deus damnat omnem ἐθελοθρησκείαν: ita neque ſi velit, poſſit, quia in ſacramentis ea vnio eſt ſigni & ſignati, vt in legitimo ſigni vſu ex promiſſionis diuinæ virtute ſimul donetur ſignatum. At eius est promittere, qui & poteſt donare.

THE-

THESIS LV.

Hæc ſententia noſtra ſubnixa eſt locis *Scripturæ*, Patrum teſtimonijs, & rationibus: quo triplici agmine erroneam opinionem deinceps impugnabimus, idque tum negativè, oſtendendo gratiam ſpiritualem non eſſe à virtute ligni: tum affirmatiue, probando eam eſſe à Spiritu Sancto virtutem efficiendi hanc gratiam vni ſibi reſervante.

THESIS LVI.

Ac primò quidem id evincitur è baptiſmo Iohannis. Quippe apertè is dicebat ſe baptizare aquâ, Chriſtum baptizaturum ſpiritu & igni. Atqui idem, quod ad ſubſtantiam, fuit baptiſmus Iohannis & Chriſti, cum Iohannes adminiſtrâſſe legatur baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Nulla autem remiſſio peccatorum ſit, niſi per & propter meritum obedientiæ Chriſti. Ergo non hoc loco baptiſmus baptiſmo, ſed Iohannes Chriſto opponitur, dicturq; Iohannes aquâ baptizâſſe, quia ille per ſe nihil aliud conferebat, ſpiritum verò conferebat Chriſtus. Nec obſtat, quod dicit in futuro, *Qui poſt me venit, baptizabit vos ſpiritu & igni.* Nam nec eo ſit, quia tum temporis intellectum non fuiſſet, quomodo Chriſtus baptizaret, vt qui nondum orſus eſſet prædicationem & miniſterium ſuum. Neq; obſtat locus Actor. XIX. 8. ex quo colligunt eos, quos baptizârat Iohannes fuiſſe rebaptizatos à Paulo, eò quòd Iohanne baptizante non accepiſſent *Spiritum Sanctum*. Nam illud [illegible] reſpondet particulæ [illegible], eoq; verba illa [illegible] &c. ſunt Pauli verba, non Lucæ.

THESIS LVII.

Etiam ex prædicatione Evangelij idem oſtendi poteſt. Nam Apoſtolus 1. Cor. III. 6. ait, *Ego plantavi, Apollo riganit, ſed Deus incrementum dedit.* Vbi clarè diſtinguitur externum miniſterium ab operatione Spiritus. Similiter igitur non externo baptiſmo adſcribi debet, quod eſt Spiritus Sancti; ſed dicendum gratiam cœleſtem eſſe à

Spiritu

Spiritu ſancto ſeſe ſigno jungente, & quod ſignum non poteſt, per ſe operante.

THESIS LVIII

Illuſtris quoque eſt locus ille 1. Petr. 11. 1. *Baptiſma nos ſalvat, non quo carnis ſordes abluuntur, ſed quo ſit, ſponſione bona conſcientiæ Deum interroget.* Vbi clarè negat baptiſmum per ſe conſideratum, hoc eſt, externam aquæ ablutionem nos ſaluare: ſed dicit id præſtare baptiſmum interrogationis, hoc eſt, non eum, quem miniſter, ſed quem Spiritus ſanctus confert.

THESIS LIX.

Eadem Patrum mens fuit. Hieronymi eſt cap. IV. in Ioel. *Homo aquam præbet, Deus autem Spiritum Sanctum.* Auguſtini eſt lib. III. in Levit. quæſt. LXXXIV. *Dominus dicit, Ego ſanctifico Aaronem: & Moyſi dicit, Sanctifica eum. Quomodo ergo et Moyſes ſanctificat et Dominus? Non enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inviſibili gratia per Spiritum Sanctum, vbi eſt totus fructus et omnis virtus etiam viſibilium Sacramentorum.* Idem Auguſtinus lib. V. de Trinit. c. XXVI. docet ſolum Deum poſſe dare Spiritum Sanctum, & ideo Apoſtolos non dediſſe Spiritum Sanctum quibus manum imponebant, ſed oraſſe vt deſcenderet.

THESIS. LX.

Ex his & ſimilibus locis colligere eſt, cum Patres pèrique ſacramento tribuere videntur effectum ſpiritualis gratiæ; non intelligendum id de virtute ſacramenti interna, niſi diſpoſitivè; at de virtute ſacramenti adſiſtente, effectivè: hoc eſt, ſignum quidem, ratione ſignificationis quam habet, fidem ad conſiderationem gratiæ cœleſtis excitare, ſed Spiritum Sanctum gratiam cœleſtem offerre & conferre.

THESIS LXI.

Poteſt denique rationibus hæc ſententia probari, ac con-

trari

traria refelli. Si enim ſacramenta vi actionis ſuæ operantur gratiam cœleſtem: aut id ſit virtute quam ſacramenta habent naturâ, aut virtute ſuperadditâ naturæ. Prius eſſe non poteſt, quia ſic cuivis aquæ, pani, vino ineſſet vis juſtificandi ac ſanctificandi. Nec enim percipi poteſt, quomodo aliquid planè maneat, vt erat prius, & tamen poſſit plus quàm poterat prius. Quod ſi virtute diuinâ ita elevetur ſignum, vt poſſe incipiat operari gratiam ſpiritualem, quam virtutem non habebat prius; aut ea nova virtus erit qualitas quædam diuinitus ſigno communicata infuſáque: aut orietur effectus non à virtute corpori inhærente, ſed à motione ipſa ſigni, vt nempe, quod in ſecuri eſt acies ad ſecandum, id in Sacramentis ſit ſola Dei motio ad juſtificandum & ſanctificandum. Si prius, hoc eſt, ſi eſt à virtute ſupernaturaliter ſigno inſtillatâ, aut ea virtus erit corporalis, aut ſpiritualis. Si corporalis, vis quoque erit corporalis, neq; niſi in corpus agere poterit, cum nihil agere poſſit vltra vires ſuas, ſive quas naturâ habet, ſive quas ſupernaturaliter accepit. Sin vis eſt ſpiritualis, jam non erit in ſubiecto corporali & extenſo, quia omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur. Superest igitur, vt ſit ab ipſâ motione ſigni. Sed huic modo obſtat, quod neque è natura, neque è Scriptura exemplum adferri poteſt effectus vllius à vi creaturæ orti, niſi per potentiam creaturæ illi naturâ inſitam, aut diuinitus infuſam. Si qui effectus neutro modo à creaturâ ſint, ij neque à creatura eſſe dicendi: ſed à creatore ipſo ad preces ſuorum ſive aliter talia operante. Quâobrem commentum hoc de effectu ab actionis vi orto, nec tamen à vi internâ eius cuius actio eſt, profecto, merum [illegible] eſt: eâdemque facilitate, quâ citra probationem vllam* affertur, etiam rejici debet.

*Bellum. lib. 2. de Sacram. c. 11.

THESIS LXII.

Præterea juſtificatio eſt opus nobilius quam creatio mũdi, vt præter alios ſcribit Auguſtinus tract. LXXII. in Iohannem. Et ratio idem evincit, quia res ſupernaturalis majoris eſt.

est potentiæ ac gratiæ quàm naturalis. At nulli hunc honorem tribuit Deus, vt eo ad creandum vel mundum vel quidpus aliquod in mundo vti velit. Ergo multò minus honorem alteri dabit, vt vi actionis suæ justificet, gratiamque conferat Spiritualem.

THESIS LXIII.

* Bellarm. lib. 2. de effect. sacram. c. 11.

Quare vt tandem finem faciamus, omnino errant quoviter qui * volunt fidem, Verbum, Sacramenta ad fidem quidem concurrere, sed Fidem tantùm quatenus ad salutem disponit, Verbum tantùm quâ salutarem gratiam offert, Sacramenta, quâ eandem conferunt vi actionis suæ. Nam, vt ex ijs, quæ hactenus disputavimus, patet, fides non tantùm ad gratiam disponit, sed insuper vnicum est instrumentum ad apprehendendam gratiam salutarem; item Verbum tantùm offert, sed etiam confert, etsi minus clare & sensibus accommodatè: & Sacramenta quidem gratiam conferunt, sed (vt ex Scholasticis etiam sensit Paludanus) virtute quidem signi dispositiuè: at immediata Spiritus S. virtute effectivè.

THESIS LXIV.

Patet similiter ex ijs, quæ diximus, plurimùm detrahi sacramentorum honori detrahi ab ijs, qui volunt, sacramenta tantùm esse symbola testantia gratum animum nostrum erga Deum & Servatorem nostrum: vel tantum esse notas professionis, quibus nempe Ecclesia ab externis discernatur: aut solum esse testificationem, &, vt Tertullianus * loquitur, contesserationem mutuæ dilectionis in membris Ecclesiæ inter se: aut solùm admonitionem de mortificatione veteris hominis, vivificatione novi hominis, & spirituali alimoniâ: aut signa tantum esse justificationis & sanctificationis, quatenus jam antea fuerunt percepta: sed, si sacramentis, quem Scriptura, Antiquitas &

* Lib. adversus hæreticos c. 20.

Ratio

Ratio jubent, honorem tributum iri volumus, vniversa hæc conjungi debere, ac ne sic quidem principalem sacramentorũ finẽ ac vim satis expressũ iri, nisi illud quoq; addatur, sacramenta esse symbola gratiæ spiritualis præsentis, hoc est, quæ in actione sacramentali percipiatur, virtute quidem signi (vti dicebamus) dispositivè, qua symbola visibilia fidem sensibili cœlestium repræsentatione tum alunt & fovent tum excitant ad apprehendendam gratiam spiritualem: virtute autem Spiritus Sancti effectivè, quatenus is gratiam, quam signum tribuere non potest, per se homini fideli offert & efficacitèr confert.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA PRIMA DE BAPTISMO.

THESIS I.

CVM *baptismus multifariam dicatur in Scripturis: nunc de eo sermo erit nobis, quatenus est sacramentum à Christo institutum, vt per illud in eum inseramur, cum hac promissione, quod non minus vera quàm aqua extrinsecus lavamur, etiam intrinsecus à peccatis abluimur per sanguinem & spiritum Christi.*

Nihil pervulgatius est, quàm baptismum Christi tripartam dici: intelligi enim vel baptismum fluminis; vt cùm jubentur [a] Apostoli *docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Sp. S.* vel baptismum flaminis, vt in verbis Ioannis [b], *Ego baptizo vos aqua: ille autem vos baptizabit in Spiritu & igni*: vel baptismum sanguinis, de quo accipiendus Christus, cùm dicit, [c] *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, & baptisma quo ego baptizor, baptizari?* Similiterq; accipitur Luc. XII. 50.

[a] Mat. 28. 19.
[b] Mat. 3. 11.
[c] Mat. 20. 22. & Marc. 10. 32.

Sed

Sed vt hactenus consentiunt omnes: ita super eo aliquis est dissensus, quid propriè notet, & quæ similitudinis ratio sit, ob quam ad alia transferatur. Id igitur paucis explicabimus.

Κυρίως βαπτίζειν notat mergere, quomodo in Gloss. vett. ab H. Stephano primùm editis explicatur. Vt plus omnino sit, quam ὑποπλάζειν, quod est leuiter innatare: minùs autem, quàm πνίγειν, quod est pessum ire: siue ad sui exitium fundum petere. Sed quia ferè aliquid mergi ac tingi solet, vt lavetur atque abluatur: hinc factum est vt quemadmodum apud Hebræos טבל (quod LXX vertunt [d] βαπτίζω) etiam accipitur pro רחץ quod est lauare: similiter apud Græcos τὸ βαπτίζειν pro eodem vsurpetur καὶ μολύνειν, vt Iudith XII. 7. Sirac. XXXIV. 30. Mar. VII. 4. Luc. XI. 38. Nec aliter intelligere oportet baptismata calicum vrceorum, æramentorum, & lectorum, Mar. VII. 48.

[d] 2 sive 4. Reg. 5. 14.
[e] Ibidem.

Ab hisce autem duabus notionibus duæ aliæ promanarunt ob similitudinem quandam. A priori enim notione, quæ mergere significat, profluxit ea, quę pro affligere vsurpatur. Cujus ratio est, quia qui affliguntur, calamitatum gurgite quasi merguntur & absorbentur. Vnde David Psalm. LXIX. 1. dicit, *aquas intrare vsque ad animam*, posteaque orat [a], *vt eripiatur è profundis aquarum, ne inundet earum decursus, & absorbeat profundum.* Vide & Psalm. XVIII. 17. & XXXII. 6. Hanc veram esse translationis causam putamus: etsi alijs sic dici placet, quia vti in baptismo aquâ, ita in martyrio sanguine perfundimur: vnde Basilius homil. de XL. martyribus [b], Βεβαπτίσθη τὸν Χριστὸν οὐ τὸ ὕδωρ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα τὸ ἁγνὸν, ὃ ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι. Vide imprimis, quam fusè inter aquæ & sanguinis baptismum comparationem instituit Gennadius Massilienſis lib. de dogm. Eccles. cap. LXXIV. Imò, si Prosperum audimus epigr. LXXXVIII. eo etiam conveniunt, quod vtrumque baptisma parit remissionem peccatorum: quam sententiam tuentur Bellarminus lib. I. de baptis. c. VI. Costerus in Enchir. & alij Romanæ Ecclesiæ doctores.

[a] Vers. 15, 16.
[b] T. I. p. 533. ed. Morell.

Ab altera verò notione, qua abluere, significat, transfertur ad donationem Spiritus Sancti. Nempe quoniam hic, vt animam imbuat & abluat, aquæ instar in eam effunditur: prout loquitur Scriptura Ioel. II. 28. & exinde Petrus Act. II. 17. item Paulus Tit. III. 6. *Servavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus Sancti, quem effudit in nos copiosè.*

Præter verò triplicem hunc baptismum, etiam apud antiquos legas baptismum pœnitentiæ, quia lacrymis perfusi remissionem peccatorum postulamus & consequimur. Vide & ἀπὸ δακρύων, vel τὸ τῶν δακρύων βαπτισμὸ appellatur à Nazianzeno orat. XXXIX. in sacra lumina [e], & scriptore quæst. ad Antiochum tributarum Athanasio, resp. ad qu. LXXII [f]. Ad eundemque allusit Sedulius lib. III. cûm de peccatrice rigante pedes Christi ita canit.

e T. I. p. 634. ed. Morell.
f T. 2. p. 296. ed. Comm.
g Luc. 7.

-----Purgatâ recessit
Per gemitum proprijque lavans in gurgite fletu.
Munda suis lacrymis redit & detersa capillo.

Imò scriptor vetus, sed itidem falsò creditus Athanasius, in dictis & interpretationibus parabolarum Evangelij, cum respondisset ad quæstionem CIII. quid sit, *Et omnes in Mosen baptizati sunt*, octo recenset baptismatum genera: quæ ipsa eodem ordine commemorat Damascenus lib. IV. Orthodoxæ fidei cap. X. Primum est vniversalis diluvij delentis peccatores: quod baptismi esse antitypon Petrus ait I. ep. III. 21. Baptismum mundi vocat Tertullianus lib. de baptismo. Alterum est baptisma per mare & nubem, de quo Apostolus I. Cor. X. 2. *Omnes baptizati sunt in nube & mari.* Ac mare quidem, per quod Israelitæ transierunt, aquæ baptismatis; columna nubis, quæ noctu præluebat, Spiritus Sancti fuit ἀντίτυπον. Cyprianum vide lib. IV. ep. VI. ad Magnum [a], Ambrosium de ijs, qui initiantur mysterijs cap. III. [b] Chrysostomum in illud I. Cor. X. *Nolo vos ignorare* &c. Augustinum tract. XII. in Ioh. quibus ab insigni Theologo addi video Cyrillum in Ioh. lib. VI. c. XV. sed solenne est, vt hic errent viri docti, dum non cogi-

a Paragr. 17.
b T. 4. pag. 22.

tant
per
tho
Pat
que
tica
stol
nis
quo
cau
spi
per
sed
dis
cur
mu
tun
abl
rec
net
sig
dù
tis
qu
qu
&
de
h
23

tant ex, XII. Cyrilli libris in Ioannem quatuor medios deperiiſſe, defectumque iſtum ſuppleviſſe Iudocum Clichthoveum: qui intra proximum ſeculum vixit. Tertium Patribus iſtis baptiſma eſt legale, quo immundi ſe veſteſque ſuas lavabant juxta legem Moſaicam. Quas Leviticas lotiones *varios baptiſmos* vocat ſcriptor divinus epiſtolæ ad Hebr. IX. 10. Quartum eſt baptiſma Ioannis baptizantis ad reſipiſcentiam. Quintum eſt Chriſti, quo vel ipſe, non indigus baptiſmi, à Iohanne, noſtri cauſa, baptizatus fuit: vel quo nos aquâ baptizat & ſpiritu. Sextum eſt pœnitentiæ & lacrymarum. Septimum per martyrium & ſanguinem. Octavum non ſalutare eſt, ſed letale; quo peccatores flammantibus tartarei diluvij vndis immergentur.

Ex varijs adeò acceptionibus quinta hic ſolùm habet locum. Secundum quam definire in hunc modum poſſumus, vt dicatur eſſe primum Novi Teſtamenti ſacramentum, quo ex inſtitutione Chriſti per miniſtrum ejus aquâ abluimur, in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti, vt ita receptio in nouum gratiæ fœdus, & intrinſeca per ſanguinem & ſpiritum Chriſti ablutio à peccatis, & clarè nobis ſignetur, & certò obſignetur.

Hæc vt apertiora, fiant, primùm agemus de baptiſmo ſedum ſe, deinde de ejus miniſtro, hinc de ſuſcipiente baptiſmum. In prima parte ſpectantur hæc quatuor: aqua, qua abluimur, actus ipſe ablutionis, verborum forma quæ in abluendo vſurpatur, & ſignificatio, quæ aquæ & ablutioni ineſt, vt eſt ſignum. De aqua primùm videamus.

THESIS II.

In baptiſmo abluimur aquâ verâ & naturali: quali Iohannes baptizaſſe legitur Mat. III. 6. *&* 16. *et Ioh.* III. 23. *item Apoſtoli & alij, vt Act.* VIII. 28. Deſcẽderunt

vterque in aquam, Phippus & Eunuchus, & baptizavit eum. *Et Act.* x. 47. Nunquid aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi? *Vnde & Eph.* v. 26. aquæ lavacrum *appellatur.*

Quare damnamus hæreticos, qui aquâ vti nolebant. Augustinus hæresi lix. *Seleuciani & Hermiani baptismum a aqua non accipiunt.* Causam, quam præterit Augustinus, elementi vilitatē fuisse arbitratur doctissimus Danæus: sed fallitur. Nam prætexebāt, qd Ioannes Baptista suū baptismū & Christi comparans, diversam faciat materiā amborū: quidem aquam, sed Christi ignem. Philastrius: *Seleucus & Hermius hæretici animas hominum de igne & spiritu estimantes, isto baptismo non vtuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptista: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne.* Iisdem Baptistæ verbis in errorem abrepti Iacobitæ, qui non baptizabant aquâ, sed ignis adustione: nempe cruciatam figuram candente ferro fronti imprimentes: vt testatur Leonardus Lutzenburgensis. Quasi elementalem illum, & non potius spiritualem ignem intellexerit Ioannes. Præter istos etiam aquæ vsum refugerunt Pauliciani: quippe qui in sacramentis averſarentur res materiales, solâque pronunciatione verborum sacramentum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ Ecclesia vsurpat, sed ista. *Ego sum aqua viua.* Auctor Euthymius panopliæ part. 11. tit. XXI.

a Notis ad istū Augustini locum.

THESIS III.

Aqua verò, quâ Ioannes & Apostoli vtebantur, aqua erat vulgaris: non per adiurationem, signationem, crucisve immissionem, & olei infusionem consecrata. Quæ ritus etsi inventi non sint κατ' ἐξοχήν, *tamen in scriptura fun-*

fundamentum habent nullum, eoque nec ſunt de baptiſmi ceia.

Agnoſcit hoc non ſolùm S. Baſilius lib. de Spiritu S. vbi aquæ conſecrationem inter traditiones reponit: ſed etiam Stephanus Durantius lib. 1. de ritibus Eccleſiæ cap. XIX. tmem. 12. vbi de ritibus iſtis ſic ſcribit: *Hæc non obtinent, quoties maxima premit neceſſitas. Tunc enim etiam aquâ non conſecratâ, ſiue in flumine, ſiue in mari, ſiue in fonte, ſiue in ſtagno, baptizari licet.* Nam cùm etiam abſque conſecratione verum eſſe baptiſmum fatetur; clarè indicat, non eſſe eam de baptiſmi ceia, quandoquidem quæ ejus generis ſint, omitti nunquam poſſint. Nec ceremoniæ ejus antiquitas præſcribere temporibus noſtris poteſt; quia vt inſtituendi alicujus ritus, ſi vſus exigat, ita ejus abrogandi, ſi abuſus requirat, Eccleſia habet poteſtatem. Quam rem pleniùs explicabimus, cùm de baptiſmi ceremonijs agemus.

THESIS IV.

Cur verò liquore corporis ſordes abluente ſacramentum hoc perfici mandârit Chriſtus: in cauſa eſt ἀναλογία inter ablutionem externam, quæ aquâ fit, & internam, quæ fit ſanguine & ſpiritu Chriſti. Minimè igitur fuerit baptiſmus, ſiquis illud aquæ loco vſurpet, quod non habet vim ad corpus abluendum.

Vt ſiquis hominem valitudinis deſperatæ, ob aquæ defectum, in nomine Trinitatis ter perfundat arena: quemadmodum contigit Hebræo adoleſcenti: qui idcirco cum miraculoſè convaluiſſet, ad Iordanem, vt verè baptizaretur, a Dionyſio, Aſcalonis epiſcopo, miſſus fuit. Teſtis Sophronius ſophiſta, vel potiùs Ioannes Moſchus ſive Eviratus Prati ſpiritualis cap. CLXXVI. ac ſimilem habet hiſtoriam

Nicephorus lib. 111. cap. vlt. Niſi potiùs Nicephoti narratio ex illa Moſchi eſt efficta: quod verius arbitror. Nam quod Nicephorus ait contigiſſe tempore M. Aurelij Antonini Imp. ac epiſcopum, qui de baptiſmo arenario conſulebatur, Dionyſium Alexandrinum fuiſſe autumat, id verum eſſe non poteſt, cum Dionyſius ille vixerit, non Aurelij Antonini tempore, ſed ſexaginta annis poſt, tempore Philippi Imperatoris. Quare ſiquid hujuſmodi contigit ætate Antonini, Dionyſius Corinthiorum epiſcopus intelligi debet. Sed, vti dixi, veriſimilius eſt hanc Nicephori narrationem planè eandem eſſe illi, quam ſuis contigiſſe temporibus refert Ioannes Moſchus, qui circa annum vixit ſexcentesimum. Sanè Antonini ævo, qui iſtiuſmodi aliquid evenisse narret, veterum invenimus neminem.

THESIS V.

Quæſtionem movent nonnulli, an loco aquæ vti liceat liquore alio, dummodo talis ſit, quo corpus abluitur, E. G. vinum vel lac. Sanè hoc novitatis ſtudio ſi fiat, graviter ſine dubio offendatur Deus: ſin ad hoc ſumma compellat neceſſitas, reprehendi non debere, quorundam, ſed diſſentientibus aliis, ſententia eſt.

Verâ & naturali aquâ vti nos vulgò debere, & Ioannis & Apoſtolorum docet exemplum, vt vidimus. Atque hic, vt Tertullianus ait lib. de baptiſmo cap. 1. & XII. *nulla eſt diſtinctio, mari quis, aut ſtagno, flumine aut fonte, lacu an rivo diluatur.* Nempe manet vbique ἀναλλοίωτα, quam aqua vera & naturalis habet cum ſanguine & ſpiritu Chriſti purgantes nos à peccatis. Qua de convenientia Ambroſium vide lib. 1. & 11. de ſacramentis, & Hieronymum epiſt. ad Oceanum. Nec temerè eſt, quod ſapientiſſimus Deus hunc potiſſimum liquorem elegit, quando vt nihil eo eſt vtilius ad vitam (ἄριστον μὲν ὕδωρ, et Pindarus ait) ita nec communius aut vulgatius.

gatius est quicquam. Quare non minus peccaret, qui in baptismo, fastu luxurioso, pro aquâ vino vti vellet: quàm qui in Eucharistia, prętextu abstinętiæ, pro vino vteretur aquâ: vt ὑδροπαραστάτας siue Aquarios fecisse, scribit Augustinus hæresi LXIV. sed quæritur vtrum extrema agentem vino, lacte, aut simili liquore liceat baptizare, si aqua haberi nullo modo possit. Mihi prope otiosa hæc quæstio videtur, quando fieri vix potest, vt vinum, lac, aut liquor similis possit haberi; aquæ elementum communissimum non item. Veruntamen si hoc obtingat, plures arbitrantur, omnino abstinendum esse baptismo. Pauciores dissentiunt, & hos inter Clarissimus Beza, cuius verba adferre non gravabor ex epistola ejus secundâ ad Thomam Tilium: *Hac mens fuit Christi, cũ panem ac vinum ad hæc mysteria deligeret, vt propositis earum rerum signis, quibus corpus nostrum alitur, veram alimoniam spiritualem velut ob oculos representaret. Itaque à Christi sententia nihil aberrat, qui nullo prorsus novandi studio pro pane & vino substituat, qua etsi non parem, similem tamen alimoniæ analogiam habeant. Desit etiam aqua, & tamen baptismus alicuius differri amplius cum ædificatione non possit, nec debeat: ego certè quovis alio liquore non minus ritè quàm aquâ baptizarim. Nec aliter de his rebus ipsi etiam superstitiosissimi Scholastici scriptores censuerunt.*

THESIS VI.

De aquæ elemento hactenus. Nunc de vsu aquæ, sive de ablutione videamus. De qua duo hæc quæruntur. Primum, vtrùm antiquitùs per immersionem, an per effusionem ex vase, vel per adspersionem soleat baptizari. Deinde an hac parte recedere liceat à consuetudine veteris Ecclesiæ. Ad prius quod attinet, quin Iohannes baptista & Apostoli immerserint, dubium non est. Nam Matth. III. 6. *legimus:* Et baptizabantur in Iordane. *Et vers.* 16. Et baptizatus Iesus adscendit statim de aqua. *Itĕ Ioh.* III. 23. *scriptum est,* Ioannem baptizâsse in Ænon juxta

juxta Salim, quia aquæ multæ erant illic. Et Act. VIII. 38. *dicitur* vterque descendisse in aquam *& Philippus & Eunuchus. Horum etiam exemplum Eccl. siam veterem secutam esse, innumeris Patrum testimo clarissimè evincitur.*

Hinc Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus al Theologos Witebergenses Resp. 11. cap. IV. cum trini immersione, non infusione, vti dixisset, causam hanc adjungit: *Baptizabant enim veteres, non manibus suis aquam baptizando adspergentes: sed trina immersione hoc Evangelio quentes: ascendit ex aqua. Ergo descenderat. Ecce immersio, non adspersio.* Et sanè quia toti immergebantur: baptismus autem sive immersio non vestium est, sed humani corporis: eo etiam, posito pudore, toto penitùs corpore mabantur, adeò vt ne fasciâ quidem (qualem pictores, honestis causâ, appingere solent) obduxisse videantur partibus pudendis. Saltem earum apud veteres mentio non est: ita loquuntur vniversi, quasi non minus nudi baptizarentur quàm Adam fuit in paradiso, vel quàm de matre omnes nascimur, vel quàm petemus cœlos: vel quam Christus cruci affixus fuit: quamquam hîc etiam pictorum mos est partes inedias linteo velare; qui nõ tam facti spectant veritati, quàm quid maximè conveniat moribus nostris. Hæc non esse veterum testimonijs ostendemus. Cyrillus Hierosolym. Catech. mystagogica II. Ἔυθὺς οὖν ἀπεδύσασθε τὸν χιτῶνα. καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου τοῦ συνεκδυσαμένου αὐτὸν ταῖς πράξεσιν. Ἀποδυόμενοι γυμνοὶ ἦτε: μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν θεὸν ὃς ἐν τῷ σταυρῷ γυμνὸς ἐγένετο, καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐν παῤῥησίᾳ ἐδειγμάτισε τῷ ξύλῳ θριαμβεύσας. *Statim igitur, vt ingressi estis stem exuistis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus suis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nuditate & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Christum: quâ ille nuditate principatus & potestates huius seculi spoliavit, & magnâ confidentiâ in ligno de illis triumphavit.* Et mox

mox: ὦ θαυμασίου πράγματος. γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψει πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνθητε. ἀλλὰ τοῦτο μίμημα εἴφητε σφετερίσασθε Ἀδὰμ, ὅτε ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν καὶ οὐκ ᾐσχύνετο. *O rem admirandam! nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat. Revera in hoc enim protoplaſti Adam ſerebatis exemplum, qui nudus in paradiſo fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore.* Vnde non ſolùm vniverſo corpore fuiſſe nudos, ſed etiam nec myſterio hoc caruiſſe cognoſcimus. Idem oſtendit Amphilochius in vita S. Baſilij, cùm de eo ſic ſcribit: *Petebat à Deo aliquod ſuæ fidei ſignum oſtendi: ſurgenſque cum tremore, ſuis ſe veſtibus ſpoliat, vnaque cum veſtibus veterem exuit hominem.* Ergo eo quòd veſtimenta exuebant, miſticè ſignabatur, veterem exui hominem. Similiter Chryſoſtomus homil. VI. in cap. II. ad Coloſſ. Καὶ ἐνταῦθα γυμνότης, καὶ ἐκεῖ γυμνότης. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας, γυμνὸς ἐστὶ καὶ ἀκόσμητος ἐκεῖθεν ἀπέρχεται· ἐνταῦθα δὲ, ἵνα ἀπαλλαγῇ γυμνότητος. διὸ δύσατο τότε τὸν ἔξωθεν ἰσχνὸν χιτῶνα τοῦ τὸν παλαιὸν ἀπόβαλον, ἵνα μὴ ἔτι γένηται, οὕτως ἐκεῖ γυμνὸς ἀπῆλθε, διὰ τὴν ἁμαρτίαν. *Et hic nuditas, & illic nuditas. Sed illic quidem, cùm peccâſſet, nudatus fuit, quoniam peccavit: hic autem nudatur, vt liberetur. Exuit tunc ille gloriam, quam aliquando habuit. Nunc veterem exuit hominem: & priſquam adſcendat, tam facilè exuit, quàm veſtimenta.* Dionyſius Areop. lib. de Eccleſ. hierarch. cap. de baptiſmo [a]: Ἐπιτίθησιν αὐτῷ τὴν κεφαλὴν τὸν χεῖρα, καὶ σφραγίσατος, ἅπτεται τῆς ἱερᾶς ἀναδόσεως, τῶν δὲ ἀπάρχεται, τῶν δὲ ἀπαρτίζει, τῶν δὲ ἀπαρτίζοντων, τῶν δὲ ἀπαρτισθέντων, ἐνεῖδε ἱερὰν τοιήσας ἡ πάντα τελεσθεὶς αὐτῷ τῆς ἐκκλησίας συμπληρωσάσης, ὑπολύει μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπομάσσει διὰ τῶν λειτουργῶν. *Manum eius capiti imponit, ſignoque edito, ſacerdotibus imperat, vt viri atque ſponſoris nomina perſcribant. Iis ſcriptis, ſuas preces perficit, quas vbi vniverſa Eccleſia cum eo perfecit, exuit eum, exſpoliatque per miniſtros.* Et mox [b]: Καὶ πλησίον ἀπεμφιάσαντα αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, καθίζει τῷ ἱερῷ ἐλαίῳ τὸν χρίσας ἅγιον ἔχοντα. *Cùm planè veſtes ei detraxerunt miniſtri, tum ſacerdotes ſacrum vnctionis oleum adferunt.* Et multis interjectis [c]: Ὅπερ ἡ τῶν συμβόλων παράδοσις ἐπιτετμημένη τὸ σχῆμα τὸν οἷον σφετέραν ζωὴν ἀποικίσασα, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων ἰόντων ἐκτείνασα, γυμνὸν καὶ ἀνυπόδητον ἴσχει, σφετέρωσε ἀφρᾶτα. *Id quod ſignorum traditio præclarè atque obſcurè ſignificans, cum eum qui accedit, quaſi ſuperiore vita exuit, & ad extremos*

[a] c. 116. edit. Morell. anno 1562.

[b] pag. 117.

[c] Pag. 125.

vſque

vsque habitus exspoliavit, nudumq; tum & nudis pedibus collocat, occasum aspicientem. Apertè ait, vniversas vestes fuisse exutas. Elias Cretensis in orat. IV. Nazianz. *In divinum ejus ortu, quemadmodum sacerrimus Dionysius, inquit, ad sacerdotem quidem is adducitur, qui spirituali regeneratione dignus est: ipse autem & pedes eius, adhibitâ ministrorum cura, qui ad hoc constituti sunt, operâ, calceis nudat, & CORPVS VNIVERSVM detegit.*

Eundem morem in Latinâ obtinuisse Ecclesia, etiam usque ad tempora Bernardi (post quæ, succrescente, tam sacerdotum, quàm aliorum, nequitiâ, scandali & flagitij causâ sublatus fuit) illustria hæc testimonia ostendunt. Zeno Veronensis Invitat. II. ad fontem: *Gaudete, in fonte quidem nudi demergitis, sed æthereâ veste induti, mox candidati inde surgitis: quam qui non polluerit, regna cœlestia possidebit.* Ambrosius serm. X. vbi in avaros inuectus, *Ideo*, inquit, *nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lavacrum, vt nudi quoq; & expediti ad cœli ianuam properemus. Quam autem incongruum & absurdum est, vt quem nudum mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, divesque intrare velit in cœlum?* Anselmus in Matth. c. III. *Plures causæ sunt, quare Christus ad baptismum accessit; primò vt exemplo nos invitaret, ne quis forte ab inferiori baptizari, vel in conspectu hominum denudari erubesceret.* Et post aliqua: *Fiat ergo consummatio iustitiæ, ad quam Dominus voluit homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari vel in conspectu hominum denudari, ideo vult exemplo ducere, quid eis oporteat facere, vt nullus post eum erubescat.* Bernardus serm. XLVI. de paupertate: *Ideo nudi nascimur in hoc seculo, nudi etiam accedimus ad baptismum, vt nudi & sine impedimento perveniamus ad cœlum.*

THESIS VII.

Neque soli adulti denudabantur, sed etiam infantes.

Ostendit

Ostendit hoc Gregorius M. in sacramentario, vbi describitur *ordo baptismi infantium*[a] Nam cum dictum esset. *Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione &c.* mox subijcitur, *Et vestitur infans, dicente presbytero.* Atqui si infantem vestibus indui opus, priusquam confirmetur; prius ijs exutus fuerit necesse est, quàm baptizetur. Similiter ordo Romanus[b] cap. de die sabbat. S. Pasch. *Pontifex ergo egreditur à fonte in sacrarium, habens ibi compositam sedem, vel in Ecclesia, vbi voluerit, & sedeat in ea, & cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos.* Et mox: *Et sic vestiuntur. Induti verò ordinantur &c.* Idem Alcuinus sive Albinus Flaccus lib. de diuinis offic. cap. XIX. de Sab. Pasch.[c] *Postquam verò vestiti fuerint* (infantes) *deportantur ante pontificem ad confirmandum.*

[a] T. 2. Liturgicorum Pamelij col. 269.

[b] Auctario bibl. Patrum col. 82. & 83.

[c] T. 3. bibl. PP. ed. 2 p. 1197.

THESIS VIII.

Eadem etiam consuetudo in mulierum baptismo obtinebat ita tamen, vt earum pudori non vnâ ratione consuli ferè soleat.

Mulieres etiam vniverso corpore denudari solere, liquet ex ijs, quæ Chrysostomus epist. ad Innocentium Papam contigisse narrat, cùm Theophilus, episcopus Alexandrinus, tumultum civisset, vt Chrysostomum ab Ecclesiâ ejiceret. Inter alia inquit, *Mulieres, quæ intra Ecclesiam, vt baptizarentur, sese veste nudaverant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerbissimæ huius commotionis impulsæ: neque sexui verecundiæ, et honestati permittebatur pra pavore consulere.* Idem constat ex ijs, quæ Io. Moschus pratispiritualis c. IV. narrat de Conone presbytero, qui ob tentationem, quam patiebatur, non poterat puellam nudam sancto oleo inungere. Nam si inungebantur nudæ, etiam baptizabantur nudæ, quia innunctio baptismum consequebatur. Atritum veterem non intellexit Michael Isseltius, cùm in notis

ad

ad eum scriptorem monet, Cononem, quia Presbyter scrit, vnxisse in vertice, non in fronte. Nam etsi is mos est Ecclesiæ Romanæ: tamen omnes corporis partes vngebantur à Græcis: etiam à presbyteris in quibusdam Ecclesijs: qua de re infra etiam dicemus.

[a] Ordo Romanus in auctario bibl. Pat. col. 82.

Interia fæminarum pudori plerisque in locis consulebatur mulierum ministerio: quæ eas, ad baptismum venientes honestè nudabant, & exuebant, nequid baptizantis oculis inverecundè ingereretur: vt Epiphanius indicat haeres. LXXIX. quæ est Collyridianorum, vbi ait: [b] pag. 447. Gr. pag. 344. Lat. honestatis causâ sacerdos baptizatæ quidem frontem vngebat: at diaconissa vngebat corpus: quod nos docet Clemens Constitutionum Apostolicarum lib. III. cap. XV. ubi ait: Εἰς πολλὰς χρείας, γυναικὸς χρίσμασι διακόνου χρὶ σφραγὶς μὲν ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μηδ' αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἁπτέσθω αὐτῆς. οὐ γὰρ ἀνέχομαι γυναῖκας ἀνδράσι καταντιβάδην. ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὸν ἁγιασμὸν χρίσει ὁ ἱεράτευμα. Quem locum sic transtulit Io. Carolus Bovius, Episcopus Ostunensis: *Ad multos vsus mulieres diaconissa indigemus, ac primùm, cùm illuminantur* (hoc est baptizantur) *mulieres, diaconus vngit frontem ipsarum de sancto, deinde diaconissa eas abstergit, Non est enim necesse mulieres adspici à viris, sed solum in manus impositionem capitis vngit episcopus.* Atqui apud Clementem est χρίσει, quod est *vnget*, non *abstergit*, vt Bovius putavit, qui planè pervertit mentem Clementis. Sane in ipsa Latina Ecclesia vngebatur pectus, & inter scapulas vnctio fiebat: vt constat ex Gregorij sacramentario, Alcuino lib. de diuinis officijs, Rabano de institut. clericorum lib. I. cap. XXVII. & Amalario de Eccles. offic. lib. I. cap. XXIII. In Graecia verò Ecclesia totius corporis vnctio fiebat: vt videre est apud Cyrillum Hierosol. Catech. mystag. II. Chry-

mum homil. VI. in epist. ad Coloss. Eundemque ritum apud Syros obtinuisse, ostendit Severus Alexandrinus in ritibus baptismi. Ex quibus satis liquet, cur Clemens, sive quisquis illas τῶν διακονισσῶν Διατάξεις scripsit, à sacerdote quidem dicat inungi frontem, sed addat, ipsas vngi à diaconissis. Etiam ex his lucem capit Iustinianus Novell. VI. cap. 6. cùm *Deo amabiles diaconissas* jubet *ad sacrū venire ministerium & adorandis ministrare baptismatibus, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas rite agantur.* Nam per secreta ministeria nudationem & corporis inunctionem potissimum designat. Nec interim negamus, diaconissarum etiam vsum fuisse in instituendis & præparandis baptismo feminis rudioribus: sed tamen, quod Iustinianum hoc loco id dicere ait vir quidem eruditus; planè, fallit & fallitur: neque si diceret hoc imperator, eò causæ quicquam erat, cur idcirco in dubium cum illo vocaremus, quæ Epiphanius, vel Clemens de diaconissis ferunt, cum multiplex earum fuerit ministerium, quod Clemens aperte indicat illis verbis, Εἰς πολλὰς χρείας γυναικὶ χήρᾳ ἁρμόσει.

Aliâ etiam ratione consulebatur muliebri verecundiæ. Nam viri seperatim à feminis baptizabantur: vnde Cyrillus Hierosolymit. præfat. Catecheſi Μετὰ δὲ τοῦτο φόβου, ὅταν ἐξορκιζώμεθα, ἴσως ὅτε οἱ ἄλλοι ἐξορκίζονται παρεγένοντο, ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν, γυναῖκες μετὰ γυναικῶν. *Reverentiam adhibe, cùm fit exorcismus, quoniam alii exorcizati aderunt, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus.* Idem liquet ex narratione illa apud August. lib. XXII. de C. D. c. 8. *Carthagine Innocentia, religiosissima femina, in mamilla canerum habebat. Admonetur in somnis appropinquante Pascha, vt in* PARTE FEMINARVM *observanti ad baptisterium, quæcunque illi baptizata primitus occurrisset eandem locum signo Christi signaret. Fecit, & confestim sanitas secuta est.* Synodus Constantinopolitana sub Menna act. 1. juxta editiones priores, sive quinctа in edit. Binn. *Stephanus & alter Stephanus dixerunt. Cùm essemus in baptisterio Neophytistarum, sine*

a Pag. 362.

tunicis

tunicis & calceamentis existentium, diaconis ipsos exuentibus, venit episcopus noster Petrus (Apamearum episcopus) & eiecit nos foras vna cum neophytis, & introduxit cameram, & privatim cum ipsis stetit per multas horas. Nam quemadmodum jam alij ante nos observârunt, baptisterium Neophytistarum vocat, vt ab illo mulierum distinguat. Ordo Romanus cap. de Sabbatho sancto [b]: *Deinde presbyteri et diaconi, etiamsi necesse fuerit, & acolythi, induentes se vestibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intro in aquam, & baptizantur primò masculi, deinde femina.* Idem colligi potest ex Gregorij M. sacramentario: in quo *Ordo ad catechumenum faciendum* talis præscribitur [c]: *Cum venerit ad Ecclesiam, recitantur eorum nomina, & stent masculi ad dexteram, femina verò ad sinistram.* Postea [d] oratio commemoratur, prius, quæ super masculos, exinde quæ super femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de divinis offic. cap. de Sabbatho S. Paschæ. [e] *Post hæc denique tertiam Sabbatho præparantur ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis & matrinis, & ordinantur ab acolytho, masculi ad dexteram, femina verò ad sinistram.*

[b] Bibl. Pat. auctarij T. 1. col. 82.

[c] In Liturgicis Pamelij T. 2. pag. 257.

[d] Pag. 261. & 262.

[e] In bibl. Patr. T. 3. item auctarii T. 1. col. 258.

THESIS IX.

Quanquam verò hæc ita sunt, tamen, vt in purificationibus legalibus sufficiebat adsersio, itidem in Ecclesia adspersionem pro baptismo sufficere existimamus. Mater enim vnica sacramenti. Quippe cum vtrobique ablutio fiat etiam inter adspersionem aquæ, & illam, quæ fit sanguine Christi, sacramentalem ἀναλογίαν cernere licet. Nec quia immersionem fatemur obtinuisse apud antiquos, eos semper hac vsos esse consequitur. Nam aliqua in contrarium possunt obduci. Præterea, cur adspersionem, quæ jam obtinet in Ecclesiis nostris, retineri posse credamus, charitas

charitatis & necessitatis lege compellimur. Siquidem vt nuda corpora, præsertim infantium, (quales ferè sunt, qui nunc baptizantur) aeri frigido exponantur, & aquis tota immergantur, in hisce ad septentrionem sitis regionibus, præsertim hiberno tempore, sine valetudinis periculo fieri non potest.

Quæ antea congessimus ex antiquis, clarè arguunt, baptizandos nudari totos, atque ita immergi solere. Quapropter nec desunt, qui putent, consuetudinem hanc revocari hodie debere, atque adeò perfusionem vel adspersionem verè esse baptismum negent. His non vno modo occurritur. Primùm enim, non si Apostolos immersisse comperiamus, eò ritum hunc semper obseruâsse consequitur. Sanè alios inter Thomæ Aquinati verisimile fit, interdum eos aqua perfudisse ob baptizandorum multitudinem. Vti Act. cap. II. & IV. vbi vnâ die ter mille, alterâ verò quinquies mille baptizati fuisse dicuntur. Hoc enim non tam per immersionem, quàm perfusionem, vel adspersionem fieri potuisse, arbitratur Thomas. Perfusionis etiam exemplum habemus in historia de martyrio B. Laurentij [a], vbi narratur, vt *vnus ex militibus, Romanus nomine, vrceum afferens cum aqua, opportunitatem captârit, qua eum offerret B. Laurentio, vt baptizaretur* : cujus etiam voti compos esse factus postea dicitur. Alterum etiam in ijsdem actis exemplum habemus, vbi, vt Lucillum baptizârit Laurentius, commemoratur. Verba actorum sunt : *Et cùm exspoliâsset eum, fudit super caput eius.* Adhæc Walafridus Strabo de rebus Eccles. cap. XXVI. *Notandum*, inquit, *non solùm mergendo, sed etiam desuper fundendo multos baptizatos fuisse, & adhuc posse baptizari, sicut in passione B. Laurentii quendam vrceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam solet evenire, cùm provectiorum grâditas corporũ in minoribus vasibus hominẽ tingi nõ patitur.* Locũ hunc eò libentius attuli; quia inde liquet, bene antiqua

[a] Apud Surium T. 4. p. 588.

esse acta illa, de passione Laurentij: quæ tamen vti hodiè leguntur, ea ipsa esse non possunt, quæ à notarijs Ecclesiæ Romanæ primitùs sunt scripta. Multa adeò continent, quæ historiæ adversentur. Nempe credimus vulgaria illa, quæ apud Surium [b] legimus, consarcinata esse partim ex actis antiquis, partim ex scriptoribus recentioribus. Atque hoc ita esse, eò minus in dubium vocari debet, quia in ijs est locus iste illustris ex Ambrosij libris de officijs. Nam quod aliqui scribunt, Ambrosium potius ista ex actis excripsisse: ostendunt sanè quàm in talibus sint naris obesæ. Luci enim illius dictio est elegans, planeque Ambrosio digna: at quam reliqua Actorum dictio nullâ ex parte adspirat. Rectissimè verò ait Walafridus, & olim perfusione multos esse baptizatos, & hodie posse baptizari. Nam vt etiam vidit Dominicus Sotus dist. III. qu. vn. art. VII. *In baptismo aliquid est de essentia, vt ablutio, iuxta illud ad Eph. v. vbi Apostolus baptismum appellat lavacrum aquæ; aliud verò accidentarium: nempe vt ablutio hoc, vel illo modo fiat.* Sectus verò hac in re Thomam Aquinatem fuit, qui & ipse mersionem quidem magis congruam esse ait, eoque necessariò fieri debere, putat, nisi ob rationem vel necessariam, vel honestam, vel saltem rationi consonam: attamen cùm aqua in sacramento assumatur, vt per ablutionem corporis, ablutio animæ significetur: ablutio verò non solùm immersione, verum etiam effusione & aspersione fiat: quolibet sanè istorum modorum celebrari posse baptismum arbitratur. Subijcit idem causas quatuor, propter quas aliter quàm mersione fieri possit. Prima est magna baptizandorum multitudo: ut Act. II. & IV. de quo jam diximus. Altera est inopia aquæ, vt quando ad immersionem non sufficit. Tertia est languor baptizatis sustinere non valentis baptismum. Quarta est baptizandi morbus, cui à mersione periculum immineret. Sic etiam antiquissimis temporibus ægrotos, ne absque baptismo discederent, in lecto perfundebant vel adspergebant. Quò alludere putatur Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. VI.

[b] T. 4. histor. sanct.

VI. cùm ait: *Neque ego renuo divinum beneficium, id est, ablutionem delictorum, iniuriis aquam omni modo salvum esse, sed vt eò pervenire contingat, elaborandum est. Quis enim tibi, tam infidæ pœnitentia viro, ad sperginem vnam cuiuslibet aquæ commodabit?* Sed apertius de talium baptismo loquitur Cornelius, Vrbis Episcopus, epist. ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium lib. VI. cap. XLIII. [a] vbi de Novato loquens ait, Μὴ ἐξὸν ὃν τὸν ὑ κλίνῃ ἡνὶ νόσῳ σκεχυθέντα, ἄνευ ἡ ὕστε, ἐπὶ κλῆρον τινὰ γενέσθαι. *Minimè licebat, quemquam, qui in lecto propter morbum perfusus esset, sicut huic contigerat, in clerum assumi.* Cur verò tales non potuerint in clerum assumi: vt canon hic ait, causa erat gemina. Vna, quòd viderentur necessitate, non sponte facti Christiani. Altera, quòd non conveniret inter omnes, an aspersio ista, vel perfusio vetus esset baptismus. Idcirco idem Cornelius sic apud Eusebium ibidem de Novato scribit, Ὃς ἐκβάντος ἐκεῖ τοῦ ἐπηρεάσαν νόσῳ σκευασθεὶς χαλεπῇ ἡ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὔπω ἐκρέμετο ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ἡ ἔνεστι, σκεχυδὼς τὸ ἐκείνῳ ἰλαστ. ὑ γὲ χὰ λέγειν τὸν πάντα ἰατρόν. *Qui quidem, vbi exorcistarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus, baptismum accepit: si modò talem hominem baptismum accepisse dicendum sit.* Eadem Nicephorus narrat. lib. VI. cap. III. vbi verba extrema sic vertit Ioannes Langus: *Aquam petiit, qua in lecto ipso, ita vti decumbebat, perfusus, baptizatus scilicet est: siquidem tinctionem huiusmodi baptismum vocari licet.* Quæ si cum judicio aliquo Nicephorus exscripsit, argumento erunt, ejus etiam ætate de baptismo hujusmodi dubitatum fuisse apud Græcos. Apud Latinos vero jam Cypriani temporibus controversiam de hoc fuisse, colligimus ex eo, quod de hoc Cyprianum consulendum putârit Magnus: vt verba ista ostendunt [b]: *Quæsisti, etiam, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, eo quod aquâ salutari non loti sint,*

[a] Gr. At Lat. cap. 35.

[a] Ita legendum.

[b] Ep. 76. ad Magnum.

ſed perfuſi. Reſpondet verò ad hanc quæſtionem Cyprianus, *in ſacramentis ſalutaribus neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam ſuam largiente, totum credentibus conferri divina compendia. Nec*, inquit, *quenquam movere debet, quod* ADSPERGI, VEL PERFVNDI VIDEANTVR *agri, cùm gratiam Dominicam conſequuntur, quando ſcriptura ſancta per Ezechielem Prophetam loquatur & dicat: Et adſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis veſtris &c.* Quod ſi Clinicorum legitimus eſt baptiſmus, vt Cyprianus teſtatur: etiam verus erit baptiſmus infantium, qui per aſperginem fit in Eccleſia Occidentis, præſertim in tractu hoc Septentrionali, vbi periculum eſt, ne tenellæ incommodetur ætati, ſi frigido hoc cœlo nudentur toti, & aquis immergantur.

Præter verò quatuor iſtas, quas Thomas attulit, cauſas, etiam quintam aliqui addunt, honeſtatem: propter quam decentius eſt hodie adultos ipſos adſpergere, vel perfundere, quàm nudatos toto corpore immergere. Nempe antiquis temporibus, quibus candida ſimplicitas magis vigebat, honeſtè denudabantur toti: ſed poſtquam, ut aliorum, ita ſacerdotum accrevit nequitia, experientiâ id toti orbi clarè teſtante, honeſtè amplius id fieri non potuit: & hac propter jam à quinque retro ſeculis paulatim per vniverſum penè Occidentem conſuetudo illa exolevit.

Sed qui immerſionē revocari debere contendunt, obiciunt nobis, quod ad Rom. cap. v. 3. 4. 5. teſtetur Apoſtolus immerſione & emerſione in hoc ſacramento repræſentari tum ſepulturam Chriſti, tum mortificationem veteris noſtri hominis, & vivificationem novi. Quod etiam agnoſcit Chryſoſtomus in illud Ioh. III. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu: In aqua*, inquit, *tanquam in ſepulchro, cum immergentibus vetus homo ſepelitur & ſubmergitur: deinde nobis emergentibus, novus reſurgit inde.*

Ad hoc non uno omnes modo reſpondent. Multi, eoſque inter Paludanus in IV. Sent. diſt. 3. qu. 3. negant hujuſmodi repræſentationem requiri: vt quæ tantum acci-

accidentalis ſit: ſed Thomas, quem Dominicus Sotus, plureſque alij ſequuntur, exiſtimant aliquam ſaltem ſimilitudinem exigi, verùm hanc in adſperſione etiam, vel perfuſione inveniri, quia, cujus caput adſpergitur vel perfunditur, is aquis iſtis quaſi ſepelitur.

Præterea, qui immerſionis ceremoniam vrgent, vocem βαπτισμὸν tinctionem, non adſperſionem notare aiunt: vnde & manifeſtarij eos teneri mendacij cenſent, qui cùm tantummodo adſpergant, tamen formulam retinent antiquam. Sed non cogitant boni viri, verba valere ut nummos: nec eos, qui tantum adſpergunt, cùm baptizare ſe dicunt, immerſionem eo ſignare, ſed ablutionem: atque ita eos loqui Scripturarum exemplo: in quibus τὸ βαπτίζειν interdum accipitur pro abluere, ut antea oſtendimus. Itaque Athanaſius etiam orat. III. contra Arrianos non hoc reprehendit in hæreticis, quod, aquâ adſpergentes, dicerent ſe baptizare: ſed quòd, cùm non credant in Trinitatem, tamen adſpergentes vſurpent iſtam formulam, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spirit. S. quales non abluere ait, ſed polluere [a]. Οὐ γὰρ ὁ λόγον ἁπλῶς εὑρὼν, ὅτου δίδωσιν, ἀλλ' ὁ μετὰ τῆς ὀνόματος τῆς τὸν τόπον ἔχων ὑβρίζει. διὰ τοῦτο γοῦν οὐ ὁ σωτὴρ οὐχ ἁπλῶς ἐπετέλεσε τὸ βαπτίζειν, ἀλλὰ αὐτὸν μετὰ μαθητείσατε, ἵνα' ὅταν βαπτίζειν σε ὀνομα πατρὸς, καὶ υἱὸς, καὶ ἁγίου πνεύματος, ἵν' εἰ τῆς μαθήσεως ὁ σώτης, ὁ τῆς βαπτίσματος τελείωσις, φησὶν ἔτι καὶ ἄλλαι αἱρέσεις λέγουσι τὰ ὀνόματα μόνον, μὴ ἔχουσαι ἡ ὑβρὶς, ὡς λίπτει μὴ δὲ τὴν πίστιν ὑγιαίνουσαν ἴχνεσι, ἀλυσιτελὴς ἴχνεσι, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν βάπτισμα ὕδωρ, λιπαρόμενον ἐυσεβείᾳ ὥστε καὶ τὸν βαπτιζόμενον παρ' αὐτοῖς μιαίνεσθαι μᾶλλον ὑ ἁγιάζεσθαι, ὡ λυτρῶσθαι. Vbi ſatis oſtendit τὸν βαπτισμὸν, etiam eſſe βαπτισμὸν. Atque hæc dicta ſunto, de quæſtione iſta, An perfuſio vel aſperſio pro baptiſmo haberi poſſit.

[a] T. 1. p. 219. edit. Commel.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA SECVNDA DE BAPTISMO.

ACcedamus nunc ad quæstionem illam, utrùm semel, an ter immergere, perfundere, vel abluere oporteat. De hoc tria dicemus.

Primum videbimus, quæ consuetudo proximis aliquot ab ætate Apostolica seculis obtinuerit.

Deinde, quod fundamentum ejus consuetudinis creditum sit.

Postea, quando, & quâ occasione, mos contrarius fuerit vsurpatus & approbatus.

Denique, quid hodiè fieri satius sit.

THESIS I.

PRIMIS aliquot seculis, quæ Apostolicum ævum proximè exceperunt, trina immersio in vsu fuit.

Tertullianus adversus Praxeam. cap. XXVI: *Novissimè mandavit, vt tingerent in Patrem, Filium, & Spiritum S. non in vnum. Nam nec semel, sed ter ad singula nomina in per-*

personas singulas tingimur. Et lib. de Corona Mil. cap. III. Dehinc ter mergitamur. Quæ verba etiam apud Hieronymum legas adversus Luciferianos. Item Ambrosius lib. II. de Sacramentis cap. VII. *Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es, Iterum interrogatus es. Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mersisti. Ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum S? dixisti, Credo. tertiò mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolveret trina confessio.* Dionysius Areop. Eccles. Hierarch. cap. II. part. II. Τὴν μὲν ἀνὴρ ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τῆ τελετῆ χαταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι· τὴν δὲ ἱερὰν χαταδεχόμενος ὑπόστασιν. *Ter quidem illum demergit, atq; in tribus eius, qui initiatur, demersionibus & emersionibus diuinæ beatitudinis essentiam* [a] *appellat, & invocat.* Vbi minùs rectè Perionius ὑπόστασιν personas vertit, cùm pro ἰδέᾳ ponatur, quomodò antiquiores Græci eà voce vti solent.

[a] pag. 118. edit. Morell. a. 1562.

Trinam verò immersionem mysticum aliquid significare, censet Athanasius, in dictis & interpret. scripturæ quæst. XCI: [b] τὸ γὰρ χαταδῦσαι τὸ παιδίον ὡ τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τύπον φέρει τοῦ θάπτειν, καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. *Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat.* Egregius etiam est locus B. Augustini, qui ex quarta ejus homilia citatur à Gratiano Decreti tertiâ parte de Consecrat. [c] Distinct. IV. can. LXXVI. *Postquam*, inquit, *vos credere promisistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis DVPLICI MYSTERII significatione celebratur. Rectè enim tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ TRINITATIS. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui etiam die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexi-*

[b] T. 2. p. 345. edit. Commel.

[c] Fol. 450. edit. Paris. 1528.

istis in fide: vt peccatis absoluti in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando. Hæc satis ostendunt, veteres ter immersisse,& mystici quid in eo constituisse. Quâ de re etiam Gregorij Magni, & Walafridi Strabonis verba inferius adferam.

THESIS II.

Vtrùm verò consuetudo hæc traditione ad nos pervenerit, an Dominico præcepto, ne inter veteres quidem sat convenit.

Ex traditione non scriptâ deducit eam S. Basilius libr. de Spiritu S. cap. XXVII.[d] Τὸ μὴ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἀνθρωπον, οὐκ ἀλλα μὴ ὅτα εἰδὲ τὸ Ἐπίθημα, ἐκπαίεσθαι τῷ σώματι καὶ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; ἐκ ἐν τῷ ἀπόρρητον τούτῳ καὶ ἐκπήρατον δόγματι; *Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare Satanæ & Angelis eius, ex qua scriptura habemus? nonne ex privata & occana hac traditione?* Similiter Hieronymus dialogo adversus Luciferianos[a]: *An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponatur, & ita invocetur Spiritus sanctus? exigis vbi scriptum sit? in Actibus Apostolorum. Etiam si scriptura autoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus, instar præcepti obtineret. nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare &c.* Verùm alij, vti dicebam, hanc consuetudinem Dominici esse præcepti existimant. Vt conditores canonum, qui Apostolis tribuuntur. Canon enim XLIX sic habet: *Si quis Episcopus aut Presbyter in vna initiatione, non tres immersiones, sed vnam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate, sed profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, Filii, & Spiritus S. Fallitur inte-*

[d] Pag. 273. edit. Basil.

[a] T. 2. p. 139. edit. Basil. anno 1553.

interim glossator Gratiani, qui semel immergentes dixisse putat. *Baptizo te in mortem Domini*: atque ob formulæ mutationem tales debere deponi. Fallitur item vir eruditus, qui hoc canone negari putat, baptizari nos in mortē Christi, contrà quàm Apostolus docet cap. VI. ad Rom. Nam hoc solùm canon iste vult, exinde quod Apostolus dicat, baptizari nos in mortem Christi, quæ vnica est, immersionis numerum peti non debere, sed potius ex formula baptismi, qua tres Deitatis personæ exprimuntur. Ita enim Græci interpretes, Zonaras & Balsamo, rectè hæc verba ceperunt. Nec alia, ac canonis hujus, mens fuit B. Chrysostomi, homilia de fide in Patrem, Filium, & Spiritum S. vbi ait, *Omnibus mysteriis velut signum imponens Dominus, in tribus mersionibus aqua, unum baptisma discipulis suis tradidit, dicens, Euntes docete, &c.* Item Pelagius Papa apud Gratianum, De consecrat. Dist. IV. *Multi*, inquit, *sunt, qui in nomine solummodò Christi, unâ etiam immersione se asserunt baptizare. Evangelicum verò præceptum, ipso Domino ac Saluatore nostro Iesu tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trinâ etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere: dicente Domino discipulis suis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti.* Quæ docent, veterum non paucos ter immergendi morem pro Dominico præcepto habuisse. Vnde & canon antea citatus deponi jubet semel immergentem: & Zonaras ad eum canonem inquit, τὸν μίαν ἐπιφαίνειν κατάδυσιν ἀσεβὲς ἐστι: *unicam celebrare immersionem scelestum ac nefarium est.*

THESIS III.

Hispaniæ tamen episcopi, ætate Gregorij Magni, semel immergebant, comprobante id quoque Gregorio, qui non minùs in vna immersione, quàm trinâ, mysterium inesse credebat. Nam & vnam mersionem rectè adhibere, ad signi-

significandam vnam Deitatem, vnam item Christi mortem: & per trinam mersionem rectè indicari, tum tres Deitatis personas, tum triduanam Christi sepulturam. Ac quanquam Romana Ecclesia ter mergitaret: Hispanicam tamen simplici mersione rectiùs contentam fore putabat Gregorius. Et pro sententia hac sua adferebat, quod aliquid favere videretur hæresi eorum, qui apud Hispanos Deitatem dividerent, &, ad doctrinæ suæ testimonium ter quàm semel tingere mallent. Etiam hoc Gregorii iudicium approbavit Concilium Toletanum IV. *quod anno Christi* IↃCXXXIII, *Præside Isidoro Hispalensi, habitum est.*

Hispaniæ Episcopos circa annum sexcentesimum semel immersisse, testis est Gregorius M. epistola ad Leandrum, Episcopum Hispalensem. Verba ejus adferam: *De trina mersione baptismatis nil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis, quod in una fide nil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, vt dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod siquis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimat fieri, nec ad hoc aliquid obsistit baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter, vel semel immergere, quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in vna potest divinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusq; ab hæreticis infans in baptismate tertiò mergebatur, fiendum apud vos [a] esse non censeo: ne dum mersiones numerant, divinitatem dividant; dumq; quod faciebant, faciunt, se morem vestrum [b] vicisse glorientur.* Sententia Gregorij est, etsi in Ecclesia Romana trina fiat immersio, ad repræsentandum triduanam Christi sepulturam, & fortasse etiam Trinitatem exprimendam: tamen Hispanos rectius

a Registri lib. 1, indict. 9. c. 41, itemq; Decret. T. 3. De Consecrat. dist. 4. can. De trina.

a In Parisina Gregorii editione anni 1542. pro *vos* male editum est *nos*.

b Pro *vestrum* eadem editio male habet *nostrum*.

rectius facturos, si semel immergendi consuetudinem reservent. Nam cùm Arriani apud eos ter immergant, ut ostendant, Filium & Spiritum Sanctum non esse ejusdem [illegible]: omninò fore, ut si & ipsi ter mergere occipiant, in istorum sententiam concedere velle videantur. Hoc Gregorij judicium tempore Honorij Papæ secutum est Concilium Toletanum IV: cujus sunt hæc verba can. V.[c] *De baptismi Sacramento, propter quod in Hispanis quidam Sacerdotes trinam, quidam simplicem mersionem faciunt, à nonnullis schisma esse conspicitur.* Paulò post citantur superiora Gregorij verba, quibus ista subjunguntur: *Quapropter, quia de utroq; Sacramento, quod sit in sancto baptismo, à tanto viro reddita est ratio, quod utrumq; rectũ, utrumq; irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplicem teneamus baptismi mersionem, ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum probare assertionem, dum sequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam sit dubium huius simplicis mysterium Sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari. nam in aquis mersio, quasi in infernum descensio est: & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo unitatem Divinitatis, & trinitatem personarum ostendi: unitatem, dum semel immergimus; trinitatem, dum nomine Patris, Filii, & Spiritus S. baptizamus.* Verba hujusce canonis, quæ jubent *simplam tenere mersionem*, etiam citantur â Gratiano decreti part. III. de Consecr. Dist. IV. can. Propter. Meminit etiam hujusce rei Walafridus Strabo lib. de rebus Eccles. cap. XXVI: *Alii trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in Canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo observat: alii unam, propter divinitatis unitatem, contendunt: ut in Concilio Toletano plenissimè habetur: ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hæc Leandro inter cætera ita responderit: quia in una fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diversa.*

[c] Iuxta vulg. edit. sed in edit. Gratiæ Can. 6.

THESIS

THESIS IV.

Quanquã verò Gregorij & Toletani Concilij sententiam non ausimus improbare: tamen tanti p deris apud nos esse non debet, vt idcirco simplam mersionem in Ecclesia nostras inducendam putemus. Nam non minus hæretici fuerunt, qui vnam, quàm qui ternam vsurparent. Si igitur semel mergendum, ne videamur in eorum concedere sententiam, qui dividunt Deitatis essentiam: pariter dicere liceat, ter esse mergendum, ne aliqua videatur esse contesseratio inter nos, & eos, qui vnam statuunt Deitatis personam. Nec solùm nihil causæ est, cur recedamus à consuetudine ter immergendi: verùm graves etiam rationes possunt adferri, cur hunc ritum alteri præferamus. Nam quis Ecclesiæ filius non lubens amplexetur morem eum, quem vetus Ecclesia vbique terrarum vsurpabat olim, solis exceptis Hispanis, idque demum, vt videtur, circa annum sexcentesimum, neque id aliâ de causâ, quàm odio hæreticorum? Quid quod hodiè trina immersio vbique obtinet terrarum: vt omnino consuetudo ista mutari non possit sine temerario novitatis studio, & scandalo infirmorum. Denique adde, quod dum ad personarum singularum nomen tingimur, clarius nobis ob oculos ponitur triplex Dei beneficium, Patris quidem in Filio nos adoptantis, Filij nos sanguine suo à peccatis abluentis, & Spiritus corda nostra obsignantis in diem redemptionis.

Walafrido Straboni causa, ob quam Hispanos Patres semel immersisse dicebamus, non satis gravis visa est: quemadmodum ostendunt hæc verba ejus, qui sub-

subjungit antea citatis: *Quæ singularis mersio, quamvis tum ita Hispanis complacuit, dicentibus, trinam mersionem, ideò vitandam, quia hæretici quidam dissimiles in Trinitate substantias dogmatizare ausi sunt, ad consubstantialitatem S. Trinitatis negandam: tamen antiquior usus prævalvit, & hæretici in suam perversitatem traxerunt: nihil nobis restabit: cum illi in ipso Deo errantes, omnia, quæ ad eius cultum pertinere visa sunt, suis erroribus quasi propria applicârint.* Optimè Walafridus. Nam si propter hæreticos ter immergentes, semel immergere oportet, itidem ob semel immergentes ter mergitare necesse erit. Semel autem immergebat Eunomius: qui pejus etiam de Filij Deitate quàm Arrius sentiebat. De simplici hac Eunomij immersione ita scribit Theodoretus lib. IV. hæreticarum fabularum [a]: Τὸ μὲν γὰρ παρὰ τῷ Κυρίῳ καὶ Ἀποστόλοις παραδοθὲν ἅπαξ βάπτισμα, καὶ ἀντιστρόφου ἀντιμοσθὲν μὲ χρόνου λύσιν τελεῖ κατακλύσεως τὸν βαπτιζόμενον, μοναῖς ποιεῖσθαι τὰς τριάδος ἐπικλήσεις ἢ ἀλλ' ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τῦ Χριστῦ. *Subvertit quoq; sancti baptismi ritum à Domino & Apostolis ab initio traditum, & contrariam legem apertè tulit, dicens, non oportere ter immergere eum, qui baptizatur, nec Trinitatem invocare, sed semel baptizare in mortem Christi.* Quemadmodum & ijdem Eunomiani in eo à ritu vulgari discedebant, quòd inferiores corporis partes baptismo non dignarentur. Vnde ibidem Theodoretus ait: Βαπτίζοντες μίσχει τὸν σίφωνα τῦ ὕδατος διδόασι, τοῖς δ' ἄλλοις μορίοις τῦ σώματος οὐκ ἐπιτρέπουσι τὸ ὕδωρ ἀπτεσθαι, ἀ' ἀλλ' χέρνιβι, ὑπίρρι μὲν ἐπὶ τὸν ὦμον ἐθέλουσι βάπτιζειν, ἔξω τὸν ἀνθρώπε παῦσι τέτοιοις, τὸν τοῦτο ποιοῦντι μίσχει τῦ τόβου ἅπαξ εἰς τὸ ὕδωρ καθῆναι: *baptizantes ad pectus vsq; aquâ madefaciunt: reliquis autem partibus corporis tanquam abominandis, aquam adhibere prohibent. Qua de causa, quando in solio sive labro baptizabant, exterius constituto homine, caput eius pectore tenus semel in aquam deprimebant.* Narrat ibidem, vt cùm aliquando caput cuidam in mergendo ad labrum allidens vulnus accepisset, aliam excogitârint baptismatis formam: quæ cujusmodi fuerit, vide cùm apud eundem Theodore-

[a] Fol. 105. edit. Rom.

dore tum, tum etiam Nicetam Choniatem Thesauri orthodoxi lib. v. cap. xxxvii. De immersione hactenus. Accedamus nunc ad formulam verborum, quæ in baptismo usurpatur.

THESIS. V.

Necessaria verborum formula, qua in baptizando nos insserit Christus, nulla, vt putamus, in Scripturis inuenitur. Neque nescimus, non iuniorihus modo, sed etiam veteribus ferè ita persuasum esse, Salvatorem nos ipsis verbis adstrinxisse, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. *Verùm huic sententiæ obstat, quòd non ait Christus,* Ite & docete omnes gentes, dicentes, Baptizo te in nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. *sed contentus sit dixisse,* baptizantes. *qui fieri potest, etiamsi simpliciter dicatur,* Baptizo te in nomine Dei, *vel* Iesu Christi. *Nam baptizari in alicuius nomen est ei per ablutionem initiari & consecrari in religionem & cultum, vt illius arbitrio vivamus. Atque hoc fit, seu dicas in nomen Dei, seu Trinitatis, seu Patris, Filij, & Spiritus Sancti, seu Iesu Christi, seu simile quid, sed* ἰσοδυναμεῖ. *Itaque licet in Actis legamus, Apostolos baptizasse in nomen Iesu: non tamen hac formula esse vsos consequitur,* Ego te baptizo in nomen Iesu: *similiterque nec cùm iussi sunt baptizare in nomen Patris, Filij, & Spiritus Sancti, eò iussi sunt hanc formulam vsurpare,* Baptizo te in nomen Patris, Filij, & Spiritus S. *Sed tum qui diceret,* Baptizo te in nomen Patris, Filij, & Spir. S. *baptizaret in nomine Christi: tũ qui dicat,* Baptizo te in nomine Christi, *baptizet in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Quæ etsi ita sunt, omnia*

tamen

tamen præstat, vt tres personæ exprimantur, partim quia ita per totum terrarum orbem, & olim obtinuit, & nunc fit: eoque satis verisimile est, morem istum ab Apostolico promanare exemplo: partim quia eo pacto vis & efficacia baptismi clariùs explicatur. Nam cùm Pater, Filius, & Spiritus S, nominantur: distinctè ob oculos ponitur, atque in memoriam revocatur, vt Deus Pater nos gratis adoptet in Filio, & Filius passione ac morte suâ promeritus sit remissionem peccatorum & vitam æternam, & Spiritus Sanctus creet in nobis cor novum, quo in novitate Spiritus serviamus Deo.

Vtrùm verò etiam ministerialis causæ mentio fiat, quod nunquam facere solent Ecclesiæ Græcæ, parùm aut nihil referre arbitramur.

Formula, quâ Occidentis Ecclesiæ vti solent, hujusmodi est, *Ego te baptizo in nomine* (vel nomen) *Patris, Filii, & Spiritus Sancti.* Continet ea causam baptismi efficientem tum principalem, quæ Trinitas est: tum instrumentalem, quæ est minister. Sed minister, etsi proxima & immediata sit causa exterioris baptismi, tamen à Græcis omitti solet. Tali enim formula vti solent, *Baptizetur servus Christi &c.* Quos verè baptizare, etiam Ferrariense seu Florentinum Concilium agnovit. Cur eam prætereant, ista à Thoma Aquinate, Alphonso Castrensi, atque alijs causa adfertur, quia initio nascentis Ecclesiæ alij alijs eo se nomine præferrent, quod à præstantiori ministro baptizati forent. Atque hoc probatum eunt ex ipso gentium Apostolo, qui ad Corinthiorum Ecclesiam ita scribit epist. 1. cap. XV. *Significatum est mihi de vobis, fratres mei, ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quòd vnusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis?*

nobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Isti malo obviam se vtcunque ituros putabant Orientales Ecclesię, (in quibus Evangelium primò prædicatum fuit) si tertiâ vtentes personâ se ministros tantùm baptismi esse eâ formulâ ostenderent quâ diximus.

Multimodis verò hic errat Innocentius in cap. 1. de baptism. & ejus effectis. Negat enim legitimum fore baptismum, si Græcus in Occidentali Ecclesia suam formulam vsurpet. Nam si Ecclesia variare nequit essentias rerum, quod vno in loco sacramentum est, id vbique erit sacramentum. Vndè meritò Innocentij errorem refellit Adrianus in IV. sentent. qu. 1. art. 2. Ac spissius idem Innocentius errat, cùm pro baptismo haberi posse negat, si quis dicat, *Ego Petrus, vel ego sacerdos baptizo te &c.* Nam nihil hic variatur de essentia non solùm principalis, sed etiam ministerialis causæ. Idem Innocentius non agnoscit pro baptismo vero, si quis pro *baptizo*, dicat *balneo* aut *abluo*. Et glossator Decreti super can. Multi de consec. distinct. 4. negat sacramentum fore, si dicatur, *Egote merg.* Cui et iam assentit Alexander Alensis 4. part. 13. membr. art. 3, Similiterque Gabriel distinct. præsenti, q. vnic. circa finem; ac rationem addit, quia verba non sint synonyma cum verbo baptizo, eo quod baptizo non quamlibet significet ablutionem, sed hanc sacram. Sed hæc ingentem partim Græcanici sermonis ignorantiam, partim superstitionem in verbis ostendunt. Quanquam enim verbum *balneo* licenter nimis vsurparetur, cùm illud aliam significet effectum, (vti etiam si quis dicat, ego te in aquas præcipitem) tamen de *tingo* aut *immergo* id dici minimè potest: quando hæc idem significant, quod Græcum Βαπτίζω: vnde Gloss. vet. ab H. Steph. editæ, Βαπτίζω, mergo. Et Isidorus lib. VI. Orig. cap. XIX. *Baptismus Græcè, Latinè tinctio appellatur.* Hinc Tertul. lib. de coronâ militis c. III. vertit *mergitare.* Idemq; verba Matthæi sic citat: *Ite ad docendas & tingendas nationes in Patrẽ, Filiũ, & Spiritũ S.* Vide eum lib. de Præscriptionibus c. VIII. & XX. & lib. de baptismo

baptismo cap. XII. & lib. adversus Praxean cap. XXVI. Sed & Cyprianus sic citat, *tingentes eos in nomine Patris, Filij, et Spiritus S.* Vide eum epist. XXIII. ad presbyt. & diac. Rom. & LXXIII. ad Cæcilium, & XXV. ad Moſen, Max. & cæt. Confeſs. Etiam Hieronymus, Auguſtinus, alij, non rarò ita vertunt.

Illa verò nobilior controverſia eſt, vtrùm baptizari quis poſsit in nomine Chriſti, non facta mẽtione Patris, aut Spir. Sancti. Multis id placet, idq; idcirco quòd Apoſtoli nuſquã leguntur aliter baptizaſſe, quàm in Ieſu Chriſti nomine. Vt Act. XIX. *Atq, his auditis baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu Chriſti.* Et Paulus ad Cor. *Quotquot baptizati eſtis, in Chriſto Ieſu baptizati eſtis.* Hinc Ambroſius lib. I. de Spir. S. c. III. *Sicut qui benedicitur in Chriſto, benedicitur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S. quia vnum nomen poteſtas vna: ita etiam vbi operatio aliqua diuina aut patris, aut filii, aut ſpiritus deſignatur, non ſolùm ad ſanctum ſpiritũ, ſed etiã ad patrem refertur, & filiũ; nec ſolum ad patrem, ſed etiã ad filium, & ſpiritum. Deniq, & Æthiops, eunuchus Candacis reginæ, baptizatus in Chriſto, plenũ myſterium conſecutus eſt.* Et poſt aliqua. *Si vnũ in ſermone cõprehendas, aut patrẽ, aut filium, aut ſpiritum S. fide autem nec patrem, nec filiũ, nec ſpiritum abneges, plenum eſt fidei ſacramentũ.* Et mox: *Cum enim dicitur in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, per vnitatẽ nominis impletũ myſterium eſt.* Et paulò poſt: *Qui vnũ dixit, Trinitatẽ ſignavit. Si Chriſtum dicas, & Deum patrẽ, à quo vnctus eſt filius, et ipſum, qui vnctus eſt, filium, et ſpiritum, quo vnctus eſt, deſignaſti. Et ſi patrem dicas; et filium eius, & ſpiritum oris ejus pariter indicaſti: ſi tamẽ id etiã corde cõprehendas. Et ſi ſpiritum dicas, & Deum, à quo procedit ſpiritus, et filium, quia filij quoq, eſt ſpiritus, nuncupaſti.* Secutus verò hac parte, vt facere ſolet, Baſiliũ, cujus illa verba ὁ τὸν υἱὸν πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ambroſij ſẽtentiã probavit ante annos ſeptingentos & ſexaginta Nicolaus Pontifex can. A. Quodam de conſecr. d. 4. vbi ait,

Qui in nomine tantum ſanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Chriſti (ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur) baptizati ſunt (vnum quippe idemq; eſt, vt S. ait Ambroſius) rebaptizari non debent. Eadem multorum, & Patrum, & Scholaſticorum mens fuit: quales à Dominico Soto nominantur iſti, Cyprianus epiſt. ad Quirinum, Athanaſius lib. de Trinit. & Spir. S. ſcriptor imperfecti operis in Matt. homil. 111. Beda ſuper Luc. cap. 11. Hugo. lib. 11. de ſacram. part. VI. c. 111. & ſecundum hos Magiſter Sent. lib. 11. diſt. 111. item Altiſiodorenſ. lib. 111. tract. 3. cap. 4. q. 2. & Alexander 4. part. q. 3. memb. 3. art. vt Bonaventuram, Paludanum, Marſilium, Cajetanum, atq; alios nitri qui omnes, vt Sotus fatetur, putant, etſi explicitè vna nominetur perſona, tamen, ſi corde confiteamur Trinitatẽ, implicitè omnes contineri, eoq; verum & legitimum eſſe baptiſmum, qui fit ſolius Chriſti nomine in formulâ expreſſo.

a In 4. Sent. diſt. 3. quæſt. vnica art. 6.

Thomas tamen Aquinas in 1v. Sent. diſt. 111. contrariam ſequitur opinionem. Qui pro ſe citat Zachariam Papam can. in ſynodo de conſecrat. d. quarta, vbi ait: *Perfectus Chriſtianus nemo eſt, niſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. fuerit baptizatus. Nam ſiquis vnam de Trinitate perſonam in baptiſmo non nominaret, illud baptiſma verum eſſe non poſſet.* Similiter autem Pelagius Papa de Conſecrat. d. 4. cap. *ſi revera*, vbi ad Gaudentiũ Epiſcopum inquit, *Si reverâ de hæreticis, qui in locis dilectioni tuæ vicinis commorari dicuntur, ſolũmodo in nomine Domini baptizatos ſe fuiſſe ſeriùs confitentur: ſine cuiuſq; dubitationis ambiguo, eos ad fidem Catholicam venientes, in SS. Trinitatis nomine baptizabis.* Eandem ſententiam multis tueri adlaborat Dominicus Soto, qui &, vt eam SS. ſanctorum Patrum fuiſſe oſtendat, laudat illud Didymi lib. 11. de Spiritu S. *Siquis ita baptizari curat, vt vnum ex prædictis nominibus omittat: ſcilicet Patris & Filii & Spiritus Sancti: ſine perfectione baptizabit.* Et hoc Fulgentij celeberrimum: *Myſterium illud redemptionis nullo modo habetur, ſi Patris & Filii & Spiritus S. nomen ſubtrahatur.* Quibus addere potuit Tertulliani illud de Baptiſ.

Baptis. cap. XIII. *Lex namq; tingendi imposita est, & forma prescripta est, Ite docete nationes, tingentes eas in nomen Patris & Filii & Spiritus S.* Et imprimis istud Augustini lib. VI. de baptis. c. XXV. *Certa sunt verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari baptismus.* Nec dubito, quin eadem mens sit Walafridi Strabonis de divinis officijs c. XXVI. *Celebratur ipsum baptisma VERVM NON NISI IN NOMINE SVMMÆ TRINITATIS: quod et Dominus ipse ostendit, & canones Apostolorũ docent.* Et hæc quidem Patrum istorum mens fuit.

Richardus verò in IV. sent. dist. 3. art. 2. qu. 2. neutram ausus est partem definire: sed cum, qui in nomine Christi est baptizatus, sub conditione rebaptizandum ait. Eodemque inclinat Sotus ead. dist. q. 2.

Nos Caietani sententiam amplectimur: qui rebaptizandum negat, dũmodo vsurpata sit formula idem significans. Cajetanum etiam sequitur Adrianus q. 1. art. 2. qu. 2. Imò Lutherũ quoq; eandẽ aliquando probasse, ostẽdunt hæc eius verba libro de captivitate Babylonica, c. de Baptismo: *Alij ridiculissimè nugãtes damnant sic dici, Ego baptizote in nomine Iesu Christi; quo ritu certũ est Apostolos baptizasse, vt in actis Apostolicis legimus: volunt q; nullã aliam deinceps valere quàm istam, Ego baptizote in nomine Patris et Filii, et Spiritu S. Amen. Sed frustra contendunt. nihil enim probant. sua somnia dunt axat adferunt. Quocunq; modo tradatur baptismus, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verè salvũ facit.* Eadẽ mens fuit Huldrici Zwinglij lib. de vera & falsa religione cap. de Baptismo [a]: *Multò vinidissimum est, quod Graci Matth. XXVIII. habent: Baptizantes eos in nomen Patris, Filii et Spiritus S. quàm in nomine: quemadmodũ Latini habent. Nã in nomen baptizari, est per fidem in Deum inseri: nomen autẽ potentiam, maiestatem, gratiam hoc loco significare, non est novum: ipse Christus enim dicit Matt. XVI. In nomine meo demonia eiicient, id est in mea virtute: nihil enim habebant Apostoli sive dictorum, sive factorum, quod meritò sibi tribuere possent, vt inquit Paul. Rom. XV. et Actorũ*

[a] T. 2. fol. 201. & 202.

IV. *negat Petrus vllum esse nomẽ sub sole, quàm Christi, in quo salvi possimus fieri, hoc est per solã Christi gratiam. Quamquam interim, quod ad exteriorẽ aquæ baptismũ attinet,* NON VETEM, *dum tingimus aut initiamus baptismo, sacris hisce verbis vti, tametsi baptizare in nomẽ patris, et filij &c, reuera nihil aliud sit, quàm eos, qui prius carnis erant et mũdi, iã Patri, Filio, Spiritui q; S. initiare, dedere, cõsecrare.*

Similiter neq; verus esse baptismus definit, si quis inscitia sermonis Romani rusticè ac barbarè formulã pronuncietur, quo aliquãdo lapsus fuit S. Winfridus, cognomento Bonifacius, quẽ vulgò Germanorũ Apostolum vocant: sed errorẽ eius castigavit Zacharias Papa, cuius hæc ad eum verba sunt[b]: *Virgilius & Sidonius, religiosi viri apud Baioariorum provinciã degentes, suis nos literis visitarunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis iniungeret Christianos denuo baptizare. Quod audiẽtes, nimis sumus contristati, et in admirationẽ quandam incidimus, si habet, vt dictum est. Retulerunt quippe, quod fuerit in eadẽ provincia sacerdos, qui Latinam linguã penitus ignorabat, et dum baptizaret, pessimus Latini eloquij infringens linguã diceret: Baptizo te in nomine Patria, et Filia, & Spiritus Sancta: ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime frater, ille qui baptizavit non errorẽ, aut hæresin introducens, sed per sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguã, vt supra fatisumus, baptizãs dixisset, non possumus consentire, vt denuo baptizetur. Quia quod tua bene compertum habet sancta fraternitas, quicunq; baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris, & Filii & Spiritus S. nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat.* Quæ etiã legas Decret. de Consecrat. dist. 4. can. Retulerunt. Item apud

b Bonifacij epist. 134.

Aventinum lib. III. Annalium Boiorum.[i] Censet igitur Zacharias, sermonis barbarie nõ mutari veritatẽ baptismi: sed mutatione formulæ secundũ rem ipsam. Talis erat illa Marcitarũ, qui, vt Irenæus narrat l. 1. c. XVIII. & ex eo Epiphanius hæres. XXXV, inter baptizandũ his verbis vtebantur:

i Pag. 220. edit. Basil. 1580.

ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, ἐπὶ ἀλήθειαν μητέρα πάντων, ἐπὶ τὴν καταβᾶσαν ἐπὶ

ἐν ὀνόματι τοῦ ἀγεννήτου πατρὸς τῶν ὅλων, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ τοῦ κατελθόντος, καὶ ἐν τῇ ἑνώσει καὶ ἀπολυτρώσει καὶ κοινωνίᾳ τῶν δυνάμεων. *In nomine ingeniti Patris universorum, in veritate matre omnium, in eo qui in Iesum descendit, in Vnione, & redemptione, & communione virtutum.* Alias etiam eorundem formulas apud eosdem vide ibidem. Erat quoque talis baptiſmus Eunomianorum: qui fiebat εἰς ὄνομα θεοῦ ἀκτίστου καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κτιστοῦ, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἁγιασμοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ κτιστοῦ υἱοῦ γενομένου: *In nomen Dei increati, & nomen Filii creati, & in nomen Spiritus ſanctificatui, et à creato filio creati.* Teſtis Epiphanius hæreſi LXXVI.[c], quæ eſt Anomœorum, & ex eo Nicetas Choniates Theſauri orthodoxi lib. v. cap. XXXVII. Quare iſtæ demum formulæ tollunt baptiſmi veritatem, quæ veritati ſimul fidei Chriſtianæ adverſantur: quales ſunt, quæ neque explicitè, neque implicitè concipiuntur in nomine Trinitatis. [c] Pag. 419. Gr.

Atque ex his etiam elucet, quid ſtatuendum ſit de formulis, quibus Pater, Filius & Spiritus S. nominantur, ſed hcinia quædam adtexitur. Nam additamentum ſi Trinitatis confeſſionem abolet, falſus eſt baptiſmus: at verus eſt, ſi adolet atque auget confeſſionis claritatem. Prioris generis eſt baptiſmus Eunomianus, quem antea retulimus. At poſterioris generis erit, ſi baptiſmus fiat in nomine Patris ingeniti, Filij geniti, & Spiritus Sancti ab vtroque procedentis.

Etiam Arrianos ex impio dogmate ſuo formulæ quędam adjicere ſolere: & Catholicos item, ad explicationem ejus, quædam adjicere conſueuiſſe, eruditis aliquot viris perſuaſum eſſe video. De Arrianis, auctores ſententiæ ſuæ laudant magnum Athanaſium orat. III. contra Arrianos [d] & B. Hieronymum adverſus Luciferianos[e]: quibus in locis Athanaſius quidam ait, Arrianos baptizare εἰς κτίσιν καὶ κτίσμα, εἰς ποίημα καὶ ποιητόν: Hieronymus verò dicit baptizare eos *in Patre ſolo vero Deo, et in Ieſu Chriſto ſalvatore creatura, et in Spiritu Sancto utrinſq; ſeruo.* Sed non aſſecuti ſunt patrũ horunce mentem. Nam ſi hoc vellent, hæreticos iſtos eiuſmodi formula vtos [d] Pag. 219. edit. Commel. [e] T. 2. p. 139. edit. Baſ. 1565.

esse: quorsum attinebat Athanasium mox ostendere, nihil referre, si Arriani, Patris, Filij, & Spiritus Sancti nomina retineant, cum aliter ea quam Ecclesia intelligant? vel quo pacto Hieronymus ibidem, eo pugnaret argumento, quod Luciferiani non minùs quam Catholici reciperent baptizatos ab Arrianis? aut qua fronte Hilarium, verbis diconum, exagitaret, quòd dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioquin peritum servare sibi videbatur: vnde Deucalion orbis ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud solum Patres isti volunt, cùm vera intelligi oporteat ex intentione dicentis, vt vt Patrem, Filium & Spiritum S. nominent Arriani, tamen id tantundem esse, ac si baptizare se dicant in nomen creaturæ: quippe qui Christum habeant pro mera creatura. Nec operosius est comminuere arietem, quo vtuntur vt probent, Catholicos aliquando hac formula vsos esse, *Baptizo te in nomine Patris vniuersorum, et Domini Dei, ac salvatoris nostri Iesu Christi, et Spir. S.* quod colligunt ex verbis istis Iustini Martyris apolog. 11. pro Christianis[a]: Ἐπὶ τούτῳ τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων, καὶ δεσπότῃ Θεῷ, καὶ τῷ σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ πνεύματι ἁγίῳ τὸ λοῦσθαι ἐπονομάζεται. Nam solum propositum Iustino fuit, baptismi formulam ἐπονομάζειν propter gentiles, Christianæ religionis ignaros. Sed tamen demus istud viris illis eruditis, tum Arrianos, tum Catholicos ijs, quas dicunt, formulis vti solere. Sanè sic quoq; Arrianorum baptismus non erit verus baptismus, cum intentioni Christi è diametro adversetur, vt in creaturæ nomen baptizetur. Catholicorum verò baptismus nihilo secius baptismus erit, quia sententiam formulæ reservant. Quanquam verò concedamus, baptismum fore legitimum, etsi aliqua vel addantur vel demantur formulæ, aut etiam verba idem significantia substituantur: tamen minimè putamus formulam veterem pro arbitrio cuiusque posse innovari. Nam etsi non adstinxerint nos Christus certis verbis: tamen satius multò judicamus, vt retineamus formam veterem, quando eam legitimè vtpari posse omnes consentiunt: vtrum verò aliâ vti liceat, adhuc

[a] Pag. 73. edit. Commel.

adhuc disputatur. Quare incerta certis præferri non debent: præsertim vbi periculum est, ne temere innovando turbentur animi infirmorum, qui Ecclesiæ in talibus libertatem ignorant, atque etiam calumniandi ansa præbeatur hominibus malignis & suspicacibus, qui mutationem formulæ quasi fidei mutationem interpretarentur. Vt de eo nihil nunc dicam, quod formula melior non invenitur: item, quod si tres personæ Deitatis exprimantur, faciliùs nobis in memoriam venit beneficiorum, quæ Patri, quæ filio, quæ *Spiritui S.* distinctè tribuunt Scripturæ. Cujusmodi est, quod à Patre adoptamur in Filio, & Filij merito adoptamur, & adoptatio hæc Spiritus arrâ obsignatur

FINIS.

THESES THEOLOGICÆ
DE
NECESSITATE BAPTISMI,

THESIS I.

DE necessitate baptismi duo in quæstionem veniunt. Prius est, vtrùm, si haberi possit, necessarius sit. Posterius, vtrùm si haberi non possit, privatio ejus condemnet.

THESIS II.

Prius illud affirmamus, hoc argumento compulsi. Divina est comminatio [a], *Masculus, cujus caro circumcisionis non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Atqui baptismus in circumcisionis locum successit: quod indicat Apostolus ad Colos. II. 11. vbi baptizatis opus esse negat, vt circumcidantur, quia acceperint ἀπεκδύσεως σώματος τῶν ἁμαρτιῶν. Vnde & Epiphanius lib. I. hæresi VIII. quæ est Epicuræorum [b], ἐν τούτοις ἐν τῇ κόρῃ ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐν Βηθλεὲμ τῇ κώμῃ τῆς Ἰουδαίας. ἐκεῖ γὰρ ὁ ἀφανισμὸς σαρκικὸς γέγονεν ἐν τοῖς μεγάλοις ἀφεσιμοῖς, τουτέστι τῷ βαπτίσματι τῷ ἀφεσίμοιτε ἁμαρτίαν ἐφ' ὕδατι, καὶ σφραγίσαντος ἡμᾶς ἐπὶ ὀνόματι Θεοῦ *Figuræ in lege fuerunt,*

[a] Gen. 17. 14.

[b] Pag. 14.

veritas autem in Evangelio. Illic enim circumcisio fuit carnalis, quæ inservivit tempori, vsque ad magnam circumcisionem, hoc est baptismum, qui circumcidit nos à peccatis, & obsignat nos in nomen Dei. Quanta igitur pœna manet contemptores baptismi, quem Salvator noster Christus solennitèr præcepit, & in suo etiam corpore consecravit, non dedignatus accipere baptismum servi, ne Domini nos baptismum accipere gravaremur?

THESIS III.

Damnamus itaque hæreticos veteres, qui baptismum abrogabant. Quales erant Manichæi, Seleuciani, & Hermiani. Augustinus hæresi XLVI. de Manichæis: *Baptismum in aquâ nihil cuiquam perhibent salutis adferre, nec quenquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.* Idem hæresi LIX. de Seleucianis & Hermianis: *Baptismum vt aqua non accipiunt.* Et ante eum Philastrius: *Seleucus & Hermias hæretici animas hominum de igne & spiritu esse existimantes, isto baptismo non vtuntur, propter verbum hoc, quod dixit Iohannes baptista: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne.*

THESIS IV.

Damnamus etiam Faustum Socinum, cuius sententia est [a], aquæ baptismum non habere præceptum Christi, aut saltem non perpetuum & vniuersale. Primùm enim negat apud Matth. cap. XXVIII. loqui Christum de aquæ baptismo. Præterea, etsi concederetur Christum de eo dedisse præceptum, censet illud tantùm pertinuisse ad initia, quibus ex rudi populo, & ceremonijs assueto, Ecclesia Christo colligebatur. Denique eo etiam concesso, vt perpetuò debeat in Ecclesia obtinere, negat tamen vniversale esse: nã cùm aquæ baptismus nihil aliud sit quàm publica & solennis quædam professio nominis Christi, minimè hunc ijs necessarium esse ait, qui ex Christianis, id est Christum profitentibus, nascuntur: aut qui in Christiana fide sint educati. Interim

[a] Disp. de baptismo & alijs eius argumenti opusculis.

terim agnoscit, cùm in illis etiam, quæ ad cultum Dei pertinent, fieri aliqua possint, quæ mandata non sint, dummodo nec sint interdicta aut interdictis paria vel similia: posse etiam nunc Ecclesiam ritum hunc vsurpare Apostolorum exemplo, qui etsi præceptum Christi non haberent, tamen aqua baptizârunt: Imò expedire censet, vt è Iudæis aut gentibus conversi, vel nullam etiam religionem antea amplexi, tingantur in nomine Christi. Quin neque dissimpar, à Christianis natos, & in Christiana religione educatos licere baptizare, etsi, vt ait, ejus rei nullum exstet in scripturis exemplum. Tantùm negat, tales ad hoc esse adigendos, cùm baptismus externus res libera sit & indifferens: vult & fatetur, etiam infantes (dummodo sine scandalo Ecclesiæ fiat) posse baptizari: in quo dissidet ab alijs Transylvaniæ ministris: qui dogma Trinitatis & pædobaptismum habent pro notis Antichristi: cumque omnibus fraternitatem colunt, dummodo vtrique huic dogmati renuncient.

THESIS V.

Ad hoc dogma firmandum, primùm respondet omnibus istis, quibus docetur aquæ baptismum esse præcepti divini: cujusmodi imprimis sunt verba institutionis Matth. xxviii. & Marci xvi. vbi verbum *baptizantes* non ad aquæ baptismum refert: sed ad doctrinam, & initiationem illam, quæ docendo fit. Nam cum *baptizare* in Scripturis interdum pro *docere*, interdum pro *initiare* accipiatur: vtramque notionem censet huic loco convenire; propriam, qua de aquæ immersione dicitur, non item. At interpretatio illa non tantùm planè coacta est, cum sequatur, *docentes eos servare omnia, quæ præcepi vobis*: sed etiam praxi Apostolicæ refellitur, quæ mandati huius executio fuit, quicquid dicat Socinus. Aliter si esset, narraret Scriptura, vt Apostoli ritum hunc sive seorsim, seu in consilio aliquo instituissent. Etiam refragatur ei perpetuus Ecclesiæ consensus, cùm ita Christi verba ante Socinum acceperit nemo.

THE-

THESIS VI.

At quod de conſenſu Eccleſiæ diximus veriſimile ſibi fieri negat Socinus. Nam, inquit[a], *Novatianos ſaltem ab initio, nullo baptiſmo fuiſſe vſos, & multos ſemper inter ipſos baptiſmo carniſſe, id ſatis docere poteſt, quod Novatus baptiſmum abrogaverat, teſte apud Euſebium Dionyſio Alexandrie Epiſcopo viro inſigni, in epiſtola quarta de baptiſmate.* Verùm non cepit mentem Dionyſij. Hoc enim ille vult, baptizatos in Eccleſia Catholica iterum baptizâſſe, quod de eo præter Theodoretum & alios, teſtatur Cyprianus epiſt. ad Iubaianum. Non igitur baptiſmum ἀπλῶς Novatus negabat, qui ipſe baptizaret, ſed Catholicorum baptiſmum non agnoſcebat, quia ab his baptizatos pro baptizatis non habebat.

[a] Cap. 15. pag. 129.

THESIS VII.

Pergit deinde Socinus, *Cum*, inquit, *in nono Nicena ſynodi canone, vt apud Rufinum*[b] *extat, Clericos Catharos, qui iidem planè ſunt, qui Nouatiani, ſi per pœnitentiam ad Eccleſiam converterentur, & Eccleſiaſtica dogmata confiterentur, in ſuo ordine ſuſcipi debere decretum fuerit, nulla prorſus baptiſmi mentione facta: ſatis conſtare videtur, non ſemper neque in omnibus baptiſmum ab Eccleſia requiſitum fuiſſe.* Argumẽtum planè ſiculneum. Nam quid attinebat baptiſmi meminiſſe, cùm Cathari ſive Novatiani omnes minimùm ſemel eſſent baptizati: ſæpe etiam bis, vti illi, qui prius à Catholicis eſſent baptizati; ac poſtea à Novatianis rebaptizati? Cyprianum quidem & Africanos patres fatemur credidiſſe rebaptizari eos debere: ſed hi Novatianorum baptiſmum non magis pro baptiſmo habebant, quam Novatiani baptiſmum Catholicorum: quæ Africanorum Patrum ſententia ab alijs, etiam eorum ſucceſſoribus, fuit improbata.

[b] Ruf. lib. 1. c. 6.

THE-

THESIS VIII.

Nec respondere ijs contentus Socinus, quæ pro Catholica sententia adduci possunt, Scripturarum testimonia & rationes aliquot adfert ad commentum suum firmandum. Primum est diuinum testimonium, quod pluribus locis inuenitur, *Iohannem quidam aquâ baptizâsse, Christum vero Spiritu Sancto baptizare.* Vnde concludit, *proprium esse Christianorum, non aquâ, sed Spiritu Sancto baptizari.* At Catholicæ Ecclesiæ indicium est aquæ & spiritus baptismi non pugnare, sed in legitimo baptismi vsu conjungi.

a Luc. 3. 16. Act. 1. 5. v. 11. 6.

THESIS IX.

Alterum testimonium est ex 1. Cor. 17. *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Hæc verba,* inquit, *omne de baptismo præceptum ipsi* (Paulo) *datum excludere videntur.* Sed sententia si Apostoli esset, se nequaquam missum esse ad baptizandum, non ibidem diceret, se Caium & Chrispum baptizâsse, & Stephanæ domûm: vt nunc nihil dicam de duodecim viris Ephesijs, Act. xix. quos à Paulo esse baptizatos & vniuersa censet antiquitas, atque etiam Socinus agnoscit. Quare hoc solum vult Apostolus, se principaliter missum esse ad docendum Evangelium, eoque baptismum fere alijs commisisse, quorum semper illi aderat copia.

THESIS X.

Tertium argumentum est Gal. 111 27. *Quicunq; enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Hæc, inquit, *aperte ostendunt aliquos fuisse inter eos, ad quos scribit, qui vel non essent, vel possent non esse baptizati.* Quod alibi penius declarat, *vis,* inquit, *illius pronominis est, vt omnium rerum quasdam sine homines ab aliis omnibus secernat et quidem in iis ipsis, de quibus vel cum quibus est sermo.* Sed QVICVNQVE vniuersaliter accipi debet: quia sententia est, cujuscunque fueritis conditionis. Sequitur enim continuò: *Non est Judæus*

Iudæus, neq; Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus aut fœmina: omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu. Atque vt concedamus certos tantùm signari, ianè dici potest non alios excludi, quam partim eos qui verbum audirent, & baptismi essent candidati, vt catechumeni: partim qui absq; fide in Christum baptizati essent, vt hypocritæ.

THESIS XI.

Quartum testimonium petitur ex verbis istis initij cap. VI. ad Hebræos, *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur, non rursùm iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei in Christum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum et iudicij æterni.* Hic inquit, Socinus, *rudimenta Christianæ disciplinæ enarrantur, nec tamen ipse aquæ baptismus inter ea commemoratur.* At nos planè ejus mentionem fieri dicimus, cum dicitur *baptismatum doctrina.* hoc est, initialis doctrina de baptismatis. Baptismata verò dicitur, non quia pluria, sed quia plurium: nam vnum quidem specie, sed numero sunt multa.

THESIS XII.

Quintum testimonium est, quia Petri I. ep. cap. III. dicatur, *Cui rei correspondens exemplar baptismi nos quoq; seruat, non quo carnis sordes abiiciuntur, sed quo fit, vt bona conscientia Deum interroget.* Ait Socinus, *non ad eum modum locuturum fuisse Petrum, si aqua baptismus omnibus suscipiendus esset: sed alia quavis ratione, qua ritum illum non ita deprimeret, ac nō magnifaciendum esse indicaret.* Sed profectò non si interioris baptismi proprium esse dicatur, quod hominem salvet, eò exteriorem baptismum suscipi debere negatur, quia alius est hujus baptismi finis: nempe vt sit initi cum Deo fœderis signum ac sigillum, promissionem Evangelij signans, & obsignans: quæ & justa ratio est, cur fœderatis omnibus sit præceptus.

THE-

THESIS XIII.

Quinque iſtis Scripturarum teſtimonijs tres rationes adjungit Socinus. Earum prima eſt, *Quod cùm Chriſti diſciplina tota ſpiritualis ſit, & interiorem hominem reſpiciat, ac propterea in vniuerſum ab externis, iiſque certis & conſtitutis ritibus tantum non abhorreat, ea ſolum externa ſalti omnino requirens, quæ ab interiore novo homine neceſſario proficiſcuntur: nullus eiuſmodi ritus Chriſti Eccleſiæ preſcriptus cenſeri debeat, qui apertiſſimis verbis, id eſt, quo nullum non modò dubitationi, ſed ne tergiverſationi quidem locum relinquant, inſtitutus, & perpetuo ſervandus traditus fuerit.* Sed profectò ſi negare volumus neceſſitatem baptiſmi eò quod ſit ceremonia, etiam cœnæ Dominicæ neceſsitatem tollere licet, quæ & ipſa ritus eſt externus. Si eò retinemus cœnam, quia clarum habet mandatum: ne baptiſmus negligi poteſt, qui non minus apertè præcipitur. Scio ſecus videri Socino. Sed quid agas iſtis, quibus in meridie Sol lucet? adeò vt etiam in clariſſimo dogmate de Filij Deitate, & pro peccatis noſtris ſatisfactione, Cimmeriæ illi tenebræ ſint?

THESIS XIV.

Altera ratio eſt, quòd *nullum ex novi fœderis libris exemplum proferri poſſit baptiſmi aquæ iis miniſtrati, qui vel in Chriſtiana religione alti atque educati eſſent; vel poſtquam adoleviſſent, ſe Chriſtianos eſſe publicè ac perpetuo profiteri non fuiſſent.* Hæc ratio Anabaptiſtis quidem repugnat, quibuscum negotium erat Socino: Catholicis nō item, apud quos qui è Chriſtianis naſcuntur in infantia baptizantur: qui grandiore ætate converteruntur, per baptiſmum ſtatim profiteri incipiunt Chriſtianiſmum.

THESIS XV.

Tertia vltimaq; ejus ratio eſt, *quod permulti veteres non quis præſtantiores Chriſtiani aquæ baptiſmo tincti nō fuerint*: vt non Apollos ſolum, de quo Act. xviii. ſed ipſi Apoſtoli,

&

& LXX. discipuli, item illi centum & viginti, de quibus Act. 1. 15. & quingenti illi fratres, quibus semel Dominum Iesum, postquam resurrexerat à mortuis, visum fuisse Paulus scribit 1. Cor. xv. 6. Videamus de singulis. Apollonem fuisse baptizatum baptismate Christi, censent Chrysostomus, & Oecumenius in cap. XVIII. Act. Atq; vt hoc non esset, baptismate Ioannis baptizatus erat; quales vtrùm iterum baptizari potuerint, vel si potuerint, an omnino debuerint, in controversia est: quemadmodum disp. de Ioannis baptismo ostendimus. Apostolum Andream à Iohanne, cujus fuerat discipulus, [a] fuisse baptizatum, etiam Socinus concedit. De cæteris idem multi existimant. Alij malunt baptizatos esse ab ipso Christo, qui etsi ordinariè non per se, sed per discipulos baptizaret, vt scimus ex Ioh. IV. tamen aliquem vel aliquos potuit baptizasse, vt haberet baptizatos, per quos baptizaret alios: quemadmodum Augustinus censet epist. CVIII. ad Seleucianum. Imò ab Euodio, Apostoli Petri successore, scriptum dicitur, non solum B. Virginem, sed etiam S. Petrum ab ipso Christo esse baptizatos: vt testis est Nicephorus lib. II. Histor. cap. III. & Euthymius in cap. III. Ioh. atq; ex his Bellarminus lib. de baptis. cap. IX. Quare, ex horum sententia, aliquos omnino baptizarit Iohannes aut Christus, ab his verò baptizati sunt cæteri: quod etiam ad discipulos extendi debet. Quanquam etsi concederetur, vt Iohannes, licet non baptizatus, tamen mandato Dei baptizabat, ita Apostolos & LXX. discipulos, etsi non essent baptizati, à Christo tamen baptizandi alios habuisse mandatum: nihil hoc Socinum juvaret, quia alia eorum ratio est, qui ἀμέσως vocati sunt à Christo ad baptizandum, alia illorum, ad quos mittebantur.

[a] Ioh. 1. 37. 41.

THESIS XVI.

Vidimus de priori quæstione, Vtrum, si haberi possit baptismus, necessarius sit. Accedo nunc ad alteram, Vtrùm, si haberi non possit, privatio ejus condemnet. de quo hæc nostra sententia est: quanquam baptismo nos adstringat Deus

Deus, vbi haberi potest: non tamen ita externo sacramento alligare, vt non possit, aut nolit absque eo hominem salvare. Sanè annis illis quadraginta, quibus Israëlitæ in eremo fuerunt, circumcisio fuit intermissa: vt legimus Ios. v. 5. At quis omnes interea natos & denatos adjudicet morti æternæ?

THESIS XVII.

Et sanè, si baptismus esset absolutè necessarius: vti dixit Christus, *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvabitur*, etiam dixisset, *Qui non crediderit, et non baptizatus fuerit, damnabitur*. At nunc tantummodo ait, *Qui non crediderit, damnabitur*.

THESIS XVIII.

Adhæc quomodo infantes fidelium, si baptizari ante mortem non potuerunt, damnabuntur, cùm Deus in lege promittat, *se misericordiam ostensurum in millesimam vsque generationem colentium eum?* sanè si in millesimam, quomodo non in primam.

Exod. 20. 6.

THESIS XIX.

Etiam Deus Abrahamo, inquit, Gen. XVII. 7. *Ero Deus tuus et seminis tui*. Et Pet. Act. II. 39. *Non vobis modò, sed et liberis vestris, facta est promissio, et iis, qui à longè sunt*. Etiam Pauli est Rom. XI. 16. *Si radix sancta, etiam rami*. Et 1. Cor. VII. 11. licet parentum alteruter sit infidelis, tamen ob alterius fidem *liberi sancti* esse dicuntur.

THESIS XX.

Objectant verba Christi Ioh. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest ingredi in regnum cœlorum*: qui locus de internâ regeneratione intelligi debet, cùm aqua & spiritus ponantur pro aqua spirituali. Vel si cum antiquis de aqua externa agi malis, locus *de illis intelligendus est, qui possunt et contemnunt baptizari*: vt interpretatur Lombardus.

THE-

THESIS XXI.

Etiam veterum multos obijciunt, qui infantes, si citra baptismum discesserint, adjudicent gehennæ tormentis: vt sunt Augustinus epist. CXXVI. ad Hieronymum, & lib. I. de anima & eius origine cap. IX. & l. III. c. XIII. & alibi passim: item scriptor Hypognosticon. lib. V. Fulgentius lib. de Incarnat. & gratia Christi, & lib. de fide ad Petrum Diaconum cap. III. & XXIX. & lib. I. de verit. prædestinat. & Gregorius M. lib. IX. Moral. cap. XVI. &c.

THESIS XXII.

Sed horum sententiam juniores meritò improbarunt. Vide quæ fusè adversus eam disputat Bernardus ep. LXXVII. Ac similiter sensit eius ὁμώνυμος Petrus Blesensis Serm. XXII. de S. Trinitate. *Sufficit Spiritus & aqua: sufficit spiritus & sanguis, si aquam non excluſit contemptus religionis, sed articulus necessitatis: sufficiet spiritus solus, quia testimonium ipsius pondus habet.* Similiterque idem Serm. XXIV. in festo Iacobi: *Sufficit sicui testimonium fidei dabit Spiritus Sanctus inhabitans & baptismus: vel spiritus & martyrium: vel etiam solus spiritus, vbi articulus necessitatis aquam excluſit, non contemptus religionis.*

THESIS XXIII.

Quid quod Augustinum Augustino opponere possumus? Nihil enim clarius apertiusque verbis iltis lib. V. de baptismo contra Donatistas: *Etiam atque etiam considerans inveni, non tantùm passionem pro nomine Christi, id quod ex Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi, in angustiis temporum, succurri non potest.*

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE BAPTISMO IOHANNIS

THESIS I.

TRia hæc de baptismo Iohannis ordine consideràbimus. I. Quatenus conveniat cum baptismo Apostolorum, & quomodo differat. II. An ex ijs, quæ de baptizatis à Iohanne narrantur in Actis recte colligant Anabaptistæ, eos qui semel baptizati fuerunt, iterum posse baptizari. III. Cur Christus, qui à peccato omni immunis erat, baptizàri voluerit baptismate Iohannis, quod erat baptisma pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

[a] Act. 19. 3. 4. 5. 6.

THESIS II.

Baptismus Iohannis & Christi sive Apostolorum primùm in eo conveniunt, quod vterque è cœlo fuerit, non ab hominibus. De baptismate Iohannis cognoscimus inde, quòd ipse apud cognominem Evangelistam [b] dicat, *Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit.* Item quia dicitur [c] *verbum Domini factum ad Iohannem*, quo motus ille [d] *venit*

[b] Ioh. 1. 33.
[c] Luc. 3. 2.
[d] Ibid. vers. 3.

in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum. Quia item, qui baptizari à Iohanne noluissent, *consilium Dei spreviſſe* dicantur. Nec obscurè idem indicat historia de Christo *interrogante* [f] *sacerdotes & seniores populi, baptisma Iohannis unde esset, è cœlo, an ex hominibus?*

e Luc. 7. 30.

f Matt. 21, 25.

THESIS III.

Spissus igitur est error Sociniani Ostorodij cum scribit [g], *Non posse ex scriptis Apostolorum & Evangelistarum demonstrari, Iohannem divino mandato baptizâsse.* Cui hac parte præeunt Pontificij doctores. Vti Bellarminus, cum ait [h]: *Baptismus Iohannis ab ipso Iohanne institutus erat: quia in Scripturis passim vocatur baptismus Iohannis: ista autem denominatio non potest significare Iohannem ministrum tantum fuisse eius baptismi, sed etiam auctorem.* Quod argumentum nullius est ponderis. Nec enim baptismus ille Iohannis dicitur, quasi Iohannem habuerit auctorem; sed partim quia Iohannes baptismum suum primus promulgavit & inchoavit, cùm Apostoli administrârint baptismum à Christo promulgatum: partim quia baptismus Iohannis cedebat alteri spiritualium donorum copiâ atq; vbertate, quam ab Apostolis baptizati consequebantur.

g In institut. Germanic, cap. 30.

h Lib. 1, de baptis. cap. 20.

THESIS IV.

Distinctiuncula tamen mollire sententiam suam postea conatur Bellarminus, cùm dicit, *Deum solùm in genere inspirâsse, & inspiratione illâ mandâsse, vt baptizaret: sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipsum Iohannem instituisse, non à Deo præscriptum accepisse.* Quibus similia habet Maldonatus. ' *Si*, inquit, *spectes, primam originem, baptismus Iohannis cœlestis fuit: quia non propriâ voluntate, sed divino instinctu Iohannes baptizavit: si verò spectes ritum & effectum, nihil habebat baptismus ille, nisi humanum.* Verùm & ritum, & effectum Deo tribuere oportet, qui Iohannem miserat, vt tingeret aquâ in remissionem peccatorum: quemadmodum postea planius fiet.

a T. 1. de sacramentis disp. 2. qu. 3.

THESIS V.

Quod si Deus est auctor eius baptismi, satis liquet, baptismum Iohannis & Christi convenire causa efficiente principali. Nam Christus quidem baptismum mandavit Apostolis: sed *Deus* [b] *per Filium locutus est* eique *non* [c] *ex manu ra Spiritum dedit*. Quare Christi Baptismus mandatum habet Trinitatis, quæ Iohannem ad baptizandum misit, & cum Christus baptizaretur, baptismum Iohannis admirandæ revelationis testimonio confirmavit.

[b] Hebr. 1. 1.
[c] Ioh. 3. 34.

THESIS VI.

Si verò baptismus Iohannis fuerit à Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto, non dubium, quin etiam Iohannes baptizârit in nomine, hoc est confessione atque invocatione Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Siquidem non potuit in alius nomine baptizare, quam qui *misit eum ad baptizandum*, vt est Ioh. 1. 33. At misit eum Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

THESIS VII.

Verum, inquit Bellarminus, *baptismus Iohannis non habuit invocationem Trinitatis, quia neq; Scriptura, neq; vlla Patrum traditio id habet*. Argumentum imbelle, cum idem dici possit de baptismate discipulorum Christi ante passionem eius. De eo tamen non dubitavit Lombardus [d] scribere, *Si quæritur, in qua forma tunc* (ante Christi resurrectionem) *baptizârint Apostoli, sanè dici potest, in nomine Trinitatis: scilicet in ea forma, in qua postea baptizaverunt gentes, quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum.*

[d] Lib. 4. sent. dist. 3. lit. G.

THESIS VIII.

Nec idcirco, cùm Iohannem in Patris Filij & Spiritus S. nomine baptizâsse dicimus, illud volumus, eum in baptizãdo exprimere solere personas Trinitatis: sed hoc dicimus, eum non in suo, sed Dei nomine, qui personarum ratione est trinus, semper baptizâsse. De formulâ verò, qui in baptizando

baptizando vti solet, cum taceat Scriptura, neque nos certi quicquam dicere possumus. Bellarminus quidem ait, *valde esse probabile, Iohannem nullâ omnino formulâ verborum vti usurviſse.* At nobis parum probabile videtur, muta cerimonia vti voluisse. Incerta, sed verisimilior est sententia Ambrosij [b] & Hieronymi [c], item Lombardi, Alensis, Paludani, Thomæ, atq; aliorum, quibus placet, Iohannem hâc, similivè formulâ vsũ esse, *Baptizo te in nomine venturi Messiæ.* Quod colligunt ex verbis istis Act. XIX. 4. *Iohannes baptizavit baptisma pœnitentiæ populo dicens, in venientem post ipsum vt crederent, hoc est, in Christum Iesum.* Tamen hæc perpetua esse formula non potuit. Nam vt de Christo nihil nunc dicam (quem ridiculum fuisset baptizare in nomine venturi Messiæ) nec cæteros, postquam Christus ministerium suum orsus esset, potuit formulâ isthac baptizare. At tum quoq; baptismum Iohannis durâsse, cognoscimus ex Ioh. IV. 2. Verùm esto, vt eâ semper formula Iohannes sit vsus: sic quoq; in nomine Trinitatis baptizarit. Nam cur hoc minùs de Iohanne dici debeat, quam de Apostolis, qui in nomine Iesu dicuntur baptizâsse Act. II. 38. Et tamen in Trinitatis nomine eos baptizâsse ait Ambrosius, quia Christi nomen complectatur tum Patrem, qui *vnxit Filium oleo lætitiæ præconsortibus suis* [d]; tum Filium, cui *Pater dedit spiritum non ad mensuram* [e]; tum Spiritum Sanctum, qui est ipsa *vnctio.* [f] Quem secutus Nicolaus I. pronunciat, legitimum fore baptismum, etsi in formula solius Iesu mentio fiat, quia videlicet *institutio Christi non de vocibus, sed de rebus sit intelligenda.* Qua de re etiam Caietanum vide in Thomam. [g] Atque ex his satis liquet, non Apostolorum tantùm baptismum, sed Iohannis etiam Deum habere auctorem, & in Dei nomine administrari solere.

a Lib. 1. de bapt. c. 20.

b Lib. 1. de Spiritu S. cap. 3.

c In Cap. 2. Ioelis.

d Psal. 45. 8.

e Ioh. 3. 34.

f 1. Ioh. 2. 27.

g Par. 3. q. 66. art. 6.

THESIS IX.

Præterea convenit vterq; baptismus materiali, quia vtrobique tinctio facta est aquâ. De Iohannis baptismo constat ex Matt. III. 11. Marc. 1. 8. Apostolos verò aquâ baptizâsse, docemur Act. VIII. 36 & X. 47.

THESIS X.

Denique conveniunt etiam formâ, quæ in relatione ad rem signatam & obsignatam consistit. Nam tam baptismus Iohannis quam Christi in remissionem peccatorum fiebat. De illo legimus Marci 1. 4. & Luc. III. 3. *Erat Iohannes in deserto baptizans & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* De hoc vero dicitur Act. II. 38. *Baptizetur unusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.* Et Act. XXII. 16. Paulus Ananiæ inquit, *Exsurge, baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine Christi.* Adde quod sacramenta sunt sigilla doctrinæ ejus, quam Dei nomine minister annunciat. Atqui Iohannes à Deo missus fuit ad docendum, vt remissio peccatorum obtingeret omnibus, qui pœnitentiam agerent, & crederent in venturum Messiam. Nam Zachacarias de filio ait Luc. 1. 76. *Præibis faciem Domini ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissione peccatorum eius.* Et Act. III. 4. dicitur *Iohannes baptizâsse baptismapœnitentiæ populo dicit, In venientem post ipsũ vt crederent, hoc est, in Iesum Christum.* Remissionem vero peccatorum esse Christi beneficium docebat Iohannes his verbis, *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Vbi passionem Christi respici, rectè agnoscit Thomas [a], cum ait. *Non est credendum, quod ignoraverit Iohannes Christum ad passionem venturum. Ipse enim dixerat,* Ecce agnus Dei, *pronuncians immolationem futuram.* Nec alia Patrum mens. Nam & Iustinus Martyr [b] ait verba illa esse *symbolon supplicii crucis*: & Hylarius [c] dicit appellari agnum, vt innocentia Christi & passio demonstretur: & Epiphanius [d] docet, *agnum irrationalem* (hoc est typicum) *deducere nos ad magnum agnum ac cœlestem*: hoc est Christum. Vt audiendus non sit Bellarminus, cùm dicit [e] *Iohannem nihil expressè docuisse de passione. Nam ut vocavit illum agnum Dei, potuisse referri ad innocentiam & mansuetudinem, etiamsi ipse Iohannes non fuisset.*

[a] 2. 2. q. 2. art. 7.
[b] Dialogo cum Tryph. Iud. p. 200. edit. Commel.
[c] Lib. de Patris & Filij vnitate, circa finem.
[d] Hæres. 8. quæ est Epicureorum.
[e] Lib. 1. de bap. c. 23. ad 3. argument. 1.

THESIS

THESIS XI.

At inquit idem Bellarminus [f], Iohannis *baptismus dicitur baptismus pœnitentiæ*, vt Mat. III. 11. Luc. III. 3. Act. XIII. 24. & XIX. 4. *Christi verò baptismus nusquam dicitur baptismus pœnitentiæ, sed lauacrum regenerationis*, Tit. III. 5. vnde colligit, Iohannem non baptizâsse in remissionem peccatorum. At cogitare oportuit, baptismum Iohannis non *dictum* dici *baptismum pœnitentiæ*, sed addi *in remissionem peccatorum*. Respondet Bellarminus, *remissionem peccatorum non nisi baptismo, sed pœnitentiæ, ad quam prouocabat*. Quod pleniùs declaraturus adjungit, *pœnitentiam contrario se modo habuisse ad baptismum Christi & Iohannis: quia baptismum Iohannis sequitur pœnitentia, vt eius effectus: baptismum Christi præcedit, vt eius dispositio*. Nempe ex illius mente, baptismus Iohannis gignit pœnitentiam, pœnitentia disponit ad Christi baptismum, baptismus Christi causat remissionem peccatorum: atque ita pœnitentia quidem immediatus, remissio verò peccatorum non nisi mediatus est effectus baptismatis Iohannis. Quæ vt vera essent, negari tamen non posset, baptismum Iohannis dari in remissionem peccatorũ. Iam vero quod pœnitentiam baptismi eius effectum facit, id nos pernegamus. Legimus quidem apud Marcum. *Iohannem baptizâsse, & prædicâsse*. Sed hoc κατ' ἔνιον οὐ τρόπον, dictum est. Nec enim vocationem à baptismo ordiebatur, sed vti Apostoli posteà fecerunt, ita ipse etiam priùs prædicabat, deinde baptizabat, nec baptizabat alios, quàm qui ducerentur pœnitudine peccatorum. Itaque alibi, vbi temporis ordo seruatur, prædicatio quidem pœnitentiæ, hæc autem baptismo Iohannis præponitur: vt Matth. III. 1. 2. 3. & 6. ac Luc. III. 3. 7.

[f] Lib. 1. de bapt. cap. 23.

THESIS XII.

At alterum quoque arietem intorquet Bellarminus [a]: vti

[a] Lib. 1. de baptis. c. 22.

& Cornelius Iansenius [b], Maldonatus [c], atque alij. Obiectant enim, quod Iohannes baptista [d] distinguat baptismum suum à baptismo Christi, quia ipse baptizet in aqua, hic baptizaturus sit in Spiritu, sine quo non est remissio peccatorum. Quasi baptismi vox vtrobique similiter capitur, ac non priori loco aquæ baptismus intelligatur, qui communibus Spiritus Sancti donis inuisibiliter datis separari non debet: posteriori verò loco sermo sit de effusione donorum visibili, quæ die pentecostes facta narratur à Luca [e], *Apparuerunt*, inquit, *in Apostolis dispertita lingua tanquam ignis, seditque Spiritus Sanctus super singulos eorum*. Huius interpretationis quem certiorem laudemus testem possumus, quàm Salvatorem & Apostolum Petrum? Atqui Christus ipse [f] post resurrectionem dixit Apostolis, *Iohannes quidem baptizavit aquâ: vos autem baptizabimini Spiritu S. non post multos dies*. Petrus autem [g] ait *Recordatus autem sum verborum Domini; sicut dixit, Iohannes quidem baptizavit aquâ, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto*.

b Concordiæ Evang. c. 30.
c de sacramentis T. 1. disput. spect. 2.
d Matth. 3. 11.
e Act. 2. 3.
f Act. 1. 5.
g Act. 11. 16.

THESIS XIII.

Non ignoro viris aliquot eruditis placere, vt in verbis baptistæ externum hominis ministerium distinguatur ab eo, quod intus præstat Spiritus Sanctus: vt simile sit illi 1. Cor. III. 6. *Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dedit*. Verùm etsi sententiam hanc sanam esse fatemur, priorem tamen interpretationem magis nunc probamus, partim quia Christus & Petrus aperte ita explicant (non velle dicere cum Bellarmino, tantummodo esse alluſioné, nimis frigidū est) partim quia omnes Evangelistæ *baptizabit* quàm *baptizat* dicere maluerunt; partim quia etiam futurum tempus respicit, quod Iohannes subjungit, *Qui post me venturus est, fortior me est*.

Illo

THESIS XIV.

Illo præterea argumento pugnat Bellarminus [a]: quòd Iohannes non esset Saluator, vt baptizare potuerit in remissionem peccatorum, sed solùm Salvatoris præcursor [b] ad parandas ejus vias. Quasi non ipsa etiam Veteris Testamenti sacramenta obsignârint remissionem: vnde Circumcisio appellatur *sigillum* [c] *iustitiæ fidei*. Aut quasi Iohannes in fuerit præcursor, vt non doceret totam salutis rationem, & pœnitentiam inquam, & fidem in Christum, & studium operum bonorum. De pœnitentia legimus Matth. III. 2. *Agite pœnitentiam*. De fide, Ioh. I. 29. *Videns Christum ad se venientem dicit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. De operibus bonis Luc. III. 8. *Facite fructus pœnitentiæ dignos*. Quare Iohannes etiam fecit, quod Timotheo præcipit Apostolus 1. cap. IV. 16. *Hoc facient te ipsum servabis*, (puta instrumentaliter) *& eos, qui te audiunt*. Ac similiter loquitur Iacobus V. 20.

[a] Lib. 1. de bap. c. 11.
[b] Luc. 1. 76.
[c] Rom. 4. 11.

THESIS XV.

Idem Bellarminus Patrum multos allegat, qui existimâsse videntur, Iohannis baptismum non obsignâsse remissionem peccatorum, sed fuisse in sola aqua: quales sunt Scriptor de Cardinalibus Christi oper. Serm. de baptismo Christi [d] *Præparabat viam Domino Iohannes lavando exterius corpora, vt præcederet exterius lavacrum secuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur*. Ambrosius in Psal. XXXVI. *Audîstis hodie legi, quia Iohannes baptizabat in Aenon iuxta Salim. Aenon dicitur oculus supplicioru Salim ipse ascendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia prævidet. Et ideo confugit ad baptismatis sacramentum, vt peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat esse suppliciis. Et forte supplicia prævidet, qui baptizatur baptismo pœnitentiæ: at vero illegratiã spectat, qui baptizatur in Christo.*

[d] parag. 4.

Christo. Baptismus ergo Iohannis, oculis suppliciorum est baptismus Christi, oculus gratiarum. Hieronimus adversus Luciferianos [a]: *Iste ergo talis tantusque Spiritum Sanctum non dedit, quem Cornelius centurio, antequam baptizaretur, accepit? Respondeo quæso, cur non dederit? Sed ignorans. Audi quid Scripturæ doceant: Iohannis Baptisma non tam peccata dimittebat, quam baptismatis pœnitentiæ fuit in peccatorum remissionem, id est, in futuram remissionem, quæ esset postea per sanctificationem Christi subsequuntura.* Augustinus T. 7. de baptismo contra Donat. lib. v. cap. 10. *Quapropter quanquam ita credam baptizâsse Iohannem in aqua pœnitentiæ, & remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitteretur peccatum, reipsa verò in Domini baptismo id fieret: sicut resurrectio quæ expectatur in finem, spe in nobis facta est, sicut dicit idem Apostolus: quia simul nos excitavit, & simul sedere fecit in cœlestibus.* Interim non paucos commemorat Bellarminus, qui tale nihil dicant ac ille opinatur: vti scriptorem quæst. ad Orthod. quæst. xxxvii. Hilarium in matth. can. v. Optatum lib. v. Ambrosium lib. 11. in Luc. cap. 11. pluresque alios.

[a] Fol. 138.

THESIS XVI.

Verùm vt multos Patrum eius fuisse sententiæ agnoscimus, ita nec desunt qui dissentiant. Vti Basilius orat. quomodo aliquis baptizetur baptismate, quod est in Evangelio D.N. Iesu Christi [a]: *Τὸ δὲ βάπτισμα τὸ μυστικὸν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδόθη μὲν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ἔχει τὸ δῶρον, ὅσον ἡ ἐπ' αὐτῷ πίστις. Ἀλλὰ τί προσῆλθε τοῖς ἐξομολογουμένοις τὰς ἁμαρτίας, ὅσας εἶχεν· ἢ οὐ βαπτίζεται ὁ τῷ Ἰωάννῃ βαπτιζόμενος, ἢ οὐδὲν ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἀφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων.* *Iohannis baptisma multis modis excelluit* (Mosis baptisma) *Nullam enim præsius faciebat ad gratiam Dei & Christi ipsius perveniendi dilationem. Simul itaque accesserat quis et peccata sua, quæcunque & qualiacunque fuissent, confessus fuerat, in Iordanis fluvium baptizabatur, & confestim peccatorum remissionem accipiebat.* Etiam Cornelius Iansenius in concordia Evangelica [b] fatetur,

[a] Pag. 585. ed. Basil. a. 1551.

[b] Cap. 13.

ur, hanc fuisse sententiam Prudentij Cathemer. hymno VII. vbi de baptismo Iohannis ita canit.

Hortator ille primus & doctor noua
Fuit salutis: nam sacrato in flumine
Veterum piatas lavat errorum notas:
Sed tincta postquam membra defecaverat,
Cœlo refulgens influebat spiritus.
Hoc ex lavacro labe demptâ criminum,
Ibant renati non secus, quàm si rudis
Auri recocta vena pulcrum splendeat:
Micet metalli sive lux argentei
Sudùm polito præmitens purgamine.

Idem Iansenius fatetur similiter sensisse B. Ambrosium, cuius hæc verba lib. 1. de Spiritu Sancto cap. III. *Ille qui negaverunt se scire Spiritum Sanctum, quamvis baptizatos se dicerent in Iohannis baptismo, baptizati sunt postea, quia Iohannes in remissionem peccatorum, in adventientis Iesu, non in suo baptizavit nomine. Et ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Iohannes baptizare solebat, acceperant.* Imò Augustinus ipse, etsi in diversa est sententia, tamen cum diversum sentientibus pugnaciter contendere non vult. Sic enim scribit lib. v. contra Donatistas cap. x. *Ne quisquam contendat, etiam in baptismo Iohannis dimissa esse peccata; sed aliquam ampliorem sanctificationem eis, quos Paulus denuo iussit baptizari, per baptismum Christi esse collatam, unago pugnaciter.*

THESIS XVII.

Bellarminus cùm hæc negare non posset, quæstionē esse ait, *non an baptismus remittat peccata ex devotione & fide accedentium:* (quomodo Patres, quos diximus, intelligere jubet) *sed an baptismus Iohannis, vti Christi baptismus, peccata remittat vi sua, vel ex opere operato.* Sed de opere operato quod ait, nos vt Scholasticorum commentum aversamur:

nec

nec enim signa sacramentalia conferunt spiritualem gratiam per se ac vi actionis suæ, verum dispositivè duntaxat: effectivè ea est ab assistante virtute Spiritus Sancti: vt ostendimus disp. de Sacramentorum vi & efficacia.

THESIS XVIII.

Hactenus egimus de baptismatis vtriusque conuenientia: nunc, in quibus ea differant, videamus. Primum discrimen est ratione temporis. Nam *Lex & Prophetæ vsque ad Iohannem*: vt dicitur Matth. xi. 13. Vnde liquet, ministerium Iohannis non pertinere ad V. T. Rursum Iohannes erat præcursor Christi, missus vt pararet vias eius, quemadmodum dicitur Marc. 1. eoque nec ministerium eius erat Novi Testamenti; vt qui prænunciârit Messiam, non qui venisset, sed qui venturus esset, vt ipse loquitur: quod non incarnationis, sed ministerij ratione intelligi debet. Quamquam cùm Præsentem monstrârit Christum, etiam dicere poterat, *qui veniret*. Vt igitur qui Aaronico baptismate tingebantur, jussi sunt credere in Christum venturum, Apostolico verò baptismate tincti credebant in Christum, qui venisset: ita Iohannes baptizans credere jubebat in Christum, qui veniret. Ergo baptismus eius nec erat Veteris Testamenti, nec dicebat Novi Testamenti, sed eius tèporis, in quo & Vetus desineret, & Novum inciperet Testamentum. Vnde Tertullianus [a] Iohannem vocat *limitem, in quo cessavit Iudaismus, & cœperit Christianismus*. Nazianzenus [b] *stem* [illegible] *interstitium, inter vetus & novum Testamentum intermedium*.

[a] Adversus Marc. lib. 4.

[b] Orat. 39. quæ est in sancta lumina pag. 633. edit. Morell.

THESIS XIX.

Magis tamen ministerium eius pertinebat ad Novum Testamentum quam Vetus. Nam [illegible] rectè ex Rege & cum Rege eo censetur, quem præcurrit. Vnde baptismus Iohannis à scriptore quæst. ad Orthodoxos, qui apud Iustinum

num invenitur[c], vocatur προοίμιον τῶ ἐυαγγελίου τῆς χάριτος. Etiam ex Thoma Bellarminus[d] ait, *baptisma Iohannis non pertinuisse ad legem veterem, sed potiùs ad novam.* Et hæc de primo discrimine.

[c] qu. 37. p. 322.
[d] Lib. 1. de bapt. c. 19.

THESIS XX.

Præterea discrepant, quod baptismus Iohannis à Deo quidem erat, sed non à Christo, nisi qua idem est natura cum Patre & Spiritu Sancto, atque actiones Dei externæ sunt indiviſæ: at baptismus Apostolorum est à Christo, vt Mediatore, in terris promulgatus: nec dubium, quin semper apertè atque expresse in eius nomine sit administratus, sive primæ tertiæque etiam personæ fieret mentio, sive solius Iesu: quod de Iohannis baptismo asseverari non potest.

THESIS XXI.

Adhæc cum baptismate Christi conjunctus erat Spiritus Sanctus, hoc est, vberior spiritus mensura; imò plerisque baptizatis per manuum impositionem conferebatur donum linguarum & prophetiæ, quod Spiritus nomine in Scripturis signatur.

THESIS XXII.

Atque hæc satis ostendunt baptismum Iohannis & Christi partim eundem esse, partim diversum: sed cũ ἀτελὲς potissimum ratio haberi debeat, magis eundem quam alium esse, quia vterque administrabatur in remissionem. Vnde etiam liquet, quid statuere oporteat de istoc decreto Concilij, Tridentini sess. VII. can. 1. de baptismo: *Siquis dixerit baptismum Iohannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit.* Vbi eandem vim vtriusque baptismatis esse negant, quia illius effectus fuerit pœnitentia, non remissio peccatorum: huius remissio peccatorum, non pœnitentia. Sic enim Bellarminus & Pontificiorũ alij interpretãtur.

THESIS XXIII.

Atque vt verum diceret Concilium: tamen sic quoq; patet

tet, longè alium eius ſpiritum eſſe quàm Auguſtini. Nam etſi is quoq; remiſſionem peccatorum à Iohannis baptiſmate ſepararet: tamen, vt ſupra vidimus, non anathema dicit ijs qui diſſentirent, ſed negat ſe cum ijs pugnaciter contendere velle. Laudabiliter ſanè. Nam vidit ſanctiſſimus antiſtes, etſi hic erret aliquis, non periclitari ſalutem, non convelli fidem, non lœdi pietatem. Eſt enim ſolùm controuerſia de ceremonia temporis ante multa ſecula præteriti, & qui non diu durarit: de qua ſeu hanc, ſeu illam ſententiam ſequaris, ſalva permaneat doctrina de pœnitentia, fide, & pietate.

THESIS XXIV.

De prima quæſtione hæc dicta ſunto. Nunc videamus, vtrùm ex ijs, quæ de duodecim viris à Iohanne baptizatis narrat Lucas Act. xix. rectè colligant Anabaptiſtæ, eos qui ritè ſemel fuerint baptizati, iterum poſſe baptizari. Nos Catholicæ Eccleſiæ judicium ſequentes id pernegamus. Sanè mirè quidem in eius loci enarratione variant interpretes: ſed tamen nulla eorum ex poſitio Anabaptiſtis favet. Triplex interpretamentum adducere contenti erimus. Eorum vnum eſt, vt propter particulas relativas μὲν & δὲ, verba illa ἐβαπτίσθησαν δὲ Pauli eſſe dicantur, Lucæ autem verba incipiant verſu ſeq. vbi particula μὲν reſpondeat verſui tertio & quarto.

THESIS XXV.

Objicit adverſus hanc interpretationem Bellarminus, quod ex ea ſequatur, viros iſtos bis eſſe a paulo baptizatos. Sed vel non intelligit quid velint ſententiæ huius auctores, vel ſciens calumniatur. Nam hoc aiunt, primùm generatim dici de toto Iohannis miniſterio, quod baptizaverit baptiſmo pœnitentiæ, hoc eſt, & concionibus, & baptiſmo ad pœnitentiam homines provocarit: deinde verò ſpeciatim addi, quo ordine & modo baptiſmum adminiſtrarit: nempe vt prius ſit hortatus, vt crederent in Chriſtum, deinde eos in Chriſti nomine baptizarit: denique adjungi, poſtquam Paulus & doctrinam Iohannis vt Evangelicam, & baptiſmum

mum eius, vt Chriſtianum, approbaſſet: baptizatis à Iohanne, non quidem iteraſſe baptiſmum, ſed tantummodo impoſuiſſe manus, vt acceperent Spiritum Sanctum, hoc eſt donum linguarum & prophetiæ, quod diſcipuli iſti in Eccleſia vigere ignorabant, nedum vt ipſi illud accepiſſent.

THESIS XXVI.

Altera ejus loci interpretatio eſt, vt ſermo ſit ἀναπαθήτως, nec ὅτι ſit relativa, ſed tranſitiva particula: aliter ſi eſſet, Lucam inquiunt non fuiſſe dicturum, ἀκηκόοτες ὅτι, ſed οἱ ὅτι ἀκούσαντες ἐισὶν vel potiùs, οἱ ὅτι ἀκηκόοτες ἐισὶν. hoc eſt, *Qui verò audierunt illum.* Movet etiam eos, quod cum diſcipuli illi dixiſſent, ſe baptizatos fuiſſe εἰς Ἰωάνου βάπτισμα, Paulus doceat eos, qualis fuerit Iohannis doctrina. Vnde colligunt ab aliquo Iohannis diſcipulo cum baptiſmus eius locum amplius non haberet, aquâ tinctos eſſe; vel cum ritè poſſet vſurpari, malè in Iohannis nomen, non Chriſti, fuiſſe baptizatos: atq; ideo poſtquam de doctrina Iohannis rectius fuiſſent inſtructi à Paulo, fuiſſe ab eo non tam rebaptizatos, quàm baptizatos, quia prior baptiſmus non fuiſſet verus baptiſmus.

THESIS XXVII.

Huic ſententiæ favet Optatus Milevitanus lib. v. qui ait eo illegitimum fuiſſe eorum baptiſmum, quia poſt inſtitutum à Domino baptiſmum eſſent baptizati. [a] *Ante*, inquit, *præcepta* (hoc eſt antequam Chriſtus præcepiſſet baptiſmũ) *baptiſma Iohannis, cũ eſſet imperfectũ perfectũ* (lego, *pro perfecto*) *indicatum eſt ab eo, cui nemo indicat. Et quia quaſi limes quidam fixus eſſet iuſſionis, inter tempora antecedentia & ſequentia: cùm apud Epheſum baptizarentur aliqui in baptiſmate Iohannis poſt præcepta, hos videns beatiſſimus Paulus interrogavit, An accepiſſent Spiritum Sanctum?* Et mox: *ſic baptizati erant, quemadmodum multi à Iohanne fuerunt baptizati. Si qui ante legem* (hoc eſt mandatum Chriſti) *baptizati ſunt, ad indulgentiam pertinuerunt. Hi verò qui apud Epheſum*

[a] Pag. 149. & 150. edit. Coum.

Ephesum post legem, Iohannis baptismate baptizati fuisse leguntur, post leges in sacramento erraverunt. Quia iam introductum fuerat baptisma Domini, & exclusum fuerat servi. Iam enim terminum temporis fixerat Christus, dicendo, A diebus Iohannis vsque in hodiernum. Post hodiernum iam non licebit, quod heri licuit. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apostoli Pauli, qui non post personam operarij interrogabat, sed post rem. Cui res, non persona displicuit.

THESIS XXVIII.

Partim cum Optato convenit, partim disconvenit scriptor commentariorum in epist. Pauli, qui Ambrosio tribuuntur. Is enim in cap. III. ad Gal. ita scribit: *Iohannes in remissionem peccatorum in advenientis Iesu, non in suo baptizatu nomine: & ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Iohannes baptizare solebat, acceperat.* Nec multum abit Lombardus in IV. Sent. dist. 2. quem sequitur Alensis. Autumant enim illi spem eos posuisse in baptismo Iohannis, nec novisse Trinitatem: atque eò tanquam non ritè baptizatos, iterum fuisse baptizandos.

THESIS XXIX.

Tertia illorum sententia est, qui & ritè antea baptizatos, & postea nihilominus rebaptizatos censent: quę, si Optatum & Ambrosianum illum interpretem excipias, omnium antiquorum sententia est. Sed in eo hi quoque differunt, quòd plurimi aqua tantum baptizâsse Iohannem putãt: aliqui verò remissionem peccatorum à Iohannis baptismate minimè separant. Priorem, si sententiam sequimur, satis liquet, baptizatos à Iohanne non solùm potuisse, sed etiam debuisse iterum ab Apostolis baptizari: atque hoc Paulum apud Lucam dicere, veteres illi arbitrantur: sed nihil hoc Anabaptistas juvabit, quia sic planè alius erit baptismus Iohannis quam Christi: illi autem eundem baptismum posse repeti cõtendũt. Nobis nihilominus ea sententia imprimis improbatur

batur, partim propter ea, quæ antea adduximus : partim quia, si planè alius erat Iohannis baptismus, sequitur Christum non sanctificasse nostrum baptismum in suo corpore.

THESIS XXX.

Longè igitur verisimilius sentiunt Patrum alij, qui statuunt, baptizatos à Iohanne iterum baptizari potuisse ab Apostolis, non quia tantoperè â priori differat horum baptismus, quasi is solus remissionem peccatorũ obsignârit, sed quia tantũm tamen inter eos discriminis sit, vt ratio cõmoda possit adferri, cur Deus vellet ab Iohanne baptizatos rebaptizari ab Apostolis; baptizatis verò ab Apostolis baptisma repeti nollet. Ratio ea non tantùm erit, quod Apostolicum baptisma comitaretur spiritualium charismatum copia: sed etiam, tum quod à Christo ἀμέσως esset promulgatum, & explicitè apertèque in ejus nomine fieret, tum quod pro diversa fidelium ætate potuit sacramentum initiationis variare. Fidelium enim alij crediderunt in Christum venturum, alii in eum qui veniret, & quasi in via esset, alij in eum qui jam venisset. Primis instituta fuit circumcisio, alteris baptisma Iohannis, tertiis baptismus Christi. Quemadmodum igitur quod circumcisi baptizarentur à Iohanne, nihil derogabat efficaciæ circumcisionis: ita neq; si à Iohanne baptizati iterum ab Apostolis baptizati fuerint, quicquam efficaciæ, quam Iohannis baptisma habuit, detrahetur.

THESIS XXXI.

Hanc qui sententiam sequuntur, vt scopum illorum Pauli verborum apud Lucam vrgent, & pro se magnos jactant ex antiquitate auctores: ita eo etiam pugnant argumento, quod Marci 1. 5. Matth. 111. 5. & Luc. 111. 12. scribitur, *Ibant ad Iohannem, vt baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Iudæa, & omnes regiones vicinæ Iordani.* Quare rari eo tem-

pore erant, quos non baptizasset Iohannes. Atqui post ascē-sionē Domini primo Pentecostes die, cùm Petrus prædicas-set baptismum Christi, baptizati sunt tria millia, & paulò post quinque millia. Hos inter non dubitant illi, fuisse eti-am aliquos a Iohanne baptizatos prius. Neque enim ve-risimile est, curiosè inquisisse Apostolos, utrùm in turba illa laterent aliqui à Iohanne prius baptizati, quos nefas esset i-terum baptizare.

THESIS XXXII.

Cæterum sic quoque facilè occurritur Anabaptistis. Nam etsi vterque baptismus ratione *totius* rectè vnum bap-tisma dicatur: tamen cùm etiam aliquod inter ea discrimen sit, vt antea ostendimus; satis liquet, non si concedamus, a Iohanne baptizatos iterum fuisse baptizandos ab Apos-tolis, eo sequi, Christi baptismate baptizatos iterum immer-gi oportere.

THESIS XXXIII.

Superest quæstio tertia, Cur etiam Christus baptizari voluerit baptismo Iohannis. Rationes ejus rei variæ sunt: inter alias ista, quod *baptismate suo Iohannis baptisma com-probavit*: ut ait Hieronymus in Matth. c. III. Sed illa im-primis nobilis, quod uti circumcisionem susceperit, vt eo sig-no populo Iudæorum adscriberetur: ita etiam baptismum susceperit conveniebat, vt eo pacto jungeretur populo Christianorum, nostrumque in corpore suo baptismum sanctificaret, vt Hilarius ait in Matth. can. II. Adde quod, dum illud, quod omnibus erat imperaturus, ipse facit prior, præit nobis humilitatis exemplo, ne gravemur nos servi accipere Domini baptisma, cùm ipse Dominus non sit de-dignatus petere baptisma servi: vt est apud Augusti-num.[a]

[a] T. 9. tract. 5. in Evangel. Io-hannis.

THE-

THESIS XXXIV.

Nec obſtare illud potuit, quod ipſe eſſet ab omni peccato immunis: Iohannes autem baptizaret baptiſmate pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Nam cùm Chriſtus veniſſet, non quidem in carne peccati, ſed tamen in ſimilitudine carnis peccati: etiam conveniebat, vt ſimile cum peccatoribus ſignum ſuſciperet, atque ita nobis in omnibus ſimilis fieret excepto peccato: quemadmodum dicitur ad Heb. cap. 11. 17. Nempe hac etiam parte peccatorum perſonam ſuſcipere voluit, qui noſtra in ſe peccata ſuſceperat. Quam rationem aſſignat Nazianzenus [b] orat. in ſancta lumina.

[b] Pag. 633. edit. Morel.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE ANABAPTISMO.

THESIS I.

ITerandum non esse baptismum, semper Ecclesiæ judicium fuit: sed cur iterari non deberet, haud satis convênit inter doctores. Bellarminus quidem [a], cur Eucharistia magis quàm baptismus repeti possit, aliam posse adferri causam negat, quàm quod vti in circumcisione carni imprimebatur character, itidem in baptismo indelebilis character animæ imprimatur. Ac præit ei hac parte Concilium Tridentinum [b]; quando ait: *Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.*

a Lib. 2. de sacram. cap. 22.

b Sess. 7. de sacram. in genere can. 9.

THESIS II.

Imò etiam Augustinus ab charactere istiusmodi causam arcessere videtur, lib. 11. contra epist. Parmen. cap. XIII, vbi de privato agens, quem militari notâ signavit sive desertor, sive qui nunquam militavit, in hunc modum scribit:

scribitt *Si fortè militiæ characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & impetratâ iam veniâ militare cœperit: numquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An fortè minùs herent sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, cùm videamus nec apostatas carere baptismate, quibus vtique pœnitentiam redeuntibus, non restituitur, & ideò omitti non posse indicatur.* Postrema verba etiam citat Gratianus[a]. Sed nihil Pontificios juvat. Nec enim similitudo ea vlterius extendi debet, quàm quod vti in desertore, vel quem desertor signârit notâ militari, si ab Imperatore veniâ impetratâ militare cœperit, non repetitur militiæ character: similiter nec repeti debeat baptismus, qui est character militiæ Christianæ. Vnde minimè consequitur, reale aliquid imprimi animæ, quòd etiam maneat in desertore: quando, vt dici solet, figurativa non est argumentativa.

[a] De Consecr. dist. 4. cap. nullus autem.

THESIS III.

Idem Bellarminus, ad characterem hunc probandum, testes laudat Dionysium Areopagitam Hierarch. Eccles. cap. II, part. I. Cyrillum Hieros. Catech. IV. & XVII. Basil. orat. XII. quæ est exhortat. ad baptism. Nazianzenum orat. in sanctum lavacrum, Ambrosium lib. 1. de Spiritu Sancto. item de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. VII. Epiphanium hæres. VIII. quæ est Epicureorum, Chrysostomum homil. II. & XIV. in epist. ad Eph. Augustinum lib. VI. de baptismo cap. I. atque alibi. Sed Patres isti nihil aliud dicunt, quàm promissionem Evangelij in Sacramento nobis obsignari. Quod nostram magis causam juvat, quàm adversarij: quippe qui neget sacramentis nobis gratiam obsignari: ac reformatæ Ecclesiæ doctores eo nomine damnet, quod ea appellent sigilla, quasi id non faciant exemplo Pauli, qui

b Rom.4.17. σημεῖον ἀσπιμᾶς vocat b σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως.

THESIS IV.

At longè etiam minus præsidij pro charactere idem invenit in Scripturis. Citat illic quidem Apostolicum illud 2. Cor.1.20.21. *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et Ephes.1.13.14. *In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis.* Et Eph.IV.30. *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.* Sed clarum est, loqui Apostolum, non de characteris commento, sed arrhabone Spiritus, quo velut sigillo obsignatur fides in spem gloriosæ resurrectionis, & hæreditatis cœlestis. Quod si internam hanc Christi gratiam κατ' ἐξοχὴν characteris nomine lubet insignire, non repugnamus: sed dicimus, hujusmodi characterem non tantùm in baptismo imprimi, sed etiam in cœna: quod de fictitio suo charactere negant Pontificij.

THESIS V.

Ex his liquet, Pontificios ficulno niti præsidio, quando ex characteris commento concludunt, baptismum iterari non debere. Deinceps videamus, quibus idem argumentis probent antiquiores, & juniorum plerique. Primùm illa adferemus, quæ vt probabiliter aliquid concludant, nihil tamen solidè evincunt. Cujusmodi est, quod baptizemur in Christi mortem: Christus autem semel tantùm sit mortuus. Pugnat eo argumento Basilius de Spiritu S. cap. XV. Εἰ δὲ δίδαμεν τὸ σωτήριον βάπτισμα, ἐπειδὴ οὔτε ἐστὶν ὁ Χριστὸς οὐ πολλὰ βέβηκε, οὐδὲ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ἣν τύπος ἐστὶ τὸ βάπτισμα. *Verum novimus salutiferum baptisma, quandoquidem una est pro mundo mors, & una ex mortuis resurrectio, quarum figura est baptismus.* Aug. vel alius potiùs de vera & falsa pœnit. c. III.

Sicut

Sicut ſemel Chriſtus crucifixus eſt, ſic baptiſmus iterandus non eſt. Vnâ enim morte ſuâ omnes redemit, vt amplius mori non oporteat: quod videns Eccleſia, intellexit, non iterandum baptiſma. Iſidorus lib. 11. de offic. Eccleſ. cap. XXIV: *Semel autem nos oportet in Chriſto lavari, quia Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. Si enim vnus Deus, & fides vna eſt; neceſſarium eſt, vt & vnum baptiſma ſit: quia & Chriſti mors vna pro nobis eſt, in cuius imagine mergimur, per myſterium ſacri fontis, vt conſepeliamur Chriſto, morientes huic mundo, & ab iiſdem aquis, quibus in forma reſurrectionis eius emergimur per myſterium, non reverſuri ad corruptionem, ſicut & ille minimè revertitur ad mortem.* Damaſcenus lib. IV. Orthodox. fid. cap. X: Ὥσπερ ἅπαξ ἐσταυρώθη ὁ τοῦ Κυρίου θάνατος, οὕτως καὶ ἅπαξ δεῖ βαπτίζεσθαι. *Quemadmodum ſemel completa eſt Domini mors, ſic ſemel oportet baptizari.* Vnde & concludit, repetitionem baptiſmi ritè collati eſſe ἀναίδειγμα Χριστοῦ.

THESIS VI.

Sed hæc ratio parùm firma eſt, quia quod ſemel factum eſt, poteſt ſæpius repræſentari: quomodo ſæpius repetitur ſacramentum Euchariſtiæ, quod fit in recordationem mortis Dominicæ.[a]

[a] 1. Cor. 11. 24. 25. 26.

THESIS VII.

Idem veteres probare conantur, ex verbis iſtis Chriſti[b], *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lavet, ſed eſt mundus totus.* Vnde ita colligunt, cùm per baptiſmum loti ſimus à peccatis, non opus eſſe, vt iterum per baptiſmum à peccatis abluamur: ſed ſatis eſſe, ſi pedes laventur, hoc eſt, ſi à concupiſcentia, & vitioſis affectibus mundemur. Auguſtinus lib. 11. de baptiſmo contra Donatiſtas cap. XIV: *Quid ſit pernicioſius, utrùm omnino*

[b] Ioh. 13. 10.

non baptizari, an rebaptizari, indicare difficile est. Iterum *de vtraque re Domini sententiam. Nam & Petro dixit, Qui lotus est, non habet necessitatem iterum lavandi. Et Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum.* Similiter idem serm. XXVIII. ad fratres, & tractatu LVII. in Ioh. Item Fulgentius de fide ad Petrum cap. XXXVI. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm intra Ecclesiam Catholicam, sed etiam apud hæreticos, qui in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti baptizantur, esse posse &c. ideo baptisma, etsi ab hæreticis fuerit administratum, modo in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti fuerit factum, venerabiliter agnoscendum, & ob hoc nullatenus iterandum esse, iuxta dictum Christi: Semel lotus non indiget, nisi vt pedes lavet.* Eopse modo Christi verba interpretantur scriptor libri de Cardinalibus Christi operibus Cypriano tributi, serm. de ablutione pedum, item de Cœna: Pacianus epist. 1. contra Novatianos, Ambrosius lib. de ijs, qui mysteriis initiantur cap. VI. Gregorius lib. IX. regist. cap. XXXIX. Beda in Ioh. c. XIII. & Bernardus serm. de Cœna Domini.

THESIS VIII.

Sed neque hæc ratio firma est; quia etiam postquam baptismo sumus abluti, polluimus nos peccato. At iterum immundos non esse iterum baptizandos, nullis fidiculis ex istis verbis extorquebitur.

THESIS IX.

Adhæc pugnant veteres verbis divini scriptoris ad Hebr. VI. 4. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & prolapsi sunt, rursum renovari ad pœnitentiam.* Vbi, quod Græcè est φωτισθέντας sive illuminati, hoc Syrus vertit *baptizati.* Et Iustinus Martyr. Apolog. II. atq;

alij

alii baptisma vocant φωτισμόν. Itaque omnes penè veteres hinc probant baptismum non posse iterari. Vt Ambrosius lib. II. de pœnitentia cap. II. Epiphanius hæresi LIX. quæ est contra Catharos, Hieronymus lib. II. contra Iovinianum, Augustinus in inchoatione comment. in epist. ad Rom. Cyrillus lib. V. in Ioh. cap. XVII. Damascenus lib. IV. de fide cap. X. item ad hunc locum, Chrysostomus, Theodoretus, Primasius, Sedulius, Haimo, Theophylactus, Oecumenius.

THESIS X.

Sed interpretatio ista huic loco non satis convenit. Rectiùs Anselmus, Lyranus, Hugo, alij, qui verba ista intelligunt de blasphemia in Spiritum S. quæ non remittetur in hoc seculo, neque in futuro, ut Christus ait Matth. XII. 32. sive de peccato ad mortem: pro quo rogari non vult Iohannes prioris epist. c. V. 16.

THESIS XI.

Præterea dogma hoc probari censent eo, quod Eph. IV. dicitur *vnum baptisma*. Est hæc sententia Leonis Papæ, vt liquet ex Grat. Decret. de Consecr. dist. IV. can. Non licet. Item Thomæ in IV. sent. dist. III. Communem autem fuisse hanc opinionem indicat Venerabilis Hugo lib. II. de sacramentis part. VI. cap. XIII. *Apostolus dicit, Vna fides, vnum baptisma. Hac enim autoritate vniversi vtuntur. Quod ergo vnum est, geminari non potest. Quapropter valde rationabili definitione à sanctis Patribus institutum est, vt qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nullâ ratione illud iteratò accipiat, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam: hoc est sive à Catholico, sive ab haretico fuerit baptizatus.* Clarè indicat, non videri sibi divinum, sed sanctorum Patrum institutum; tale tamen, quod admodum probabiliter

probabiliter ex dictis Apostoli verbis elici possit.

THESIS XII.

Sed sanè argumentum hoc quoque planè est infirmum. Nam cùm vnum baptisma dicitur, intelligitur vnum non numero, sed specie: sive vnum idem valet, quod commune omnibus: quia non respicitur vnitas vsurpationis, sed vnitas partium substantialium, aquæ scilicet, & verbi. Adde quod etiam 1 Cor. x. 17. *unus panis* dicitur, nec inde tamen consequitur, Eucharistiæ sacramentum repeti non debere. Imò de vnitate baptismi agens Apostolus ad Ephes. IV. addit *una fides*: nec tamen hoc impedit, quo minus repeti & possit, & debeat fidei confessio.

THESIS XIII.

Vera autem ratio, cur baptismus non sit iterandus, est voluntas divina, ut rectè docet Scotus [a], & Gabriel Biel. Esse verò hanc Dei voluntatem, quadruplici indicio cognoscimus. Primùm, quia nec in loco proprio, vbi baptismus instituitur à Christo, nec alibi vsquam iterare baptismum jubemur. Quod de Cœna dici non potest, cùm de ea legamus 1. Cor. XI. 25. *Hoc facite,* QVOTIESCVNQVE *bibetis, in mei recordationem.* Respondet Bellarminus, *posse responderi, quod respondit Lutherus Carolostadio in lib. contra cœlestes Prophetas, de nomine sacramenti, non esse quidem scriptum, ut baptismus repetatur, sed neq; esse scriptum, ut non repetatur. Et quod Augustinus lib.* VII. *de Trinit. cap.* IV. *dicit de nomine trium personarum: Dicimus in Deo tres personas, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit.* At profectò nimium quantum inter hæc & istud interest. Nam etsi sacramenti & personarum vocabula Scripturis non contineantur, res tamen, quæ ijs vocabulis signatur, sacris literis docetur. At hoc de iteratione baptismi dici non potest.

[a] d. 6. q. 7.

THE-

THESIS XIV.

Idem inde cognoscimus, quod cum tot baptizatorum exempla in Scripturis legamus (ut Act. 11. 38. VIII. 12. 13. 38. IX. 18. X. 48. XVI. 15. XVIII. 8. & 1. Cor. I. 14. 15. 16.) tamen nullum rebaptizatum fuisse legimus. Imò Corinthios & Galatas lapsos non iterum baptizatos vel baptizandos esse ait Apostolus, sed revocat eos ad promissionem & consolationem baptismi priùs susceptí. 1. Cor. VI. 11, 12. 13. & Gal. III. 27. Objicit Bellarminus. quòd *Act.* XIX. *Paulus iussit baptizari eos, qui fuerant à Iohanne Baptista baptizati.* Quod etsi concederemus, causam ejus non juvaret, quia Iohannis & Christi baptismum non solùm differre dicit[a] significationis & efficaciæ gradu, sed substantia ipsa. Nunc autem de eo, quod sibi sumit, certant recentiores Theologi, & adhuc sub judice lis est.

[a] Lib. 1. de baptis. c. 20.

THESIS XV.

Præterea argumento est, quod circumcisio non repetebatur, sed pascha: circumcisioni autem successit baptismus, uti paschalis agni esui Sacra Cœna.

THESIS XVI.

Denique idem ostendit historia Ecclesiæ. Nam idem docent Cyprianus epist. LXXIII. Ambros. lib. II. de Pœnit. cap. II. Hieronymus ad Ephes. IV. Augustinus lib. 1. contra Cresconium cap. XXVIII. atque alij innumeri. Imò nullus doctor Catholicus hactenus fuit, qui dixerit baptismum ritè baptizati repeti debere.

THESIS XVII.

Neque nescimus Hemerobaptistas putasse, salvari nemi-

neminem, nisi quotidiè (vnde & ἀναβαπτισταὶ dicebantur) baptizarentur, & ita à peccatis mundarentur. Sed isti Iudæorum secta erant, vt cognoscimus ex Epiphanio, Iudæorum sectâ septimadecimâ.

THESIS XVIII.

Marcionitarum verò, qui baptismum iterari & tertiari posse dicebant, non est quod ratio habeatur: cùm ab Ecclesia semper in hæreticorum numeros sint relati. Adferam de his locum Epiphanij contra Marcionistas hæres. XLII: *Cùm (Marcion) corrupisset in ciuitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inuentus esset, excogitauit præstigiator sibi ipsi secundum lauacrum, asserens, licere vsque ad tria lauacra, hoc est, tres baptismos, dare in remissionem peccatorum. quò siquis lapsus esset post primum, pœnitentiâ actâ accipiat secundum, & tertium similiter, si in delicto post secundum comperiatur.* Quomodo verò hoc dogma suum probârit, ibidem Epiphanius subjungit. Nempe primum baptisma inde collegisse ait, quod Christus baptizatus est à Iohanne alterum tertiumque exinde, quod idem dixerit, Βάπτισμα ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς θέλω ἵνα ἤδη τελεσθῇ αὐτό. Item, Ποτήριον ἔχω πιεῖν, καὶ πῶς θέλω, ἵνα ἤδη φλεγθῇ αὐτό. Vterque locus a Marcione è Pseudevangelio videtur desumptus. Prior simile aliquid habet verbis Christi apud Luc. XII. 50. alter verbis ejus apud Matth. XX. 22. 23. sed loquitur ibi Christus, non de aquæ baptismo, sed sanguinis, hoc est, passione & morte suâ.

THESIS XIX.

Quod diximus de Marcionitis, idem in Aëtianis locum habet. De quibus ita idem Epiphanius hæresi LXXVI. quæ est Anomœorum [a]: Ὁ τέτων ἡγεμὼν ἔσπευδε ἐκείνοις ἴσα ψευδόμενος κελεύειν, ὡς καὶ αὐτὸς βαπτισθεὶς τῷ βίῳ, φῶς ἐκεῖ σήμερον

[a] Pag. 419.

πρώτου, ἀναβαπτίζει τοὺς ἀπὸ βαπτισθέντας, ἃ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων οὐκ ἀναβαπτίζει ἐκ ἀφέσεως, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν.

Horum (Aëtianorum) *successor Eunomius falso nomine vocatus, qui adhuc superest in vita, magnum & temerarium sacrilegium, rebaptizat iam baptizatos, non solùm eos, qui ab orthodoxis, & sectis aliis ad ipsum veniunt. sed etiam eos, qui ab ipsis Arrianis.*

THESIS XX.

Objiciunt aliqui, etiam Cyprianum, & coëpiscopos anabaptismum defendisse. Sed falluntur. Nam omnes isti falsi fuere, neminem ritè baptizatum iterum baptizare fas esse. Solùm controversia fuit, de veritate & efficacia baptismi, quem hæretici contulissent. Nam quia isti sunt extra Ecclesiam, nec nisi in Ecclesia est remissio peccatorum, sanctificatio, & promissio vitæ æternæ: eò baptismum illorum pro nuda ceremonia, imò non tam pro sacramento, quam pollutione sacramenti habebant.

THESIS XXI.

Abundè ex his liquet, Dei esse voluntatem, vt ne iteretur baptismus. Porrò voluntas Dei non potest esse irrationabilis: quod fateri etiam cogeremur, si rationem nesciremus. Nunc ea obscura non est, quod patebit consideranti proprium baptismi finem: qui est, vt signet & obsignet spiritualem nativitatem nostram, sive insitionem in Christum, & receptionem in familiam ejus. Hoc in altero sacramento, quod est S. Cœna, locum non habet, quia hæc est signum ac sigillum non regenerationis, sed nutritionis ac alimoniæ spiritualis; non fœderis iniri, sed continuati. Nempe vt carnalis generatio semel fit, sed cibum sæpè necesse habemus sumere ad corpus nutriendum, ita semel per baptismum renascimur, sed sæpe per Cœnam nutrimur. Vtitur hoc argumento,

mento, non solùm Thomas, & Scholastici, sed etiam Augustinus tract. XI. in Ioh. *Rectè intellexit Nicodemus nativitatem carnis. Sic & tu intellige nativitatem spiritus &c. Quomodo uterus non potest repeti, sic nec baptismus.* Et tract. XII. in Ioh. *Regeneratio spiritualis una est, sicut generatio carnalis una est.*

THESIS XXII.

Vtrùm verò hæc ratio sit necessaria ex natura rei, ita vt propter eam non potuerit Deus aliter velle aut instituere, quod Sotus putabat: an verò absolutè aliter potuerit, sed ratio ea congruenter applicetur ad institutum de non iterando baptismo; quod Gabriel & alij maluerunt: hoc, quia non pertinet ad Ecclesiæ dogmata, Scholasticis disceptandum relinquimus.

a d. 3. qu. vnica art. 9.

THESIS XXIII.

Adversus ea, quæ diximus, objiciunt aliqui, si baptismus sigillum sit fœderis initi, saltem rebaptizari eos debere, qui peccatis conscientiam vastantibus Christo & ejus fœderi renunciârunt. Sed sponte hæc corruunt, si attendamus naturam fœderis, quod in baptismo obsignatur. Nam vti olim in circumcisione, ita nunc in baptismo, Deus quidem promittit gratiam & vitam æternam: homo autem fidem & obedientiam pollicetur. Quod si à pacto resiliat homo, amittit ille quidem jus postulandi vitam æternam: at, qui semper pacto stat, Deus, non perdit jus suum in hominem. Atqui baptismus additur fœderi ex parte Dei. Si igitur non ex parte Dei, sed hominis, rumpitur fœdus: nihil attinet repeti, quod ex parte Dei obsignabat: sed duntaxat opus est, vt homo per pœnitentiam redeat ad Deum, quò percipiat fœderis in baptismo initi fructum. Nempe hic res se habet, vti in matrimonio: Quemadmodum enim maritus, si vxorem adulteram retinere volet, non eam novo sibi copulat matri-

matrimonio, ſed ad prius revocat fœdus: ſimiliter Deus ſpiritualiter fornicantes, ad conjugii ſpiritualis ſemel initi fœdus redire iterum jubet.

THESIS XXIV.

Scrupulum etiam injicere de iſtis conantur, qui fidem ſimulantes baptiſmum perceperint. Nam quia baptiſmus talibus non fuit fœderis ſigillum, eo exiſtimare aliquis poſsit, baptizari iterum tales debere, vbi, hypocriſi exutâ, fideles eſſe cœperint. Sed hîc etiam in conſiderationem venit, quod defectus fuerit ex parte hominis, non Dei, qui nulli baptizato non ponenti obicem per peccatum gratiam negat ſalutarem. Quare de his ita ſtatuimus, vbi poſitâ hypocriſi credere incipiunt, priorem baptiſmum, qui antea manis erat ceremonia, atque adeò profanatio ſacramenti, fieri ſigillum ejus fœderis, quod Deus init cum credentibus.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE PÆDOBAPTISMO.

THESIS I.

DE Pædobaptismo primùm illud in controversiam venit, vtrùm in Scripturis habeat fundamentum. Pontificij, vti in alijs non paucis, ita hac parte miram produnt inconstantiam. Nam quando laborant, vt pædobaptismum adstruant, provocant ad Scripturas. Ita Eccius [a] quatuor pro eo argumenta ex Scripturis promit. Etiam Bellarminus [b] ait, *hanc veritatem in Scriptura tribus argumentis probari.* Ac subjungit tandem: *Licet enim non inveniamus expresse mandatum, vt baptizemus infantes: tamen id & colligitur* SATIS APERTE *ex Scripturis, vt suprà ostendimus.* Nec dubitant illum ex ijsdem demonstrare tum Franciscus Suarez [c], tum Gregorius de Valentia [d]. Imò Romanorum ea Episcoporum sententia est. Vt de Innocentio tertio ex Decretalibus [e] liquet: ac de Pio quinto ex Catechismo [f], qui juxta decretum Concilij Tridentini ad Parachos, Pontificis ejus jussu, editus fuit. At ijdem, quod dextrâ ædificârunt, sinistrâ destruentes, negant Pædobaptismum posse è Scripturis probari, cùm earum imperfectionem

a Enchirid. cap. 30.
b Lib. de baptismo cap. 8.
c T. 4. in Thom. fol. 255.
d Lib. de baptismo cap. 1. paragr. 3.
e Decret. lib. 3. Tit. 42. cap. 3. Maiores.
f Cap. de baptismi sacramento pag. 167. edit. Lov. 2. 1567.

fectionem tuentur adversus Ecclesias Reformatas. Facit hoc Costerus [g], qui cum dixisset, *omnia fidei mysteria cetera, creditu et scitu necessaria in corde Ecclesiæ esse clarissimè exarata: in membranis tam Novi quàm Veteris Testamenti multa desiderari:* mox exemplis id probaturus, ait, *à B. Augustino ad Apostolicam Traditionem extra Scripturam referri baptismum parvulorum.* Et Bellarminus ipse lib. IV. de Verbo Dei cap. IV. *Baptisma infantum contra Anabaptistas ex Scripturis Lutherani probare non possunt, Catholici non solent.* Et Gretzerus in defensione Bellarmini [h], agens de parvulorum baptismo, & more non rebaptizandi eos, quos hæretici baptizarunt, *Secluſa*, inquit, *traditione non scriptâ, utrum unquam ex sacra Scriptura sectarij evincent, ut ut nihil intentatum relinquant.* Similiaq; apud alios legere est.

g In Enchir. Loc. de sacr. Script. p. 47. edit. Col. a. 1612.

h T. 1. de verbo Dei defensione cap. 9. lib. 4.

THESIS II.

Nos verò vt scripturarum perfectionem in dubium vocare nefas ducimus; ita quin parvulorum baptismus solidè ex ijs possit evinci, minimè ambigimus. Vt ita sentiamus, his movemur argumentis.

THESIS III.

Primùm quia perpetua & constans est Dei voluntas, vt non federatis negetur federis signum. At infantes etiam sunt in numero federatorum. Prius pronunciatum docemur verbis Dei Genes. XVII. 13. *Erit q. pactum meum in carne vestra in fedus perpetuum.* Vbi fedus, hoc est federis signum, omni posteritate Abrahæ, quicum singulare Deus pepigerat fedus, in carne gestari jubet. Etiam vers. 14. hanc addit comminationem, *Masculus, cuius caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Idem probatur ex Matth. XXVIII. 19. vbi discipulis ac federatis omnibus baptismi signum jubet conferri.

THESIS IV.

Alterum verò pronunciatum, quo infantes quoque ad fedus & Ecclesiam Dei pertinere dicebamus, probatur tum ex formula federis Genes. XVII. 7. *Ero Deus tuus & seminis tui*: tum ex eo, quod infantes non minus quàm adulti circumcidebantur. Perabsurdum verò est, vt per Messiæ adventum imminutum sit fedus; cumque in Veteri Testimento etiam se extenderit ad infantes, in novo solos spectet adultos. Præterea si infantes etiam salvantur, quomodo non sunt Ecclesiæ membra, cum extra eam non sit salus? Ecclesiæ enim proprium est, quod eam Christus *dilexit & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo*: vt ait Apost. Eph. v. 26. Idem ostendunt Ecclesiæ privilegia in symbolo commemorata. Nam credimus primùm *Ecclesiam sanctam Catholicam*: deinde, *communionem Sanctorum, remissionem peccatorum, resurrectionem carnis, & vitam æternam*. Vbi intelligi debet resurrectio gloriosa, quæ est ad vitam. Nam solius Ecclesiæ privilegia commemorantur: vnde nec mortis æternæ mentio fit, quia ea reprobos manet, non electos Dei. Atqui quatuor ista Ecclesiæ privilegia infantibus etiam conveniunt. Sunt igitur membra Ecclesiæ sanctæ Catholicæ.

THESIS V.

Alterum argumentum est mandatum Christi, quod legimus Matth. XXVIII. 19. Vniversali autem mandato posito pars ejus negari non debet. Nihil igitur obstat, quod non dicatur, *etiam infantes baptizate*: quia nec dicitur, *tantum adultos baptizate*. Argumentum hoc planius fiet Christi verba consideranti, Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, &c. *Profecti igitur discipulos facite* OMNES *gentes, baptizantes eos in nomen Patris, Filii & Spiritus Sancti*,

Sancti, docentes eos ſervare omnia, quæ præcepi vobis. Vbi tria facit Chriſtus, jubet diſcipulos colligi in ſcholam ſuam, jubet eos baptiſmi ſigillo obſignari, tanquam federatos & domeſticos: jubet eos doceri cultum Domini & officium ſuum. Et ſanè ſi Deus cùm Abrahamo præcepit, vt federatos circumciſionis ſigno inauguraret, etiam comprehendit infantes: Chriſtus quoque eos federatos inter complexus fuit, cùm Apoſtolis præciperet, vt baptiſmo fœdus obſignaret. Eadem enim vtriuſque federis ſubſtantia eſt: ac licet ſacramenta tum ſignis varient, tum obiecti amplitudine (quia illic ſoli Abrahæ filij ſecundùm carnem: hic vniuerſè omnes fideles obſignantur) tamen vetus mandatum de federatis, eoſque inter infantes inauguradis, vim ſuam retinet. Nempe etſi circumciſio eſt legis ceremonialis, tamen obſignatio federatorum eſt perpetui legis. Eaque ratio eſt, cur neceſſe non fuerit Chriſtum nominatim de infantibus præcipere, quia fruſtra repetijſſet, quod in veteri Teſtamento jam traditum erat.

THESIS VI.

Tertium argumentum ſuppeditat Apoſtolus Petrus Act. 11. 39. 40. *Baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim facta eſt promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſcunque videlicet advocauerit Dominus Deus noſter.* Vbi ita argumentatur Apoſtolus: Quibus facta eſt promiſſio gratiæ, illi debent baptizari in remiſſionem peccatorum, vt accipiant Spiritum Sanctum. At vobis & liberis veſtris facta eſt promiſſio. Fit mentio autem liberorum ἀνηβῶν ſine diſcretione ætatis. Vnde liquet non minus parvulos à Petro comprehendi, quam cum Deus diceret Abrahamo, *Ero Deus tuus & ſeminis tui.*

THESIS VII.

Quartum eſt argumentum, Qui per carnalem generationem à primo parente trahunt originale peccatum: nec tamen excluduntur regno cœlorum: in his regeneratio locum habet in hac vita: ad proinde baptiſmate fraudari non debent, regenerationis ſigno ac ſigillo. Atqui etiam fidelium infantes naſcuntur cum originali peccato: quod nullus negat Catholicus. Eoſdem verò ingredi regnum cœlorum, eoque Chriſti eſſe, nec illi diffitentur, qui illorum baptiſmum negant. Nullum autem in cœleſte regnum venire, vel Chriſti eſſe, niſi qui regeneratus fuerit per Spiritum Chriſti, apertè ait Salvator Ioh. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua et ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum.* Et Apoſtolus Rom. VIII. 9. *Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt eius.* Quare fidelium infantes non ſunt excludendi à baptiſmo: vt qui regenerationem efficaciter obſignet, vnde & lavacrum regenerationis appellatur Tit. III. 5.

THESIS VIII.

Quintum argumentum petitur à facto dictoque Chriſti, quod legimus Matth. XIX. 13. *Tunc oblati ſunt ei parvuli* (τὰ παιδία) *vt manus eis imponeret et orare: diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus verò ait eis: Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire: talium enim eſt regnum cœlorum. Et cum impoſuiſſet eis manus, abiit inde.* Quæ etiam repetũtur Mar. X. 14. & Luc. XVIII. 16. vbi additur, *Amen dico vobis, quiſquis non receperit regnum Dei, vt parvulus, nõ intrabit in illud.* Qui verò apud Matthæum & Marcum dicuntur παιδία, hi Lucæ ſunt βρέφη: quæ vox proprié notat τὸ ἄρτι γεγενημένον παιδίον τὸ βραχύτατον νεογνὸν, vt Euſtathius interpretatur: vnde Act. VII. 19. tribuitur infanti in cunis vagienti. & 1. Pet. II. 2. dicitur de infantibus

Infantibus Iſraëliticis recens editis, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη. Imò Luc. 1.41.42. dicitur de fœtu, qui vtero concluſus. Atque vt in nomine βρέφους, ita in verbo συνοχῆς retinẽda proprietas, cum dicitur συνέσχεν ἡ ἔνυδρος, ὡς τὸ βρέφος: vt vlnis geſtati videantur. Sanè Syrus vertit מקרבין *fecerunt eis appropinquari*. Sed imprimis hoc indicat vox ἐναγκαλισάμενος, quod Syrus vertit, *ſuſtulit eos in vlnas ſuas*. Ex his argumentum iſtiuſmodi conteximus. Quos Chriſtus ad ſe jubet adduci, quos in vlnas accipit, quibus manus imponit ac benedicit, qualium denique regnum cœlorum eſſe pronunciat, iſti non ſunt arcendi à baptiſmo. At Chriſtus infantes ſibi adduci jubet, &c. Dicent ſermonem eſſe de infantulis jam ante per circumciſionem in fœdus receptis. Non repugnamus: ſed dicimus, cùm Ieſus non minus infantulis Novi quàm antiqui federis proſpexerit; ſimiliter infantes noſtros ad Chriſtum adduci debere per baptiſmum à Chriſto ipſo ad hoc inſtitutum, vt ſit ordinarium initiationis ſacramentum.

THESIS IX.

Sextum argumentum præbet illud Paulinum 1. Cor. VII.14. *Maritus infidelis ſanctificatus eſt in vxore, & vxor infidelis ſanctificata eſt in viro: alioqui filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt.* Vbi ſi ſancti dicantur ab ipſo ortu, quia è federatis naſcentes etiam in fœdere ſunt: jam ſatis apertum eſt, jus ad baptiſmum habere, quia federatis federis ſignum competit. Sin ab ortu hoc ſolum habebant, vt ſanctitatis eſſent deſignati, quemadmodum loquitur Tertullianus [a]: per baptiſmum autem reapſe federati & ſancti facti ſunt: ſanè ſic quoque baptizandos eſſe liquet, vt ſanctificentur exemplo eorum, de quibus loquitur Apoſtolus.

[a] Lib. de anima cap. 39.

THESIS X.

Septimum argumentum eſt, quia fidelium infantes non minus in Novo, quàm Veteri Teſt. Eccleſiæ inſeri.

& ab infidelium liberis discerni debent. Atqui per baptismum inserimur Ecclesiæ Dei. Act. c. 11. 41: *Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Nam quid est per baptismum apponi, quàm Ecclesiæ membrum fieri? Eodem verò sacramento & Ecclesiæ inserimur, & ab iis, qui extra Ecclesiam sunt, discernimur.

THESIS XI.

Octavum argumentum est, quod baptismus successerit circumcisioni: vnde Apostolus Col. 11. 11. negat eos, qui è gentibus credidissent ac baptizati essent, circumcidi debere, quia jam circumcisione non manu factâ circumcisi essent in baptismo. *In quo*, inquit, *& circumcisi estis circumcisione nõ manu factâ in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi, consepulti ei in baptismo.* Non dicit eos circumcisos in spiritu respuere debere circumcisionem in carne (nam obiici potuisset, Abrahamum fuisse in carne circumcisum, postquam spiritualiter fuisset circumcisus) sed restringit hoc ad Novum T. vbi baptismate Christi circumcidimur à peccatis, vetereque homine nostro quasi peccatis obruto, consepelimur Christo. Hoc argumento, etsi mysterium non intelligant, baptizari nihilominus posse, colligit Nazianzenus orat. XL. [a] quæ est in sacrum baptisma. Similiter Augustinus lib. IV. de baptismo contra Donatistas cap. XXIII. *Veraciter conijcere possumus, quid valeat in parvulis baptismi sacramentum, ex circumcisione carnis, quam prior populus accepit.* Vbi veracem conjecturam opponit falsæ & incertæ: quanquam in nonnullis libris est *veraciter continere*: quod magis probat doctissimus Joannes Serranus. [b] Hoc verò interpretatur, *cum prioris populi, id est, veteri Ecclesia tenere & complecti.* Sed vulgata lectio magis placet.

a Pag. 658. edit. Morell.

b Defensione pro Catholicæ Ecclesiæ autoritate prim. qu. part. 3. p. 788.

THESIS XII.

Atque ex his satis constat, quemadmodum, Mose tradente,

c Exod. 12. 37.

etiam

etiam infantes fuerunt in tranſitu maris Iſraelitici, quem typum baptiſmi fuiſse Apoſtolus [d] docet: ita hac etiam parte typo antitypon reſpondere, quod baptizari debeant infantes. [d] 1. Cor. 10. 2.

THESIS XIII.

Obiiciunt adverſarij, non eſse conſuetudinis Apoſtolicæ baptizare infantes. Sed quo argumento hoc probant? Non legitur, inquiunt. Quid? legitur ne Apoſtolus ad Cœnam Apoſtolicam mulieres admiſiſſe? Et tamen quis vnquam hunc morem in dubium vocavit? Quid quod Apoſtoli familias integras baptizaſse leguntur: vt Lydiæ purpurariæ Act. xvi. 15. & Commentarienſis, ibid. 37. & Stephanæ 1 Cor. 1. 16. Vt autem nullæ ex familijs iſtis habuerint infantes, hoc verò veriſimile non eſt. Quod ſi habuerunt, quin Apoſtoli baptizarint eos, dubitare non poſſumus. Nam familiæ nomine etiam infantes contineri certum eſt. Et ſi mandatum eſt vniverſale, quis dubitat, quin ei paruerint Apoſtoli?

THESIS XIV.

At, inquiunt, mandatum vniuerſale non eſt, ſed ad ſolos pertinet adultos, quia juſsit Chriſtus, vt baptizandi prius docerentur: *Docete omnes gentes, baptizantes eos*, &c. item vt prius credant in Chriſtum, quia dicitur: *Quicunq; crediderit, & baptizatus fuerit*, &c. Sed vt mittam, quæ de voce μαθητεύειν antea diximus, diſtinguere oportet inter Eccleſiam conſtituendam, & conſtitutam: in illa adulti prius docendi, &, vbi crediderint, tum ipſi, tum eorum liberi ſunt baptizandi: in hac verò infantes prius baptizandi, ac poſtea ſunt docendi. Exemplum eius rei ex circumciſione capere poſſumus. Nam cum Abrahamus Gen. xvii. 10. omne maſculinum familiæ ſuæ circumcidere juſſus eſset: non dubium eſt, quin adultos hac de cerimonia inſtituerit prius. At, Iſaaco ſibi nato, non expectat vſq; ad ætatem adultam: ſed octauo eum die circumcidit, vt liquet ex Gen. xxi. 4.

THESIS XV.

Nec vllius eſt momenti, quod aiunt, incredulos non eſſe baptizandos. Nam bifariam aliquis incredulus dicitur; negatiuè, qui ſalutari quidem fidei habitu deſtituitur, non tamen contrario habitu eſt pollutus: poſitiuè autem, qui & habitu fidei caret, & contrario ἐνεργείᾳ malo laborat. Infantes duntaxat negatiuè ſunt infideles, hoc eſt nondum habentes fidem, cujus ne quidem capaces ſunt per naturam. Tamen capaces ſunt ſpiritus fidei: per quem anima accipit eſſe ſpirituale ac ſupernaturale, eſtque principium operationum ſpiritualium, ſuoque tempore eſt efficax, ac ceſſantibus etiam actionibus in homine manet. Abſque hoc ſpiritu eſſet, parvuli non vnirentur Chriſto, nec myſtici ejus corporis membra forent: eoque nec participes eſſent privilegiorum Eccleſiæ, quæ in ſymbolo commemorantur. Etſi igitur infantes non credant actu, tamen non magis hoc eos à baptiſmo arcere debet, quam cibus ijs debet denegari, etſi ab Apoſtolo dictum ſit, Qui non vult laborare, non manducet. 2. Theſſ. 3. 10.

THESIS XVI.

Nec vllius eſt momenti, quod obiiciunt de ætate Chriſti, cum baptizaretur. Quo compulſi Anabaptiſtarum aliqui trigeſimo demum ætatis anno baptizant; ſed diſſentientibus alijs, qui id faciunt primis diſcretionis annis. Vtroſq; cogitare oportebat, demum vndetrigeſimo Chriſti anno Iohannem cœpiſſe baptizare, vt infantili ætate non potuerit Chriſtus baptizari. Adhæc diſpar eſt Chriſti ratio & noſtri, quia ille baptizari voluit, vt ſanctificaret baptiſmum: nos baptizamur, vt remiſſio peccatorum & inſitio in Eccleſiam efficaciter nobis obſignetur. Quod diſcrimen nos docet Nazianzenus orat. XL. quæ eſt in ſanctum baptiſma.

DISPV-

DISPVTATIONIS DE PÆDOBAPTISMO,

Pars altera.

QVÆ EST HISTORICA.

THESIS I.

POstquam de Scripturis vidimus, ad Ecclesiæ historiam veniamus. Quæstio est vtrùm parvulorum baptismus antiquitus obtinuerit in Ecclesia Dei. Negat id Ludovicus Vives annot. in lib. 1. August. de Civ. D. cap. xxvii. vbi ait, *olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adultâ iam ætate, & cùm idem ipse, & sciret quid peteret, quid sibi mystica illa aqua vellet, & se illâ ablui peteret.* Imò Walafridus Strabo, qui anno vixit octingentesimo quinquagesimo, idem scribere non veretur. Verba eius sunt lib. de rebus Eccles. cap. xxvi: *Notandũ deinde, primis temporibus, illis solummodo baptismi gratiam dari solitam, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc peruenerant, vt scire & intelligere possent, quid emolumenti in baptismo consequendum, quid confitendum atq; tendendum, quid postremò in renatis in Christo esset seruandũ. Refert siquidem venerabilis pater Augustinus de se ipso in libris Confessionum suarùm, quod penè vsque ad xxv annorum ætatẽ catechumenus perduruit, ea videlicet intentione, vt per hanc temporis moram de singulis edoctus ad eligendum quodlibet libero duceretur arbitrio.* Hactenus Walafridus. In cuius verbis pro annorũ xxv. (quomodo in excusis [a] legitur, & à doctis [b] hic locus citatur) legi debet annorum xxxv.

[a] Bib. P. P. T. 6. ed. 2.

[b] Ioseph. Vicecom. Obseru. Eccles. lib. 2. cap. 1. atq; alijs.

Nam

Nam Augustinus, vt ex ejus Confessionum libris liquet, anno demum trigesimo primo ætatis conversus fuit: biennium permansit catechumenus, quo tempore contra Academicos, item Soliloquia scripsit: at XXXIV. Mediolani ab Ambrosio fuit baptizatus. Quæ etiam ostendunt, quàm imbecilli argumento pugnet Walafridus.

THESIS II.

Et sanè parvulorum baptismum antiquis seculis vbique in Ecclesia obtinuisse, claré docet Hieronymus epist. ad Lætam [c], & sub finem lib. III. contra Pelagianos, vbi eum Cypriani & collegarum authoritate confirmat. Item Augustinus epist. XXVIII. & de peccat. orig. cap. XL. & lib. II. de nuptijs & concup. cap. XX. & lib. III. de pecc. mer. & remiss. cap. IX. & lib. II. cont. Iul. [d] & lib. IV. de bapt. contra Donat. cap. XXIV. Similiter Paulinus [e] in vita Ambrosij, Theodoretus epitome diuinorum dogm. cap. de baptismo, Scriptor de vocat. gent. lib. II. cap. VIII. Gennadius de Eccl. dogmat. cap. XXXI. Atque omnes illi seculo quinto vixere, hoc est trecentis quinquaginta minimùm annis ante Walafridum. Iuniorum verò numerum inire longum sit. Interim vide sis Bernardum serm. LXVI. super Cantica, & imprimis ejus ὀγκον Petrum Abbatem Cluniacensem libello, quem contra Petri de Bruis errorem scripsit.

[c] Pag. 56. edit. Basil. 1553.

[d] Col. 976. ed. Basil. 1556.

[e] Apud Surium T. 3 pag. 506.

THESIS III.

Nec solùm doctores singulares, sed integra etiam concilia parvulorum baptismum approbarunt. Vti Carthaginense (vulgo Milevitanum vocant) quod anno habitum CCCCXVIII. Verba eius sunt can. II. *Quicunq; parvulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat: aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur, anathema sit.* Concilium Gerundense (quod anno habitum

habitum IↃXVII.) can. 5: *De parvulis, qui nuper è materno vtero editi sunt, placuit constitui, vt si infirmi, vt assolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eâdem die, qua nati sunt, si oblati fuerint, baptizentur.* Concilium Bracarense II. (quod celebratum anno IↃLXXII.) can. VII. *Placuit, vt vnusquisq; episcopus per Ecclesias suas hoc præcipiat, vt hi, qui infantes suos ad baptismum offerunt,* &c.

THESIS IV.

Quæcunque hactenus adduximus, ea post ortum Pelagium scripta sunt. Antiquiores verò similiter sensisse, constanter asserimus, præeunte Augustino epist. III. ad Volusiam, *Consuetudo,* inquit, *matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neq; omnino superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio.* Vbi, seu traditionem intelligit ἄγραφον, seu ἄγραπτον (pro quo est, quod ipse eum adversus Donatistas ex Scripturis probat [a]) satis de eo, quod dicebamus, sententiam suam aperit. Idem lib. I. de pec. mer. & remiss. c. XXVI: *Parvulos baptizandos esse* (Pelagiani) *concedunt: qui contra autoritatem* VNIVERSAE *ecclesiæ procul dubio* PER DOMINVN ET APOSTOLOS TRADITAM *venire non possunt.* Et serm. X. de verbis Apostoli, de prædobaptismo loquens, *Nemo,* inquit, *vobis subrepat doctrinas alienas. Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit. Hoc à maiorum fide accepit, hoc vsq; in finem perseveranter custodit.*

[a] Lib. 4. de baptismo cap. 24.

THESIS V.

Hæc verisimè ab Augustino dici, inde cognoscimus, quia nec Pelagiani negare illud audebant. Nam, vt scribit idem Augustinus lib. II. contra Cœlest. & Pelag. Cœlestius ipse in libello, quem Romæ edidit, fatsus fuit, *Infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam* VNIVERSALIS *Ecclesiæ, & secundum Evangelii sententiam.*

THE-

THESIS VI.

Possumus hæc ipsa luculentis eorum testimonijs demonstrare, qui ante Pelagianam controversiam vixerunt. Mitto Dionysium Areopagitam Hierarchiæ Eccles. cap. vlt. Clementem Romanum Constitut. Apostol. lib. VI. cap. XV. Iustinum Martyrem quæst. & resp. ad Orthod. qu. LVI. Nec enim libri isti eorum sunt, quibus tribuuntur vulgo: Eos potius testes adducam, de quorum libris, quin genuini sint, dubium est nemini.

THESIS VII.

Talis est Irenæus, qui lib. II. c. XXXIX. ait, OMNES venit per semetipsum salvare: omnes, inquam, QVI PER EVM RENASCVNTVR IN DEVM, INFANTES ET PARVULOS ET PVEROS, & juvenes, & seniores. *Ideo per omnem venit aetatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes, in parvulis parvulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem.* Vbi per renascentiam baptismus designatur, vsitatâ veteribus loquendi formâ. Quanquam etiam si αναγεννησις capiamus, sanè quod regenerationem habere ait in infantibus locum, satis eorum sententiam refellit, qui hoc nixi argumento, quod regeneratio locum non habeat in parvulis, nec regenerationis eos symbolo dignantur.

THESIS VIII.

Multa etiam legere est apud Origenem: vti lib. V. ad Rom. cap. VI: *Ecclesia traditionem ab Apostolis suscepit, etiam parvulis dare baptismum. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt divinorum, quia esset in omnibus genuina sordes peccati, quæ per aquam & Spiritum ablui deberent, propter quas etiam corpus ipsum corpus peccati appellatur.* Similia habes apud eundem in Levit. lib. VII. homil. VIII qui commentarij etsi Cyrillo etiam tribuantur,

nr, tamen & Origenis phraſin ſapiunt, & retinent errores. Gemina etiam legas in Lucam homil. XIV. Sed de Origene minus laborabimus, quia quæ citabamus, Græcè non exſtant.

THESIS IX.

At teſtis omni exceptione maior eſt B. Martyr Cypr. in epiſt. ad Fidum lib. III. epiſt. VIII. *Quod ad cauſam infantium pertinet, vniuerſi* (in Concilio LXVI Epiſcoporum) *iudicauimus, nulli hominum nato miſericordiam Dei et gratiam denegandam.* Mox ait, *Eſſe apud omnes ſiue infantes, ſiue maiores natu, vnam diuini muneris æqualitatem.* Et poſt aliqua: *Nam Deus vt perſonam non accipit, ſic nec ætatem, cum ſe omnibus ad cœleſtis gratiæ conſecutionem æqualitate librata præbeat parem.* Et poſt aliquammulta: *Si etiam grauiſſimis delictoribus, & in Deum multùm ante peccantibus, cum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, & à baptiſmo, atq; à gratia nemo prohibetur; quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, niſi quod ſecundùm Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittantur non propria, ſed aliena peccata. Et idcirco, frater chariſſime, hæc fuit* IN CONCILIO *noſtra ſententia, à baptiſmo, atq; à gratia Dei, qui omnibus miſericors & benignus & pius eſt, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuerſos obſeruandum ſit atq; retinendum, tum magis circa infantes ipſos et recens natos obſeruandum putamus: qui hoc ipſo de ope noſtra, ac de diuina miſericordia plus merentur, quòd in primo ſtatim natiuitatis ſuæ ortu plorantes ac flentes nihil aliud faciunt quam deprecari.* Meminit huius epiſtolæ etiam Auguſtinus epiſt. XXVIII. ad Hieronymum & lib. IV. contra epiſt. Pelag. cap. VIII. ac debet iudiciũ hoc eo majoris fieri, quia idem Concilio LXVI epiſcoporum decretum fuit, ac ne adverſarij quidem id negare auſi erant, ſed tantùm dubitabant, (vt Auguſtini verbis vtar) *vtrùm regenerationis lauacrum ante diem tradi deberet octauum.*

THE-

THESIS X.

Nec clarè minus parvulorum baptismum adstruit Ambrosius de Abraham patriarcha lib. 11. cap. XI: *Nec senex proselytus, nec infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia, & ideo omnis ætas sacramento idonea.* Et post aliqua: *Anima illa potuit salva fieri, si habuisset purgationem.* Et mox: *Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Vtique nullum excipit, non infantem, non aliqua præventum necessitate.* Videatur etiam Cyrillus (nisi is Iohannes potius) Hierosolymitanus Catech. Mystag. 1. Item Basilius exhortat. ad baptis. & Chrysostomus homil. ad Neophytos, &c.

THESIS XI.

Videtur tamen Walafridi sententiæ favere etiam Tertullianus lib. de baptismo cap. XVIII. *Itaque pro cuiusque personæ conditione ac dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi utilior est: præcipuè tamen circa parvulos. Quid enim necesse est, si non tam necesse sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & provenu malæ indolis falli. Ait quidem Dominus, Nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum adolescunt, veniant dum discunt, dum quò veniant docentur: fiant Christiani, cum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum? cautius agetur in secularibus, ut cui substantia terrena non creditur, divina credatur, norint petere salutem, vt petenti dedisse videaris.* Respondent aliqui, sermonem esse de infantibus infidelium. Nobis de fidelium liberis agi verisimilius est: sed putamus, non aliud, quàm necessitatem baptismi negari extra periculum mortis. Hoc enim volunt illa verba, *Quid enim necesse est, si non tam necesse est,* &c. At minimè negasse, infantes baptizari posse, atque etiam, si periculum sit ne postea possint baptizari,

baptizari, plane debere baptizari: non obscurè cognoscimus, ex ijs, quæ scribit idem Tertullianus lib. de anima cap. XXXIX. & XL. *Hinc enim & Apostolus ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari ait, tam ex seminis prærogativa, quàm ex institutionis disciplinâ. Cæterùm (inquit) immundi nascerentur, quasi designatos tamen sanctitatis, ac per hoc etiam salutis, intelligi volens fidelium filios: ut huius spei pignora matrimoniis, quæ retinenda censuerat, patrocinarentur. Alioquin meminerat Dominicæ definitionis, Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est non erit sanctus. Ita omnis anima eousq; in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur.*

THESIS XII.

Idem verò Tertulliano sensit Gregorius Nazianz. orat. XL.[a] quæ est in sanctum Baptisma: Τὴν δὲ πᾶσαν οἰκονομίαν σοφίᾳ, καὶ ἀκριβείᾳ σκοπεῖν, οὐκ ἐμὸν διαμφιβάλλειν τῶν νεωτέρων χρεών. ἴσως τισὶν, φασὶ, καὶ τῶν ἀβαπτίστων ὁ κίνδυνος. τί δ' ἂν εἰκότως οὐ τῶν ἐν ποσὶν, ἢ μᾶλλον τῶν ἐμοὶ καὶ σοὶ μελόντων; ἐὰν ἡμᾶς ἀκριβῶσαι, καὶ ἐκ τούτων ἀκριβῶσαι, ἢ ἀπιθάνως ἀσφαλίσασθαι ἢ ἀθλίως. ἢ τοῦτο ἴσως ἡμῖν, ἀνεπαισθήτως σέβεσθαι, τυφλὴ τις οὖσα σοφιστὴς, ἢ ἀλογίστως ἴσως ὀρεχομένη. οὐ δὴ ἡ ἐκ τῶν φλοιῶν χρίσις, διὰ τὸν ἀναβάπτιστον, φυλάττουσα τὸ ἀρρύπωτον, οὐδὲ δὴ τῶν ἄλλων σίνδυμα γάμων τὸν τριτόπατορα διαμείψαντας, ἢ μᾶλλον ἐκεῖ τοῦτο, ἢ ὑπὲρ τοῦτο ἰσίαν ἢ ἀκούσαί τι μυστικὸν, ἢ παρίεσθαι σύνεσιν, ἢ μὰ συνίσιν τελεῖν, ἀλλ' ὧν τυποῦμαι, ὥστε ἀγιάζειν ἢ ψυχὴν ἢ σῶμα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τὸν τελούμενον. *Ac proinde omni cura & studio nobis est providendum, ne communi hac gratiâ careamus. Sint sanè hæc, dixerit aliquis, quantum ad eos attinet, qui Baptismum requirunt: quid autem de iis dices, qui adhuc tenera ætate sunt, nec aut damnum, aut gratiam sentiunt? An eis quoq; baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum urgeat. Præstat enim absque sensu sanctificari quàm sine sigillo & initiatione abscedere. Atque huius rei ratio nobis est Circumcisio, die octauo peragi solita, quæ Baptismi figuram quodammodo gerebat, atq; iis, qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur. Eodem quoq; modo postium unctio, quæ,*

[a] Pag. 638.

rebus

rebus sensu carentibus adhibita, primogenitis salutem afferebat. De reliquis ita censeo, vt triennio exspectato, aut aliquanto breviori vel longiori temporis spatio, (nam tum & mystica quiddam audire, & respondere possunt, ac si minus plene & exactè intelligunt, imbuuntur tamen, & informantur) ita demum per magni Baptismi sacramentum & animos & corpus sanctificent.

THESIS XII.

Non igitur parvulorum baptismum Nazianzenus negat, quem si periculum vitæ ingruat, etiam præcipit: sed solum non inutiliter in tertium quartumve annum differri posse arbitratur. Quæ singularis vnius alteriusq; doctoris, non communis antiquæ Ecclesiæ sententia fuit. Quare hic locum habet illud Vincentij Lirinensis cap. xxxix: *Quicquid* (vnus vel alter Patrum) *quamuis ille sanctus & doctus, quamvis episcopus, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & privatas opiniunculas, non communis, publicæ, ac generalis sententiæ authoritate secretum sit: ne iuxta schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis veritate dimissa, vnius hominis novitium sectemur errorem.*

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

Vt materia Cœnæ Dominicæ plenè planeque intelligatur, distinctè de partibus ejus integrantibus agemus. Sunt istæ tum panis, eiusque benedictio, fractio, distributio, acceptio, manducatio: tum vinum, eiusq; sanctificatio, sumptio, & haustio. De pane primùm videamus.

THESIS I.

QVO *in cibis pane vtimur vulgò, eodem, si substantiam spectes, vescimur in Cœna Domini. Atq; id tum ob Christi facimus exemplum, quem pane vulgari vsum esse nemo negaverit: tum quia eo pacto magis retinetur* ἀναλογία *inter signum & signatum. Nam vti panecibario nutritur corpus ad vitam terrenam: ita anima nutritur corpore Christi ad vitam æternam. Minutias verò farinaceas, quas vulgò hostias & oblatas vocant, eò minus probamus quia ijs non vsus est Christus, cuius actio nostra est instructio: tum autem, quia hic inter signum & signatum analogia vel nulla est, vel obscura.*

Qui in Scripturis panis Domini dicitur, is scriptoribus Ecclesiasticis hostia etiam, vel oblata nuncupatur: indeque fit, vt tenuissimæ & levissimæ illæ formulæ, quibus Ecclesia Romana loco panis Dominici vtitur, hostiæ oblatæque nominibus etiam vulgò appellentur. Ac hostiæ quidem nomen inde est, quòd panis benedictus sit Dominici corporis figura, quod servator noster pro peccatis nostris hostiam obtulit in ara crucis. Nam hostia est θῦμα ἱερεῖον: vt exponitur in glossis vett. ab H. Stephano primùm divulgatis. Oblatę verò nomen ejdem pani inde impositum fuit, quòd populus olim farinam, vel etiam panem offerret, cujus in Cœna Dominica vsus esset. Hæc vetus hostiæ oblatæque appellatio etiam remansit, postquam pro pane minutiæ nummariæ sunt inductæ. Id quando factum sit, postea dicemus. Nunc videamus an minutiæ istæ rectè in Dominica Cœna vsurpentur. Nobis quidem non videtur. Nam cùm vulgari pane Christum esse vsum constet, temere ab ejus exemplo receditur, vbi vulgaris haberi potest. Præsertim quando non satis liquet quomodo inter minutias istas, & corpus Christi, seruetur sacramentalis ἀναλογία. Quod vt magis pateat, age proprietates veri panis consideremus. Eas optimè expressit philosophus & medicus præstantissimus, Franciscus Vallesius lib. de sacra philosophia cap. XXVII. *Inter omnia*, inquit, *quibus vescuntur homines, panis & vinum tenent primas, quia alii omnes cibi dati sunt hominibus ad delicias, & ad abundantiam: hi verò ad necessitatem & sufficientiam; & his maximè vtuntur homines. Nullis cum malis malo carere potest, & nullis magis contenta est natura, quia sit omnium optimè parabiles, mortalibus omnibus maximè communes, optimè omnium nutrientes: non tamen panis et vinum eodem modo, neq; eisdem de causis: sed panis, quia substantiam, habet bene crassam, boni succi, et cum substantia nostra bene agglutinatur, habet q; tanto plus alimenti, quanto medicamenti minus: cùm sit moderatum quiddam, neq; calidum, neq; frigidum, neq; humidum, neq; siccum, neq; facultate vllâ medicamentosa, vt expurgandi, aut sistendi, aut laxandi, aut alio-*

ius mo-

iusmodi faciendi: sed siquid tantillum, inclinat in calidum, quo natura gaudet & fruitur. Itaq; est panis pro omnibus cibis quia mediocritatem tenet omnium, & tenuium, & crassorum, & facultatum medicamentosarum maximè expers, vt sit merè alimentum. Hac ob causas symbolum est omnis escæ, ac totius nutritionis, petentesq; huic corpori necessaria alimenta, solum panem iubemur petere, quem quotidianum vocamus, quia corpora indigent quotidiana refectione. Hactenus Vallesius, secundùm cuius descriptionem, hostiolæ nullo pacto pro vero pane possunt haberi, cùm non tencant primas inter cibos hominibus datos, nec ijs ad necessitatem & sufficientiã maximè vtantur, sed carere ijs possint absq; damno, nec sint facillimè parabiles, vel maximè cõmunes, nec optimè nutriant, nec substantiã habeãt bene crassã & boni succi, nec carni nostrę bene agglutinẽtur, nec sint pro omnibus cibis, nec symbolũ sint omnis escæ ac totius nutritionis, eoq; nec à Deo poscantur tanquã alimentum necessariũ & quotidianũ.

Quibus hostias verum esse panem placet, hi sufficere aiunt, quod ex farina & aqua confiant. Sed quis non videt prętera requiri iustam materiæ quantitatem, elaborationis modum ad certum finem, ac proprietates certas, quæ in talibus obtinent formæ vicem? In hostijs verò põtificijs ista desideramus. Nec enim ea est farinæ & aquæ quantitas, qua ad panem conficiendum opus est, vnde nec habent partes panis integrantes, puta inferiorẽ sive basin, quæ quadrarũ olim prębebat vicẽ (mensas appellat Maro) interiorẽ sive medullã, & superiorẽ sive crustũ. Nec subiguntur & coquũtur probè panis in modũ, eumve in finem, cujus gratiã panes pinsuntur: sed vt ijs ceræ loco obsignentur literæ: vel vt catapotiorum, quas pilulas appellant, fiant involucra: vel vt pani sacharito (quem vulgo Martium vocant) substernãtur; similesve in vsus. Adhæc nec saporem odoremq; gratum ac salubrem spirant, neq; corpus nutriunt ac roborant, vti panis verus: vnde nec in oppidis à pistoribus vendi passim, nec cum oleribus, carnibus, aut piscibus apponi in mensis solent. Hæc, judicio nostro, ostendũt, neutiquam le-

a 7. AEn. 116.

ves esse causas, cur an minutiæ istæ panis mereantur nomen in dubium vocemus. Martinus tamen Bucerus in censura libri Anglicani eas prorsus reijcere ausus non est: interim non obscurè præfert Ecclesiarum nostrarum morem. *Non video*, inquit, [a] *quid possit in descriptione huius panis reprehendi: nisi forsitan requirant aliqui spissiorem, vt veri panis speciem, plenius obtineat.*

[a] Cap. 3.

THESIS II.

Eo verò minus minutias istas probamus, quia mille annis, vel præterpropter, Ecclesia eas ignoravit. Imone tam quidem, cum receptæ essent vulgò, ab oculatioribus omnibus probabantur.

Qua occasione oblatarũ minutiæ nummulariæ in Ecclesia fuerint inductæ, operæ pretium fore puto, si exponam. Fuit ea autem istiusmodi. Cùm laici in communicando fierent negligentiores, sacerdotibus visum fuit imminuere panis Dominici mensuram. Magis verò magisq; de ea detrahẽdo, tandem eo vsq; deventum, vt nihil aliud nisi nummulariæ istæ minutiæ relinquerentur: Docet hoc nos Honorius Augustodunensis verbis istis: *Fertur quod olim Sacerdotes singulis domibus vel familiis farinam accipiebant, quod adhuc Græci servant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, & hunc consecratũ eis distribuerũt. Postquã autẽ Ecclesia numero quidẽ augebatur sed sanctitate minuebatur: propter carnales statutũ est, vt qui posset singulis Dominicis, vel tertiâ dominicâ, vel sũmis festivitatibus, vel tertio anno cõmunicarent. Et quia, populo non cõmunicante, non erat necesse panẽ tam magnũ fieri, statutũ est, eum in modũ denarii formari vel fieri.* Hæc vera est causa, cur hostia denarij habeat formã; sed arguti homines mysterium, vbi nullũ erat, more suo quæsiverunt: vnde mox ibidẽ subjũgit: *& vt populus pro oblatione farinæ, denarios offerret, pro quibus traditũ Dominũ recognosceret.* Eadẽ habet ca. xxxv. & ex eo Durãtus in Rationali lib. IV. cap. XLI. vbi ait, *in modũ denarii formæ,*

[a] In Gemma animæ cap. 66.

tum quia panis vitæ pro denariis traditus est, tum quia idem denarius in vineâ laborantibus in præmium dandus est. Interim antiquitus alium fuisse ritum, agnoscit idem lib. ejusdem cap. LIII. *Offerebant*, inquit, *magnum panem, & omnibus sufficientem: quod adhuc Græci servare dicuntur.*

Postquam verò minutiæ inductæ, non defuisse tamen qui consuetudinem hanc improbarent, testis nobis Bernoldus, Presbyter Constantiensis, qui circa annum vixit millesimum sexagesimum. Ejus verba sunt, [a] *Si nihil omnino debet fieri intra vel extra templum Domini absque mensura & ratione: videntur* OBLATARVM MINVTIAE *ad Christum & Ecclesiam nihil pertinere, quia sunt absque mensura & ratione.* Quæ verba etiam adducit Cassander in Liturg. cap. XXVII, Postea ista subjungit: *Plura ab eodem autore, alioqui prudentissimo, & Ecclesiasticarum traditionum studiosissimo, in eam sententiam dicuntur; qui indignissimè tulisse videtur, ætate suâ in quibusdam Ecclesiis oblatas panis, qua priscâ Ecclesiæ consuetudine ad usum sacrificii ad mensuram Domini à populo fideli offerebantur, ad imaginem* NVMMORVM, *& ad tenuissimâ quandam & leviſſimam formam* AVERI PANIS SPECIE ALIENAM *fuisse redactas, Quare per contemptum* MINVTIAS NVMVLARIARVM OBLATARVM *appellat, imaginariam & umbratilem levitatem illis tribuit, &* INDIGNAS *esse* PANIS VOCABVLO *pro sua tenuitate, ac propter eas officium atq; religionem Ecclesiastici officii multum per omnem modum confundi asserit, pluribusq; &* ACERBIORIBVS DICTIS EAS INSECTATVR, *&c.* Hæc Cassander. Et sanè non temere ita sensit Bernoldus, quando multa adeò sunt, propter quæ meritò in controversiam vocari possit, an minutiæ istæ panis nomen mereantur, vt supra ostendimus.

[a] Lib de Ordine Romano, quem ab eo scriptum esse testis est Trithemius, & ex eo Gesnerus ac Posevinus.

Non desunt tamen viri longè doctissimi, [b] qui nescio quo partium studio abrepti, persuadere alijs nitantur, jam Epiphanij Episcopi Cyprij ætate, qui ante annum Christi quadringentesimum vixit, istas oblatarum minutias obtinuisse: vt qui eas appellet ἄρτους ὀβολιαίους, ἢ ἀνὰ τριῶβολα, hoc est, vt illi interpretantur, figuræ circularis adeoque exiguum vt sensibus percipi vix possit. Sed in ruspanda Epiphanij sen-

[b] Durantus de ritibus Eccles. lib. 2. cap. 38. par. 6. Hunnius de cœna Dom. cap. 14 p. 326. edit. Francof. ann. 1590. &c.

tentia planè hallucinantur. Quippe quæstio erat, quo pacto dicatur homo ad imaginem Dei conditus, cum is corporeus, Deus autem spiritus sit. Negat igitur Epiphanius, obstare quicquam, quo minùs homo sit figura Dei, vtcunque sit corporeus. Nam & panem Dominicum esse Domini figuram, & tamen esse ἀναίσθητον, vtpote inanimum quid: cum Christus contrà non solũ sensu præditus sit, sed verò totus sensus; vtpote non modò homo verus, sed etiã verus Deus, sẽper movẽs, sẽper operans. Nec στρογγύλον, vel στρογγυλοειδὲς notat illud, quod circularis est figuræ, sed sphæricę & rotundæ, vel potiùs teretis, hoc est, oblongæ & rotundæ. Mirus verò hominum stupor, cum pro sententia sua adducere non verentur Patrem Græcum: cùm nihil certius sit, quàm Græcos ab aliquot retro seculis ad hæc vsque tempora vrgere necessitatem panis fermentati: quales sanè hostiolarum minutiæ non sunt.

Epiphanij loco dejecti, confugiunt ad Gregorium Magnum, qui lib. IV. dial. cap. LV. Eucharisticum panem appellat *sacras oblationum coronas*. Sed vt sanè liber iste sit ejus scriptoris (quod multi negant) tamen nihil eos hic locus juvet: quia coronæ istæ solidæ erant & cibariæ. Omitto, quem aliqui [a] adducunt, Chrysostomi locum in Matth. cap. XXVI. homil. LXXXIII. vbi *pertractare coronam* legitur in editione Veneta. Nam in Græco nihil istiusmodi invenitur: vt hodie illi, qui minutias istas tuentur, ipsi agnoscunt. Atque hæc de prima quæstione dicta sunto.

[a] Durantus de ritibus Eccles. Cathol. lib. 2. c. 38. paragr. 6.

[b] Christ. Pelargus disp. de fractione panis.

THESIS III.

Altera de pane Dominico quæstio est, vtrùm is azymus, an fermentatus esse debeat. Iam seculis aliquot de eo disceptant Latini & Græci, vtrisque provocantibus Ad Christi exemplum. Latini contendunt, Christum azymo vsum esse, quia festum paschale, quo agnus comedebatur, erat primus azymorum. At Christum statim ab agno comesto cœnam

suam

ſuam inſtituiſſe docent Evangeliſtæ. Quare, inquiunt, ni-ſi legem Moſaicam violare Chriſtus voluiſſet, non alio, quã azymo pane, vti potuit in cœna. Graci verò obducunt, quod pridie quàm Iudæi paſcha agerent, paſchalem jam agnum Chriſtus comediſſet. Vnde colligunt, nondum advenisſe dies azymorum, cum Chriſtus celebraret paſcha. Et ſanè alio Chriſtum, alio die Iudæos paſcha comediſſe, aperte ex Evangeliſtis comprobatur: vt hac quidem parte Græcorum magis, quam Latinorum, ſententiam probemus.

Vt Euchariſtia pane azymo celebretur, ab Alexandro I. (qui vrbis epiſcopus eſt factus anno CXXI.) inſtitutum eſſe dicunt Platina in ejus vita. Sabellicus Enneade VII. lib. IV. Polydorus Virgil. de inventor. lib. V. cap. X. Apud Anaſtaſium tamen, & antiquiores, nihil de hoc invenio. Ritum verò hunc probant Latini exemplo Chriſti: quem in azymis conſecraſſe, inde colligunt, quia Exod. XII. 19. ſub capitis pœna interdicitur, nequis ſeptem azymorum diebus fermentum aut fermentatum haberet domi: Chriſtum autem paſcha celebraſſe primo azymorum die, quo ipſo cœnam inſtituit, ijdem docent verbis Matthæi cap. XXVI. 17. *Primâ die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere paſcha?* Similiter Marcus cap. XIV. 12. *Prima autem die azymorum, quando paſcha immolabant.* Et Luc. cap. XXII. 7. *Venit dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi paſcha.*

Apud Græcos verò, vti & Abaſſinos, contrarius mos obtinet. Nam Abaſſinos fermentatum, eumque die eodem confectum panem vſurpare in ſacris, auctor eſt Nicholaus Godignus de Abaſſinorum rebus lib. I. c. XXXV. De Græcis verò res notior eſt, quàm vt teſtes vllos laudare ſit opus. Ab iſdem Latinos, quia azymis vtantur, azymatos appellari, refert Rupertus Tuitienſis[a]. Eodem dicunt Iudaizare, quia cum Iudæis azymo, quàm cum Chriſto pane fermentato vti malint. Chriſtum verò azymis non eſſe vſum, inde

[a] De divinis officijs lib. 2. cap. 22.

probant, quia antequam esset festum azymorum, comederit agnum paschalem, cœnamque instituerit. In quo valde eos ratio fugit, vt mox ostendam. Interim pro hac sententia adferunt, quod Iudæi paschalem agnum ederint postridie quàm illum Christus cum discipulis ediſſet. Quod etsi Latini negant, tamen veriſſimum est. Nam Ioannes XIX. 14. de tempore loquens, quo Christus crucifigeretur, apertè ait, Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, ὡσεὶ ἕκτη δὲ ὥρα ἐστίν. Vbi totam feriam sextam παρασκευὴν appellat συνεκδοχικῶς. Nam propriè παρασκευὴ incipiebat ab hora nona, quod est tempus oblationis vespertinæ: terminabatur autem solis occasu, quod erat initium sequentis diei civilis. Intra hoc tempus agnum paschalem mactari & præparari oportebat. Sed vesperâ, quæ initium dabat diei paschali (hæc ea vespera erat, quæ παρασκευὴ continuò sequebatur) manducabant agnum paschalem. Dicitur autem Christus cruci esse affixus eo die, quo Iudæi præparabant agnum paschalem. Non igitur eodem die Christus comedit agnum, quo Iudæi, sed cum Iudæis esset dies parasceues. Idem probatur verbis istis Ioh. XVIII. 28. *Ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent paſcha.* Respondent aliqui, per pascha hic intelligi panes azymos, vel alios cibos paschales. Sed ita in Scripturis vspiam pascha accipi, nunquam probabunt. Adde quod etiam immundis (vti monet Burgensis) pane azymo vesci licebat: adeò vt causæ fuerit nihil, cur Iudæi hoc nomine à prætorij ingressu abstinerent. Satis igitur apertum est ex Euangelistis, aliâ Christum, aliâ die Iudæos pascha celebrasse. Et profectò nunquam Iudæi supplicium sumpsissent de Christo, quo die paschale festum agerent. Vt omnino pertinacia sit, negare Christum anticipasse tempus, quo à Iudæis pascha celebraretur.

THESIS IV.

Græcorum igitur sententiam hactenus ſequimur, quod Chriſtum dicant ante Iudæos paſcha egiſſe: ſed in eo adſtipulari ijs non poſſumus, quod agno comeſto aiunt Chriſtum

reddiſſe

rediisse ad panem fermentatum. Decepit eos, quod Christum anticipasse credant festum, vt dominum legis: cùm ille festum celebrarit die à Mose præfinito: ac Iudæi contrà à lege recesserint, humana instituta divinis præferentes, paschaque festum, quod eo anno in diem sextum hebdomadis incidebat, in sequentem diem reijcientes, ne duo dies festi continui essent.

Exinde, quod Christus anticiparit tempus, quo Iudæi pascha celebrabant, concludere Græci solent, eum Lunâ XIII. mensis Nisan, Iudæos verò Lunâ XIV. paschalem agnum comedisse. Inque eo non exiguum ponunt causæ suæ firmamentum, quia etsi lege præcipiente, vt pascha cum azymis edatur, etiam Christum similiter edisse, negare non possint: tamen pro certo habent, Cœnâ in fermentato pane instituisse, quia agno comesto, vt aiunt, vti iterum cœperit fermentato, eo quòd azymorum dies nondum advenissent, neque lex diebus octo, sed septem tantùm abstinere jubeat à fermento. Ita Euthymius in comm. cap. XXVI. Matth. & Necephorus lib. 1. Hist. cap. XXVIII. Sed profectò vt certum est, Christum ante Iudæos pascha celebrasse: ita credibile non est, anticipasse tempus lege præfinitum: quia hoc si esset, Iudas illud significasset principibus sacerdotum, Phariſæis & Scribis: atq; hi illud inter præcipua accusationis capita retulissent: quod cum factum non sit, jure concludimus, Christum, non Iudæos, tempore à lege præstituto pascha comedisse. Comfirmat etiam hanc sententiam, quod Paulus, Burgensis Episcopus, Hebraicarum antiquitatum scientissimus (vt qui ex Rabbino sit factus Christianus) refert [a] ex libro Sedar Olam: videlicet vt Hebræi à captiuitate Babylonica, quandocunque paschalis festivitas (quàm Lunâ XIV. mensis Nisan Deus jusserat celebrari [b]) incideret in feriam sextam, ea ex ordinatione R. Eliezeris, ne populus biduum ab opere cogeretur cessare, in sequentem sabbathi diem transferretur. Atque hæc causa esse videtur, cur Lucas XXII. 7. dicat. ἔδει θύεσθαι. Nempe Iudæi quidē postridie ἐθύον, sed

[a] Addit. ad Lyr. in Matt. c. 26.
[b] Exod. 12. 6.

sed non eâ die, ἡμέρᾳ διπλῇ. Nam quia pascha inciderat eo anno in feriam sextam (quod ex Hebræorum computo probat vir doctissimus Ioannes Moltherus [c]) eo rejecerunt illud in diem xv. mensis Nisan: quod adversabatur legi Mosaicæ. Ita divinâ providentiâ factum fuit, vt vero paschatis typici tempore verus agnus paschalis mactaretur pro mundi peccatis. Vt item eodem hebdomadis die, quo primus Adam ob peccatum paradiso expulsus fuit, etiam passione suâ cœlestem paradisum secundus Adam referaret.

[c] Disp. de diverso esu agni paschalis.

Nec textivillitio emptitem, quæ contra hanc sententiam objicit Bellarminus [d]. Comminiscitur Judæis fuisse duplicem calculum, Astronomicum vnum, alterum vulgarem, secundùm quem, vt ait, dies XIV. nunquam incideret in feriam sextam: quæ nihil sunt nisi ægri somnia. Nam Iudæi solùm sequebantur calculum Astronomicum, hoc est motum Lunarem à Calippo præscriptum: omnia etiam, vti hodie in Turcia fit, ad Lunæ motum peragebant: nec plenilunij tempus (quo pascha celebrare lex jussit) post Calippicam præscriptionem ignorare poterant sacerdotes, quod apud nos, vbi nec in Rep. neque in Ecclesia Lunaris motus ratio habetur, etiam agricolæ & nautæ sciunt; alijque homines plebeij, & sæpe ἀναλφάβητοι.

[d] De sacram. Euchar. lib. 4. cap. 7.

THESIS V.

Nihil igitur præsidij in eo inveniunt Græci, quod Christus anticiparit festum Iudaicum. Nam si die à lege præstituto, hoc est decimo-quarto mensis Nisan, qui primus erat azymorum pascha suum comedit: consequitur, quemadmodum dum agno vesceretur, ita etiam cum cœnam institueret, fermento abstinuisse.

Quare assentio Thomæ Aquinati, [e] qui, quocunque tempore Christus, pascha celebrarit, existimat posse convinci, eum cum cœnam suam instituerit, azymo pane vsum esse.

[e] In 4. sent. dist. 11. qu. 2. art. 2.

THE-

THESIS VI.

Nec tamen inde consequitur, nos quoq; Christi exemplo, ἄζυμο pane in cœna uti oportere. Nam cum ea res nihil pertineat ad τὸ εἶναι sacramenti, ἀδιάφορον ac liberum est, seu hoc, seu illo pane utamur. Vt & miremur, & doleamus, de re tantula Latinos & Græcos, annos jam quingentos & amplius rixari.

Nam controversia hæc circa annum cœpit CIↃLIII, vt testatur Leo IX. epist. ad Michaelem, Episcopum Constantinopolitanum. Eam verò hodieque durare, liquet ex censura Hieremiæ Constantinopolitani patriarchæ, de Confess. Augustana c. x. quod est de cœna: vbi inter alia eo pugnat argumento, quod panis azymus non sit verus panis: id autem inde probat, quia ἄρτος dicitur ab ἀίρω τῷ αὐξάνω, vt est apud Etymologum: farina autem non attollatur, nisi per fermentum. Quasi non verisimilius ibidem, itemque ab Eustathio deducatur ad ἀίρω significante σηκόω, quomodo vsus Homerus Iliad. ζ'. Μί μοι ὔτινα ἄνδρα μιλήσεται, πέτρια μήτηρ, Vnde & οἰκέω dicitur ἐν τῷ σώματι σηκοῦσθαι τὴν ψυχὴν, eodem Eustathio teste. Adde quod etiam in tralatione LXXII. interpretum, Exodi XXIX. 2. & Iud. VI. 20. non minùs panis vocatur, qui azymus est, quàm qui fermentatus. Videtur autem iste Græcorum error satis esse antiquus. Nam etiam Theodoretus in cap. x. Danielis, inscitiæ eos arguit, qui panem azymum panis nomen mereri negant.

[a] Vers. 264.
[b] Pag. 641. ed. Rom. Vers. 4.

Quanquam verò ἀδιάφορον est, vtrùm pane vtamur azymo, an fermentato, & vtrobiq; mysterium possit inveniri: tamen neutiquam repugnemus, si quis azymum præferat; quando apertius hic mysteriũ est. Nã, vt secundùm Apostolum [c] ait Walafridus Strabo [d], oportet *epulari non in fermento malitiæ & iniquitatis, sed in azymis sinceritatis & veritatis*: Et vt Ivo Carnotensis [e] inquit, *nos moraliter Deo munus offerimus*

[c] 1. Cor. 5.
[d] De rebus Eccles. cap. 18.
[e] Sermone de convenientia veteris & novi sacrificij.

panes

panes azymos, dum non in fermento malitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis ambulamus. Idemque legas apud Rupertum Tuitiensem lib. 11. de officijs divinis cap. XXII.

THESIS VII.

De controversia, vtrùm fermentato, an azymo pane vti conveniat, satis dictum. Nunc de illo videamus, an quibus regionibus tritici panis vsus non est, istis liceat vsurpare, quod panis implet vicem. Nobis quidem sic videtur. Nam cùm Christo propositum fuerit, symbolis eorum, quibus corpus nutritur, repræsentare alimoniam spiritualem: nihil vel à Christi scopo, vel fidei analogia, aberrat, qui non divinæ institutionis neglectu, sed necessitate compulsus, materiem panis vsurpat regionibus, quibus vivit, vsitatam.

Quæstio est, an in tritici panis penuria, vti liceat, quod panis loco vsurpatur. Quomodo ex lotometræ semine, quod milio simile est, aquâ vel lacte subacto panes faciebant Ægyptij: de cuibus Plinium vide lib. XXII. cap. XIII. Quomodo item ex loto, palma, asphodelo, rapis, cucurbita, multisque alijs panes fiunt: qua de re vide, quæ ex veteribus & novellis referunt Hieronymus Cardanus de subtilitate lib. XII, Iohannes Baptista Porta magiæ naturalis lib. IV. cap. XVI. XVII. XVIII. Gregorius Bertinus de alimentis lib. IX. cap. III. Hieronymus Osorius de rebus Emanuelis lib. II. Franciscus Vallesius de sacra Philosophia cap. XXVII. &c.

Quamquam vero juris canonici doctores negent, panem dici posse, nisi qui è frumento fiat: minimè tamen dubitamus quin vbi alius panis obtinet, ibi rectè is in Cœna Dominicâ vsurpetur. Nam cùm eo corpus nutriatur & roboretur

a Gloss. in decret. 3. part. dist. 2. ad can. Sic in sanctificando.

roboretur, permanet ἀναλογία inter ſignum & ſignatum. Idem eſt iudicium Clariſſimi Theologi, Theodori Bezæ, epiſt. 11. ad Thomam Tilium, vbi ſic ſcribit: *Vbi aut vini vel nullus eſt vſus vel nulla certo tempore copia, nũ Cœna Domini nulla celebrabitur? Imò ritè celebrabitur, ſi quod panis aut vini vicẽ vel ex vſu cõmuni, vel pro tẽporis ratione ſupplet, panis aut vini loco adhibeatur. Hæc enim mens fuit Chriſti, cum panẽ ac vinum ad hæc myſteria deligeret, vt propoſitis earum rerum ſignis, quibus corpus noſtrum alitur, veram alimoniam ſpiritum velut ob oculos repræſentaret. Itaque à Chriſti ſententia nihil aberrat, qui nullo prorſus novandi ſtudio pro pane & vino ſubſtituat, quæ etſi non parem, ſimilem tamen alimoniæ analogiam habeant.*

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA ALTERA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

HACTENVS *de pane ipso vidimus. Nunc accedamus ad ritus pani annexos. Quorum primus est sanctificatio seu consecratio, prout eã Ecclesiastici scriptores appellant, quæ in scripturis nunc* εὐλογία *vocatur, vt Matt.* XXVI. 26. *Mar.* XIV. 22. *&* 1. *Cor.* X. 16. *nunc* εὐχαριστία, *vt Luc.* XXII. 19. *&* 1. *Cor.* XI. 24.

Quanquam enim gratiæ quidem aguntur creatori, benedicitur autem creaturæ, pura pani & vino: tamen pro eodem duo hæc vsurpantur in sacris literis. Cujus causa est quòd in synaxi gratias Deo agentes, benedicimus pani & vino, eaq; sanctificamus, hoc est, à communi vsu ad sacrum & sacramentalem præparamus. Hæc etiã Oecumenij sententia fuit, qui Pauli illud 1. Cor. x. 16. ὃ εὐλογοῦμεν, interpretatur, ὃ ἁγιάζομεν καὶ καθιερώνομεν. Imò & LXX. interpretes in descriptione rerũ Leviticarum passim τὸ εὐλογεῖν vsurpant pro ἁγιάζειν & καθαίρειν.

THE-

THESIS II.

At Pontificij aliud per consecrationem intelligunt. Nempe arcanorum verborum super pane & vino recitationem factam à sacerdote, quâ natura eorum in corpus & sanguinem Christi realiter & substantialiter transmutetur, partim quidem propter occultam verborum vim quæ dicuntur, partim autem ob peculiarem virtutem ordinis sacerdotalis. In qua Pontificiorum sententia tria damnamus. Primum, quòd consecrationem non alijs verbis fieri putant, quàm istis, Hoc est corpus meum: *&,* Hic est sanguis meus: *Neque enim solis Domini verbis consecratio fit, sed etiam precibus, quibus panis & vinum ad sacrum usum præparantur, atque adeò actione totâ, quatenus ea, cùm à ministro, tùm à communicantibus fit secundùm institutionem Christi.*

Hæc etiam veterum sententia fuit. Passim enim dicunt prece atque invocatione panem & vinum consecrari. Vt Iustinus Martyr apolog. II.[a] Irenæus lib. IV. cap. XXXIV. Cyrillus Hierosol. catech. III. Mystag.[b] Eucherius in homilijs Eusebio Emisseno tributis, serm. V. de paschate[c], atque alij. Sanè etiam de Christo Innocentius I II. scribere non dubitat[d]: *Dicipotest, quod Christus virtute divinâ confecit: & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent.* Itaque, ex Innocentij sententia, antequam verba illa profaretur Christus, jam corpus suum consecrarat per præviam benedictionem. An verò non idem in sacerdotibus habeat locum, disputat Scotus super quartum sententiarum[e].

[a] Pag. 76. & 77. edit. Commel.
[b] p. 525. edit. Morell. anno 1608.
[c] Fol. 84. b. edit. Lovan. 2. 1560.
[d] Lib. 4. de mysterio altaris. cap. 6.
[e] Dist. 8. qu. 2. art. 2.

THE-

THESIS III.

Alter error est, quod verba illa, Hoc est corpus meum: *&,* Hic est sanguis meus *(quibus consecrationem fieri contendunt) pani admurmurant & vino: cùm, vt ea Christus dixit Apostolis, ita nunc dicenda sint populo, eoque clara debeant voce pronunciari, vt ab omnibus possint intelligi.*

Verba Domini, quibus panem & vinum corpus & sanguinem suum vocat, arcana nominant Pontificij. Vtere chesis Canisij, quando ait, *Christum verum Deum ac hominem verè ac integrè in sacramento contineri, vbi sacerdos rite ordinatus panem & vinum verbis illis arcanis à Christo traditis consecraverit.* Arcana autem verba appellant non quia ignorentur, sed quia sic pani dicantur & vino, vt sonus eorum ad aures populi non pertingat. Quem sanè morem probare non possumus. Nam cùm Christus in cœnâ adsit, non vt pani, sed vt homini se jungat: non pani, rei inanimæ, sed homini pane vtenti verba istæc dici debent. Eoque etiam clara voce ea exprimi oportet, vt à populo intelligi possint. Sanè in veteri Ecclesia ita fiebat: quando & populus, auditis consecrationis verbis, *Amen* dicebat: vt Pontificij ipsi agnoscunt, conuicti apertis locis Clementis Constitutionum lib. VIII. cap. XX. Ambrosij de ijs qui mysterijs initiantur cap. IX. Leonis serm. VI. de Ieiunio septimi mensis &c. Imò hodie etiam in Ecclesijs Orientalibus ac Græcis, vt Cardinalis Bessario scribit, mos iste obtinet. Verba ejus sunt[a]: *Sacerdote verba illa altâ voce, vt vos Græci solent, pronunciante, assistens populus in vtraque parte respondet Amen, quasi dicat, verè ita est, vt tu dicis.* Cur verò mos ille abrogatus fuerit in Ecclesiâ Romanâ, has ab eo causas video adferri. Primùm, *Ne sacrosancta verba vilescerent.* Quam rationem adducit Innocentius de sacro altaris mysterio

[a] De sacr. Eucharist. in Liturgicis Patrum pag. 184. vers. vlt. ed. Morall. ann. 1560.

mysterio lib. III. cap. I. Mirifica sanè ratio ad conciliandam reverentiam sacramentis: si non potius talis, quæ superstitionem inducat. Neque enim homines sacramentis, sed sacramenta hominibus inservire oportet. Et si talibus modis reverentia paratur, cur non æquè hoc agitur, vt ne Eucharistiam videant homines: quandò non solùm auditus, sed etiam conspectus frequens contemptum parit? Idem Innocentius [a] strictim, alijsque fusius, firmandæ suæ sententiæ talem narrant fabellam. Aiunt aliquando rusticos verba cõsecrationis crebrâ auditione edoctos, ea in agro pani dixisse, ac illum subitò in carnem esse commutatum: Deum verò irâ accensum demisisse de cœlo ignem, qui ad vnũ omnes absumpserit, adeò vt neque tantæ cladis nuncius aliquis superesset. Quæ sanè si vera sunt, mirum quàm fide dignis auctoribus acceperint, cujus rei nullum relictum esse nuncium agnoscunt. Sed cautè hoc docere nos neglexerunt: vti & vbi terrarum, & quibus temporibus hæc contigerint. Mirum verò tam sui esse oblitos, vt nunc vim eam etiam laicis tribuant, qui alias ordini sacerdotali, & intentioni consecrandi hanc propriam faciunt potestatem. Præter istas hanc etiam causam adducit Thomas [b], quia oblatio & consecratio ad solum pertinent sacerdotem. *Quædam*, inquit, *dicit publice, scilicet, quæ pertinent & ad sacerdotem, et populum: sicut sunt orationes cõmunes: quædã verò pertinent ad solum sacerdotẽ, sicut oblatio et consecratio: et ideo, quæ circa hoc sunt dicenda, occultè à sacerdote dicuntur.* Sed cogitare debuerat vir acutissimus, cùm non vnius sacerdotis, sed totius Ecclesiæ causâ cõsecratio fiat, atq; omnes fideles in eâ gratias Deo agere debeant (vnde & εὐχαριστία appellatur) etiã, quęcunq; in hoc mysterio dicuntur, à fidelibus cunctis audiri oportere: quemadmodũ optimè colligit Imperator Iustinianus Constit. CXXIII [c]. *Iubemus, vt omnes Episcopi pariter et Presbyteri,* NON TACITO MODO, SED CLARA VOCE, *quæ à fideli populo exaudiatur,* SACRAM OBLATIONEM, *et preces in sancto baptismate adhibitas celebrent:* QVO MAIORE EXIN-

[a] Lib. 3. de altaris myst. cap. 2

[b] Part. 3. qu. 83. resp. ad 6.

[c] Pag. 322. edit. Plantin. anno 1567.

DE DEVOTIONE *in depromendis Domini Dei laudibus audientium animi efferantur. Ita enim & divus Apostolus docet, dicens in primâ ad Corinthios epistolâ: Enimvero si simmodo benedicas spiritu, quomodo is, qui privati locum implet, dicet ad gratiarum actionem tuam Deo ipsum Amen: quandoquidem quid dicas, non videt?* Quæ verba, vti alia in eâ editione multa, in Scrimgeriano codice non reperit Franciscus Duarenus, sed non neglexit illa codex, quem è Græco transtulit Gregorius Haloander.

THESIS IV.

Tertius error est, quod tum consecrationis verbis, tum ordini sacerdotali, hanc efficaciam tribuunt, quod panem & vinum convertant in substantiam corporis & sanguinis Christi.

Hunc spissum errorem diluemus disputatione eâ, quâ seorsum de μετουσι. Pontificia dissertabimus.

THESIS V.

Vidimus de benedictione seu consecratione. Alter ritus est fractio panis: de quâ ita statuimus, divinæ institutioni magis convenire, vt panis fractus, quàm vt integer exhibeatur. Nam disertim scribitur ab Apostolo[a]: Accepit (*Christus*) panem, & postquam gratias egisset, fregit ac dixit, Accipite, edite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur. *Tres etiam Evangelistæ fracti panis meminerunt. Et Ecclesia Apostolica ab hoc ritu administrationem Cœnæ vocavit* τὴν κλάσιν τοῦ ἄρτου, fractionem panis. *Nec ritus hic mysterio caret. Signat enim passionis dolores ex laceratione corporis, & separationem*

[a] 1. Cor. 11. 24.

tionem corporis ab anima. Ergo cæremoniâ hâc admonentur fideles, corpus Christi non minùs certò pro se in cruce oblatum ac fractum esse, quàm oculis cernunt panem Domini sibi frangi. Quò pertinent verba Apostoli antea commemorata. Præterea significat communionem multorum cum vno corpore. Vnde idem Apostolus 1. *Corinth.* x. 16. Panis, quem frangimus, nonne est communio corporis Christi ? quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus. nam omnes vnius panis participes sumus.

Triplex hac de quæstione sententia est. Sunt enim, qui existiment, fractionem panis esse partem ἐσσὰ sacramenti, eoque ἀναγκαῖον necessariam : vnde & damnatum eunt Ecclesias istas, quæ ritum hunc non vsurpant. Contrà alij censent, esse ritum ἀδιάφορον ac liberum, eoque nec malè vsurpari, nec malè omitti. Itaque & eos vehementer culpant, qui hoc nomine magistratibus molestiam faceſſunt, vt quibus locis cæremonia hæc non obtinet, illis in Ecclesiam inducatur. Media inter hos eorum opinio est, qui fractionem esse necessariam arbitrantur, non quidem vt partem sacramenti essentialem, imò neque vt integrantem præcipuam, quales in homine sunt cor & caput : sed ejusmodi tamen, quæ ad rei integritatem pertineat: vti sunt oculus, auris, brachium, pes. Ex horum mente non sine culpa fractio omittitur (vt sine quâ cœna fiat mutila) non tamen vitium hoc ejusmodi est, vt ἐσσὰ sacramenti tollat, ac charitati Christianæ non possit, vel non debeat condonari. Horum nos sententiæ subscribimus. Nam quòminùs ἀδιάφορον esse cæremoniam hanc dicamus, vetamur tum facto Christi, de quo scriptum est, *Gratias egit, fregit, dedit* : tum mandato ejus dicentis, *Hoc facite* : tum mysterio fractionis, quod duplex est. Primum enim per fractionem mors Christi

significatur: quam rem Wolph. Musculus expressit verbis istis in 1. Cor. XI. *Quod vobis frangitur*) *Referunt aliqui verbum* FRANGENDI *ad panem Cœna Dominica, q. d. hic panis meum corpus est, quod pro vobis iam frangitur. Verùm panis ille frangitur quidem: at non illius, sed corporis sui fracturam, id est mortem, quam in Iohanne templi destructionem vocavit, tanquam mysterium fide amplectendum commendat, cùm dicit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur. Poterat dicere, quod vobis tradetur et occidetur. Verùm, vt accommodaret se sacramentali fractioni panis, dixit, quod pro vobis frangitur. Vt enim panis dum frangitur, pro illis frangitur, quibus ad edendum distribuitur, quod nisi frangatur, distribui et edi nequit: sic Corpus Domini panis vivus è cœlo missus, vt cibus noster fieret, in cruce pro nobis est fractum, id est, occisum, &c. Hactenus ergo fractum pro nobis est in cruce Corpus Domini, quatenus pro nobis est morti datum.* Alterum mysterium in eo consistit, quod vt multa sunt panis frusta, sic multi *πολλοὶ*, habeant cum vno corpore. Sed objectant vnitatem hanc aliunde intelligi: nempe quia, vt ex multis granis vnus panis conficitur, & ex multis acinis vinum confluit: ita ex multis fidelibus Ecclesiæ corpus confiat. Quomodo exponunt vnitatem hanc Chrysostomus, Augustinus, Beda, alij: è junioribus Calvinus, & Musculus ipse. Sed fatemur non inviti, etiam hoc pacto ἰσόπαν adumbrari: tantùm dicimus, etiam aliter significari, nempe vnitate panis in partes multas divisi, multisque distributi: quo imprimis respexit Apostolus.

Præter ista etiam, panem esse frangendum, Apostolicæ Ecclesiæ exemplo docemur. Nam nihil apertius istis Pauli * verbis, *Panis, quem frangimus*: imò Eucharistiæ Sacramentum ab hoc ritu *fractio panis* dicebatur: vti Act. 11. 42. vbi Syrus vertit, *Communicabant in oratione,*

* 1. Cor. 10. 16.

dæmne, & in fractione Eucharistia. Idem interpres de eadem intellexit, vers. 46. Vertit enim, *Frangebant munus benedictum, capiebant q; cibum exultantes.* Atque ita etiam cepit Walafridus Strabo lib. de ritibus Eccles. cap. xx. Sed Nicolao Lyrano locus is ancipitis esse sententiæ videtur. Nam sic scribit: *Communicatione fractionis panis, tum quòd quotidiè communicabant, tum quòd communes cibi, sicut & cætera sumebant.* Ac Chrysostomus etiam per fractionem indicari censet temperantiam & victus tenuitatem. Similiter Theophylactus: τὸ κλάσαι ἄρτον τὸν πρὸς ἀνάγκην ἐμετρίασεν ἡ λιτότητα δηλοῖ τῆς τροφῆς. Quæ parum solida videntur. Porrò Syrus etiam de fractione sacri panis capit verba Act. xx. 7. vbi vertit: *Cùm convenissemus nos sabbathorum ad frangendam Eucharistiam.* Sed de *corporali refectione* interpretatur idem Lyranus: vti & Petrus Comestor in historia Scholastica [b]. Saltem Act. xxvii. 35. ita accipi, non solùm Chrysostomus, Hieronymus, Beda, Oecumenius, alijque interpretes testantur: sed res ipsa clamat, quia cum nautis & militibus gentilibus Eucharistia non potuit celebrari.

[b] Hist. Act. Apost. cap. 99.

Quanquam verò, quæ de fractione panis hactenus diximus, clarissimis nitantur Scripturarum locis: tamen viri eruditi, in quorum Ecclesiis ea fractio non obtinet, vim omnium eorum eludere se posse sperant, eò quod apud ipsos massa discerpatur in multas oblatarum minutias. Quasi hæc massæ fractio sit mystica, ac non coquinaria; quasi item in templo, ac non in culina; quasi denique in actu sacramentali, ac non ante sacramentum fiat. Etiam illo ijdem se tuentur, quod Hebræa frangendi verba, nempe פרס, & שבר, passim accipiantur pro distribuere: vt Es. lviii. 7. *Frange esurienti panem tuum.* Hoc est, partem ejus singulis pauperum divide: vt interpretatur Augustinus [a]. Similiter Thren. iv. 4. *Parvuli petebant panem, & non erat,* 62. de Temp.

[a] T. 4. lib. de sal. document. cap. 5. & serm.

erat, qui frangeret eis. Sed corruunt hæc, si dicatur, quod res est, frangere his Veteris Test. locis κατὰ μετάληψιν accipi pro ea distributione, quæ fractionem consequitur: ita vt *frangere* tantundem sit ac, frange ac divide. At in Cœnæ verbis ne locum quidem hæc μετάληψις habet: vt vbi de Christo distinctè dicatur, ἔκλασε καὶ ἔδωκε. Denique probandum ipsi erat, Christum & Apostolos, qui non Hebræo, sed Syro vsi sunt sermone, vocem vsurpasse, quæ non minus dividere quam frangere significet. Sanè verbum פרס, quod est apud Syrum interpretem, non dividere, sed frangere magis notat.

THESIS VI.

Atque hæc de Scripturarum fonte. Præter quæ, fractionis ritum confirmat perpetua Ecclesiæ πρᾶξις, vsque ad ea tempora, quibus nummulariæ minutiæ in Ecclesiam sunt inductæ.

Augustinus epist. LIX. ad Paulinum: OMNIS, VEL PLENE OMNIS *frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus in Eucharistiam, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod in Domini mensa est, benedici incipiat: orationes, cum benedicitur & sanctificatur*, & AD DISTRIBVENDVM COMMINVITVR &c. Idem in sententiis Prosperi: *Cùm frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quàm Dominici corporis in cruce immolatio, pressi sanguinis de latere effusio significatur?* Quem locum frustra hodie apud Prosperum quæras? sedet sententiis Augustini citat enim Gratianus Dist. 2. de Consecrat. C. cùm frangitur. Similiter fractionis hujus meminere, Ignatius, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Dionysius Areopagita,

ti, Cyrillus Alexandrinus, Euagrius Scholasticus, Beda, Paschasius, Theophylactus, Anselmus: quorum testimonia quia jam ab alijs adducta, ijs hîc reponendis operam non insumam.

a Hospiniano de re sacram. lib. 2. pag. 30. Paræo lib. de symbolis sacrament. &c.

THESIS VII.

Quanquam verò fractio Scripturis præcipiatur, inque veteri Ecclesia obtinuerit: tamen cùm eius omissio non adversetur primario Christi instituto, omninò, siquibus in Ecclesijs, vbi panis, non frangitur, vivamus, satius sanè est, vt vel sic panem sumamus, quàm vt eo nos in totum fraudemus, & neglectu sacramenti infirmiorum conscientias pervicaciter turbemus.

Quæ etiam Clarissimi Bezæ sententia est. Verba ejus sunt lib. Quæst. & Resp. quæst. CXCIV. *Sentio eius (fractionis) prætentionem; quoniam non ad ipsam sacramenti confectionem, sed tantùm ad veri & prorsus legitimi eius vsus formam pertinet, actum ipsum non vitiare: sicut nævus in facie formosa venustatem quidem ladit, sed formam tamen ipsam non abolet.* Similem locum ex epistola ejus ad Tilium infra adferemus. Eamque Bezæ sententiam probat etiam Hospinianus lib. 11. de re sacramentaria.

a Disp. tertia de Cœnæ symbolis.
b Pag. 35.

THESIS VIII.

Longè etiam minùs, vbi fractio observatur, de fractionis modo est contendendum.

Nec enim satis constat, vtrùm fractas partes fregerit in minores, deque manu in manum singulis tribuerit Christus: an, quod Hospinianus verisimilius putat, *in duas par-*

c Parte 1. de re sacram. p. 31.

partes panem confregerit, earumque alteram dederit illi, qui proximus ei ad dextram accumbebat; alteram verò illi, qui ad sinistram, vt isti deinceps proximè accumbentibus porrigerent, donec singuli particulam sibi decerpsissent.

Neque etiam referre putamus, vtrùm digitis frangatur panis, an scindatur. Prius Christum fecisse verisimile est ex more Iudæorum, qui utebantur pane lato, ac non admodum spisso, ac præterea sulcis quibusdam decussatim inciso, vt commodè in quadratas quasdam buccellas manu frangeretur. Sanè etiam Baronius scribit ad annum LVIII.; [a] *ex Rabbino rerum Iudaicarum antiquarum perito accepisse se, eos incisionibus in particulas plures signatos coquere solitos panes, vt sic ad esum non esset opus illas incidere, sed solùm frangere.* Quomodo incisos panes Græci βλωμίδας vocabant, vt scribit Athenæus lib. III. nempe à βλώμη, quod, Hesychio teste, notat ἰσχνὸν, λεπτὸν, *tenuem seu exiguam buccam.* Panem istiusmodi describit eruditus, sed incertus poëta in Moreto.

[a] P. 541. edit. Antverp. an. 1612.

---Iamq; subactum
Format opus, palmisq; sinum dilatat in orbem,
Et notat impressis æquo discrimine quadris.

Et Martialis lib. IX. epig. XC.

Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placentâ.

Vbi per quadram non intelligitur quarta pars panis, etsi [b] id Baronius & multi viri docti existiment, (neque enim in placenta plurimæ sunt partes quartæ: neque cum placenta sit figuræ circularis, quartis ejus partibus quadrarum nomen, quod quadratum quid sonat, conveniret,) sed quadræ sunt λαγὼς sive buccellæ: vnde & panis militaris ac nauticus, quia itidem sulcis altius impressis in buccellas varias distingueretur, buccellatum dicebatur: vt disci-

[b] Ibid. pag. 542.

mus ex L. VI. C. Theodos. de erogat. milit. ann. Item Ammiani libro XVII. Vulcatio Gallicano in Avidio Casio, Spartiano in Pescennio, Paulino & Therasia epist. XXXVI. inter Augustinianas, & è Græcis posterioris ævi, Mauricio in Tacticis, vbi ait, Χρὴ ἐν ἱερᾷ πολλῷ, ἐν ᾗ σίνασι ἐπιτρέπεται ἕκαστον σχεπάσαι ὅλον ἑαυτὸν καὶ ἀναπαῦσαι. Atque hæc quidem ad illustrandam fractionem Iudaicam dicta sunto. Orientales verò panem Eucharisticum non frangebant, sed instrumento scindebant: vt testatur Nicolaus Cabasilas in exposit. Liturg. c. V. Imò jam Damasceni ætate ita fieri solere, docebit Germanus Constantinopolitanus verbis illis [b]: Τὸ ἀνειλητὸν σῶμα οὐ ἐκ πάσης πυέλου, ἢ σπυρὶς τῶν σπυρίδων ἐστὶ, τῶν ὅλα ἄρτα, φημὶ, τ' ἰνδικτίας, ἢ τ' ἀσπασμοῦ πρὸς τὸν διάκονον (ὃν ἡ μεγάλη ἐκκλησία σπυρίδα) διατέμνεται σιδήρῳ τινὶ, ὃν ἡ λόγχη λέγουσι. *Dominicum corpus, tanquam ex quodam vtero & carne corporis virginalis, toto pane, inquam, benedictionis & oblationis à diacono, vt magna Ecclesia à maioribus accepit, dissecatur ferro quodam, quod & lanceam appellant.* Eundem morem apud Æthiopes obtinere, apud varios legimus.

[b] In mystica contemplatione pag. 152. edit. Morel.

[c] Gasp. Sanctium in Act. 2. 42. atque alios.

THESIS IX.

De numero partium, in quas panis dividitur ita statuimus, pro communicantium vel copiâ, vel paucitate, multiplicari eum, vel imminui.

Hoc monere operæ non erat, nisi Ecclesia Romana statuisset, vt tres in partes hostia frangeretur: cujus rei mysterium adfert Micrologus cap. XVII. Vixit is ante annos amplius quingentos, tempore Gregorij VII. & Anselmi Lucensis, quorum eopse capite meminit. Fusius verò idem postea docuit Durandus Rationalis sui lib. IV. cap. LI: *Decimo-octavo, Quare fiunt tres partes? Ad quod dicen-*

dicendum est, quod frangitur in tres partes. Primò in memoriam Trinitatis. Secundo in memoriam triplicis status Christi. Primus fuit in hominibus manens. Secundus fuit in sepulchro iacens. Tertius verò, in memoriam & signum, quod Christus passus fuit in triplici parte sui, id est, in pedibus, in manibus, & in latere. Quarto, in signum, quod tres sunt partes mystici corporis: prima est in cœlo, sive in patria, sc. Ecclesia triumphans: secunda est in terra, sc. Ecclesia militans: tertia est in Purgatorio, & hæc dicitur purgans. Quinto in typum trium Personarum euntium in Emaus, scilicet Christi, & Cleopha, &, ut quidam dicunt, Luca. Hæc Durandus. Apud Græcos verò non eundem numerum servari, vel Chrysostomi liturgia ostendit: in quâ panis frangitur in partes quatuor in modum crucis, unaq; earum in calicem immittitur, cum certa recitatione verborum. Idem docent hæc verba Humberti disput. adversus Græcos de azymo [a]: *Græci habent lanceam ferream, qua scindunt in modum crucis ipsam oblationem.* Vbi lanceam vocare, Græcorum exemplo, liquet ex verbis Germani Constantinopolitani antea allatis.

[a] P. 694. in appendice Tomi vndecimi Baron.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA TERTIA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

DIximus de fractione. Tertius verò ritus est distributio ad manducandum: quâ parte à Pontificijs graviter peccatur. Nam in privatis, vt vocant, missis, non distribuitur fidelibus panis, sed cæteris spectantibus sacerdos eum manducat solus. Quale spectaculum repugnat instituto Christi. Tantùm enim abest, vt Evangelistæ vel Paulus pronuncient, Christum edisse solum, vt ne quidem, an ederit, narrent. Contenti enim sunt referre, vt discipulis dixerit [a], Accipite, comedite, hoc facite in mei recordationem, mortem Domini annunciantes, donec venerit. *Etiam refellere est Pontificios ex consuetudine Apostolicæ Ecclesiæ: quam cognoscimus ex verbis hisce Paulinis,* [b] Vnus panis, vnũ corpus multi

a Matth. 26 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. Paul. 1. Cor. 11. 23.
b 1. Cor. 10. 16. 17.

multi sumus, QVIA omnes vnius panis participes sumus.

[a] Sess. 22, cap. 8. Respondet Concilium Tridentinum [a], *illas quoq; missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicet, verè cõmunes censeri debere: partim quòd in eis populus spiritualiter communicet, partim verò quòd à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantùm, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.* Sed hæc cum synodus ea dicit, doctorum nostrorum sententiam magis circumludit, quàm eludit aut tangit. Nec enim inficiantur illi, etiam extra Cœnam à fidelibus manducari carnem, & bibi sanguinem Christi: sed de nihilo esse negant, quod præcipiatur cunctis spiritualiter Christum manducantibus, vt eum etiam sacramentaliter sumant. Atqui sanè temerarium esset hoc CHRISTI mandatum, si fructus omnis, qui ex sacramentali esu ad fideles redundat, etiam rediret ad eos, qui sacerdotis μονοψιχους spectatores solùm fiant. Quod verò Concilium addit de ministro publico pro salute totius Ecclesiæ offerente; id, volente Deo, melius expendemus, cùm de Missæ sacrificio dissertabimus.

THESIS II.

Etiam hæc Pontificiorum consuetudo antiquæ Ecclesiæ iudicio repugnat. Imò ad hæc vsque tempora panis fidelibus distribuitur in liturgiâ Græcâ, atque adeò etiam Syra, Armenia, Æthiopica. Ac, nisi valdè nos ratio fugit, sola est Ecclesia Latina, quæ ab hoc veteris Ecclesiæ ritu discesserit.

De hoc nos dubitare non patiuntur veteres liturgiæ: quæ cum multæ sint, & nullo negotio ab omnibus consuli possint, verba earum adscribere hoc loco parcemus:

cemus: potiusque ex Canonibus veteribus, & Patrum vel homilijs, vel tractatibus, aliqua horsum pertinentia adducemus. Cujusmodi est Canon decimus eorum, qui dicuntur Apostolici: *Omnes fideles qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communione privari.* Expressimus versionem veterem: quæ non solùm in Petri Crabbij vetere Conciliorum editione, sed etiam apud Isidorum Hispalensem, seu Mercatorem potiùs, in Conciliorum volumine invenitur. Et si sententiam magis quàm verba ponderes, eandem retinuit tum doctissimus Kemnitius in examine Concilij Tridentini [a], tum Cardinalis Bellarminus [b], dum Kemnitium refutat. Græca tamen aliam etiam sententiam admittunt: vt quæ sic sonent: Πάντας τοὺς ἰσταμένους σὺν τῇ εὐχῇ, ἢ τὴν γραφὴν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ ἀφορισμῷ ἢ τῇ ἀχλίᾳ μεταλήψει, ὡς ἐκκλίνοντας τὴν ἐκκλησίαν, ἀποβάλλεσθαι χρή. Vertebat Haloander: *Quicunque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neq; apud preces & sanctam communionem permanent, eos tanquam qui ordinis in Ecclesia perturbationem inducant, a communione arceri oportet.* Itaque sententia canonis erit, non vt quisque, quoties adest, communicet, sed ne, necdum peractâ communione, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant ipsi, remanere jubentur, vsque dum alij non Clerici tantùm, sed etiam Laici perceperint panem sanctum. Nam, vt ad Canonem istum Zonaras annotavit, Οὐ πάνυ σπεύδουσι τότε μεταλαμβάνειν οἱ λαϊκοὶ, *Laici protinus eo ipso tempore communicare volebant.* Imò, (vt ibidem addit Zonaras) etiam hoc præcipitur Concilij Antiocheni can. 11. Iubet enim πάντας τοὺς ἰσταμένους μὲν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἢ τὴν ἱερὰν γραφὴν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ ὅλῃ τῷ λαῷ τῆς προσευχῆς τοῦ συναλλήλου τῆς ἀκριβείας χάριν τινὰ ἀτοπίαν, τούτους ἀποβάλλεσθαι χρὴ τῆς ἐκκλησίας. Videmus vt ex ijs, qui Ecclesiam frequentant, Verbumque audiunt, non quidem

[a] Cap. de privatis missis.

[b] Lib. 2. de miss. cap. 10.

quidem omnes pro tempore aliquo communione abſtinentes, ſed ſoli communionem penitùs averſantes, eoque ordinem Eccleſiæ turbantes, ejici ex Eccleſia jubeantur. Interim hæc docent, aliquam ſaltem populi partem communicare cum Clericis ſolere. Cum verò hac etiam parte populus fieret negligentior, non defuere officio ſuo ſanctiſsimi Patres; vti alios inter Chryſoſtomus; quem non communicaſſe ſine Presbyteris & Diaconis, ſatis ex liturgia ejus conſtat. Sed quia aliquando vel duo vel nemo, vt dici ſolet, è populo accederet: eò idem graviſsimè populum increpans ait: [a] Εἰκῆ θυσία τελεῖται, εἰκῆ παρέστηκεν ὁ θυσιαστήριον, εἰκῆ ὁ μυσταγωγός. *Fruſtra eſt quotidianum ſacrificium. fruſtra adſtamus altari; nemo eſt qui participet.* Quæ planè adverſantur Concilio Tridentino. Nam illo ſancitur, prodeſſe etiamſi non participes, dummodo adſtes, & cum devotione ſpectes. At quanto aliter Chryſoſtomus: qui & paulò poſt ſubjungit: πᾶς ὁ μὴ μετέχων τῶν μυστηρίων ἀναίσχυντος καὶ ἀναιδὴς ἑστηκώς. *Quicunque eſt, qui myſteriorum non eſt particeps, is impudenter ſtat, & nimis audacter.* Denique quid ἀναγίνεσθαι & ὑπαγίνεσθαι verbis iſtis? Ἐπί μου, εἰ τίς ἐστιαθῇ καλεσθείς, καὶ χεῖρας νίψαιτο καὶ ἀναπαήσεται, καὶ ἕτοιμος γένοιτο, σοῦ τὸν τρόπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα; οὐκοῦν ἐκεῖνον ἀτιμότερον ποιεῖ παρελθών; *Dic mihi, ſiquis ad convivium invitatus manus laverit, & accubuerit, & ad menſam paratus fuerit, deinde non fuerit eius particeps, annon contumeliâ eum afficit, qui invitavit? An non eſſet melius, eum ne adfuiſſe quidem?* Ad quæ aliud quod reſpondeat non habeat Bellarminus [b], quàm ea κατ' οἰκονομίαν dicta eſſe. Imò etiam, cùm conſuetudo paſsim obtineret, vt cum ſacerdote communicaret nemo, multi hanc imperfectam atque illegitimam eſſe miſſam judicabant. Nam Walafridus lib. de rebus Eccleſiaſticis cap. XXII [c]. *Quamvis*, inquit, *cùm ſoli ſacerdotes miſſas celebrant, intelligi poſſit, illos eiuſdem actionis eſſe cooperatores, pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quibuſdam reſponſionibus ſacerdos exequitur: tamen fatendum eſt, illam*

[a] In cap. 1. ad Eph. homil. 3.

[b] Lib. 2. de miſſa cap. 10.

[c] Circa finem.

eſſe

illam esse legitimam missam, cui interſunt ſacerdos, reſpondens, offerens, atq; communicans, ſicut ipſa compoſitio precum evidenti ratione demonſtrat. Etiam Humbertus, Epiſcopus Sylvæ Candidæ, reſponſione [a] ad Nicetam cognomento Pectoratum [b]: *Quodlibet horum trium ſine reliquis fiat, ſcilicet aut benedictio ſine diſtributione, aut fractio ſine benedictione & diſtributione, perfectam memoriam Chriſtinon repræſentat, ſicut diſtributio nulla ſine benedictione & fractione.* Atque ex his ſatis liquere puto, cum Scripturis, tum antiquitati eos repugnare, qui panem diſtribuunt, ſed non frangunt: longeq; magis recedere eos à Chriſti inſtituto, qui quomodocunq; retinent fractionem, ſed non diſtribuunt id quod frangunt.

[a] Extat libellus iſte in appendice Tom. 11. Baronii.

[b] Pag. 718.

THESIS III.

Origo verò miſſæ privatæ eſt talis. Primùm quidem, dum Chriſtiani & numero erant pauciores, & Zelo fervidiores, quotidiè populus Euchariſtiam percipiebat. Poſtea numero eorum gliſcente, ac pietate decreſſente, Clerici cum ſacerdote ſuo quotidiè communicabant, populus non item: ſed contentus is erat, ſingulis communicare diebus Dominicis. Sed neque hic reſtetit. Nam aliquanto poſt ſatis viſum fuit, ſi tertia ſaltem Die Dominica Euchariſtia ſumeretur. Tandem denique ſufficere iudicatum, ſi ſummis id fieret anni feſtis, præcipuè feriis paſchalibus. Clerici etiam paulatim ſtudium remiſere: ita vt tandem, nullo Clericorum præſente, ſacerdos ſacris operaretur. Ergo tunc alicubi quidem preces, cæterique ritus ad ſynaxin pertinentes fiebant, conſecratione & manducatione exceptâ: alibi verò ſolus ſacerdos edebat panem ſanctum. Sed poſterius hoc magis altero ex re ſacerdotum eſſe viſum fuit, quia alioqui futurum erat, vt populus etiam offerre

ceſſa-

ceſſaret. Ne igitur oblationibus iſtis fraudarentur ſacerdotes, privatim celebrârunt miſſam, & quò vberiores eſſent populi oblationes, multa ad eum dicere cœperunt de efficacia ſalutari, quæ ex actione ſacerdotis etiam ad non communicantes rediret. Hæc vbi opinio ſemel recepta eſt in vulgus, ingens pleriſque omnibus ſtudium fuit ſibi & ſuis canponandi miſſas privatas: vt quas perſuaſum haberent valere ad remiſſionem peccatorum pro vivis & mortuis conſequendam.

a Epiſt. 289. Conſilium eſt Baſilij ad Cæſariam Patriciam [a]: Καὶ ὑμεῖς δὲ καθ' ἑκάστην τὴν μετέχειν, ἢ μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων σωμάτων ἢ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν ἡγεῖσθε. *Singulis certè diebus communicare, & participare ſancti corporis & ſanguinis Chriſti, bonum & fructuoſum eſt.* Etiam Walafridus Strabo lib. de Eccleſiaſt. reb. cap. XX. *Cùm* CHRISTIANIS, *& maximè Clericis, omnes dies inferias deputantur, videtur ratione pleniſſimum, vt per ſingulos dies ſacris occupemur officiis, & quando mentis vel corporis graviores macula non obſiſtunt, panem & ſanguinem Dominicum, quibus ſine vivere non poſſumus, iugiter ambiamus, imitantes Primitivæ Eccleſiæ ſtudium ſalutare, de quo in Actibus Apoſtolorum ita ſcriptum eſt, Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Et infra: Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis laudantes Deum.* Quibus verbis non ſolùm, quid facere conveniat, ſed etiam quid antiquitùs fieri ſoleat, indicatur. Poſterius hoc etiam Durandus nos docet Rationalis ſui lib. IV. cap. LIII. *In Primitiva Eccleſia omnes, qui celebrationi Miſſarum intererant, ſingulis diebus cõmunicare ſolebant, eò quòd Apoſtoli omnes de calice biberunt, Domino dicẽte, Bibite ex hoc omnes.*

De

De consecrat. D. 2. C. Non iste. Offerebant enim magnum panem, & omnibus sufficientem, quod adhuc Græci servare dicuntur. Quod verò isti scriptores de ætate Apostolicâ, & primitiuâ Ecclesiâ scribunt: idem Cypriani etiamnum ætate obtinuisse certum est. Nam epist. LVI. ad Thibaritanos ita scribit: *Gravior nunc & ferociior pugna imminet, ad quam fide incorruptâ & virtute robustâ parare se debent milites Christi, considerantes, idcirco se* QVOTIDIE *calicem sanguinis Christi bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere.* Alloquitur tam laicos, quàm clericos. Vniuersos quippe fideles adhortatur ad martyrij constantiam; quod etiam laici, mulieres, pueri subibant. Nec tamen ex his colligere audemus, primis aliquot seculis eandem vbique consuetudinem fuisse: sed fatemus non inviti, etiam primis illis temporibus hac parte variasse Ecclesias. Sanè quanta in talibus olim in diuersis Ecclesijs rituum fuerit diversitas, id nos egregiè docet Socrates lib. v. cap. XXI. Vbi & cum multa de varietate istâ attulisset, postea subjungit: Αἴτιον, ὡς ἐγῷμαι, τὸ τοιοῦτον διαφορὰς ἐν κατὰ μέρη τῶν ἐκκλησιῶν παρεσκεῦσε, οὐ σῴζει ταῦτα συμβαίνειν, οἷον νόμον τοῖς ἔθνεσιν ἀφορίσασι. *Causa huiusmodi discrepantiæ fuerunt episcopi, qui variis temporibus ecclesiæ præerant. Qui autem istos ritus acceperunt, eos tanquam legem ad posteros transmiserunt.* Ab hac igitur causa fuit, quod etsi antiquitus plerisque in locis quotidie Eucharistia perciperetur: alijs tamen id tantùm vel bis in hebdomade fieret, puta sabbathi & Dominica die; vt Augustinus indicat epist. CXVIII. ad Ianuarium: vel ter, nempe feriâ primâ, quartâ, sexta vt Epiphanius in compendiaria forma fidei catholicæ ab Apostolis fuisse constitutum tradit: vel quater, puta ab ijs, qui sabbathi diem tribus istis adjungerent; vt fecisse aliquos testatur Basilius epist. ad Cæsariam Patriciã. Imò Socrates[a] & Nicephorus[b] scribũt, *omnes vbiq; totius orbis Ecclesias diebus sabbathi, singulis* heb-

[a] Lib. 5. c. 21.
[b] Lib. 12. c. 34.

hebdomadibus vertentibus, mysteria celebrare: Romanos solos & Alexandrinos id ex antiqua quadam traditione facere detrectare. Græcè est, Τῶν πανταχοῦ τὴν ἐπιοῦσαν ἑκάστου σαββάτου, καθ' ἣν πᾶσαν ἐκκλησίαν θείου μυστήρια, ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἐν Ῥώμῃ, διά τινος ἀρχαίας παραδόσεως τῶν μὴ ποιούντων. Vt omnino fallatur diligentissimus & doctissimus historiæ sacramentariæ conditor, cum lib. II. [r] sententiam esse putat, vnâ sabbathorum sive hebdomadis die, nempe Dominicâ, omnes vbique ecclesias mysteria celebrasse, Romanâ solùm & Alexandrinâ exceptis, vbi die quidem profestâ communicetur, at Dominicâ ipsâ nunquam. Quod de vtraque harum nobilium Ecclesiarum persuadere sibi posse, id verò non sit hominis sani: imò ne de vllâ quidem orbis ecclesiâ verum putamus. At vtialia infinita, ita rectè illud monet idem, locis nonnullis solo fuisse die Dominico communicatum: optimèque probat illud ex Augustini epist. CXVIII. ad Ianuarium, item ex synodicâ Alexandrini Concilij epistolâ, vbi Macarium non confregisse calicem ostenditur, quia non fuerit Dominica dies, cum facta est: item ex Concilij Toletani IV. can. IX. vbi dicitur, *Nonnullos sacerdotum in Hispania reperiri, qui Dominicam orationem, non quotidiè, sed tantùm die Dominicâ dicant.* Nam si communio non fiat sine oratione Dominicâ, consequitur, solis diebus Dominicis mysteria fuisse celebrata. Cæterum quod plerisque tantùm in locis recenti adhuc ecclesiâ fiebat, id cùm labentibus seculis res in oblivionem venisset, totius fuisse ecclesiæ consuetudinem creditum est. Vnde scriptor libri vetusti de divinis officijs disertim scribit [s]: *In diebus nascentis Ecclesiæ in Dominicis tantùm & festis diebus, qui secularibus solent occupari negotiis, conveniebant ad audienda solennia.* Nam ex ijs, quæ antea diximus, constat, plurimis Ecclesiæ primitiuæ locis quotidie cœtus publicos habitos esse. Sed hæc, vt dixi, prius fuere. Postea enim istis etiam locis, frigescēte populi pietate, satis

[r] Pag. 50.

[s] Apud. Cassandrum Liturg. cap. 23.

satis ei visum fuit, si Dominicis diebus sacris interesset: vt tergemino testimonio antea ostendimus. Cùm verò populus nullum incuriæ modum sciret, synodo Sardicensi, item Trullanâ, prætereaque Antiochenâ statutum fuit, vt siquis ne tertiâ quidem quaque die Dominicâ Eucharistiam sumeret, is ab Ecclesiâ separaretur. Auctor Zonaras ad can. IX. eorum, qui Apostolici vocantur. Verùm cùm omnia juris repagula negligentia humana transiliret; nec par legum severitas vbique obtineret: tandem eò vsque processum est, vt vix alijs quàm festis maximè solennibus, ac imprimis paschatis ferijs, à populo communicaretur. Quem in morem acriter invehitur B. Chrysostomus in cap. ad Eph. homil. III. [a]. Populo attamen, occupationum prætextu, Dominicis solum diebus, aut præcipuis anni festis Eucharistiam sumente, clerici nihilominus quotidie communicabant. Micrologus cap. XLVI: *Ad quotidiana missarum solennia, non generaliter ab omnibus, sed religiosis conveniunt, qui plus spiritualibus negotiis, quàm secularibus invigilant, qui reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant.* Similiter Walafridus Strabo cap. XX. cujus verba superiùs citavimus. Etiam antea commemoratus scriptor libri vetusti de officijs diuinis, hunc antiquioris ecclesiæ morem indicat [b]. *In Dominicis tantùm & festis diebus, fideles, qui secularibus solent occupari negotijs, conveniebant ad audienda solennia: in diebus verò profestis ministri & votis adstricti intererant missæ.* Item Regino lib. 1. de Ecclesiast. disciplinis: *Vt presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus, vel quilibet Ecclesiæ deputatus clericus, si intra ciuitatem fuerit, vel in loco, in quo Ecclesia est, aut castella, aut vici, aut villa, ad Ecclesiam ad sacrificium quotidianum non venerit, clericus non habeatur, si castigatus non emendauerit.* Missæ istæ, quæ solis clericis præsentibus fiebant, *solitariæ* dicebantur. Odo Cameracensis in Canonem: *Cùm primitus Missæ sine collecta non fierent, postea*

[a] Pag. 1050, & 1051. edit. Commel.

[b] Apud Cassiandrum Liturg. cap. 33.

mos inolevit Ecclesiæ, solitarias, & maximè in cœmeteriis, fieri missas. Vbi collectam appellat collectionem, quæ ad oblationem & communicationem in publico cœtu fiebat. Contrà missæ, quæ in populi peragerentur conventu, *publicæ* vocantur à Gregorio [a] ad Castorium, episcopum Ariminensem. Sed cessante etiam quotidiana clericorum communione, aliquibus in locis sacerdotes quidem preces, lectiones, atque alios synaxios ritus frequentabant, mysterijs verò celebrandis supersedebant: quod ipsum Alexandrinam Ecclesiam, sed tantum feriâ quartâ, & eâ, quæ parasceue dicitur, facere solere testatur Socrates Eccles. histor. lib. v. cap. xxi [b]. Hujusmodi à Gulielmo Durando *missa sicca* vocatur lib. iv. Diuinorum offic. cap. 1. [c] *Potest*, inquit, *sacerdos vnam missam cum sacrificio, & aliam siccam celebrare.* Idemque rationem missæ siccæ pluribus postea explicat. Etiam dicta hæc est *missa nautica*: vt constat ex libello ordinis missæ Romanæ. Puta quia sacra ejusmodi etiam in navigijs obire licet, vbi ob locum fluctuantem plena missa administrari nequit. Meminit ejus etiam Thomas Waldensis lib. vi. Tit. iv. cap. xxxv. At non vbique, ob communicantium absentiam, quotidianam oblationem intermittere visum fuit: sed plurimis in locis, etsi, quibus dispensaretur, nulli adessent, sacramentum nihilominus celebrandum putarunt. Nempe metuebant sacerdotes, ne alioqui oblationibus populi fraudarentur. Quæ quò vnctiores essent, etiam elogijs mirificis missarum hujusmodi virtus cœpit prædicari: vt quibus, quicquid cœna Dominica promittit, absque indignæ manducationis periculo consequi valeremus. Ea opinio nundinationem missæ privatæ vbivis accendit & fovit: eodem nempe igni incalescentibus, & missis privatis, & sacerdotum culinis.

[a] Lib. 4. regist. indict. 13. c. 87.

[b] Al. cap. 22. Edit. Rob. St. fol. 249. *b.* versu antepenult.

[c] Paragr. 23.

THESIS

THESIS IV.

Præterea de distributione quæritur, vtrùm panis in manus præberi à ministro, an ori ingeri debeat. Nos priùs à Christo factum putamus. Nec enim quicquam ab Evangelistis, vel Apostolo dicitur, vnde suspicio oboriatur, à communi eum & vsitatâ sumendi cibi ratione discessisse. Nec qui cum tam multis discumberet, facere id potuisse videtur, nisi de loco surgens ire ad singulos vellet. Quod satis intelligunt, qui norunt veterum discumbendi morem, ab eruditis philologis expressum in ijs, quæ de Triclinio scripsere. Imò idem quoque habuerit locum, si medium inter discipulos assedisse mensæ fingamus, vti credit pictorum vulgus. His adde, quod etiam in veteri Ecclesia diutissimè obtinuit mos iste, vt manibus sumeretur sanctum hic cibus.

Apertissimè hoc nos docet Dionysius Alexandrinus ad Xystum, Episcopum Romanum [a], vbi de quodam tractat, qui eo quod ab hæreticis aliter, quam Catholici tingerent, baptizatus esset; etsi jam annos multos ad mensam Domini accessisset, rebaptizari nihilominus volebat. Verba Dionysij inter alia sunt ista: Εὐχαριστίας γὰρ ἐπαίσθητο, ἡ συνεδείπνουν τῷ Λαῷ, καὶ πρατίζη παρεστώτα, ἢ χεῖρας οὐ ὑπεδέξω ἐπὶ σὺν ἔφης ἔφῆς σφετέραντα, ἢ παῦτα κατελιξάμενον, καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ αἵματι τῷ κυρίᾳ ἡμῶν ἐπὶ χεῖρῶ, ὑπ ὃν ἐξ ἀρχῆς ἀναπαύζη τὸ πλάσαμα. *Eum qui gratiarum actiones audiuisset, qui Amen vnâ pronunciauisset, qui adstitisset mensæ, qui manus ad sanctum illud alimentum capessendum porrexisset, qui illud recepisset, qui tam longo tempore fuisset corporis & sanguinis*

[a] Apud Euseb. lib. 7. cap. 8.

sanguinis Dominici particeps, eius baptisma non audebam de integro renouare. Idē Dionysius hæc scripsit de Novato:

b Apud Euseb. lib. 6. cap. 35.

Πολέμος τοὺς φεύγοντας, καὶ διαλύων ἐκάστῳ τὸ μέρος, καὶ ὑπισχνούμενος τῷ, ἀντὶ τῶ λοιμῶν τοῦτο πολεμίους ἀνθρώπους ἀναχωρίζειν, κατίχων ἀμφοτέρας χεῖρας τῶν καθόντος, καὶ μὴ ἀφιεὶς ἐς τὸ ἂν ἀμύσσοντες εἴπωσι ταῦτα, τοῖς γὰρ ἐκεῖνα χάσκουσι λόγοις. ἐμοὶ μὲν κατὰ τὸ σῶμα τὸ αἷμα τὸ Κυρίου ἐκεῖνο χριστὸ, μολύνεται μὴ καταλειπὼν, αἱ δὲ ἐπιτρέψει σφᾶς Κύριος. *Cum fecisset oblationes, & singulis partem sacramenti distribuisset, porrexisset q̄, miseros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione iusiurandum dare cōegit. Atque suis utrisq̄ manibus manus accipientis prehendens, non prius dimisit, quàm hoc iureiurando eum obstrinxisset: (illius enim verbis utar) Iura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, te nunquam nec me deserturum, nec ad Cornelium reversurum.* Cyprianus sermone de Lapsis: *Alius, qui & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere; sanctum Domini edere & contrectare non potuit: cinerem se ferre apertis manibus inuenit.* Idem sermone eodem: *A diaboli aris reuertens ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, Domini corpus invadunt: & plus modò in Dominum manibus atq̄ ore delinquunt, quàm cum Dominum negarent.* Nazianzenus etiam Iulianum exagitat, quòd ut quicquid sanctitatis in baptismo accepisset, eluere, victimarum sese sanguine polluere: & nequid sanctitatis manibus inesset, quibus Eucharistiam accepisset, eas sacrificijs contaminaret.

8 Paragr. 21.

c Paragr. 23.

Audiamus ipsum orat. in Iulianum [b]: Ἁιματι γ' οὐκ ἐνίψ τὸ λοῦτρον ἐπιβόητον, τῇ καθ' ἡμᾶς πλειάσει τὴν πλάνητα τῶ μύσεως ἀλλάξεις, ἢ τοῖς χεροὶ ἀφαγνίζεται τὰ ἀνιμάκτα θυσίας ἀποκαθαίρων, ἢ εἴ τ' ἀμφὶ χριστῷ κεκοίμηται, ἢ τῶν ἐναγισμάτων, καὶ τὰ δείπνα; *Nefario sanguine lauacrum exiget, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens: manusq̄ suas profanat, vt nimirum eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo, ipsiusq̄ passionibus & diuinitati communicamus eluere ac repurgaret.* Idem Nazianzenus Orat. funebri

b Pag. 70. edi. Morell.

funebri in laudem Gorgoniæ, vbi de ea inquit[c], Εἴ τινι τῶν ἐπιτυγχανόντων τῷ τιμίῳ σώματι, ἢ τῷ αἵματι ἢ χεῖρ ἐθιγανέφυσεν. *Sicubi quippiam signorum pretiosi corporis aut sanguinis manus conduerat.* Cyrillus Hierosolymitanus Catech. Mystag. v. [d]: Πρόσελθε δέ, μὴ τεταμένοις τοῖς σὺν χερσὶν καρποῖς ἀφοβήτως, μηδὲ διεστῶσι τοῖς δακτύλοις, ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνου ποιήσας τὴν δεξιὰ, ὡς μέλλουσαν βαστάζειν τὸν βασιλέα, καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, λάβε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐπιλέγων τὸ, Ἀμήν. *Accedamus ad communionem, non expansis manuum volis accede, neq; cum disiunctis digitis, sed sinistram, veluti sedem quandam, subijcias dextera, quæ tantum regem susceptura est, & concavâ manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen.* Quo ex loco colligit Gaspar Sanctius[e], Complutensis Theologus, antiquitùs *fideles acceptam Eucharistiam, non sacerdotis manu, sed suâ, in os intulisse, atq; id adeò vsitatum atq; solenne fuisse, vt de accipienda à sacerdote Eucharistiâ mos fuerit fidelibus præscriptus.* Ambrosius etiam apud Theodoretum[a] sic compellat Theodosium post cædē Thessalonicæ patratam. *Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? Quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus?* Chrysostomus homil. 111. in cap. 1. ad Ephes. Πῶς γὰρ εἰσέλθῃ τὴν θύραν τῷ χειρῶν, μυριάδες χηρῶν καὶ χήρων κατεπλησεν ἀνόμου τοῦ σώματος; Εἰπέμοι, ἆρα ἂν θέλοις χερσὶν ἀνίπτοις τὸ δεῖπνον προσελθεῖν; οὐκ ἐγωγε ἔμοιγε, ἀλλ' ἐθέλοις ἂν μᾶλλον θέλοις προσελθεῖν, ἢ ἰατρὸς χερσίν. εἶτα ἐν τῇ μιαρᾷ ταύτῃ ὧν ἐυλαβῆ, ψυχὴν ἔχων ῥυπαρὰν προσελθεῖν καὶ ἅπτεσθαι τολμᾷς; καὶ τοῦ μὲν τῶν χειρῶν οὐχὶ καθήκατο, σὺ δὲ ταύτην ὑπέδυσας ἀναίτιος. *Quomodo stabis ad tribunal Christi, qui pollutis manibus & labris ad id audeas accedere? Dic mihi, vellesne manibus illotis ad sacrificium accedere? Non opinor, sed malles potius omnino non accedere, quam sordidis manibus. Et cum in re parvâ sis adeo religiosus, sordidam & immundam habens animam, accedis & audes tangere? Atqui ad tempus quidem tenetur manibus: in illam autem totus & integer resolvitur.* Augustinus contra epistol. Petiliani lib. 11. cap. XXIII: *Ego illum commemoro, cui pacis osculum inter sacramenta copulabatis, in cuius manibus Eucharistiam ponebatis.* Quæ satis ostendunt, verissimum esse quod scribit

[c] Pag. 187. edit. eiusdem.

[d] Pag. 545. edit. Morell. ann. 1608.

[e] In Act. Apost. cap. 8. vers. 44.

[a] In Histor. Tripart. lib. 9. cap. 30.

bit Beatus Rhenanus Annot. in Tertull. lib. De Corona Militis: *Satis liquere ex antiquorum lectione, Eucharistiam manibus laicorum olim attactam fuisse.* Imò & Ruardus Tapperus cogitur agnoscere, ex Cypriano & Ambrosio idem colligi posse. Sic. n. scribit. T. 2. Art. xv [a]. *Præterea historiam de Satyro fratre B. Ambrosii, quem corpus Domini secum in navi habuisse, testatur idem Ambrosius: ex quo simul, & ex sermone Cypriani de Lapsis, videtur, quod illis temporibus sanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod* CORPVS DOMINI IIS IN MANVS DABATVR *vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum, ibique sumerent: ita vt per temporum intervalla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.*

[a] Pag. 328.

THESIS V.

Et sanè consuetudo altera ingerendi panem in os, circa annum sexcentesimum demum, cœpisse videtur, nequid aliunde quàm à superstitiosa veneratione signorum, quæ in ἀρτολατρίαν, tandem evasit.

Videri tamen possit iam Augustini ætate mos iste, plerisque saltem in locis, obtinuisse, ut ne mulier manu Eucharistiam attrectaret. Nam sermone CCLII. de Tempore hæc legimus: *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus, & omnes mulieres exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Sed sermones de Tempore magnam partem spurios esse, notissimum est. Sanè etiam Gaspar Sanctius in Actor. 11. 44. verba ista à Baronio ait ex Maximo citari, qui tamen ea, non vt Maximi, sed vt Augustini adduxerat. Adde quod nec satis constat, ea Maximi illius Taurinensis esse. Verùm vtcunque est de Augustini ætate; saltem diffiteri non possumus, ita fieri solere circa tempora Gregorij Magni. Nam de eo dubitare non patitur Canon xxxvi Concilij Antisiodorensis: *Non licet mulieri nudâ*

nudâ manu suâ Eucharistiam sumere. Nempe videtur Concilium illud velle, vt fœminæ Eucharistiam in mundo linteo acciperent: quod linteum esse vocatum *Dominicale*, colligunt viri eruditi ex sequentibus Canonis XLII. verbis: *Vnaquæque mulier, quando communicat, Dominicalem sumat habeat. Quod si non habuerit, vsque in alium diem Dominicum non communicet.* Nec multo post tempora Gregorij ab aliquibus accipi in vasculis solet. Quæ res cõêgit patres Concilij, quod Constantinopoli in Trullo habitum est, adversus hanc superstitionem decernere Can. CI. *Siquis voluerit synaxis tempore communicare purissimo Christi corpore, is, antequam participet, manus in formam crucis figurans, scadeat, & suscipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui* PRO MANV VASCVLA *quædam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem recipiunt, nullo modo admittimus, vt preferentes materiam inanimem, hominiq; obnoxiam, Dei imagini. Siquis sacerdos participes fecerit communionis huiusmodi vascula admoventes, excommunicetur & ipse, & qui hæc infert.* Quando verò primùm publico decreto sancitum sit, vt nec à laicis manu acciperetur, quæritur à doctis. Hospinianus[b] quidem primùm id Concilio Rhotomagensi factum censet: è cujus cap. 11. ista adducit: *Nulli laico, aut fœmina Eucharistiam in manus ponendam, sed tantùm in vtrius.*

[b] Lib. 2. de re sacramẽt. p. 33.

THESIS VI.

Si tamen Ecclesiâ consuetudo obtinet, vt absque manuum ministerio cibus sumatur ore; dum absque superstitione fiat, tanti hæc res non erit, vt idcirco Ecclesia turbari debeat: cùm [illegible] *sacramenti non in sumendi modo consistat, sed in sumptione ipsa, quæ permanet, seu manibus prehendas, seu ore percipias à ministro.*

Eadem Clariss. Bezæ sententia est: vt liquet ex epist 11. ad

ad Tilium. Verba eius eo libentiùs adferam, quia non de modo fractionis tantùm, sed de ipsa etiam fractione loquuntur. Sic enim scribit: *Sentio gravissimè, & in semetipsos, & in fratres reliquos peccare, qui nævis istis, aut etiam, si manis, corruptelis istis & suas & aliorum conscientias non leviter perturbant, perinde ac si de Christianismo semel sublato ageretur.* Et mox: *Esto, vitiosè hoc vel illud à nonnullis fiat, aut prætermittatur, an propterea Christiani non sunt, nec pro fratribus habendi? Nam certè* FRATRES NON *ducimus,* QVIBVSCVM *sacram communionem habere nobis nefas esse ducimus. At, enim inquiunt, sic videmur illorum peccatis communicare. Imò falsissima est hæc consecutio. Nec enim, vt ritè ad Cœnam accedam, scrutandum est mihi, quâ quisq; conscientiâ ad eam mecum accedat, sed de meâ ipsius conscientiâ mihi laborandum est. Itaq; & cum adulteris, & cum homicidis, & cum sceleratissimis quibusvis, modò nullâ meâ culpâ tales sint, si ad Cœnam castus & sceleris purus accessero, nihil illorum impuritas mihi nocuerit. Et quod de moribus dico, etiam de doctrina dico: quam interdum nec pastores satis purè tradunt; nec auditores satis rectè percipiunt.* Et postaliqua: *Verùm, inquient, vt non inquinemur eorum peccato, at tamen fovere eorum errorem sic videbimur. Imò ne hoc quidem satis rectè dicitur. Quid enim absurdius est, quàm eum accusare tanquam alieni vitij fautorem, qui vt fratrem lucretur, eius infirmitatem tolerat? Tibi non fraugitur panis, sed integer datur; tibi in os, non in manus præbetur, nullâ tamen vel superstitione, vel impietate probabili. Laudari sanè id non potest, non debet: at tu certè id peccatum non committis, quod in te potiùs committitur. Condemna igitur apud te, atq; etiam, prout sese occasio offeret, reprehende, id quo in te delinquit infirmus frater. Interim sedulò cave, ne quasi de Christianismi summâ agatur, offensus resilias, & præposterâ tuâ severitate, illum quidem perdas & destruas: te ipsum autem oblato illo beneficio prives. Etsi enim non fractus, sed integer; non in manus, sed in os tibi panis ille non rectè datur: panis ille tamen, quem tibi datum recusas, & qui non satis*

rectè

rectè datur, Christi corpus est: & vinum, quod oblatum refugis, Christi sanguis est, sacramentaliter videlicet: vt iam duplicis peccati, nempe & contristati infirmi fratris, & neglecti tanti boni crimine tenearis.

THESIS VIII.

Finis distributionis est vsus sacramenti, qui in manducatione consistit. Ergo fine sacramenti excidunt, qui hostiam siue oblatam sumunt, vt in pyxide honorificè asservent.

Ex parte etiam vidit Gabriel Biel in Can. lect. xxxvi ᶜ. elit. F. fol. 3. *Remissio peccatorum plus fit per vsum huius sacramenti, quàm per ipsum in se. Non enim tantùm prodest in pyxide conservatum, sicut oblatum & sumptum in vera fide & devotione.* Causam deinde subjicit, quia *Manducatio & potus huius sacramenti est vsus.* Quibus continuò subjungit: *hinc et volens discipulos suos Christus fructus huius sacramenti participes fieri, postquam corpus suum consecravit, non sistebat in consecratione. Neq; dedit discipulis, vt ipsum honorificè conservarent, sed dedit in sui vsum, dicens, Accipite et manducate.* Et mox: *Ex his satis patet, quod consecratio ad vsum, qui est eius manducatio, tanquã ad finem quodammodo proximum ordinatur. Quia Christus, postquam accepit panem, benedixit, dedit discipulis suis, vt manducarent.* Idem lectione xxxviii. ᵃ. *Ipsa enim consecratio non est simpliciter* ᵃ Fol. 90. *finis consecrantis, sed potiùs vsus fidelium. Ad hoc enim consecratur corpus et sanguis, vt fideles eo vtantur manducando, vt manducantes capiti et membris fortiùs vniantur.*

THESIS VIII.

Interim non negamus, in veteri etiam Ecclesiâ obti-

nuisse

nuisse reservationem Eucharistiæ, tum privatam, tum publicam: vti & delationem ad absentes, atque infirmos. Sed hæc delatio multum differt à circumgestatione ea, quæ ad ostentationem ac pompam in Romana Ecclesia fieri solet.

Concilium Tridentinum, cum reservationis & circumgestationis morem è Scripturis probare non posset, solùm obtendit, quod consuetudo ea sit vetus. Verba eius sunt ista

a sess. 13. c. 6. [a]: *Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiã adeò antiqua est, vt eam seculum etiam Nicæni Concilij agnoverit. Porrò deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum in Ecclesiis conservari, præterquam quod cum summa æquitate et ratione coniunctum est, tum multis in Concilijs præceptum invenitur, & vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more est observatum.* Videmus, vt à Tridentino Concilio ad Concilium Nicænum provocetur. Nempe propter ista canonis decimiquarti, vel ut alij numerant, decimioctavi verba: *Accipiant* (diaconi) *secundùm ordinẽ post presbyteros ab Episcopo, vel à presbytero, sacram communionem. Quod si non fuerit in præsenti vel episcopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant, & edant.* Hinc colligunt, Eucharistiam antea ab Episcopo, vel presbytero, fuisse consecratam, & reservatam, vt in eorum absentia à diaconis proferri, & manducari posset. Sed posteriora hæc canonis verba, quibus efficeretur quod volunt, etsi legantur etiam in collectione Isidori Mercatoris; nec multum abeat Rufinus lib. 1. cap. vi: tamen in nullis Græcis edit. inveniuntur, non illâ Tilij vel Lustelli, non in Romanâ, vel aliâ vllâ. Etiam omisit ea Codex Romanus Moguntiæ editus anno clɔ lɔxxv. & Gratianus dist. xcIII. cap. pervenit. Quæ ostendunt, jure nobis verba ista suspectæ fidei videri. Interim negare nolumus, suppetere alia testimonia, quibus Eucharistiæ reservatio, atque ad absentes, vel infirmos delatio solidiùs probetur. Nam sub gentilibus Imperatoribus, quia ob persecutionis periculum

periculum quotidiè ſacerdos haberi non poſſet, partem quidem Euchariſtiæ præſentes manducabant, partem verò domum auferebant. Meminit ejuſce moris Tertullianus lib. II. ad vxorem. Item Cyprianus ſerm. de Lapſis [a]. *Cum quædam* (mulier lapſa) *arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire: igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere.* Quod verò ob perſecutiones primitùs concedebatur, id etiam temporibus pacatis, ob inveteratam conſuetudinem, permiſſum fuit. Docet hoc nos illuſtris iſte locus Baſilij Magni epiſt. CCLXXXIX. quæ eſt ad Cæſariam Patriciam: Τὸ δὴ ἐν τοῖς νῦν χρόνοις διαχεῖσθαί τινα μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, μὴ ἀμαθὲς εἶναι βαρὺ πάντῃ ἐστὶ κατηγορῆσαι, ἀλλὰ τῷ πάνυ μακρὰν συνήθειαν τῶν δι' ἑαυτῶν τὰ πράγματα ποιεῖσθαι, *Quoniam per tempora illa perſecutionum cogebantur homines neceſſariò, ſacerdote vel miniſtro non præſente, propriis manibus percipere communionem, non eſt niſi ſupervacuum vt demonſtrem, illam ipſam rem non eſſe graviter & iniquè ferendam, eò quòd inveterata conſuetudo hoc ipſum reipſa confirmatum dederit.* Vbi ex eo, quod Baſilius id graviter ferendum neget, non malè nobis colligere poſſe videmur, fuiſſe tum temporis qui graviter id ferrent, planeque putarent, ceſſante jam perſecutione, etiam morem iſtum ceſsare oportere. Nec habet Baſilius multùm quod opponat, præter conſuetudinem longam. Niſi aliquid eſt, quod in Eremitis aliter fieri non poſsit. Continuò enim ſubjungit: πάντες γὰρ οἱ κατὰ τὰς ἐρήμους μοναζοντες, ὅθεν μὴ ἔστιν ἱερεῖς κοινωνίαν λαβεῖν κεκτήσονται ἀφ' ἑαυτῶν μεταλαμβάνειν. *Nam & illi omnes, qui per eremum vitam monaſticam inſtituunt, vbi copia non ſuppetit ſacerdotis, cum habeant domi communionem, de ſuis illam manibus percipiant.* Exinde fit, eam etiam conſuetudinem obtinere Alexandriæ, atque per Ægyptum: Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἑκάστου καὶ τὰ ἐν λαῷ τελοῦντος, ἐξ ἰσου τὸ πλεῖστον ἔχει κοινωνίαν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Vbi videmus, vt in Ægypto, non aliquos, ſed vnumquemque de plebe; nec aliquando, ſed vt plurimum ita

[a] Paragr. 21.

ita facere dicat. Nec contentus est Basilius dicere, antiquum esse eum morem, ac passim obtinere, sed etiam addit, ratione optimâ esse subnixum. Nam sic ibidem scribit: Ἀπαξ γὰρ τὴν θυσίαν τῶν ἁγίων πληροῦντος καὶ μεταδόντος, ὁ λαβὼν ἅπαξ οὗτος ὅλον ἔχει, καθ' ἑκάστην μεταλαμβάνων. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὸν μερίδα, ᾗ κατέχει αὐτὸς ὁ ἐπιδιδοὺς μετ' ἐξουσίας ἅπασας, καὶ ὅταν ὁρμήσῃ τῷ σώματι τῷ ἰδίᾳ χειρὶ μεταλάβῃ τῷ ἑτέρᾳ, οὐ παραλαβὼν μερίδας ἄλλης· *Nam cum semel sacerdos sacrificium peragat & distribuat, qui susceperit illud integrum simul, & quotidiè de illa sumpserit, quam à dante acceperat sacerdos, credere debet & tenetur, nec iniuria, se eandem suscipere & percipere. Nam & in Ecclesia ipsa sacerdos partem aliquam in manus tradit, & illam apprehendit, qui percipit, cum omni libera potestate, atq; ita suis propriis manibus eandem suo ori admotam ingerit. Idem igitur, quoad potestatem est, sive quis de manu sacerdotis partem vnam aliquam percipiat, sive partes simul quam plurimas.* De Basilio satis: cujus verba etiam exscripsit Anastasius Nicænus quæst. & resp. in scripturam XCIII [a]. Basilio comitem addamus Nazianzenum, qui de Gorgoniâ, sorore suâ, testatur, vt ea manu reconditerit antitypa pretiosi corporis ac sanguinis Christi [b]. Ἦν φησι, inquit, τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος ἐν χερὶ ἐκκειμένων. Etiam ex Ambrosij oratione funebri de obitu fratris discimus, vt frater Satyrus in naufragij periculo perfectius sacramentum fidelium, ipse necdum initiatus, poposcerit, eoque accepto, illud orario illigarit, orariumque collo involuerit, cumque hâc fiduciâ in mare se dejecisset, salvus evaserit. Quæ sanè argumento sunt, vt fideles sacramentum Eucharistiæ domum deferre, atque in periculoso itinere gestare secum soleant. Meminit etiam sacramenti domi manducati Hieronymus apologiâ pro libris adversus Jovinianum. Verba ejus sunt [c]: *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam convenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgat, quæ-*

a T. 1. b. b. PP. edit. 2. col. 149.

b Pag. 187. edit. Morell.

c Pag. 108. edit. Basil. a. 1553.

quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur ecclesias? an alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoq; lucent apud Deum.

Cæterùm, quàm mos iste non ab omnibus probaretur, indicare videtur locus ille Origenis in Levit. cap. VII. *d. Dominus panem, quem discipulis dabat, cum dicebat, Accipite, et manducate, non distulit, nec servari iussit in crastinum.* Apertissimè verò idem ostendit Concilium Cæsaraugustanum: quod malè in Hormisdæ tempora refertur, cum ætate Damasi habitum sit, puta anno CCCLXXXI. Eo in Hispanijs morem istum esse abrogatum, ostendit canon III: *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Idem repetitum Concilio Toletano I. quod anno habitum quadringentesimo. Verba canonis XV. sunt: *Si quis acceptam Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ex quibus falli liquet Gasparem Sanctium, Theologum Hispanum, cùm Hormisdæ demum tempore h. e. circa annum LXX. morem istum damnatum fuisse arbitratur [a]. Atque hæc de privatâ asservatione.

d Pag. 143. edit Basil. a. 1536.

a Comment. in Act. Apost. c. 2.

Præterea moris erat, vt Eucharistia publicè à sacerdote custodiretur, quò ad ægrotum extra ordinem deferretur. Docet hoc historia de Serapione lapso, sed pœnitente, qui cum sine Eucharistia mori non posset, eâ à Dionysio, Alexandrino episcopo, per puerum transmissâ, inque fauces admissâ, confestim spiritum Domino reddidit. Eusebium vide lib. VI. hist. Eccl. cap. XXXVI. Etiam Gratianus [b] tanquam ex Concilio Arelatensi citat hunc canonem: *Qui non bene custodierit sacrificium, & mus vel aliud aliquod animal illud comederit, XL dies pœniteat: qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, nec inventa fuerit, XXX dies pœniteat.* Quanquam cùm verba ista in nullo Arelatensium Conciliorum hodiè legantur, ac ne quidem sapiant ætatem illam, quâ vetera illa quæ extant Arelatensia habita sunt: sanè non est, quod istis æquè, ac illo Serapionis exemplo, vrgere quenquam possimus. Cæterùm

b De Consecr. dist. 2. cap. 94.

morem

morem istum, etsi propter ea, quæ de Serapione diximus veterem sanè esse, negari non possit: tamen non antiquus æquè, ac privata asservatio esse videtur. Nam cùm quotidiè sacra fieret Synaxis, nihil attinebat Eucharistiam reponi, sed poterat ea, quo tempore Cœna publicè administrabatur, ad ægrotos, atq; alios qui adesse non possent, mitti per diaconum. Id Iustini Martyris tempore fieri solere, docet ipse apologia II. pro Christianis [a]: Ὁι καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι, διδόασι ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τῆς εὐχαριστηθείσης τροφῆς καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι ἀποφέρουσι. Et post pauca [b], Καὶ ἡ διάδοσις, καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς μὴ οὖσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. At dicat aliquis, saltem reliquias cœnæ fuisse adservandas. Sane non negamus: sed reliquias istas ad ægrotos jam tum missas fuisse, ostendi non potest. Potiùs credimus, postridiè ijs usos esse, cum cœnam iterùm celebrarent. Posteriori verò ætate, cùm quotidiana communio locum non haberet, vel igni tradi, vel à pueris absumi solent Concilio enim Matisconensi II. (quod anno habitum IↃLXXXVIII.) can. VI. statuitur in hunc modum: *Quæcunq; reliquiæ sacrificiorum post peractam missam in sacrario supersederint, quartâ vel sextâ feriâ immocenti ab illo, cuius interest, ad ecclesiam adducantur, & indicto ei ieiunio eædem reliquias conspersas vino percipiant.* Hesychius, qui circa annum sexcentesimum vixit (planè enim falluntur, qui Nazianzeni discipulum faciunt) in Levit. cap. VIII [c]. *Hoc, quod reliquum est de carnibus & panibus, igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibiliter in ecclesia fieri. igni, q; tradi, quæcunq; remanere contigerit incensumpta.* Ejusdem ætatis scriptor Euagrius Scholasticus lib. IV. cap. XXXV: *Vetus consuetudo imperiali urbi* (Constantinopoli) *fuit, vt siquando multa admodum particula pueri & immaculati corporis Christi, Dei nostri, superessent, pueri investes* (παῖδες ἐσθῆτες) *qui scholas frequentabant, arcesserentur, easque manducarent.* Quem ritum, vti & quæ deinceps de puero Iudæo narrantur, more suo exscripsit Nicephorus lib. XVII. cap. XXV.

a Pag. 76. edit. Commel.

b Pag. 77.

c Fol. 49. b.

Ex

Ex his, quæ de privata & publica asservatione diximus, non obscurè cognoscimus, quàm parum ritus ille antiquus Pontificios juvet. Nam didicimus ex Basilio, vt privata asservatio ob persecutiones fuerit concessa. Quæ cum nunc cesset, nec asservatio ea locum habere debet. Præterea si non levibus de causis prius fuerit permissa, sane Cæsaraugustano & Toletano Concilio non minores ob causas fuit abrogata, vt itidem vidimus. Quod verò ad publicam asservationem ac delationem attinet, vt de eo nihil dicam, quod nec vbique, nec semper obtinuerit, sane quibus locis vigebat, ijs saltem pro more libero habebatur, non necessario: contrà quàm facit synodus Tridentina. Cujus hæc verba sunt[a]: *Quare sancta hæc Synodus retinendum omnino salutarem hunc, &* NECESSARIVM MOREM *statuit.* Denique in Ecclesia veteri reservabatur quidem Eucharistia, & ad ægrotum deferebatur: sed vtrumq; fiebat, vt sumeretur & manducaretur. At in Romanâ Ecclesiâ circumgestatio fit ad ostentationem & pompam, aut ad incendia, tempestates, aliaq; mala averruncanda: etiam in adoratione ejus peculiaris cultus est institutus: quæ commenta veteris Ecclesiæ sapientiam fugerunt. Nam quod Andradius ex Irenæi ad Victorem epistola probare conatur, Eucharistiam Româ in Asiam vsq; fuisse missam, quod non sine pompa factum esse arbitratur: id ex Irenæi verbis nullâ arte exsculpi potest. Vt qui tantùm dicat Episcopos Vrbis, qui ante Victorem fuissent, etsi ab Asiaticis in celebratione paschatis dissentirent, concordiam tamen cum his coluisse, atq; ad ejus testationem non minùs dissentientibus Asiaticis, si Romam venirent, quàm præfectis Ecclesiarum, quæ cum Romanis consentirent, Eucharistiam transmisisse. Quid. n. clarius istis Irenæi verbis? Ἐγκαίνια ἦγε ἀντὶ εὐκτηρίου ἐγκαινίου. Cum Asiaticis igitur Romæ agentibus, non in Asia permanentibus, communicatum esse dicit Irenæus, & ex eo Eusebius: quem vide, sis, lib. v. cap. xxiv.

[a] Sess. 13. cap. 6.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA QVARTA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

DE *pane Domini, & eius benedictione, fractione, distributione ac manducatione satis dictum. Venio nunc ad alterum symbolum, quod vinum esse, inde cognoscimus, quia illud* ἄμπελος καρπὸς *disertim appellet Christus Matt.* XXVI. 29. *& Luc.* XXII. 18.

Hoc ipso argumento idē probant Cyprianus epist. LXIII. ad Cæcilium [a], Chrysost. in Matt. homil. LXXXIII. & ex eo Concilium Trullanum can. XXXII. similiterque Gennadius de dogm. Eccl. cap. LXXXV. atq; alij. Mirum vero in re adeò liquidâ aquP hærere Bellarmino. Sic enim scribit lib. IV. de Eucharistia c. X. *Quid in calice fuerit ante consecrationem, an vinum parum, an vinum aquâ mixtum, an sicera,* AN AQVA SOLA, *ex solâ Scripturâ expresse non habetur: sed necessariò recurrendum est ad eorum traditionem, qui ab Apostolis, & eorum discipulis, hæc mysteria didicerunt.*

[a] Paragr. 6.

THE-

THESIS II.

Damnamus igitur Tatianos ſive Encratitas, & Hydroparaſtatas ſive Aquarios: qui temperantiæ prætextu vinum refugiebant, ac loco eius aquam ſolam in hoc ſacramento vſurpabant.

Vide Epiphanium hær. XLVI. Philaſtr. hæreſ. LXXVII. Auguſtinum hæreſ: LXIV. Theodoretum lib. I. hæret: fab. cap. de Tatiano, Nicetam Choniatem lib. IV. Theſauri Ort. Fid. cap. XIV. vbi Marcioniſtis eundem tribuit errorem. Etiam Concilio Trullano can: XXXII. legas, τὸν παρὰ τῶν ὑδροπαραστατῶν αἱρόμενον τυπικόν. Et in Epitome S. Canonum Sect: II. Titul: II. [a] Εἰ τις ὕδωρ μόνον, ὡς οἱ ὑδροπαραστάται, ἢ οἶνον, ὡς οἱ Ἀμβικοι, ἀλλὰ μὴ ὄντως ὕδωρ μιγνὺς, ὥσπερ τὸν ἐν τῷ εὐχῇ σφραγισθέντα οἶνον, καθαιρείσθω.

[a] Fol. 18. inter Græco-Romani.

THESIS III.

Quæritur autem, an quibus locis vini vſus non eſt, his, quod vini illic loco bibi ſolet, pro ſymbolo Dominici ſanguinis poſsit vſurpari. Quanquam verò non ignari ſimus, quantopere, hoc qui dicere ſuſtinent, exagitentur a multis, tamen, quia veritatis quàm hominum iſtorum potior haberi ratio debet, ingennè profitemur, nos planè in eam ſententiam inclinare. In hoc verò latius nos ea propellunt quæ de panis materie ſuperiùs diximus.

Vt alios mittam, Iacobus Gaulterius, Societatis Ieſu Theologus, lib. I. Tabulæ Chronologicæ [b], ſcribere non veretur, *doctrinam hanc habere cognationem cum diabolicis*

[b] Pag. 18.

materia Eucharistica mutationibus, quas olim invexêre Gustici, Montanista, Artotyrita, Aquarii à Deo & Ecclesia reprobati, Quã cognationẽ videre non possumus; quippe qui fateamur, symbola vulgaria retineri debere, si haberi possint, cõtra quã Aquarij, & similes existimarũt. Quare planè propendemus in eam sententiam, quam amplexi fuerunt Theologi Genevenses. Hanc Bezæ verbis referre non dubitavit Gualterius, vt eam rideret. Nos contrà adducemus, quia non indignam putamus, quæ etiam hîc legatur. Locus est apud Bezam epist. xxv. *Rogatus pia memoria vir D. Calvinus à fratribus, qui tum in America erant, vbi nullus est vini vsus, liceretne pro vino, vti in Cœna Domini, vel aqua simplici, qua plerumque illic vtantur, vel alio illic non inusitato potionis genere: respondit, fuisse in hoc instituendo sacramento consilium, vt spiritualis alimoniæ, id est, sui ipsius nobis sub communis cibi ac potus symbolis repræsentaret: ac proinde, si non fuisset tum in Iudæa communis vini vsus, proculdubio aliâ vulgari potione vsurum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liqueat. Itaque nihil à Christi consilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemptu, neq; temeritate, sed ipsa* NECESSITATE ADACTI, *pro vino aliud in iis regionibus vsitatæ potionis genus vsurparent. Hoc D. Calvini responsum, vt optima ratione nixum, & Christi consilio consentaneum noster cœtus adeò comprobavit, vt eos superstitiosè facere censurit, qui à vini symbolo vsq; adeò penderent, vt alteram Cœnæ partem omittere mallent, quam ἀνάλογον aliud symbolum, ita* COGENTE NECESSITATE, *vsurpare.* Deinde, quia obijci poterat, aquæ aut simili potioni non inesse ἀναλογίαν illam, vt ex multis acinis confiat, ad mutuam conjunctionem testandam: ad hoc respondet, *Non esse quidem negligendã, at nõ tamen adeò præcisè vrgendam analogiam panis ex multis granis, & vini ex multis acinis confecti: sed ad illam mutuam communionem testificandam sufficere, quod iisdem in genere symbolis, nempe cibo & potu, vtamur, eandemq; fidem testificemur.* Posthæc ad quæstionẽ propositã de abstemijs, qui nec absque animi deliquio odorẽ vini ferre possent, ita respondet:

Is

In hac quæstione eandem valere rationem arbitramur, si modo is, de quo igitur, vel minimam vini degustationem ferre nequit: vt videlicet, potius quàm integram cœnam non peragat, vel aqua, vel alia sibi familiari potione vtatur: neq; dubitet, tam sibi sub hoc potu, quàm sub vino sanguinem Christi communicari, cùm promissio sit generalis, & ad omnes fideles spectet. Tantùm addimus & illud, commonefaciendum esse cœtum ni istius, ne quis infirmus offendatur. Similitèr verò sensit Philippus Melancthon, qui libro de vsu integri sacramenti scribit, Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, si pro eo vsurparent τὸ ὀξύμελι, hoc est aquam mellitam seu medonem. Hîc tamen Bellarminus[a], *Sed quis,* inquit, *dedit Philippo auctoritatem mutandi sacramentorum materiam?* Quasi Christus non vniversè vtilitatem potus, sed particulatim vini proprietatem in institutione Cœnæ respexerit. Mox idem Bellarminus subjungit: *Quanto sapientius Ecclesia (Romana) non mutat sacramentorum materias: sed incõmodo illi medetur, vnam speciem tantùm populis ministrando!* Atqui divisionem sacramenti, quam Bellarminus vocat sapientiam, hanc Gelasius Papa, qui circa annum vixit quingentesimum, grande sacrilegium appellat: vt inferius ostendemus.

[a] Lib. 4. de Eucharist. cap. 24.

THESIS IV.

Præterea quæstio est, an vinum aqua dilui sit necesse. De quo triplex est sententia. Vna Romanæ Ecclesiæ, altera Armeniacæ, tertia Reformatæ. In Pontificiorum sententiâ tria spectantur. Nam est in quo conveniant, & inter se, & cum nostris. Est in quo conveniãt inter se, sed non cum nostris. Est in quo etiam differant inter se. Conveniunt nobiscum in eo, quòd vinum aqua dilui non sit necessarium necessitate sacramenti. Et illos, & nos movet, quia nisi etiam citra dilu-

tionem verum foret sacramentum, omninò aquæ mentionem fecissent Evangelistæ.

B. Bernardus Claræ vallensis epist. LXIX. ad Guidonem Abbatem, tum alterius cujusdam, tum suam etiam sententiam exponit, his verbis: *Aiunt tamen nescio quem alium fuisse scriptorẽ, nõ posse videlicet absq; tribus, id est, pane, vino, & aqua, hoc sacrificiũ esse, ita vt si quodlibet deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de huiusmodi quisque in suo sensu abundet.* Et post aliqua: *Nec nego panem & vinum aqua quidem mixtum simul debere apponi: quin potius asseo, haud aliter debere fieri. Sed aliud est culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, est, quod cauſamur, non bene quicquam fieri, & aliud, quod mentimur nec fieri.* Similiter Lombardus in IV. Sentent. Dist. XI. *Siquis non intendens hæresin introducere, oblivione vel ignorantia aquam prætermiserit: non videtur esse irritum sacramentum; sed ille est graviter corripiendus,* Vide & quæ ibi Scholastici notarunt: item Thomam in 1. Cor. XI. vbi ait, *Potest vinum consecrari absque aqua, licet peccet, qui sic consecrat, non servans ritum Ecclesiæ.*

THESIS V.

Conveniunt inter se, & differunt à nostris in eo, quòd dicunt, dilutionem esse necessariam necessitate præcepti, saltem Ecclesiastici.

Ita Thomas, & Scholasticorum alij, locis, quos antè indicavi, Probant autem sententiam suam, quia ita statuerit Alexander Papa, vti præter Gratianum testatur Concilium Triburiense c. XIX. & Micrologus cap. X. atque alij: item quia variis Conciliis ita sit decretum: vti synodo Carthaginensi III. (cui & Augustinus interfuit) can. XXIV. & Oecumenica VI. can. XXXII. Trullano, quo & Iacobus in Liturgia

turgia ita feciſſe, & Concilium Carthaginenſe iam dictum idem ſtatuiſſe dicitur. Item Concilio Bracarenſi III. cap. 1. Wormatienſi can. IV. & Triburienſi can. XIX. vt de Florentino & Tridentino nihil dicam, nec item de canonibus multis qui leguntur apud Gratianum de conſecrat. diſt. II. Etiam Patrum multos laudant, non tantùm *ſuebos, alios*, vt Clementem Romanum lib. VIII. Conſtitut. cap. XVII. ſed etiam genuinos; quorum Pluſculos inferiùs adducemus.

THESIS VI.

Diſſentiunt verò in eo, non tantum à nobis, ſed etiam à ſeipſis, quod quia Chriſtus, vti putatur, vinum diluit, & in ſacramenti inſtitutione dixit, Hoc facite: *eo aliqui eum dilutionem hanc eſſe velint præcepti divini.*

Chriſtum ipſum præcepiſſe, vt aqua vino miſceatur, ſenſit Cyprianus epiſt. LXIII. ad Cæcilium: *Admonitos* a Paragr. 2.
nos ſcias, vt in calice offerendo DOMINICA TRADITIO *ſervetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.* Videntur idem voluiſſe Patres Concilij Carthaginenſis III. can. XXIV. *Vt in ſacramentis corporis & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis & vinum aqua mixtum.* Hanc ſententiam eſſe magis probabilem, quàm illa, vt ſolùm Eccleſiaſtici ſit præcepti, cenſet Gregorius Valent. Diſp. VI. Quæſt. II. de Euchariſtiæ materia Punct. I. qui & addit, ſimiliter ſentire Hoſium in Confeſſione Polonica cap. XIV. & Alanum lib. I. De Euchariſt. cap. XIII. idemque inſinuare Scotum in IV. diſt. XI. quæſt. VII, & Sotum diſt. IX. quæſt. I. art. VI. etſi ab alijs pro contraria ſententia citari ſolent.

Fundamentum hi ſententiæ ſuæ ponunt exemplum

Christi quem diluisse vinum tradunt Iustinus, Irenæus, & alij veterum, quos inferius adducemus. Constat autem Christum dixisse, *hoc facite*. Vnde colligunt, præcepisse eum, vt similiter nos vinum diluamus. Interim
b Sess. 22. can. 7. Consilium Tridentinum b contentum est dicere, Ecclesiam hoc præcepisse. Nempe quia certum non est, an etiam sit præcepti divini. Sanè Ecclesiastici tamtum præcepti esse, probabilius videtur etiam Durando in IV. Sent. dist. XI. Quæst. V. *Dicendum*, inquit, *est, quod aqua miscenda est vino. Eius tamen mistio non est de necessitate Sacramenti, sed de congruitate.* Et post aliqua: *Congruitas fortè est ex sola institutione Ecclesiæ.* Similia apud alios legas.

THESIS VII.

Atque hæc dicta sunto de sententia Ecclesiæ Romanæ. Contrà Armenij arbitrantur, Cœnam esse mero vino administrandam.

Apparet hoc non tantum ex Concilio Florentino: sed etiam Oecumenicæ Synodi VI. can. XXXII. Trullano, & Theophylacto in Ioan. cap. XIX. a vbi ait, Αἰχνιδιάσαι Ἀμίνου, οἱ μὴ παραμιγνύντες ὕδωρ τῷ οἴνῳ μυστηρίῳ. Eandemque Græcis sententiam tribuit Innocentius III. lib. IV. de myst. miss. cap. XXXII. Vti & Guido Carmel. in Catal. Hæret. Scotus in IV. dist. XI Durantus Mimatensis Rationalis sui lib. IV. c. XLII. parag. 9. Durandus de S. Porciano IV. dist. XI. qu. V. atque alij. At neque Græcorum veteres, neque juniores e-
a Fol. 567.
b In 4. sent. dist. 11. art. 6. jus fuisse sententiæ, rectè monet Cajetanus b. Sane Bellarminus ipse Innocentium III. haud aliter potuit excusare, quàm si ab eo per Græcos intelligi diceret Orientales, quos inter sunt Armenij. Deceptus vero Innocentius à Lombardo, qui lib. IV. sent. dist. XI. scripserat: *Græcorum Ecclesia*

un appenere aquam dicitur.

THESIS VIII.

Nunc cum iſtis conferamus, quid Eccleſiis reformatis, quas ſequimur, verius videatur. Ac de eo quidem litem Pontificiis non intendimus, quod Chriſtum aiunt miſcuiſſe vinum. Nam ſatis illud veriſimile eſt, cùm Orientis vina generoſa ſint, & calida. Illud etiam non diffitemur, Eccleſiam veterem vſam eſſe vino mixto. Nempe quia poſt Cœnam eodem vino celebrarent Agapas ſuas, anſam dare gentibus noluerunt, quaſi mero ad ebrietatem vterentur. Præterea agnoſcimus, ritum hunc à patribus exponi ἀλληγορικῶς, quaſi per aquam populus, per vinum Chriſtus, per amborum miſtionem vnio populi cum Chriſto ſignificetur. Vel quaſi per vinum & aquam ſignificentur ſanguis & aqua, quæ ex Chriſti latere profluxerunt. Nihilominus negamus, certò conſtare, an Chriſtus miſcuerit vinum. Addimus illud, vt verum ſit, quod veriſimile eſſe conceſsimus: nõ tamen cõſequi, adhibuiſſe aquam, vt rem ad ſacramentum neceſſariam, ac proinde nec poſſe oſtendi, Chriſtum exemplo ſuo præſcribere quicquam voluiſſe: præſertim populis iſtis, quibus non ſint vina adeò fortia, vt miſturâ vllâ in communi vita ſit opus. Quodque ad ἀλληγορίας veterum interpretamenta attinet, putamus illa non ineleganter, ſed tamen parum ſolidè dicti. Nec veteris Eccleſiæ conſuetudinem præſcribere his temporibus arbitramur. Eſt enim res in ſe ἀδιάφορος, eoque Eccleſiæ hodie non tantùm ius illud habent, vt mero illis vti in Euchariſtia liceat, ſed verò, poſtquam ritus miſcendi neceſſarius haberi cœpit prudenter merum præferunt, vt ſuam in talibus libertatem oſtendant. Quemadmodum

modum & si meraci necessitas statui cœperit, melius fortasse ad mixturam redeatur. Vel, quod non minus probemus, his quidem locis merum, alijs mixtum præferatur, vt liqueat omnibus, Ecclesiam eiusce modi ritibus minimè alligari.

Quàm mos sit vetus aquam vino miscendi, docere nos potest Iustinus Martyr, Apolog. II. vbi in Cœnæ descriptione meminit aperte τῆς κεκραμένου ὕδατι καὶ οἴνῳ καὶ ὕδατι Atq; ab eadem causa est, quod Irenæus lib. IV. c. LVII. vocat *temperamentum calicis*: quod item lib. v. c. II. scribat, *Quando* MISTVS CALIX, *& fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi.* Etiam fusè de hoc Cyprianus epist. LXIII. ex qua superiùs quædam adduximus. His adde Iulium, vrbis Episcopum, apud Gratianum [a], Basilium in Liturgia [b], Gregorium Nyssenum Orat. Catechetica c. XXXVII, Ambrosium lib. v. de Sacramentis cap. I. Chrysostomum in Liturgia [c], Incertum sub Hieronymi nomine in Marcum cap XIV. 18. Augustinum lib. IV. de doctrina Christiana cap. XXI. Proclum de tradit. diuinæ Liturgiæ [d], Theodoretum Dialog. I. [e]. Cæsarium Arelatensem sive Eucherium Sermon. v. in Pascha [f]. Martinum Bracarensem in Collect. Can. Orientalium cap. IV. [g]. Bedam in Luc. lib. VI. cap. XXII. Damascenum lib. IV. cap. XIV. Rabbanum Maurum de institut. Cler. lib. I. cap. XXXIII. Paschasium de Sacram. Eucharist. cap. XI. Micrologum Eccles. Observat. X. Algerum de eodem lib. II. cap. IV. Nicephorum Callistum lib XVIII. cap. LIII. vt Lombardum mittam, & Scholasticos, qui ad eum scripserunt.

Non desunt tamen viri docti, qui morem hunc improbatum fuisse censeant Concilio Aurelianensi IV. quod circa annum IↃXLV. habitum esse, rectè colligunt Baronius [a], Binnius [b], & Sanssius [c]. Eius canon quartus sic legitur in editionibus antiquis: *Vt nullus in oblationibus sacri calicis, nisi si quod fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum offerri præsumat;*

[a] De Conserat. D. 2. C. Cum omne.
[b] In Liturgicis Patrum Gr. a. Morell. edit. a. 1560. pag. 57.
[c] In ijsdem ed. Lat. p. 73.
[d] In ijsdem Gr. pag. 1.
[e] Fol. 8. a edit. Rom. Gr.
[f] In homilijs Eusebio Emisseno tributis fol. 82 edit Lovan. a. 1560.
[g] T. 2. Concil. post concil. Bracarense 2.
[a] Eccles. Ann. ad an. 545.
[b] T. 2. Conc.
[c] Aurelianens. Annal. ad ann. 545.
[d] Vti Quitilina anni 1538.

præsumat, quia sacrilegium indicatur, aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Salvator instituit. Sed quid est offerre vinum, mixtum quidem, at sine aqua? Num fortè canonis jubet sicerâ aut zytho miscere? nugæ. Mihi planè corruptus is locus videtur. Aliquando conjectaui, Patres scripsisse alterutrum: vel sic. *Et hoc sine aqua offerre præsumat*; vt deleatur vox *mixtum*: vel hoc pacto, *Et hoc aqua mixtum offerre præsumat*; vt deleatur præverbium *sine*. Posteriores Conciliorum editores reposuerunt *ἀκράτου, aqua mixtum offerre præsumat*, inductis istis, *& hoc sine*: nec omissionis istius verbo nos admonent, ac ne veterem quidem lectionem ad oram apponunt, in quo iure candorem eorum requiro. Nec magis probare possum fidem Caranzæ, qui quartum canonem planè præterit, eumq; qui quintus est facit quartum. Sanè hæc res maiorem etiam suspicionem inijcere possit, quasi antiquitùs scriptum fuerit, *Et hoc sine aqua offerre præsumat*: librarius autem, cùm receptæ id consuetudini, & canonibus multis sciret repugnare, reposuerit contrarium, *Et hoc aqua mixtum offerre præsumat*, vnde inscitiâ aliorum postea vtraque lectio, non sine *ἀκυρολογίᾳ*, in vnum sit conflata, ita vti Quentelij editio expressit. Sanè ita dici debet, si placet, Aurelianenses Patres statuisse, vt sine aqua vinum offerretur. Sed quando cogito, quàm antiqua, & vt vbiq; recepta hæc consuetudo fuerit miscendi vinum, non possum in animum inducere, vt contrarium statuerint Aurelianenses. Præsertim cùm nemo veterum ejus rei meminerit. Quare planè existimo, aliter huic loco medicinam fieri debere: & de hoc cogitanti non infelicitèr sub manu emendatio processit: nempe si pro *sine* legendum dicamus *nisi*: vbi facile peccari potuit, partim quia vix aliud quàm literularum duarum traiectio est, partim quia *nisi* alterutrũ antecesserat, quod non debere repeti putavit librarius. Nec enim vsquam sæpius peccari solet, quàm vbi vox eadem reponitur, vt norunt, qui codd. MSSos tractarunt. Vera igitur lectio talis erit: *Vt nullus in oblationibus sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc nisi aquâ mixtum offerre præsumat.* Quod si in mentem veniſſet Conciliorum editoribus,

toribus, puto, non ad artes eas se convertissent, quibus suspectos se reddant viris bonis. Nam quid hîc opus? cum nihil eo canone statuatur, vel consuetudini Ecclesiæ Romanæ, vel veteribus canonibus repugnans.

Nihilo magis mos iste (quanquam aliter quibusdam videri esse persualum) sacris adversatur Scripturis: quippe in quibus mixto, an immisto vsus sit Christus, minimè dicatur. Quare non damnamus morem veterem: sed eorum improbamus sententiam, qui irritum esse sacramentum arbitrantur, si merum bibatur. Quam Iulij Papæ [a] sententiam fuisse, ait Kemnitius [b], propter hæc ejus verba: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque misceatur.* Ratio verò anteceserat ista: *Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.* Quibus genuinè apud Cyprianum legas epist. ad Cæcil. Sed videntur Cyprianus & Iulius cum dicunt, si aqua absit, populum incipere esse sine Christo, non intelligere hoc de reali conjunctione, quæ fit per Spiritū S. sed tantū de mystica significatione, quam censent perire, nisi aqua vino addatur. Quare quod vterq; dicit, *non posse* esse calicem Domini sine aqua, videtur hoc exponi debere de potestate juris, quomodo & accepit Lombardus [c]. *Quod*, inquit, *supra dictum est, non posse vinum solum offerri, determinari oportet. Recipit enim exceptionem, Non potest, nisi simpliciter, vel ignoranter fiat: vel, Non potest, id est, non debet.* Continuò verò subjungit. *Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum.* Vnde liquet, fuisse alios, qui absque aqua putarent, non esse sacramentum. Quod etiam liquet ex Bernardi [d] verbis superius adductis. Interim idem iudicat Bernardus ac Lombardus. Cui etiam fauet Durandus de S. Porciano: *Quod*, inquit, *dicit Cyprianus, quod calix Domini non potest esse, nisi utrumque misceatur, glossandum est, sicut Magister glossat in litera, Non potest, i. non debet.*

Cur verò non debeat calix sine aqua bibi, triplicem rationem adducit Concilium Tridentinum. Verba ejus sunt:

Monet

a Apud Gratianum de Consecrat. dist. 2. Can. cum omne.

b Exam. Concil. Trid.

c 4. Sent. Dist. 11.

d epist. 69. ad Guidonem.

e In 4. Sent. Dist. 11. qu. 5.

Monet deinde ſancta ſynodus, præceptum eſſe ab Eccleſia ſacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miſcerent, tum quod Chriſtum Dominum ita feciſſe credatur, tum etiam quia è latere eius aqua ſimul cum ſanguine exierit quod ſacramentum hac mixtione recolitur: & cùm aquæ in Apocalypſi beati Iohannis, populi dicantur; ipſius populi fidelis cum capite Chriſto vnio repræſentatur. Vbi prima ratio eſt, quia Chriſtus Dominus, aquam vino miſcuiſſe credatur. Sanè cum in Oriente vina ſint generoſa, veriſimile eſt, quod homines temperantes facere ſolent, (qui vinum miſcent, vnde & pincernis nomen Ἀπὸ τῶ κεράνυϑι τὸν οἶνον.) id etiam Chriſtum feciſſe. Sed tamen hoc è Scripturis probari non poſſe, agnoſcit etiam Bellarminus lib. iv. de Euchariſt. cap. x. Operæ etiam eſt audire, vt huic argumento occurrat Durandus de S. Porciano: *Prima congruitas non eſt multum apta, quia ſi Chriſtus apposuit aquam vino propter vini fortitudinem, ſicut cæteri ſobrii homines, non convincit propter hoc, quod illi qui celebrant de vino debili ponant aquam nec bibendo, nec celebrando. Item ſi Chriſtus aquam poſuit; illa appoſitio multum differt ab appoſitione, qua vtitur Eccleſia. Quia quantumcunque eſſet in vino prius aqua appoſita, ſive in dolio, ſive in vaſe alio, cum in illa parte vini, quæ ponitur in calice, ſemper ponitur aliquid modicum aquæ: quod autem Chriſtus ſic appoſuerit aquã, ſatis eſt incertum, imò fortè toti vino à principio Cœnæ fuit aquâ appoſita more quorundam hominum, & quarundam regionum, in quibus non venditur vinũ purũ, ſed aquâ miſtum, vel tẽperatur antequã in menſa ponatur: vnde cõgruitas ſecunda videtur aptior, quã prima: & fortè eſt ex ſola inſtitutione Eccleſiæ.*[a] Altera ſynodi Tridentinæ ratio eſt, quia è latere Chriſti non ſanguis tantùm, cuius vinum ſymbolum eſt, profluxerit, ſed etiam aqua. Verum non quicquid in paſſione Domini cernere erat, hoc aliquid in ſacramẽto habet, per quod ſignificetur. Adde quod vetuſtiores cõcinniùs putarunt aquâ baptiſmum, Euchariſtiam ſanguine denotari. Interea fatemur, eodem argumento niti Cyprianum. Quem ſecuti Walafridus, Micrologus, Paſchaſius: item Concilium Wormatienſe,

[a] In 4. Diſt. 11. qu. 5.

Wormatiense,& Tiburiense,locis quibus ante diximus:& si Gratiano [b] credimus, ante hos omnes Alexander Papa, his verbis: *Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permistum offeratur, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legimus.* Vbi cum vtrumque dicit è latere fluxisse, intelligendus est κατὰ μετωνυμίαν signi, quæ in sacramentis vsitata est. Vnde glossa ibidem, *Vtrumque, id est vtriusque significatum.*

[b] De Consecr. dist. 2. Can. In Sacramentorũ.

Tertia Tridentini Concilij ratio est, quia aquæ vnione cum vino significetur populi vnio cum Christo: quod etiam legitur apud eundem Gratianum [c]. Sed etsi per aquas interdum populum significari fateamur ob apertissimum locum Apocal. c. XVII. 15. negamus tamen id satis esse ad ritum aliquem inde extruendum: quando, vt dici solet, symbolica Theologia non est argumentativa. Tamen differi non possumus, siculnâ hac machærâ pugnare veterum non paucos,vt Cæsarium sive Eucherium, Rabanũ,Paschasium,alios, etiam Græcorum,vt ex cap. LV. collectionis canonum à Martino Dumiensi siue Bracarensi factâ videre est.

[c] Ibidem Can. Cum omne.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA QVINTA DE SACRIS COENÆ DOMINICÆ SYMBOLIS.

THESIS I.

TERTIA *de altero Dominicæ Cœnæ symbolo quæstio est, an communio sub vtraque specie necessaria sit. De hoc ita statuimus fidelium nullos ab vsu calicis debere secludi. Atque vt ita sentiamus, compellit institutio Christi, qui, quos iusserat manducare, eos bibere omnes iussit.* Bibite, *ait*, ex hoc omnes.

At, inquiunt[a] dixit quidem Christus, *Bibite omnes*: sed illud OMNES restringi debet ad Apostolos, quos alloquitur solos. Quod sanè non dicerent, si cogitarent, Apostolos illic Ecclesiam totam repræsentare. Nam hinc consequitur, si *omnes* vniversè ad omnes fideles pertinere: quemadmodum veteres vno ore docent. Etiam Paschasius[b]: *Accipite* inquit, *& bibite ex hoc omnes, tam ministri, quàm & reliqui credentes. Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti.*

[a] Ruardus T. 2. pag. 359 & 361. Costerus in Enchir. c. 14.

[b] Lib. de corpore & sanguine Domini c. 15.

testamenti. At frustra est Iohannes à Lovanio, & qui eum
[c] Lib. 4. de Eucha. cap. 26. ad 16. sequitur Bellarminus [c], quando pro *bibite* reponunt *edite*. Nam ratio, quæ de calice additur, reclamat. Vrgent, quod de pane proximè antecesserit, *Hic solus est, qui frangit hunc panem, et per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens.* Sed quid dicent, si vnam dicamus vocula excidisse? Nempe vt legatur *Accipite, edite, & bibite.* Sic sanè scribendũ putamus, & speramus, hanc emendationem nostram probaturos, qui quàm sic aptè cohæreant omnia, cogitabunt.

Nulli igitur dubium esse debet, quin quamvis soli essent præsentes Apostoli, tamen finis fuerit Christi, præscribere Ecclesiæ rationem administrandi Cœnam, quam servari vellet, vsq; dum venerit ad judicandum. Quod nisi nobiscum fateri Pontificij volent; vnde quæso comprobabunt, priorem Cœnæ partem, hoc est, manducationem panis, ad laicos pertinere? præsertim cùm in ea non disertim legatur signum vniversale OMNES, quod in calicis præcepto fit. Quare aut infirmum esse illud responsum suum agnoscant, aut frontem perfricent, & dicant, non pro laicis, sed clericis tantummodo Cœnam esse institutam.

Aliter etiam apertissima Christi verba eludere conatur Concilium Constantiense. Cogitare jubet, vt etsi Christus post cœnam instituerit hoc sacramentum: Ecclesia tamen mandarit, & rectè mandarit, vt à jejunis sumeretur. Vnde ita colligit, etsi Christus sub vtraq; specie sacramentum administrarit, Ecclesiam tamen jus habere præcipiendi, vt laicis sub altera tantum specie præbeatur. Mirum verò non vidisse istos, disparem valdè horum rationem esse. Nam
[a] Mat. 26. 27. 28. Christus, vt calix bibatur, mandavit, cùm dixit, [a] *Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis novi Testamenti, qui pro*
[b] 1. Cor. 11. 25. *multis effunditur in remissionem peccatorum.* [b] *Hoc facite, quotiescunq; biberitis, in meam commemorationem.* At non
[c] Epist. 118. ad Ianuar. dixit similiter, *Hoc facite post cœnam.* Nam si (vt Augustini [c] vtar verbis) *Hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper sumeretur, credo quod eum morem nemo variasset.*

Nec

Nec meliorem ex ijs ſuccum exprimas, quibus nonnulli probare ſtudent, Chriſtum aliquando ſub vna panis ſpecie ſacramentum celebraſſe. Cleophæ [b], inquiunt, & alteri diſcipulo, (ſiue is Nathanael fuerit, ut Epiphanius [c] cenſet: ſive Lucas potiùs, vt Lyranus arbitratur) ſolum præbuit panem: ut qui ex fractione ejus agnoviſſe Chriſtum dicatur Luc. xxiv. 30 31. 35. Verùm vnde boni illi viri colligunt, fuiſſe hanc manducationem ſacramentalem, cùm minimè iſtic dicatur, Chriſtum corpus ſuum edendum, aut ſanguinem bibendum illis dediſſe? Nobis quidem, quin ea vulgaris fuerit cœna, dubium non eſt: in qua quod Chriſtus ex fractione panis agnitus eſſe dicitur, (ſi modò hoc dicitur, ac verba illa, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, non potiùs tempus, quàm cauſam ſignificent) hoc fieri potuit, quia Chriſtus fortaſſe preces conceperit formula non vulgari, ſed ſibi peculiari, eaque diſcipulis notâ: vel quia proprium habuerit ritum frangendi panem. Atque vt ea ſacramentalis cœna fuiſſet, jam ſequeretur, etiam ſacerdotibus ſolum poſſe panem præberi. Nam duo iſti diſcipuli, vt Pontificij agnoſcunt, ex lxx. illis fuerunt, quos Chriſtus miſerat in Iudæam ad Evangelium prædicandum.

Scripturis dejecti ex apocryphis exemplum petunt. Nam Roſſenſis [a] citat ex Evangelio ſecundùm Hebræos, ut Chriſtus á reſurrectione ſua Iacobo Iuſto ſub panis ſolius ſpecie Euchariſtiam porrexerit. Item ex Legendis refert, vt Chriſtus Dionyſio ſub ſola hac ſpecie Euchariſtiam miniſtrarit. Sed quid nobis cum apocryphorum commentis, qui Scripturarum habemus veritatem? aut quid cum Legendis iſtis, titulo tenus aureis, ab homine cordis plumbei, oris ferrei ſcriptis: ut etiam Vives [b] agnovit. Adeò *Hic immenſa cavi ſpirant mendacia folles* [a]. Et hæc de inſtitutione ac facto Chriſti.

[b] Ruardus T. 2. pag. 327. 353. 354. 358. 359. 364. Coſterus in Enchir. cap. 14.
[c] Hæreſ. 23.
[d] In Luc. cap. 24

[a] Aſſert. confeſſ. Luther. art. 26.

[b] Lib. 2. de cauſis corrupt. art. ſub finem.
[a] Iuvenal. ſat. 7.

THESIS II.

Deinde idem comprobatur ex Apoſtolo Paulo, qui, ut

Corinthiacam Ecclesiam, longè maximam partem ex laicis collectam, ab idololatria dehortetur, sic eam affatur[b]: Dilecti mei fugite ab simulachrorum cultu. *Rationem verò talem adiungit*[c], Vt prudentibus loquor, judicate vos, quod dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio est sanguinis Christi? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? *Posteà etiam similiter argumentatur*[d]: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. *Idem ex cap. XI. clarè ostenditur. Nam Cœnam describturus apertè ait*[e]: Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. *Sequitur autem:* Quotiescunque enim manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annunciate, donec veniat, *Etiam posteà vniuersè, & sine discrimine Ecclesia Dei, quæ est Corinthi*[f], *dicit*, [g], Itaque quicunque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

b 1. Cor. 10. 14.
c Vers. 14. & 16.
d Vers. 21.
e 1. Cor. 11. 23.
f 1. Cor. 1. 2.
g 1. Cor. 11. 27. & 28.

Quis Christi mentem rectiùs nos docebit Apostolo Paulo? Eum autem Christi exemplum esse secutum, agnoscere cogitur Bellarminus, compulsus illo 1. Cor. x. 21. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Idemq; alijs ejusdem Apostoli locis clarissimè liquet, quæ antea adduximus. Vnde Lyranus in 1. ad Cor. XI. *Fit hic mentio de duplici specie. Nam in primitiua Ecclesia sic dabatur fidelibus: sed propter periculum effusionis sanguinis modò da-*

tur

tur tantùm sub specie panis. Atq; idem ad eum locum annotat Dionysius Carthusianus. Similiterq; Ruardus Tapperus[a]. *Longissima*, inquit, *consuetudo per Ecclesiam latè sparsa communicandi laicos sub vtraq; specie observata est in Ecclesiis etiam Apostolicis, Apostolo Paulo in Ecclesia Corinthiorum approbante. Ait enim, Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.*

Verùm, inquit Hosius[b], quicquid sit de Paulo, saltem Iacobus, item Apostolus, sub vna tantùm specie administravit Cœnam: atque hoc liquere ait ex Act. 11. 46. vbi in descriptione eorum, quibus Hierosolymorum Ecclesia excrecebatur, etiam fractio panis commemoratur. Poteram Hosium remittere ad Iacobi liturgiam, quæ eum aliud doceret. Nam in ea[c], à Iacobo ipso (si inscriptioni, & Pontificiorum assertione credimus) vtraq; species fidelibus cunctis distribuitur. Sed nolo eum vrgere auctoritate suppositi scriptoris. Ad locum verò Actorum quod attinet, quis non videt, istic sub fractione panis etiam poculi distributionem signari κατὰ συνεκδοχὴν? Nam quid pervulgatius, quàm vt Scripturæ, sub panis nomine, intelligant vniuersam hominis alimoniam, quæ in cibo & potu consistit? Quare nec veterum quisquam fuit, qui exinde colligeret Iacobum, vel Hierosolymitanam Ecclesiam, sub vna tantùm specie communicasse. Et sanè ne Constantiense quidem Concilium tam oculatum fuit, vt hoc videret. Etsi enim communionem sub alterutra specie tanto studio defendat: tamen agnoscit, consuetudinem contrariam Christi & Apostolicæ seu primitiuæ Ecclesiæ exemplo esse subnixam. Verba eius sunt can. sessionis XIII: LICET *Christus suis discipulis administraverit sub vtraque specie panis & vini: tamen* HOC NON OBSTANTE *&c.* Et mox: *Hac consuetudo ad evitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur.*

[a] T. 2. pag. 934.
[b] De sacram. Euchar. p. 34. edit. Bas. ann. 1562. Similiterque Ruardus T. 2. pag. 354. 358. 359. 361. 364.
[c] Pag. 26. 36. 37. edit. Morell. ann. 1560.

THESIS III.

Institutioni Christi & Apostolico exemplo rationem solidam addimus, quæ idem evincat, Ea est communio bonorũ Ecclesiæ, quam in symbolo Apostolico profitemur, cùm sanctorum nos communionem credere dicimus: quique Apostolus apertè nos docet, cum ad Ephes. c. IV. 4. ait, Vnum corpus, & vnus spiritus, quemadmodum & vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & pater noster. *Et* 1. *Cor.* X. 17. Vnus panis, vnum corpus multi sumus, quia de vno pane omnes participamus, *&* 1. *Cor.* XII. 13. Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, sive servi, sive liberi, & omnes vnum spiritum hausimus. *Et Gal.* III. 28. In Christo non est Iudæus, neque Græcus, non est servus, neq; liber, non masculus, neq; fœmina. Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu. *Apostolum igitur secuti dicimus, etsi in mysterijs Ecclesiæ dispensandis discrimen occurrat maximum inter quemvis de populo, atq; Ecclesiæ ministrum: tamen in Christo, ac communione bonorum Ecclesiæ, inter quæ etiam sunt sacramenta, nec clericum, nec laicum esse, sed ea bona esse indivisa secundum vnitatem corporis, cuius caput est Christus; eoq; planè sacrilegium esse, si quis populum fidelem arcere velit à κοινωνία sanguinis Christi, quæ in sacramento Cœnæ percipitur.*

Pertinent huc verba illa Chrysostomi in II. ad Cor. c. VIII. Homil. XVIII.[a] Ἔστι δὴ ὅτε οὐδὲ προέχειν ὁ ἱερεὺς τῶν ἀρχόντων, ἀλλ' ὅταν χρείαν ᾖ τοῦ φάναι ὅτι μυστήριον ἀμοίρους γὰρ πάντας εἶναι τούτου δεῖ. *Interdum nec quicquam quidem inter sacerdotem interest, &*

a Pag. 873. edit. Commel.

eas

ent, quibus præest: velut cùm tremenda mysteria percipienda sunt. Æquè enim omnes ad ea admittuntur. Quibus verbis docemur, non tantùm quid Chrysostomi ætate fieri solebat, sed etiam causam, cur laici à calice arceri non debeant. Nempe quia, quantum ad communionem corporis & sanguinis Christi, nihil inter clericum & laicum interest. Hoc argumentum non aliter Pontificij eludere possunt, quàm per figmentum concomitantiæ, vt vocant. Ajunt, non arcere se laicos à communione sanguinis Christi, quãdo (vt Concilij Constantiensis verbis vtar) *integrum Christi corpus, tam sub specie panis, quàm sub specie vini, veraciter continetur.* Vnde colligunt, posse tolli panem, si calix detur: posse tolli calicem, si panis detur: ac proinde non fraudari laicos alterutro, quia alterum edant. Est argumento huic Transubstantiatio pro fundamento. Sed cùm hoc debile & putidum sit prorsus, etiam, quicquid ei superstruitur, corruit. [a] Can. sess. 13.

Atque vt concederetur concomitantia: tamen sic quoq; plus gratiæ conferretur sub vtraq; specie, quàm sub vna, vt etiam agnovit Ruardus Tapperus Art. xv: qui & superiori argumento in hunc modum respondet [b]: *Non est sufficiens responsio, si dicatur, sub utraq; specie totus esse Christus, & ideo eundem operari effectum: quia in hoc sacramento solùm per concomitantiam, non ex virtute consecrationis, totus est Christus: et ideo secundariò, & quasi per accidens. Et quamvis sub vtraq; specie totus sit, operatur tamen secundùm earum significationem: & vtitur sub vnâ, corpore tanquam instrumento; sub altera, sanguine. Et cùm sacramenta conferant gratiam, quam significant: quando completior & perfectior est significatio, pleniorem oportet esse effectum.* [b] Tom. 2. p. 338

Vt hæc planiora fiant, considerare oportet, vt (quod etiã è Scholasticis aliqui [c] viderunt) materia sacramenti repræsentans debeat esse perfecta hominis refectio. At ea est partim cibus, partim potus: quæ effectu differũt, quia cibus famẽ sedat, potus sitim pellit. Vtrũq; igitur concurrere oportet ad significandũ perfectam refectionem; panem quidem, [c] Durandus Mimatensis Rational. lib. 4. c. 54.

vt, significet corpus sub ratione cibi, non potus; calicem verò, vt significet sanguinem sub ratione potus, non cibi. Aliter si esset, bis sacerdotes corpus Domini in sacramento perciperent, bis item sanguinem. Quod proposito Christi adversatur: quippe qui sub distinctis symbolis corpus & sanguinem suum voluerit nobis dispensare. Hæc enim vera est causa, cur, licet Christi corpus à sanguine ejus non divellatur, Eucharistia tamen non sub vnâ, sed geminâ specie instituatur. Quare nec minùs efficax est Christus sub specie vini, quàm sub specie panis. Nam nisi post panem sumptum ex calice aliquid fructus accedat, quid attinebat Christum jam moriturum fœderatis suis non solum panem legare, tanquam signum corporis sui; sed etiam superaddere calicem, vt symbolum sanguinis, quo nos redemit? Hanc profectò non frustraneam, nec insipientem testatoris Christi benignitatem, nullos fœderatos aspernari oportet: sed grato animo post panem acceptum etiam calicem sibi legatum exposcere debent, nisi à sanguinis sanguinis, qui calice signatur, videri volunt alieni.

THESIS IV.

Quartum his argumentum adiungo, constans iudicium antiquitatis. Nam annis amplius mille ducentis obtinuit consuetudo, vt non panis solùm, sed etiam calix laicis daretur. Quin Leonis Magni tempore, siqui calicem non poscerent, Manichæi esse eo signo deprehendebantur. Etiam postquam contrarius mos in Ecclesiam est inductus, in plerisque tamen Ecclesiis vetus obtinuit consuetudo, vsque ad annum CIↃCCCCXV, *quo in Concilio Constantiensi omnibus vbique laicis communio sub vtraque specie erepta est.*

Verba sunt Buceri Resp. II. ad Latomum lib. I. cap. XVIII.

XVIII. *Ecclesia* VNIVERSA *hoc Domini* (de calice) *præceptum vltra mille annos religiosè observauit.* Amplius etiam dicit cap. XXIX [a]. *Obseruauit hoc universa Ecclesia, quàm latè orbis patet, vltra mille ducentos annos.* Similiter Pleſſæus lib. 1. de miſſa & partibus ejus cap. XII [b]. *Vidimus annis mille ducentis, & eò amplius, ſacram Cœnam, toto orbe Chriſtiano, non aliter quàm ſub vtraq; ſpecie, adminiſtratam fuiſſe. Et quando aliter fieri cœptum, à tolerantia, non à lege factum eſſe, ad Conſtantienſe Concilium vſq;.* Quod ſi Pontificiorum confeſſionem audire malumus: en ipſiſſima verba Ruardi Tapperi [c]: *Longiſſima conſuetudine hunc* (ſub vtraque ſpecie communicandi) *morem in Eccleſiis Apoſtolicis fuiſſe obſervatum in Africa, in Aſia, & Roma, teſtantur Dionyſius Areopagita, Tertull. Cypr. Hieron. Ambroſ. & Auguſtinus.* Etiam amplius dicit Alphonſus à Caſtro [d]: *Argumentum,* inquit, *hoc illi negotio deſervit, vt credamus, non eſſe contra Evangelicam inſtitutionem, Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie aliis, etiam laicis, porrigere: quod firmiſſimè ſatemur. Nam* OLIM PER MVLTA SECVLA *ſic apud* OMNES *Catholicos vſurpatum eſſe, ex multorum ſanctorum ſcriptis didicimus.* Apertiùs etiam Lindanus Panopl. lib. IV. cap. LVI. [e]: *Vtraque ſpecies paſſim per Occidentem communicabatur diu poſtea in annum vſque milleſimum ducenteſimum.* Et poſt aliquammulta [f]: *In ætatem vſque D. Thomæ, id eſt, anno Domini* CIↃCCLX. *vtriuſq; ſpeciei communio fere vbiq; fuit laicis adminiſtrata:* Caſſander [g] de ſacra comm. ſub vtraque ſpecie: *Eccleſia Orientalis quidem in hunc vſq; diem: Occidentalis verò, ſive Romana, mille amplius annis continuis, non aliter quàm ſub duplici ſpecie in conventu Eccleſiæ ſacramentum Dominici corporis & ſanguinis adminiſtraſſe legitur: idque in pane & vino, atq; adeò ſeparatim.* Et poſt aliquāmulta [h]: *Non puto demōſtrari poſſe, totis mille amplius annis, in vlla Catholicæ Eccleſiæ parte, ſacroſanctum hoc Euchariſtiæ ſacramentum aliter in ſacra Synaxi è menſa Dominica fideli populo, quàm ſub vtroq; panis viniq; ſymbolo, adminiſtratum fuiſſe.* Idem eopſe libro [i] de communione

[a] P. 65. Vide & c. 23. p. 74.
[b] Pag. 87.
[b] Pag. 158.
[c] T. 2. Pag. 328. Similiaque habet p. 334.
[d] Tit. Euchariſtia, hæreſi 13.
[e] Fol. 347. a. edit. Pariſ. 1564.
[f] Fol. 342. a.
[g] Pag. 1025. edit. Pariſ. a. 1616.
[h] Pag. 1027.
[i] P. 1039.

hac sub vtraque specie agens: *Cur non in eum ritum potius conuenimus, quem Christus instituit, Apostolus tradidit, Ecclesia vniuersa tot seculis tenuit, Orientalis vero vniuersa, atq; imprimis insignis illa Æthiopica Ecclesia, in hunc usque diem constanter retinet?*

Imò tantum abest, vt antiquitùs Catholici soleant calice laicos fraudare, vt qui Leonis magni tempore solum panem acciperent, pro Manichæis haberentur. Nam quia illi vinum aversabantur, tanquam fel draconis, ut Epiphanius & Augustinus testantur, eo nec communicare volebant nisi sub vna panis specie. Docet hoc nos Leo serm. IV. de Quadragesima: *Cùm ad tegendam infidelitatem suam* (Manichæi) *nostris audeant interesse mysteriis: ita in sacramentorum communione se temperant, vt interdum tutiùs lateant: ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, vt nobis huiusce modi homines, & his manifestentur indiciis: & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi à Sanctorum societate, sacerdotali auctoritate pellantur.* Clarè hinc liquet, Leonis ævo communicasse populum sub vtraque specie. Nam aliter si esset, quomodo ex eo, quod solùm aliquis panem sumeret, Manichæus esse deprehenderetur? Nolim tamen diffiteri, annis quinquaginta pòst etiam Christianos aliquos cœpisse solum panem sumere, superstitione nescio quâ compulsos. Quos idcirco graviter increpuit Gelasius Papa ad Majoricum & Ioannem episcopos scribens[a] *Comperimus*, inquit, *quod quidam, sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacratis cruoris abstineant, quod procul dubio, quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi, aut* INTEGRA SACRAMENTA *percipiant, aut ab integris arceantur. Quia diuisio vnius eiusdemque mysterii sine* GRANDI SACRILEGIO *non potest prouenire.* Vbi cum superstitionem, non hæresin nominet, de Christianis, non de Manichæis loqui verisimile est: nisi forte isti semimanichæi erant, sive Manichæorum quædam reliquiæ. Sed vtcunque illud

[a] Apud Gratianum de Consecrat. D. 2. C. Comperimus.

illud est, apertè negat Gelasius, integra percipere sacramenta, qui calicem non sumant: nec dubitat hanc symbolorum separationem grande sacrilegium appellare. Scio Glossographum verba eius canonis interpretari de solis conficientibus sacramenta: quod etiam facit Tapperus [a]: sed, vt verissimè scripsit Cassander [b], *Ab aliis eruditissimè præstantibus, qui temporum circumstantias & dictorum causas diligentius observarunt, apertè refelluntur.* Multa ejus generis Pontificijs obducere possemus. Abundant enim veterum scripta testimonijs, quibus probetur, in Oriente quidem & Ecclesia Græca, ad hæc vsque tempora; in Latinâ verò, annis circitèr mille ducentis calicem populo dari solere. Sed ijs citandis otio nostro non abutar, quando nobilissimus Plessæus hoc fecit ante nos, atque ipsi Pontificij plurima pro hoc more apud veteres extare minimè diffitentur (nam in re adeò aperta qui possint?) sed, vt in commentis suis palliandis ingenioſi sunt, eo effugium se invenire posse sperant, si antiquioribus quidem seculis vsitatum hoc admodum fuisse dicant, sed vel ruditati antiquorum id temporum tribuant, vel Christianorum paucitati. Nam Bartholomæus Latomus, regius Lutetiæ professor, adversus Bucerum scribens, *Prima*, inquit, *Ecclesia, cùm rudis adhuc esset, ritum à Christo acceptum religiosè tenuit, donec à Patribus docta, intelligeret, vtramque speciem convenire sacerdotibus: laicos solo pane contentos esse posse.* Quasi non laudabilis ruditas, & docta sit ignorantia, nolle plus sapere Christo & Apostolis. Bellarmini autē verba sunt [c]: *Minister asse sub duplici specie veterem Ecclesiam, quando Christiani erant pauci: crescente autem multitudine, magis ac magis apparuisse incommodum, & sic paulatim desisse vsum sub vtraq;.* Vbi quod de paucitate Christianorū dicit, refellitur à Tertulliano Apolog. c. XXXVII. & Arnobio lib. 1.[d]. & 11. atque alijs. Aliud etiam πρόσχημα invenerunt. Ajunt enim, contrariam etiam consuetudinem latè olim potuisse, adeoque esse antiquam, vt origo ejus non possit inveniri. Hoc probare conantur ex Ignatio, qui epist. ad Ephesios

[a] Art. 15. p. 353. & 359. & 364.
[b] De Comm. sub vtraque specie fol. 1026. similiaque habet circa finem libelli fol. 1047. edit Paris. ann. 1616.
[c] Lib. 4. de Euchir. c. 24.
[d] Lib. 2. p. 13. 13. & 41. & lib. 2. p. 56. edit. Paris. 1605.

Ephesios fractionem panis appellat: quasi non hæc συνάφεια sit Scripturis sanctis vsitata: vnde idem epistolâ ad Philadelphenses vtrumque conjungit, *Vnus*, inquit, *panis est omnibus confractus, & vnum poculum omnibus distributum.*

c De Eucharist. lib. 4. cap. 26.

Objicit Bellarminus [c], legi vulgò apud Ignatium. *Vnus calix totius Ecclesiæ.* Sed vel interpretis istius, vel librarij fidem desideramus. Nam Græcè est, Εἷς ἡ ἄρτος τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ ἓν ποτήριον τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ, Idem Bellarminus [a] pro se magis quàm nobis facere putat Tertulliani illud lib. de Resurrectione. *Caro corpore Christi, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.* Vbi ait, *Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non bibere sanguinem: vescimur autem sanguine, cum eum sumimus per modum cibi sub specie panis.* Sed fallitur Bellarminus ignorantia Latinitatis. Nam etsi vesci sæpius de cibo dicitur, tamen generatim omnibus convenit, quibus corpus nutritur. Festus: *Vescor, pascor.* Cicero lib. 11. de nat. Deorum [b]: *Dii nec escis, nec potionibus vescuntur.* Et ibidem [c]: *Est enim omne, quo vescuntur homines, pennis.* Hinc apud Poetas, *aura ætherea*, vel *vitalibus auris vesci*: vbi non magis cibi, quàm potus similitudo est. Etiam ex Nicæni Concilij can. XIV. locum adferunt: quisi genuinus est, eandem habet συνάφειαν ac in Ignatio vidimus: sed eò minùs de hoc solliciti sumus, quia nec Græcè, nec apud Rufinum, neque in Decretis eo modo legitur. Quin etiam ad Ephesinum decretum provocat Hosius: nempe quasi in eo dicatur Nestorium fuisse damnatum, vti obalia, ita etiam propter illud, quia panem Dominicum vocasset corpus exsangue. Quale nihil in Conciliorum actis invenias, vel apud veterum quenquam. Iis quæ de communione laica, peregrina, atque alijs objiciunt, seorsum postea respondebitur.

a Ibidem.

b Pag. 37. edit. Ald.

c Pag. 39.

Quanquam verò non multò post annum millesimum ducentesimum, atque adeò, vt plerique putant, ipsius Innocentij III. tempore, calix laicis ob effusionis periculum à plerisque cœpit auferri: tamen ne subitâ mutatione animi offenderentur, (Durandi Mimiatensis [d] verba sunt) *in quibusdam*

d Rationalis lib. 4. c. 42. paragr. 1.

huſdam locis poſt ſumptionem corporis, & ſanguinis Chriſti aliquid de ipſo ſanguine reſernabatur in calice, & ſuperinfundebatur vinum purum, vt ipſi communicantes inde ſumerent. Similiter liber Eccleſiæ Nemauſenſis: *Præcipimus, vt ſacerdotes vinum purum habeant paratum in Eccleſia, ut ſtatim tribuant populo illud, poſtquam receperunt corpus Chriſti: prohibendo communicantibus, ne à præſentia ipſorum ſacerdotum recedant, donec de vino aliquantulum biberint, & diligenter abluant ora ſua.* Nec tamen vbique omnes, calicem laicis auferri, æquo animo ferebant. Nam Alexander Ales, Scholaſticorum antiquiſſimus (vixit is tempore Innocentij IV. ac Thomæ Aquinatis præceptor fuit) auctor eſt[e], ſua ætate, *quoſdam religioſos petiiſſe, & inſtitiſſe, ut ſub vtraq; ſpecie ſumeretur ſacramentum.* Nec item is mos vbique obtinebat: imò (vt Ruardus[f] fatetur) *communicandi ſub vtraque ſpecie conſuetudo in quibuſdam Eccleſiis durauit uſq; ad tempora B. Thomæ, qui dicit*[a], *Proinde in* QVIBVSDAM ECCLESIIS *obſeruatur, ut populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolum à ſacerdote ſumatur.* Idem Ruardus[b] hoc ipſum it probatum iſtis Thomæ verbis in Ioannem: *Secundùm antiquam Eccleſiæ conſuetudinem omnes ſicut communicabant corpori, ita communicabant & ſanguini: quod etiam adhuc in* QVIBVSDAM *Eccleſiis ſervatur: vbi etiam miniſtri altaris continuè & corpore & ſanguine communicant, ſed propter periculum effuſionis in* ALIQVIBVS *Eccleſiis ſervatur, ut ſolus ſacerdos communicet ſanguine, reliqui verò corpore.* Floruit autem Thomas circa annum clɔ ccLx. Etiam de ſua ætate idem teſtatur Petrus de Palude[c], qui paullò poſt annum milleſimum trecenteſimum vixit. Item Gulielmus de Montelauduno[d], cujus hæc ſunt verba: *Qui recipit corpus, totam veritatem eius recipit, licet non totum ſacramentum eſt, & ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id eſt cum toto ſacramento.* Anno milleſimo quadringenteſimo, quod priùs in Eccleſia fuerat toleratum, jam conſuetudo erat in pleriſque omnibus Occidentis Eccleſiis. Anno verò clɔ ccccxv abijt in rem judicatam, autoritate

e Summæ Theol. par. 4. Q. 55. memb. 1.

f T. 2. p. 329.

a Part. 3. qu. 80. art. 12.

b Pag. 342.

c In 4. ſen. D. 11. qu. 2.

d In 4. ſent. D. 11. qu. 2.

ritate Concilj Constantiensis. In eo procuratores Henricus de Piro, & Ioannes de Scribanis controversiam proposuere his verbis: *Quia in nonnullis partibus* PERVERSVS MOS (ita primitiuæ Ecclesiæ consuetudinem appellant) *pullare incepit, vt Sacerdotes, Laicos sub vtraq; specie, panis videlicet & vini, communicare non cessent, contra Romanæ & vniversalis Ecclesiæ consuetudinem approbatam, vnde scandala & hæreses verisimiliter oriri suspicantur: petimus nos promotores, & procuratores huius sanctæ Synodi &c.* Videt vt in promotorum, quod vocant, requisitorio, nulla fiat mentio de administratione sacramenti post cœnam: tamen callidè in decreto ejus quoque meminerint, quò tectius damnent Christi, & Apostolicæ Ecclesiæ morem. Sic enim canonis verba sonant: *Hinc est quod præsens Concilium* ADVERSVS HVNC ERROREM *decernit, quod* LICET CHRISTVS *post cœnam instituerit, & suis discipulis administraverit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ servanda, & servat, quod huiusmodi Sacramentum non debet consici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel ecclesia concesso, aut admisso. Et sicut hæc consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta, quod* LICET *in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur a fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraq; specie, & à laicis tantum sub specie panis recipiatur.* Vbi sedulo attendere oportet, particulas illas LICET & TAMEN, quæ cum ejusdem naturæ sint, nemo sapiens non videt, nemo candidus diffitebitur, non tantùm administrationem mysterij post cœnam, sed illam etiam, quæ est sub duabus speciebus, prohiberi. Atque ita etiam intellexere decretorum editores. Nam summa decreti sic habet: *Quod nullus presbyter, sub pœnâ excommunicationis, communicet populum sub utraq; specie panis & vini.* Quæ etiam, tanquam canonis verba, in summa sua adducit Caranza, solùm verbo illo

a Edit. Colon. ann. 1538. pag. 505.

illo *Precipimus*, istis, quæ proximè citauimus, præmisso. Hoc eò magis considerationem meretur, quia Lindanus Panopliæ l. IV. c. LVI. [b] & alij aliquot, in eo toti sunt, vt persuadeant nobis, nõ damnari à Concilio cõmunionem sub vtraq; specie, sed tantum communionẽ sub alterutra defendi. Quanquam verò Concilij Constantiensis tempore, sub vna specie communicari vulgò soleret: tamen (verbis Tapperi vtar) *Venerabilis pater Thomas Waldensis, qui scripsit tempore Concilii Constantiensis, & annis aliquot præcedentibus & sequentibus, dicit, quod illo tempore Romæ ministri altaris adhuc sub vtraq; specie communicabant.* Etiam hujus rei meminit Nicolaus Cusanus, epistolâ, quam post Concilium Basileense, hoc est anno ɔɔɔɔɔ LV. ad Clerum & literatos Bohemiæ scripsit. *Solus*, inquit, *Pontifex Romanus vsque ad proxima tempora in festo Paschæ laicos, quibus ipse sua manu impu Domini tradidit, permisit accedere ad susceptionem sanguinis de manu diaconi.* Qua verò occasione morem istum intermiserit, refert his verbis Henricus Kalteisen, Archiepiscopus Nidrosiensis & Cæsariensis, Disputat. contra Bohemos [d]: *Sic audivi felicissimæ memoriæ Divum Martinum Papam fecisse, quod, sicut & alii Pontifices, consuevit in festo Paschæ communicare laicos sub vtraq; specie. Accidit vt quidam Bohemus Baccalaureus in medicinis inter alios accederet, & sub vtraq; specie communicaret, qui de hoc mirabiliter gloriabatur, quod Communio vtriusq; speciei facta esset per summum Pontificem. Sed tandẽ in Vienna captus, & submersus est. Quod percipiens Papa Martinus sic sibi illusum, extunc, subtraxit calicis communionem laicis: nec vnquam aliquem communicavit, nisi sub specie panis, in detestationem hæresis Bohemorum, & factæ sibi illusionis.*

b Fol. 342. edit. Paris. an. 1564.

c T. 2. pag. 342.

d Extat apud Canisium Antiq. Lect. T. 4. part. 2.

Quanquam verò post Concilium Constantiense in Occidente cessavit mos communicandi sub vtraq; specie: tamen Orientales universæ, imò & quædam Ecclesiæ Occidentis in hunc vsq; diem veterem retinent morem. Quod non Cassander solùm, cujus verba superius adduximus, sed & Lindanus fatetur Panopliæ lib. IV. c. LVI. [a]: *Hoc*, inquit, *Constantiensi*

a Fol. 342. b. c. dit. Paris. 1564.

Constantiensi decreto nihil in Græcanica, aut Orientali, aut Indiana, imò Septentrionali adeò immutatum suis Ecclesia, vbi antiquo viget more in hunc vsque diem. Et mox: *Ecclesiæ illæ Orientales, &, vti audio, Dalmatiana, & quædam Septentrionales, nunquam vtriusque speciei communionem intermisêre.*

THESIS V.

Obiectant Pontificij communionem laicam, peregrinam, domesticam, & eam quæ est ex præsanctificatis. In quibus sub vna specie communicatum esse contendunt. Sed in singulis harum etiam vinum sumebatur. Atque vt de aliquâ communione istarum secus esset, nihil id præsenti instituto adversetur, quia de publicâ, solenni, & ordinaria communicatione sermo est nobis.

Vt etiam antiquioribus seculis sub vna specie communicatum esse doceant, Ruardus [b], Bellarminus [c], alij, objiciunt communionem laicam: cujus si apud veteres mentio fiat, eam intelligunt, qua, vti hodie in Romana Ecclesia fit, solum panem sumerent laici. Sed vehementer fallun-tur: quando, vt etiam Lindanus [d], Wicelius [e], Pamelius [f], atque alij è Pontificijs ipsis agnoscunt, communio laica dicebatur, quando clerici ob delictum aliquod, non cum clero, sed inter laicos extra cancellos communicabant. Nam, vt jubet Concilium Toletanum 1. *Sacerdotes & Levitæ ante altare communicabant, in choro clerus, extra chorum populus.* Sed si è clero quisquam graue crimen admisisset, is clericatus ordine mouebatur, & pœnitentiæ causa, uti dixi, inter laicos communicabat: quod Concilium Neocæsariense can. 1. vocat *ad pœnitentiam inter laicos redigi.* Huius pœnæ meminit Cyprianus epist. LXXII. [g] ad Stephanum Papam, & LII. ad Antonianum [h], & LXVIII. ad Clerum, & plebem in Hispania consistentes [i]. Crebræ etiam

b T. 2. pag. 328.
c Lib. 4. de Euch. cap. 24.
d Panopl. lib. 4. cap. 58.
e Typo Ecclesiæ prioris.
f In Cypr. epist. 52. ad Antonianum.
g Paragr. 2.
h Paragr. 6.
i Paragr. 7.

tiam mentio in Pontificum literis: vti Cornelij Papæ epist. ad Fabium Antiochenum cap. v. [k] Siricium epist. 1. ad Himerium Tarraconensem c. xi. Innocentium 1. epist. xxii. ad Episcopos Macedoniæ c. iv. Gregorij Magni lib. iv. Indict. xiii. epist. xvii. cap. lxi. Nicolai 1. apud Gratianum, causa xi. quæst. iii. can. Theugualdum. Et Felicis Papæ ii. epist. vii. ad vniuersos episcopos, siue, vt alij inscribunt ad universos Africæ episcopos c. ii. Similiter Concilia antiquissima, vt Illiberitanum can. lxxvi. Sardicense can. i. & ii. Agathense can. i. & iv. & Illerdense can. v. Sed objicit Ferdinandus de Mendosa [a], & anteum Robertus Bellarminus [b], *Felicem Papam* iii. *epist.* i. c. ii. (vti & Illerdense Concil. can. v.) *iubere ob delicta quædam Clericis non dari, nisi in morte, communionem laicam. Et concilium Sardicense cap.* ii. *ne in morte quidem, laicam communionem dari permittere ob crimina quædam graviora.* Atqui, inquiunt, *in morte cum detur communio soli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla distinctio intari potest loci, aut temporis, inter clericos & laicos.* Vnde vterque concludit, communionem laicam, non solùm loco, sed etiam materiâ discrepare. Nos id sequi negamus. Triplex enim clericorum pœna præcipuè erat. In delictis gravibus, inter laicos communicabant. In gravioribus, nonnisi moribundis communicare licebat. In gravissimis, etiam extrema agentibus communio negabatur. Primi illi nonclerici quidem, sed Ecclesiæ tamen membra censebantur. Medij ab Ecclesiæ corpore abscissi erant, vsque dum extrema agerent, quo tempore panis & vinum ijs pro viatico (sic vocabant) dabatur, atque hoc pacto eos Ecclesiæ reconciliatos esse significabatur: etsi interea nomina eorum non rescriberentur in clericorum matricula, sed tanquam fideles laici de hac vita discederent. Tertij abibant Ecclesiastica censura ligati, eoque ne quidem pro Ecclesiæ membris agnoscebantur, sed divino relinquebantur judicio. Vnde satis liquet, exclericorum ægrotorum communionem rectè vocari laicam, quia Eucharistia ijs dabatur.

[k] Apud Eusebium lib. 6. Hist. cap. 35.

[a] De confirmando concilio Illiberitano l. 3. c. 76. p. 222.

[b] Lib. 4. de Euchar. c. 24.

tur, sed vt laicis, quoniam nomina eorum non referrentur iterum in numeros clericorũ. Quod si in aliquo ægroti exclerici communio à clerici communione discrepabat, hoc in eo consistet, quod fortasse exclerico intincta, clerico panis & vinum seorsum dabatur: quodque illi per laicum mitteretur, huic nonnisi à clerico daretur. Sanè per puerum Serapioni moribundo intinctam esse missam, non semel ex Eusebio diximus. At laicis, aut clericis in laicorum ordinem redactis, solum panem dari solere, id neque ex Felicis, aut Concilij Sardicensis verbis, neq; aliunde excalpi potest.

Nec magis Pontificios juvat communio peregrina: vt quâ propriè significetur oblatio, quæ præter statos dies peregrinantium causâ fiebat: vti ex Ambrosio, sive alio sub Ambrosij nomine, qui in Paulinas epistolas scripsit, probat Cassander [c]. Hinc peregrina communione communicare dicebantur: qui inter peregrinos communicabant. Eam verò etiam inter clericorum pœnas fuisse, clarissimè liquet ex canone hoc primo Concilij Agathensis: *Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis corrigantur, & siqui prioris gradus elati superbiâ, communionem fortasse contempserint, aut Ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint: peregrina eis communio tribuatur, ita vt cum eos* POENITENTIA CORREXERIT, *restituti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.* Sic can. IV. *Siquis clericus furtum ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.* Quod siquis cum Lindano malit, peregrinam communionem esse dictam, qua quis cum peregrinis ad orationes publicas, non ad sacramentum eucharistiæ admitteretur: satis, liquet nec hanc sententiam nobis adversari.

[c] Lib. de communione sub vtraque specie p. 1029. edit. Paris. an. 1615.

[a] Panopl. lib. 4. cap. 58.

Etiam objectant [b] communionem domesticam & privatam. Nam, inquiunt, Tertullianus de ea loquens ad vxorem, panem tantùm nominat: ac Hieronymus similiter, apologiâ pro libris adversus Iovinianum, solius corporis meminit. Similiterque Sophronius, sive Ioannes Moschus

[b] Bellarminus. lib. 4. de Euch. cap. 24 Costerus in Enchiridio cap. 14.

Moschus Prati Spiritualis cap. LXXIX. Sed sciant esse nobis controuersiam de conventibus publicis: in quibus illos ipsos, qui solum panem domum auferabant, etiam calicem accepisse, agnoscit quoque Ruardus Tapperus, qui de exemplo Satyri, fratris Ambrosij, tractans, sic inter alia scribit: *Videtur ex eo, & simul sermone v. de lapsis apud Cyprianum, quod illis temporibus sanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum, ibique sumerent; ita vt per intervalla temporum biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent.* Imò quod Ruardus monere neglexit, interdum etiam vinum auferebant domum. Quod satis liquet ex Nazianzeni loco de sorore Gorgonia quam corporis & sanguinis Dominici antitypa reponere solere, non obscure testatur, vt alibi dixi-mus. Ambrosij etiam verba de Satyro fratre vtrumque complectuntur, cum ait: *Quantum arbitrabatur, si ore sumeret* (panem puta) *& toto pectoris* HAVRIRET *arcano*: nempe vinum. Quo & pertinent verba ista: *Quàm maius putabat* FVSVM *in viscera.* Atque vt hæc non essent, consuetudo ea auferendi panem postea Concilio Cæsaraugustano, iterumq; Toletano primo fuit abrogata.

Nec magis est, quod obtendant, absentibus & ægris panem solum mitti consueuisse, eò quòd si vinum detulissent, periculum ei fuisset ab effusione. Nam Iustinus apol. II. apertè docet, vtramq; speciem delatam vtraq; datam esse. Atque id manifestum etiam fiet ex ijs, quæ do intincta postea dicemus.

Adversus hæc objicit Bellarminus Paulini locum in vita Ambrosij: *Honoratus autem, sacerdos Ecclesiæ Versellensis, cum in superiori domo se ad quietem composuisset, tertiò voce vocantis se audivit, dicentisq; sibi, Surge, festina, Basilius modo est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Dominici corpus. Quo accepto, vbi glutiuit, emisit spiritũ, bonum viaticum secum ferens.* Vbi ad oram etiam Surius annotavit, *Habes hic communionem vnius speciei.* Etiam ad ista Amphilochij

c T. 2. pag. 353.

d Orat. funeb. in laudem Gorgoniæ pag. 187. ed. Morell.

e T. 3. p. 19. Bas. 1555.

f Can. 3.

g Can. 14.

h Bellar. lib. 4. de Euch. c. 24.

a Pag. 76. edit. Commel.

b Apud Surium T. 2. pag 506.

verba in vita Basilij provocat idem Bellarminus: *Tertiam illam communionis portionem à Domino ipsi datam, cum qua sepultura tradi voluit, assumens, & in lecto recumbens, prolixe gratias egit pro sua è corpore migratione.* Sed non est, quod vel ille Paulini, vel hic Amphilochij locus, nos moveat multùm. Nam de Paulino audiamus Erasmum: *Siquis interroget, quid de hoc historico sentiam, dicam paucis. Idem est artifex, qui tam multa contaminavit in scriptis Hieronymianis & Augustinianis, natus ad hunc ludum.* De Amphilochio vero ita Baronius ad annum CCCLXIII. *Commentarius de rebus gestis Basilii, qui extat nomine Basilii, scatet mendaciis.* Alibi etiam *indignum* ait, *qui doctorum auribus ingeratur.* Etiam spurium esse fatetur Possevinus, imò & Bellarminus ipse in scriptoribus Ecclesiasticis, vbi varijs etiam hanc sententiam argumentis probat.

Pergit Bellarminus ibidem, *Amalarius*, inquit, & *Micrologus testantur, ex antiqua consuetudine in missa tres partes hostiæ consecratæ fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à sacerdote ante sanguinis sumptionem, tertia servaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.* Verùm hæc panem fuisse reservatum docent: vinum autem asservari non solere, minimè evincunt. At illud quoque asservatum fuisse, docet locus sit Chrysostomi in epistola ad Innocentium, vbi describens militum grassationem in Ecclesia, ait *Neque hactenus stetere clades: sed vbi sancta condita servabantur, ingressi milites, ex quibus, vt postea didicimus, quidam necdum initiati erant, omnia spectabant intus recondita, sanctissimusque Christi sanguis in tanto tumultu in militum vestimenta fusus est.* Quem locum etiam Baronius citavit, atque ista adjunxit: *Considera hic lector, quàm procul abhorreant à Patrum traditione, vsuque Catholicæ Ecclesiæ, qui nostro tempore negant, asservandam esse sacratissimam Eucharistiam, quam videmus, non sub specie panis tantùm, sed etiam sub specie vini, olim consuevisse recondi. Habes itaque probatum authoritate S. Gregorii Romani Pontificis, dum*

ait

e apud eundem Surium T. 1. pag. 19.

d In Censura T. 1. Ambrosiani.

e Num. 55.

f Ad an. 378. nu 10.

g In appar. sacro, verbo Amphilochius: item verbo, Sixtus Senensis.

h Lib. 3. de offic. Eccl. cap. 35.

i De rebus Eccl. cap. 17.

k T. 5. ad ann. 404. pag. 19. edit. Morel.

ait[a], *in uani portasse navigantes Christi corpus & sanguinem.*

[a] Lib. 3. dialog. cap. 36.

Denique etiam scrupulum injicere conatur Bellarminus communione præsanctificatorum: cujus usus apud græcos erat in tota Quadragesima, excepto die Dominico & Sabbathi. Vide Concilium Laodicenum cap. XLIX. & Trullanum can. LII. In Latina verò Ecclesia usus ejus fuit, atque etiamnum est die Parasceues: quo pane pridiè sanctificato & reservato absque vino consecrato sacerdos communicare dicitur. Vide Innocentium I. epist. I. cap. IV. librum sacramentorum B. Gregorij in officio Parasceues[b], Ordinem Romanum antiquum in officio ejus diei[c], Rabanum Maurum lib. II. de instit. Cler. cap. XXVII. & Micrologum lib. de Eccl. observat. cap. XIX. huic vero obiectioni istum in modum respondet Cassander[d]: *Graviores auctores, qui ante aliquot secula de Ecclesiasticis officiis scripserunt, Ordinis Romani auctoritatem, ad comprobandam plenam populi communionem, ex hoc ipso ritu adducunt. In quo ordine jubetur, vt in Parasceue vinum non consecratum cum Dominica oratione & Dominici corporis immissione consecretur, vt populus plenè possit communicare: sive, vt alius quidam in ordinario Romano legi affirmat, vt contactu Dominici corporis integra fiat communio. Idem censendum de Liturgia* ἐνεργουμένων, *id est præsanctificatorum, sive imperfecta, quæ apud Græcos per Quadragesimam celebrabatur quinque illis diebus hebdomadæ (qui sunt præter Sabbathum & Dominicum) quibus oblatio & consecratio non fiebat, sed sola ex præsanctificatis distributio. Nam & illic vinum & aqua in calicem mittitur, & in precibus ante communionem corpus & sanguis Domini commemoratur.* Atque vt solo pane tum Eucharistia celebraretur: non tamen hoc nostro adversaretur instituto, quando sermo est nobis de communione ordinaria: in qua ipsa Pontificij ἐνέργειαν fuisse censent, vtrùm sub vna, an duabus speciebus sacramentum perciperetur: illa vero è præsanctificatis communio extraordinaria erat: vt rectè Cassander ibidè docet

[b] Liturgicorum Pamelij T. 2. pag. 257.
[c] Auctarij bibl. PP. T. 1. col. 75.
[d] Pag. 1027.

his verbis: *Sieni omnino videatur, nullam in hac actione Dominici sanguinis dispensationem fuisse: cogitet hanc ipsam dominici corporis communionem fuisse extraordinariam, hoc est, præter legitimam, & ordinariam Dominici panis & calicis consecrationem & oblationem: eosque, qui his diebus de reliquiis Dominici corporis communicabant, antea in legitima & perfecta mysteriorum celebratione de calice Domini participasse.*

THESIS VI.

Afferunt Pontificij incommoda quædam, quæ consequantur si calix populo detur. Sed num incommoda hæc ignoravit Christus, qui aliter instituit? vel ubi prudentia veteris Ecclesiæ, quæ sub vtraque specie sacramenta dispensabat?

Incommoda hujusmodi adducit Gerson,[a] qui biennio post Concilium Constantiense scripsit. Sed tam inepta sunt, vt si operosè ea refellere velimus, verè dicendi simus otio nostro abuti. Quare leui tantum brachio hoc negotio defungemur. Pleraque autem eorum subnixa sunt falso μυστικῷ dogmate. Vt quod periculum esse ait, ne sanguis effundatur. Imò etsi μυστικὸν haberet locum, tamen posset cautè ita communicari, vt nihil effundatur, quemadmodum in Ecclesiis nostris fieri videmus. Etiam aliter periculo occurri posset: vt si laici per fistulas biberent, quemadmodum proximis ante calicem ablatum seculis in quibusdam Ecclesijs factitabant: vti B. Rhenanus probat ex libellis Ordinis Romani, vbi canaliculi isti etiam pugillares appellantur. Item Lindanus in Panoplia lib. IV. cap. LVI. vbi & narrat, visa sibi aliquot pocilla ejusmodi vetera, quibus canna esset ferruminata, affabrèque inserta, ad sanguinem Christi sugendum. Eundemque morem nos Cassander docet ex libro, qui inscribitur, Exor-

[a] In tractatu contra hæresim. de communione Laicorum sub vtraque specie.

[a] Ad Tertull. de corona militis.

[b] Fol. 347. b. edit. Paris. ann. 1564.

dium

dium Collegij Ciſtercienſis. Imò & Hieroſolymis Maronitæ dicuntur hunc ritum obſervare. Præterea periculum eſſe dicit Gerſon, ob longas laicorũ barbas. Quæ ſanè ſi obſtant, potius eas radere jubeantur, ne calicis ſacramento priventur. Sed quid de etiamnum imberbibus, quid item de mulieribus prætexent? quid reſpondebunt ad illud, quod, ſi Nicephorum audire volunt, Petro ipſi barba fuit criſpa & denſa? [c] Addunt metuere ſe, ne ſi vinum pro multitudine conſecretur, quod reſiduum eſt, congeletur, vel aceſcat, vel inſecta etiã producat. Mirũ verò, quod corrumpi poſſe cenſent ſanguinem Chriſti, quem τὸν ῥοβαρτὸν numero diſertim eximit Apoſtolus Petrus [d]. Sunt, inquiunt, qui vinum non bibant. Quid? num propter paucos abſtemios myriadibus multis calix negabitur? At ſunt etiam, qui cum alijs bibere horrent. Horreant ſanè iſti. Eòne innumeris etiam, qui id facere non formidant, calice carendum erit? Præterea delicatuli illi, ſi veteris Eccleſiæ exemplum cogitent, & viri bonieſſe volent, facilè ad officium revocabuntur. Dicent juſtam interdum formidinem eorum eſſe, vt qui alieni oris metuant infectionem. Sed ſanè, ſiqui morbo iſtiuſmodi laborent, vnde valetudini aliorum periculum eſſe poſſit, tales ſeorſum bibere æquum eſt. De ſumptibus etiam cauſantur, cum ſumptus non deſint ad vina tranſportanda conviviorum cauſa. Nec graves hic impenſæ eſſe poſſunt, cum & panis & vini puſillum tantùm ſũmatur: vti & antiquitùs fieri ſolere, indicat Gelaſius Cyzicenus in Actis Concilij Nicæni cap. xxx. Διὰ τοῦτο γὰρ οὔτε πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ' ὀλίγον, ἵνα χαίρωμεν, ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν, ἀλλ' εἰς ἁγιασμὸν [a]. *Propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus, quod non ſatietati, ſed ſanctimoniæ ſumimus.* Quo pertinet etiam illud Eucherij [b] ſerm. v. de paſcha: *Euchariſtia ſacra perceptio non in quantitate, ſed in virtute conſiſtit. Quod corpus ſacerdote diſpenſante, tantũ eſt in exiguo quantũ eſſe conſtat in toto.* Aiunt etiã nullũ eſſe vas capacitatis tantæ, vt ſufficere poſſit multitudini, quæ in vrbe magna

[c] Lib. 2. cap. 37.

[d] 1. Petr. 1. 18. 19.

[a] Pag. 789. edit. Rom. at. Commel. 43.

[b] In homilijs Emiſſenotributis fol. 81. edit. Lovan. a. 1560.

paschalibus ferijs communicat. Quasi non plura vasa sumere liceat, pluribus item in templis Eucharistia eodem tempore possit celebrari. Et nonne olim ingens communicantium multitudo erat, quando eam nec ingentes caperent basilicæ, vt Leo testatur epist. LXXXI. ad Dioscorum. Quid etiam queruntur, quasi laici non mereantur de calice bibere: cum etiam sanguinem suum pro ijs fuderit Christus; & regale eos sacerdotium vocat Apostolus? Vt mittam, quod multi ex ijs pietate non raro clericos exuperant. Tandem ad ea accedunt, quæ maximè eos vrunt. Aiunt metuere se, ne si occipiant calicem ijs dare, jam sacerdotes ad ita faciendum credant obstrictos: ac innumeri doctores, qui aliter docuere, atque adeo ipsum Concilium Constantiense, & Romana Ecclesia, errasse videatur: denique timere se, ne schisma in Ecclesia fiat. Sed si Ecclesia Romana Christum & veritatem amat; decreta eam sua posthabere divinis æquum est. Quod siquibus id tentantibus schisma oboriatur, solari eam debet, quod non penes alios schismatis causa erit, quàm falsi dogmatis patronos. Nam omnes sanè si parati sint ejurare errorem, periculum à schismate erit nullum.

a Cap. 2.

d 1. Petr. 2. 9.

THESIS VII.

Satis igitur apertum est, laicos etiam sub gemina specie communicare oportere. Sed porrò quæritur, vtrum necesse sit, panem & vinum seorsum sumi: an verò sufficiat intincta, quam Cypriani iam ætate parvulis & infirmis dabant, ac circa annum Christi trecentesimum quadragesimum in publica etiam & ordinaria synaxi quibusdam locis vsurpabant. Nostra hac sententia est sequendum esse iudicium Christi, & Apostolorum exemplum, qui seorsum & separatim panem & vinum

vinum dabant. Ratio quoque gravis, cur ita facerent, erat. Nam cùm in intincta vinum non bibatur, sed edatur, integra autem hominis refectio atque alimonia cibo & potu perficiatur: omnino symbola panis & vini seorsum sumi attinebat, vt ita meliùs repræsentaretur integra refectio spiritualis. Atque idem Iulij Papæ circa annum trecentesimum quadragesimum iudicium fuit. Cuius auctoritate mos intingendi, qui inuehi cœperat, aliquamdiu repressus fuit. Postea tamen repullulavit: imprimis circa annum nongentesimum. quo tempore, quia iam tum peruersa dogma in Ecclesiam irrepserat, intinctam aliqui reducere cœperunt, ad effusinis, vt aiebant, periculum evitandum.

Cum quæstione superiori de calice laicis dando conjuncta est ista, an vt vtrumque aliquis symbolum accepisse dicatur, sufficiat intincta, hoc est panis tinctus in vino quem vtriusque symboli locum obtinere posse, aliqui veterum putarunt. De hac probamus sententiam Iulij, qui eopse anno factus est Vrbis Episcopus, quo naturæ concessit magnus Constantinus. Verba Iulij ad Ægypti Episcopos hæc sunt, apud Gratianum[a]: *Audivimus quosdam schismaticâ ambitione detentos, contra divinos ordines, & Apostolicas institutiones, intinctam Eucharistiam populis, pro complemento communionis, porrigere: quod quàm sit Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ adversum, non difficilè ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt.* Et paulò post: *Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis: nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commendavit & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur.*

[a] Decreti part. 3. de consecr. dist. 2. can. cum omne.

Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti huius institutionem signaret. Idem ijsdem verbis repetitur Concilio Bracarensi III. cap. 1. Videtur autem hæc consuetudo primùm cœpisse ab ægris, qui panem siccum deglutire non possunt. Vnde, vt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium refert, Serapioni seni extrema agenti portio Eucharistiæ madefactæ data est. Ac puella à diabolo vexata, quæ (vt Prosper Aquitanicus narrat) *Dies ieiunarat octoginta duos, brevem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote percepit.* Sed aperte imprimis, quod diximus, confirmatur Concilij Toletani XI. can. XI. cujus hæc verba: *Solet humanæ naturæ infirmitas in ipsomortis exitu prægravata tanto siccitatis pondere deprimi, vt nullis ciborum illationibus refici, sed vix tandem illati delectetur poculi gratiâ sustentari. Quod etiam in multorum exitu vidimus, qui optatum suis votis sacræ communionis expetentes viaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt. Non quod infidelitate hoc ingerent, sed quòd præter Dominici calicis haustum, traditam sibi non possent Eucharistiam deglutire. Non ergo huiusmodi à corpore Ecclesiæ separandi sunt.* Propter hanc causam Concilij Turonensis patres statuerunt. *Vt Eucharistia, quæ in viaticum à vita excedentium reservatur, intincta sit in sanguinem Domini, vt Presbyter possit veracitèr dicere, Corpus & sanguis prosit tibi in vitam æternam.* Vbi vi *veracitèr* satis indicat, non veracitèr sanguinis symbolum præberi, nisi vel calix seorsum, vel saltem intincta præbeatur.

a Histor. Eccles. lib. 6. cap. 36.

b De promiss. & prædict. Dei Dimid. temporis. cap. 6.

c Apud Ivonem, Reginonem, & Burchardum, citante Cassandro.

Circa annum verò nongentesimum mos iste etiam in sanis cœpit frequentari. Ac primum in monasterijs. Docent hoc Instituta Cluniacensium lib. II. cap. XXXV. de Sacerdote hebdomadario: *Quantis ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit quanquam sit* CONTRA VSVM ALIARVM ECCLESIARVM: *quia quidam*

dam, maximè novitii nostri adeo sunt rudes, vt si sanguinem ita separatum accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vbi in consideratione venit, tum quod fateantur, id se facere contra morem Ecclesiarum aliarum: tum quod causam adferant, ne negligentia quadam peccetur, hoc est, ob effusionis periculum. Postea verò etiam in parœciis consuetudo ea recepta est. Vnde Ivo Carnotensis de diuinis Officiis: *Non iuxta Concilii Toletani definitionem intincto pane, sed seorsum corpore, seorsum sanguine cõmunicet. Excepto populo, quem intincto pane, non autoritate, sed sũma necessitate, timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur communicare.* Vbi videmus, vt clero panem & vinum seorsum, populo intincta daretur; idque eadem de causa, ob quam postea calix populo est ereptus. Non tamen ea consuetudo omnibus probabatur: quod ostendit Ioannes Micrologus (qui Gregorij VII. & Anselmi Lucensis temporibus vixit) cap. XIX. *Non est authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis* POPVLO *distribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, quia & in Paraſceue vinum non consecratum, cum Dominica oratione & Dominici corporis immissione iubet consecrare,* VT POPVLVS PLENE POSSIT COMMVNICARE. *Quod vtique superfluò præciperet, si intinctum Dominicum à priori die corpus seruaretur, & ita intinctum* POPVLO *ad communicandum* SVFFICERE *videretur.* *Iulius quoque Papa, in ordine trigesimus sextus, Episcopis Ægypti scribens, huiusmodi intinctionem penitùs prohibet, & seorsum panem, & seorsum calicem, iuxta Dominicam institutionem, sumenda docet.* *Vnde & B. Gelasius Papa in ordine* LI. *Scribens quibusdã Episcopis, excõmunicari illos præcepit quicunq; sumpto corpore Dominico, à calicis participatione se abstinerẽt. Nam & ipse in eodẽ decreto asserit: Huiusmodi sacramentorũ diuisio sine grandi sacrilegio prouenire non poterit.* Etiã acriter hunc morẽ improbabat Hildebertus Cœnomanensis epist. LXIV. *Hoc ideò tibi frater exaraui, vt excitatus cingiles,*

a Vide cap. 17. Micrologi.

b Al. XLIX.

vt

vt videas quoniam traditioni ſacramentorum altaris, quæ in veſtro celebris eſt monaſterio, nec Evangelia conſonant, nec decreta, concordant. In eo enim conſuetudinis eſt, Euchariſtiam nulli niſi intinctam dari: quod nec ex Dominica inſtitutione, nec ex ſanctionibus authenticis reperitur aſſumptum. Item: *Si Matthæum conſulis, ſi Marcum, ſi Lucam, ſeorſum panem traditum invenies, ſeorſum vinum. Nam intinctum panem aliis præbuiſſe Chriſtum non legimus, excepto tantummodo illo diſcipulo quem intincta buccella Magiſtri proderem oſtenderit, non quod huius ſacramenti inſtitutionem ſignaret. Et ſic Papa Iulius ait &c.* Etiam Lombardus lib. IV. D. II. lit. F. *Euchariſtia intincta non debet dari populo pro ſupplemento communionis: quia non legitur Chriſtus alicui diſcipulorum præbuiſſe panem intinctum, niſi Iudæ.*

THESIS VIII.

Ex iis verò, quæ de intincta diximus, etiam liquet, quid ſtatuere oporteat de Græcorum pane, quem interebant vino, atque exinde cochleari ſumebant.

Hunc morem Græcorum quorundam refert ſimul & damnat Humbertus, Epiſcopus ſylvæ candidæ diſputatione de azymo adverſus Græcos[c]: *Deinde quod ſanctum panem vitæ æternæ in calice intritum cum cochleari ſumere conſuiſtis, quid opponitis? neque enim ipſe Dominus panem in calice vini intrivit, & ſic Apoſtolis dedit, dicens: Accipite & cochleari comedite. hoc eſt. n. corpus meum. Sed ſicut ſancta Romana Eccleſia vſque nunc obſervat, panem integrum benedixit, & fractum ſingulis particulatim diſtribuit, dicens: Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum. Quibus poſtquam cœnatum eſt, calicem porrexit, dicens: Bibete ex eo omnes.* Interea quin mos iſte præſtabilior ſit, quam vt in totum calix auferatur, dubium

[c] diſputatio ea Humberti legitur in appendice Tomi vndecimi Baronij: verba citata habes pag. 694.

um non eſt. Nam, vt optimè Bucerus ait reſp. 11. ad Latomum[d]. *Si vinum infuſum contrito pani, quem⁊ morem⁊ veterum⁊ aliqui introduxerunt, exhibeatur: modus diſpenſandi mutatur, non autem⁊ ſymbolum⁊ totum tollitur, vna cum ſacratiſſimis verbis, quibus Dominicum Symbolum hoc ſanctificat, & ſanguinem ſuum⁊ præbere inſtituit. Nunc autem⁊ ſuſtulerunt Romanæ Eccleſiæ ſacrificii omnem ſanguinis Dominici diſpenſationem, & ſigno & verbis.*

[d] lib. 1. cap. 12.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE DIVISIONE DECALOGI.

In Decalogi distributione primùm ea spectabimus, quæ hodie extra controversiam sunt: deinde illa in medium adferemus, & cum cura examinabimus, de quibus neque olim, neque hodie inter Theologos convenit.

THESIS I.

PRIMVM *istud in confesso est, quamvis quatuordecim inveniantur sententiæ in decalogo, quibus aliquid præcipiatur: tamen decem duntaxat esse primarias ac principes: cæteras secundarias, & aliarum quasi appendices. Vnde & Moses decem verba, & Græci* δεκάλογον *appellant.*

Quatuordecim decalogi sententiæ sunt istæ. I. Non habebis Deos alienos in conspectu meo. II. Ne sculpas tibi simulachrum. III. Ne incurves te simulachris, neque colas ea. IV. Ne vsurpes nomen Domini Dei tui temerè. V. Memento vt diem sabbathi sanctifices. VI. Sex diebus operaberis

operaberis. VII. Septimo die non facies vllum opus. VIII. Honora patrem tuum & matrem tuam. IX. Non occides. X. Non committes adulterium. XI. Non furaberis. XII. Non dices falſum teſtimonium. XIII. Non concupiſces domum proximi tui. XIV. Non concupiſces vxorem proximi. Non tamen quatuordecim, ſed decẽ præcepta, ſive Græca voce decalogon dicimus, quia decẽ ex iſtis ſunt primaria, & cæteris appẽdices priorũ. Hujuſce appellationis fundamẽtũ habemus apud Moſem, qui vocat עשרת הדברים, h, e. decẽ verba: vt Ex. 34: 28. *Scripſit Deus in tabulis verba fœderis decẽ.* Et Deut. IV. 13. *Oſtẽdit vobis pactũ ſuũ, & decẽ verba, quæ ſcripſit duabus tabulis lapideis.* Similiter c. X. 4. Scriptor qu. Vet. Teſt. (qui falſo creditur Auguſtinus) monet reſp. ad qu. VII. verbum hiſce locis pro ſententia poni: quomodo Chriſtus dicit Matt. XXI. 24. *Interrogabo vos vnum verbum.* Addimus nos, non ſimpliciter pro ſententia accipi; ſed pro ſententia præcipiente. Vt I. ſth. I. 12. *Et renuit regina Vaſthi venire in verbo* (ſive ſecundum verbum) *Regis.* id eſt, juxta mandatum regium.

THESIS II.

Præterea in eo omnes conſpiramus, non fore plenam diſtributionem, ſi ex decalogo furcillent Chriſtiani ſententias de ſabbatho Præcipientes: quippe quod repugnaret verbis Dei Deut. XII. 32. vbi vetat, ne præceptis ſuis, vel addamus, vel demamus quidquam.

Solus hac parte adverſatur Heſychius, preſbyter Hieroſolymitanus, qui putabat præceptũ de obſervando ſabbatho non pertinere ad Chriſtianos, eoq; rectius ab ijs omitti: cæterũ ne ſic decalogus nomen ſuũ perderet, poſſe eos ajebat præceptũ primũ diſtribuere in duo, quorũ prius ſit, *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis:* alterũ, *Non habebis Deos alienos in conſpectu meo.* Hanc Heſychio

sychio sententiam tribuit Alexander Alensis [a], item Thomas Aquinas [b]. Et sanè apud Hesychium ipsum lib. VII. commentariorum in Leviticum [c] hæc verba inuenimus: *Decem mandatorum litera clara est, digna ad custodiendum atque operandum. Nec contrarium est sabbathi mandatum, quia etsi decem mandatis insertum est, non tamen ex eis est. Si ergo mandatum speciale ponamus, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis: perfectum decem mandatorum numerum inueniemus.* Nempe sefellit Hesychium, quod putaret, præceptū de obseruatione sabbathi esse planè cæremoniale, cum illud partim sit cæremoniale, partim morale; ac quà prioris generis est, sit abrogatum; quà posterioris, sit æternū. Errant vero Trithemius in Ecclesiasticis scriptoribus, Gesnerus T. 1. bibl. & Daniel Cramerus lib. de distributione decalogi semel iterūq;, qui Hesychium hunc circa annum vixisse quadringentesimum, ac Nazianzeni fuisse discipulum arbitrantur. Nam vtitur translatione Hieronymi: quę multò post Hieronymi excessum in vsu esse cœpit: maximæq; fuit auctoritatis tempore Gregorij Magni, cujus etiam ad Hesychium epistola extat lib. IX. registri epist. XL. Vnde eum circa annum sexcentesimum vixisse, nempe annis post Nazianzenum ducentis, satis liquet.

a In summa. 5. part. quæst. 24. art. 4.
b In prima secundæ qu. 10. art. 4.
c Fol. 168. edit. Basan. 1527.

THESIS III.

Insuper de eo conuenit inter omnes diuidi decalogum in tabulas duas: quod à Mose clare traditur Deut. IV. 13. & alibi. Etiā consentiunt Christiani, priori tabula præcipi, quē cultum debeamus Deo: posteriori autem, qua officia proximo debeamus. Vnde consequitur, præceptum de obseruatione sabbathi, postremū esse tabula prioris: & præceptū de honorandis parentibus primum esse tabulæ posterioris.

a Ambrosiastus interpres in hunc locum, itē (nisi idem eiusce operis parēs) scriptor quæst. ex Vet. Test. apud August. T. 4. item Beda, atque alii.

Nec desunt ex antiquis [a], qui præceptum hoc idcirco *primum cum promissione* vocari putent ab Apostolo ad Eph. c. VI. 2. Nempe quia alioqui opponi Apostolo possit, quod etiam

etiam præceptum de non adorandis sculptilibus additum habeat Promissionem. Nunc optimè conciliari hæc autumant, si dicamus, non ἁπλῶς intelligi primum cum promissione sed primum tabulæ posterioris. Sed durior plane hæc sit restrictio, eoq; magis placet, loqui Apostolum de promissione particularis observationis. Nam præcepto de non adorandis simulacris additur quidem promissio hæc, Deũ *Misericordia uti in millesimam progeniem eorum, qui diligũt ipsum, & observant præcepta ejus.* Sed est ista vniversalis obedientiæ generalis item promissio: præceptũ verò de parentibus honorandis specialis obedientiæ specialem item promissionem annexam habet. Quo solo sensu verum est, quod Aben-Ezra scribit in expositione præcepti de non assumendo nomen Domini in vanum [b]. *In summa, non invenimus in decẽ verbis, quod in eis explicetur aliqua remuneratio, nisi de honorando parentes.* Istud igitur argumentum veterum parum firmum est. [b] P. 359.

At illud validius & munitius, quod Christus Matt. xxii. duo legis faciat mandata, quorum primũ maximumq; præcipiat dilectionẽ Dei: secundũ verò, quod huic simile esse dicitur, dilectionem mandet proximi. Vbi pro duabus tabulis duo statui præcepta, satis evidens est. Ac proterea à Christianorum nemine distributio hæc in dubium vocatur. Solùm Iudæorum alia sententia est. Qui cum viderent, nusquam in Veteris Testamenti libris doceri, quot præcepta prior, quot posterior tabula contineret: in eam opinionem venerunt, vt vtraq; quinario absolvatur. Ita Philo in expos. decalogi [c], & Iosephus Antiquit. Iudaic. lib. iii. c. iv. & viii. Neq; non viderunt, præcepta prioris tabulæ, Deum; posterioris tabulæ, hominem respicere: sed putarunt, quia parentum beneficio sumus, eò hos ab hominibus alijs sequestratos cum Deo recte coniungi. Quod & R. Abraham Aben-Esra in expositione decalogi [a] scripsit. *Etiam*, inquit, *in dicto quinto describitur Deus: quia parentes quodammodo communicant cum eo in sua formatione. Vnde qui eos non honorat, perinde est, ac si Deum non honoraret.* Sed si posteriori tabula [c] Pag. 513 ed. Tuneb.

[a] Pag. 309. edit. Bas. quæ anno 1559. prodiit cum Iosippo Hebraico-Latino.

bula præcipitur, vt ea hominibus faciamus, quæ nobis fieri velimus: eâdem profectò docemur, illa parentibus præstare, quæ à liberis nostris expectamus.

Idem Iosephus, quia tabulæ fuerunt opistographæ (nam tàm aversa quam adversa facie fuisse perscriptas, clarè dicitur Exod. xxxii. 15.) eò credebat, vtrinque in vtraque tabula fuisse exarata præcepta duo cum dimidio. Vnde consequeretur, posterioris tabulæ prius latus habuisse solùm hæc verba quinq;, *Non occides, Non mœchaberis, Non*: verbum autem *Furaberis* in alterum fuisse latus conjectum. Cujusmodi profectò adeò brevis præcepti sectione cur Moses vti vellet, (præsertim cum ad perscribendum mandatum integrũ, spatij abunde suppeteret) nec verisimilis ratio adferri potest. Et ista sunt, super quibus probè nunc convenit Christianis. Accedamus ad ea, quę in cõtrouersiã vocãtur.

THESIS IV.

Primum super eo aliquis est dissensus, vtrùm verba illa, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo servitutis, *debeant accenseri sententijs præcipientibus: & ita quidem vt per se constituant præceptum primum: secundum verò mandatum istis comineatur,* Non habebis Deos alienos in conspectu meo: nec sculpas tibi simulachrum &c: *tertium verò præceptum sit, de non temere vsurpando nomen Dei: & ita deinceps, vsque ad præceptum decimum, quod sit de non concupiscenda vel vxore, vel domo alienâ.*

Ita existimant juniores Hebræi: vt R. Abraham Aben-Esra, & R. Noses Fil. Nahaman Gerundensis quemadmodum de vtroq; testatur Paulus Burgensis: cuius verba mox apponam. Vixit autem Aben-Esra circa annũ Christi millesimum centesimum quinquagesimum: vt qui in decalogi expositione [b] dicat, prope quinq; millia annorum transacta esse

[b] Pag. 301. edit. eiusdem.

esse à creatione: & librum bilancis linguæ Hebraicæ, in carmine quo eum claudit, edere se profiteatur anno mundi quater millesimo sexto, qui Christi est CIↃCXLVI. Philonis autoritate moveri potuisse Aben-Esram, scribit Daniel Cramerus[a]. Sed alia in sententia Philonem fuisse, postea ostendemus. Quid vero Aben-Esram moverit, non aliunde melius, quam ex ipso discemus. Nam cum *primum dictum*, hoc est præceptum, vocasset. [b] *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de domo Ægypti, de domo servorum*: ac dixisset[c], eo fidem exigi in Deum Israelis: postea accedit ad hæc verba, *Non erit tibi Deus alius coram facie mea*: ad quæ hęc annotat[d]: *Iam explicaui, quomodo dictum primum sit fundamentum, super quo nititur tota structura præceptorũ: & post ipsum vltra scribitur, Non erit tibi. Hinc liquet peccatum illius, qui non credit in Deũ, maius esse idololatria, quia sũt multi, qui credunt in Deũ, sacrificantes interim & suffumigantes cultui extraneo, sive idolis.* Sensit igitur Aben-Esra, cum frustra Deus obedientiã requirat, nisi promissionibus & minis ejus habeamus fidem: primo præcepto hoc ipsum religionis fundamentum exigi, puta vt credamus Deo: at quæ ad structuram religionis pertinent, tradi sequentibus novem: quæ inter principem obtineat locũ de non colendis dijs alienis aut sculptilibus: quod illi vnum præceptum est, idq; secundum: vt vltimum sit de concupiscentia vxoris vel domus alienæ: nam vtramq; concupiscentiam decimo præcepto comprehendit. Cum. n. præceptũ quintum de parentibus honorandis inter ea retulisset, in quibus Dei vel explicitè vel implicitè mentio fiat (nempe, vti dicebamus, quia Deus & parentes generent hominẽ, eoq; parentes sint quasi Deus quidã terrestris, vt qui hos honore suo spoliet, Deũ ipsum fraudet honore) de præceptis sequentibus ista subjungit: *Quinq, residua verba habent respectum ad hominem. Primum grave est, quo scilicet separatur anima à corpore. Hoc sequitur violatio corporis: & post ipsum, non furaberis rem temporalem, & deinde de lingua: atq, vltimo de concupiscentia.* Eadem distributio servatur adnexo commentariolo

[a] De distinguẽdo decal. cap. 4. p. 90. & cap. 5. p. 123.
[b] P. 292.
[c] P. 298.
[d] P. 370.
[e] P. 309.

decalogi, [f] quo præceptum primum de gloria Dei comparatur vnitati denarij: novem sequentia cum novem orbibus conferuntur. Sed vt plenius hæc Hebræorum sententia intelligatur, imprimis operæ fuerit afferre verba Burgensis. Nam & rationes Hebræorum clare fuseque proponit, & cum secta prius fuerit Iudæus, ac vir fuerit doctissimus, Hebræorum mentem optimè norat. Sic igitur ille in additionibus ad Lyranum, quas ante annos prope ducentos ad Alphonsum filium scripsit [g]: *Motiua*, inquit, *seu rationes, quibus* (Hebræi) *nituntur mutare sententiam prædictorum verborum* (Ego sum Dominus Deus &c.) *quæ est planè denunciatiua, in sententiam præceptiuam, sunt duo. Vnum est, quod ad omnia præcepta diuina obseruanda oportet præsupponere, vt dicunt, & rationabiliter, vt videtur, quod credatur absq; dubietate quod ille, qui loquebatur, seu præcipiebat, erat Deus suus, qui eos eduxerat &c. quæ quidem credulitas, seu fides erat potissima ratio obligandi eos ad obseruanda eius præcepta. Vnde cùm dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus &c. præcipitur secundùm eos affirmatiuè, vt dicunt, quod hoc firmiter credatur, scilicet, quod ille qui loquebatur seu præcipiebat, erat Deus, qui eduxerat &c. quam quidem rationem ponit Aben-Esra in sua glossa: & videtur habere fundamentum, iuxta illud Apostoli ad Hebræos cap. xi. Accedentem ad Deum oportet credere, quod &c. Alij autem dicunt, quod in quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, præcipit affirmatiuè, quod ille Deus, qui loquebatur, id est, qui eos eduxit de seruitute Ægypti, haberetur ab eis in Deum, ita vt mandata eius tenerentur obseruare. quod quidem præceptum dicunt debere necessariò præcedere omnia alia præcepta. Ad quod ponunt tale exemplum. Ponatur quod aliquis rex de nouo veniat ad aliquã prouinciam, indecens esset, quod in ea faceret leges & constitutiones, antequam in regem acciperetur. Vnde dicunt, quod cũ dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus &c. præcipitur, quod recipiatur ab eis iugum regis cœlestis: scilicet obedientia diuinorum mandatorũ. quod est præceptum primum ad omnia mandata diuina. & hæc est ratio aliquorũ Thalmudistarum, prout*

[f] P. 334.

[g] Additione prima in Exod. c. 20.

latè R. Moyses Gerundensis recolligit ex dictis eorum in sua glossa super Exodum.

Huic Hebræorum sententiæ favet etiam B. Irenæus. lib. II. c. XLII. *In quinque libris legem populo Moyses tradidit. Vnaquæq; tabula, quam accepit à Deo, præcepta habebat quinque.* Hieronymus verò, etsi præceptum de honorandis parentibus ad tabulam secundam referret: tamen in eo aliquando cum Hebræis facit, quod præceptum de non faciendis simulachris secundum appellet. Vt in Osee cap. x. ad verba illa, *Cum corripientur super duas iniquitates suas*: vbi citat illud Hieremiæ: *Duo pessima fecit populus meus: me dereliquerunt fontẽ aquæ viuæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non possunt aquas continere.* Ac continuò subjungit: *Hæ duæ iniquitates contra duo decalogi erupere præcepta, in quibus dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus: non erunt tibi dii alii absq; me.*

Etiam Iulianus Apostata similiter diuisit, non contradicente Cyrillo, quod argumento est, tum Iuliani ætate sic, à quibusdam saltem, diuidi solere: tum distributionem eam improbatã non fuisse tempore Cyrilli. Verba Iuliani sunt ista apud Cyrillum lib. v. contra Iulianum: *Scribantur autem suis verbis singula mandata, quæ ab ipso Deo conscripta* (Moyses) *dicit: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Secundum post hoc: Non erunt tibi dii alii præter me, non facies tibi simulachrum. Et causam ponit, Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios vsq; in tertiam generationem. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Memento diei sabbathorum. Honora patrem ac matrem: non mœchaberis, non occides,* (non furtum facies) *non falsum testimonium dices, non concupisces rem proximi tui.* Vbi verba ista adjecimus, *non furtum facies:* quę in Cyrillo[a] prætereuntur. Secutus verò est Iulianus ordinem, qui olim in tralatione LXXII. interpretũ servabatur: de quo postea dicam.

[a] Edit. Paris. 1572. T. 2. col. 582.

Ex recentioribus vnus, quod sciam, Petrus Martyr superiorem Hieronymi distributionẽ probat, in epist. ad Rom. c. VII. 7. *Miror*, inquit, *quosdam, inter quos etiam est Augustinus,*

gustinus, ex vno mandato duo facere voluisse, quasi in altero prohibeatur adulterium, cum dicitur, Non concupisces vxorem proximi tui: in altero prohibeatur, ne agrum, domum, bouem, seruum, ancillam alterius appetamus. At si ad numerum earum rerum, quas concupiscimus, multiplicanda sint præcepta, ex vno infinita quodammodo faciemus. Potest enim fieri, vt honores proximi, dignitates, vasa pecunias, vestes, & infinita id genus alia appetamus. ALII verò, vt in præceptis denarium numerum conservarent, præceptum istud, Non concupisces, indistinctum reliquerunt: primum autem in duas partes diviserunt: vt in priori ponerent, Non habebis Deos alienos: in altera, Non facies tibi sculptile &c. EGO VERO vtrumq; puto ad idem præceptum pertinere. Primum autem mandatum esse arbitror, quod quasi proœmii loco cateris proponitur: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Nam his verbis sancitur, vt illum pro vero Deo habeamus. Ne autem cum putaremus vna cum aliis Diis colendum esse, statim adiectum est secundum præceptum, quo Deos alienos, & sculptilia, & imagines colere prohibemur.

THESIS. V.

Huic verò sententiæ obstat, quòd præceptum omne sit oratio non enunciatiua: vti & sententiæ optantes. item quod præceptũ omne actum ponat, quem fieri vel mandet, vel vetet. At verba isthæc, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex AEgypto domo seruitutis, *sunt oratio enunciatiua, qua verum significatur: neque in ijs actus mentio fit, ad quem homo obligetur. Quare verba ista non sunt præceptum, sed potius præfatio in decalogum vniuersum, qua rationes adseruntur, ob quas ad parendum præcipienti obligemur. vel si magis placet verba illa connectere cum præcepto isto,* Non habebis Deos alienos in conspectu meo, *continebitur ijs ratio eiusce præcepti. Nempe vt hæc sit sententia, Cum ego sim*

Iehova,

Iehova, hoc est is qui à se ipso est, & à quo est quicquid est: cum ego item singulariter sim vester Deus propter fœdus, quod pepigi vobiscum: cum item mihi obligati sitis beneficio maximo, quia vos eduxi ex Ægypto, domo seruitutis: me, me inquam, non alienos Deos in conspectu meo, colere debetis. Et sanè par verborum horunce ratio est ac istorum, Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, &c. *Atqui nemo inuentus est hactenus, qui ista pro mandato haberet. Quare nec priora illa præceptum per se constituere possunt.*

Paulus Burgensis, cujus supra memini, hanc sententiam probat in additionibus suis ad Lyranum, & simul Hebræorum argumentis, quæ antea posuimus, respondet. Verba eius sunt ista[a]: *Attendenda sunt duo. Primum est, quod planus sensus litera concordat manifestè opinioni doctorum nostrorum. Secundum, quod motiua Hebræorum contrarium asserentium non valent. Primum probatur. Nam in hoc, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus &c. nullum verbum præceptiuum seu imperatiuum ponitur: sed solùm sunt quædam dicta denunciatiua, quibus Deus denunciat populo, quod ipse, qui loquitur, est Deus, qui eos eduxit de captiuitate, nihil in hoc eis præcipiendo: vt est manifestum intuenti. In cæteris verò de decalogi præceptis manifestè ponuntur verba mandatiua. vt in negatiuis, cum dicitur, Non habebis Deos alienos: non adorabis ea, neq; coles: non occides: non mœchaberis &c: in affirmatiuis verò, cùm dicitur, Memento, vt diem sabbathi sanctifices: honora patrem tuum &c. In hoc autem, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, nihil horum ponitur: vnde illa verba non sunt præceptiua, nec imperatiua, sed solùm denunciatiua: vnde non debent inter præcepta numerari.* Post illa subjungit Burgensis duo Hebræorum argumenta, quibus impulsi contendunt, verba illa, *Ego sum Dominus &c.* etsi sententiæ videantur enunciatiuæ, tamen revera esse imperantes. Ar-

[a] Addit. 1. in Exod. cap. 20.

gumenta istæc erant, quod *Ego sum Dominus Deus tuus &c.* tantundem sit ac si dicatur, volo, jubeo, vt credatis me esse Dominum Deum vestrum, qui vos ex Ægypto eduxi. Item, Scitote, cum Deus vester sim, qui vos ex Ægypto liberarit, obstringi vos mihi ad præstandum omnia, quæ præcepero. Ad ea verò sic respondet Burgensis: *Hæ rationes licet, quantum ad aliquid, obtineant veritatem, non tamen intentum in proposito concludunt. Nam filii Israel, antequam ad recipiendum legem devenirent, crediderunt in Deum: vt litera multis in locis testatur. Dicit enim in Exod. c. IV. Credidit populus &c. Similiter Exod. XIV. Post transitionem maris de ipsis legitur, Crediderunt Domino, & Moysi servo eius. Ex quibus patet, quod fidem habebant, antequam ad recipiendum legem accessissent. Nec de hoc, quod est credere Deum, seu Deo, requirebatur, vt eis daretur aliud præceptum expressum, præsertim hoc cùm præsupponatur ad præcepta decalogi, tanquam per se notum ei, qui habet fidem, & ideo non indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei: vt in prima secundæ q. c. art. 4. in respons. ad primum argumentum. Et de hoc intelligitur illud Apostoli ad Hebræos XI. Accedentem ad Deum oportet credere. Et sit cessat prima ratio. Similiter dicendum est ad secundam. nam iugum obedientiæ diuinæ manifestè acceperunt filii Israel Exod. XIX. cum Moysi proponenti ex parte Dei, si audieritis vocem meam &c. sequitur: Respondit q, populus similiter, Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Non ergo requirebatur alia receptio generalis ad obediendam præceptorum, Vnde manifestum est, quod in hoc quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, nihil eis præcipitur, nisi solum, quod intimatur eis, quis esset ille, qui loquebatur, scilicet quod erat Dominus Deus suus, qui eos eduxerat, prout verba planè sonant.*

THESIS VI.

Non dubitamus itaque, quin præceptum de non habendis

dis diis alienis sit ordine primum: contrà quàm Thalmudistæ putarunt. Præter hanc verò est altera, ac maior controversia: eaque istiusmodi. Constat decalogi præcipientes sententias numero esse quatuordecim: ac sátis convenit, tertiam de non adorandis sculptilibus cum secunda de non habendis simulachris coniungi debere. Constat item sextam, qua iubemur, sex dies operari, & septimam, qua vetamur septimo die facere vllum opus, vnum idemque præceptum constituere cum sententia quinta, quæ iubet meminisse diei sabbathi, vt eum sanctificemus. Sed si hic sistamus, erunt præcepta vndecim. Quare, ne denarium excedamus, alij porrò iubent sententiam secundam de non faciendis simulachris adnectere sententiæ primæ de non habendis imaginibus, vt coniuncta primum constituant præceptum: alij malunt, decimam quartam sententiam, de non concupiscenda domo aliena, coniungere cum decimatertia, de non concupiscenda aliena vxore, vt duæ istæ constituant præceptum decimum.

Quæstionem hanc istis verbis proponit Augustinus super Exodum qu. LXXI: *Quæritur, decem præcepta legis quomodo dividenda sint: vtrum quatuor sint vsque ad præceptum de sabbatho, quæ ad ipsum Deum pertinent: sex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potiùs illa tria sint, & ista septem. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi Dii alii præter me: vt aliud præceptum sit, non facies tibi idolum, & cætera, vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui, Non concupisces domum proximi tui, & omnia vsque in finem. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo Deo præcipitur ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem*

extrema præcepta in duo dividunt, vt aliud sit præceptum, Non concupisces vxorem proximi tui: & aliud, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinũ, nec omnia quæcunque illius sunt. Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc Scriptura testatur.

THESIS VII.

Augustino ea placuit sententia, vt tres quidem prioris, septem verò posterioris tabulæ sint præcepta. Argumẽta quæ pro eâ, partim ab Augustino, partim ab alijs afferuntur, duplicia sunt. Alijs enim probare conantur, sententiam de non habendis Dijs alienis, deque non faciendis sculptilibus, vnum constituere præceptum: alijs verò ostendunt, sententias de non concupiscenda vel vxore, vel domo aliena, efficere præcepta diuersa. Primi illud eo confirmant, quia sententia de non faciendis vel colendis idolis, sub præcedente comprehenditur tanquam species sub genere, tantumque explicandi causa adjungitur: vnde &, iuxta eos, vna eademque idololatria vtrobique prohibetur, nempe ne colamus Deos alienos: vna item eademque affirmatiua vtriq; negatiua enunciationi respondet, nimirum, Soli Deo seruies. Sed hac parte adstipulari ijs non possumus. Nam prius docetur, quis sit colendus: nempe verus Deus, non dij alieni: deinde, quomodo sit colendus: videlicet in spiritu & veritate; non per simulachra. Vnde liquet, distincta prohiberi idololatriæ genera, priùs illud, quod crassius est, cùm in obiecto erratur: vt cum non colitur verus Deus, vel non colitur solus: alterum subtilius, quod est ratione modi, cum non colitur diuinè, hoc est, pront in verbo præcepit.

Duo

Duo verò eſſe præcepta de concupiſcentia, eo adſtruunt idem, quia alia eſt ratio boni delectabilis, alia boni vtilis: quorum quia vtrumq; concupiſcimus, vtrumq; diſtinctè prohibendum fuit, ad concupiſcentiam melius reprimendam. Præterea, inquiunt, ſi diſtincta ſunt præcepta, Non mœchaberis, &, Non furaberis; cur non item diſtinguantur, Non concupiſces vxorem, &, Non concupiſces domum alienam? Etiam conſiderant, quod non dicatur, Non concupiſces alienam vxorem, vel domum, vel ſervum: ſed repetito verbo; Non concupiſces vxorem alienam, Non concupiſces domum &c. Quod ſi, aiunt, malit quis præcedere inhibitionem de non concupiſcenda domo alienâ, vti Exod. xx. fit, iam prius prohibebitur concupiſcentia vniverſè: deinde partes eius, ſive quæ domo continentur, vt vxor, ſervus, iumentum; res. Sed, iudicio noſtro, non magis obiectorum diverſitas diverſum hic præceptum facit, quàm in ſecundo, vbi poſt generalem imaginum prohibitionem adiungitur, Non earum rerum, quæ ſunt ſupra in cœlo, aut infra in terra, aut in aquis ſub terra. *Vel in quarto præcepto, vbi cum univerſè dictum eſſet,* non facies vllum opus, *mox additur,* Neque tu, neque filius tuus &c.

Denique non parum præſidij in eo collocant iuniores, quod in prohibitione concupiſcentiæ Hebræa veritas cap. v. Deuter. non eandem repetat vocem, ſed aliam vſurpet. Nam cum prius dixiſſet חמד, *poſtea ait* התאוה. *Vnde ipſis placet, prius prohiberi* ἐπιθυμίαν ἡδονῆς, *vt Iacobus cap. i. 14. vocat: poſteriori verò, quam idem appellat* ἐπιθυμίαν πλεονεξίας. *Nos contrà ſubtilius hæc, quàm verius dici, eo probamus, quòd in Exodo vnum vtrobiq; verbũ* חמד *vſurpetur, vti & ab Apoſtolo Paulo ad Rom.*

VII.

VII. 7. Non sciuissem concupiscentiam esse peccatum, nisi Lex dixisset, Non concupisces. οἱ. ἐπιθυμίαν. *Quare non magis hic concupiscentia modo distinguitur, quàm obiectis.*

At longè minùs solidi quicquam crepant, quæ adferunt, vt diuisioni suæ mystici plurimum subesse ostendant. Quale est quod tribus prioris tabulæ præceptis vel Dei vnitatem, veritatem, voluntatem; vel ipsam Trinitatem dicunt insinuari: tertiumque agere de sanctificando die septimo, vt repræsentetur septiformis gratia Spiritus Sancti: septem verò esse mandata tabulæ posterioris, quia numerus iste ternario & quaternario constat, ac ternarius congruat animæ, quæ est τὸ θυμικὸν, θυμικὸ, λογικὸ: *quaternarius verò respondeat corpori. Quæ omnia etsi à magnis viris prodita sint, tamen aptiora sunt ad mentes quorundam velut* παιδίων *oblectandas, quàm argumentis solidis formandas & firmandas.*

Augustini eam fuisse, quam diximus, sententiam, satis hæc verba ostendunt epist. CXIX. ad Ianuarium cap XI: *In tribus præceptis decalogi, quæ ad Deum pertinent (cætera enim septem ad proximum pertinent, id est ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet) tertium ibi de obseruatione sabbathi positum est &c.* Item serm. CXLVIII. de Tempore: *Scitis in lege præcipuum commemorari decalogum, id est decem præcepta legis. Quorum est vnum præceptum, de colendo vno Deo: secundum, ne accipias nomen Domini Dei tui in vanum: tertium, de obseruatione sabbathi. Ista tria præcepta ad Deum pertinent, reliqua septem ad homines. Quæ sunt septem pertinentia ad hominem? Honora patrem tuum & matrem, non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dixeris, non concupisces vxorem proximi tui, non concupisces rem proximi tui.* Passim etiam Augustinus decalogum

decalogum comparat psalterio decem chordarum, imò & librum, quo de decalogo tractat, de decem chordis inscripsit. Eo inter alia inquit: *Ad duo præcepta, id est ad dilectionem Dei & proximi, pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ pertinent, quia Deus Trinitas. ad illorum verò præceptum, id est ad dilectionem proximi, septem chordæ: quomodo vivatur inter homines. Nam ipse numerus septenarius, tanquam septem chordarum, incipit ab honore parentum.* Similia habet lib. III. Confess. cap. VIII. lib. XV. contra Faustum Manichæum cap. IV. lib. de convenientia decem præceptorum & decem plagarum, & serm. XCV. de Tempore, atque alibi. Quibus verò rationibus impulsus hanc prætulerit sententiam, ostendit quæstionibus in Exodum, qu. LXXI. vbi cum dixisset, alios quatuor prioris & sex posterioris, alios tria prioris & septem posterioris tabulæ facere præcepta (qua de re supra Augustini verba adduximus) continuò subjungit: *Mihi videntur congruentius accipi tria illa & ista septem, quoniam Trinitatem videntur illa, quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentius intuentibus. Et reverà, quod dictum est, Non erunt tibi Dii alii præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porrò uxoris alienæ & concupiscentia domus alienæ, tantum in peccando differunt, vt illi, quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente Scriptura, Neque agrum eius, neq; servum eius &c. Discrevisse autem videtur concupiscentiam uxoris alienæ à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando virumq; sic cepit, Non concupisces uxorem proximi tui: &, Non concupisces domum proximi tui: & hinc cæpit cætera adiungere. Non autem cum dixisset, Non concupisces uxorem proximi tui, huic connexuit alia dicens, Neq; domum eius, neq; agrum eius: sed omnino apparent hæc esse coniuncta, qua in vno præcepto videntur contineri, & discreta ab illo, vbi uxor nominata est.*

Est tamen cùm Augustinus etiam præceptum de non faciendis idolis separare videtur à mandato de non habendis

dis dijs alienis. Vt lib. III. contra duas Pelagianorum epistolas cap. IV: *Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne sabbatho septimo dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, & cætera huiusmodi: nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere decalogum, excepta sabbathi obseruatione carnali, quæ spiritualem sanctificationem quietemq; significat? Quis enim dicat, non debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne vxor, ne omnino res vlla concupiscatur aliena?* Quibus in Augustini verbis tria obseruamus. Primùm, vt licet fastigia tantùm mandatorum carpat, tamen disertim commemoret interdictum de idolis: quod vulgò facere non solent; quia illud contineatur, vt ajunt, sub præcepto de non habendis dijs alienis. Eo verò illud dignius est consideratione, quod hoc opus post illos in Exodum commentarios ediderit: tum item, quia ea quæ aduersus Pelagianos scripsit, majori curâ elaborarit. Præterea videmus, vt Augustinus hoc loco non alius sabbathi, quam spiritualis (quod est à peccatis) à Christianis obseruationem requirat. Quod fauere videtur sententiæ Hesychij, præceptum de sabbatho prætereuntis, vti antea ostensum. Adhæc cernimus, vt quemadmodum in loco antè adducto ex serm. CXLVIII. de Temp. ita hic etiam præceptum de cæde postponat mandato de adulterio: quod eum facere exemplo LXX. interpretum, liquebit ex ijs, quæ de ordine præceptorum extremo loco dicemus.

THESIS. VIII.

Cæterùm disputatur, vtrùm etiam ante Augustinum quisquam hanc opinionem sit amplexus. Nos quidem eiusce

eiusce sententiæ laudare neminem possumus. Sed tamen aliquid est, quod Origenes alicubi ita dicat sentire nonnullos, quorum nominibus parcit. Quare nisi vel inscriptio libri, vel interpretis fides fuerit suspecta: etiam ante Augustinum eam quorundam fuisse opinionem, fateamur necesse est.

Iam ante Augustinum fuisse aliquos, qui præceptum de non habendis Dijs alienis, deque non faciendis simulachris, pro vno haberent: testis est Origenes homil. VIII. in Exodum, vbi hac ipsa de re tractans, *Hæc*, inquit, *omnia simul* NONNVLLI *putant vnum esse mandatum.* Vbi per nonnullos potissimùm designare præceptorem suum Clementem, quorundam opinio est: sed quàm infirmo tibicine nitantur, ea ostendent, quæ de Clementis sententia mox adferemus ex sexto Στρωμάτων. Imò neque satis apertum est, ecqui ita senserint Origenis ætate. Nam vt iste in Exodum commentarius Origenis sit, tamen, cum Græcè non extet, difficile dictu est, vtrùm ipse Origenes ita scripserit, an Rufinus interpres adjecerit de suo. Rufini enim libertatem, vel licentiam potiùs in transferendo nemo ignorat.

Sed vtcunq; est de temporibus ante Augustinum, sanè post cum complures ita sensisse, certum est. Eos inter est scriptor commentariorum in psalmos, qui Hieronymo tribuuntur in psal. XXXII: *In psalterio decem chordarum, id est decem verba Legis. Tria mandata in vna tabula, quæ ad fidem Trinitatis pertinent, hæc sunt. Primum, Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. Secundum, Non habebis nomen Dei tui in vanum. Tertium, Observa diem sabbathi. Septem in altera tabula ad dilectionem proximi pertinent.* Citat hæc etiam verba Daniel Cramerus, vt ostendat Hieronymum aliquando assentire Augustino. Addit item, nescire se, cur Bruno Amarbachius commentarios istos, meos esse neget. Sed cum interpres iste passim ab Hieronymo

nymo dissentiat, multaque habeat Hieronymo indigna, nec, quod Hieronymus facere solet, Græcam Hebraicamque eruditionem admiscat, nec editiones varias conferat, & historico sensu præterito in aliegoricis & tropologicis versetur; adhæc Eucherium citet: planum est recte sentire Amarbachium: cui quoque assentiunt Erasmus, Sixtus Senensis, Melchior Canus, Wilhelmus Lindanus, Rob. Bellarminus, Andreas Rivetus, & Robertus Cocus.

Etiam Augustini sententiam probat scriptor commentariorum in libros Regum Eucherio tributorum. Nam lib. III. c. XXIV. ait: *Decalogi legis tria sunt mandata, quæ ad cultum diuini amoris excitant: septem, quæ dilectionem proximi commendant.* Hunc scriptorem quinquennio post Augustinum vixisse, idem Cramerus ait: nequis fortè vnius Augustini eam opinionem diu fuisse credat. Nos minimùm ducentis circiter post Augustinum annis vixisse scimus: vt qui non Cassiodorum tantum in Psalmorum expositione citet, sed etiam Gregorij Magni Moralia commendet: imò & lib. III. cap. XXII. de eodem scribat in hunc modum: *Nostris nuper temporibus beatus Gregorius Papa Euangelicis roboratus eloquiis Romanam rexit Ecclesiam, & reuerendissimi Patres, Augustinus, Paulus, & alij socij eorum, iubente illo, venerunt in Britanniam.* Habet quoque eam diuisionem Beda exposit. in Exodum cap. XX. & Præfat. in psalterium, item in epist. ad Eph. c. VI. & alibi, Bernardus serm. IV. super Salve Regina, Giselbertus lib. Altercat. cap. IX. item Petrus Lombardus lib. III. dist. XXXVII. quem cùm Scholastici, tum Nicolaus Lyranus, alijque glossographi sunt secuti. Daniel Cramerus etiam laudat Anselmum Cantuariensem in epist. ad Eph. cap. VI. Sed commentarij isti sunt Hervei Natalis Britonis, qui ducentis quinquaginta annis post Anselmum vixit, æqualis Durandi, adversus quem ea defendit, in quibus à Thoma Aquinate Meldensis hic episcopus discesserat.

THE-

THESIS IX.

De Augustini opinione satis dictum. Alij verò ex præcepto, quod Augustino est primum, faciunt duo, & ex ijs, quæ Augustino sunt nonum decimumque faciunt vnum. Quæ sententia, seu ratione de Scripturis hausta, seu autoritate veterum pugnemus, priorem facilè exuperat. Nam vt primum rationibus agamus, sanè Moses Exodi xx. sic scribit: Ne concupiscito domum proximi tui, ne concupiscito vxorem proximi tui, aut servum ejus, aut ancillam ejus, aut bovem ejus, aut asinum ejus, denique quicquid est proximi tui. *At Deuteronomij cap.* v. *sic repetit:* Neque concupiscas vxorem proximi tui, neque expetas domum proximi tui, agrum ejus, aut servum ejus &c. *Videmus vt traiecerit Moses verba de vxore, deque domo alienâ concupiscendâ: quod minimè fecisset, si præceptis integris distingueretur. Secus qui sentit, [illegible] insimulat prophetã.*

Etiam eo argumento pugnant Hyperius, Vrsinus, alijque viri eruditi, quòd præceptum de non habendis dijs alienis, deque non faciendis simulachris, versibus à Mose distinguantur: ac vno contrà versu comprehendantur præceptum de non concupiscenda vxore alienâ, & domo alienâ. Sed firmius hæc concluderent, si ea versuum distinctio à Mose esset, ac non à Masoritis, quod nos verius putamus.

THESIS X.

Quod si auctoritate etiam antiquitatis stare volumus: hanc sententiam sequuntur vetustiores Hebræi, eo solo excepto, quod vt vtraque tabula quinq; præceptis constaret,

præceptum

præceptum de parentibus honorandis ad priorem tabulam retulerunt. At examussim, hoc est, ne eo quidem excepto, quod præceptum quintum referant ad tabulam posteriorem, sequuntur illam, vel omnes, vel prope omnes Græci Latinique Patres, quotquot ante Augustinum vixerunt; multi etiam eorum, è Græcis maximè, qui post Augustinum floruerunt.

Inter veteres Hebræos familiam ducat is, qui Apostolorum temporibus vixit, Philo Iudæus, sive Alexandrinus. Nam secundum de decalogo librum, qui est de legibus specialibus, sic orditur, Ἐν μὲν τῷ πρὸ τούτου πάντας ἐπέλθομεν, ὅσοι κεφάλαια ἐκτέθεινται τῶν ἱερῶν, τό τε περὶ τοῦ μὴ πολυθεΐαν διὰ τὸ αὐτοφυεῖς ἐπίφημος, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀνθρωποειδῆ κατασκευῆς χαράγματος. *In libro, qui hunc præcedit proximus, accuratè introspeximus duo capita, quæ in decem præceptis prima numerantur, de non colendis aliis Diis præter vnum, cuius imperio parent omnia, & de non fingendis simulachris.* Sed imprimis hoc decemur eo, quem hic signat, libro. Nam priore de decalogo libro sic inter alia scribit: Ἡ μὲν οὖν πρώτη πεντὰς τοιαύτη τίς ἐστι περὶ μοναρχίας, ἢ μοναρχεῖται ὁ κόσμος περὶ ξοάνων καὶ ἀγαλμάτων, καὶ συνόλως ἀφειδουμένων χειροποιήτων. περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ φέρεσθαι θεοῦ περὶ τῶν ἱερῶν ἐπῶν ἀγαν ἱεροφαντῶν. περὶ γονέων τιμῆς, καὶ ἑκατέρου ἰσοτίμου, καὶ ἀμφοτέρων κοινῆ. ὡς ἐπὶ τοῖς μὲν μιᾶς χαρᾶς τὸν ἀρχηγὸν ἔχειν, καὶ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντός, τὸ δὲ τίκτον, γονεῖς, οἱ μηκέτι τὸν ἑαυτῶν τρόπον γονεῖς τοῖς ἐκ τοῦ μέρους. Ἡ δ' ἑπτὰς σύμπας πρὸς τοῦτοις ἀπαγορεύουσα φονεύειν, μοιχεύειν, κλέπτειν, ψευδομαρτυρεῖν, ἐπιθυμεῖν. *Ille potior quinarius de monarchia loquitur, qua mundus regitur, de statuis simulachris, & id genus manufactis operibus, de non assumendo in vanum Dei nomine, de observatione religiosa diei septimæ, de honorandis parentibus & ambobus & singulis. Itaque vna hæc tabula incipit à Deo patre conditoreque rerum omnium: desinit in parentes, qui ad illius imitationem gignunt particulariter. Alter quinarius ex interdictis constat, vetans adulterium, homicidium, furtum, falsum testimonium, concupiscentiam.* Spissus vero est error eorum, [a] qui Philoni eam placuisse sententiam arbitrantur, quam Aben-Esram, & Mosen Gerundensem

[a] Danieli Cramneri lib. de distinguendo decalogo cap. 3. & Ioannis Gerardi Loc. comm. Tom. 3. pag. 55.

Gerundensem secutos esse antea diximus. Opinionem suam probatum eunt ex Philonis antiquitatibus biblicis: quasinon certo certius sit, librum hunc esse planè supposititicium.

Philonis, sed genuini, sententiam etiam Iosephus amplexus fuit: qui lib. III. Antiquit. Iudaic. præcepta hoc ordine recensetˌ.

Διδάσκει μὲν ἓν ἡμᾶς ὁ θεσμοθέτης λόγος, ὅτι θεὸν ἕνα, καὶ τοῦτον ἀίδιον μόνον.
Ὁ δὲ δεύτερος κωλύει, μηδενὸς ἑαυτὸν ἀξιοῦν τιμᾶσθαι παρὰ τοσοῦτον.
Ὁ τρίτος δὲ, τὸν μηδὲν ψεύδεσθαι τὸν θεὸν ὑπολαμβάνειν.
Ὁ δὲ τέταρτος, τοὺς ἐκγόνους τοὺς ἰδιωτικοὺς ἅπαντας ὁσίως τιμᾶν κελεύει.
Ὁ δὲ πέμπτος, χεῖρας τιμᾶν.
Ὁ δὲ ἕκτος, φόνου.
Ὁ δὲ ἕβδομος, μὴ μοιχεύειν.
Ὁ δὲ ὄγδοος, μὴ κλέπτειν ἁρπάζειν.
Ὁ δὲ ἔνατος, μὴ ψευδομαρτυρεῖν.
Ὁ δὲ δέκατος, μηδενὸς ἀλλοτρίου ἐπιθυμίαν λαμβάνειν.

Atque hæc, quæ veterum fuerit Hebræorum sententia, ostendunt. Malè vero eam cum Aben-Esræ juniorumque Hebræorum ac Thalmudistarum opinione confundit doctissimus Andreas Hyperius [b]. Nam etsi in eo conveniunt, quod tertium præceptum sit de non temere vsurpando Dei nomen, & decimum de concupiscentia agat vniversè: tamen dissident de primo secundoque, quia Aben-Esra cum Augustino pro vno habet, & vt denariũ impleat, pro distincto præcepto habet præfationẽ decalogi: vt antea vidimus.

[b] In opusc. Theol. Loc. de decalogi digest.

Philonis ac Iosephi sententiam secuti sunt Græcique Latinique Patres ante Augustinum.

De Clemente tamen incertum. Nam lib. VI. Στρωματέων [c] primo præcepto ait mandari cultũ vnius veri Dei, ac vetari idololatriam: altero prohiberi, ne nomen Domini in vanum assumamus: tertio præcipi, vt sanctificemus sabbathum. Hæc sanè multum à Iosephi sententia abeunt. Itaque Clementem pro vulgari opinione adducunt Rob. Bellarminus lib. II. de reliquijs & imaginibus sanctorũ cap. VII. & Cornelius à Lapide in Deuter. cap. XX. atq; alij, Sed metuo, ne quis impostor locum hunc Clementis corruperit. Nã post aliqua sequitur [d]: ὁ δὲ τιμᾶσθε ἐξῆς ἐστι λόγος, περὶ τιμῆς πατρὸς καὶ μητρός. vlt.

[c] Pag. 290. edit. Commel. ann. 1592. vers. 1. & seq.

[d] Pag. 292. vers.

Præceptum de honorandis parentibus disertim *quintum* vocat. Hinc alia præcepta commemorat: sed præterito illo, quod est de falso testimonio. Postremo ait [b], Δέκατόν ἐστι φησὶν ἐπιθυμίαι ἀνωφελεῖ λέγει. *Decima est oratio de* OMNIBVS *cupiditatibus*. Pro quo in ea Gentiani tralatione, quæ Parisijs prodijt anno CIↃ IↃLXXII, legitur, *doctrina est oratis &c.* Vbi similiter metuo, ne fraude magis, quàm incuriâ peccatum sit. Nempe offendebat, quod decimo præcepto non ἁπλῶς concupiscentia, sed quævis concupiscentia vetari diceretur. Quod vulgari distributioni repugnabat. Sed de Clemente vtcunque est, discipulum ejus Originem, nisi quis scrupulum ex ijs, quæ superiùs adferebamus, injicere volet, Iosepho assentiri planum est. Nam homil. VIII. in Exodum sic scribit: *Primum mandatum est, Non erunt tibi dij alij præter me. Et post hoc sequitur, Non facias tibi idolum &c. Hæc simul nonnulli putant vnum esse mandatum. Quod si ita putetur, non complebitur decem numerus mandatorum. Et vbi iamerit decalogi veritas? Sed si eo modo dirimatur, quo & nos in superioti pronunciatione distinximus, integer decem mandatorum numerus apparebit. Est ergo primum mandatum, Non erunt tibi dii alij præter me. Secundum verò, Non facies tibi idolum, neque vllam similitudinem &c.*

[b] Pag. 292. vers. 26.

Eadẽ est sententia Athanasij, si is scriptor est τοῦ ἁγίου sacræ Scripturę, l. II. vbi facit σφόδρα ὀπτέον. Ἐγὼ εἰμὶ κύριος ὁ θεός σου. Ἀρχὴ ἐστὶ τῶν ἐντολῶν, οὐ σὺ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐ σὺ προσκυνήσεις. τρίτον, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. τέταρτον, μιμοῦνται τὸν ἑβδομον τῶν ἡμερῶν τῶν σαββάτων. σάββατα, τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου· ἕκτον, οὐ φονεύσεις· ἕβδομον, οὐ μοιχεύσεις· ὄγδοον, οὐ κλέψεις· ἔνατον, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτύριον ψευδῆ· δέκατον, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδ' ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν. Daniel Cramerus [c] ait Athanasium hic non Iosephi, sed Aben-Esræ sententiam amplecti: vt qui primum præceptum esse dicat, *Ego sum Dominus Deus tuus &c.* Nam si credidisset alterum præceptum esse, *non habebis Deos alienos*, nõ dixisset secũdũ esse, *non facies tibi imaginẽ &c.* Primis enim verbis mandatum solet designari. Quæ & causa est, cur primũ appellet præceptum, *Ego sum Dominus Deus tuus*: minimè verò, quasi ista, &, *Non habebis Deos alienos* pro duobus habuisset mandatis. Quare cogitare

[c] De distrib. decal. cap. 3.

gitare oportuerat, quod ipse alibi adducit ex Richardo de Media Villa [d], qui similem rationem esse ait ac in illo Matth. *Nemo potest duobus Dominis seruire. Eiusdem,* inquit, *rationis est, quod homo seruiat vni Domino, tanquam principali: & quod non seruiat alij, tanquam principali. Et ideo ad idem praeceptum pertinet, quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos coram me.* Similiter Gregorius Nazianzenus [a] Carm. XXXV.

[d] Lib. 3. sentent. dist. 37. qu. 4.

[a] Ald. edit. Gg. fol. 7. 3.

Οὐ χαίρῃ θεὸν ἄλλον, ἐπεὶ σέβας εἷς σὸν ἑπέσθω.
Οὐ τέρατ' ἐνδυκέως κτενίῃ, ἢ εἰκόνα τεύξῃ.
Οὐ ποτε ψεύσεσθαι μήδῃ μεγάλοιο θεοῖο
Σεύσεαι πεύκῃσι φυλάσσῃ μητέρα καὶ σκιόεσσαν.
Ὄλβιος, ὃν τελέουσι φίλοι χάριν, ὃν ἐπίσσει.
Φθόνῳ ἀνδρὸς φίλου πολέμιος ἔσο, ἀλλοτρίῳ τε
Ἐυνῇ, ἀλλοτρίου τε κακὸν μὴ σύνθεο μόχθου.

Item Scriptor commentariorū in epist. Pauli, qui tribuuntur Ambrosio, in cap. VI. ad Ephes. *Quomodo hoc* (de honorandis parentibus) *primum mandatum dixit? cùm constet primum mandatum ita contineri, Non sint Dij tibi alij praeter me. Deinde, Non facies tibi similitudinem vllam, quae sunt in cœlo sursum, et in terra deorsum. Tertium, Non sumes nomen Domini Dei tui in vanum, Quartum, Obseruabis, inquit, sabbatha mea. Quintum autem, Honora patrem et matrem &c. Sed quia prima quatuor mandata ad Deum pertinent, haec in prima tabula contineri subintelliguntur. Cetera ad hominem, vt honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non falsum testimonium dicat, neque quicquam proximi sui concupiscat. Haec sex mandata in secunda tabula videntur scripta, quorum primum est, Honora patrem & matrem. Hac causa ergo dixit, Quod est mandatum primum in promissione, vt discerneret inter mandata, quae ad Deum, & ea, quae ad hominem pertinent.*

Eadem mens scriptoris quæst. ex Vet. Test. qui legi-

tur T. IV. operum Augustini: sed Augustinum non esse, certissimis indicijs Erasmus & alij comprobarunt. Videtur autem esse idem ac commentator iste, de quo proxime diximus: quod pluribus probare huius loci non est. Saltem vtriusque libri scriptor Augustino antiquior est, cum ille [b] se Damasi ætate vixisse dicat, hic ab excidio Hierosolymorum annos numeret trecentos. Verba ejus de decalogo sunt ista resp. ad quæst. VIII. *Denique dicit, Non sint tibi dii alieni præter me primum verbum hoc est. Et subiecit secundum, Non facies tibi vllam similitudinem &c. Deinde adiecit tertium, Non sumes nomen Domini tui in vanum. Dehinc quarto loco dicit, Sabbathum Domini Dei tui seruabis &c.* Atque ita deinceps.

[b] 2. ad Tim. 2. [c] Quæst. 44.

Nec aliter scriptor imperfecti operis in Matth. perperam tributi Chrysostomo homil. XLIX. *Videamus, quomodo Deo formentur in vtero Ecclesiæ hominem. Legis iustitia prima & salutaris decem habet mandata, quasi decem mensei. Primum, cognoscere vnum Deum. Secundum, abstinere ab idolis. Tertiũ, nõ peierare. Quartũ, colere sabbathũ spirituale. Quintũ, honorare patrẽ & matrẽ. Sextũ, nõ occidere. Septimũ, non adulterari. Octauũ, non furtũ facere. Nonum, non falsum testimonium dicere. Decimum, nullam rem proximi cupiscere.* Quem locum etiam Hyperius adducit, atq; addit, opus hoc vel Chrysostomi ipsius esse, vel saltem scriptoris excellentis & pervetusti, ac digni sanè, qui cum Chrysostomo conferatur. Quod inconsideratè ei excidit. Est enim commentarius iste hominis Arriani. Esse tamen eruditi scriptoris fatemur & qui ætatis suæ sententiam de quæstione hac optimè habuerit perspectam.

[a] Opusc. Theol. p. 661.

Nec prætereundus nobis magnus Hieronymus: quanquam is in Osea cap. x. favere videtur sententiæ recentium Hebræorum: vt supra ostendimus. Hyperius, qui eum locum pro Iosephi sententia adducit, planè frustra est. Rectius laudasset hæc Hieronymi verba in epist. ad Ephes. cap. VI. 2. *Quærendum, quare nunc dixerit, quod est mandatum primum, cùm* PRIMVM *mandatum sit, non erunt tibi*

[d] Ibidem p. 662.

tibi Dii alii praeter me. Quamobrem nonnulli ita legunt, Quod eſt mandatum primum in promiſſione, quaſi quatuor dia mandata, quæ ante hæc dicta ſunt, non habeant promiſſiones: & in hoc ſeculo pollicitatio feratur adiuncta, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Sed videntur mihi non obſeruaſſe ſubtilius, & in SECVNDO *mandato repromiſſionem eſſe ſociatam.* Et poſt aliqua: *Obſerua enim, quod verba ſint ſponſoris faciens miſericordiam in milia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt mandata mea.*

Eandemque amplexus eſt ſententiam ſcriptor ſcholiorum breuium in epiſt. Pauli, quæ etſi Hieronymi in eaſdem commentarijs ſubiunguntur, vel Pelagij tamen, vel ſaltem Pelagiani ſunt ſcriptoris. Is ad eadem Apoſtoli verba, quibus præceptum de honorandis parentibus primum appellat, hæc annotat: *In ſecunda tabula primum, quæ ad humanitatem pertinentia præcepta ſex numero continebat.*

Similiter Sulpitius Severus Nitiobrix (qui Hieronymi & Auguſtini temporibus vixit) lib. 1. hiſtoriæ ſacræ: *Siquis curioſior, fontem ipſum adeat: nos legem breviter perſtringimus. Non erunt, inquit, tibi dii alieni præter me. non facies tibi idolum. non ſumes nomen Dei tui in vanum: ſabbatho nullum opus facies: honorifica patrem tuum & matrem tuam: non occides: non mœchaberis: non furtum facies, non falſum teſtimonium dices adverſus proximum tuum: non concupiſces quicquam proximi tui.*

Item Procopius Gazæus in cap. 11. Exod. [c] *Non erunt Dij præter me. Hoc primum eſt præceptum, ſecundo ſermocinante de idolis & imaginibus. Ni enim in hunc modum quis leges diſtinguat, non poterit in ordinem certum redigere decalogum.* Nec aliter Rupertus ad idem caput.

[c] Pag. 273 edit. Tigur.

Zonaras etiam annal. T. 1. [d]: Ὁ μὲν πρῶτος λόγος ἵνα Θεὸν εἶναι [d] Pag. 24.
μόνον, ἢ τοῦτον μόνον σέβεσθαι δεῖν ὁ διότρεχε δὲ μαθεῖν εἰκότα ζῶα πολλὰ, μηδὲ σεβεσθαι ἐᾶν. Ὁ δεύτερος δὲ μὴ ψευδομαρτυρεῖν. ὁ δὲ τρίτος, μηδενὸς κλέπτειν ἐπιθυμεῖν:

THESIS XI.

Quanquam verò isthæc sententia maximè nobis placet, non tamen odiosè de ea certare cum quoquam volumus: longeque minùs Ecclesias pacatas quæstione hac turbandas putamus. Quanto enim satius est de seruandis, quàm de numerandis præceptis solliciti simus! Eoque antiqui etiam nulli dicam propterea scribebant, sed per eos suo cuique frui iudicio licebat. Quod hodieque fieri oportere, multorum grauium Theologorum sententia est.

De veteribus quidem satis hoc docent, quæ àntea ex iis adduximus. Imò Beda ipse, quanquam studiosissimus Augustini excriptor, tamen cùm ad exod. cap. xx. eiusce Patris sententiam attulisset, mox adiungit, *Posse etiam aliter præcepta distingui; vt sit primum, Non habebis Deos alienos: secundum, Non facies tibi sculptile.* Ex iunioribus verò ante omnes audiamus maximum Caluinum: qui lib. II. Instit. cap. VIII. sect. XII. ait: *In diuisionem præceptorum nosecundam non male studium intenditur modò eius generis remesse memineris, in qua liberum cuique iudicium esse debeat, ob quam non sit contensiosè cum dissentiente pugnandum.* Similiter Wolfangus Musculus Loc. Com. Tit. de diuisione decalogi: *Scio parùm ad pietatis studium facere, si præcepta Dei rectè quidem numeres, male verò custodias: nec improbarim, si populo absque diuisione, modò integrè, omni mutilatione reiectà, proponantur.* Andreas Hyperius in opusc. Theolog. Loc. de decal. distrib. *Partiatur sanè quis præcepta, quoque modo visum fuerit, modò ne aliquid prætermittat, quod ad summam doctrinæ de voluntate diuina pertinet.* Zacharias Vrsinus in Explic. Catech. *Obseruandum, si modò doctrina et sententia decalogi de vero deo, et vero cultu Dei integra retineatur, de verborum numeratione non odiosè pugnandum.*

pugnandum. Quod verò aliqui præstantes Theologi acrius interdum vulgarem distributionem reprehendunt, hoc inde esse credimus, quòd secundum præceptum, eo prætextu, quia primi tantùm explicatio sit, à multis planè videant omitti: atque hac ratione fiat, vt plebs, quæ ad imaginum cultum prona est, divinam voluntatem eâ parte non intelligat. Sanè quin eo præcipuo fine, vt populo simplici facilius fucus fieret, præceptum hoc jam ab aliquot retroseculis in Ecclesia Romanâ soleat omitti, minimè dubitamus.

THESIS XII.

Atq; de distributione declagi dicta sunto. Nunc de ordine præceptorũ aliquid addamus. Qui controversus non est, nisi de præcepto sexto, septimoque. Nam veterum nonnulli hac serie recensent, Non mœchaberis, non occides, non facies furtum. Quibus non est quod eo nomine litem moveamus, quando nec ordinem vulgatum vel Marcus, vel Lucas, vel Paulus servant. Id verò (si coniecturæ propriæ locus est) eò factum suspicamur, quia Exodi cap. XX. in LXXII. interpretum tralatione prohibitio mœchationis ante interdictum de cæde antiquitus collocaretur.

Ab Euangelistis tribus narratur historia de adolescente rogante Christum, quid facto opus esset, vt vitam consequeretur æternam: cui Christus respondisse dicitur, Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. Hoc enim ordine ea mandata recencentur Matth. XIX. 18. Sed Marci X. 19. & Luc. XVIII. 20. hac serie referuntur: Μὴ μοιχεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς. Eumse ordinem retinet Apostolus Paulus Roman. XIII. 9. vbi & nonum præceptum adjungit. μὴ ἐπιθυμήσεις. Quanquam vero non ignoro, haud ita multum referre; quo

ordine commemorentur præcepta (nam sanè videmus apud tres istos Euangelistas præceptis de cæde, adulterio, furto, mandatum de honorandis parentibus subjungi) tamè quod duo Euangelistæ in eapse historia alium, quàm Matthæus, ordinem servant: quod item Paulus Marci, & Lucæ seriem sequatur, id non temere nobis, sed consilio certo factum videtur. Nam planè putamus, in editione LXXII. interpretum, quæ Alexandriæ est procurata à Ptolomæo Lagida, vel potius Philadelpho, præcepta ista Exodi cap. xx. eo ordine fuisse collocata, quo à Marco, Luca, & Paulo recitantur. A quo ordine recedit Matthæus: sive quia seriem in Deuteronomio seruatam retinere vellet: sive potiùs quia Hebraicam sequi veritatem animus esset: vt quem Iudæis potissimùm, idque patrio, hoc est, Hebræo sermone scripsisse, ab Irenæo, Eusebio, Hieronymo, alijsque proditum sit. At Marcus, quem Alexandrinæ præfuisse Ecclesiæ constat, quid mirum, si Alexandrinam translationem sequeretur? Nec mirandum magis de Luca, vel Paulo. Nam cum Græce scriberent, eos codices sequi voluerunt, quibus Hellenistæ vterentur. Quanquam verò in tralatione Græca, qua hodie vtimur, plurimi codices, etiam Complutensis editio, ordinem Hæbræum servent: tamen hoc de sententia movere non debet: quia olim aliter legi solere, multa docent. Primùm. n. in editione Romana Exodi xx. legitur, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις οὐ φονεύσεις. Atq; ita in vv. LL. reperiri in eadem annotatur. Quod argumento est, olim variatum fuisse in serie præceptorum. Ac de mœchatione quidem rectè codices isti: sed planè fit verisimile præceptum de cæde ante illud de furto poni solere. Movent me imprimis Philo Alexandrinus, & Clemens Alexandrinus, quos Alexandrina tralatione vti solere, dubium non est. Et sane cùm Philo Apostolorum ætate vixerit, (quo tempore, quin integrior haberetur editio septuaginta interpretum, nemo ambigit) hoc majorem meretur fidem. Atqui is etiam præceptum, quo mœchatio prohibetur, ei præmittit, quod est de cæde: vtriq; verò mandatum, quo furta prohibentur, subjungit: vt

cùm

cùm lib. de decalogo ait. [a] Ἡ δὲ ἑπτὰς πάντα τὰ πάσης ἀνταγωνίστρια κακίας, μαχαίρης, φόνου, πλοπῆς, ψευδομαρτυρίων, ἐπιθυμιῶν. Eopse libro etiam à Mose hoc ordine ait recenseri: quod non dixisset, nisi ita in LXXII. interpretibus legisset. Etiam ordinem hunc eo defendit, quia primo loco mœchatio poni debuerit ob fœditatem, & summa mala, quæ dat generi humano. Verba ejus sunt [b]: τῶν δὲ ἑπτὰς (πεπαίδευκε) ἀναγκαίως ἡμᾶς θεσπίζουσα ἀπέχεσθαι μάλιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν μοιχείας ἄρχεται, μέγιστον ἐπαπειλοῦσα τοῖς εἰς αὐτὰ ἁλοῦσιν. ὀφθεὶς μὲν γὰρ, πολλῶν ἔχει φιλοδοξίας, ἃ καὶ τὰ σώματα θρύπτει τῶν ἡττωμένων, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἐκλύει φόβους καὶ τὰς ἐννοίας διαφθείρει &c. Et post aliquot: Τοιούτας συμφορὰς ἀπεργαζομένης τῆς ἐκνόμου μίξεως, ἰσχυρὰν συγκατὰ καὶ δικαίαν ἔσχεν, μοιχᾶσθαι πρῶτον ἀπαγορεύσασαν. Δίκαιον καὶ θεσπίσμα, μᾶλλον ἰσχνόν. Et aliquibus interjectis: Τρίτον δὲ ἐστὶ τῆς ἀληθείας κατάγραμμα, μὴ κλέπτειν &c: Similiter Clemens Alexandrinus lib. VI. Στρωμάτων [a]: ἐξῆς τοίνυν ἐξῆς ἐστὶ λέγειν, τιμᾶς πατρὸς καὶ μητρός. ἕστηκε τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος. ἕστηκε ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. μετὰ δὲ τοῦτον, ὁ περὶ κλοπῆς ἐστὶν ἑξῆς. His adde, quod Julianus defertor (quem ordinem mandatorum nemo dicnt ignorasse, qui etiam Lectoris munus publicè in Ecclesia aliquamdiu obijsse sciat) eopse ordine hæc præcepta referat: vt antea vidimus. Neque Cyrillus, Alexandrinus Episcopus, hoc eum nomine reprehendit: vt liquet ex initio lib. v. adversus Iulianum. Alios etiam veterum advocare possem: sed vel hæc sola, an non aperte ostendant, in LXX. interpretum tralatione Exodi cap. xx. præceptum de mœchatione ante mandatum de cæde poni olim solere, penes antiquitatis intelligentes arbitratus esto.

[a] Pag. 560. edit. Græco Lat.

[b] Pag. 587.

[a] Edit. Commel. Pag. 201, 202.

FINIS.

ordine commemorentur præcepta (nam sanè videmus apud tres istos Euangelistas præceptis de cæde, adulterio, furto, mandatum de honorandis parentibus subjungi) tamè quod duo Euangelistæ in eapse historia alium, quàm Matthæus, ordinem servant: quod item Paulus Marci, & Lucæ seriem sequatur, id non temere nobis, sed consilio certo factum videtur. Nam planè putamus, in editione LXXII. interpretum, quæ Alexandriæ est procurata à Ptolomæo Lagida, vel potius Philadelpho, præcepta ista Exodi cap. XX. eo ordine fuisse collocata, quo à Marco, Luca, & Paulo recitantur. A quo ordine recedit Matthæus: sive quia seriem in Deuteronomio seruatam retinere vellet: sive potiùs quia Hebraicam sequi veritatem animus esset: vt quem Iudæis potissimùm, idque patrio, hoc est, Hebræo sermone scripsisse, ab Irenæo, Eusebio, Hieronymo, alijsque proditum sit. At Marcus, quem Alexandrinæ præfuisse Ecclesiæ constat, quid mirum, si Alexandrinam translationem sequeretur? Nec mirandum magis de Luca, vel Paulo. Nam cum Græce scriberent, eos codices sequi voluerunt, quibus Hellenistæ vterentur. Quanquam verò in tralatione Græca, qua hodie vtimur, plurimi codices, etiam Complutensis editio, ordinem Hæbræum servent: tamen hoc de sententia movere non debet: quia olim aliter legi solere, multa docent. Primùm. n. in editione Romana Exodi XX. legitur, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις οὐ φονεύσεις. Atq; ita in VV. LL. reperiri in eadem annotatur. Quod argumento est, olim variatum fuisse in serie præceptorum. Ac de mœchatione quidem rectè codices isti: sed planè fit verisimile præceptum de cæde ante illud de furto poni solere. Movent me imprimis Philo Alexandrinus, & Clemens Alexandrinus, quos Alexandrina tralatione vti solere, dubium non est. Et sane cùm Philo Apostolorum ætate vixerit, (quo tempore, quin integrior haberetur editio septuaginta interpretum, nemo ambigit) hoc majorem meretur fidem. Atqui is etiam præceptum, quo mœchatio prohibetur, ei præmittit, quod est de cæde: vtriq; verò mandatum, quo furta prohibentur, subjungit: vt

cùm

cùm lib. de decalogo ait. [a] Ἡ δὴ ἐντίμου ποιᾶς τὸ πάσης ἀνηγορεύσεως φόνου, μοιχείας, φθορᾶς, κλοπῆς, ψευδομαρτυρίου, ἐπιθυμίας. Eopse libro etiam à Mose hoc ordine ait recenseri: quod non dixisset, nisi ita in LXXII. interpretibus legisset. Etiam ordinem hunc eo defendit, quia primo loco mœchatio poni debuerit ob fœditatem, & summa mala, quæ dat generi humano. Verba ejus sunt [b]: τῶν δὴ ἐντίμων (πεντάδα) ἀνηγορεύμενοι θεοῦ χάριτι ἀσωμάτου τῆς οὐσίας ἐνθεσπίσαντος λόγου, μοιχείας ἀρχηγέτιν, μέγιστον ἀνθρώποις τῶν εἰς ἡδονὴν ἀφορμῶντων κακῶν. ἀφορᾷ μὲν γὰρ, πλοῦ ἔχει φιλοψυχίαν, ἣ καὶ τὰ σώματα θρύπτει τῶν ἐρώντων, καὶ τῶν τῆ ψυχῆς ἐκλύει φύσιν καὶ τὰς οὐσίας διαφθείρει &c. Et post aliqua: Ταῦτας συμφορὰς ἀπορρέοντας τῆ ἀνόμῳ μίξει, ἰσχύσας συγκτὸν καὶ διαμένοντα αἰῶνα, μοιχεία πρῶτον ἀνθρώποις ἀνηγόρευσεν. Δίκτυον καὶ φόρτυμα, μᾶλλον ἐρώντων. Et aliquibus interjectis: Τρίτον δὴ ἐστὶ τῆ δεκάδος τοῦτο παράγγελμα, μὴ κλέπτειν &c: Similiter Clemens Alexandrinus lib. VI. Στρωματέων [a]: ἐξῆς τοίνυν ἐξῆς ἐστὶ λόγος, περὶ μὲν πατρὸς καὶ μητρός. ἕπεται τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος. ἕπεται ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. μετὰ δὲ τοῦτον, ὁ περὶ κλοπῆς ἐστὶν ὁ λόγος. His adde, quod Julianus desertor (quem ordinem mandatorum nemo dicnt ignorasse, qui etiam Lectoris munus publicè in Ecclesia aliquamdiu obijsse sciat) eopse ordine hæc præcepta referat: vt antea vidimus. Neque Cyrillus, Alexandrinus Episcopus, hoc eum nomine reprehendit: vt liquet ex initio lib. v. adversus Iulianum. Alios etiam veterum advocare possem: sed vel hæc sola, an non aperte ostendant, in LXX. interpretum tralatione Exodi cap. xx. præceptum de mœchatione ante mandatum de cæde poni olim solere, penes antiquitatis intelligentes arbitratus esto.

[a] Pag. 560. edit. Græco Lat.

[b] Pag. 587.

[a] Edit. Commel. Pag. 201, 202.

FINIS.

DISPVTATIO THEOLOGICA DE VIRTVTIBVS GENTILIVM.

Ne in ferenda sententia de nationum virtutibus & præclarè factis, vel rosam cum onemone conferamus, vel ex cloaca faciamus arcem, quorum vtrumque vetamur proverbio: sedulò considerare oportet, quæ sint boni operis conditiones; & an hæ conveniant illis, propter quæ homines à Christo alieni, monumentis virorum præstantium, perennitatem honesti nominis sunt consecuti.

THESIS I.

PRima boni operis conditio est, vt fiat secundùm legem Dei. Nam Dei mandatum est Ezech. cap. xx. 19. In præceptis Meis ambulatote. *Bonum igitur esse negamus, non tantùm, quod disertim prohibetur lege divinâ: vt furtum, adulterium, aliaque id genus: sed verò etiam cultum divinum arbitratu humano institutum: quem* ἐθελοθρησκείαν *Apostolus vocat Coloss. II. 23. Nam damnat illum Christus Matt. XV. 9.*

Frustra

Fruſtra me colunt docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominũ. *Vide & Ieſ.* XXIX. 13. *&* LXVI. 3. 4.

Cùm in actu quocunque duo ſpectantur, quid fiat, & quomodo fiat; vtrumque etiam in operibus pietatis conſiderari debet. Primùm igitur requiritur, vt in ſe bonum ſit opus. Eoque neceſſe eſt, vt conveniat legi divinæ. Solus enim Deus, vtpote ſapientiſſimus & potentiſſimus, & cui hoc ipſum debeamus, quod ſumus, jus habet præſcribendi normam cultus ſui, à qua quod aberrat, peccatum eſt, teſte Iohanne. 1, III. 4. Deinde opus eſt, vt, quod eſt in ſe bonum, fiat SICVT OPORTET: quomodo loquitur Concilium Arauſicanum II. can. VI. & XXV. De priori conditione, cum res plana ſit, non eſt quod plura dicamus. Videamus igitùr quæ præſtent, vt bonum bene fiat.

THESIS II.

Altera boni operis conditio eſt, vt fiat ad gloriam Dei, juxta illud Apoſtoli 1. *Cor.* X. 13. Omnia ad Dei gloriam facite. *Adi etiam Matth.* V. 16. *Philipp.* I. 11. *&* 1. *Pet.* IV. 11.

Conditio hæc petitur à fine: de quo ſic Auguſtinus lib. IV. cont. Iulian. cap. IV. *Quicquid boni ſit ab homine, & non propter hoc ſit, propter quod fieri debere vera ſapientia præcipit, etſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.* Et aliquanto ante: *Cùm non ad ſuum referuntur auctorem* (virtutes, quæ ſunt) *dona Dei, hoc ipſo malis his vtentes efficiuntur iniuſti.* Duobus verò modis referri aliquid ad Dei gloriam dicitur. Primùm formaliter & explicitè, quando aliquis cogitat cum animo ſuo, eò hoc ſibi agendum eſſe, quia nomini divino ſit glorioſum. Deinde virtualiter & implicitè cum quis divinæ ſtudens gloriæ, eoque nihil facere decernens, niſi quod legi congruat; & ad hoc gratiam

Dei

Dei quotidie exposcens, boni quippiam facit, de vniversali fine actu non cogitans; sed solum particularis finis bonum intendens. Nam talis quoque actio ad gloriam Dei fieri censetur, quia quod honeste agit, hoc provenit ex proposito nihil agendi, nisi quod conscientia voluntati divinæ congruere dictârit. Huiusmodi autem propositum oritur ex voluntate omnem vitam suam ad Dei gloriam componendi. At qui tale propositum planè non habet, is etiam cum particulare bonum intendit, tamen ad Dei gloriam nec formaliter, nec virtualiter agere censetur.

THESIS III.

Quia verò opus bonum ad Dei gloriam fieri debet, eò requiritur, vt charitate illius fiat, qui præcepit, vt fiat. Quæ idcirco tertia boni operis conditio est. Hinc B. Paulus ad Rom. XIII. 10. Plenitudo legis est dilectio.

Apostolicum hoc elogium trifariam convenit dilectioni divinæ. Primum REDVCTIVE, quia charitatis mandato omnia legis & Prophetarum præcepta comprehenduntur; teste Christo apud Matthæum XXII. 37. & seqq. Deinde EFFECTIVE, quia qui Deum amat, ita comparatus est, vt obedire ei velit. vnde charitas recte Augustino dicitur radix, ex qua omnes pullulant virtutes. Quod de plerisque ostendit Apostolus 1. Cor. XIII. & ex eo Gregorius lib. X. moral. c. VI. VII. & VIII. Denique FORMALITER, quia cum in moralibus finis habeat rationem formæ, ne quidem actiones per se honestæ, veræ erunt virtutis opus, nisi referantur ad Dei gloriam, quod disertim exigit Apostolus, vt antea vidimus. Hinc Augustinus lib. IV. contra Iul. extremo cap. III. *Amor fruendi quibuscunque creaturis sine amore creatoris, non est à Deo. Amor autem Dei, quo pervenitur ad Deũ, non est nisi à Deo Patre per Iesum Christum*

Augustin. lib. de grat. Christi cap. 18. & 20.

cum

cum Spiritu S. Per hunc amorem creatoris, bene quisq; vtitur etiam creaturis. Sine hoc amore creatoris, nullus quisquam bene vtitur creaturis. Quod vero superius dicebamus de fine, idem hic locum habet: quia amore etiam Dei fit, quod ab amante Dei fit propter finem à Deo constitutum: vtut cogitatio de Deo actualis animo non obversetur. Vnde continuo subjicit Augustinus: *Hoc ergo amore opus est, vt bonum beatificum sit, & pudicitia coniugalis, vt sit eius intentio, quando vtitur coniugis carne, non in voluptate libidinis, sed in voluptate propagationis. Si autem vicerit, & propter seipsam, non propter filios propagandos fieri aliquid extorserit voluntas: & veniale peccatum sit, propter nuptias Christianas.*

THESIS IV.

Quod si ex charitate Dei proficiscitur omne opus bonum etiam ex fide oriatur necesse est; quæ per charitatem est efficax. Estque hæc quarta operis boni conditio. Sanè absque fide impossibile est Deo placere: *vt ait diuinus scriptor ad Heb.* xi. 6. *Nec pura esse opera sine fide possunt: quia* fide purificantur corda, *vt est Act.*, xv. 9. At pollutis & infidelibus nihil est purum: *ne cibus quidem: vt ait Apostolus Tit.* i. 15.

Si ex charitate operandum est, ex fide operandum est, quæ charitatis est radix. Nam *Ignoti nulla cupido*: bonum verò cognitum & poscitur, & impetratur. Vnde Augustinus Epistol. ccxl iv. ad Anastasium: *Lex adducit ad fidem, fides impetrat spiritum largiorem, diffundit spiritus charitatẽ, implet charitas legẽ.* Et paulo post: *ne litera sine spiritu occidat; spiritus viuificans credentibus et inuocantibus datur, charitas vero Dei diffunditur in cordibus nostris per* Sp. S. *qui datus est nobis, vt fiat quod idẽ Apostolus dicit, plenitudo legis est charitas* Augustinus l. iv. contra Iul. c. iii. *Absit, vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem, vt sit iustus vere nisi viuat ex fide, Iustus enim ex fide viuet. Quis porro*

eorum

eorum, quiſe Chriſtianos, haberi volunt, niſi ſoli Pelagiani, aut in ipſis etiam tu ſolus, iuſtum dixerit infidelem, iuſtum dixerit impium, iuſtum dixerit diabolo mancipatum? Et ibidem *An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo Deo. Neq; enim bono poteſt non placere quod bonum eſt. Et vbi erit quod ſcriptum eſt, ſine fide impoſſibile eſt Deo placere? An reſpondebis non in quantum infidelis eſt, ſed in quantũ homo eſt, arbor bona? Per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum eſt, quod non poſſit facere fructus bonos. Quis infidelis ſta infideliter ſapiat? Non itaq; in quantum homo eſt, quod eſt opus Dei, ſed in quantum malæ voluntatis eſt, quiſq; arbor mala eſt, & bonos fructus facere non poteſt. Vide itaq;, vtrùm infidelem voluntatem, audias bonam dicere voluntatem.*

THESIS V.

Et iſtæ quidem ſunt bonorum operum conditiones, ratione honeſtatis & iuſtitiæ, quam habent, ſi in ſe ipſis conſiderentur. At ſi de bono vtili loquamur, iam vt verè bona dicantur, requiretur, vt promiſſerit Deus remunerari ſe ea velle vitâ æternâ.

Veræ juſtitiæ proprietas eſt, vt promiſſionem habeat regni cœleſtis. Auguſtinus lib. IV. contra Iul. cap. III. *Per quod vera iuſtitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque ipſe, quod abſit, erit iniuſtus, ſi ad eius regnum verus non admittitur iuſtus, cùm & ipſum eius regnum ſit iuſtitia: quemadmodum ſcriptum eſt, non eſt regnum Dei eſca & potus,* Rom. 14. *ſed iuſtitia & pax & gaudium.* Et poſt aliqua. *Si ad conſequendam veram beatitudinem,* Col. 1030. *quam nobis immortalem fides, qua in Chriſto eſt vera, promittit, nihil proſunt homini virtutes, nullo modo veræ poſſunt eſſe virtutes.* Idem ibidem: *Scio nos* Col. 1038. *illud bonum hominum dicere, illã voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum poteſt homo ad æternum Dei donum regnumq; perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ,*

videantur

videantur opera bona, & sine vllo facta peccato; quod ad me pertinet, hoc scio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis, atq; impia, non est bona.

THESIS VI.

Nunc videamus, an conditiones istæ, gentilium operibus conveniant. Ac de fide quidem, planum est eos hoc non habere, vt ex fide operentur. Nec enim nôrunt gentes verum Deum, etsi aliquid norunt veri Dei: quod τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ *vocat Apostolus ad Roman. 1.19.*

Nempe fides est donum Dei, vt ait idem Apostolus ad Rom. 1. 8. Intellege autem non donum naturæ, sed gratiæ viribus obtingens. Quam rem pleniùs alibi explicamus.

THESIS VII.

Quod si gentiles destituũtur vera veri Dei cognitione, sane nec charitatem habere possunt: quæ est fidei fructus. Praterea Apostolus ad Rom. V. 5. clare testatur, charitatem non esse naturæ donum, sed à Spiritu S. diffundi in cordibus nostris. Non igitur gentiles charitate Dei operantur, sed rerum creatarum.

Cum negamus gentiles amore Dei tangi, non loquimur de actu conditionato dilectionis divinæ, quam velleitatem vocant, sed de actu absoluto: neque de dilectione Dei, vt est bonum commune, à quo omne bonum particulare in esse dependet: cujusmodi amorem imperfectum omni creaturæ inesse docet Thomas 1. 2. qu. 109. art. 3. etiam dæmonibus, vt ait idem 1. p. q. 60. art. 5. ad 5. sed de dilectione Dei super omnia simpliciter. Quæ etsi non sistat in eo, vt quis totâ vitâ compleat Dei mandata, tamen semper est efficax

pro

pro tempore, quo actus ille dilectionis durat. Nam diligere Deum ſuper omnia, eſt eum præferre omnibus nullo excepto: eoque eſſentialiter includit propoſitum abſolutum non amplius peccandi, ſed ſe ſuaq; omnia componendi ad placitum divinum. Hujuſmodi dilectionem intelligit Conciliū Arauſicanum II, cum can. xxv. à gratiâ eſſe ait *Diligere Deum* SICVT OPORTET. Nec obſtat, quod communiter docetur, naturæ lumine cognoſci, Deum eſſe ſummè bonum, ſummè amabilem, peccatum ſummè deteſtabile. Nam talis cognitio, cum ſit extrinſeca voluntati, ſolum repreſentat ei objectum & convenientiam ipſius: vires autem minimè ad hoc præbet, vt voluntas elicere actum poſſit dilectionis ſuper omnia: quod omnino requirebatur. Cum enim peccatum in voluntatis conſenſu perficiatur, magis voluntas per peccatum vulnerata eſt, quam intellectus: vt rectè Thomas docet 1. p. qu. 109. art. 2. ad 3. Atq; inde eſt, quod etſi homo, vniverſali judicio, vtcumq; videt Deum ob naturæ præſtantiam & beneficiorum erga nos copiam ſuper omnia diligi debere, judicio tamen particulari ſecus ſtatuat: nempe quia dura aſperaq; lex videatur dirigendi potius omnia ad Dei voluntatem, quàm ad propriam voluptatem. Ex priori iudicio oritur voluntas imperfecta, quam aliqui velleitatem vocant: ſed ex poſteriori provenit voluntas ſimplex, perfecta & completa: quæ propriè voluntatis nomen meretur. Nec duo illa judicia contradictoria ſunt, quia aliud eſt judicare, quid honeſtas dictet; aliud quid hic, & nunc ſit agendum. Sic libidinoſus vniverſali judicio ſtatuit, ſe Deum diligere plus habere quàm ſcortum, ſed tamen idem cogitat, ſuave eſſe fœminis miſceri: eoq;, per voluptatem impulſus, poſthabita honeſtate, Deum offendere mauult, quam ſcorto non pollui. Habemus hujus duplicis judicij exemplum in illo Paulino Rom. VII. 15. *Non quod volo hoc ago, ſed quod odi hoc facio.* Et iſto Medeæ apud Naſonē: *Video meliora proboq́, Deteriora ſequor.* Hęc ſatis oſtēdunt, vtut gentiles aliquid veri Dei cognitū habuerint, non tamē eum amaſſe, aut amore ipſius eſſe recte operatos. Auguſtinus cōtra poſter. reſp. Iuliani lib. 1. c. LXXXI. *Hoc eſt*

Pag. 122.

vtique

utiq, quod ait hæresis vestra. *Ad hoc enim additis* ET GENTILES; *ne piæ fortitudinis opus, Dei gratiâ Christiani facere potuisse aut fecisse credantur, quæ Christianis est propria, non Christianis gentilibusque communis. Audite ergo & intelligite: fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit; quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est à nobis; sed per Spiritum S. qui datus est nobis.* Idem docet Fulgentius lib. De incarnatione & gratia Christi cap. XXVI. cujus verba infra adducam. Item Gregorius homil. XXVII. in Evangelia, tractans illud: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis invicem &c. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis & carnis. Quibus tamen, in hac dilectione, sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est, quod sponte impenditur naturæ; aliud, quod præceptis Dominicis ex charitate debetur obedientiæ.*

THESIS VIII.

Denique fide & charitate destituti, vel operantur sine malo: vel si bono aliquando, sanè non nisi ob bonum particulare: non item propter Deum.

Multa laudari solent gentilium bona, quæ ne naturâ quidem suâ referri ad Dei gloriam possint: vt quæ fecere ad cultum idolorum, vel ambitione ducti: cuiusmodi quin peccata sint, dubitat nemo. Vnde Augustinus lib IV. in Iul. cap. III. *An & istis, qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute ciuili, non verâ, sed verisimili* DAEMONIBVS VEL HVMANAE GLORIAE SERVIERVNT, *Fabiis videlicet, & Regulis, & Fabriciis, et Scipionibus, & Camillis, cæterisq, talibus, promissurum illis aliquem locũ inter damnationẽ regnumq, cœlorum?* Theophylactus quoq; existimat, gentiles vanæ gloriæ studio fecisse, quæ fecerũt. Vide eum in Ioh. III. 19. Vbi ait, laudatissima gentiliũ opera fieri ob finem aliquẽ culpabilem. Quo-

modo verisimile est, quod Alexander, Dario victo, puellas regias remiserit intactas [a]: quod item Scipio virginem bello captam Allucio sponso suo restituerit [b]: id non virtutis amore factum esse, sed duntaxat ad aucupandum populi favorem, & inanem gloriam comparandam. Quod si est, continentia eorum non magis vera erit virtus, quàm prudentia avarorum, cùm varia excogitant lucelli genera; aut eorum justitia, cùm alienis abstinent, gravioris damni metu: aut fortitudo, quâ, ut Venusinus ille ait, *Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes.* Nam huiusmodi, simulatæ sunt virtutes, non veræ: eoque ne quidem naturâ suâ ad finem vltimum possunt ordinari. Verum minimè dubitamus, quin plerique gentiles aliqua faciant fine bono: quod & Augustinus agnovisse videtur, lib. de spiritu & litera cap. XXVII. *Etiam impiorum, nec Deum veraciter colentium, quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ secundum justitiæ regulam non solùm vituperare non possumus, verùm etiam meritò rectèque laudamus: quanquam si discutiatur, quo fine fiant, vix inveniantur, qui justitiæ debitam laudem defensionemve mereantur.* Cùm enim Augustinus ait vix inveniri, quæ non fiant fine malo: aliqua inveniri innuit, quæ fiant fine bono. Vt si infidelis naturali affectu eleemosynas largiatur pauperi: aut conscientiâ ductus depositum reddat, aut succurrat innocenti, quia sibi id fieri velit. Sed hujusmodi etsi fiant fine bono particulari, non tamen fiunt propter Deum, qui finis est vniversalis. Vnde auctor operis imperfecti Hom. XXVI. in Matth. *infidelis*, inquit, *naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum.* Et August. lib. IV. contra Iul. cap. III. *Hoc peccarunt, quod homines sine fide non ad eum finem ista opera retulerunt, ad quem referre debuerunt.*

[a] Plutarc. in Alex.
[b] Liv. Extremo l. 26.

THESIS IX.

Denique nec Deus in Verbo operibus gentilium promittit mercedem vitæ æternæ: quam tamen habent operatis: vti vidimus.

Augusti-

Auguſtinus lib. IV. contra Iul. c. 113. *Quomodo eſt in eis vera iuſtitia, in quibus non eſt vera ſapientia? Quam ſi eis tribuemus, nihil erit cauſæ, cur eos non ad illud regnum peruenire dicamus, de quo ſcriptũ eſt: Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnũ. Ac per hoc Chriſtus gratis mortuus eſt, ſi homines ſine fide Chriſti ad fidem veram, ad virtutem veram, ad iuſtitiam veram, ad ſapientiã verã, quacunq; re alia, quacunq; ratione perueniunt. Prorſus ſicut de lege veriſſime ait Apoſtolus, ſi per naturam voluntatemq; ſit iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi per doctrinas hominum qualiſcunque iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.*

THESIS X.

His ita conſtitutis, non difficile eſt iudicare, quid de virtutibus & operibus gentilium ſit ſentiendum. Nam cùm aliqua faciant, quæ à Deo præcipiantur; fatendum eſt, eos bona aliqua operari, quatenus quidem opera illa conſideramus materialiter, & nudè, ſiue non habita ratione modi, quo fiunt. Præterea bona ſunt ratione effectus, quia huiuſmodi quoque honeſtant vitam præſentem; & à Deo conſequuntur mercedem temporalem. Etiam ſupplicij grauitatem imminuunt, quod eos manet poſt mortem.

Poſſe hominem ſine Spiritu Dei operari aliquid boni in rebus vitæ præſentis, ait Hypognoſticon ſcriptor lib. III. non ita longè ab initio: *Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut ceriè peragere; ſed tantùm* IN OPERIBVS VITÆ PRÆSENTIS, TAM BONIS, QVAM ETIAM MALIS. *Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id eſt, velle quicquid boni ad præſentem pertinet vitam.* Auguſtinus verò non poſſe tantùm ait, ſed idem facere teſtatur T. 3. de Spir. & lit. cap. XXVII. *Impiorum, neq; Deum verum veraciter pieque colentium, quædam facta vel legimus, vel nouimus, vel audiuimus,*

quæ secundùm iustitiæ regulam, non solùm vituperare non possumus, verumetiam meritò, rectèq; laudamus. Et cap. prox. *Sine aliquibus bonis operibus difficile vita cuiuslibet pessimi invenitur.* Idem virtutes gentilium Dei dona vocat T. 2. Epist. cxxx. ad Ctesiphontem: *Polemo ergo, si* EX LVXVRIOSO CONTINENS FACTVS, *ita sciret cuius esset* HOC DONVM, *vt eum abiectis superstitionibus gentium piè coleret, non solùm continens, sed etiam veraciter sapiens, & salubriter religiosus existeret: quod ei non* TANTVM AD PRÆSENTIS VITÆ HONESTATEM, *verum & ad futuram immortalitatem valeret.* Similiter Tom. 4. de Bono patientiæ, quem librum Augustino quidem abjudicat Erasmus: sed obstat, quod eius in indiculo meminit Possidius. Verba Augustini sunt ista cap. xxvii. *Siquis absque charitate solo timore gehennæ Christum interméntis confiteatur; negandum*, inquit, *non est, hoc etiam esse donum Dei.* Hieronymus verò etiam sanctimoniam quandam gentilium operibus tribuit. Sic enim scribit in Epist. ad Galatas cap. 1. ad verba illa, *Cum autem placuit illi, qui me segreganit, &c. Ex quo perspicuum fit, naturâ omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarumque virtutum. Vnde multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter* FACIVNT ALIQVA, VEL SANCTE, *vt parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant.* Hujusmodi virtutes valere *ad præsentis vitæ honestatem*, ait Augustinus T. 2. Epist. cxxx. ad Circenses, & Epist. v. ad Marcellinum circa finem. Item Prosper lib. contra Collat. cap. xxii. & c. xxvi. Et scriptor de vocatione gentium lib. 1. c. vii. [a] Et Fulgentius lib. de Incarn. & grat. c. xxvi. Etiam temporalem reportare mercedem, indicat Chrysostomus homil. lxvii. ad populum Antiochenum: *Non potest malus omnino malus esse, sed euenit, vt habeat aliquid boni: neq; bonus esse omnino bonus, sed & nonnulla solet habere peccata. Cum itaq; malus prosperis utitur rebus, ad*

[a] Sed apud Ambros. cap. 3.

capitis

capitis ſui perniciem vtitur: ut enim pascorum illorum BONORVM RETRIBVTIONEM HIC CAPIENS, *illic deinde puniatur, hac de cauſa recipit.* Scriptor operis imperfecti homil. xxvi. in Matthæum. *Sed audi myſterium, quod Petrus apud Clementem expoſuit, ſi fidelis fecerit opus bonum, & hîc ei prodeſt, liberans eum à malis, & in illo ſæculo ad percipiendum regnum cœleſte: magis autem ibi, quàm hîc. Si autem infidelis fecerit opus bonum.* HIC EI PRODEST *opus ipſius, & hîc ei reddit Deus bona pro opere ſuo:* IN ILLO *autem ſæculo* NIHIL EI PRODERIT *opus ipſius. Nec enim collocatur inter cæteros fideles propter opus ſuum, & iuſtè: quia* NATVRALI BONO MOTVS FECIT BONVM, NON PROPTER DEVM. Hieronymus commentario in Ezech. cap. xxix. ſic ſcribit. *Ex eo, quod Nabuchodonoſor mercedem accipit boni operis, intelligimus etiam Ethnicos, ſi quid boni fecerint,* NON ABSQVE MERCEDE *Dei iudicio præteriri.* Auguſtinus T. 4. expoſit. Epiſt. ad Gal. cap. iii. *Eſt iſta quædam in operibus legis iuſtitia, quando ſine ſuo præmio relicta non eſt: ut qui fecerit ea vivat in eis. Vnde & ad Romanos dicit: Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. Aliud eſt ergo non iuſtificari, aliud non iuſtificari apud Deum. Qui omnino non iuſtificatur, nec illa ſervat, quæ temporale habent præmium, nec illa, quæ æternum. Qui autem in operibus legis iuſtificatur, non apud Deum iuſtificatur, quia temporalem inde expectat viſibilemq; mercedem. Sed tamen eſt etiam iſta, ut dixi, quædam, ut ſic dicam, terrena carnaliſq; iuſtitia. Nam & ipſe Apoſtolus eam iuſtitiam vocat, cum alibi dicit ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt, converſatus ſine querela.* Idem T. 2. Epiſt. v. ad Marcellinum circa finem: *Remp. primi Romani conſtituerunt auxeruntq; virtutibus, etſi non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternam civitatem poſſet ſalubri religione perducere, cuſtodientes tamen quandam ſui generis probitatem, qua poſſet terrena civitati conſtituendæ augendæ conſervandæque ſufficere. Deus enim ſic*

oſtendit in opulentiſſimo & præclaro imperio Romanorũ, quantum valerent ciuiles, etiam ſine vera religione virtutes, vt intelligeretur, hac addità fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. Etiam ad hoc valent ciuiles virtutes, vt infideles qui eas habent, leuius poſt hanc vitam puniantur. Et hanc, & ſuperiorem vtilitatem earum agnoſcit ſcriptor incertus quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio falſò tribuuntur, cum in ijs non modò Athanaſius ipſe, ſed etiam Gregorius Nyſſenus, Epiphanius, Chryſoſtomus, atque alij his multo recentiores citentur: ſcriptor inquam iſte quæſtione centeſima rogat, ἐπερωτᾷ τινὰς Ἰουδαῖος ὁ Ἕλλην πολλάκις ἀπολογούμενος, ac reſpondet, quod Nicodemo Dominus dicebat, Neminem in regnum cœlorum ingredi poſſe, niſi qui ex ſpiritu & aqua fuerit renatus: deinde ſubjungit iſta: τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος ἐλεήμων, ὁ ὑπὲρ τοῦ ἑτοίμου ἀποθανεῖν ἐπιδοὺς ἑαυτὸν ἀντὶ τοῦ ἀδικουμένου τὸν θάνατον ὑπομείνας, ἢ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι τοὺς ἀδικουμένους πολλάκις παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ἀπόντας, τὸν μισθὸν ἀπολήψεται, *Hoc verò de infidelibus bona opera facientibus ſentire oportet, quod vel hic proſperitate vitæ mercedem ſuam accipiant: vel in futuro ſeculo leuius puniantur reliquis infidelibus, qui nihil fecerunt boni.* Similiter ſenſit B. Auguſtinus lib. IV. contra Iul. c. III. *Ad hoc eorum die iudicii cogitationes ſuæ defendent, vt tolerabilius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, vtcunq; fecerunt.* Et mox: *Minùs enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iſte bonus, ſed quia ille magis malus: & minus impius, quàm Catilina, Fabricius; non veras virtutes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deviando.* Idem ſtatuit de falſis Chriſtianis T. 4. lib. de patientiâ cap. XXVI. *Siquis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem Spiritus & vinculum pacis, quo Catholica Eccleſia congregata connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, perſecutionem, pericula, careres, vincula, tormenta, gladium, flammas vel beſtias, vel ipſam crucem timore gehennarum & ignis æterni: nullo modo iſte*

culpandus

culpanda ſunt, imò verò & hæc laudanda patientia eſt. Non enim dicere poterimus, melius eis fuiſſet, ut Chriſtum negando nihil eorum paterentur, quæ paſſi ſunt confitendo: ſed exiſtimandum, fortaſſe tolerabilius eis futurum iudicium, quam ſi Chriſtum negando, cuncta illa vitaret: vt illud quod ait Apoſtolus;
Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt: *nihil prodeſſe intelligatur ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi iudicii tolerabilius ſupplicium ſubeundum.* 1 Cor. 13.

THESIS XI.

Contra etiam laudatiſſima gentilium opera nomen bonorum operum amittunt, ſi per bonum intelligatur, quod eſt vtile ad bonum æternum.

Infidelium opera non conducere ad beatitudinem æternam, ait Petrus apud Clementem, citante Origene in Matth. cap. XXVI. tract. XXXV. *Opera bona, quæ fiunt ab infidelibus, in hoc ſeculo iis profunt, non & in illo ad conſequendam vitam æternam.* Incertus ſcriptor quæſtionum ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur vulgo, idem reſpondet ad quæſtionem centeſimam: vt vidimus paulo antè, Auguſtinus T. 3. de Spir. & lit. cap. XXVIII. *Sicut non impediunt à vitâ æternâ iuſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur:* ſic AD SALVTEM ÆTERNAM NIHIL PROSVNT IMPIO ALIQVA BONA OPERA, *ſine quibus difficillime vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur.* Idem docet T. 2. epiſt. CXXX. ad Circenſes, vbi de Polemonis continentia loquens; *Si*, inquit, *veraciter ſapiens, & ſalubriter religioſus exiſteret, hoc donum ei non* TANTVM AD PRÆSENTIS VITÆ NECESSITATEM, *verum & ad futuram immortalitatem valeret.* Quod ipſum etiam de Cornelio ſcribit T. 7. de Baptiſmo contra Donatiſtas lib. 1. cap. VIII. *Quicquid boni*, inquit, *Cornelius in orationibus & eleëmoſynis habebat, prodeſſe* Fol. 110. edit. Baſil. 1536.

illi non poterat, nisi per vinculum Christianæ societatis & pacis incorporaretur Ecclesiæ. Et lib. IV. cap. XXIII. *Iustitia Cornelii si sufficeret ad capessendum regnum cœlorum, non ut ad Petrum mitteret, moneretur.* Vide eundem in Psal. XXXI. & CXVII, Similiter Prosper lib. contra Collatorem cap. XXII. quæ verba infra adducemus. Idem cap. XXVI. *Naturæ quippe humanæ, cuius Creator est Deus, etiam post prævaricationem manet substantia, manet forma, manet vita, & sensus & ratio, cæteraq; corporis atq; animi bona, quæ etiam malis vitiosisq; non desunt. Sed non in illis veri boni perceptio est, quæ* MORTALEM VITAM HONESTARE POSSVNT, ÆTERNAM CONFERRE NON POSSVNT. Scriptor de vocatione Gent. lib. I. cap. VII. *Etsi fuit, qui naturalis intellectu conatus sit vitiis reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornauit: ad veras autem virtutes,* AETERNAMQVE BEATITVDINEM *non profecit.* S. Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Christi cap. XXVI. *Quod si quibusdam cognoscentibus Deum, nec tamen sicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad salutem: quomodo hi potuerunt iusti esse apud Deum, qui sic in suis moribus atque operibus bonitatis aliquid seruant, ut hoc ad finem Christianæ fidei charitatisq; non referant? quibus aliqua quidem bona, quæ AD SOCIETATIS HVMANÆ pertinent ÆQVITATEM, inesse possunt; sed quia NON CHARITATE DEI FIVNT, PRODESSE NON POSSVNT.*

a Apud Prosp. sed apud Ambros. cap. 3.

Hæc ostendunt, quo sensu Patres opera gentilium bona esse negent, nempe quâ bonũ sumitur pro vtili ad vitam æternam. Nã sic eos bonum intelligere, docet August. lib. IV. contra Iul. cap. III: *Scito uos illum bonum hominem dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod potest homo ad æternum Dei domum regnumq; perduci.*

His aliqua ex Epiphanio & Chrysostomo obduci non ignoramus: ac imprimis Iustinum Martyrem in vtraque apologia, & Clementem Alexandrium [illegible] lib. V. VI. VII. qui probatiores gentilium, vti Socratem & huic similes

similes, cœlo receptos censent. Quemadmodum præter alios ostendit Isaacus Casaubonus initio Exercitationis primæ adversus Baronium. Atque huic eorum opinioni ex junioribus accessere Desiderius Erasmus Coll. conviv. rel. & epist. dedicat. in IV. Tuscul. Quæst. Ludovicus Vives in Augustin. lib. XVIII. de Civ. Dei cap. XLVII. & alius maximi nominis expositi. fidei Christianæ ad regem Galliæ. Sed hæc sententia & à cæteris Patribus olim, Augustini imprimis ætate, damnabatur, & hodie communi Theologorum judicio improbatur. Quod siquibus forte patrocinium istorum suscipere visum est: distinguunt inter gratiam & cognitionem Christi: inter cognitionem implicitam & explicitam, inter explicitam ex parte, & in totum. Nam siqui adultorum, qui non nossent Christum, fuerint salvati, non per meritum naturæ, sed Christi passione salvatos arbitrantur; vt in eis illud habeat locum, quod de infantibus Ecclesia docet. Imò nec omni cognitione Christi destitutos fuisse, dicunt nonnulli. Quod vt verisimile faciant, aiunt eos per diuinam misericordiam, speciali quadam gratia per congrua media (sive illa fuerint Sibyllina oracula, sive conversatio cum Iudæis, aut conversis à Iudæis, siue quæcunque tandem) ad aliquam gratiæ salutaris mensuram, & ipsius Christi notitiam perduci potuisse. Nam absque omni fide salvatos fuisse, nec Clemens audet dicere, qui lib II. Στρωμάτων fidem vocat πρώτην ζωπυρίαν σωτηρίας *primam salutis inclinationem*. Sed ille ex malè intellectis verbis 1. Petr. IV. 6. vbi mortuis dicitur Evangelium esse prædicatum, vt viuerent secundum Deum, colligit sexto Στρωματέων[a] Christum apud inferos Evangelium prædicasse; vt quotquot illic credere ac pœnitentiam agere vellent, salvarentur. Quam præceptoris sui sententiam etiam amplexus fuit Origenes lib. II. contra Celsum.[b] Similiaque habet, Origenis studiosus lector, Hilarius in Psal. CXVIII.[c] Sed dicere, impios vllos, Christo prædicante, conversos salvatosq; esse, inter hæreses reponitur à Philastrio[d], Augustino

[a] Pag. 271. edit. Commel.
[b] Pag. 87. edit. Auguſt. Vindel.
[c] Lit. Caph.
[d] Lib. de hæresi. cap. de defensu Christi ad inferos.

Augustino[e], & Isidoro[f]: & Augustinus commentum hoc clare refellit epist. XCIX ad Euodium. Ac propter istiusmodi, Clemens ab Gelasio, in Concilio LXX episcoporum, inter scriptores apocryphos relatus merito fuit. Interea hæc ostendunt, ne illum quidem æstimasse, salvari quemquam absque Christi cognitione: quanquam hanc illi opinionem tribuat, vir maximus, Isaacus Casaubonus[g]. Nec obstat, quod lib. primo Στρωματέων ait: καθ' ἑαυτὸν ἦν καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦτ' Ἕλλησι, *Philosophia quondam per se Græcos iustificabat.* Neque enim, vti puto, hoc vult Clemens, philosophiam Græcis sufficisse ad salutem: sed cum, ex eius mente, iustitia alia sit secundum legem naturæ, alia secundùm legem Mosis, alia secundum Christum: primam secundamq; ad Christum ducere censet, veluti gradibus quibusdam. Integer enim locus sic habet: Καθ' ἑαυτὸν ἦν καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦτ' Ἕλλησι. ὡς οὐ τὴν καθόλου δι' ὁμοιομερῶν, οὐδὲ τὴν ἐνδόσιμον συνεργὸς, καθάπερ ἡ ὁ πρῶτος ἡ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῷ εἰς ὑπερῷον ἀναβάντι, ἡ γραμματικὸς τῷ φιλοσοφήσοντι. *Per se quoque aliquando Græcus iustificabat philosophia, sed non ad universam ac generalem iustitiam, ad quam cooperatrix & adiutrix inuenitur, sicut primus & secundus gradus ei, qui adscendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui est philosophaturus.* Et apertiùs etiam idem eodem libro ait, quemadmodum Iudæis lex fuit pædagogus ad Christum, teste Apostolo ad Galat. cap. IV: similiter philosophiam docuisse duxisseque Græcos ad Christum, pædagogi in modum. Verba eius sunt: Ἐπαιδαγώγει γὰρ ἡ αὐτὴ φιλοσοφία τὸ Ἑλληνικὸν, οἷα νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστὸν Qui volet, hac de controversia quædam legat, apud Sixtum Senensem lib VI. biblioth. annotat. LI. & Iulium Sirenium lib. I. de Prædest. cap. XXXI. Sed imprimis adeat pro doctore suo fuse adlaborantem Rod. Gualtherum, apologia operibus ejus præfixa, & pro antiquis desudantem Andradium, Orthodoxarum explicat. lib. III. respons. ad axioma VI. Nos eorum litem nostram facere nolumus: sed ea solum tuemur, in quibus non obscure prælucet fax scripturarum, & doctorum conspirat authoritas.

[e] Lib. de hæresi. cap. 79.
[f] Lib. 8. Originum cap. 5.
[g] Exercitat. I. ad Baron.

THE-

THESIS XII.

Præterea infidelium opera, bona dici non poterunt, si consideremus illa cum modo, quo fieri debent; hoc est quatenus nec ex fide proficiscuntur, nec charitate animantur, nec ad gloriam Dei dirigiuntur. Nam, hoc respectu, fatemur illa in vitio esse, eoque bona non esse. unde & illorum virtutes falsæ dicuntur virtutes: & opera eorum non vitiosa tantum, sed etiam peccata appellantur. Nempe non ἁπλῶς, sed κατ' ἤ, sive ratione istius defectus, quem diximus.

Quando opera gentilium bona esse negantur, considerantur formaliter, & ratione modi, omniumque circumstantiarum. Quippe quæ nec ex fide proficiscuntur, aut charitate, neque ad Dei gloriam referuntur. Quæ etiam Græcorum sententia est. Multorum instar fuerit vnus Theophylactus, qui negat vllum inveniri bonum gentilem. Nam in Iohan. 111. 19. ait, τὸ μὲν ὅτι οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν Χριστιανὸν, ἢ ἀντὶ τοῦ, τὸ δὲ Ἕλληνας ἀγαθὸν ἐπιδείκνυσθαι, ὡς ἂν αὐτὸν φαίνῃ. Rationem adfert, quia gloriæ studio omnia egere, διὰ δόξης γὰρ ἅπαντα ἀγαθὰ, καὶ πρὸς ἡδονὴν πάντα ἰσάσιν. Bonos vero non esse, qui solo ignominiæ metu non peccant, aut gloriæ studio boni aliquid agunt: eo probat, quod tales, simulac malum fore occultum sperant, mox ad deteriora animum adjungunt. Nam, inquit, si nec Christianos gehennæ metus, aut tot sanctorum exempla in officio semper continent, quid magni sperabimus de gentilium nugis? οἱ ἀνόμοιοι, ἢ χάσκουσι ἀφόβως, καὶ ἄλλα πάντα ἁμαρτάνουσι, καὶ ὅταν ἀνεμποδίστως ἀγάλλωνται, μᾶλλον κατίσχυσι τὰς ἀνθρωπίνας ὑπὲρ ἀρετῆς σχολὰς γε. εἰ καὶ μὴ Ἕλλην φλυαρήσει, ἢ μιαρίας τινὲς ἀναπλήσουσι τὴν καλὴν καθέδραν; μᾶλλον μὲν οὖν, οὐ μὴ κατισχύσει ὁ μισθός. Similiter Latini etiam Cyprianus, qui virtutes eorum non veras virtutes putat, sed falsas; nempe veras quidem qua verum opponitur ficto & simulato; at

falsas,,

falsas, qua verum opponitur perfecto. Sic enim scribit tmem. 1. lib. de bono patientiæ: *Hanc sectari Philosophi quoq; profitentur, sed tam illic patientia falsa est, quam falsa sapientia est. Vnde enim vel sapiens esse, vel patiens possit, qui nec sapientiam, nec potentiam Dei novit: quando ipse de iis, qui sibi sapere in mundo videntur, moneat & dicat, Perdam sapientiam sapientium, prudentiam prudentium reprobabo.* Mens eadem Hieronymi in cap. 111. ad Gal. *Sine Christo omnis virtus in vitio est.* Speciatim vero pudicitiam gentilium esse veram virtutem, negat Augustinus lib. 1v. contra Iul. cap. 111. *Cum virtus sit pudicitia, cuius vitium contrarium est impudicitia, omnesq; virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent, quomodo verâ ratione pudicum corpus asseritur, quando à vero Deo ipse animus fornicatur?* Et aliquibus interiectis, *Absit, ut sit in aliquo virtus, nisi fuerit iustus; absit autem ut sit iustus verè, nisi vivat ex fide. Iustus enim ex fide vivit.* Imò etiam naturales actiones recte instituere negat lib. xxxi. contra Faustum cap. 1v. *Infidelis sive abstineat, sive comedat, non sanctè vel iustè comedit, vel abstinet, quia prava opinione utrumq; facit.* Respicit autem locum Pauli Tit. 1. 15. Prosper lib. de Nat. & grat. ad Rufinum: *Gratia Dei quoscunq; iustificat, non ex bonis meliores, sed* EX MALIS *bonos fecit postea per profectum ex bonis factura meliores, non adempto libero arbitrio, sed liberato. Quod donec sine Deo solum fuit, mortuum fuit justitiæ, vixit q; peccato.* Idem carm. de Ingratis. c. xvi.

Et licet eximius studeat pollere per artes,
Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:
Cæca tamen FINEM AD MORTIS, *per devia curris,*
Nec VITÆ ÆTERNÆ *veros acquirere fructus,*
DE FALSA VIRTVTE POTEST.

Idem contra collatorem cap. xxi 1. *Si (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni à gratia Christianâ quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamq; populorum, non posse aliter contineri, nisi ut recte*

factis

factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ utilitatem ex naturæ à Deo conditæ superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia BONIS SVIS MALE VTITVR, *in quibus sine cultu veri Dei, impietatis immunditiæque convincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur.* Hoc indefinite dictum restringit Prosper. Negat hominē viribus naturæ, posse ea, quæ legi vere cōgruant: fatetur autem operari aliqua *ad similitudinem mandatorum legalium*: Nempe quomodo & Augustinus lib. IV. in Iul. c. III. vocat gentilium virtutes *ciuiles, non veras, sed verisimiles.* Præterea negat Prosper, posse quicquam, quod ad salutem conducat, sive quo *iustificetur*: fatetur posse multa ad *mores ciuitatum, concordiamq; populorum*, sive *ad temporalis vitæ societatem*. Nimirum quomodo Augustinus, Epist. CCCIII. de Polemonis continentia ait, valere *solum ad præsentis vitæ honestatem, non etiam ad meritum æternæ.* Scriptor de vocat. Gent. lib. I. cap. VII. [a] *Etsi naturali intellectu conatus sit vitiis reluctari, huius tantum temporis vitam sterili ter ornauit: ad* VERAS VIRTVTES, *æternamq; beatitudinem non profecit.* Et cap. VIII. [b] *Si Deus non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe bono, nihil est bonum: sine hac luce nihil est lucidum, sine hac sapientia nihil sanum, sine hac iustitia nihil rectum.* Beda Presbyter lib. I. in Cant. *Quod ergo* (Iulianus dicit) *multos philosophorum patientiam, castitatem, modestiam, aliasq; de naturæ bono habere virtutes, constat, quia, quicunq; philosophorum Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam nescierunt, hi nullam veram virtutem, nec ullam veram sapientiam habere potuerunt. In quantum vero vel gustum aliquem sapientiæ cuiuslibet, vel virtutis imaginem habebant, totum hoc desuper acceperunt: non solum munere primæ conditionis, verum etiam quotidiana eius gratia, quia creaturam eius nec se deserentem.*

[a] Apud Prosp. sed Ambros. c. 3.

[b] Apud Prosperum. ex supplem. Cod. Cambronensis.

deſerentem deſerens, (ſic interpungendus is locus) *donaſti, prout ipſe iudicaverit, hominibus, & magna magnis, & parva largitur parvulis.* Denique Auguſtinus opera omnia gentilium peccata vocat, quia ſemper coniuncta ſunt cum peccato. Vt contra Iulian. lib. IV. cap. III. *Si gentilis nudum operierit, nunquid, quia non eſt ex fide, peccatum? Prorſus, in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia per ſeipſum fœtum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt, ſed talis opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum.* Idem de geſtis Palæſtinis cap. XIV. *Quantumlibet opera infidelium prædicentur: Apoſtoli ſententiam veram novimus, Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Similiter hunc Pauli locum explicat lib. de gratia Chriſti cap. XXVI. & epiſt. CV. Nec obſtat, quod Chryſoſtomus. Ambroſ. Theophyl. Oecum. atque alij, per fidem hic conſcientiæ dictamen intelligunt. Nam potuit dicere Auguſtinus, loqui Apoſtolum de iſto dictamine conſcientiæ, quod ex Chriſtiana fide proficiſcitur: nempe vt mens Apoſtoli ſit, quicquid non provenit ex fide Chriſtiana per conſcientiam ad opus applicata, illud peccatum cenſetur. Auguſtinianam interpretationem ſequitur quoque Leo ſerm. II. de jejunio Pentecoſtes, vbi de Chriſtianorum & Paganorum jejunio tractans. *Aliud,* inquit, *agit ſub veritate ratio, aliud ſub falſitate deceptio. Apud nos fides iuſtificat, etiam manducantem: vnde quia extra Eccleſiam Catholicam* NIHIL EST INTEGRVM, NIHIL CASTVM, *dicente Apoſtolo, omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt; cum diviſis ab vnitate corporis Chriſti nullâ ſimilitudine comparamur, nullâ communione miſcemur. Ad virtutem enim continentiæ nihil prius pertinet, quàm ab erroribus abſtinere, quia tum demum bene ambulatur, cum per viam veritatis inceditur.* Nec aliter Proſper. lib. III. de vita contempl. lib. I. dicendo, *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, declaravit quod omnia bona, aut ex fide geſta, virtutes ſunt, qua profectò iuſtificant: aut ſi fuerint ſine fide, non ſunt aliqua bona credenda, ſed vitia.* Et ex Auguſtino, ſententia CVI. *Omnis infidelium vita peccatum eſt:*

&

& nihil est bonum sine summo bono, Vbi deest agnitio æternæ & incommunicabilis veritatis, FALSA VIRTVS *etiam est in optimis moribus.* Et Epist. ad Rufinum, *Omne,* ait, *quod ex fide non est, peccatum est. Vt scilicet intelligat iustitiam infidelium non esse iustitiam, quia sordet natura sine gratia.* Vide & adversus Collat. cap. XXII. & carm. de Ingratis cap. XVI. Eadem mens scriptoris de vocat. gent. cap. VII.[a] *sine cultu veri Dei, etiam quod virtus esse videtur, peccatum est.* Et Gregorius M. in lib. II. Moral. cap. XV. *Si non prius in corde nostro fides gignitur, reliqua quoq; esse bona non possunt, licet esse videantur.* Adi & Bernardum lib. de præcept. & discipl.

[a] Apud Prosp. sed apud Ambros. c. 3.

Atque ex his satis liquet, quomodo infidelium opera, quæ nunc bona dicuntur, laudanda dicuntur, sancta & Dei dona dicuntur: eadem dicantur falsa bona, vitiosa opera, & immunda, atque adeo peccata. Quæ tam manifesta sunt, vt Bellarminus lib. v. de gratia & libero arbitrio cap. XI. fateatur opera gentilium, etiam quæ conferuntur ad bonum finem particularem, ab Augustino & alijs vocari *peccatum largo modo, quia non habent omnem perfectionem, quam habere possent.* In quo vel acutior, vel candidior fuit, Cornelio Cornelij à Lapide, qui ad locum Pauli Rom. XIV. 13. scribit, *Augustinum cum suis* ὃ QVOD NON EST EX FIDE *per μείωσιν sic accipere, quasi dicat Apostolus: Quod est ex infidelitate, vel quod est contra fidem, quodq; fit ad cultum idoli, hoc peccatū esse: & quia S. Augustinus putabat pleraq; opera ab infidelibus fieri hoc fine, scilicet ad colendum idolū, hinc consequenter pleraq; opera putasse esse peccata.* Nec enim de plerisque tantum operibus loquitur Augustinus, sed de vniuersis: quem & è Scholasticis, secuti hac parte Gregorius Ariminensis, Capreolus, Catharinus. Et quid mirum, sic Augustinum sensisse de operibus irregenitorum, qui non tantùm omnimodum charitatis defectum, sed etiam imperfectionem ejus, quæ est in renatis ipsis, vitium & peccatum nominet? Vt Epist. XXIX. ad Hieronymum: *Plenissima charitas, qua tam non possit augeri, quam diu hic homo*

homo vivit, est in nemine: quamdiu autem augeri potest, profectò illud quod minus est, quàm debet, ex vitio est; ex quo vitio non est, qui faciat bonum, & non peccet. Et lib. de perfectione iustitiæ cap. xv. *Peccatum est, cùm vel non est charitas, quæ esse debet, vel minor est quàm debet.* Vnde & Bellarminus lib. iv. de justificatione cap. xxi. fatetur, etiam in renatis, à B. Augustino *appellari vitium & largo modo peccatum, imperfectionem, & defectum illum, qui est in nobis ratione concupiscentiæ.* Similiter Augustino loquuntur aliqui reformatarum Ecclesiarum doctores: sed dici uix potest, quantopere hoc nomine, ab Ecclesiæ Romanæ scriptoribus vapulent. Quod si eâdem illi æquitate in nostris, quâ in Augustino, vterentur; candorem suum magis probarent omnibus bonis, & quod argueremus eos ὁμωνυμίας, minus tunc haberemus.

FINIS.

DE HÆRESI PELAGII

DISPVTATIO PRIMA

Complectens collationem doctrinæ Catholicæ & Pelagianæ

DE PECCATO ORIGINALI.

Controversia quæ Catholicis cum Pelagianis fuit, partim hominem, partim decretum Dei circa hominem respicit. In homine spectatur tum ortus conditio sive peccatum originale, tum vita ipsa. In peccato originali considerantur hæc tria; peccati primi imputatio, contracta inde naturæ vitiositas, & supplicium mortis temporalis ac æternæ. De his tribus quid Pelagiani senserint, quid Catholici crediderint, nunc videbimus: deinceps de cæteris amborum mentem aperiemus.

THESIS I.

NEgabant Pelagiani, Adami peccatum imputari posteritati, & Catholicis obducentibus verba Apostoli, [a] ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἥμαρτον, *ea ad imitationis exemplum restringebant.*

[a] Ad Rom. 5. 12

'*Pelagius lib. de natura* [b]: In Adamo peccasse omnes non
'propter peccatum nascendi origine attractum, sed prop-
'ter imitationem dictum est. *Item* [c]: Quomodo Deo pro
'illius peccati reatu subditus esse poterit, quod suum non
'esse cognoverit. Suum enim non est, si necessarium est.
'Aut suum si est, voluntarium est. Et si voluntarium est, vi-
'tari potest. *Et lib. expositionum in epist. Pauli ad Rom.* [a]:
'Hi qui contra traducem peccati sunt, ita illum impugnare
'nituntur. Si Adæ inquiunt peccatū etiam non peccantibus
'nocuit, ergo & Christi justitia, etiam non credentibus
'prodest, quia similiter imo & magis dicit per vnum sal-
'vari, quàm per vnum ante perierunt. Si baptismus mundat
'antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati
'fuerint, debent hoc carere peccato: non enim potuerunt
'ad posteros transmittere quod ipsi minime habuerunt. Il-
'lud quoq; accedit, quia si anima non est ex traduce, sed so-
'la caro, ipsa tantum habet traducem peccati, & ipsa sola
'pœnam meretur, injustum esse dicentes vt hodiè nata ani-
'ma non ex massa Adæ, tam antiquum peccatum portet a-
'lienū. Dicunt etiā nullā ratione concedi vt Deus, qui pro-
'pria peccata remittit, imputet aliena. Hæc Pelagius adhuc
sub aliena disputans persona, cùm suā apertè sententiā pro-
ponere non auderet. Similiter Cœlestius, vt inferius pate-
bit. Iuliani quoq; hæc sunt lib. 1. vltimi operis contra Aug. [b]
'Apud quem impollutam innocentiam scelus gravavit ex-
'ternum? *Idem Augustino vt falsissimum hoc obiicit*: Nul-
'lo peccato parvuli premuntur suo, sed alieno. *Idem* [d] *ait*:
'Quicunq; reus est, moribus, non exordijs accusatur. *Et*
'*lib.* II. C. XVI. *hanc prioris libri* [e] *ἀναγκαιολογίαν facit*:
'Conclusum est nos Deum exquisitū in Trinitate venerari, &
'irrefutabiliter apparuit, non posse ab eo peccatum alienum
'parvulis imputari. *Et aliquanto post* [f]: Ex quibus necessa-
'riò conficitur, nos rectissimè defendere, neminem cum
'peccato nasci, & Deum reos non posse judicare nascentes.
'*Et cap.* XLII. [g] Naturam generantiū constat germina com-
'municare non culpam: *unde mox colligit*: filios in quantum
filij

[a] Apud Aug. lib. 3. de peccat. mer. & remiss. c. 2. & 3.

[b] Apud Augustin. operis imperfecti contra Iulianum lib. 1. p. 43.

[b] Apud August. lib. de natur. & grat. c. 9.

[c] Ibid. c. 30.

[c] Ibid. p. 176.

[e] p. 223.

[f] pag. 225.

[g] p. 249.

'filij sunt, id est antequam aliquid per voluntatem propriã
'operantur reos esse non posse. Et quia communicati rea-
'tus causa est conjunctio naturalis, vnde nos in Adamo pec-
'casse ait Apostolus, passim hoc argumentum eludere cona-
'tur. Vt lib. II. ejusdem operis cap. LIII.[a] Si propriè nun- [a] p. 261.
'quam hominem homo iudicaretur imitari, & Aposto-
'lus per Adam omnes peccasse dixisset, ego liberè præscri-
'berem, vsu Scripturarum esse Apostolum vindicandum:
'vt quomodo Dominus diabolum dixerat patrem, qui sub-
'stantia generare non poterat, ita Apostolus hominẽ scrip-
'sisset imitabilem, ne quid docuisse contra rationem perspi-
'cuam crederetur. *Et mox:*[b] Apostolus Paulus nullam erro- [b] p. 262.
'ri occasionem præbuit, quia nihil dixit improprium, si
'pronunciavit peccatorem primum hominem, sequenti-
'bus exemplum fuisse. *Et cap.* LVI.[c] Per vnum hominem [c] p. 263.
'peccatum in hunc mundum transijt. Hic autem vnus prę-
'bendæ imitationi sufficit, generationi implendæ non suffi-
'cit, *Et cap.* LXI.[d] Vnum inculcavit, vt doceret imitatione [d] p. 270.
'transisse, non generatione peccatum. *Et cap.* LXVII.[e] Quæ [e] p. 275.
'prevaricatio licet non sit facta naturalis, fuit tamen forma
'peccati, atq; ab hoc licet non aggravet nascentes, tamen
'accusat imitantes. *Similiter cap.* LXX.[f] & CVII.[g] [f] p. 278. [g] p. 313.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra sententia fuit, peccatum primorum parentum imputari omnibus, ac reatu tenere totam posteritatem. Idque idcirco quod peccante Adamo omnes in lumbis eius fuimus.

Augustl. lib. XVI. de Civit. Dei cap. XXVII. *Etiam parvuli* NON SECVNDVM VITÆ SVÆ PROPRIETATEM, SED SECVNDVM COMMVNEM GENERIS HVMANI ORIGINEM, *omnes in illo vno testamentum Dei dissipaverunt.* Et ejusdem operis lib XIII. c. XIV. *Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corrupit.* Et Retract. l. I. c. X.

Possunt sanè Pelagiani ad suum dogma trahere istam sententiam, & ideo parvulis aliena non nocuisse peccata, quia dixi nulli naturæ nocere peccata, nisi sua, non infuentes ideo parvulos, qui vtiq; pertinent ad humanam naturam, trahere originale peccatum, quia in primis hominibus, natura humana peccavit, ac per hoc natura humanæ nulla nocuere peccata nisi sua.

ap.759. edit. Col.a.1582.

Orosius apologet. de arbitrij libert. *'Omnes peccaverunt sive in Adam sive in seipsis, & egent gloriâ Dei. Universa igitur massa pœnas debet. Et si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniustè proculdubio redderetur.* Similiter scriptor Hypognosticon lib. 11. *Ada peccatum verè tunc soli nocuit, cùm solus esset ipse, & Eva mulier eius: Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vnum sunt, quia natura eorum sumus.* Et B. Prosper libro de Ingratis cap. XXVII.

Inviolata Dei quondam & sublimis imago
In primo cuncti fuimus Patre, dum nemore alto
Degit, & edicto parens, cavet arbore ab vna.
At postquam ruptâ mandati lege, superbum
Consilium mixtum invidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus.

Hactenus de imputatione primi peccati: nunc de contracto inde naturæ languore ac vitio videamus.

THESIS II.

Præterea Pelagiani putabant, peccato Adami præter Adamum lasum esse neminem: ac proinde nullum esse originalem naturæ defectum, sed in ea perfectione vnumquemque procreari, in qua Adam fuit ante lapsum: hoc vno excepto, quod ille perfecta crea-

tus sit ætate, nos ea gignamur, quæ ratione necdum vti sciat.

Pelagius in expositi. epist. Pauli ad Romanos [a]. *Si Adæ peccatũ etiam non peccantibus nocuit, ergo Christi iustitia etiã non credentibus prodest.* Et lib. de Natura [b]: *Adæ posteri non solùm inferiores non sunt, sed etiam plura impleverunt præcepta, cùm ille vnum implere neglexerit.* Et eodem [c]. *Non debuit hæc ægritudo contrahi peccatis, ne ad hoc esset ista pœna peccati, vt committerentur plura peccata.* Et eodem [d]: *Primum de eo disputandum est: quod per peccatum debilitata dicitur & immutata natura. Vnde ante omnia quærendum puto, quid sit peccatum, substantia aliqua, an substantia carens nomen, quò, non res, non existentia, non corpus aliquod, sed per peram facti actus exprimitur. Credo ita est, & si ita est, quomodo potuit humanam debilitare vel mutare naturam, quod substantia caret?* Et lib. 1. pro libero arbitrio [e]: *Omne bonum ac malum, quo vel laudabiles vel vituperabiles sumus, non nobiscum oritur, sed agitur à nobis. Capaces enim vtriusque non pleni nascimur. Et vt sine virtute, ita sine vitio nascimur. Atq; ante actionem propriæ voluntatis id solum in homine est, quod Deus condidit,*

a apud Aug. lib. de peccato Origin. cap. 21. & operis imperfecti in Iulianum lib. 1. p. 65.
b Apud eundem.
c Apud Aug. lib. de natur. & gratia c. 21.
d Ibid. cap. 19.
e Apud August. lib. 2. contra Pelag. qui est de peccato origin. cap. 13.

Eadem Cœlestii doctrina fuit. Augustinus de gestis Palæstinis cap. XI. *In doctrina Cœlestii, discipuli eius refertur inventum, Quod peccatum Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum: & infantes in illo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem.* Idem habes cap. XXXIII. Et Epist. Alipij ac Augustini ad Paulinum. [f] In Concilio tamen Carthaginensi, non tam videri voluit negare traducem peccati, quam de eo dubitare: & tamen si negare volet, habiturum aiebat magnos autores, eosque inter Rufinum, Aquileiensem Presbyterum, eum adversus quem B. Hieronymus scripsit. Vide quæ hac de re ex actis Carthaginensibus adducit Augustinus lib. de peccato originali cap. III.

f Ep. 106.

Sed magnis imprimis conatibus Pelagianorum causam egit Iulianus: qui peccati traducem statuentes Traducianos vocare [a] solet: ipsumque Augustinum [b] *Traduciane nationis Primatem:* qui ad hoc respondet, [c] *Non est mirum, quod novi hæretici Catholicis, à quibus exeunt, novum nomen imponunt.* Idem Iulianus lib. 1. [d] vltimi operis: *Nullum est de naturæ conditione peccatum, sed liberum arbitrium in natura hominum perseverat.* Et lib. 11. cap. XVI. *Ex quibus necessario conficitur neminem cum peccato nasci, ac iam integrum esse liberum arbitrium, quàm ante voluntatis propriæ vsum innoxiam in vnoquoq; naturam.* Et quid mirum, si negarint Pelagiani peccato Adami vitiatam esse posteritatis naturam, cum nec in ipsis peccantibus crediderint peccando debilitari naturam? Docemur hoc ipsius Iuliani verbis [f] lib. 1. [g] ejusdem operis: Vbi dixit Dominus, si vos filius liberaverit, verè liberi eritis, promisit indulgentiam reis, qui peccantes non arbitrij libertatem, sed conscientiam justitiæ perdiderunt: liberum autem arbitrium & post peccatum tam plenum est, quam fuit ante peccata. *Idem cap.* XCIV. Nos dicimus peccato hominis non naturæ statum mutari sed meriti qualitatem, id est, & in peccante hanc esse liberi arbitrij naturam, per quam potest à peccato desinere quæ fuit in eo, vt posset à justitia deviare. Quæ quantopere prioribus Patribus adversentur, ostendimus disp. de peccato primo.

[a] Apud August. altercationis sive imperfecti operis contra Iulian. lib. 1. p. 8. 26. & lib. 2 p. 221. 233. 270. 330. 346. 458.
[b] Ibid. p. 79.
[c] Ibid. p. 26.
[d] Ibid. p. 138.
[e] p. 125.
[f] Apud Aug. ibid. l. 1. c. 89. p. 131.
[g] p. 142.

ANTITHESIS II.

Contra Catholica doctrina est, omnes Adæ posteros originali iustitia, qua Adam præditus fuit, naturâ destitui, atque inde provenire in omnibus inordinatam potentiarum animæ dispositionem, quæ fomes peccati, lex membrorum, concupiscentia carnis, aliisque nominibus appellatur.

An-

'Augustinus lib. XIII. de C.D. cap. III. Pro magnitudine culpæ illius naturam damnatio mutavit in pœnis, 'vt quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus 'primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. *Et ibidem lib.* XIV. c. 12. Natura humana duorum 'primorum hominum prævaricatione mutata est, vt tacitæ corruptioni quantum videmus atque sentimus, & per 'hanc subjaceret morti, ac tot & tantis, tamq; inter se contrarijs perturbaretur & fluctuaret affectibus: qualis in 'paradiso ante peccatum, licet in corpore esset animali, vtique non fuit. *Et lib.* XXII. *eiusdem operis c.* XXII. Quid 'aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ, 'ex qua omnis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, vt homo ab illo liberari, sine 'labore, dolore, timore non possit? *Et postea cum multa 'vitiorum genera enumerasset, hæc subiungit*: Hæc hominum 'sunt malorum, ab illa tamen erroris & perversi amoris ra'dice venientia, cum qua omnis filius Adæ nascitur. *Simi'liter Prosper ad articulos sibi falso impositos, Art.* 1. Vul'nere originalis peccati in Adam omnium hominum cor'rupta & mortificata est natura, vnde omnium concupis'centiarum morbus inolevit. Vidimus de vitiositate naturæ. Proximum est vt de promerito mortis supplicio agamus.

THESIS III.

Item Pelagianorum dogma erat, mortem temporalem esse ex necessitate naturæ, nec propter peccatorum primorum parentum redundasse in genus humanum: sed Adamum ipsum moriturum fuisse, etsi non peccasset. Multo verò minus agnoscebant nos peccato Adami promeritos esse mortem æternam.

Augustinus lib. de gestis Palæstinis cap. XI. & XXXIII.

Vbi Pelagio ex Cœlestij doctrina objectum ait, *Quod neq; per mortem, vel prævaricationem Adæ omne genus hominũ moriatur, neq; per resurrectionẽ Christi omne genus hominum resurgat,* Idem testantur Alipius ac Augustinus Epist. ad Paulinum. Paulò aliter Iulianus lib. 11. operis vltimi contra Augustinum: *Mors,* inquit, *transiit ad posteros, ob imitationem scilicet, non generationem.* Interim in eo cum Cœlestio convenit, quod mortem primi peccati pœnam esse negat. Cur vero hoc inficias iverint Pelagiani, docet Augustinus lib. 1. operis inchoati contra Iulian. c. LXVI. *Mortem non vis ex peccato fecisse in omnes originaliter transitum, ne cogaris fateri, simul etiam originaliter transisse peccatum. Sentit quippe quam iniquum sit sine merito transisse supplicium.* Idem non contenti negare mortem nostram ex primo peccato provenire, ne de Adamo quidem hoc fateri sustinebant. Scriptor Hypognosticon in prologo: *Adam inquiunt, sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse.* Quam sententiam idem diluit lib. 1. Nempe vt Augustinus indicat lib. 1. de peccat. mer. & remiss. cap. 11. *Adam dicunt sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ.* Eandemque sententiam tribuit ijs epist. ad Paulinum, & alibi passim. Ac patet illud ex Iuliani verbis, & Augustini responso, lib. 1. vltimi operis contra Iul. c, LXV. Cæterum Pelagium istud in Concilio Palæstino, sed non veraci corde, damnasse, non vno loco ait Augustinus. Vt ejusdem libri c. LXV. Hoc sapis quod Pelagius in judicio Palæstinò ficto corde damnavit, Adam scilicet mortalem factum, ita vt sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. *Et lib. 11. cap. CXIII.* Adhuc quidem dicitis Adam sic fuisse factum, vt sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset: sed ista dicentes jam vos magister vester in Episcopali judicio Palæstino, nec sine seipso, quia non se correxit, Pelagius ipse damnavit. Vide Commentariolum Augustini de gestis Palæstinis cap. xi. Vbi cum hoc dogma Pelagio

a Epist. 106.
b Apud August. lib. 2. operis Inchoati contra Iul. cap. 172. p. 384.
c pag. 275.
d p. 289.
e p. 293.

Pelagio esset objectum, de eo, & alijs quibusdam respondisse dicitur, *Reliqua à me dicta non sunt: sed tamen ad satisfactionem sanctæ Synodi, anathematizo illos, qui sic tenent, aut aliquando tenuerunt.* Qui verò nec mortem corpoream ex primi peccati reatu esse fatebantur, quanto eos minus de morte secunda hoc credidisse credi debet? Sed tamen si cui hac quoq; parte, nempe mero meridie, faculâ opus est, ei hanc clarè adlucebunt, quæ Thess. IV. dicemus.

ANTITHESIS III.

Contra Catholicorum dogma fuit, mortem cum temporalem, tum æternam, una cum omnibus morbis & cruciatibus, qui ad corporis mortem ducunt, è primo peccato profluxisse: eoque Adamum non fuisse moriturum, nisi peccasset.

Augustinus T. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 1. c. 11.
'Quamvis secundum corpus terra esset, & corpus in quo
'creatus est animale gestaret, tamen si non peccasset, in
'corpus fuerat spirituale mutandus, & in illam incorrupti-
'onem, quæ fidelibus sanctis promittitur, sine mortis pe- c 1 Cor. 15.
'riculo transiturus. *Et cap.* XI. Proinde si non peccasset A-
'dam non erat expoliandus corpore, sed supervestiendus
'immortalitate & incorruptione, vt absorberetur mortale
'à vita, id est ab animali in spirituale transiret. *Et paulo*
'*post*: Habebat enim, quantum existimo, & de lignorum
'fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno
'vitæ stabilitatem contra vetustatem. *Idem libro* XIV. *de*
'*C. D. c.* 1. A duobus primis admissum est tam grande pec-
'catum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam
'in posteris obligatione peccati, & mortis necessitate
'transmissa. Mortis autem regnum in homines vsque adeò
'dominatum est, vt omnes in secundam quoq; mortem, cu-
'jus nullus est finis, pœna debita præcipites ageret, nisi iu-
'de quosdam indebita Dei gratia liberaret.

THE-

THESIS IV.

Ex superioribus quæstio profluxit, cur baptizari debeant infantes, & qua conditione esse mereantur, qui sine baptismo discesserint. Pelagius ne fateretur obstringi originali peccato, & nasci æternæ mortis reos, negabat eos per baptismum accipere remissionem originalis delicti, vel de potestate tenebrarum in regnum Dei transferri.

Quia Pelagiani originalem culpam negabant, hinc multi colligebant, eosdem non credere infantes redimi à Christo, vel baptizandos esse in remissionem peccatorum. Hanc ijs mentem tribuit liber Pontificalis in vita Innocentij; sed vel malitiosè vel imperitè hæc sibi affingi Pelagius conquerebatur, vt liquet ex Augustini lib. de gratia Christi contra Pelag. & Cœl. cap. xxx. Item de peccato originali cap. xvii. Ac ejusdem libri cap. xix. hæc Pelagij ipsius verba adducit ex libello ejus ad Inhocentium 1: *Quis ille tam impius est, qui cuiuslibet ætatis parvulo interdicat communem humani generis redemptionem?* Et sanè Concilium ipsum Carthaginense agnoscit Cœlestium quoque agnovisse redemptionem infantium. Sic enim Patres illi epist. ad Innocentium: *Per baptismum Christi etiam parvulorum fieri redemptionem libello suo Cœlestius in Carthaginensi Ecclesia iam confessus est.* Meminit & Augustinus lib. de peccato originali cap. xix. Item epist. lxxxix. ad Hilar. 'ubi inter alia ait: Coactus est confiteri propter baptizandos parvulos, quod & ipsis redemptio sit necessaria. V-'bi quanquam noluerit de Originali peccato aliquid ex-'pressius dicere, tamen ipso redemptionis nomine, non pa-'rum sibi præscripsit. Vnde enim redimendi sunt, nisi à Di-'aboli potestate, in qua esse non possent nisi originalis ob-'ligatione peccati? Aut quo pretio redimuntur, nisi Christi sangui-

'sanguine, de quo apertissimè scriptum est, quod in remis-'sionem effusus sit peccatorum? Verum cujusmodi redemptionem Pelagiani intellexerint, inferius patebit. Nec ambiguitas ejus vocabuli fugit Augustinum: qui lib. de peccato originali, cap. XIX. cum superiora Pelagij de parvulorum redemptione verba posuisset, hæc subjungit: *Et hoc ambiguum est, qualem dicat redemptionem, utrum ex malo ad bonum, an ex bono ad malum.* Cæterum Augustinus, etsi imperiti vel malevoli aliqui istam Pelagio sententiam tribuerent, id tamen à se vel Africanis patribus fieri negat. 'Nam cap. XVII. ejusce libri sic Pelagio respondet: Sed 'non illis hæc sic objiciuntur, vt posuit. Nam neque parvu-'lis negant baptismi sacramentum, neque absque redemp-'tione Christi, aliquibus regno cœlorum promittunt. Ita-'que vnde se quæritur infamari eo modo proposuit, vt 'facile possit crimini objecto salvo suo dogmate respõde-'re. Objicitur autẽ illis, quod non baptizatos parvulos no-'lint damnationi primi hominis obnoxios confiteri, & in 'eos transisse originale peccatum regeneratione purgandũ. Similiter statum controversiæ proponit tum Hilarius ad Augustum, tum Augustus ad Hilarium. Hilarius[a] enim his verbis mentem eorum exprimit: *Infantem non baptizatum morte præventum* NON POSSE MERITO PERIRE, *quoniam sine peccato nascitur.* Augustinus[b] verò istis: *Nec parvulis indigere gratiâ salvatoris, qua per eius baptismum à perditione liberantur, eo quod nullum ex Adam contagium damnationis contraxerint.* Similiter T. 7. lib. II. de nuptijs & concupisc. c. III. & de gestis Palæstinis cap. vlt. & Hypognosticon scriptor in prologo. Operæ verò est considerare, vt Pelagiani, quanquam infantes peccatum habere negarent, formulam tamen Ecclesiæ retinerent, qua in remissionem peccatorum baptizabantur. Pelagij verba sunt libello fidei suæ: *Baptismum unum tenemus, quod iisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in maioribus, dicimus esse celebrandum.* Citat Augustinus lib. de peccato orig. cap. XXI. & præcedenti libro, qui est de gratia Christi c. XXXII.

[a] Ep. 88. apud Aug.

[b] Ep. 94.

Vbi

Vbi & hæc subjungit: *Sed quid prodest, quod eisdem verbis in parvulis, quibus etiam in maioribus, celebrari dicit baptismi sacramentum, cùm res à nobis, non sola verba quærantur?* Cur verò, quos non habere peccatum credebant, baptizandos nihilominus dicerent, gemina causa erat: vnâ ratione hujus vitæ, quod per baptismum in filiorum numerum adoptarentur: altera ratione alterius, quod per illam promissionem accipiant regni cœlestis. Nempe Pelagius inter gehennam & regnum cœleste statum medium fingebat, quo digni sint, qui vtroque sint indigni: neque hunc statum possibilem solum, sed actu esse statuebat. Hinc illud Pelagij [c] de infantibus sine baptismo mortuis: *Quo non eant scio, quo eant nescio.* Et Augustinus lib. 11. imperfecti operis contra Iul: [d] *Facitis duas æternas fœlicitates: vnam quæ sit in regno Dei, alteram quæ sit extra regnum Dei.* Et Hypognosticon scriptor lib. v. *Finge Pelagiane locum ex officina dogmatis tui, vbi alieni à Christi gratia vitam requiei & gloriæ possidere parvuli possint, &c.* Itaque per baptismum dicebant infantes è statu medio in summum transferri: hoc est, è non filijs & hæredibus (attamen nec iræ filijs) filios Dei fieri & cohæredes Christi. Augustinus [e] lib. IV. contra duas Pelagian. ep. c. 11. Omnibus ætatibus [f] dicunt esse baptismũ necessariũ, vt scilicet illa creatura in [g] Dei filios ADOPTETVR, non quod aliquid ex parentibus [h] trahat, quod sit lavacro regenerationis expiandum. *Et [i] eiusdem operis lib. I. c. XXII.* Secundũ Pelagium hæreticum [k] ista dicitis, parvulis baptismum necessarium, non propter [l] remissionem peccatorum, sed tantummodo PROPTER [m] REGNVM COELORVM. Datis enim eis extra regnum [n] Dei locum salutis & vitæ æternæ, etiamsi non fuerint bap[o] tizati. *Et sane ipsius Cœlestii verba [p] sunt libello quem Romæ edidit*: Infantes debere baptizari in remissionem pec[q] catorum, secundum regulam vniversalis Ecclesiæ, & se[r] cundùm Evangelij sententiam confitemur, quia Dominus [s] statuit regnum Cœlorum non nisi baptizatis posse conferri, quod quia vires naturæ non habent, conferre necesse est

pro

c Apud August. lib. de peccat. orig. c. 21. d pag. 319.

a Apud Aug. lib. 2. cont. Pelag. & Cœl. qui est de pecc. orig. c. 5. & 6.

'pro gratia libertatem. *Deinde addit*: In remissionem au-
'tem peccatorum baptizandos infantes non idcirco dici-
'mus, vt peccatum ex traduce firmare videamur, quod
'longe a Catholico sensu alienum est. *Et paulò post*: Et illud
'ergo confiteri congruum, ne diversa baptismatis genera
'facere videamur: & hoc præmunire necessarium est, ne
'per mysterij occasionem ad creatoris injuriam, malum
'antequam fiat, ab homine trudi dicatur homini per natu-
'ram. *Similiter Iulianus apud August lib.* 1. *operis imperfe-*
cti contra Iul: c. 11[b]: *Nos in tantum gratiam baptismatis* [b] p. 58.
omnibus vtilem ætatibus confitemur, vt cunctos, qui illam
non necessariam etiam parvulis putant, æterno feriamus ana-
themate, sed hanc gratiam locupletem spiritualibus donis cre-
dimus. Et mox: *Sed hæc gratia non adversatur iustitiæ, quæ*
maculas eluit iniquitatis. Nec facit peccata, sed purgat, qua
absolvit reos, non calumniatur innocuos. Christus enim, qui
est sui operis redemptor, auget circa imaginem suam continua
largitate beneficia: & quos fuerat (l. fecerat) *condendo bonos*
facit innovando ADOPTANDOQVE *meliores.* Vide & plu-
ra ibidem in hanc mentem. Item cap. LII.[a] & LVIII.[b] E- [a] p. 62.
tiam Pelagianorum hac de re verba, quæ aliquoties se ex ijs [b] p. 70.
audisse ait, citat eruditus Hypognosticon scriptor lib. v.[c] [c] fol. 124. & 125
Et nos, inquies, (sicut aliquoties à vobis audivimus) in remis- edit. Ven. 1543.
sionem peccatorum tam maiores ætate quam parvulos bapti-
zamus. Et cum vobis ita contradictum fuerit, à nobis, Ergo est
peccatum in parvulis, quod eis in sacro baptismate remittatur,
respondetis, Nullum: tantum in adoptione filiorum baptizan-
tur. Habet enim in eis gratia quod ADOPTET, *non habet vn-*
da, quod diluat. Propter solam verò symboli formulam, vt
tradita consuetudo servetur, tinguntur in remissionem pecca-
torum. Maiores autem propter quod vsu liberi arbitrij
peccata contrahere potuerunt, in remissionem peccatorum bap-
tizantur.

ANTI-

ANTITHESIS IV.

Sed hac quoque in re longè alia Catholicorum mens fuit. Quanquam enim à plurimis disputari solet, cuiusmodi pœnæ æternitas originali peccato debeatur; damni solum an insuper sensus: (de quo nec antiqui, nec novi, nec medioxumi idem semper statuunt) tamen in eo magnus eorum est consensus, quod infantes propter originale peccatum nascantur iræ filij, & æternæ pœnæ obnoxij, eoque veraciter baptizentur in remissionem peccatorum, perque baptismum vitæ ac fælicitatis æternæ participes fiant.

‘ Augustinus lib. v. contra Iulian. c. viii. Ego non ‘dico parvulos sine baptismo Christi morientes tanta pœ‘na esse plectendos, vt eis non nasci potius expediret: cum ‘hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de ‘sceleſtissimis & impiissimis dixerit. Si enim quod de ‘Sodomo ait, & vtique non de solis intelligi voluit, alius ‘alio tolerabilius in die judicij punietur, quis dubitaverit ‘parvulos non baptizatos, qui solum habent originale pec‘catum, nec vllis propriis aggravantur, in damnatione om‘nium leviſsima futuros? Quæ, qualis, & quanta erit, ‘quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere, ‘quod eis vt nullibi essent, quam vt ibi essent potius expe‘diret. *Et lib. 1. de peccat. meritis & remiss. c. xvi.* Potest ‘proinde rectè dici parvulos sine baptismo de corpore ex‘euntes, in damnatione omnium mitissima futuros. Mul‘tum autem & fallit & fallitur, qui eos in damnatione præ‘dicat non futuros, dicente Apostolo, judicium ex vno ‘delicto in condemnationem: Et, per vnius delictum in ‘omnes homines ad condemnationem. *Et eiusdem lib. c.* ‘xxiii. Nulla ex nostro arbitrio præter baptismum Christi

'Christi salus æterna, promittatur infantibus, quam non 'promittit scriptura humanis omnibus ingenijs præferen- 'da. *Et lib.* III. *de orig. animæ cap.* IX. Noli credere, noli di- 'cere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte 'præventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam 'peccatorum, si vis esse Catholicus. *Et T.* 10. *de verbis Apo- 'stoli, Serm.* XIV. Baptizandos esse parvulos nemo dubitet, 'quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contra- 'dicunt. Sed nos dicimus eos aliter salutem, & vitam æter- 'nam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Illi autem 'dicunt, non propter salutem, non propter vitam æternam, 'sed propter regnum cœlorum. *Vide & epist.* XLVII. *quæ ad Valentinum, atque alibi. Similiter scriptor Hypogno- 'sticon lib.* V. *sub finem*: Verba Dei sunt symboli verba. 'Non fefellit Deus tradens per Apostolos suos Ecclesiæ 'suæ sanctæ Catholicæ, credentes in remissionem peccato- 'rum baptizari. Vt quid enim jusſit in remissionem pec- 'catorum, si non facit verè remissionem? Imo ideo jus- 'sit, quia facit. Est enim Deus verax, omnis homo mendax. 'Omnino in remissionem peccatorum baptizantur & par- 'vuli. Alioqui non habebunt in regno Cœlorum vitam. *Paulinus* [a] *libello ad Zosimum, post Pelagium Cœlestiumq; 'damnatos*: Contra Apostolicam sententiam venire nititur '(*Cœlestius*) negando originale peccatum, quod in omnes 'homines pertransijt, & vsque ad finem mundi tenet hæ- 'reditatem Adæ illius, qui primus peccavit: quod in in- 'fantibus nisi per sacramentum baptismi dimittitur, vitam 'æternam, & regnum Cœlorum habere non possunt. *O- 'rosius Apologetico de arbitrii libertate*: Qui non per illam [b] 'gratiam liberantur, sive qui audire nondum potuerunt, si- 've etiam cùm per ætatem audire non possunt, lavacrum 'regenerationis quod accipere possent, per quod salvi fie- 'rent, non acceperunt, justè vtique damnantur: quia sine 'peccato non sunt, vel quod originaliter traxerunt, vel 'quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccave- 'runt, sive in Adam, sive in seipsis, & egent gloria Dei.

[a] Apud Baron. T. 5. p. 420. edit. vlt. Antu.

[b] p. 759. edit. Col. 1582.

Simi-

Similiter Prosper contra Collatorem cap. XIX. Iustus Orgelitanus in Cantica [c], Arator lib. II. histor. Apostol. [d] Cassiodorus in Ps. L. Isidorus Hisp. de Ecclesiasticis officijs lib. II. c. XXIV. Eucherius Gallus lib. IV. Reg. c. XX. Hildephonsus Toletanus de Mariæ virginitate & parturitione [e], Beda lib. quæstionum, quæst. XV. & in Psalm. LXXVII. Alcuinus lib. II. in Iohan. c. III. Remigius Antisiodorensis in Ps. LXXVII. &c. E Græcis item Isidorus Peluſiota lib. III. ep. CXCV. & Diadochus de perfectione spirituali cap. LXXVIII. etiam è novissima Græciæ antiquitate Manuel Palæologus in præceptis educationis regiæ cap. XXVII. &c.

T. 1. bibl. Pat. ed. 2. Col. 749.

[c] lib. T. 8. Col. 582. v. penult.

[d] Ibid. T. 9. Col. 690.

FINIS.

DE PELAGII HÆRESI

Disputationis primæ, quæ est

DE

PECCATO ORIGINALI,

pars altera.

THESIS I.

ET istâ quidem præcipuè de peccato originali in controversia erant. Sed quæstio hæc quinque alias secum traxit. Quarum prima erat de Natura & hominis opificio. Nam quia Catholici dicerent, naturam esse corruptam, hinc colligebant Pelagiani sapere illos cum Manichæis, qui malam putant esse naturam, nec hominem Dei opus esse confitentur.

Quæ ad ipsum ζήτημα de originali peccato pertinent hactenus exposuimus. Deinceps proponemus κεφάλαια ἰδίκα, quomodo vocari solent, quæ instituuntur ad muniendam primariam quæstionem. Quinque enim absurdis gravidum esse peccati originalis dogma Pelagiani calūniabantur: quæ sparsim quidem Augustinus alibi indicat, sed vno quasi fasce complectitur initio lib. 11. contra Iulianū: *Dicitis*, inquit,

nos asserendo originale peccatum diabolum dicere hominum nascentium conditorem, damnare nuptias, negare in baptismo dimitti universa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, desperationem perfectionis ingerere. Hæc quippe omnia consequentia esse concluditis, si credamus nasci parvulos peccato primo obligatos. Et paulo post, *ista sunt quinque argumenta vestra ex quibus cuncta connectitis, qua in hac quæstione adversus Catholicam fidem multipliciter disputatis.* De his quinq; quid Pelagiani objecerint, quid Catholici responderint, proxime considerabimus. De primo sic ibidem: *Diabolus creat dicitis, si ex hoc vulnere creantur, quod diabolus naturæ primum condita est, inflixit humana.* Et passim quidē talia habet Iulianus. Nec id tantum in prioribus adversus Augustinum libris: sed, etiā postquā ei argumento jam ad nivm ab Augustino responsum erat. Vt lib. 1. eorum, quos sex Augustini libris opposuit, c. LXII [a], LXIV [b], LXV [c], LXXI [d]. Hinc illa Iuliani querimonia, quam ex priorum librorum præfatione reponit l. 1. vltimi operis [e]: *Siquis aut liberum in hominibus arbitrium aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Cœlestianus & Pelagianus vocatur.* Operæ verò est considerare vafrū Pelagianorum consilium, qui vt aureo Babylonis calice sententiarū suarū virus propinarent incauti, dogmata gratiæ inimica quinq; præstabilium rerum laudatione occultabant; naturę, nuptiarū, legis, liberi arbitrij, & sanctorum: quemadmodum scribit Augustinus l. IV. contra duas Pelagianorum Epist. c. 1. Nempe vt addit c. proximo: *Quicquid dicunt de laude creaturæ, atq; nuptiarū, ad hoc referre conantur vt non sit originale peccatum: quicquid de laude legis, & liberi arbitrij, ad hoc vt gratia non adiuvet ad meritum, ac sic gratia iam non sit gratia: Quicquid de laude sanctorum, ad hoc vt vita mortalis in sanctis videatur non habere peccatum, nec sit eis necessarium pro dimittendis debitis suis precari Deum.* Quæ omnia fusius deinceps prosequitur. Ac tandem c. VII. totam disputationem concludit his verbis: *Quæ cum ita sint, desinant Pelagiani quinq; istarum rerum invidiosissimis laudibus, id est, laude creaturæ, laude nuptiarū, laude*

[a] Pag. 74.
[b] Pag. 79.
[c] Pag. 82.
[d] Pag. 110.
[e] Apud Augustinum ibidem cap. 71. pag 110.

legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum, quasi Manichæorum tendiculis, fingere se homines velle irruere, vt possint eos suis retibus implicare: id est, vt negent originale peccatum, & parvulis invideant Christi medici auxilium: & vt dicant gratiam Dei secundum merita nostra dari, ac sic gratia Dei iam non sit gratia, & vt dicant sanctos in hac vita non habuisse peccatum: ac sic evacuetur oratio, quam sanctis tradidit, qui non habebat peccatum, & per quem sanctis orationibus dimittitur omne peccatum. Ad hæc tria mala, homines incautos & ineruditos quinq́, illorum bonorum fraudulenta laude seducunt. Ex istis quinq; trium postremorum laudatio, nempe liberi arbitrij, legis, & sanctorum ad sequentes pertinet disputationes; reliquorum duorum laus, naturæ inquã, & nuptiarum, præsentem controversiam spectat. Vt pro naturæ patronis se venditarint Pelagiani, non aliter ac si, qualis nunc est, talem à Deo conditam Catholici dicerent: etiam testis nobis est Orosius [a], his verbis. *Ineadẽ epistola* (ad Demetriadem) *indigestis sermonibus eructasti, quid plerique nostrorum dicerẽt, Deum malam hominibus condidisse naturam. Quod etiam ille Phinees tuus Cœlestius, pedetentim nobis tentavit intendere.* Imo & librum de Natura Pelagius scripsit, cuius argumentum his verbis refert Augustinus [b], *Vidi hominem ardentissimo zelo accensum adversus eos, qui cum in suis peccatis humanam voluntatem debeant accusare, naturam potius accusantes hominum, perillam se excusare conantur. Nimis exarsit adversus hanc pestilentiam, quam etiam librorum secularium auctores graviter arguerunt, exclamantes, Falso queritur de natura sua genus humanum. Hanc enim prorsus iste sententiã quantis potuit viribus aggeravit.* Nec Iuliano quicquam insolens minus, quam vt Augustinum, & qui cum eo naturam esse corruptã sentirent, Manichæorum idcirco nomine appellaret. Fecit hoc Epist. ad Zosimum: vt constat ex l. 1. Augustini ad Bonif. c. vi. Fecit rursus l. iv. de Nupt. & concup. vt videre est ex August. l. 1. priorum contra Iul. c. 11. Fecit deniq; lib. vi ii. cõtra responsionẽ Aug. vt cognoscimus ex Augustino vltimi operis contra Iul. tmemate. i. ii. viii. xxi i. xxii i. xxx. xlvi i. l. lxi i. lxxi. xcv. [a]

a Apolog. contra Pelagium de arbitrij libertate.

b Lib. 1. de Natura & gratia cap. 1.

c Salust. initio belli Iugurth. & ex eo Vindicianus epist. ad Valentin. Imp præmissa Marcel. Emp.

a Pag. 3. 4. 9. 23. 24. 27. 48. 49. 55. 74. 75. 110, 144.

ANTITHESIS I.

Vt huic Pelagianorum calumniæ ob viam irent Catholici à natura, quæ Dei opus est, vitium eius distinguebant, quod primi hominis peccato est contractum: ac propter naturam laudabant creatorem, propter vitium necessarium docebant salvatorem.

Cum Augustinus à Timasio, & Iacobo (qui deserto Pelagio, magistro veteri, Catholicos sequebantur) librum Pelagij de Natura accepisset, rescripsit adolescentibus istis eleganti opusculo de natura, & gratia: cuius cap. XXXIV. Pelagianorum calumniæ hunc in modum respondet: *Non ergo sic debemus laudare creatorem, vt cogamur dicere, imo vero convincamur dicere superfluum salvatorem. Naturam itaque hominis dignis laudibus honoremus, easq; laudes ad creatoris gloriam referamus. Sed quia nos creauit, ita sumus grati, vt non simus, quia sanat, ingrati. Vitia sane quæ sanat, non diuino operi, sed humanæ voluntati, iustaq; illius vindictæ tribuamus.* Itē c. XLII. *Melius itaq; Dei causa agitur, quam se iste agendo dicit defensare naturam, cum & creator & salvator agnoscitur, quam cum defensa velut sana, viribusq; integris creatura opitulatio salvatoris inanitur.* Eos qui sic sentirent, longe satis recedere à Manichæis docet idem lib. II. de Nupt. & concup. cap. III. Quod ipsum argumentum fusè tractat. lib. IV. ad Bonifac. cap. V. Paucis idem indicat cap. III. ejusce libri: *Viroſque*, inquit, *damnat, atque devitat, quisquis secundum regulam Catholicæ fidei sic in hominibus nascentibus de bona creatura, carnis & animæ glorificat creatorem, quod non vult Manichæus, vt tamen propter vitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertransiit, fateatur & parvulis necessarium salvatorem, quod non vult Pelagius.*

THESIS

THESIS II.

Altera quæstio est, vtrum qui originale peccatum docent nuptias damnent eoque hac etiam parte nov-antiquam Manetis hæresin revocent. Vtrumque hoc crimen Pelagiani Catholicis impingebant.

Sententiam Pelagianorum his verbis concipit Augustinus initio lib. 11. contra Iulianum: *Damnantur nuptiæ, si aliquid, vnde damnabiles generantur, habere credantur.* Et pugnat hoc argumento Iulianus cum alibi, tum vltimi contra Augustin. operis lib. 1. cap. LIX[a]. & lib. 11. cap. XXIV[b]. Sed imprimis frontem perfricat, in libris prioribus[c], quibus Auguſt. libro de Nupt. respondit: *Dicunt*, inquit, *istas quæ modo aguntur nuptias, à Deo institutas non fuisse: quod in libro Augustini legitur contra quem ego modo quatuor libris respondi. Cuius Augustini dicta inimici nostri in veritatis odium susceperunt.*

a P. 70.
b P. 229.
c apud Auguſt. lib. 1. ad Bonifacium contra duas Pelagij Epist. cap. 5.

ANTITHESIS II.

Catholici vero hunc Pelagianorum ictum exibant distinguendo, inter nuptias, quas divini esse & instituti fatebantur, & libidinem, quæ est concupiscentiæ excessus.

Augustinus, spargentibus Pelagianis assertores peccati originalis *damnare nuptias, & opus Dei quod ex illis nascitur opus diaboli dicere,*[a] scripsit de nuptijs & concupiscentia libellum ad Valerium Comitem, Cujus argumentum ipse initio operis[b] ponit: *Intentio*, inquit, 'hujus libri hæc est, vt quantum nos Dominus adiuva're dignatur, carnalis concupiscentiæ malum propter 'quod homo, qui per illam nascitur, trahit originale

a lib. 1. de Nupt. & concup. c. 1.
b cap. 1.

'peccatum, discernamus à bonitate naturæ. *Et lib.* 1. *contra* 'Iulianum cap. 11. Nempe inter nos quantum attinet ad in-'tentionem libri mei, cui te respondisse quatuor tuis jactas, 'ista vertitur quæstio, quod ego dico sic nuptias esse lau-'dandas, vt nullo modo ad earum culpam vituperationem-'que pertineat, quod omnes homines primorum illorum 'hominum peccato nascantur obnoxij. Hoc enim qui ne-'gat, ipsa fidei Christianæ subvertere firmamenta conatur. 'Hinc quippe factum est, vt de nuptijs, & concupiscentia 'librum scriberem: nuptiarum scilicet bonum discernens 'ab eo malo, vnde trahitur originale peccatum. Tu autem 'dicis, nuptias sine dubitatione damnari, nisi quod ex eis 'nascitur, ab omni sit liberum obligatione peccati. Omnis igitur disputatio Augustini eo redit, quod, vt ipse inquit initio lib. 1. ejusdem operis: *Quantulacunq́ (sit) immunditia naturarum, nullum crimen est nuptiarum: bonum quippe discernitur proprium nuptiarum à quolibet vitio naturarum.* Cum vero Iulianus Augustini libro de Nupt. & concup. quatuor libris respondisset: (quod etiam indicant verba August. paulo ante adducta) Hipponensis antistes sex ijs opposuit libros. Sed Pelagianus iste quasi de librorum numero, non argumentorum pondere concertatio foret adversus eos emisit octo suos. His quoq; dum respondere divinus senex parat: præclaro operi in obsidione Hipponensis civitatis immoritur, hodicque ex cygnea illa cantione duo solum libri superstant, qui ipsi egregio Claudij Menardi beneficio anno demum superiori in lucem prodierunt. ad cujusmodi autem velitationes importunitate Iuliani Augustinus subinde sit protractus, liquet imprimis ex disputatione hac de Nupt. & concupiscentia. Verba sunt Iuliani ad Zozimum: *Motum genitalium, id est, ipsam virilitatem, sine qua non potest esse commixtio, à Deo dicimus institutam.* Ad quæ B. Augustinus respondet; *Deus sic instituit, vt nihil haberet pudendum, Non enim fas fuit, vt eius erubesceret creatura de sui opere creatoris, sed inobedientia membrorum, supplicio iusto primis hominibus inobedientibus reddita*

est,

est de qua erubuerunt, quando foliis ficulneis pudenda texerũt, quæ prius pudenda non fuerunt. Plura hac de re ibidem. item cap. XVI. & XVII. Hinc etiam Hypognosticon scriptor in prologo, tertium Pelagianorum errorem esse ait, quod dicerent, *libidinem naturale esse bonum, nec in ea esse quod pudeat.* Quem errorem diluit libro IV. Loqui autem se ait de libidine quatenus opponitur voluptati: vt hæc sit in bono: illa, quam postea turpem libidinis pruritum, & voluptuosam libidinem vocat, semper sit in malo: vnde & librum his verbis concludit: *Si igitur in vobis vllus est pudor, si honestas aliqua, si castitatis intentio, tantam mali necessitatem, id est, concupiscentiam carnis sordibus libidinis mixtam, bonam dicere & laudare desinite: cuius auctorem non Deum, sed diabolum esse credite, præcedente protoplasti peccato, & quod eam voluntas humana in turpissimis motibus refrenare non valeat, nisi singularis gratia per Christum dominum nostrum subvenerit salvatoris.* Porro aduersus illud quod Pelagiani Manichæismum Catholicis obiectarent passim ostendit Augustinus, etiam hac parte opinionem Catholicam à Manichaica plurimum discrepare. Vt lib. IV. ad Bonefac. cap. III. *Sic Catholicus discernit malum pudenda concupiscentiæ à bonitate nuptiarum, vt neque Manicheis similis vnde nascimur culpet: neq; Pelagianis similis vnde confundimur, laudet.* Vide & eundem ibidem cap. V. Item operis imperfecti contra Iulianum lib. I. cap. LIX. LX. & alibi.

THESIS III.

Quæstio tertia fuit, vtrum baptismi virtus integre ab ijs agnoscatur, qui concupiscentiam carnis, non virtutem naturæ, sed vitium esse putant: ac nihilominus eam post baptismum credunt remanere. Pelagiani ex aduersariorum suorum sententia colligebant, per baptismi gratiam crimina non auferri, sed radi: nec plenam peccatorum remissionem impetrari.

De hoc sic Augustinus initio lib. II. priorum contra Iulianum: *Nec omnia, dicitis peccata dimittuntur in baptismo, si aliquod in baptizatis coniugibus remanet, ex quo regenerantur mali.* Et lib. I. ad Bonifac. cap. XXII. hæc Iuliani citat verba ex epist. ad Zosimum: *Etiam eos qui dicunt baptismum non omnia peccata delere condemnamus, quia scimus plenam purgationem per ipsa mysteria conferri,*

ANTITHESIS III.

Catholicorum autem sententia erat, concupiscentiam carnis remanere in renatis, quo in ea erudiantur, & exerceantur proficientes in agone iustitiæ. Quanquam vero nec in regenitis malum vocare dubitarunt, originale tamen peccatum illis amplius ineſſe negabant, quia reatu omnis per baptismum sit sublatus. Interim concedebant eam peccatum dici posse μετωνυμικῶς, quia primi sit peccati effectus, & propriorum fiat delictorum causa, si ei non resistatur.

Concupiscentiam per baptismum minimè tolli, sed ad fidei certamen, & excercitationem iustorum relinqui, non vno loco Augustinus ait. Vt de peccatorum meritis, & remissione lib. I. cap. XXXIX. Evacuatur per baptismum caro peccati, non vt in ipsa vivente carne concupiscentia consperſa, & innata repente absumatur & non sit; sed ne obsit mortuo quæ inerat nato. Nã si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adiuvante Deo superat, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. *Et paulo post*: Ipsa (*concupiscentia*) soluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, manet in certamine, quo corpus nostrũ castigamus

'gamus,& ſervituti ſubijcimus vel ad vſus licitos, & ne-
'ceſſarios relaxanda,vel continentia cohibenda. *Et eiuſdem*
'*operis l.*11.*c.* iv. Soluto reatu,quo vinctos detinebat, ad a-
'gonē manet,non ſibi ad illicita conſentientibus nihil om-
'nino nocitura. Vide& ibidē c. xxxiii.& xxxiv.itē de Ci-
vit.D.l.xiii.c.iv.& l.xxii.c.xxiii. & pene initio lib.ii.
priorum contra Iulianum librorū. & T.x.de verbis Apoſt.
ſerm.v. vi.& xii. Porro fatetur Auguſt. concupiſcentiam
etiam in renatis mali nomen mereri:negat tamē in illis pro-
prie peccatum dici poſſe, eo quod reatus originalis pecca-
ti per baptiſmum tollatur. Hinc T.7.de Nupt.& concupiſ.
l.i.c.v.' Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo:non
'vt non ſit,ſed vt in peccatum non imputetur. *Et cap.* xxiii.
'Concupiſcentia non eſt peccatum in regeneratis, quando
'illi ad illicita opera non conſentitur. *Et c.* xxvi. In eis ergo
'qui regenerantur in Chriſto, cum remiſſionem accipiunt
'prorſus omnium peccatorum , vtiq; neceſſe eſt,vt reatus
'etiam huius, licet adhuc manentis concupiſcentiæ remit-
'tatur, vt in peccatum non imputetur. Nam ſicuti eorum
'peccatorum,quæ manere non poſſunt,quoniam cum fiunt
'prætereunt,reatus tamen manet,& niſi remittatur in æter-
'num manebit,ſic illius concupiſcentiæ,quando remittitur,
'reatus aufertur. Hoc eſt enim non habere peccatū, reū nō
'eſſe peccati. *Itidem l.*vi.*contra Iul.c.* viii. *Quæſtionem hanc*
'*mouet*, vtrum ſicut verum eſt reatu manere peccata quæ
'præterierunt actu,ita ſit verum, quod concupiſcentia ma-
'neat actu & prætereat reatu. Quod ita eſſe deinceps con-
tra Iulianum probat: ſimilemque ſententiam habet lib. ii.
de peccatorum meritis,& remiſſ. cap. xxvi ii. Etiam eiuſ-
dem contra Iulianum operis lib. vi. cap.v. ait. *Tu autem*
qui putas, quod ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui
baptizatur,multum erras. Omni enim peccato caret, non om-
ni malo. Quod planius ita dicitur: omni reatu omnium
malorum caret,non omnibus malis. Quanquam vero Au-
guſt. neget concupiſcentiam in regenitis eſſe peccatum
proprie

proprie dictum; agnoscit tamen ei hoc nomen competere κατὰ μετωνυμίαν, lib. 1. de Nupt. & concupiscentia cap. XXIII. *Nam ipsa quidem concupiscentia tam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur.* Et mox: *Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta est, & peccatum si vicerit, facit reum.* Et contra Iulian. lib. VI. cap. XI. *Peccati nomine quod in illo habitabat, ipsum Apostol.* Rom. VII. *nuncupabat concupiscentiam, quia peccato facta est, & si consentientem traxerit, atque illexerit, concipit, paritque peccatum.* Et lib. 1. contra duas Pelagij Epist. c. XIII. *vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus eam fecerit.*

THESIS IV.

Quarta erat quæstio, vtrum dicentes primum peccatum parvulis imputari, Deum iniquitatis arguant, qui remittat propria, imputet aliena. Pelagiani existimarunt, omnino iniquitatem eo pacto adscribi Deo.

Hoc nos docet Augustinus pene in ingressu lib. II. contra Iulian. *Quemadmodum non est iniquus Deus, qui cum baptizatis dimittat peccata propria, parvulum damnat* (sic legendum, non clamat) *quia cum ab illo crearetur nesciens, nec volens, etiam ex illis parentibus, quibus remissa fuerant, traxit aliena.* Et Pelagij ipsius verba sunt lib. Expositionis in Epistolam Pauli ad Rom. *Dicunt etiam nulla ratione concedi, vt Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena.* Vbi τὸ *dicunt* quam *dicimus* maluit, quia, vt superiori etiam disputatione [b] monebamus, ista scribens sub aliena persona, suam occulte sententiam seminaret. Similiter Iulianus lib. I. vltimi contra Augustini operis cap. XVI. [c] Apud quem impollutam innocentiam scelus gravavit externum? & *cap.* LV. [d] Non capit rerum natura, vt vno tempore, & adeo sit misericors Deus

[a] Apud Augustin. lib. 3. de peccat. merit. & remiss. cap. 3.
[b] Thes. 1.
[c] Apud Augustin. lib. 1. imperfecti operis contra Iulianum p. 45.
[d] Ibidem, p. 65.

'Deus, vt propria vnicuique confitenti peccata condonet:
'& adeo crudelis vt innocenti impingat aliena. Horum
'prorsus cum alterum dederis, alterum sustulisti. Si donat
'veniam reis, non calumniatur innoxijs; si calumniatur
'innocuis, nunquam parcit obnoxijs.

ANTITHESIS IV.

Catholici vero iudicarunt, propter arctissimam coniunctionem nostri & Adami, primum peccatum non Adami solius esse, sed omnium nostri, eoque iuste nobis à Deo imputari; quemadmodum & credentibus imputat obedientiam Filij sui, quæ nec ipsa personaliter est nostra.

Augustinus pene initio lib. 11. contra Iulianum. Nec
'iniquus est Deus, cum peccatis sive originalibus sive pro-
'prijs digna retribuit, magisque iniquus, aut infirmus o-
'stenditur, si jugum grave super filios Adam à die, sicut Eccles. 40. 1.
'scriptum est, nativitatis eorum vsque in diem sepulturæ,
'in matre omnium, sub quo jugo imago eius atteritur, aut
'ipse nullo vel originali, vel proprio præcedente peccato,
'aut quilibet alius ipso imponit invito. *Et lib. 1. imperfecti*
'*operis contra eundem cap.* LV. Tu potius facis iniustum
'Deum, cum tibi videtur iniustum peccata patrum redde- a Pag. 65.
're in filios, quod se ille facere in verbis sæpe testatur, &
'verbis ostendit. Tu inquam facis iniustum Deum, sub
'cujus omnipotentis cura cum videas gravi iugo miseriæ
'parvulos premi, nullum eos peccatum habere contendis,
'simul accusans & Deum & Ecclesiam: Deum quidem, si
'grauantur, & affliguntur immeriti: Ecclesiam vero si ex-
'sufflantur à iure diabolicæ potestatis alieni. *Et mox*: Sic
'autē, aliena sunt originalia peccata propter nullum in eis
'nostræ voluntatis arbitrium, vt tamen propter originis
'contagium esse inveniantur & nostra. Quid est ergo quod
'clamas, & dicis non posse Deum dimittere peccata ma-
'ioribus

a vel propter delendum.

'ioribus (a propter) propria, & imputare parvulis aliena? 'nec vis attendere, quod non nisi in Christo renatis vtra- 'que; non renatis autem in Christo neutra dimittantur.

b Pag. 43.

'Etiam cap. XLVI. b eiusdem lib. illa verba sua Augu- 'stino obiicit Iulianus, quod aliquando scripsisset: Nullo pec- 'cato parvuli premuntur suo, sed premuntur alieno. Ad

c p. 48.

'quæ ita respondit Augustinus. c Peccatis, inquis, alienis non 'vtique perire debuerunt. Aliena sunt, sed paterna sunt, 'ac per hoc jure seminationis, atque germinationis, & no- 'stra sunt.

THESIS V.

Denique litem Catholicis Pelagiani movebant, quasi statuendo originale peccatum, perfectionis desperationem gignant; cum naturam mutare in nemine sit potestate.

Quintum quod Catholicis objicerent Pelagiani, de perfectionis desperatione fuit. Verba eorũ apud Augustinum hæc sunt d: *Nec virtus cui vitiositas intelligitur esse contraria, posse creditur perfici, quia ingenerata vitia incredibile est posse consumi.* Et Iulianus aperte l. 1. eorũ quos VI. libris Augustini oppositus c. LII. e *Originale peccatũ si generatione prima nativitatis attrahitur, nuptias quidem à Deo institutas damnare potest: cæterum à parvulis auferri non potest: quoniam quod innascitur vsq; ad finem eius, cui à principiorum causis inhæserit, perseverat.*

d pene initio l. 2. contra Iulianum.

e p. 70. & 71.

ANTITHESIS V.

Catholici contra negabant doctrinam de corruptione naturæ efficere, vt de perfectione desperantes in pietatis cursu segnescamus. Nam, inquiebant, quod non habe-

mus

mus per naturam, hoc partim in hac vita, partim in altera per gratiam consequemur.

Augustinus initio libri secundi priorum adversus Julianum. *Nec perfectio est desperanda virtutis per eius gratiam, qui ex origine vitiatam mutare potest, & sanare naturam.* Sed pluribus de hoc dicendum erit, cum Catholicam, & Pelagianam ~~dei dogmatis~~ sententiam conferemus.

Præter hæc aliam quoque controversiam Pelagiani ex peccati originalis dogmate deducebant: videlicet de origine animæ. Nam, inquiebant, si creatur à Deo, quomodo ei recens productæ antiquum adeo peccatum imputatur? sin à parentibus propagari dicamus, quomodo non manifestè Ecclesiasticis dogmatibus adversamur? Sed de priori dilemmatis parte thesi & antithesi quarta dictum fuit. De altero, quanquam putarit Augustinus peccatum originale facilius posse defendi, si animarum propagatio agnoscatur; nihil tamen asseverabat, nec de eo controversari cum quoquam volebat. Quod satis hęc ejus verba ostendunt lib. III. contra duas Pelagianorum epistol. cap. vlt. *Addunt sane ad latebrarum suarum nebulas Pelagiani de origine animæ non necessariam quæstionem, ad hoc vt res manifestas, aliarum rerum obscuritate turbando, moliantur latendi locum. Aiunt enim nos animarum traducem cum peccati traduce consuere. Quod vbi, & quando in eorum, qui defendunt adversus istos Catholicam fidem, vel sermonibu audierint, vel literis legerint, nescio.* Et mox: *Tam manifestum est secundum scripturas sanctas originale peccatum, & quicquid de animæ origine cuiuslibet inquisitione vel affirmatione disseritur, si contra hoc sit, verum esse non possit.* Imo & similiter in Synodica epist. scribunt Episcopi Africani in Sardinia exules: *Quæstionem vero animarum aut tacitam debemus relinquere, aut sine contentione tractare, quia siue ex propagine veniant, siue nouæ singulis corporibus fiant, quod sanctarum scripturarum*

a Quæ Fulgentij præfigitur libr. tribus de Prædestinatione excusis Parisiis 1612,

'scripturarum auctoritas non manifeste pronunciat, cum 'cautela debet inquiri: maxime quod sine fidei detrimento 'potest à fidelibus ignorari. *Eadem mens Gregorii lib.* 'VII. *Epist.* LIII. *ad Secundum*: De origine animæ 'inter sanctos Patres requisitio non parva versata est: sed 'vtrum ipsa ab Adam descenderit, an certe singulis detur, 'incertum remansit. Eamque in hac vita insolubilem fassi 'sunt esse quæstionem. Gravis enim est quæstio, nec 'valet ab homine comprehendi: quia si de Adam sub-'stantia animæ cum carne nascitur, cur non etiam cum 'carne moritur? Si vero cum carne non nascitur, cur 'in ea carne quæ de Adam prolata est, obligata peccatis 'tenetur?

Videmus vt Pelagium eo quod peccatum originale negaret, varij variarum Ecclesiarum antistites damnarint, ac princeps omnium Hipponensis præsul B. August. quo nemo gratiam animosius, & fortius defendit. Sed vt plenius intelligamus, quid Ecclesia tum temporis de hoc dogmate judicarit, operæ fuerit, si post Augustini, & aliquot aliorum *opin*, audiamus *determinationem* tum Conciliorum, quæ super hac re diversis orbis partibus habita sunt, tum Romanorum Episcoporum cum clero vrbis, tum etiam imperatoris.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Pelagianam de peccato originali sententiam damnarunt Concilia: vt Carthaginense I, *Diospolitanum, Carthaginense alterum, Milevitanum, Carthaginense tertium, Arausicanum* II. *& alia: sed ex his acta aliquorum deperierunt.*

Concilium Carthaginense I. in Cœlestio damnabat: *Quod peccatum Adæ ipsi soli obfuerit, & non generi humano. Quod infantes qui nascuntur in eo statu sint, in quo fuit Adam ante transgressionem.* Auctor August. de peccato originali contra

contra Pelag. & Cœlest. c. III. & IV. Concilium Palestinum, seu Diospolitanum, hæc damnavit in Cœlestio, ac Pelagium ipsum ad ea compulit damnanda: *Adam mortalem esse factum qui sive peccaret, sive non peccaret esset moriturus. quod peccatum eius solum ipsum læserit, & non genus humanũ. Quod infantes nuper nati in illo statu sint, quo fuit Adam ante prævaricationem. Quod non per mortem vel prævaricationem Adæ omne genus humanum moriatur, neq; per resurrectionem Christi omne genus humanum resurgat. Infantes etiamsi non baptizentur habere vitã æternã.* Auctores Alipius & Aug. epist. ad Paulinum, & Augustinus libro de peccato originali, c. XI. & de gestis Palæstinis c. XI. & XXXIII. Provocat ad hoc Concilium idem lib. II. posteriorum contra Iulianum cap. CII. Quid adhuc quæris examen, quod jam factũ est in Episcopali iudicio Palæstino, vbi Pelagius vestri auctor erroris, procul dubio damnatus esset nisi ista, quæ tu defendis dogmata damnasset. *Similiter Concilii Carthaginensis II. Epist. ad Innocentium.* [b] Quicunque negat parvulos per baptismum Christi à perditione liberari, & salutem perpere sempiternam, anathema sit. *Item Concilii Milevitani Patres epist. ad innocent.* I. Pueros quoque parvulos, si nullis inoventur Christianæ gratiæ sacramentis, habituros vitam æternam, nequam præsumptione contendunt, evacuantes quod dicit Apost. per vnum hominem peccatum intravit in mundum, &c. *Et mox:* His duobus totum quod Christiani sumus nituntur evertere, non esse rogandum Deum vt contra peccati malum atque ad operandam iustitiam, sit noster adiutor, & non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentũ. *Itẽ Concilii Carthaginense III. (quod Milevitanũ II. falso putari solet) Can.* I. Placuit, vt quicunq; dicit Adam primum hominem mortalem factum ita vt sive peccaret sive non peccaret moreretur, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit. *Can.* II. Item placuit, vt quicunque parvulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit eos baptizari,

[a] Pag. 305.

[b] Apud August. Epist. 90.

[a] Rom. 5.

'baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati,
'quod regenerationis lavacro expietur, vnde fit conse-
'quens, vt in eis forma baptismatis in remissionem pecca-
'torum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit:
'quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus:
'per vnum hominem peccatum intravit in mundum, ac
'per peccatum mors, & ita in omnes homines pertran-
'sijt, in quo omnes peccaverunt; nisi quemadmodum Ec-
'clesia Catholica vbique diffusa, semper intellexit. Prop-
'ter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli qui nihil
'peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt,
'ideo in peccatorum remissionem baptizantur, vt in
'eis regeneratione mundetur, quod generatione traxe-
'runt.

b Quæ præmittitur libb. 3. Fulgentii de Prædestinat. nunc primum editis Parisiis a. 1612.

'*Episcopi Africæ in Sardinia exules in epistola Synodica*:
'De parvulis indubitanter tenenda Catholicæ regula ve-
'ritatis: Quia parvulus qui baptizatur gratuita Dei bo-
'nitate salvatur; qui vero sine baptismate moritur, propter
'peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus est
'Dei beneficio futuræ impietati præreptus, qui absque iu-
'stificationis gratia mortuus, est impiorum consortio
'deputatus: à qua impietate sive parvulus, sive maio-
'ris ætatis, solo quisque remedio eripitur, si Christi
'sanguine redimatur. *Item*; Illud obseruandum & te-
'nendum parvulorum animas nexu originalis peccati
'obstrictas: omnibusque necessarium esse sancti baptis-
'matis sacramentum, quo dimittitur peccati originalis
'vinculum, & amissa in primo homine, per secundum ho-
'minem recipitur, adoptio filiorum. *Concilium Ara-
'usicanum* II. *Can.* I. Si quis per offensam prævа-
'ricationis Adæ non totum, id est secundum corpus &
'animam, in deterius dicit hominem commutatum, sed
'animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo cor-
Ezech. 18. 20. 'ruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, ad-
'versatur scripturæ dicenti, Anima quæ peccavit ipsa
'morietur.

'morietur. Et, Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos Rom.6.16.
'ad obediendum, servi estis cui obeditis. Et, à quo quis 2.Pet.2.19.
'superatur, ei & servus addicitur. *Et Can.* 11. Siquis soli
'Adæ prævaricationem suam, non etiam eius propagini
'asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ
'pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est
'animæ, per vnum hominem in omne genus hominum
'transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens A-
'postolo dicenti, Per vnum hominem intravit peccatum in
'mundum, & per peccatum mors in omnes homines per- Rom.5.
'transiit, in quo omnes peccaverunt. *Similiter Concilium*
'*Toletanum* VI. *(quod anno Dom.* IↃCXXVIII. *ex Hispa-*
'*nia, & Gallia episcopis coactum fuit) c.* 1. Ex tribus divi-
'nitatis personis solum filium fatemur ad redemptio-
'nem humani generis propter culparum debita, quæ
'per inobedientiam Adæ originaliter, & nostro libero ar-
'bitrio contraxeramus, resolvenda à secreto patris arca-
'noque prodisse.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Episcopi Romani, Innocentius, Zosimus, Cœlestinus vna cum clero Vrbis hoc Africanorum Patrum judicium probarunt. Bonifacius quoque, Xistus, Leo, Gelasius (vt solum nominemus eos, qui quinto sextoque sæculo vixerunt) summa ope studuerunt, vt Pelagianum hoc dogma radicitus evellerent ex orbe Christiano.

Ad hoc Romanæ sedis judicium provocat August. lib. II. post. contra Iulian. cap. CII. 'Quid adhuc quæris a Pag. 301.
examen, quod iam factum est apud Apostolicam sedem? Intelligit autem judicium Innocentij, & Zosimi: quorum ille rogatus à patribus Concilij Milevitani (quod & à Carthaginensi Concilio factum fuit) vt etiam Ro-

manæ, atque, vt ipsi loquuntur, Apostolicæ sedis auctoritatem Concilij statutis addere vellet: in hunc ijs modum de infantium baptismo, & ejus virtute in tollendo peccati originalis reatu, rescripsit: *Parvulos eterna vitæ præmiis, etiam sine baptismatis gratia, posse donari, perfatuum est.* Et mox: *Qui vitam eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant hos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum.* Quæ verba etiam August. citat. lib. II. contra duas Pelagianorum ep. cap. IV. Zosimus epist. ad Episcopos totius orbis: *Fidelis Dominus in verbis suis, eiusque baptismus re ac verbis, id est, opere, confessione, & remissione vera peccatorum, in omni sexu, ætate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim nisi qui peccati servus est, liber efficitur; nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivus, sicut scriptum est; si vos Filius liberavit, vere liberi eritis. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo: ipsius morte, mortis ab Adam omnibus nobis introductæ, atq; transmissæ vniuersæ animæ illud propagatione contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.* Citat August. Epist. CLVII. ad Optatum. Cœlestinus Epist. ad Galliæ Episcopos cap. IV. *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdiderunt.* Et cap. XII. *Illud quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu. Cum sive parvuli, sive inventi ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exercismis & exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur: vt tunc vere appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem & dat dona hominibus.* Extat & Cœlestini epistola ad Nestorium qua eum laudat quod de Originis vitio recte senserit, neque naturam culpa negarit obstrictam.

Xistus

Xistus III. in versibus quos super baptisterium Constantini inscribi jussit:

Cœlorum regnum sperate hoc fonte renati,
Non recipit felix vita semel genitos.

Quanquam hoc quoque Pelagiani vtcunque fatebantur: at omnino ijs repugnat quod post pauca subijcit.

Insons esse volens, isto mundare lavacro,
Seu patrio premeris crimine seu proprio.

Nam per crimen patrium originale intelligit.

Leo Magnus Epist. LXXXVI. ad Nicetam Aquilienſem: 'Sed ab istis ideo naturalem inducstriam dicitur prævenire, 'vt quę ante gratiam proprio clara sit studio, nullo videatur 'peccati originalis vulnere sauciata. Ideo etiam parvulos 'dicunt, si sine baptismo hinc de seculo exierint, non posse 'damnari, neque reos in peccato Adæ teneri, sed ad regnum 'Dei vel ad vitam æternam sine vlla cunctatione venire, 'cum Apost. dicat: Per vnum hominem peccatum intravit 'in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes 'homines pertransiit, propter quod & ipsi parvuli baptizantur. *Item serm.* IV. *in natalem Domini negat moriturum fuisse Adamum, si non peccasset.* " Quam, *inquit*, 'naturæ suæ speciosissimam dignitatem si (*primus homo*) 'per observantiam legis datæ perseveranter excoleret, ipsam illam terreni corporis qualitatem ad cœlestem gloriam mens incorrupta perduceret. *Idem serm.* VI. *in nativitatem Domini c.* IV. " Quicquid hominum in quacunq; 'mundi parte credentium regeneratur in Christo, intercisso 'originalis tramite vetustatis, transit in novum hominem 'renascendo, nec iam in propagine habetur carnalis patris, 'sed in germine salvatoris. Gelasius Epist. ad Piceni Episcopos cum tria Pelagianæ sententiæ capita fecisset, (quæ ordine deinceps refellit) secundum eorum esse ait, quod dicerent; *Parvulos sine sacro baptismate pro solo originali peccato non posse damnari.* Vide & Grego. M. epist. LIII. lib. VII. ad Secundinum, & lib. IV. Moralium c. II.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ III.

Nec tantum decretis Ecclesiasticis, sed etiam lege imperiali iste Pelagij error est condemnatus.

Honorius Imperator lege adversus Pelagianos:
'Huius impiæ commentationis auctores Pelagium, Cœle-
'stiumq; percrebuit extitisse. Hi parenti cunctarum rerum
'Deo, præcipuæque semper maiestati, & ter omnipotenti
'vltra omne principium transeunti, tam trucem inclemen-
'tiam sævæ voluntatis assignant, vt cum formandi mundi o-
'pificem curam sumeret, qualitatemque hominis struendi
'profunda spiritus conceptione libraret, fundati muneris
'fidei [a] anteferret exordium [b] & mortem præmitteret nasci-
'turo, non hanc infidijs vetiti fluxisse peccati, sed exegisse
'penitus legem immutabilis constituti: ad declinandum
'lethi exitialis incursum nihil prodesse abstinentiam delin-
'quendi, cuius ita vis putatur astricta, vt non possit aboleri
'deinceps: primitiui hominis errorem, in quem captæ men-
'tis, inops rationis cæcitas irruisset, dilapsum ad posteros
'non fuisse; tantumque apud eum, quem male suadæ gratiæ
'infelix rapuisset illecebra, transgressionem interdicti exti-
'tisse, & discriminis: cum euidens Catholicæ legis omni-
'faria testetur auctoritas, illum interitus omnium fuisse
'vestibulum, quem diuinæ præceptionis sedulum liqueat
'corrupisse mandatum. Vbi quod dicitur trucem fore in-
clementiam Dei, si quemadmodum Pelagiani volunt, finem
exordio, mortem nativitati præmittat, id propriè eo respi-
cit, quod Adamum fuisse moriturum dicerent, licet non
peccasset. Interea agnoscimus, si de temporali hoc morte
absurdum adeo imperatori visum est, vt lege adversus eum
errorem cautum vellet, multo minus probaturum fuisse,
si Deum ad æternam mortem prædestinare quemquam di-
ceretur, quem non considerarit tanquam peccatorem.

[a] l. finem,
[b] leg. exordio.

Hæc

Hæc de peccato originali dicta sunto: ex quibus clare satis eluxit, tum Catholicorum sensus, tum Pelagianorum dissensus. Vt singula quæ hoc de peccato quæri solent explicaremus, instituti ratio non sivit: nempe satis visum, si hac parte Pelagianismum à Catholicismo probe discerneremus. Quæ ad pleniorem eius peccati intelligentiam pertinent, è limpido Scripturarum fonte, & divite antiquitatis penu, alias depromemus, cum seorsim de eo agendum erit: ac quia nunc contenti fuimus eos de vetustate nominare, qui post exortam Pelagij hæresin scripserunt, tunc simul ostendemus, illos etiam qui ante Pelagium Ecclesiæ Doctores floruerunt, hoc in dogmate semper conspirasse, eoque omnino audiendos non esse, qui doctrinam originalis peccati, Augustini esse commentum putant, idemque alijs persuasum volunt.

FINIS.

DE PELAGIANISMO
Disputationis secundæ, quæ est

DE
NECESSITATE GRATIAE,

Pars prima.

POSTQVAM opinionem Pelagianorum de ortus nostri conditione contulimus cum sententia Catholicorum: proximum est, vt componamus amborum doctrinam de vita hominis spirituali. Hæc partim cunctos, partim aliquos respicit. In cunctis spectatur gratiæ necessitas; de qua tria in considerationem veniunt:

I. Quos pietatis actus hominem vi naturæ præstare Pelagius putarit.

II. Vt in sententia istac fluctuans primum hoc, mox aliud, hinc item aliud atque aliud dixerit, & propius propiusque ad Catholicos semper accesserit.

III. Super quibus nunquam inter Pelagium & Catholicos convenerit.

De primo non tam quærendum videtur, quid nos virtute naturæ in salutis negotio posse Pelagius existimarit, quam ecquid

ecquid per eam non poſſe nos crediderit. Vt enim Manichæi libertati arbitrij nihil relinquebant; ita hic nihil non eidem largiebatur. Nec difficile eſt videre, quid eum in fœdum adeo errorem præcipitem dederit: hominem alioqui & ingenioſum, & pietatis nomine carum multis. Nempe ſeſquiſeculo propemodum, quod Pelagium proxime præceſſit, multum laborarunt egregij Eccleſiarum doctores in tuenda arbitrij libertate adverſus Manichæos. quod dum faciunt ſedulo; iidem de gratia, quia de hac controverſiam moviſſet nemo, parcius loqui amant, fere contenti dicere quid homo pro arbitrij libertate poſſit: nec diſtinguentes, quid per naturam, quid per gratiam poſſet. Sed quanquam rarius, tamen ſubinde etiam hac parte optime mentem ſuam explicant. Quod dum non attendit Pelagius, ſic Manichæis cœpit adverſari, vt & ipſe, ſed in diverſum, extra orbitas currens hæreſin contrariam procuderit. Nec dubium quin præterea eum offenderint quædam Catholicorum dicta, quæ illi Manichaicum aliquid ſonare videbantur. Vt alia inter, quod Auguſtinus in Confeſſionum libris ſcripſiſſet, *Da quod iubes, & iube quod vis.* Vnde magnus ille doctor, lib. 11. de bono perſeverantiæ cap. xx. *In eis* (libris confeſſionum) *certe dixi Deo noſtro, & ſæpe dixi; Da quod iubes, & iube quod vis. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre coepiſcopo meo fuiſſent eo præſente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius, pene cum eo qui illa commemoraverat litigauit.* Nempe huiuſmodi concoquere non potuit, quod arbitrij libertatem tollere viderentur. Hic enim Pelagianorum erat Achilles; vt Auguſtinus quoque indicat, epiſt. cv. ad Sixtum, *Putant auferri ſibi liberum arbitrium, ſi nec ipſam bonam voluntatem, ſine adiutorio Dei, hominem habere conſenſerint.* Hieronymus item epiſt. ad Cteſiphontem: *Dicit*, inquit, *Pelagii diſcipulus, deſtruitur voluntas, quæ alterius ope indiget, quod aliter liberum non erit, niſi fecero quod voluero.* Et quid multis opus, cum ipſa habeamus Cœleſtij verba definitionum ſuarum c. x.[a] *Non*

[a] Apud Auguſt. epiſt. 106. ad Paull. & lib. de geſtis Palæſt. c. 18.

esse liberum arbitrium, si Dei indigeat auxilio, quoniam in propria voluntate habet vnusquisq; aut facere aliquid, aut non facere. Tali jactō fundamento, duplicem docebant voluntati vim inesse à natura; vnam, vt sine gratiæ auxilio fugere malum posit; alteram, vt suapte vi sese applicet ad virtutem. De priori sic Pelagius ipse libro de natura: *Deus tam bonus quam iustus, tales homines facit, vt peccati malo carere sufficiant, si velint.* De altero sic idem lib. 1. pro libero arbitrio. [a] *Habemus possibilitatem vtriusque partis à Deo insitam, velut quandam, vt ita dicam, radicem fructiferam, atq; fœcundam, quæ ex voluntate hominis diversa gignat & pariat, & quæ possit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum.* Etiam Iulianus similiter [b] lib. 1. adversus sex libb. Aug. *Hæc voluntas, qua alternatur, originem possibilitatis in libero accepit arbitrio: ipsius vero operis existentiam à se accipit.* Cuiusmodi ab ijs intellecta fuisse, absque gratiæ adjutorio, ostendunt Cœlestij verba, quæ antea citavimus. Nec tamen eos putamus negasse idcirco generalem Dei influxum, aut credidisse causam primam agere sine secunda, sed hoc solum significasse, hominum vires sine speciali Dei ope sufficere sibi ad comparandam beatitudinem æternam. Quomodo etiam capere oportet, quod de ijs Gelasius [c] scripsit epist. ad Piceni episcopos: *Dicunt* (Pelagiani) *quod homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono suffragante naturæ beatus efficiatur.* Sed vt hæc planiora fiant, distincte deinceps considerabimus. Primum universe, an homo vi naturæ perfectam obedientiam præstare possit: Deinde speciatim, vtrum saltem boni aliquid per se possit. Prius illud tripartitam habet controversiam. Quæritur enim vtrum homo virtute naturali Deum perfecte diligere, eoque legem integre præstare, ac gravissimis etiam tentationibus resistere possit. Etsi autem horum vnum ex altero fluat, tamen distincte primum de amore Dei, hinc de legis præstatione, denique de victoria in tentationibus dicemus.

[a] Apud August. lib. 1. de gratia Christi contra Pelag. & Cœl. cap. 10.

[b] Apud August. lib. 1. imperfecti operis contra Iul. cap. 45. p. 38.

[c] epist. 7.

THE-

THESIS I.

Princeps quæstio est, virum homo vi naturæ diligere Deum possit. Asserebat id Pelagius. Et quod amplius, cum Deus diligatur, tum vt naturæ auctor, tum vt largitor donorum supernaturalium, per quæ ad æternam beatitudinem deducimur, Pelagius dilectionem Dei simpliciter tribuebat virtuti naturæ.

Est hic quintus Pelagii error apud Augustinum hæres LXXXVIII. "Charitatem, *inquit*, dari negant, qua pie viui-'tur, vt scilicet, cum sit Dei donum scientia, quæ sine cha-'ritate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quæ, vt sci-'entia non inflet, ædificat.

ANTITHESIS I.

Catholicorum autem sententia erat, verum Dei amorem, quo omnia in illum tanquam finem vltimum referimus, & quæ eius dilectioni adversantur, exosa habemus, donum est Spiritus Sancti iuxta illud ad Rom. v. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. *Et Eph.* VI. 23. Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre. *ad Gal.* v. 22. Fructus Spiritus est charitas. 1. *Ioh.* IV. 7. Charitas ex Deo est.

Hoc postremo loco egregie pugnat B. Augustinus lib. de gratia, & lib. arb. c. XVIII. "Vnde, *inquit*, est in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non est

'eſt ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Sedeat ergo inter nos judex Apoſtolus Iohannes & dicat nobis: Chariſſimi diligamus invicem. In his verbis Iohannis, cum ſe illi extollere cœperint, & dicere, vt quid nobis hoc præcipitur, niſi quia ex nobis habemus, vt invicem diligamus: ſequitur continuo idem Iohannes confundens eos ac dicens: quia dilectio ex Deo eſt. Non itaque ex nobis, ſed ex Deo eſt. Cur ergo dictum eſt, diligamus invicem, quia dilectio ex Deo eſt, niſi quia præcepto admonitum eſt, liberum arbitrium, vt quæreret Dei donum? *Idem epiſt.* CVII. *ad Vitalem*: Liberum arbitrium ad diligendum Deum gravitate primi peccati perdidimus. *Vide & lib. de gratia & arbitrio cap.* XVI. *&* XVIII. *& lib.* IV. *priorum in Iulianum cap.* III.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

*Hæc ſententia approbatur Concilio Carthaginenſi, Sardiniano, Araufican*o*, item Cæleſtini decreto.*

Concilium Carthaginenſe III. *(quod Milevitanum male vocari inferius oſtendemus) ſic hac de re ſtatuit cap.* IV. Cum dicat Apoſtolus, ſcientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium eſt, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti: ad eam quæ ædificat non habere, cum ſit vtrumque donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere vt faciamus: vt ædificante charitate ſcientia non poſſit inflare: ſicut autem de Deo ſcriptum eſt, qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, charitas ex Deo eſt. *Epiſcopi Afri in Sardinia exules in epiſt. Synodica* [b]: In homine agit gratia divinitus data, vt animus dono fidei charitatiſque percepto, & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat. *Araufican*um II. *can. vlt.* Prorſus donum Dei eſt diligere Deum.

a Pſal. 63.

b Quæ præmittitur Fulgentii libb. de Prædeſtinat. Pariſiis excuſis a. Chr. 1612.

diffundit

'diffundit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus Pa-'trisac Filij, quem cum Patre amamus & Filio. *Et mox*: 'Per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum 'fuit liberum arbitrium, vt nullus diligere Deum ſicut opor-'tuit, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævene-'rit. *Similiter Epiſcopi cleruſque Romanus. Alios inter Cæ-'leſtinus epiſt. ad Gall. epiſco. c.* XI. Legem credendi lex ſta-'tuit ſupplicandi. Atqui, *inquit*, ſanctorum legum præſules 'apud divinam clementiam tota ſecum Eccleſia ingemiſcen-'te poſtulant, vt ſchiſmatici ſpiritum redivivæ charitatis 'accipiant. *Vnde diuini eſſe operis charitatem colligit.*

THESIS II.

Cumque Pelagiani naturæ viribus tribuerint dilectionem Dei, quid mirum ſi crediderint, nos eiuſdem virtute legem implere divinam? Nam vt Chriſtus ait Ioh. XIV. 23. Si quis diligit me ſermonem meum ſervabit. *Et, vt eſt* 1. *Ioh.* v. 3. Hæc eſt dilectio Dei, vt eius mandata cuſtodiamus.

'*Hilarius ad Auguſtinum*': Cæleſtij & aſſeclarum do-'gma fuit, poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata Dei 'facile cuſtodire, ſi velit. *Idem docet Auguſtinus epiſt.* cc. 'ad *Aſellicum epiſcopum*: Pelagiani cum profiteantur ſe 'eſſe Chriſtianos, ipſi gratiæ Chriſti ſic adverſantur, vt ſe 'humanis meritis divina exiſtiment implere mandata 'Item *hæreſi* LXXXVIII. Hi (*Pelagiani*) Dei gratiæ in tan-'tum inimici ſunt, vt ſine hac poſſe hominem facere om-'nia diuina mandata credant. *Vide & lib.* II. *de nuptiis*, '& *concupiſc. cap.* III. *Idemque Caſſianus docet lib.* I. *de* 'Incarnatione *adverſus Neſtorium*: Peculiare, *inquit*, ac 'proprium ſupradictæ illius hæreſeos, quæ ex Pelagiano 'errore deſcenderat, fuit, quod dicentes quidam, ſolitari-'um hominem Ieſum Chriſtum ſine vllius peccati contagione

a Epiſt. 88. inter Auguſt.

'gione vixisse, eo progressi sunt, vt assererent, homines si 'velint sine peccato esse posse. *Et post aliqua*: Advertit i- 'dem se omnino dicere, quod Pelagianistæ ante dixerant, & 'consequens errori suo esse, vt qui vtique sine peccato so- 'litarium hominem Iesum Christum vixisse asserit, omnes 'quoque per se homines sine peccato posse esse blasphemet: 'nec necessariam quoque, exemplo illius, dicant, redempti- 'onem domini fuisse, cum ad cœleste regnum suo tantum 'homines nisu (vt aiunt) valeant pervenire.

ANTITHESIS II.

Catholici vero eadem de causa, vt dilectionem Dei, ita legis implctionem negarunt esse virtutis naturalis.

'*Augustinus epist.* LXXXIX. *quæst.* 2. *ad Hilar.* Illud vero 'quod dicunt, sufficere homini liberum arbitrium ad do- 'minica præcepta implenda, etiamsi Dei gratia & Spiri- 'tus S. dono ad opera bona non adjuvetur, omnino a- 'nathematizandum est, & omnibus execrationibus dete- 'standum. Qui enim hoc asserunt, à gratia Dei penitus 'alieni sunt: qui ignorantes Dei justitiam, sicut de Iudæis 'dicit Apostolus, & suam volentes constituere, justitiæ 'Dei non sunt subjecti. Plenitudo quippe legis non est ni- 'si charitas: & vbique charitas Dei diffusa est in cordi- 'bus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriæ vo- 'luntatis, sed per Spiritum S. qui datus est nobis. Valet 'itaque liberum arbitrium ad bona opera si divinitus adju- 'vetur, quod fit humiliter petendo & faciendo. *Ibidem.* 'Pelagianos eleganter comparat phreneticis, Qui cum sint 'in ani, adeo se sanos putant, vt nec medicum quærant, & 'tanquam importunum insuper cædant: sicut isti Chri- 'stum insana superbia quodammodo cædunt: cujus gra- 'tiæ tam benignum adjutorium ad faciendam justitiam 'dato legis præcepto necessarium non esse contendunt.

Idem

Idem de Catechizandis rudibus cap. vlt. fine: " Non ſolum
'dilectio Dei nobis præcepta eſt, ſed etiam dilectio pro-
'ximi, in quibus duobus præceptis tota lex pendet & Pro-
'phetæ, quam non implet, niſi qui dominum acceperit Spi-
'ritum S. Patri & Filio vtique æqualem. *Et lib.* II. *poſt. con-*
'*tra Iul. c.* CLVI. ' Qui præcepta legis implere ſe putat [a] Pag. 167.
'per arbitrium propriæ voluntatis, ſine Spiritu gratiæ,
'ſuam juſtitiam vult conſtituere, non juſtitiam Dei ſu-
'mere. Nam vnde dicit idem Apoſtolus? Vt inveniar
'in illo non habens meam juſtitiam quæ ex lege eſt, ſed
'juſtitiam, quæ ex fide, juſtitiam ex Deo. *Vide e-*
undem epiſt. XCV. CV. CVI. CXX. CXLV. CC. *Item lib.*
II. *de peccatorum meritis & remiſſ. cap. V. & libro de*
Perfectione juſtitiæ, & lib. de Spiritu & litera, imprimis cap.
XIV. & XIX.

Επικρισις II.

Idem iudicium fuit Synodi Carthagenenſis II. *Mi-*
levitanæ, Carthaginenſis III. *Item Innocentij, Zoſi-*
mi, Cœleſtini, Gelaſij.

Patres Concilii Carthaginenſis in cauſa Pelagiana ſecun-
di epiſt. ad Innocentium: " Perſuadere non ceſſant ad ope-
'randam perficiendamque juſtitiam & Dei mandata com-
'plenda ſolam ſibi humanam poſſe ſufficere naturam,
'non attendentes quod ſcriptum eſt, Spiritus adjuvat in- [a] Rom. 8, 26.
'firmitatem noſtram. Et [b], Non eſt volentis neque cur- [b] Rom 9, 16.
'rentis, ſed miſerentis Dei. *Quibus & alia Scripturarum*
'*loca ſubiungunt. Tandem vero ſic concludunt:* Quicun-
'que dogmatizat & affirmat, humanam ſibi ad vincenda
'peccata & Dei mandata facienda ſufficere poſſe natu-
'ram, & eo modo gratiæ Dei, quæ ſanctorum eviden-
'tius orationibus declaratur, adverſarius invenitur; a-
'nathema ſit. *Patres Concilii Mileuitani ad Innocentium:*
'Nova quippe hæreſis & inimicorũ pernicioſa tempeſtas
'ſurgere

' surgere nimirum gratiæ Christi cœpit, qui nobis etiam
' Dominicam orationem impijs disputationibus conantur
' auferre. Cum enim Dominus docuerit, vt dicamus, Di-
' mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debi-
' toribus nostris: Isti dicunt posse hominem in hac vi-
' ta præceptis Dei cognitis ad tantam perfectionem justi-
' tiæ sine adjutorio gratiæ salvatoris per solum liberum
' voluntatis arbitrium pervenire, vt ei jam non sit ne-
' cessarium dicere, Dimitte nobis debita nostra. *Concilium Carthaginense, in Pelagiana causa* III. *cap.* III.
' Item placuit, vt quicunque dixerit, gratiam Dei, qua ju-
' stificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad
' solam remissionem valere peccatorum, quæ jam commis-
' sa sunt, non etiam in adjutorium, vt non committantur,
' anathema sit. *Et capitulo* IV. Item quisquis dixerit, grati-
' am Dei per ipsum Christum propter hoc tantum nos ad-
' juvare ad non peccandum; quia per ipsam nobis revelatur,
' & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid
' appetere & quid vitare debeamus; non autem per illam
' nobis præstari, vt quod faciendum cognoverimus, etiam
' facere diligamus atque valeamus, anathema sit. *Et cap.* V.
' Item quisquis dixerit ideo nobis gratiam justificationis
' dari, vt, quod facere per liberum jubemur arbitrium,
' facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gra-
' tia non daretur, non quidem facile, sed tamen possi-
' mus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema
' sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, vbi non ait, sine me difficilius potestis facere; sed
' ait, sine me nihil potestis facere. *Episcopi Africani in Sardinia exules Epistola Synodica:* Ad implenda præcepta
' liberum arbitrium idoneum nullatenus efficitur, nisi
' divinitus adjuvetur. *Concilium Arausicanum* II.
' *Cap. vlt.* Secundum fidem Catholicam credimus, quod
' accepta per baptismum gratia omnes baptizati (Christo
' auxiliante & cooperante) quæ ad salutem pertinent
' possunt & debeant (si fideliter laborare voluerint) adim-

plere.

plere. *Vbi cum legem per gratiam implori dicitur, ſimul eam eam circa gratiam non impleri innuitur. Vnde & ante eopſe canone dictumſuit.* "Nullus operari propter Deum quod
'bonum eſt poſſit, niſi gratia eum & divina miſericordia
'prævenerit. *Similiaque habes in ea Synodo paſſim. Concilium Valentinum Galliæ cap.* VI[a]. De gratia per quam ſal-
'vantur credentes, & ſine qua rationalis creatura nunquam
'beate vixit, & de libero arbitrio per peccatum in primo
'homine infirmato, ſed per gratiam Dom. Jeſu fidelibus
'ejus redintegrato & ſanato, id ipſum conſtantiſſime &
'fide plena fatemur, quod ſanctiſſimi Patres auctoritate
'ſacrarum ſcripturarum nobis tenendum reliquerunt
'quod Africana, quod Arauſicana Synodus profeſſa eſt,
'quod beatiſsimi Pontifices Apoſtolicæ ſedis Ca-
'tholica fide tenuerunt. *Vbi per Africanam Synodum intelligitur Carthaginenſis Tertia, quam plenarium totius Africæ Concilium vocat Auguſtinus epiſt.* XLVII. *ad Valentinum. Milevitanæ Synodi non meminit hoc Concilium, quia quæ iſtac, uti & prima ſecundaq; Carthaginenſi, in cauſa Pelagiana fuerant decreta, hæc poſtea Carthaginenſi tertia ſunt recenſita, & illo totius Africæ Concilio approbata. Atque inde eſt quod Canones Carthaginenſis primæ aut ſecundæ vel Mileuitanæ Synodi nullis legantur in ipſo codice Canonum Eccleſiæ Africanæ; quem ante biennium Græcolatinum edidit V. Cl. Chriſtianus Iuſtellus. Quid enim illis opus, cum nihil Synodi iſta decreverint, quod non item Carthaginenſi* III. *ſit ſancitum; & quidem tum plenius, tum maiori cum auctoritate, quando ad eam præter Milevitanos Patres etiam reliquæ Africæ, hoc eſt ex Proconſulari, Byzacenſi, Tripolitana & Mauritaniarum provinciis, Eccleſiarum venerant legati? Vnde liquet errare eos, qui Canones Concilii Mileuitani, aut alterutrius Carthaginenſis iniuria temporum intercidiſſe putant. Quemadmodum & illi falluntur, quibus perſuaſum Mileuitani eſſe Concilii Canones, qui illi vulgo in Conciliorum tomis tribuuntur, & einſce Conciliinomine à doctis hactenus citari ſolent. Nam tertii eſſe Carthaginenſis*

[a] T. 3. Concil. p. 632. Col. 1606.

thaginensis (tertii inquam in Pelagiana causa, sed septimi decimi eorum, qua tempore Aurelii episcopi Carthagine habita sunt) tum ex vetustissimo M^o Gādavensi, cuius meminit Justellus [a], *cognosci potest: tum, vt ad editos solum provocemus, ex eo quem diximus codice Canonum Ecclesiæ Africanæ c.* CVIII. [b] *Item codice Canonum veteris Ecclesiæ Romanæ c.* LXXVI. *Concilii Africani. item Cœlestino epist. ad Gall. c.* X. *Hadriano* I. *in epitome Canonū quam Carolo M. Roma obtulit, et Photio μυριόβιβλῳ c.* LIII. *Quod vero doctissimus huiusce scriptoris interpres & scholiastes Andreas Schottus monet, intelligi à Photio Carthaginense illud, cuius Epist. Synodica inter Augustinianas extat, abunde eo refellitur, quod istud celebratum ab episcopis* LXVII. *At Photius dicit se loqui de Carthaginensi, quod Episcoporum fuit* CCXXIV. *Intelligit igitur Carthaginense tertium, sive universale Africæ Concilium, quod ab episcopis* CCXIV. *habitum esse dicit Prosper adversus collatorem c.* X. Errarunt igitur ducenti quatuordecim Sacerdotes, qui in Epistola, quam suis constitutionibus protulerunt, ita Apostolicæ sedis Antistitem B. Zosimum sunt allocuti &c. *Quod vero Photius denario auctiorem episcoporum numerum facit, id inde esse arbitror, quod in codicem incidisset, vbi pro* CCXIV. *scriptum esset* CCXXIV. *Omnino enim Romano librario culpam hanc tribuere malim, quam cum doctissimo Justello, Photii exscriptori; quasi nempe is pro* ai *scripserit* αι. *qui error minus est proclivis, quam iste alter. Denique etiam hoc de Concilio imprimis intelligimus versus Prosperi Lib. de ingratis cap.* II.

Condita sunt & scripta manent, quæ de cataractis
Æterni fontis fluxere vndante meatu;
Et tercentenis procerum sunt edita linguis.

Baronius [c], *eumque secutus Claudius Menardus* [d] *de Carthaginensi* II. *& Milevitano loqui putant, eo quod non multo ante gemini senum cœtus meminerit Prosper. Sed obstat, quod Carthaginensi isti solum interfuerint episcopi* LXVII. *Mile-*

[a] Notis ad cod. can. Afric. Eccl. p. 115.
[b] Pag. 289.
[c] p. 360 edit. Paris. 1609. excusor. iuxta exemplar Moguntinum anni 1525.
[c] T. 3. concil. p. 290. edit. Col. 1606.
[c] Tom. 5. p. 392. edit Mor. 1602.
[d] Notis ad August. adversum Iuliani libb. duos poster. pag. 467.

Milevitano autem LIX: *quemadmodum ex nominibus eorum patet, quæ habemus in viriusq; Concilii literis ad Innocentium. Quare verius est, quod Baronius addit, posse etiam intelligi utrumq; Carthaginense. Nos non dubitamus quin vel solum, vel imprimis respiciat Carthaginense* III. *quod à trecentis & amplius fuisse celebratum paulo ante ex Prospero, optimo sui interprete, vidimus. Sed à semita redeamus in viam: ac quia de Conciliis satis dixisse videmur, nunc de Episcoporum & cleri Vrbis iudicio agamus.*

Innocentius I. *Epist. ad Patres Concilii Carthaginensis:* 'Numquid nos post hæc rectum de eorum mentibus æsti-'memus, qui sibi se putant debere quod boni sunt, nec illum 'considerant, cujus quotidie gratiam consequuntur: qui si-'ne illo tantum assequi se posse confidunt? *Et post aliquam-'multa:* Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum 'suis inconsultius vtitur bonis, cadens, in prævaricationis 'profunda demersus, nihil quemadmodum exinde surgere 'posset invenit; suaque in æternum libertate deceptus, hu-'jus ruinâ jacuisset oppressus, nisi eum post Christi, per 'suam gratiam, relevasset adventus, qui per novæ rege-'nerationis purificationem præteritum omne vitium sui 'baptismatis lavacro purgavit, & ejus confirmans statum, 'quo rectius constabiliusque procederet, tamen suam 'gratiam in posterum non denegavit. Nam quamvis 'hominem redemisset à præteritis ille peccatis, tamen 'sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quo-'modo possit illum & post illa corrigere, multa servavit, 'quotidiana illi præstans remedia: quibus nisi freti con-'fisique nitamur, *&c. Mox ita concludit:* Quis-'quis ergo huic assentiens videtur esse sententiæ, qua 'dicat, adjutorio nobis non opus esse divino, inimicum 'se Catholicæ fidei, & Dei beneficio profitetur ingra-'tum. Nam nec nostrâ communione sunt digni, quam 'prædicando taliter polluerunt. *Idem epist. ad Patres 'Concil. Milevit.* Meritò in istos dixit hymnidicus: 'Ecce homines qui non posuerunt Deum adjutorem sibi.

'*Subiicit deinde*: Negantes ergo auxilium Dei inquiunt 'hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere divi- 'na, qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus oc- 'cumbat, dum AD OMNIA VITÆ PERFICIENDA 'MANDATA sola tantummodo libertate contendit. O 'pravissimarum mentium perversa doctrina, adverte id 'tandem, quod primum hominem ita libertas ista decepit, 'vt dum indulgentius frenis utitur ejus, in prævaricatio- 'nem præsumptione conciderit. Neque ex hac potuit erui, 'nisi providentia regenerationis statum pristinæ libertatis 'Christi Domini reformasset adventus. *Zosimus epist. ad to-*

a Apud Cœlestinum epist. ad Gallos c. 8.

'tius orbis Episcopos': Nos autem instinctu Dei (omnia 'enim bona ad auctorem suum referenda sunt, vnde nas- 'cuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum consci- 'entiam vniversa retulimus. *Quem sermonem sincerissi- mæ veritatis luce radiantem, quanto cum honore honorati sint Afri Episcopi, eorum verba ostendunt apud Cœlestinum epist.*

b Apud eundem cap. 9.

'ad Gal. c. VIII. *Idem Zosimus* b *eapse epistola*: Quod er- 'go tempus intervenit, quo ejus non augeamus auxilio? 'In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, moribus 'adjutor & protector orandus est. *Cœlestinus epist. ad 'Gallia Episc. c.* IV. *ait*, Neminem de profundo ruinæ per 'liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei 'miserentis erexerit: *cap.* V. Neminem esse per semet- 'ipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus 'est bonus: *cap.* VII. Quod nemo nisi per gratiam libe- 'ro benè vtatur arbitrio, *cap.* VIII. Quod omnia studia, '& omnia opera ac merita Sanctorum ad Dei gratiam lau- 'demque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi 'ex eo quod ipse donaverit *cap.* IX. Quod ita Deus in 'cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbi- 'trio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisque mo- 'tus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illud aliquid bo- 'ni possumus, sine quo nihil possumus. *Quæ omnia Inno- centii & Zosimi testimonio confirmat. Verba ipsorum omitti- mus, quia partim ea iam citavimus, partim* [illegible] *sequenti addu-*

'adducemus. Idem Cœlestinus ibidem cap. x. Illud etiam 'quod intra Carthaginensis Synodi decreta constitutum, 'quasi proprium Apostolicæ sedis amplectimur, quod sci- 'licet tertio capitulo definitum est, vt quicunque dixerit 'gratiam Dei, &c. *Adfert deinceps capitulum eius Synodi tertium, quartum, quintum, eopse ordine, verbis iisdem, quibus hodieque leguntur in Concilio, quod vulgo Milevitanum vocatur. Quare hoc quoq; argumento superius pugnavimus ad probandum, canones, qui vulgo Milevitano Concilio tribuuntur, Concilii esse Carthaginensis: quippe cui distertim eos tribuat Cœlestinus. Gelasius* 1. *epist.* v. Quis autem audeat 'dicere Christianos aliquid habere sine gratia, quando ma- 'gister gentium 'clamat, Gratia Dei sum id quod sum. Et 'iterum: Plus omnibus laboravi, sed non ego, sed gratia 'Dei mecum. 1. Cor. 15. 10.

THESIS III.

Nec Pelagio satis erat dicere, posse hominem viribus suis aliquamdiu & extra tentationes legi obedire, verùm contendebat etiam gravissimis tentationibus posse resistere.

Testis Augustinus cum alibi, tum libro de Hæres. c. LXXXVIII. 'Sane *Pelagii verba sunt ad Demetriadem:* Divinam me- 'reamur gratiam vt facilius nequam spiritui Sancti spiri- 'tus auxilio resistamus. *Vbi* FACILIUS *dixit, quod etiam absque eo nos resistere posse censeret; vt observat Augustinus lib. de grat. Christi contra Pel. & Cœl. c.* XXVII. *qui & eadem verba citat lib. de gratia cap.* XXII. *Sed apertius Cœlestius, qui vt gratiæ adiutorium tolleret, hoc argumento pugnabat definitionum suarum cap* III. "Si per gratiam

'omnia facimus, quãdo vincimur à peccato, non nos vincimur, sed Dei gratia, quæ voluit nos omninò adjuvare, & 'non potuit. *Et eodem cap.* Si gratia Dei est, quando vincimus peccata, ergo ipsa est culpa, quando à peccato vincimur, quia omninò custodire nos aut non potuit aut noluit. *Quæ Cœlestii verba, cum Pelagio essent objecta, damnare ea est coactus, ne ipse damnaretur: ut apparet ex cap.* XIV. *Aug. de gestis Palæstinis. Idem epist.* CVI. *ad Paulin. & de gestis Palæst. c.* XVIII. *Cœlestium defin. cap.* X. *scripsisse ait:* 'Victoriam nostram non ex Dei esse adjutorio, sed ex 'libero arbitrio: *atq; id inferre dictus his verbis:* Nostra est 'victoria, quoniam propriâ voluntate arma susc epimus: sicut e contrario nostrum est, quando vincimur, quoniam 'armari propriâ voluntate contempsimus.

ANTITHESIS III.

Augustinus verò & cæteri, qui se Pelagio opponerent, solius gratiæ beneficio tentationes vinci posse dicebant.

S. *Hieronymus lib.* II. *adversus Pelagianos citat illa verba Domini Matth.* XXVI. 'Surgite, vigilate, & orate, ne 'intretis in tentationem. *Et continuo subiungit:* debuisset dicere, juxta vos, surgite & resistite. Liberum enim 'habetis arbitrium, & semel vobis concessa a Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio. *Idem initio lib.* 'III: Nostra, *inquit*, victoria & corona victoriæ illius 'protectione & clypeo paratur. *Augustinus de gratia & 'libero arbitrio cap.* IV. Gratias autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. 'Ergo & victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est, 'quam donum Dei, in isto certamine adjuvantis liberum 'arbitrium. Propter quod dicit & cœlestis magister: Vigilate,

'Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ergo vnus-'quisq; contra suam concupiscentiam dimicans oret, ne in-'tret in tentationem, id est, ne sit ab illa abstractus & ille-'ctus. Non autem intrat in tentationem, si voluntate bona 'vincat concupiscentiam malam. Nec tamen sufficit arbi-'trium voluntatis humanæ, nisi à Domino victoria conce-'datur oranti, ne intret in tentationem. Quid verò eviden-'tius, quam Dei ostenditur gratia, ubi quod oratur, accipi-'tur? Si enim dixisset Saluator noster: Vigilate, ne intre-'tis in tentationem: admonuisse videretur tantummodo 'hominis voluntatem: cùm verò addit, & orate, ostendit 'Deum adjuvare, ne intretis in tentationem. Dictum est 'libero arbitrio: Fili noli deficere à disciplina Domini: '& Dominus dicit: Ego rogavi pro te Petre, ne deficeret 'fides tua. Homo ergo gratiâ juvatur, ne sine causa volun-'tati ejus jubeatur. *Idem lib. de perfectione iustitiæ extremo.* 'Quisquis negat nos orare debere ne intremus in tentatio-'nem (negat autem hoc, qui contendit ad non peccandum 'gratiæ Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed 'solâ lege acceptâ humanam sufficere voluntatem) ab au-'ribus omniũ removendum, & ore omnium anathemati-'zandum esse non dubito. *Similiter lib. de gratia Christi c.* 'XXVII.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Eademque sententia comprobatur auctoritate Concilij Diospolitani, Carthaginensis secundi, Milevitani: Item Innocentij, Zosimi, Cælestini cum Clero vrbis.

'*Synodus Palæstina*: Fateatur unumquemque fidelem te-'neri confiteri, quando contra tentationes concupiscenti-'asque illicitas dimicamus, quamuis & illic habeamus li-'beram voluntatem, non tamen ex illa, sed ex adjutorio 'Dei nostram provenire victoriam. *Citat Augustinus*

epist. ad Paull.[a] Vide & enim de gestis Palæst. c. XIV. vbi legimus ut damnârit Cœlestii verba superius allata. Synodus Carthaginensis epist. ad Innoc. 1.[b] Istorum sacrilegas disputationes necessariò sequitur, vt nec orare debeamus, ne intremus in tentationem. Quod Dominus & discipulos monuit, & posuit in oratione quam docuit. Si enim possibilitate naturæ & arbitrio voluntatis in potestate est constitutum, quis non videat à Domino inaniter peti, cum orando poscuntur, quæ naturæ jam ita conditæ sufficientibus viribus obtinentur. Nec debuisse dicere Dominum Iesum, vigilate & orate, sed tantummodo, vigilate ne intretis in tentationem. Synodus Milevitana epist. ad Innocentium: Illud, ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum dicunt (Pelagiani) tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati incidamus, sed hoc in nostra esse positum potestate, & ad hoc implendum solam sufficere voluntatem hominis. Imo paulo post ex duobus Pelagii dogmatibus maximè impiis hoc alterum esse ait. Verba Synodi sunt: Vt alia omittamus, hæc duo totum quod Christiani sumus evertunt: Non esse rogandum Deum, vt contra peccati malum atque ad operandam justitiam sit noster adjutor: &, Non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentum. Innocentius 1. epist. ad Concil. Carthag. Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequicquam terrenæ labis & mundani corporis vincere conamur errores, cùm pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium. Et post aliquammulta: Quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Necesse est enim, vt quo auxiliante vicimus, eo iterum non adjuvante vincamur. Idem epist. ad Patres Concil. Milevitani: Negantes auxilium Dei inquiunt hominē sibi posse sufficere, nec gratiâ hunc egere divinâ, qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat. O pravissimarum mentium perversa doctrina! Et post pauca: Ergo Dei gratiam conantur auferre, quam

a Epist. 106.

b Apud August. epist. 90.

a Apud August. ep. 92.

'quam neceſſe eſt etiam, reſtituta nobis ſtatus priſtini liber-
'tate quæramus. Quippe nec alias diaboli machinas, niſi ea-
'dem poſſumus juvante vitare. *Zoſimus epiſt. ad totius orbis Epiſcopos*[b], *poſtquam dixerat omnem cogitationem bonam, bonæq; voluntatis motum eſſe à Deo, ſubjicit hæc:* Superbum eſt
'vt quicquam ſibi humana natura præſumat, clamante Apo-
'ſtolo, non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſangui-
'nem, ſed contra principes & poteſtates aëris hujus, contra
'ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. *Cœleſtinus epiſt. ad Gall.*
'*Epiſc. c.* VI. Nemo, *inquit*, etiam baptiſmatis gratia renova-
'tus idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evin-
'cendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum
'adjutorium Dei perſeverantiam bonæ
'converſationis acceperit.

[b] Apud Cœleſtinum ep. ad Gal. c. 9.

FINIS.

DISPVTATIONIS SECVNDÆ

de Pelagianiſmo, quæ eſt

DE

NECESSITATE GRATIÆ.

Pars altera.

Abundè hactenus oſtenſum fuit, quod Hieronymus ſcripſit, *Perfectionem hominis non ex natura, ſed ex gratia provenire*, hoc communem Catholicorum ſententiam fuiſſe. Verùm, non ſi abſque gratia ad perfectionis bonum fruſtra adſpiremus, eo conſequitur, ſine illa aliquo tenus prodire poſſe neminem. Quare nunc de altero hoc capite agendum nobis erit. De quo primum videbimus abſolutè, Ecquid boni poſſimus abſque auxilio Dei ſpecialis: deinde cum reſpectu ad ſalutem; Num ſine illo quiſquam vel inchoare vel conſervare ſalutem ſuam poſsit.

e Lib. 2. Dial. cont. Pel. p. 283. edit. Baſ. 1553. quam & deinceps citamus.

THESIS I.

PElagianorum opinio erat, neutiquam ad ſingulos actus bonos auxilium Dei requiri; ac Catholicis, quia ſecus ſtatuerent, hanc querelam occinebant, tolli-

tolli ab illis arbitrij libertatem.

Cœleſtij verba ſunt Definit. cap. 111. [b] *Gratiam Dei & adiutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Et Critobulus in Pelagij perſona ſic loquitur apud Hieronymum: [a] *Si in ſingulis rebus, quas gerimus, Dei vtendum eſt adiutorio; ergo & calamum temperare ad ſcribendum, & temperatum pumice terere, manumq; aptare literis, tacere, loqui, flere, ridere, & cætera huiuſmodi, niſi Deus iuverit, non poterimus.* Apud eundem epiſt. ad Cteſiphontem ijdem quærere non dubitant [b]: *Si voluero curnare digitum, movere manum, ſedere, ſtare, relevare alvum, vrinam degerere, ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit?* Ex quibus cognoſcere eſt, Pelagio initio non tantum de operibus pietatis, ſed etiam de actibus naturalibus ac civilibus controverſiam cum Catholicis fuiſſe. Nec idcirco generale auxilium negaſſe putamus, quod Bellarminus [c] ſcripſit, ſed aſſentimus potius Caſpari Caſelio Conimbricenſi, [d] Didaco Alvares, atque alijs; quibus parum fit veriſimile, eum ſtulte adeo ſapuiſſe, eoque perſuaſum potius habent, negaſſe duntaxat, voluntates noſtras à Deo regi, ac vt in vitæ ac virium conſervatione, ita etiam in agendo â Deo dependere. Quorum opinio ex ipſis Hieronymi dialogis comprobatur. Nam Pelagianorum in illis verba ſunt; *Quid rurſum te ingeris, vt nihil poſſim facere, niſi tua in me dona compleveris?* Etiam Hieronymus ibidem ait, *Ita gratiam ponunt, vt non per ſingula opera eius nitamur & REGAMVR auxilio.* Et rurſum: *Iniuriam tibi fieri putas, & deſtrui arbitrii libertatem, ſi* EX ILLIVS PENDEAS VOLVNTATE. *Vnde & audes lingua proferre temeraria*, VNVMQVEMQVE ARBITRIO SVO REGI. Negabat igitur Pelagius, pendere hominis voluntatem à directione & gubernatione Dei. Sed non omnes hoc vno interpretantur modo. Didacus Alvarez [f] hinc colligit, litem moviſſe Catholicis de voluntatis dependentia a motione Dei prævia, per quam

(vt

[b] Apud Auguſt. de geſtis Palæſtin. cap. 14.

[a] Lib. 1. Dialogorum adverſus Pelag. p. 262.

[b] Circa medium epiſt.

[c] Lib. 5. de gratia & lib. arbitr. cap. 11.

[d] Lib. 1. de quadruplici juſtitia cap. 36.

[e] De auxiliis gratiæ diſp. 1. l. parag. 21.

[f] Loco ante citato.

a 1.p.q.105. (vt Thomas a ait) *Deus movet res ad operandum, quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationes, sicut artifex applicat securim ad scindendum.* Nempe ex sententia Thomæ, Deus ante simultaneum concursum operatur in natura & hominis voluntate trifariam. Modos illos enumerat in

b Dist. 37. q.3. de potent. art.7. 'II. sentent. b Primus, *inquit*, est quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere possint. Secundus, in quantum conservat virtutem naturalem in esse. Tertius, in quantum movet eam ad agendum, in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activæ, sed applicatio virtutis ad actionem, sicut homo est causa incisionis cultelli, ex hoc ipso, quod applicat acumen cultelli ad incidendum, movendo ipsum. *Cuius sententia fundamentum subiungit his verbis*: Quia natura inferior agens non agit nisi mota, eo quod hujusmodi corpora inferiora sunt alterantia alterata, cœlum autem est alterans, non alteratum, & tamen non est movens nisi motum, & hoc non cessat quousque perveniatur ad Deum; sequitur de necessitate, quod Deus sit causa actionis cuiuslibet rei naturalis, vt movens & applicans ad virtutem. Voluit igitur Thomas, cùm secundæ causæ operentur motæ à prima, Deum motione suâ actuali prius immediate influere in ipsam causam secundam, quam influat cum causa secunda in effectū. Ac sequuntur hac parte Thomam Capreolus, Ægidius, Cardinalis Cajetanus, Ferrariensis, Soncinas, atq; alij, suamq; sententiam muniunt scripturarum locis, rationibus variis, Patrum testimonijs, imprimis Hieronymi, Augustini, Prosperi, & Gregorij. Ponam verba vnius Gregorij è lib. XVI. Moral. c. XVI. *Omnia, quæ creata sunt, per se nec subsistere pervalent, nec moveri; sed in tantum subsistunt, in quantum, ut esse debeant acceperunt: in tantum moventur, in quantum occulto instinctu disponuntur.* Verùm non pauci hodiè de prævia isthac motione dissentiunt: planèq; præter dependentiam essentiæ & conservationis in naturalibus & civilibus concursum Dei simultaneum sufficere putant. Vtri melius sentiant, disputare hujus loci non est. Nam quis credat,

tam

tam ſubtiliter inter Pelagianos aut Catholicos eſſe diſceptatum? Nihil iſtiuſmodi quidem ex ſcriptis, quæ ad nos pervenerunt, cognoſcere potuimus. Quare etſi Pelagius fortaſſe non ſtatuerit vel hunc vel illum concurſum, ſimultaneum inquam aut prævium inſimul; tamen nec negaſſe arbitramur. Quid ergo, inquiat aliquis, in controverſia fuit? Nempe illud, credebat Pelagius voluntatem noſtram vel ſolis viribus ſuis eligere bonũ poſſe, quod vellet; vel ſi divino auxilio indigeret, putabat illud ex lege, quam Deus ſemel ſibi & naturæ ſtatuiſſet, omnibus omni tempore æqualiter eſſe paratum, ita ut diuinus ille concurſus penitus in noſtra ſit poteſtate: eoque non diuina, ſed propria regamur voluntate; nec in electione boni à Deo, ſed à nobis ſolis pendeamus: & hoc niſi fateamur, tolli aiebat arbitrij libertatem. Qua de ſententia quid Catholici judicarint, age videamus,

ANTITHESIS I.

Catholici contra conſiderabant, vt non tantum conſiliorum noſtrorum ſucceſſus ſint incerti: ſed etiam tanta ſit mentium noſtrarum caligo, vt multa in naturalibus ac ciuilibus, (quantò magis in ſpiritualibus?) neſciamus, atque etiam cùm ſcimus quid rectum ſit, tamen in tanta negotiorum diverſitate, non ſemper illud animis noſtris obverſetur. Adhæc cogitabant, vt communis ille humani generis hoſtis varia ſemper obijcere ſtudeat impedimenta, propter quæ aiebant nos in omnibus & ſingulis actibus diuinâ protectione indigere. Atque inde concludebant, orandum eſſe Deum, vt non tantum vitam & vires conſervet nobis, ſed etiam voluntatem noſtram dirigat, nec id modo in negotio ſalutis, quamquam in hoc imprimis, ſed illis quoque, quæ ad præſentem vitam pertinent.

nent. Hac providentia Dei singulari tolli, negabant arbitrii libertatem, & qui secus statuerent, illos dicebant, dum se probare volunt liberos, ostendere se sacrilegos.

[a] In illa Prophetæ verba, scio Domine, quod non est hominis via ejus.

[b] p. 254.

ep. 256.

Ps. 24.

[a] p. 262.

Hieronymus lib. 11. super Hierem. Cap. x. Erubescant novi prædicatores, (*Pelagianos signat*) qui aiunt vnumquemque suo arbitrio regi, cum & hic Propheta dicat, Non est hominis via ejus, & David in Lyrico canat carmine, A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet nimis. *Idem Pelagii hoc dogma sacrilegum vocat epist. ad Ctesiphontem*. Quæso audite SACRILEGVM. Si, inquit, voluero curvare digitum, &c. semper mihi auxilium Dei necessarium erit? *& aliquanto post*: Ipsum liberum, ut diximus, arbitrium Dei innititur auxilio, illiusq; PER SINGVLA ope indiget, QVOD VOS NON VVLTIS, sed id vultis, vt, qui semel habet liberum arbitrium, Deo adjutore non egeat. *Quibus verbis tum suam, tum Pelagianorum sententiam complectitur. Idem eadem epist.* Putas destrui arbitrij libertatem, si ex illius pendeas voluntate, & dicas, Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. Vnde & audes lingua proferre temeraria, unumquemque arbitrio suo regi. Et si suo arbitrio regitur, vbi est auxilium Dei? si Christo rectore non indiget, quomodo scribit Hieremias, Non est in homine via ejus, & à Domino gressus hominis diriguntur? *Et lib. 1. Dialogorum adversus Pelag.* Non sic donata est liberi arbitrij gratia, ut Dei per singula tollatur adminiculum. *Et mox*: Scilicet nunc mihi scripturarum testimonia replicanda sunt, quomodò per singula Dei à sanctis flagitetur auxilium; & in singulis operibus suis illo adjutore & protectore vti desiderent. Lege totum psalterium, omnes sanctorum voces, nihil erit, nisi ad Deum in cunctis operibus deprecatio. Ex quo perspicuè ostenditur, te aut Dei negare gratiam, quam tollis in partibus;

'tibus; aut ſi in partibus dederis, quod nequaquam te velle 'manifeſtum eſt, in noſtram ſententiam tranſire; qui ſic li- 'berum homini ſervamus arbitrium, vt Dei per ſingula 'adjutorium non negemus. *Et lib.* II. 'Dedignamur per *b* p. 295.
'ſingula auxilium Dei, & ad illius nutũ cuncta gerere neg- 'ligimus, cùm legamus ſanctos viros etiam hominum in- 'diguiſſe præſidio? *Et lib.* III. 'Hoc longâ diſſertatione *c* p. 299.
'concluſum eſt, vt gratia ſua Dominus qua 'nobis conceſ- *d* ſ. quod.
'ſit liberum arbitrium, in ſingulis operibns juvet atque ſu- 'ſtentet. Ac poſt multa dicente Critobulo, tolli à ſe quidem neceſsitatem gratiæ ad ſingulos actus, ſed non deeſſe è ſuis, qui eam faterentur, reſpondet Hieronymus, hanc quiſquis agnoſcit, à Pelagianis deſciſcere, inque Catholicorum caſtra concedere. Verba Critobuli ſunt: *Ego ſimpliciter dixeram, non in ſingulis operibus noſtris, ſed in gratia conditionis ac legis ſentiri auxilium Dei*, NE LIBERVM p. 302.
FRANGERETVR ARBITRIVM. *Cæterum ſunt* PLERIQVE NOSTRORVM, *qui omnia quæ agimus dicunt fieri præſidio Dei.* Reſp. Atticus: *Qui hoc dicit*, VESTER ESSE CESSABIT. *Aut ergo & tu iſta dic, vt noſter eſſe incipias; aut ſi non dicis, alienus eris cum his, qui noſtra non dicunt.* Hæc & Pelagij & Hieronymi ſententiam ſatis oſtendunt, quia in Dialogo iſto Critobulus Pelagij; Atticus Catholici perſonã ſuſtinet. Nempe quia Pelagius jam in Cœleſtio erat Synodo Carthaginenſi condemnatus, & Concilijs aliis porro condemnandus erat: hinc eum Critobolũ vocavit à κρίσιν & σωὴ; vt benè cõjectat magnus Deſiderius: ſed quod idem ſuſpicatur, *a* Initio ſcholiorum in 1. Dialog. Hier. contra Pelag.
Catholico Attici nomen imponi, quia Dialogo hoc imitetur Hieronymus Atticum dicendi genus, id verum non arbitror. Sed in mentem venit, datum id honori Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani, fortiſsimi eodem tempore gratiæ patroni. Vnde Proſper, 'cum Hieronymum miris præ- *b* ibid.
dicaſſet laudibus, tanquam *c* Carm. de Ingratis.

Hebræo ſimul & Græio Latioq; venuſtum
Eloquio, morum exemplum, mundiq; magiſtrum:

Et

Et quod,

Diſſecuit libris valde excellentibus hoſtem:

continuò hæc ſubjcit:

Quid loquar & curam, magna quam geſſit in vrbe
Conſtantinopoli docto bonus ore ſacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide, de qua tunc impia corda,
Quamvis ſe obducta tegerent velamine forma
Indicii, & tacita tulerant tormenta repulſæ.

[a] In actis concil. Epheſ. T. 1. cap. 17.

Etiam Cœleſtinus epiſt. ad Neſtorium.[a] *Sanctæ*, inquit, *memoriæ Atticus, egregius ſanè orthodoxæ fidei doctor, verúſque in ea re beati Iohannis* (Chryſoſtomi) *ſucceſſor, ita eos* (Pelagium, Cœleſtiumque) *communi omnium Regis cauſa eſt inſectatus, vt ne conſiſtendi quidem ſpatium eo in loco reliquum illis faceret.* Et eadem epiſt. *Ignoras forſitan ab Attico Catholico per id tempus Epiſcopo commentarios de illorum condemnatione inde ad nos fuiſſe tranſmiſſos?* Ac pertinet eodem, quod Auguſtinus ſcribit lib. 111. contra Iulianum c. 1. *Chriſti exercitus debellavit apud Carthaginem Cœleſtium, quando illic ipſe non erat; & rurſus Conſtantinopoli, tam longè à regionibus Africanis.* Quanquam verò Hieronymus in Dialogis iſtis auxilij divini neceſſitatem etiam in naturalibus & civilibus jure defendit: tamen (vt doctiſſimi Kemnitij verbis vtar) [a] *refutationes quas inſtituit contra Pelagium ideo languidiores ſunt quia promiſcuè ſine diſtinctione diſputat de externis actionibus, & de ſpiritualibus motibus: nec ſatis diſertè diſcernit inter actionem Dei generalem & ſpecialem.* Interea mirum non eſt, ſi iſtis Pelagiani certaminis initiis, præſertim Pelagianis indiſtinctè & hos & illos actus ſine auxilio Dei nos poſſe dicentibus, etiam Catholicorum nonnulli promiſcuè de iſtis loqui ament. Qui verò poſtea ſcripſerunt, accuratius ſupernaturales actus à cæteris diſcernunt: non quia non in omnibus & ſingulis auxilio Dei egeamus: ſed quia in naturalibus hoc eſt ijs quæ pertinent ad vitam præſentem, ſolum illo opus eſt Dei concurſu, per quem naturalis potentia

[a] Loc. comm. de libero arbitrio p. 183. & 184. edit. Wit. 1610.

in

actu ſecundo adjuvetur, ſive concurſus ille ſit ſimultaneus tantum, ſive prævius inſimul: at verò in ſupernaturalibus h,e. illis, quibus ad æternam graſſamur vitam, requiritur præterea auxilium Dei ſpeciale, per quod potentiæ animæ eleventur, & auctæ novâ virtute conſtituantur in ratione principij actuum pietatis habentium remunerationem vitæ æternæ. Hoc negaſſe Pelagianos, conſtat ex verbis illis Iuliani apud Auguſtinum. *Hominem Dei opus defendimus, nec ex illius potentia, vel in malum vel in bonum, invitum aliquem cogi, ſed propriâ voluntate aut bonum facere aut malum: in bono vero opere à Dei gratia ſemper adiuvari, in malum verò diaboli ſuggeſtionibus excitari.* Ad quod ita reſpondet Auguſtinus: *Vos in bono opere ſic putatis adiuvari hominem gratia Dei, vt in excitanda eius ad ipſum bonum opus voluntate, nihil eum credatis operari; quod ſatis ipſa tua verba declarant. Cur non dixiſti hominem Dei gratia in bonum excitari, ſicut dixiſti, in malum diaboli ſuggeſtionibus excitari. Sed dixiſti in bono opere ſemper à Dei gratia adiuvari, tanquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſui in ipſo iam opere divinitus adiuvetur.* Idem Auguſtinus ejuſdem operis l. IV. c. IX. *Numquid* (Cyprianus) *ſicut iſti* (Pelagiani) *Spiritus S. adiutorium ita credit eſſe virtutis, & tanquam ipſa virtus, quæ ad hoc adiuvatur, oriatur ex nobis?* Quid clarius quam hoc eum velle, auxilium Dei in ſupernaturalibus ſe non tantum habere per modum concurſus, quod commune eis eſt cum actibus, qui ex principio naturæ fluunt: ſed etiam per modum principij propter virtutem novam, quam potentiæ animæ accipiunt à Spiritu S. Abſque nova hac virtute, & ſtupentis voluntatis excitatione nihil poſſe hominem, paſſim docet Auguſt. vt lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. XXVI. *Gratiam dei qua charitas diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum S. qui datus eſt nobis, ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, vt omnino* NIHIL BONI SINE ILLA QVOD AD PIETATEM PERTINET, VERAMQVE IVSTITIAM

b Lib. 1. contra duas Pelag. epiſt. c. 18.

IVSTITIAM, *fieri non dubitet.* Vide & cap. XLVII. Idem lib. de gratia & libero arbitrio, cap. XXVII. *Sine illo operante ut velimus, & cooperante cum volumus,* AD BONA PIETATIS OPERA NIHIL *valemus.* Et epist. CVI. ad Paulinum : *Gratia Dei nisi adiuvet,* NIHIL *pietatis atq; iustitiæ, sive in opere, sive etiam in ipsa voluntate habere possumus. Deus* [a] *quippe operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Vide eundem T. VII. de Prædestinatione Sanctorum c. II. & contra duas epist. Pelag. lib. II. cap. V. Similiter Hypognosticôn scriptor. lib. III. [a] Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneum, QVÆ AD DEVM PERTINENT sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: quæ non [b] sine gubernaculo divino subsistunt, &c. *Et paulo post:* Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo est vitiatus, per quod absq; adjutorio gratiæ, QVO DEO PLACEAT nec valet incipere, nec perficere sufficit. *Prosper ad Demetriadem* [c] : Gratia Dei tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium & à sorte sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffitetur: quasi homo auxilio Dei in quadam actionũ suarũ parte egeat, in quadam autem parte non egeat; sitq; vllum tempus, vllumve momentũ, quo perniciosum illi esse non possit, si ab eo Spiritus S. defuerit. *Et mox:* Gratiam Dei insanissimè vtilẽ putat, qui in iis, quæ rectè gesserit, se magis quam Deum gaudet operatũ. *& ibidem:* Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorũ non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat, manifestum est hunc non Dei Spiritum habere, sed mundi. Similiter Fulgentius lib. de Incarnatione & Gratia Christi c. XIII. Atq; etiam scriptor de Ecclesiasticis dogmatibus, qui non Augustinus est, sed Gennadius Massilienſis. Eius hæc verba lib. III. c. XLIV.

[a] Philip. 2.

[a] Fol. 83. b. edit. Venet.

[b] Fol. 85. b

[c] Fol. 352. edit. Duac. 1577.

Siquis

Si quis per naturæ vigorem BONVM ALIQVOD QVOD AD SALVTEM PERTINET VITÆ ÆTERNÆ, *cogitare vt expedit, aut eligere, ſive ſalutari id eſt Evangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat abſque illuminatione & inſpiratione* Spiritus S. *qui dat omnibus ſuavitatem in conſentiendo & in credendo veritatem, hæretico fallitur Spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis, Sine me nihil poteſtis facere.* [a] *Et illud Apoſtoli,* [b] *Non quod idonei ſumus cogitare aliquid à nobis ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

[a] Ioh. 15.
[b] 2. Cor. 3. 5.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Ad ſingulos pietatis actus requiri auxilium Dei, & abſq; eo nos nihil omnino poſſe, conſtitutum eſt Concilio Palæſtino, Carthaginienſi III, *Africano, Sardiniẽſi, Arauſicano* II. *Romanamq; Eccleſiam ſuper hoc conſenſiſſe, ex Innocentij, Zoſimi & Cæleſtini decretis cognoſcere eſt.*

Concilium Palæſtinum, aſſentiente ipſo Pelagio, definivit, *Gratiam ad ſingulos actus dari.* Damnauit contra, quod Cæleſtius dixerat, *non eſſe liberum arbitrium, ſi Dei indigeret auxilio,* Teſtis Auguſt. epiſt. CVI. & de geſtis Palæſt. c. XIV. Concilium Carthaginenſe CCXIV. ſacerdotum Epiſtola Synodica ad Zoſimum [c] ſtatuit: *Gratiam Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum non ſolum ad cognoſcendum, verum etiam ad faciendum iuſtitiam nos per actus* SINGVLOS *adiuvare, ita vt ſine gratia* NIHIL *vera, ſanctaq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.* Epiſcopi Africani in Sardinia exules in epiſt. Synodica: *Domino ſe ſciat ſemper* OMNE *bonum debere quod vult ac facit, quem teſte Apoſtolo, cognoſcat operari in homine & velle & perficere.* Ibidem: *Hoc in homine agit gratia divinitus data, vt animus dono fidei caritatiſque percepto & ſermonem bonum proferat, & ſtudio bonæ operationis inſiſtat. Quod fidelibus divinitus*

[c] Apud Proſp. adverſus Collat. c. 10. Et Reſp. ad capitulum 8. Gallorum.

dari, beatus & ostendit, & poposcit Apostolus dicens, *Ipse autem Dominus &c.* [a] *A Deo itaque nobis est omnis gratia boni sermonis & operis, à quo nobis etiam ipsius cogitationis bonæ manifestum est sufficientiam tribui: vt discat homo non in se, sed in Domino gloriari.* Concilium Arausicanum II. can. VII. *Siquis per naturæ vigorem* BONVM ALIQVOD, *quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere posse confirmat, hæretico fallitur spiritu.* Innocentius [b] epist. ad Concil. Carthagin. *Adiutorio* QVOTIDIANO *nos egere, negare non possumus.* Et inferius: *Quemadmodum Pelagius Cælestiusque suasores se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei non debere quærere, nec egere, cum omnes sancti* NIHIL *se sine hoc agere posse testentur?* Item epist. ad Concil. Milevit. [c] *In omnibus divinis paginis voluntati liberæ adjutorium Dei legimus esse nectendum, eamque* NIHIL POSSE *cœlestibus auxiliis destitutam.* Zosimus epist. ad omnes Episcopos orbis: [d] *Quod tempus intervenit, quo eius non egeamus auxilio? In* OMNIBVS *igitur* ACTIBVS, *causis, cogitationibus, adiutor orandus est.* Cœlestinus epist. ad Episc. Gall. cap. VIII. *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei, vt nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusque voluntatis humanæ* SINGVLIS *motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.*

12. Thess. 2.

b Apud August. epist. 91.

c Apud August. epist. 93.

d Apud Cel. epist. ad Episcopos Gall. c. 9.

THESIS II.

Iis, quæ Catholici dicebant de gratiæ necessitate ad perfectionem & singulos pietatis actus, obducebat Pelagius tum laudatos inter gentiles viros, quos veras perfectasque habuisse virtutes credebat: tum quos ab Adamo vsque ad Mosen iustitia claruisse narrat scriptura: quos ipsos solius naturæ bono tales fuisse contendebat.

Nempe

Nempe quidquid poſſumus, hoc naturæ beneficio nos poſſe Pelagius arbitrabatur. Quod indicant hæc eius verba epiſt. ad Demetriad. [a] "Proferenda ſemper in notitiam ea res eſt, cuius vſus deſideratur, & explicandum eſt, quidquid boni natura poteſt, cũ quidquid poſſe probatur implendũ eſt. Hæc igitur prima ſanctæ ac ſpiritualis vitæ fundamenta jaciantur, vt vires ſuas virgo agnoſcat, quas demũ bene exercere poterit, cum eas ſe habere didicerit. *Et aliquanto poſt* [b]: Volens namque Deus rationabilem creaturam voluntarij boni munire & liberi arbitrij poteſtate donare: vtriuſque partis poſſibilitatem homini inſerendo, proprium eius fecit eſſe quod velit: vt boni ac mali capax naturaliter vtrumq; poſſet, & ad alterutrum voluntatem deflecteret. Neq; enim aliter ſpontaneũ habere poterat bonum, niſi æque etiam malum habere potuiſſet. *Quale vero de operibus non renatorum judicium tulerit, hæc eius verba ibidem oſtendunt*: Naturæ bonum ita generaliter cunctis inſtitutũ eſt, vt in gentilibus quoq; hominibus qui ſine vllo cultu Dei ſunt, ſe nonnunquam oſtendat, ac proferat. Quam multos enim philoſophorum & audivimus & legimus & ipſi vidimus caſtos, patientes, modeſtos, liberales, abſtinentes, benignos, & honores mundi ſimul & delicias reſpuentes, & AMATORES IVSTITIÆ NON MINVS QVAM SCIENTIÆ? Vnde quæſo hominibus alienis à Deo iſta, quæ DEO PLACENT? Vnde illis bona, niſi DE NATVRÆ BONO? Et cum iſta, quæ dixi, vel OMNIA IN VNO, vel ſingula in ſingulis haberi videamus, cum omnium natura vna ſit, exemplo ſuo invicem ſibi oſtendunt OMNIA IN OMNIBVS eſſe poſſe, quæ vel omnia in omnibus, vel ſingula in ſingulis inveniuntur. Quod ſi etiam ſine Deo homines OSTENDVNT QVALES A DEO FACTI SINT, vide quid Chriſtiani facere poſſint, quorum in melius per Chriſtum natura & vita inſtructa eſt, & qui divinæ quoq; gratiæ iuvantur auxilio. Vbi cujuſmodi gratiam intelligat, antea vidimus. Mox etiam, qui inter Adamum & Moſen

[a] Pag. 12. T. 4. Hier. edit. Baſ. 1553.

[b] Pag. 13.

[c] Pag. 13.

justitiâ claruerunt, naturæ bono tales evasisse ait: *Eorum tibi*, inquit, *aliqui proponendi sunt, vt facile intelligas, quantum sit naturæ bonum.* Addit deinde, *Abel hanc magistram secutus Dominum promeruit.* Eodem bono ait *Enochum ita placuisse Deo, vt eum è medio mortalium raperet.* Etiam Abraham, Isaac, Iacob censet *perfectè implevisse Domini voluntatem.* Similia de alijs habet. De Iobo verò exclamantem audiamus. *O virum ante Evangelium Evangelicum, & Apostolicum ante Apostolica præcepta, discipulum Apostolorũ, qui aperiens* OCCVLTAS DIVITIAS NATVRÆ, *& in medium proferens*, EX SE *quid* OMNES *possimus, ostendit, docuitque quantus sit ille thesaurus animæ, quem nos sine vsu possidemus, & quod proferre nolumus, nec habere nos credimus.* Post hæc addit: *Sanctorum exemplis naturæ bonum probavimus.* Et quia improborum exempla poterant obduci, respondet, *Scripturarum testimonia, peccantes vtique crimine voluntatis gravant, non necessitate naturæ.* Atque ita, vt damnet necessitatem naturæ ad peccandum, simul necessitatem gratiæ ad bene agendum negat. Tandem ita concludit: *Hæc de naturæ bono cursim quasi in alio opere dicta sunt. Quod ideo à nobis faciendum fuit, vt tibi planiorem viam ad perfectam justitiam sterneremus, quam eo facilius currere possis, quo in ea nihil asperum, nihil inaccessibile esse cognoveris. Nam si etiam ante legem, vt diximus, & multò ante Domini nostri salvatoris adventum instè quidam vixisse, & sanctè referuntur, quanto magis post illustrationem adventus eius, nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam, & in meliorem hominem renati sumus; qui sanguine eius expiati atque mundati, illiusque exemplo ad perfectam justitiam incitati meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerunt; meliores etiam quam fuerunt sub lege.* Ex his omnibus colligimus, Pelagium non solum veras virtutes gentilibus tribuisse, sed etiam statuisse, eos, qui ante Christum vixissent (ac verisimile est, idem sensisse de illis, siquibus tempore Novi Testam. nondum fuerit annunciatum Evangelium) salvatos

ſalvatos eſſe obediendo legi ſeu naturali, ſeu Moſaicæ, ac ſi deliquiſſent, remiſſionem peccatorum ſuppliciter à Deo poſtulando, inque poſterum ſe corrigendo; quod omne naturæ viribus eos poſſe putabat. Quocirca nullam Pelagianis injuriam facit Auguſtinus, quùm ſic de *ijs* ſcribit lib. 1. contra duas Pel. Epiſt. c. XXI. "Diſtribuitis 'tempora ſecundùm Pelagium, in cujus libris hoc legitur, '& ante legem dicitis ſalvos factos eſſe per naturam, dein- 'de per legem, poſtremo per Chriſtum, *Item lib. de peccato originali contra Pel. & Cœl. cap.* XXVI. 'Non ſicut Pelagi- 'us & ejus diſcipuli tempora dividamus, dicentes primum 'vixiſſe juſtos homines ex natura, deinde ſub lege, tertiò 'ſub gratia. Ex natura ſcilicet ab Adam tam longâ ætate, 'qua lex nondum erat data. Tunc enim, aiunt, duce ratione 'cognoſcebatur creator, & quemadmodum eſſet vivendũ, 'ſcriptum gerebatur in cordibus, non lege literæ, ſed natu- 'ræ. Verùm, vitiatis moribus, inquiunt, vbi cœpit non ſuf- 'ficere natura jam decolor, lex ei addita eſt, qua velut Luna 'fulgore priſtino, detrita rubigine, videretur. Sed poſtea- 'quã nimiâ, ſicut diſputat, peccandi conſuetudo prævaluit, 'cui ſanandæ lex parum valet, Chriſtus advenit, & tanquam 'morbo deſperatiſſimo non per diſcipulos, ſed per ſeipſum 'medicus ipſe ſubvenit. *Item lib.* II. *poſter. contra Iulianum* 'c. CXLV[a]. Et quaſi vigilanter additis, POST INCARNA- [a] Pag. 351.
'TIONEM tamen eius. Propter antiquos videlicet, quos 'ſine gratia ejus fuiſſe dicitis juſtos eo quod nõ habuerint 'ejus exemplũ &c. *Idem eiuſdem operis c.* CLXXXVII[b]. Agno- [b] Pag. 401.
'ſcimus hæreſin veſtram. Definiyit enim Pelagius, quod 'non ex fide incarnationis Chriſti antiqui vixerunt juſti, 'quia videlicet nondũ in carne venerat Chriſtus. *Hinc illa* 'Iuliani objectio epiſt. ad Zoſimum*: Dicunt ſanctos in ve- * Apud Auguſt.
'teri Teſtam. nõ caruiſſe peccatis. *Etiã Iuliani verba ſunt* [b] l. b. 1. contra e-
'Dicunt ſanctos Vet. Teſt. perfecta hinc juſtitia tranſiſſe piſt. Pelag. c. 7.
'ad vitam æternam, id eſt, ſtudio virtutis ab omnibus re- [b] Ibidem cap.
'ceſſiſſe peccatis, quia & illi quos legimus aliquid peccaſſe 21.
'poſtea tamen eos emendaſſe cognovimus? *Idem Iulian.*

apud Auguſt. imperfecti operis contra Iulianum lib. 11. c.
[c] Pag. 369. CLVIII. [c] *Nunc confiteamini prævaricatores in lege non eſſe benedictionis hæredes, quia talibus lex iram operatur.* Plura ibidem vide. Cæterum cum dixerit Pelagius, multos ante adventum Chriſti per legem fuiſſe ſalvatos ſine gratia Chriſti; ſatis hinc liquere puto, qua mente in libello ſuo ſcripſerit: *Regnum cœlorum etiam in Veteri Teſtamento promiſſum.*
[d] Pag. 274. Hieronymus lib. 1. Dial. contra Pelagianos [d] *Addis præterea regnum cœlorum etiam in Teſtamento Veteri repromitti: poniſque teſtimonia de apochryphis, cum perſpicuum ſit regnum cœlorum* PRIMVM *in Evangelio prædicari per Iohannem Baptiſtam, & Dominum ſalvatorem & Apoſtolos.* Exinde hoc probat ex Matt. III. 2. & IV. 17. & 23. & X. 7. Poſtea adjungit: *Tu autem nos Manichæos vocas, cum legi Evangelium præferentes, in illa vmbram, in hoc veritatem eſſe dicamus: & non intelligis ſtultitiam tuam impudentia copulatam. Aliud eſt damnare legem, quod Manichæus facit: aliud legi præferre Euangelium, quæ Apoſtolica doctrina eſt.* Cumque paucis vtriuſque Teſt. diſcrimen indicaſſet: *Hoc poſuimus*, inquit, *vt egregij præceptoris doctrina monſtraretur.* Cæterum cum in Concilio Dioſpolitano obiectũ eſſet Pelagio, quod dixiſſet, etiam in Vet. Teſtamento promiſſum fuiſſe regnum cœlorum: hoc ſe pacto defendit: *Ego vero Scripturarum auctoritatem ſequutus dixi, quoniam in Propheta Daniele ſcriptum eſt, Et accipient ſancti regnum altiſſimi.* Eo audito Synodus reſpondit: *Neque hoc alienum eſt à fide Eccleſiaſtica.* Non fruſtra tamen hoc Pelagio objectum fuiſſe cenſet Auguſtinus, cujus hæc verba cap. v. de geſtis Plæſtinis: *Nunquid nam ergo fratres noſtros, vt etiam hoc inter cætera obijcerent, ſine cauſa verba iſta monerunt? Non vtique; ſed Veteris Teſtamenti nomen duobus modis dici ſolet. Vno modo ſecundum divinarum ſcripturarum authoritatem; altero ſecundum loquendi vulgatiſſimam conſuetudinem.* Poſt illa docet fratribus dici Teſtamentum vetus, quod in monte Sinai pepigit Deus cum populo carnali, & promiſſiones terrenas habet: Nouum vocari, quod

per

per Evangelium eſt prædicatum, ac promiſſiones habet ſpirituales. Mox agnoſcit, etſi Teſtamentum Vetus apertè promittat terrena, tamen ſymbolice promittere cœleſtia. 'Atque idcirco (verbis ipſius vtar) ETIAM *illo tempore* 'PER DEI GRATIAM *intelligentes* NOVI TESTAMENTI HÆREDES IN OCCVLTO DEI CONSILIO 'DEPVTATI SVNT: Quod & alibi non ſemel docet. Poſt longam vero diſſertationem de duplici iſtac Veteris Teſt. notione, ita tandem concludit: 'Non eſſe hoc alienum à 'fide Catholica, merito judicatum eſt non ſecundum illam 'diſtinctionem, qua in monte Sanai promiſſa terrena ad V. 'T. propriè pertinere monſtrantur. Nec tamen improbè 'ſecundum hanc loquendi conſuetudinem, qua vniverſæ 'ſcripturæ canonicæ ante incarnationem Domini mini-'ſtrante Veteris Teſtamenti appellatione cenſetur. Quibus ſignificat, metuiſſe fratres, ne cũ multi terrenæ tantum fælicitatis cauſa obtemperarint legi, eos quoque Pelagius cœlorum parte dignaretur: cæterum minime eos dubitaſſe, quin quicunque ante Chriſti adventum juſti & fideles vixiſſent, regni cœleſtis participes forent. Sed hæc quamvis vera ſunt, tamen [illegible], ſi vera eſt conjectura noſtra. Nam planè putamus, cum Pelagius docuit, *regnum cœlorum etiam in Veteri Teſt. fuiſſe promiſſum*, idem voluiſſe ac Cæleſtius, cum dixit: *legem ſic mittere ad regnum quemadmodum Evangelium.* Nec obſtat, quod Pelagius, Auguſtino teſte, hoc Cœleſtij dogma percuſſerit anathemate. Nam ſubdolè [illegible] ſtatuit in ſimilitudinis particula. Nempe Pelagij ſententia erat: legem ÆQVE mittere ad regnum, attamen non SICVT Evangelium mittere ad regnum: eo quod Evangelij tempore ſalvemur Chriſti doctrina & exemplo. Nec quod ancipiti voce Catholicos ſic ludificabatur, mirum in Pelagio videri debet, quando in eadẽ Synodo ſimilẽ frauſus eſt fraudem, cũ anathematizavit, qui dicerent, peccatum primi hominis poſteris non nocuiſſe; vel infantes tales nunc naſci, qualis Adam fuit ante lapſum. Nam cum vtrumque iſtorum animoſe poſtea defenderet,

a De geſt. Pelag. cap. 11. & 35.

docuit suos, se idcirco illa damnasse, quia peccatum primi hominis nocuit posteris exemplo, non propagatione. Item quia infantes, etsi non reneantur reatu primi peccati, tamen cum destituantur vsu liberi arbitrij, & præcepti capaces non sint, dispari conditione nascuntur, quam Adam conditus fuit. Vide sis August. lib. de pecc. orig. cap. xv.

ANTITHESIS III.

Ex Catholicorum verò sententia isti qui sub naturæ lege vixerunt, non per legem salvantur, sed per gratiã Christi: quæ consistit in remissione peccatorum propter sanguinem Christi, & virtute Spiritus Sancti adiuvante ne peccemus. Gentiles autem, & quotquot Dei Spiritu destituuntur, hi, si examinentur iuxta legem perfectionis istius, quæ in scripturis promissionem habet vitæ æternæ; nec veras virtutes habent, nec quod boni faciunt, faciunt bene.

Iusti, qui ante incarnationem Christi vixerunt, eodem Spiritu regebantur, quo Sancti Novi Testamenti. Augustinus contra duas Pelag. epistolas lib. III. cap. IV. *Quis Catholicus dicat, quod nos dicere iactitant Pelagiani, Spiritum Sanctum adiutorem in Veteri Testamento non fuisse?* Et mox: *An vero illum ad Testamentum Nouum negabimus pertinere, qui dicit* [a], *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis? Aut illum, qui dicit* [b], *Posuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos, & immisit in os meum canticum nouum, hymnum Deo nostro?* Et post pauca. *Siue igitur Abraham, siue ante illum iusti, siue post eum vsque ad ipsum Mosen, siue cæteri Prophetæ post eum, & sancti homines Dei vsque ad Iohannem Baptistam, filii sunt promissionis & gratiæ so-*

[a] Psalm. 50.

[b] Psalm. 39.

tia secundum Isaac filium non ex lege sed ex promissione hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Absit enim vt Noe iustum, & prioris temporis iustos, & quicunque ab illo vsque ad Abraham iusti esse potuerunt, vel conspicui vel occulti, negemus ad superuam Hierusalem, quæ mater nostra est, pertinere. Et post aliquammulta: *Tempore igitur Veteris Testamenti Spiritum Sanctum in eis, qui etiam tunc secundum Isaac* [a] *promissionis filii erant, non solum adiutorem, quod isti (Pelagiani) suo dogmati sufficere existimant, verum etiam largitorem dicimus fuisse virtutis.* Idem lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. XI. *Regnum mortis sola in* QVOLIBET HOMINE *gratia destruit saluatoris, quæ operata est etiam in* ANTIQVIS SANCTIS, QVICVNQVE *antequam in carne Christus veniret ad eius tamen adiuuantem gratiam, non ad legis literam, quæ iubere tantum, non adiuuare poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in Vet. Testamento pro temporum dispensatione iustissima, quod nunc reuelatur in Novo.* Nec existimandum non similiter sapuisse ante Pelagium exortum. Nam in prolixo opere octoginta trium quæstionum (quod ante episcopatum scripsisse autor ipse est lib. 1. Retract. cap. XXVI.) hoc ipsum quæst. LXII. comprobat partim Davidis testimonio Spiritus S. gratiam à Domino postulantis Ps. L. partim quod Elizabetha, Zacharias, Anna & Simeon Sp. Sanct. impleti, illa quę in Evangelio legimus, dixisse dicuntur: post quæ hæc subjungit: *Quomodo ipse Dominus se cum habebat vtiq; Spiritum in ipso homine, quẽ gerebat, quando, vt baptizaretur, venit ad Iohannem, & tamen, postquam baptizatus est, descendere in eum Spiritus Sanctus visus est in columba specie: sic intelligendum est, & ante manifestum & visibilem aduentum Spiritus Sancti* QVOSCVNQVE HOMINES SANCTOS EVM LATENTER HABERE. Quemadmodum vero eundem Spiritum habuisse dicebant, ita etiam docebant eadem fide justificatos, eiusdem salvatoris sanguine expiatos & salvatos. Aug. T. 7. de peccato originali c. XXVI.

[a] Rom. 9. Gal. 4.

[b] A gratia

'A gratia mediatoris iustos excludere conantur antiquos,
'tanquam Dei & illorum hominum non fuerit mediator
'homo Christus Iesus, quia nondum ex vtero virginis
'carne suscepta, homo nondum fuit, quando illi justi fue-
'runt. Quod si ita esset, nequaquam Apostolus diceret: Per
'hominem mors, & per hominem resurrectio mortuo-
1. Cor. 15. 'rum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in
'Christo omnes vivificantur, quandoquidem si illi antiqui
'iusti secundum illorum vaniloquia sibi sufficiente natura,
'nec mediatore homine Christo indiguerunt, per quem re-
'conciliarētur Deo, nec in eo vivificabuntur, ad cuius cor-
'pus & membra, secundum id, quod propter homines
'homo factus est, non pertinere monstrantur. *Idem*
'*lib. 1. contra duas Pelagianorum epistol. cap. XXI.*
'Quantælibet fuisse virtutis antiquos prædices iustos, non
'eos salvos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem
'peccatorum sanguinem fudit. *Et paulo post*: Hoc vos non
'vultis inimici gratiæ Christi, vt eâdem gratia Iesu
'Christi salvi credantur antiqui: sed distribuitis tempora
'secundum Pelagium, quasi hominibus, duorum superio-
'rum temporum, ante legem scilicet & in lege sanguis
1. Tim. 2. 'Christi non fuerit necessarius, evacuantes quod dictum
'est; Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum
'homo Christus Iesus. *Idem August. lib. II. post.*
a Pag. 401. '*contra Iulianum cap. CLXXXVII.* 'Agnoscimus hære-
'sin vestram. Definivit enim Pelagius, quod non ex fi-
'de incarnationis Christi antiqui vixerunt iusti, quia vide-
'licet nondum in carne venerat Christus; cum profecto
'id futurum non pronunciassent, nisi priores vtique cre-
'didissent. Sed in hanc absurditatem cecidistis, dum de-
'fenditis, esse potuisse per naturam legem atque iustiti-
b Pag. 409. 'am. Vtrumlibet autem si verum est, ergo Christus gra-
Gal. 2. 'tis mortuus est. *Et ibidem cap. CXCVIII* [b], Audes
Gal. 3. '(hoc) dicere, cum dicat Apostolus, Si per legem iusti-
'tia ergo Christus gratis mortuus est: cum dicat Apostolus,

'lus, quia in lege nemo juſtificatur. cum dicat Apoſtolus, Rom. 3.
'Lex ſubintravit vt abundaret delictum: cum dicat Apo- Gal. 3.
'ſtolus; Si data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, omninò
'ex lege eſſet juſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub
'peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur cre-
'dentibus. Vide & Auguſtinum lib. IV. contra duas Pe-
lag. epiſt. cap. V. imprimis lib. de Natura & gratia cap.
XLIV. & epiſt. LXXXIX. ad Hilarium. item Hypogno-
ſticon ſcriptorem, lib. III. vbi de fide differit antiquo-
rum. Quod ſi, ex catholicorum ſententia, ante Chriſti
adventum ſervabatur nemo obtemperando legi naturæ:
multo minus ijdem putarunt, Evangelij tempore per
eam ſaluari quemquam. Auguſtinus lib. de Natu. &
Grat. cap. II. 'Sed dico, *inquit*, Nunquid non audie-
'runt? In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines
'orbis terræ verba eorum. Sed antequam hoc incipe-
'ret fieri, antequam denique vſque ad fines totius orbis ter-
'ræ prædicatio ipſa perveniat, quoniam non deſunt adhuc
'vltimæ gentes, licet, vt perhibetur, pauciſſimæ, quibus
'hoc nondum fuerit, prædicatum, quid faciet humana na-
'tura, vel quid fecit, quæ vel ante non audivit hoc futu-
'rum, vel adhuc non conceperit factum, niſi credendo
'in Deum, qui fecit cœlum & terram, à quo & ſe factam
'naturaliter ſentit, & recte vivendo ejus impleat volun-
'tatem, nulla fide paſſionis Chriſti & reſurrectionis imbu-
'ta? quod ſi fieri potuit aut poteſt, hoc & ego dico, quod
'de lege dixit Apoſtolus: ergo Chriſtus gratis mortuus
'eſt. Si enim hoc ille dixit de lege, quam accepit gens
'vna Iudæorum, quanto juſtius dicitur de lege naturæ,
'quam accepit vniverſum genus humanum; Si per na-
'turam juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt: ſi au-
'tem non gratis mortuus eſt, ergo omnis humana natura
'iuſtificari & redimi ab ira Dei juſtiſſima, hoc eſt, vin-
'dicta nullo modo poteſt, niſi per fidem & ſacramentum
'ſanguinis Chriſti. *Et cap.* VII. Evacuatur crux Chri-
'ſti, ſi aliquo modo præter illius ſacramentum ad juſtitiam
'vitamque

c vitamque æternam perveniri posse dicatur. Sed neque si ad notitiam legis naturalis accederent sanctorum exempla, hæc sufficere vllis credebant ad iustificationem sui consequendam. August. lib. 11. post. comm. contra Iul. cap. CXLV a: *Antiquos sine gratia eius fuisse dicitis iustos,* a pag. 351. *eo quod non habuerint eius exemplum. Quid si ergo & post incarnationem Christi, nondum audito Evangelio, proposuerint sibi aliqui homines superiorum exempla iustorum, iusteque vixerint, quid agitis? vbi vos videtis? Itane vero isti virtutis præmia non merentur? Si ergo ex iustorum imitatione iustitiæ, Christus gratis mortuus est, quia fuerunt iusti & ante ipsum, quos imitari possent, qui iusti esse voluissent.* Nec tantum negabant Catholici posse vllũ salvari vel per se obtemperando legi naturæ, vel sanctos imitando; sed nec fateri volebant quæ sine fide Christi, lege naturæ fiant, ea ἔργα bona dici posse. Nimirum quia seu de bono honesto, sed de bono vtili loquamur, maxima vtrobique imperfectio conspiciatur. Quantumvis enim ad civilis vitæ societatem multum conducant, non tamen ijs remuneratio gratiæ spiritualis aut vitæ æternæ in scripturis promittitur, vti operibus pietatis: & licet honestatis partem habent, cum lege divina præcipiantur, tamen hactenus in vitio sunt, quatenus non explent conditiones omnes, quas Deus in verbo requirit. Non enim proficiscuntur ex fide per charitatem efficaci, ac vix vnquam, si modò vnquam, ad Dei gloriam referuntur. Nihil prodesse ad vitam æternam, etiam Iulianus fatebatur, qui hac parte, vti etiam alijs nonnullis Pelagij sententiam paulùm corrigebat. Indicant hoc illa August. contra Iulianum lib. IV. cap. 111. *Sed respondsurus es Iuliane, Quid nisi vana? Ego, inquis, sterliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona, quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam.* Et ibidem: *Certe saltem concedis opera infidelium, quæ tibi videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnumque perducere.* Nihilominus inter Iulianum & Catholicos magnum remanebat discrimen.

men. Nam fatebatur quidem ſola fidelium opera promiſſionem habere vitæ æternæ: interea tamen credebat tam fidelium opera eâdem ex radice promanare, veræque juſtitiæ nomen promereri. Vnde colligebant Catholici, eum ſentire poſſe aliquem juſtum eſſe ſine gratia Chriſti, nec gratiam Dei ad ſingulos pietatis actus requiri. Auguſt. lib. IV. contra Iul. cap. III. "Vnde & illi quos commemorare voluiſti, de quibus ait Apoſtolus[a]: Gentes legem non habentes ſibi ſunt lex, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, quid te adjuvent omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos à fide Chriſti, veram poſſe habere juſtitiam, eo quod iſti, teſte Apoſtolo, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt. Vbi quidem dogma veſtrum, quo eſtis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum qui tollit peccatum mundi, evidentius expreſſiſti, introducens hominum genus, quod placere Deo poſſit ſine Chriſti fide, lege naturæ. Hoc eſt vnde vos maxime Chriſtiana deteſtatur Eccleſia. Catholici contra, omnia beatitudine vera metientes, virtutes gentilium pro falſis habebant; atque eorum etiam quæ maximè prædicantur, in vitio eſſe dicebant; interdum quoque peccata appellabant: non quatenus materialiter congruunt legi divinæ, quo ſenſu bona & laude digna eſſe fatebantur: ſed ratione modi, quia non fiunt ex fide & charitate, aut propter deum. Auguſt. ibidem: "Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumq; perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines aliquid habere laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine vllo facta peccato; quod ad me attinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona. Voluntas quippe infidelis atq; impia non eſt bona. Sed hæc manifeſtiora fient ex diſputatione ſeparata, quam de VIRTVTIBVS GENTILIVM ſcripſimus & inſcripſimus. Nunc ſynodicam autoritatem allegare erimus contenti.

[a] Rom. 2.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Etiam Arausicana Synodus II. *maximam in operibus infidelium imperfectionem agnoscit, cum ea ex charitate Dei, aut propter Deum fieri negat.*

Can. XVII. *Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei charitas facit.* Et can. vlt. *Nullus operari* PROPTER DEVM *quod bonũ est, possit, nisi gratia eum & misericordia divina prævenerit.*

FINIS.

DISPVTATIONIS SECVNDÆ

de Pelagianiſmo, quæ eſt

DE

NECESSITATE GRATIÆ.

Pars tertia.

Hactenus oſtendimus, vt Pelagius omnes pietatis actus tribuerit viribus naturæ: deinceps demonſtrabimus, vt non eodem ſemper locutus ſit modo: & quid primum, quid deinde dixerit, & quouſq; gratiam tandem ſit confeſſus: quod alterum ex tribus caput erat, quæ de neceſſitate gratiæ in conſiderationem venire dixeramus.

THESIS I.

PElagius nec idem de gratia ſemper ſenſit, nec dixit. Primitus omnia naturæ tribuebat. Poſtea obiurgatus, quòd gratiam Dei non agnoſceret, eam quoque nominare cœpit: ſententiam tamen non mutavit. Nam per gratiam intellexit poſſibilitatem naturæ à Deo conditæ, hoc eſt rationalem voluntatem. Et cùm clarè oſtenderent Patres, ſcripturâ non de naturali gratia loqui, ſed ea, quæ excederet vires naturæ: quaſi ſingulari equo bigas jam

præferens,

præferens, cum naturali gratia pariter currere jussit supernaturalem; sed solam externam, quam in doctrina legis collocabat. Vt hanc opinionem suam facilius animis instillaret, sub laudatione liberi arbitrij & legis divinæ, eam plurimùm proponebat: illos qui contra sentirent, liberum negare arbitrium, & cum Manichæis sentire dicebat.

Rectè Hericus Benedictinus Antisiodorensis in vita S. Germani, quam carmine ante annos scripsit septingentos, eum esse Pelagij errorem ait.

Quod satis ad propriam possit conferre salutem
Arbitra libertas, etiamsi gratia desit.

Nam idem passim dicit Augustinus, Hieronymus, Prosper, alij. Nec obstat quod gratiam nominarit Pelagius: nam cum primùm solum negaret liberum arbitrium, postea quidem ad invidiam declinandam, gratiæ appellatione vti cœpit: sed per eam non aliud intellexit, quàm quod nos Deus creavit liberi arbitrij, inque eodem conservat. Critobulus apud Hieronymum lib. 1. dialogorum aduersus Pelagianos.

a Pag. 262. edit. Basil. 1553.

'Non tollitur Dei adiutorium, cùm creaturæ ex semel 'dati liberi arbitrij gratia conservantur. *Hinc Hieronymus*

b Pag. 293.

'*eiusdem operis lib.* II, [b] Liberi arbitrij potestate subnixus, 'despicit auxilium conditoris, & in sua voluntate securus

c Pag. 299.

'est. *Item lib.* III. *sic loquitur Critobulus* [c]: Non tollo Dei 'auxilium: quippe per cuius gratiam possumus omne quod 'possumus; sed vtrumque suis finibus terminamus, vt & 'Dei sit gratiæ, quod dedit liberi arbitrij potestatem, & 'nostræ voluntatis facere quid, vel non facere. *Idem docent*

d Apud August. epist. 95.

'*quinque Episcopi Africani epistola ad Innocentium* I. [d]. Sibi 'objectâ quæstione, quòd gratiam Dei negaret, ita respon-'dit, vt eam esse NON diceret NISI NATVRAM, in 'qua nos condidit Deus. *Item Augustinus cap.* x. *de Gestis* '*Palæstinis.* Quia in eo jam plurimos offenderat, quod

'adversus

'adverſus Dei gratiam loqueretur; apertiſsimè expreſsit, 'hanc ſe dicere Dei gratiam, quod poſsibilitatem non pec- 'candi natura noſtra cum conderetur accepit, quoniam con- 'dita eſt cum libero arbitrio. Ibidem hæc Pelagij verba cõmemorantur: *Dixi quidem proprio labore et Dei gratia, poſſe hominem eſſe ſine peccato: ſed quam dicam gratiam optimè noſtis, & legendo recolere poteſtis, ſic* (leg. ſit) *quod eain quo creati ſumus à Deo cum libero arbitrio.* Nempe intellexit gratiam creantem; vt eam vocat Bernardus lib. de Grat. & lib. arbit. *Velle*, inquit, *ſimpliciter ipſum eſt, quod vel proficit, vel deficit. Porrò ipſum ut eſſet, creans gratia fecit. Vt proficiat ſalvans gratia facit.* Cùm autem animadverteret Pelagius, ſic quoq; offendi animos piorum, eo quòd gratiam omnem in natura conſtitueret: nec commode reſpondere poſſet tot ſcripturarum locis, quibus gratia opponitur naturæ: etiam ipſe ſupernaturalem gratiam ſociavit naturali: ſed illam tantum, quæ in hac mentium noſtrarum caligine indicaret, quid facere debeamus. Sunt enim Cœleſtij ipſius verba definit. cap. III. *Gratiam Dei & adiutorium non ad ſingulos actus dari, ſed in libero arbitrio eſſe, vel in lege ac doctrina.* Quæ verba Pelagio objecta fuere in Concilio Palæſtino, vbi & damnare ea coactus eſt, ne damnaretur ipſe. Vt cognoſcimus ex Alipij & Auguſtini Epiſtol. ad Paulinum, & Auguſtini libro de Geſtis Palæſtinis cap. XIV. Etiam hanc Pelagianorum ſententiam eſse, dicit Hieronymus ad Cteſiphontem [e] vbi ſic ſcribit: *Ita Dei gratiam ponunt, vt non per ſingula opera eius nitamur & regamur auxilio, ſed ad liberum referunt arbitrium, & ad præcepta legis, ponentes illud Iſaiæ: Legem enim Deus in adiutorium poſuit, ut in eo Deo referenda ſint gratiæ, quod tales nos condiderit, qui noſtro arbitrio poſſimus & eligere bona & vitare mala: & non intelligunt iſta dicentes, quod per os eorum intolerabilem blaſphemiam diabolus ſibilet.* Oroſius Apol. de arbitrij libertate [f]: *Mea ſemper hac eſt fidelis atq; indubitata ſententia, Deum adiutorium ſuum non*

[e] Pag. 253.

[f] Pag. 723.

solum in corpore suo, quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratiæ suæ dona largitur; verumetiam universis in hoc mundo gentibus propter longanimem sui aternamq; clementiam subministrare, non ut tu asseris cum discipulo tuo Cœlestio (cui iam apud Africanam Synodum illa impiorum dogmatum natura, contusa est) IN SOLO NATVRALI BONO ET IN LIBERO ARBITRIO *generaliter universis unam gratiam contributam, sed speciatim quotidie, per tempora, per dies, per momenta, per atomos & cunctis & singulis ministrare.* Idem apertè docet Augustinus lib. 1. de gratia Christi contra Pelag. & Cœlest. cap. 111. Item Hæresi LXXXVIII. *Illam gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis nostris præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura,* AD HOC TANTVM IPSO ADIVVANTE, VT DISCAMVS QVÆ FACERE ET SPERARE DEBEAMVS. Disertim ait solam requisisse gratiam doctrinæ: hoc est, vt Hieronymus dixit, legis præcepta. Per quæ tamen verba etiam intelligimus adhortationes, minas, similiaque. Nam, vt Augustinus ait cap. x. lib. de gratia contra Pelag. & Cœlest. *Ad doctrinam pertinet, etiam quod sapientia revelatur: ad doctrinam pertinet, cùm suadetur omne, quod bonum est. Et si inter docere & suadere vel potiùs exhortari, distare aliquid videtur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuscunque sermonibus vel literis continetur. Nam & Sacræ Scripturæ docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio.* Vbi duplicem doctrinæ modum adfert, vnum è libris per lectionem, alterum è sermone per hominis operationem. Vterque συνεδρικῶς. Ab Augustino intelligi solet, cùm doctrinam forinsecus sonantem opponit doctrinæ internæ & occultæ: quod facit cap. XXIV. eiusdem libri: "Legant, *inquit*, & intelligant, intueantur, & fateantur, non lege atque doctrinâ insonante "forinsecus, sed internâ atque occultâ mirabili atque ineffabili

‘ fabili poteſtate operari Deum, non ſolùm veras revelatio-
‘ nes, ſed etiam bonas voluntates. *Et epiſt.* CXLIII. *ad A-*
‘ *naſtaſium*: Nimium arrogant humanæ voluntati, quam le-
‘ ge datâ putant ad eam implendam ſibi poſſe ſufficere, nul-
‘ la ſuper doctrinam legis gratiâ ſanctę inſpirationis adiutâ.
Hunc errorem ſuum vt plauſibilius tuerentur, eum ſub lau-
datione legis, & liberi arbitrij proponebant. De lege ſunt
illa Iuliani lib. II. comment. in Cantica: “ Aſſerebat nul-
‘ lum fere ad iuſtitiam, quid dico ratione, ſed ne ſacræ qui-
‘ dem legis inſtitutione perduci. *Citat Beda præfat. ſeu lib.*
‘ 1. *in Cantica. Nempe, ut Auguſtinus lib.* II. *contra duas*
‘ *Pelagianorum epiſt. ca*: II. *ait*: In laude legis dicunt, ve-
‘ terem legem ſecundùm Apoſtolum juſtam & ſanctam, &
‘ bonam cuſtodientibus mandata ſua, ac per fidem iuſtè vi-
‘ ventibus, ſicut Prophetis & Patriarchis omnibuſque ſan-
‘ ctis vitam potuiſſe conferre perpetuam. *De libero arbitrio*
‘ *ſic ibidem Auguſtinus*: De laude liberi arbitrij dicunt, li-
‘ berum arbitrium non perijſſe, cùm loquatur Dominus per
‘ Prophetam: *Si* volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt
‘ terræ edetis: ſi nolueritis, & non audiveritis, gladius vos
‘ comedet. Ac per hoc & gratiam vniuſcuiuſque bonum
‘ propoſitum adjuvare, non tamen reluctanti ſtudium vir-
‘ tutis immittere, quia perſonarum acceptio non eſt apud
‘ Deum. *Et Hieronymus epiſtola ad Cteſiphontem unum diſ-*
cipulorum Pelagii, imò iam magiſtrum & totius ductorem
‘ *exercitus, ſic Philoſophatum ait* [g]: *Si* nihil ago abſque Dei
‘ auxilio & per ſingula opera, eius eſt omne quod geſſero:
‘ ergo non ego qui laboro, ſed Dei in me coronabitur auxi-
‘ lium, fruſtraque dedit arbitrij poteſtatem, quam implere
‘ non poſſum, niſi ipſe me ſemper adjuverit. Deſtruitur
‘ enim voluntas, quæ alterius ope indiget. *Sed* liberum
‘ dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit, niſi
‘ fecero quod voluero. Ac per hoc, aut vtor ſemel po-
‘ teſtate quæ mihi data eſt, vt liberum ſervetur arbitrium:
‘ aut ſi alterius ope indigeo, libertas arbitrij in me de-
ſtruetur. Cœleſtium autem ab Hieronymo deſigari pla-

g Pag. 253.

num eſt. Hinc illa Iuliani querela apud Auguſtinum[h]. *Si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum eſſe naſcentium conditorem dixerit, Cæleſtinus & Pelagianus vocatur.* Sed & Pelagius, vt ex Auguſtino conſtat, quatuor pro libero arbitrio libros ſcripſit, quaſi hoc à Catholicis negaretur. Eoſdem hoc nomine Manichaicam amplecti doctrinam calumniabatur. Quam cramben nec in vltimis adverſus Auguſtinum libris reponere dubitavit Iulianus. Sic enim loquitur apud Auguſtinum lib. 1. contra poſter. reſponſ. cap. LXXXIII.[i] *Aut dic nobiſcum liberum eſſe arbitrium, aut ſicut in his libris, quos nunc per Alipium ad Auguſtinum miſiſti, dic captivum eſſe arbitrium, & deſine te negare Manichæum.* Et cap. CIV.[k] *Liberum arbitrium in natura hominis perſeverat, quod vt tu cum Manichæis negas, ita nos cum Apoſtolis & omnibus Catholicis confitemur.*

h Lib. 1. contra ſecundam Iuliani reſponſ. cap. 71. p. 110.

i Pag. 123.

k Pag. 158.

ANTITHESIS I.

Catholicorum contra iudicium fuit, non ſufficere arbitrij libertatem & doctrinam legis: ſed divinam inſuper requiri gratiam: neque gratia iſta liberum tolli arbitrium, ſed perfici: neque doctrinam hanc eſſe Manichaicam, ſed tutiſſimam inſiſtere viam inter duo præcipitia, Manichæorum vnum, Pelagianorum alterum.

Gratiæ neceſſitatem ad ſalutem clarè prædicat Hieronymus ‘ *lib.* 1.[l] *Dial. adverſus Pelagium*: Sic liberum homini ſer- ‘vamus arbitrium, vt Dei per ſingula adiutorium non ne- ‘gemus, *Et lib.* 11,[m] Ex quo intelligimus, non noſtræ ſolum ‘eſſe poteſtatis facere quod velimus, ſed & Dei clementiæ, ‘ſi noſtram adiuvet voluntatem. *Item:*[n] Non liberi arbi- ‘trij poteſtate, ſed Dei clementiâ conſervamur. *Et lib.* ‘111.[o] Totus ſermo ſanctorũ ad Deũ oratio eſt: tota oratio

l Pag. 262. edit. Baſil. 1553.
m Pag. 285.
n Pag. 285.
o Pag. 302.

‘&

& deprecatio extorquet clementiam creatoris, vt qui noſtris viribus & ſtudio ſalvari non poſſumus, illius miſericordia conſeruemur. Auguſtinus epiſt. XLVII. ad Valentinum & fratres: *In fide ſanâ Catholicâ perſeuerent, quæ neque liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in bonam: neque tantum ei tribuit, vt ſine gratia Dei valeat aliquid, ſive vt in bono perſeveranter proficiat, ſive vt ad bonum ſempiternum perveniat, vbi iam non timeat ne deficiat.* Et lib. de gratia Chriſti contra Pelag. cap. XIV. *Quis non videat & venire quenquam* (ad Chriſtum) *& non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum, ſi non venit: non autem poteſt niſi adiutum eſſe, ſi venit. Et ſic adiutum, vt non ſolum quid faciendum ſit, ſciat; ſed quod ſcierit, etiam faciat.* Similia paſſim eopſe libro habes, & libris contra duas Pelagianorum epiſtolas, atque alibi. Etiam ſcriptor Hypognoſticon, lib. III. [p] cùm liberum arbitrium jumento; gratiam, qua liberum arbitrium dirigitur & gubernatur, ſeſſori, multis comparâſſet: ſic tandem concludit: *Itaque nec gratia ſine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam: nec liberum arbitrium ſine gratia.* Proſper ad Demetriadem. [q] *Videant cuius ſe haberi filios velint, qui definierint* OMNES HOMINES PROPRIA VOLVNTATE REGI; * *cum idem Apoſtolus proteſtetur: Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt eius.* Gelaſius quoque epiſtola VII. quæ eſt ad Epiſcopos Piceni: *Dicunt* (Pelagiani) *quod homo per liberum arbitrium, quod corrupit, fœdavit, ac perdidit, bono ſuffragante naturæ beatus efficiatur.* Quam poſtea ſententiam refellens, inter alia hoc vtitur argumento, quod neque in ſtatu innocentiæ tanta ejus fuerit perfectio. *Ecce,* inquit, SINE DIVINO SVFFRAGIO, *quod, in illa beatitudine* (paradiſi) *poſitus, nunquam legitur expetiſſe, non ſolum homini naturale bonum prodeſſe non potuit: ſed cum hoc ſolo confidit, atque ad eius non revertitur largitorem, & beatitudinem potius amiſit, et malorum omnium ſumpſit exordium.*

[p] Vltra medium.

[q] F. 354. edit. Duac. 1577.

* Verba ſunt Pelagij epiſt. ad Demetriadem, quæ & reprehendit Hieronymus lib. ad verſus Pelag.

Atque ex his satis liquet, sensisse patres, liberum arbitrium & gratiam ita conspirare, vt per hanc illud perficiatur, non verò destruatur; quæ Pelagianorum calumnia erat, & à gratiæ patronis passim refellitur. Hieronymus ad Ctesiphontem.[e] "Quod autem sursum deorsum jactitant, libe-
[e] Pag. 254. 'rum à nobis arbitrium destrui, audiant è contrario, eos ar-
'bitrij destruere libertatem, qui malè eo abutuntur adver-
'sus beneficium largitoris. Quis destruit arbitrium? ille
'qui semper Deo agit gratias: & quodcunque in suo rivulo
'fluit ad fontem refert? an qui dicit: Recede à me, quia
'mundus sum, non habeo te necessarium: dedisti enim mi-
'hi semel arbitrij libertatem, vt faciam quod voluero: quid
'rursum te ingeris, vt nihil possim facere, nisi tu in me tua
[f] Pag. 254. 'dona compleveris? *Idem ibidem* 'Iuiuriam tibi fieri putas,
'& destrui arbitrij libertatem, si ad Deum semper autorem
'recurras, si ex illius pendeas voluntate: & dicas, Oculi mei
'semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pe-
'des meos. Vnde & audis lingua proferre temeraria, vnum-
'quemque arbitrio suo regi. Si arbitrio suo regitur, vbi est
'auxilium Dei? Si Christo rectore non indiget, quomo-
'do scribit Hieremias, Non est in homine via ejus & à
[g] Pag. 256. 'Domino gressus hominis diriguntur? *Et aliquanto post.*
'"Frustra blasphemas & ignorantium auribus ingeris, nos
'liberum arbitrium condemnare. DAMNETVR ILLE
'QVI DAMNAT. *Et T. 7. contra duas epist. Pelag. lib.* IV.
'*c.* IX. Nunquid (S. *Cyprianus*) tam memorabilis Eccle-
'arum in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium
'negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit, quod re-
'ctè vivimus? Nunquid sub nomine gratiæ fatum asserit,
'quamvis dicat in nullo gloriandum, quando nostrum ni-
'hil sit? *Item lib. de Spiritu & litera ca:* XXX. Liberum er-
'go arbitrium evacuamus per gratiam? Absit, sed magis
'liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem,
'sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed sta-
'tuitur. Neque enim lex impletur, nisi libero arbitrio: sed
'per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ

contra

'contra peccatum, per gratiam sanatio animæ à vitio pec-
'cati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum ar-
'bitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis
'operatio, *Prosper ad Demetriadem:* " Quis fine auxilio [a] F. 354. edit. Duac. A. 1577.
'gratiæ fructum potest adferre justitiæ? aut quis audet di-
'cere, se à Christo non dividi, qui Christum in se diffitetur
'operari? An forte verendum est, ne liberum tollere videa-
'mur arbitrium, cum omnia, per quæ propitiatur Deus,
'ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse
'consequens veritatis ostenditur. Operante enim Spiritu
'Dei juvatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, vt
'voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria,
'seductionibus circumsepta, difficultatibus impe-
'dita, non remaneat in languoribus suis: sed per opera
'misericordis medici curata revalescat, & gaudeat se non in-
'terrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam.
Ad laudationem legis quid Catholici responderint, ostendit Beda præfat. seu lib. 1. in Cant. Cum enim hæc Iuliani verba citâsset. 'Asserit nullum ferè ad justitiam, quid dico ratione,
'sed ne sacræ quidem legis institutione perduci: *ad hoc re-*
'*spondet Beda:* Quin imò fatemur & ratione & doctrina
'sanctæ legis, ad justitiam nos, auxiliante Domino perduci:
'absque gratia verò illius nec per naturalis subsidia ratio-
'nis, nec per divinæ legis scita, nos posse justificari, Apo-
'stolo teste, * Quia litera occîdit, spiritus autem vivificat. * 2. Cor. 3.
'Id est litera præcipiens occîdit, si non adsit spiritus, qui
'præcepta literæ donet impleri. Et spiritus vivificat,
'donando vt perfici litera possit. Idem docuerat Augu-
stinus lib. de gratia Christi cap. xx. & xxv. epist. xcv. ad Innocentium Papam & lib. II. contra adversar. Legis & Prophetarum c. VII. & contra duas epist. Pelag. lib. III. cap. IV. Objicientibus verò Pelagianis, doctrinâ hac de spiritus necessitate Manichæismum induci, ostendit Augustinus passim, Catholicos ingredi medios inter Manichæos & Pelagianos. Imprimis hoc facit cap. V. & VI. lib. IV. contra duas Pelagianorum epistolas. Breviter autem

cap. 111. his verbis: "Sic Legem per Mosen sanctam & 'justam & bonam à Deo sancto & justo & bono datam esse 'defendit (*Catholicus,*) quòd contra Apostolum negat Ma- 'nichæus, vt eam dicat & peccatum ostendere, non tamen 'tollere, & justitiam jubere, non tamen dare; quod rur- 'sus contra Apostolum negat Pelagius. Sic asserit (*Catho- 'licus*) liberum arbitrium, ut non ex naturâ nescio quâ 'semper mala, quæ nulla est, sed ex ipso arbitrio cœpisse 'dicat & angeli & hominis malum; quod evertit heresin 'Manichæam: nec ideo tamen posse captivam voluntatem, 'nisi Dei gratiâ, respirare in salubrem libertatem; quod e- 'vertit hæresin Pelagianam. *Similiaque Hieronymus lib.* 1. '*dialog adversus Pelag.* Breviter calumniatoribus respon- 'demus, Manichæorum esse hominum damnare naturam '& liberum auferre arbitrium: rursumque hoc hominem 'dicere, quod Deus est. Et sic ingrediendum viâ regiâ, vt 'nec ad sinistram, nec ad dextram declinemus, appetitumq; 'propriæ voluntatis Dei semper credamus auxilio guber- 'nari.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ I.

Non sufficere sibi arbitrij libertatem, ne quidem legis doctrinâ adiutam, cum Romanorum Episcoporum, tum Conciliorum variorum iudicium fuit.

Verba eorum citabamus, cum tractaremus de gratiæ necessitate ad diligendum Deum, implendam legem, superandas tentationes, ac denique singulos actus bonos. Quæ nunc non repetam, ne rem actã agam, quod vetamur proverbio.

THESIS II.

Mox Pelagius trigam gratiarum fecit. Nam naturali & externæ gratiæ tertiam, qua peccata ignoscuntur, tanquam equum [illegible] *ac funalem, adiunxit. Non tamen hanc omnibus necessariam putabat, quia non omnes delinquerent, aut saltem absque delicto transigere hanc vitam*

vitam poſſent. Præterea eos qui deliquiſſent, naturæ viribus pœnitentiam agere, naturamque ſuam inſtaurare poſſe dicebat. Vnde liquet, ſic quoque excluſiſſe interiorem gratiam Spiritus Sancti.

Triplicem hanc gratiam ſtatuiſſe Pelagianos, docet clarè Auguſtinus lib. de geſtis Palæſtinis cap. xxxv. *Dicunt*, inquit, *vt non peccemus, impleamuſque iuſtitiam, poſſe ſufficere* NATVRAM HVMANAM, *quæ condita eſt cum libero arbitrio, eamque eſſe Dei gratiam, quia ſic conditi ſumus, vt hoc voluntate poſſimus, & quod* ADIVTORIVM LEGIS *mandatorum, ſuorum dedit, & quod ad ſe converſis* PECCATA PRÆTERITA IGNOSCIT: IN HIS SOLIS ESSE DEI GRATIAM DEPVTANDAM, NON IN ADIVTORIO NOSTRORVM ACTVVM SINGVLORVM. Idem Auguſtinus epiſt. xciv. ad Hilar. *Solum ad* DEI GRATIAM *pertinere contendunt, quod cum* LIBERO ARBITRIO *non peccandi poſſibilitate creati ſumus, &* DEI MANDATA, *quæ à nobis implerentur, accepimus. Cæterum ad eadem mandata ſervanda & implenda, nullo diuino adiutorio nos egere. Neceſſariam verò nobis eſſe* REMISSIONEM PECCATORVM, *quia ea, quæ à nobis in præteritum malefacta ſunt, infecta facere non valeamus: cavendis autem futuris vincendiſque peccatis, omnibuſque tentationibus virtute ſuperandis, ſine vllo deinceps adiutorio gratiæ Dei, naturali poſſibilitate humanam ſufficere voluntatem.*

ANTITHESIS II.

Patrum autem iudicium fuit, non tantùm gratiam requiri, quæ ignoſcat peccata, ſed etiam quæ adiuvet ad non peccandum.

[t] *Oroſius de arb. lib.* [u] Oratio Dominica vtrumque pe- [x] Pag. 756.
[t] tendum

‘tendum esse commonet: & vt dimitantur nobis debita
‘nostra, & vt non inducamur in tentationem. Illud, vt
‘præterita expientur; hoc, vt futura vitentur. Quod
‘licet non fiat, nisi voluntas adsit: tamen ut fiat, voluntas
‘sola non sufficit. Ideo pro hac re nec superflua, nec im-
‘pudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius,
‘quàm orare vt facias, quod in potestate habeas? *Augu-*
) Pag. 450. ‘*stinus lib. II. contra poster. Iul. resp.*) Tu (*Iuliane*) vestro
‘more, qui de vestro descendit errore, non agnoscis grati-
‘am, nisi in dimissione peccatorum, vt iam de cætero per
‘liberum arbitrium ipse homo seipsum fabricet justum.
Matth. 6. ‘Sed non hoc dicit Ecclesia, quæ clamat tota, quod didicit
2. Cor. 13. ‘à magistro bono. Ne nos inferas in tentationem. Non hoc
Luc. 22. ‘dicit, qui dicit: Oramus autem ad Dominum, ne quid fa-
‘ciatis mali. Non hoc dicit, qui dicit, Rogaui pro te, Petre
‘ne deficiat fides tua. Isto enim modo gratia vt non pecce-
‘mus facit, non quæ peccauimus diluit. Vtroque enim
‘modo adjuvat gratia, & dimittendo quæ malè fecimus, &
‘opitulando, vt declinemus à malis & bona faciamus. *Eti-*
a Pag. 123. ‘*am alibi diluit passim eisdem in libris: vt lib.* I. a Vtroque
b Pag. 159. ‘modo liberat Christus, quia & iniquitatem ignoscendo
‘aufert, & inspirando tribuit charitatem. *Item* b. Vt non
‘obsit peccando necessitas, donat duobus modis, & præte-
c Pag. 288. ‘ritam dimittendo iniquitatem, & opitulando, ne intre-
‘mus in tentationem. *Et lib.* II. c Ille de quo dictum est,
‘Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Tollit autem &
‘dimittendo quæ facta sunt (vbi & originale comprehendi-
‘tur) & adiuvando ne fiant, & perducendo ad vitam, vbi
‘fieri omnino non possint. *T.* 2. *epist.* CVI. *ad Paulinum,*
‘*prope initium*: Gratia Dei per Iesum Christum à morte
‘primi hominis ad vitam secundi hominis transfert, non
‘solùm peccata delendo, verùmetiam ad non peccandum
‘adjuvando. *Beda Presbyter præfat. seu lib.* I. *in Cantica:*
‘Quod (*Iulianus*) Christianorum naturam meliùs dicit in-
‘stauratam esse per Christum, & eos divinæ gratiæ iuvari
‘auxilio: si de his solummodo, quæ in remissione peccato-

rum

'rum per baptiſma nobis donata ſunt, vult intelligi, hæreticum eſt: ſi autem & de quotidiana eius gratia, qua nos in mente & corpore inſtaurare, & iuvare non ceſſat, Catholicum eſt.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ II.

Gratiam Dei non ſolum peccata dimittere, ſed etiam adiuvare, ne committantur: ſtatuit Synodus Carthaginenſis Can. III.

Verba Canonis ſunt: *Item placuit, vt quicunq; dixerit, gratiam Dei, in qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non etiam adiutorium, vt non committantur, anathema ſit.*

THESIS III.

Exinde etiam ex triga gratiarum quadrigam fecit Pelagius: nempe ſociando tribus illis gratiam Chriſti: ſed quanto aliter de ea quam Catholici ſenſerit, præter illa, quæ poſtmodo dicemus, argumento illud erit, quod hanc conſtituebat in ſolâ doctrina & exemplo Chriſti.

Docebat Pelagius hanc eſſe gratiam Chriſti, quod quemadmodum Adamus primus obfuit nobis exemplo malo; ita Chriſtus, Adamus ſecundus, profuit, nobis exemplo bono. Vnde Auguſt. lib de gratia Chriſti contra Pelagium & Cœleſt. cap. 11. *Solent* (Pelagiani) *dicere nobis in ea Chriſtum ad non peccandum præbuiſſe adiutorium, quia inſte ipſe vivendo, iuſteq; docendo reliquit exemplum.* Et cap. XI. *Gratiam Chriſti conſtituit* (Pelagius) *non in virtutis eius auxilio, ſed imitationis exemplo.*

ANTITHESIS III.

Catholici verò dicebant gratiam Salvatoris noſtri non

in eo solum consistere, quod doctrina & exemplo eius ad hoc adiuvemur, ne peccemus: sed etiam quod nobis Spiritum Sanctum donet, qui intellectum illuminet, & voluntatis vires conferat ad non peccandum.

Augustinus lib. 11. contra poster. resp. Iuliani cap. CXLV [c] *Hoc est* OCCVLTVM ET HORRENDVM VIRVS *haeresis vestrae, vt velitis gratiam Christi in exemplo eius esse, non in dono eius, dicentes, quia per eius imitationem fiunt iusti, non per subministrationem Spiritus Sancti.*

c Pag. 550.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ III.

Non sufficere Christi doctrinam vel exemplum, sed necessariam esse inspirationem Spiritus S. statutum fuit Carthaginensis Synodi Can. V.

Verba ea Carthaginensis, sive, vt vulgo appellatur, Milevitanae Synodi ~~Canon~~ proximâ adducemus.

THESIS IV.

Post haec Pelagius fateri vtcunque coepit virtutis divinae auxilium intus per Spiritum S. in homine operantis. Sed illud in sola illuminatione intellectus collocabat: non item fatebatur voluntati gratiam praeberi, vel actualem, quae eam adiuvet, vel habitualem, qua homo sit castus, temperans, pius, sanctus.

Non defuere, qui Pelagium putarent exteriorem solum gratiam confessum esse, idque propter ea, quae superiùs citavimus ex Augustino de haresi LXXXVIII. Sed disputando tandem eo processisse, vt interiorem quoque gratiam fateri cogeretur, clarè docent haec Pelagij verba: *Hic nos* IMPERITISSIMI HOMINVM *putant iniuriam diuinae gratiae facere, quia dicimus eam sine voluntate*

voluntate noſtra nequaquam in nobis perficere ſanctitatem, quaſi Deus gratiæ ſuæ aliquid imperauerit, & non illis, quibus etiam GRATIÆ SVÆ AVXILIVM SVBMINISTRAT, *ut quod per liberum hominis facere inbentur arbitrium, facilius poſſint implere per gratiam.* Et explicaturus Pelagius, quam gratiam intelligat, hæc ſubiungit: *Quam nos* NON, *ut tu putas,* IN LEGE TANTVM, SED ET IN DEI ESSE ADIVTORIO *confitemur.* Quale vero ſignificet adiutorium deinceps addit. *ADIVVAT nos Deus* PER *doctrinam &* REVELATIONEM *ſuam,* DVM CORDIS NOSTRI OCVLOS APERIT. *dum nobis, ne præſentibus occupemur, futura demonſtrat: dum diaboli pandit inſidias: dum nos multiformi* ET INEFFABILI DONO GRATIÆ COELESTIS ILLVMINAT. Deniq; ſic concludit: *Qui hæc dicit gratiam tibi videtur negare? an & liberũ hominis arbitrium & Dei gratiã confitetur?* Hæc Pelagius citante Auguſt. lib. 1. de gratia Chriſti contra Pelagium & Cæl. cap. VII. Quæ clarè oſtendunt, eum adiutorii nomine non ἐνέργειαν intellexiſſe exteriorem verbi prædicationem aut lectionem, ſed quæ conjunctam haberet interiorem *Spiritus S.* per verbum illuminationem & ſuaſionem. Itaque & idem Pelagius, explicans illa Pauli verba, *Deus operatur in nobis velle & perficere, Operatur,* inquit, *in nobis velle quod bonum eſt, velle quod ſanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit: dum revelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem: dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, ſuadet omne quod bonum eſt.* Quæ Pelagij verba Auguſtinus citat. cap. ſeq. Falſò autem exprobrat Auguſtino, quòd negarit Deum ſuadere bonum, cùm non hoc inficias iverit, ſed dixerit, non ſolum ſuadere & moraliter operari in nobis, verumetiam vires conferre, vt quod ſuadet impleamus. Idem Auguſt. lib. de ſpiritu & litera cap. 11.

Aiunt

Aiunt ideo ſine ope divina non fieri, quia & hominem Deus creavit cum libero voluntatis arbitrio, & dando præcepta, ipſe docet, quemadmodum homini ſit viuendum, & IN EO vtique ADIVVAT, QVOD DOCENDO AVFERT IGNORANTIAM, ut ſciat homo in operibus ſuis, quid evitare & quid appetere debeat, quo per liberum arbitrium naturaliter inſitum viam demonſtratam ingrediens, continenter & iuſtè & piè viuendo, ad beatam æternamq; vitam peruenire mereatur. Sed quid multis opus? quando Auguſtinus cap. XLI. eiuſdem lib. clarè agnoſcit ex Pelagij ſententia *nobis doctrinam ETIAM DIVINA REVELATIONE APERIRI*: & poſtea quoque eopſe cap. ait: *Ipſum verò auxilium, quo poſſibilitatem naturalem perhibet adiuvari, in lege conſtituit atq; doctrina, quam nobis fatetur ETIAM SANCTO SPIRITV REVELARI, propter quod & adorandum eſſe concedit.* Sententia enim eſt: Homo quidam vel angelus exterius operando hominem docet, & voluntatem eius inſtruit: at Spiritus S. hoc peculiare habet, quod interius in animos hominum influat; cumque id creatura nulla poſſit, fatetur Pelagius hinc conſequi, eum eſſe verum Deum, eoque cum Patre & Filio invocari debere. Ex his ſatis liquet, Pelagium etiam agnoviſſe auxilium Spiritus Sancti internum: ſed illud collocaſſe in ſola revelatione myſteriorum fidei.

Non deſunt tamen viri eruditi, quibus videatur Pelagius etiam agnoviſſe auxilium ſupernaturale, per quod voluntas ſufficientes accipiat vires ad actus quoſvis ſalutares. Hoc inde probant, quia tria hæc diſtinguat POSSE, VELLE, AGERE, ac diſertim dicat, POSSE voluntatis divinitus adjuvari. Hæc enim ſunt ipſius verba lib. III. pro libero arbitrio: * "Nos ſic tria iſta diſtinguimus, & certum velut in ordinem digeſta partimur: primo loco poſſe ſtatuimus: ſecundo velle: tertio eſſe. Poſſe in natura, velle in arbitrio, eſſe in affectu locamus. Primum illud, id eſt poſſe ad Deum propriè pertinet, qui illud creaturæ ſuæ contulit: duo verò reliqua, hoc eſt velle

* Apud Auguſt. lib. 1. contra Pel. & Cœleſt. de grat. Chriſt. cap. 4.

'velle & eſſe, ad hominem referenda ſunt, quia de arbitrij
'fonte deſcendunt. Ergo in voluntate & opere bono laus
'hominis eſt, imò & hominis & Dei, qui ipſius voluntatis
'& operis poſſibilitatem dedit, IPSAM POSSIBI-
'LITATEM GRATIÆ SVÆ ADIVVAT
'SEMPER AVXILIO. Quod verò homo poteſt
'velle bonum atque perficere, ſolius Dei eſt. Poteſt itaq;
'illud vnum eſſe, etiamſi duo iſta non fuerint: iſta verò ſine
'illo eſſe non poſſunt. Itaque liberum mihi eſt, nec volun-
'tatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo
'poſſum non habere poſſibilitatem boni: ineſt mihi etiam
'ſi noluero, nec otium ſui aliquando in illo natura recipit.
'Quem nobis ſenſum exempla aliqua faciant clariorem.
'Quod poſſumus videre oculis, noſtrum non eſt; quod ve-
'rò bene aut malè videmus, hoc noſtrum eſt. Et, vt gene-
'raliter univerſa complectar, quod poſſumus omne bonum
'facere, dicere, cogitare, illius eſt, qui hoc poſſe donavit,
'qui hoc poſſe adiuvat. Quod verò benè vel agimus, vel
'loquimur, vel cogitamus, noſtrum eſt, quia hæc omnia
'vertere etiam in malum poſſumus. Vnde quod propter
'calumniam noſtram ſæpe repetendum eſt, cùm dicimus,
'hominem poſſe eſſe ſine peccato, & confeſsione poſsi-
'bilitatis acceptæ laudamus Deum, qui nobis hoc poſſe
'largitus eſt, nec eſt ibi vlla laudandi hominis occaſio, vbi
'ſolius Dei cauſa tractatur. Non enim de velle; nec de eſſe,
'ſed tantummodo de eo, quod poteſt eſſe, diſeritur. Ha-
ctenus Pelagius: vbi imprimis conſideranda hæc verba,
IPSAM *poſſibilitatem gratiæ ſuæ adiuvat ſemper auxilio.* Ad
quæ reſpiciens Auguſtin. lib. de gratia Chriſti contra
Pelag. & Cœleſt. cap. v. ait, *Venire poſſe in naturâ ponit
Pelagius, vel etiam* VT MODO DICERE COE-
PIT, *in gratia*. Quibus verbis non tantùm quid Pe-
lagius dicat, ſed eâdem non ſemper ita locutum docet.
Cæterum quiſquis attentè ſuperiora Pelagij verba cum
alijs ejuſdem *ſecundi* contulerit, facilè videbit, non
aliud Pelagium velle, quàm poſsibilitatem naturæ per
gratiam

gratiam Dei adjuvari, quando (vt ipse se Pelagius interpretatur[a].) *Futura ne præsentibus occupemur demonstrat, diaboli pandit insidias, ineffabili dono gratiæ nos cœlestis illuminat, terrenis cupiditatibus deditos, & mutorum more animantium tantummodo præsentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione accendit, revelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitat voluntatem, & suadet omne quod bonum est.* At nihil hic Pelagius dicit, quod non pertineat ad revelationem doctrinæ: melius sine dubio se purgaturus, nisi putasset, illustrato intellectu, voluntatem nullo indigere auxilio, sed vocationi divinæ posse respondere per seipsam præcisè. Similiter capere oportet verba Augustini lib. de gratia contra Pelag. & Cœl. cap. v. *Quandocunque legimus vel audimus, eum divinæ gratiæ adiutorium confiteri, ut à malo declinemus, bonumque faciamus, sive in lege atque doctrina, sive ubilibet constituat; sciamus quod loquitur, nec erremus aliter eum intelligendo quam sentit. Scire quippe debemus, quod nec* VOLVNTATEM NOSTRAM, NEC ACTIONEM *divino* ADIVVARI *credit auxilio, sed solum* POSSIBILITATEM VOLVNTATIS ATQVE OPERIS, *quam* SOLAM *in his tribus nos habere confirmat* EX DEO, TANQVAM HOC SIT INFIRMVM QVOD IPSE DEVS POSVIT IN NATVRA: *cætera vero duo, quæ nostra esse voluit, ita sint firma & fortia, & sibi sufficientia, ut nullo indigeant eius auxilio.* Voluit nempe Pelagius, voluntatem quidem esse indifferentem ad volendum bonum ac malum: quo respectu *venire ad Christum posse in natura ponebat*; Augustino teste: sed, vt idem ait, *postea in gratia etiam ponere cœpit*, quia actu bonum velle non possumus, nisi priùs cognoverimus bonum: eoque requiritur doctrina, vt possimus bonum velle. Præter hoc adiutorium possibilitatis, supernaturale nihil requirebat Pelagius. Contra Catholici statuebant, insuper opus esse, vt adiuvemur in volendo

[a] Apud August. lib. de grat. Christi cont. Pel. & Cæles. cap. 7. & 8.

lendo & operando bona. Hoc fieri aiebant per ſubminiſtrationem virtutis, charitatem in nobis operantis, quæ omnium eſt bonorum operum radix. Ne verò vlli hic amplius aqua hęreat, apertiſſima aliquot Auguſtini hac de re loca in medium afferemus. Sic igitur ille hæreſi LXXXVIII. *Dicunt ad hoc* TANTVM *adiuvare per ſuam legem atq; doctrinam, vt diſcamus, quæ facere & quæ ſperare debeamus. Nos autem ad hoc per donum Spiritus S. vt quæ didicerimus, eſſe facienda, faciamus. Ac per hoc divinitus nobis dari ſcientiam confitentur, qua ignorantia pellitur; charitatem autem dari negant, qua piè vivitur: vt ſcilicet cum ſit Dei donum ſcientia, quæ ſine charitate inflat: non ſit Dei donum ipſa charitas, quæ vt ſcientia non inflet, ædificat.* Idem lib. 1. de gratia Chriſti c. 11. ait Pelagium voluiſſe ſalvari nos *adiutos non aliqua ſubminiſtratione virtutis, ſed viribus propriæ voluntatis.* Et Epiſt. XCV. quæ eſt quinque Epiſcoporum ad Innocentium I. *Sive enim gratiam dixerit eſſe liberum arbitrium, ſive gratiam eſſe remiſſionem peccatorum, ſive gratiam eſſe legis præceptum:* NIHIL EORVM *dicit, quod per ſubminiſtrationem ſpiritus S. pertinet ad concupiſcentias tentationeſq; vincendas.* Auguſtinus & Alipius epiſt. ad Iulianum, matrem Demetriadis virginis, cui Pelagius ſuam de virginitate epiſtolam ſcripſerat: *Nec ſanè parvus eſt error illorum, qui putant ex nobis ipſis nos habere, ſi quid iuſtitiæ, continentiæ, pietatis, caſtitatis in nobis eſt; eo quod ita nos condiderit Deus, ut ultra, præter quod nobis revelet ſcientiam, nihil nos adiuvet, ut ea quæ facienda diſcendo novimus, etiam diligendo faciamus; naturam ſcilicet atq; doctrinam definientes tantummodo eſſe Dei gratiam & adiutorium, ut rectè inſteq; vivamus. Ad habendam vero voluntatem bonam, ubi eſt hoc ipſum, quod inſtè vivimus, & ipſa charitas, quæ in omnibus Dei donis ita excellit, ut etiam Deus dicta ſit, qua una adimpletur in nobis, ſi quid divinæ legis & admonitionis implemus, nolunt nos divinitus adiuvari, ſed nos ipſos dicunt arbitrio proprio nobis adiſta ſufficere.* Ibidem apertè teſtatur vterque, aliud ſe nihil ex Pelagij ad Demetriadem epiſtola colligere potuiſſe, quam

solum ab eo agnosci gratiam, partim naturæ, partim doctrinæ (nempe non solùm extrinsecus, sed etiam intus sonantis) partim remissionis peccatorum. Sic enim scribunt: 'Si autem diligentius intendatis, etiam illa, quę ibi videntur 'velut pro gratia sive adjutorio Dei dicere, sic invenietis 'ambigua, vt possint referri, vel ad naturam, vel ad doctri-'nam, vel ad remissionem peccatorum. Nam & quod con-'fiteri coguntur, orare nos debere, ne intremus in tentatio-'nem, possunt ad hoc referre, vt hactenus nos ad id respon-'deant adjuvari, quatenus, orantibus atq; pulsantibus no-'bis, aperiatur intelligentia veritatis: vbi discamus quid fa-'cere debeamus, non ut vires accipiat voluntas nostra, qui-'bus id quod discimus, faciamus. Et quod nobis in gratia, 'vel adjutorio Dei dicunt, Dominum Christum benè vi-'vendi propositum exemplum, ad eandem doctrinam re-'vocant, quia scilicet in ejus exemplo discimus, quemad-'modum vivere debeamus. Non autem volunt ad hoc nos 'juvari, vt quod discendo cognoscimus; etiam diligendo 'faciamus. Aut certè in eodem libro invenite aliquid, si po-'testis, ubi excepta natura, excepto quod ad eandem natu-'ram pertinet arbitrio voluntatis, excepta remissione pec-'catorum & revelatione doctrinæ, tale Dei adjutorium cõ-* Sup. 8. 'fitetur, quale confitetur ille qui dixit, * Cum scirem, quia 'nemo esse potest continens, nisi Deus det, si inquam aliquid 'tale illic invenire potueritis, vberrimas gratias agimus, 'si rescribendo insinuare dignemini. Qui igitur arbitran-tur, eo tandem Pelagium perveniſſe, ut præter revelationõ requiri quicquam putaret: hi Pelagianæ sententiæ vim necdum satis perspexerunt. Sed quid mirum si hodie aliquos, Pelagius fallat, quando jam olim ambigua gratiæ cõfessione penè ipsi imposuerit Augustino, quo nemo Pelagium & Pelagianos vel magis legebat, vel melius intelligebat? Sic enim scribit ipse lib. de gratia Christi contra Pelagium & Cœlestium cap. xxxvii. *Mihi penè persuaserat, hanc illum gratiam, de qua quæstio est, confiteri, quamvis in multis eius opusculis locis* SIBI IPSI CONTRADICERE vi-

videretur. Sed cum in manus meas & alia venissent, quæ posterius latiusq; conscripsit, vidi quemadmodum potuerit etiam illic gratiam nominare SVB AMBIGVA GENERALITATE, QVID SENTIRET, ABSCONDENS, *gratiæ tamen vocabulo frangens invidiam offensionemq; declinans.*

ANTITHESIS IV.

Catholici verò credebant, non solùm opus esse, vt quid facere oporteat sciamus, sed etiam Spiritus Sancti auxilium implorari debere, vt, quod facto opus est, facere diligamus & valeamus.

Augustinus lib. de gratia Christi contra Pelag. & Cœlest. cap. XXIV. *Legant ergo & intelligant, intueantur & fateantur, non lege atq; doctrinâ insonante forinsecus, sed internâ atq; occultâ, mirabili atq; ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates.* Vbi duo in Pelagio requirit, quorum ille utrumq; negârit. Prius est, ut fateatur non solùm necessitatem doctrinæ, quæ percipitur prædicando aut legendo, sed etiam operationis Dei internæ, sine qua scripturas vel non intelligimus, vel intellectas non credimus. Alterum est, ut agnoscat, non solùm intellectui revelari à Deo, quid facere debeamus, sed etiam virtutem invisibilem & occultam voluntati intus subministrari, sine qua bonum nec velimus, nec agamus. Hinc idem sic adversus Pelagiũ disputat epist. ad Vitalem: 'Si ergo ita præpararet atq; operaretur Deus 'hominis voluntatem, ut tantummodò legem suam atq; do'ctrinam libero ejus adhiberet arbitrio, nec vocatione illa 'alta atque secreta, sic eius ageret sensum, ut eidem legi atq; 'doctrinæ accommodaret assensum, proculdubio eam le'gere vel intelligere legendo, vel etiam exponere ac prædi'care sufficeret.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ IV.

Idem statutum Concilij Carthaginensis Can. V.

Verba eius sunt: *Item qui quis dixerit eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus: non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atq; valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus:* 1 Cor. 8. *Scientia inflat, charitas verò ædificat: valde impium est, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam: ad eam quæ ædificat, non habere: cum sit utrumq; donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus: ut ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de eo scriptum est,* Psal. 63. Ioann. 4. *Qui docet hominem scientiam: ita etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.*

FINIS.